

శ్రీ రస్తు
మహేశ్వరసూరి విరచిత

విశ్వకొశము

నటికము

చెన్నపురి:
వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్
వారిచే బ్రకటితము
1958

All Rights Reserved.

PRINTED AT
THE 'CHANDRIKA' PRESS
Madras—1958.

విషయసూచీ

విషయసంఖ్య.	పుటసంఖ్య.	విషయసంఖ్య.	పుటసంఖ్య.
నియామాః	4	చ	
క		చాంతో ద్విపద్యః	53
కాంత ఏకపద్యః	5	చాంత స్త్రీపద్యః	54
కాంతో ద్విపద్యః	,,	చాంత శ్చతుర్వద్యః	55
కాంత స్త్రీపద్యః	9	చాంతః పంచపద్యః.	56
కాంత శ్చతుర్వద్యః	29	చ	
కాంతః పంచపద్యః	36	చాంతో ద్విపద్యః	56
కాంత షడ్పద్యః	38	జ	
ఖ		జాంత ఏకపద్య,	57
ఖాంత ఏకపద్యః	39	జాంతో ద్విపద్యః	,,
ఖాంతో ద్విపద్యః	,,	జాంత స్త్రీపద్యః	59
ఖాంత స్త్రీపద్యః	40	జాంత శ్చతుర్వద్యః	61
ఖాంత శ్చతుర్వద్యః	41	జాంతః పంచపద్యః	62
ఖాంతః పంచపద్యః	,,	ఝ	
గ		ఝాంత వద్యః	62
గాంత ఏకపద్యః	42	జ్ఞ	
గాంతో ద్విపద్యః	,,	జ్ఞాంత వద్యః	62
గాంత స్త్రీపద్యః	46	ట	
గాంత శ్చతుర్వద్యః	50	టాంతో ద్విపద్యః	63
గాంతః పంచపద్యః	51	టాంత స్త్రీపద్యః	68
ఘ		టాంత శ్చతుర్వద్యః	71
ఘాంత ఏకపద్యః	51	త	
ఘాంతో ద్విపద్యః	,,	తాంతో ద్విపద్యః	73
ఘాంత స్త్రీపద్యః	52	తాంత స్త్రీపద్యః	74

విషయసంఖ్య.	పుటసంఖ్య.	విషయసంఖ్య.	పుటసంఖ్య.
తాంత శ్చతుర్వర్ణః	75	దాంత శ్చతుర్వర్ణః	146
డ		దాంతః పంచవర్ణః	148
దాంతో ద్వివర్ణః	76	ధ	
దాంత స్త్రీవర్ణః	80	ధాంతో ద్వివర్ణః	148
దాంత శ్చతుర్వర్ణః	82	ధాంత స్త్రీవర్ణః	151
ధ		ధాంత శ్చతుర్వర్ణః	153
ధాంతో ద్వివర్ణః	82	ధాంతః పంచవర్ణః	154
ణ		న	
ణాంతో ద్వివర్ణః	84	నాంతో ద్వివర్ణః	155
ణాంత స్త్రీవర్ణః	88	నాంత స్త్రీవర్ణః	158
ణాంత శ్చతుర్వర్ణః	96	నాంత శ్చతుర్వర్ణః	175
ణాంతః పంచవర్ణః	99	నాంతః పంచవర్ణః	185
ణాంత షడ్వర్ణః	100	నాంత షడ్వర్ణః	188
త		ప	
తాంతో ద్వివర్ణః	101	పాంతో ద్వివర్ణః	188
తాంత స్త్రీవర్ణః	111	పాంత స్త్రీవర్ణః	190
తాంత శ్చతుర్వర్ణః	128	పాంత శ్చతుర్వర్ణః	191
తాంతః పంచవర్ణః	135	పాంతః పంచవర్ణః	198
తాంత షడ్వర్ణః	136	ఫ	
తాంత స్పృశవర్ణః	„	ఫాంతో ద్వివర్ణః	198
ధ		బ	
ధాంతో ద్వివర్ణః	136	బాంతో ద్వివర్ణః	193
ధాంత స్త్రీవర్ణః	138	బాంత స్త్రీవర్ణః	194
ధాంత శ్చతుర్వర్ణః	140	బాంత శ్చతుర్వర్ణః	195
ద		బాంతః పంచవర్ణః	„
దాంతో ద్వివర్ణః	140	భ	
దాంత స్త్రీవర్ణః	142	భాంత ఏకవర్ణః	195
		భాంతో ద్వివర్ణః	196
		భాంత స్త్రీవర్ణః	197
		భాంత శ్చతుర్వర్ణః	199

విషయసంఖ్య.	పుటసంఖ్య.	విషయసంఖ్య.	పుటసంఖ్య.
మ		వాంత శ్చతుర్వర్ణః	303
మాంత ఏకవర్ణః	199	వాంతః పంచవర్ణః	304
మాంతో ద్వివర్ణః	"	శ	
మాంత స్త్రివర్ణః	205	శాంతో ద్వివర్ణః	304
మాంత శ్చతుర్వర్ణః	207	శాంత స్త్రివర్ణః	306
మాంతః పంచవర్ణః	203	శాంత శ్చతుర్వర్ణః	309
య		శాంతః పంచవర్ణః	310
యాంత ఏకవర్ణః	208	ష	
యాంతో ద్వివర్ణః	"	షాంతో ద్వివర్ణః	311
యాంత స్త్రివర్ణః	218	షాంత స్త్రివర్ణః	313
యాంత శ్చతుర్వర్ణః	225	షాంత శ్చతుర్వర్ణః	315
యాంతః పంచవర్ణః	227	స	
ర		సాంతో ద్వివర్ణః	316
రాంత ఏకవర్ణః	228	సాంత స్త్రివర్ణః	318
రాంతో ద్వివర్ణః	218	సాంత శ్చతుర్వర్ణః	323
రాంత స్త్రివర్ణః	243	సాంతః పంచవర్ణః	326
రాంత శ్చతుర్వర్ణః	262	సాంత షడ్వర్ణః	326
రాంతః పంచవర్ణః	270	హ	
ల		హాంతో ద్వివర్ణః	326
లాంతో ద్వివర్ణః	271	హాంత స్త్రివర్ణః	328
లాంత స్త్రివర్ణః	279	హాంత శ్చతుర్వర్ణః	329
లాంత శ్చతుర్వర్ణః	291	హాంతః పంచవర్ణః	331
లాంతః పంచవర్ణః	294	క్ష	
వ		క్షాంతో ద్వివర్ణః	331
వాంత ఏకవర్ణః	295	క్షాంత స్త్రివర్ణః	333
వాంతో ద్వివర్ణః	"	క్షాంత శ్చతుర్వర్ణః	334
వాంత స్త్రివర్ణః	299		

అవ్యయ పరిచ్ఛేదః

విషయసంఖ్య.	పుటసంఖ్య.	విషయసంఖ్య.	పుటసంఖ్య.
కాంతవర్ణః	336	భాంతవర్ణః	342
గాంతవర్ణః	,,	మాంతవర్ణః	,,
చాంతవర్ణః	,,	యాంతవర్ణః	344
ఞాంతవర్ణః	337	రాంతవర్ణః	,,
తాంతవర్ణః	,,	లాంతవర్ణః	345
ణాంతవర్ణః	,,	వాంతవర్ణః	,,
తాంతవర్ణః	,,	షాంతవర్ణః	,,
ధాంతవర్ణః	339	సాంతవర్ణః	346
దాంతవర్ణః	340	హాంతవర్ణః	347
నాంతవర్ణః	,,	క్షాంతవర్ణః	348
పాంతవర్ణః	341		
బాంతవర్ణః	,,		

వీ రి క

విశ్వకోశ మనునది నానార్థములను చెల్పు నిఘంటువు. ఇప్పుడో గ్రంథమును రచించిన కవి మహేశ్వరుడు. ఇతఁ డుత్తరదేశస్థుడు.

“స్తువీమహి మహామోహకైశాంతఃభిషగ్వరం,

త్రైధాతుకనిదానజ్ఞం సర్వజ్ఞం దుఃఖహానయే.

అని ముఖిండప్రాచీనమున స్తోత్రముచేసెను. అందువలన బౌద్ధమతస్థుఁ డనియు, వైద్యశాస్త్రప్రవీణుఁ డనియుఁ జెప్పనగును.

“...హరిచంద్రనామా స్యవ్యాఖ్యయా చరకతంత్రమలంకార, ఆసీదసీ మవసుధాధిపవందసీయే తస్మాన్వయే...”

అనుటవలన సర్వరాజన్యపూజితమగు హరిచంద్రవంశజుఁ డనియుఁ దేలు చున్నది.

ఇతనిపూర్వులు వైద్యశాస్త్రనిపుణు లనియుఁ దనకుఁ గూడ నిపు ణత గలదనియు ముఖిండమున

“శ్రీసాహసాంకన్యపతేరనవద్యవైద్యవిద్యాతరంగపదమద్వయమేవ చిభ్రత్,
యశ్చంద్రచారుచరితో హరిచంద్రనామా-

అనియు,

...యో వైద్యకత్రయ సరోజసరోజబంధుః,”

అనియుఁ జెప్పుకొనెను.

మఱియు నితఁ డీవిశ్వప్రకాశమును రచించుటకు భోగింద్రుడు, కాత్యాయనుడు, సాహసాంకుడు, వాచస్పతి, వ్యాడి, విశ్వరూపుడు, అమలమంగళుడు, శుభాంగుడు, గోపాలితుడు, భాగుడు మున్నగు వారలు రచించిన కోశముల సాహాయ్యమును గొనెనని యాక్రింది శ్లోకములఁ దెలియనగును.

“భోగీంద్రకాత్యాయనసాహసాంకవాచస్పతి వ్యాధీపురస్సరాణాం
సవిశ్వయాపామలమంగళానాం శుభాంగగోపాలితభాగురాణాం
కోకావకాకాత్పుకటప్రభావసంభావితానర్హ్యగుణస్స ఏషః.”

ఈగ్రంథ మిన్నిగ్రంథములసారముగాన నిది చదివినఁజెప్పుట
మఱియొకగ్రంథము చూడ నవసరముండదని కవియే చెప్పెను.

“శ్రీమాక మహేశ్వర ఇతి ప్రథితః కపింద్రః.....

యస్సాహసాంకచరితాదిమహాప్రబంధనిర్మాణమైనైపుణగుణాగతగౌరవశ్రీః.”

అనుటవలన నితఁ డాకాలపుఁగవులలో మేటియైనట్లును దిగంతవిశ్రాంత
కీర్తిగలవాఁడైనట్లును స్పష్టముగనున్నది. ఈగ్రంథమునకుఁ బూర్వము
సాహసాంకచరితాద్యనేకగ్రంథముల రచించినట్లు దెలియవచ్చుచున్నది.
కాని తద్దగ్రంథములలో నొకటియైనను గనుపించుటలేదు.

ఈగ్రంథకాలమును నీక్రిందిశ్లోకమునఁ జెప్పఁకొనెను.

“రామానలవ్యోమరూపైశ్శకకాలేఽఖిలశ్రీతే

కోశం విశ్వప్రకాశాఖ్యం నిరమాచ్ఛ్రిమహేశ్వరః.”

అనఁగా శాలివాహనశకము ౧౦౩౩ నకు సరియగు క్రీస్తుశకము
౧౧౧౧ సంవత్సరము. దీనికే బిమ్మట రచించిన శబ్దభేదప్రకాశము
అమరవివేకమనెడి యమరకోశవ్యాఖ్యయుఁ గానవచ్చుచున్నవి.

ఈకోశమునకు విశ్వప్రకాశమని పేరిడినట్లు కవియే “కోశం
విశ్వప్రకాశాఖ్యం” అని చెప్పియుండెను. కాని మల్లినాథాదికృత
వ్యాఖ్యానములయందు “ఇతి విశ్వః” అని యున్నది. ఇట్లుంటున్నచే నిది
వ్యాఖ్యాత లిచ్చినదానికంటె భిన్నమని వెక్కురు తలంచుచున్నారు.
కాని యట్లు కాదు. కవినైపుణ్యమునుబట్టియుఁ దాఁజూచిన గ్రంథ
సంక్షేపములను బట్టియు నీగ్రంథము చూచినవారలకు రెండు నొక
టియే యని తెలియక మానదు. వ్యాఖ్యాతలు “విశ్వః” అని యనుట
యచ్చారణసౌకర్యమునకే యని యూహింపవలసియున్నది. మల్లినా
థునికాలమునుండి విశ్వప్రకాశమని స్థానమునట్లుఁ దోచుచున్నది.

కాని విశ్వకోశముని పేరుగూడ నప్పటినుండియే వచ్చియుండును. ఇది త్రికాండ, హేమచంద్ర, మేదిన్యాదికోశములకంటె బూర్వము రచింపఁబడెను. మేదిన్కోశమందు నీగ్రంథనామము “విశ్వప్రకాశకోశం చ సువిచార్య” అని పేర్కొనఁబడియున్నది.

సంస్కృతమున 86 నిఘంటువు లున్నవని కొందఱ పండితుల యభిప్రాయము. కాని 23 మాత్రమే కనఁబడుచున్నవి. అందునను నీవిశ్వకోశమున కెక్కుడు ప్రచారమున్నదని వ్యాఖ్యానగ్రంథములవల్లఁ దెలియనగును. మఱియు శబ్దరత్నాకరాదిగ్రంథములందువలె నీ గ్రంథమునందుఁ బదాంత్యవర్గక్రమము ననుసరించి వ్రాయఁబడినది. పదాన్వేషకులకు సులభముగ సూచీక్రమముగ నేర్పరుపఁబడియున్నది. ఈ గ్రంథము గీర్వాణభాషాజ్ఞానువులకు నత్యంతోపయోగమని చెప్పుచున్నాఁడను.

నానార్థకోశములలో విగుల పేరెన్నికగన్న యీ విశ్వకోశము చిరకాల ముద్రితముగ నుండి ౧౯౧౧-వ సంవత్సరమున నాగరిలిపిలో మూలము మాత్రము వారాణసీనగరమున చౌకాంబాగ్రంథమాల వారిచే ముద్రింపఁబడెను. పదఁడి ౧౯౧3-వ సంవత్సరమున శ్రీమొదలి అప్పన్న శాస్త్రి గారు వ్రాసిన తెలుగుటీకతో నొకటియు ముద్రింపఁబడెను. కాని దీనిలోని మూలమును టీకయుఁ జాల దోషములతోఁ గూడి యుండెను. మూలమువిషయములలో నాగరిలిపి ప్రతికిని దీని కిని జాల పాఠభేదములును దోషములును గలవు. ఒకదానికొకటి సరిపడలేదు. వ్యాఖ్యాతలిచ్చు నుదాహరణములకు నించుమించు తెలుగులిపి ప్రతిమాత్రము సరిపడుచున్నది. అందువలన నీగ్రంథమును నిర్దోషముగఁ బ్రకటింపఁ దలంచినవారై సంస్కృతాంధ్రరవిడాదిభాషాపరిపాఠకులు బ్రహ్మశ్రీ వావిళ్ల వేంకటేశ్వరశాస్త్రిలవారు సమగ్రముగఁ బరిష్కరించుటకై నాకొక వ్రాతప్రతి నొసంగిరి. నేనును బైరెండు ప్రతుల నాధారముగఁ గొని యింకను శబ్దకల్పద్రుమము, వాచస్ప

త్యము, వామనశివరామఆష్టావైగారి సంస్కృతాంగ్లనిఘంటువు, శబ్దరత్నాకరము మున్నగు గ్రంథములసహాయమునఁ బూర్తిగఁ బరిష్కరించితిని. ఈవ్రాతప్రతికి శ్రీశేషాద్వైరక్షణకవులును మిక్కిలి సహాయపడిరి. ఇంతటి సహాయముచేఁ జూచినను “బలవదపి శిక్షితానామాత్మనః ప్రత్యయంచేతః” యనుగట్టు గీతము దోషము లుండవచ్చును. అయ్యవి పాఠక మహాశయులు తెలిపిన పునర్దుద్రణమున సరిచేయఁబడును. ఇట్టి కష్టకాలమున వ్యయమును పరిగణింపక గీర్వాణభాషాజిజ్ఞాసువులకు సులభముగ బోధపడునట్టిగ్రంథమునకుఁ డీకను వ్రాయించి ప్రకటించిన బ్రహ్మశ్రీ వావిళ్ల వేంకటేశ్వరశాస్త్రిగా రెంతయఁ బ్రశంసార్హులు. ఇంకను నిటువంటి గ్రంథములకుఁ డీకలు వ్రాయించి ప్రకటింపించుటకు భాషాభిమానులు శ్రీశాస్త్రిలవాని బ్రోతసహింతురు గాక!

26-9-31 }
చెన్నపురి.

ఇట్లు, భాషాసేవకుఁడు,
ఉత్పల వేంకటరంగాచార్యులు.

సంకేతాక్షర వివరణము

పుంలింగమునకు	...	...	పు.
స్త్రీలింగమునకు	...	...	స్త్రీ.
నపుంసకలింగమునకు	...	...	న.
పుంస్త్రీలింగములకు	...	...	పు. స్త్రీ.
పున్నపుంసములకు	...	...	పు.
స్త్రీనపుంసకములకు	...	...	స్త్రీ.
త్రిలింగమునకును, విశేష్యోఽఘ్నమునకును	...	...	త్రి.
అవ్యయమునకు	...	...	అవ్య.
ఉపసర్గమునకు	...	...	ఉప.
నిత్యబహువచనమునకు	...	...	ని. బ.

అవ్యయపరిచ్ఛేదమున నవ్యయభిన్నమునకు మాత్ర మాయా
లింగములు చేర్పబడినవి.

టీకయందు మూలపదక్రమముననుసరించి యర్థములు వ్రాయఁ
బడియున్నవి.

ఓం

విశ్వకోశః

ముఖఖండ ప్రారంభః.

- శ్లో. స్తువీమహి మహామోహాక్లేశాంతకభిషగ్వరం,
త్రైధాతుకనిదానజ్ఞం సర్వజ్ఞం దుఃఖహనయే. ౧
- కలావిలాసాన్తకరందబిందు
ముద్రాం వినిద్రే హృదయారవిందే,
యా కల్పయంతీ రమతే కవీనాం
దేవీం నమస్యామి సరస్వతీం తామ్. ౨
- కవీంద్రకుముదానందకందోద్గమసుధాకరం,
వాచస్పతి మతిస్పర్ధి శేషుషీచంద్రికోజ్జ్వలమ్. ౩
- త్రుభ్యత్ క్షీరాబ్ధిఃల్లాలమాలోల్లాసియశిశ్మియం,
గురుం వందే జగద్వంద్యగుణరత్నైకరోహణమ్. ౪
- శ్రీసాహసాంకన్తపతేరనవద్యవైద్య
విద్యాతరంగపదమద్వయమేవ బిభృత్,
యశ్చంద్రచారు చరితో హరిచంద్రనామా
స్వవ్యాఖ్యయా చరకతంత్రమలంచకార. ౫
- ఆనీదనీమవసుధాధిపవందనీయే
తస్యాన్వయే సకలవైద్యకులావతంసః,
శక్రస్య దస్త్రథివ గాధిపురాధిపస్య
శ్రీకృష్ణ ఇత్యమలక్ష్మీరితావితానః. ౬
- సంకల్పసంభవదనల్పవికల్పజల్ప
కల్పానలాకులితవాదిసహస్రసింధుః
తర్కత్రయత్రిణయనస్తనయో యదీయో
దామోదగన్ధమభవద్భిషకాం వరేణ్యః. ౭

తస్మాద్భవహ్నుమదుదారహాహో
 వాచస్పతిశ్రీలనావిలాసీ,
 సద్వైద్యవిద్యానభినీదినేశః
 శ్రీమల్లాణస్పత్కుముదాకరేందుః.

౪

యద్భాగితృజస్వకలవైద్యకతత్త్వరత్న
 రత్నాకరశ్చియమవాప్యచ కేశవోఽభూత్,
 కీర్తేర్నికేతనమనింద్యపదప్రమాణ
 వాక్యప్రపంచరచనాచతురాననశ్రీః.

౫

కృష్ణస్య చాఽజని సుతస్త్రితపుండరీక
 పండాతపత్రపరభాగయశఃపరాగః,
 శ్రీబ్రహ్మత్యక్తవికలాత్తముఖారవింద
 సోల్లాసలాసితరసార్ద్రసరస్వతీకః.

౧౦

తస్మాత్తజః సరసశైరవకాంతకీర్తిః
 శ్రీమాన్తపేశ్వరశ్చితి ప్రథితః కవీంద్రః,
 నిశ్శేషవాఙ్మయమహార్ణవపారదృశ్యా
 శబ్దాగమాంబురుహపండరవిర్బభూవ.

౧౧

యస్సాహసాంకచరితాదిమహాప్రబంధ
 నిర్మాణనైపుణగుణాగతగౌరవశ్రీః,
 యోవైద్యకత్రయసరోజసరోజబంధుః
 బంధుస్సతాం సుకవిశైరవకాననేందుః.

౧౨

ఇయం కృతిస్తస్య మహేశ్వరస్య
 వైదగ్ధ్యసింధోః పురుషోత్తమానాం,
 దేదీప్యతాం హృత్కమలేషు నిత్య
 మాకల్పమాకల్పిత కాస్తుభశ్రీః.

౧౩

లబ్ధైః కథంచితభిజాతసువర్ణకార
 లీలేన కోశవరరత్నధిశ్చబ్దరత్నైః,
 విశ్వప్రకాశశ్చితి కాంచనబంధశోభాం
 బిభ్రన్తయాత్ర ఖటితో ముఖిఖండ ఏమః.

౧౪

క్షోణీశ్వరోదీరితశబ్దశోశ

రత్నాకరాలోడనలాలసానాం,

సేవ్యః కథం నైష సువర్ణశైలో

విశ్వప్రకాశో విబుధాధిపానామ్.

౧౫

భోగీంద్ర కాత్యాయన సాహసాగ

వాచస్పతి వ్యాడి పురస్సరాణాం,

సవిశ్వయాపామలమంగళానాం

శుభాంగవోపాలితభాగురాణామ్.

౧౬

శోశావకాశాత్ ప్రకటప్రభావ

సంభావితా నర్మగుణస్స ఏషః,

సంపాదయన్నేష్యతి వాంఛితార్థా

కథం న చింతామణితాం కవీనామ్.

౧౭

ఆమిత్రశైలచరమాచలమేఖలాద్రి

కైలాసభూమివలయాద్యదిహఃస్తి కించిత్

ఏకత్ర సంభృతమగోచరశబ్దరత్న

మూలోక్యతాం తదఖిలం సుధియః కవీంద్రాః.

౧౮

యద్యస్తి వాజ్ఞయమహర్ణవమంథనేచ్ఛా

ప్రాప్తం పదం ఫణిపతేర్వదికౌతుకం వః,

విశ్వప్రకాశమనిశం తదిదం నిషేష్య

సంభావ్యతాం పరమశాబ్దికశేఖరశ్రీః.

౧౯

సతాం పుస్తకసంభారభారమోక్షః కృతో మయా,

నామానుశాసనమిదం సంపూర్ణం తన్వతాద్భుతమ్.

౨౦

యద్యపూర్వతయా కించిన్నామాత్రప్రతిభాతి చ,

తత్తదన్విష్యతాం సద్భిన్నామపారాయణాదిషు.

౨౧

ఏతత్కవీంద్రైరథ పండితేంద్రైః

ప్రయోగసంబోధఫలవ్యయాప్యైశ్చ,

యైర్నామకంతాభరణం కృతం తై

స్సర్వజ్ఞతాస్వప్రణయీకృతైః,

౨౨

జ్వర ప్రచారైః పరికల్పితాభిః,
శబ్దార్థసంబోధకథాప్రథాభిః,
వ్యాఖ్యాభిరప్రాప్తముదాం ప్రమోద
మాథాతు మత్రైష పరిశ్రమో నః.

౨౩

ఏతాం కృతిం కృతిధియః కృతకృత్యభావ
మాపాదయన్న సదయం సదయంతు చేతః,
నిత్యం మహేశ్వరకవేః పరభావయంతః
సంతః పరోన్న తిరతాహి భవంతి లోకే.

౨౪

రామానలవ్యోమరూపైశ్చక కాలే అభిలక్షితే,
కోశం విశ్వప్రకాశాఖ్యం నిరమాచ్ఛిమహేశ్వరః.

౨౫

— నియమాః —

శ్లో. ఏక ద్విత్రి చతుః పంచ షడ్వర్ణానుక్రమోజ్జ్వలైః,
కాంతాదివర్ణైర్నానార్థసంగ్రహోఽయం విత్యేతే.

౧

తా. ఒక యక్షరము మొదలు ఆరు అక్షరములవఱకుగల పదసమదాయముతో నొప్పుచున్న కాంతాదివర్ణములతో నానార్థ సంగ్రహముగలిగి యీవిశ్వ నిఘంటువు విస్తరింపఁబడినది.

నానార్థః ప్రథమాంతోఽత్ర సర్వత్రాదౌ ప్రదర్శితః,
సప్తమ్యంతేషు శబ్దేషు వర్తమాన స్సునిశ్చితః.

౨

తా. ఈవిశ్వనిఘంటువునం దంతటను సప్తమియంతముగాఁ గలశబ్దములందు వర్తించునవియుఁ జక్కగా నిశ్చయింపఁబడినవియుఁ బ్రథమాంత విభక్తిగలవియు నగు నానార్థశబ్దములు ఆదియందుఁ బ్రదర్శింపఁబడెను.

దృష్టాంతేన సహ క్వాపి సప్తమ్యాధారవచ చ,
స్పష్టాయ లింగభేదాయ త్వాప్యత్ర పునరుక్తతా.

౩

తా. ఈ నిఘంటువునందుఁ బదము ఒక్కొక్కచోట దృష్టాంతముతోఁ గూడ సప్తమివిభక్తియాధారముగల శబ్దమునందే వర్తించును. మఱియు నొక్కొక్కచోట నానార్థపదముల పునరుచ్చారణము లింగభేదములు స్పష్టపఱచుటకుఁ జేయఁబడెను.

అథ కాంత ఏకవర్ణః.

కో బ్రహ్మత్వానిలా ర్హేషు
శమనే సర్వనామ్ని చ,
పావకే చ మయూరే చ
సుఖశీర్షజలేషు కం. ర.

అథ కాంతో ద్వివర్ణః.

అకం పాపే చ దుఃఖేచ
శకో రాజన్యదేశయోః,

బకస్తు బకపుష్పే స్వాత్మ
హ్వే శ్రీదేచ రక్షసి. గ.
శుకో వ్యాససుతే కీరే రావ
ణస్య చ మంత్రిణి, గ్రం
థిపల్లవే శిరీషే చ శుకం
స్వాచోఽపకే క్వచిత్. ౬.

ద్వికః కాకే చ కోకే చ
సృకో బాణానిలోత్పలే,
అర్కోఽర్క పల్లవే స్ఫటికే
రవౌ తామ్రే దివస్పతౌ.

కర్కః కర్కే రాశిభేదే శు
క్లాశ్వే దర్పణే ఘటే,
తక్ః కాంతౌవితర్కోహ
కర్కభేదేషు కీర్త్యతే. ౮.

శ్లోకో యశసీ పద్మే చ
లోకస్తు భువనే జనే,
స్తోకోఽల్పే చాతకే

తోకం త్వపత్వే తనయేఽపి
చ. F.

విశ్వకో—2

కాంత ఏకవర్ణము.

కః—(పు) బ్రహ్మ, ఆత్మ, వాయువు, సూ
ర్యుడు, యముడు, సర్వనామము,
అగ్ని, నైమిలి. కం—(న) సుఖము, శిర
ము, జలము.

కాంత ద్వివర్ణము.

అకం—(న) పాపము, దుఃఖము.
శకః—(పు) శాలివాహనాదిరాజు,
దేశవిశేషము.

బకః—(పు) బకపుష్పవృక్షము, వాలు
కొంగ, కుబేరుడు, బకాసురుడు.

శుకః—(పు) శుకమహర్షి, చిలుక, రావ
ణునిమంత్రి శుకం—(న) స్థాణేయమను
గ్రంథము, దిరిసెనచెట్టు(ప్ప)దుండు
గవుఁజెట్టు.

ద్వికః—(పు) కాకి, చక్రవాకము.
సృకః—(పు) బాణము, వాయువు, కలువ.
అర్కః—(పు) జిల్లేడుచెట్టు, స్ఫటికము,
సూర్యుడు, రాగి, ఇంద్రుడు.

కర్కః—(పు) ఎండ్రకాయ, కర్కటక
రాశి, తెల్లనిగుట్టము, అద్దము, కుండ.
తక్ః—(పు) ఆశ, సందేహ మైనయూహ,
ఊహ, కర్కవిశేషము.

శ్లోకః—(పు) కీర్తి, పద్యము.
లోకః—(పు) లోకము, మనుజుడు.
స్తోకః—(త్రి) స్వల్పము, (పు) వానకోయిల

తోకం—(న) ఆడు మగసంతానము
కొడుకు.

కోశశ్చక్రే వృకే జ్యేష్ఠ్యాం
ఖర్జూరీదుమభేదయోః,
రోకో దీప్తా బిలే రోకం సా
కాక్రయణభేదయోః.

౧౦.

చేకో విదగ్ధే చేకస్తు విశ్వ
సమృగపక్షిణోః,
రేకో విరేకే శంకాయాం
రేకస్యాదవమేఽపి చ.

౧౧.

కాకస్యాద్వాయనే వృక్ష
ప్రభేదే ఫీతసర్పిణి, కాకా
స్యాత్కాక నాసాయాం
కాకోలీ కాకజంఘయోః.

౧౨. రక్తికాయాం మల
యాం చ కాకమా
చ్యాం చ కీర్తితా, కాకం
స్త్రీరతబంధే స్యాత్కా
కానాం సంహతావపి.

౧౩. వేశవారే చ ధృష్టే
చ జ్యేష్ఠే చ క్వచిదివ్య
తే, శిరోఽవతూలనే మా
నవిశేషద్విపభేదయోః.

౧౪.

పాకశ్చిశౌ జరానిష్ఠా పనన
క్షేదనేషు చ,

కాకో ద్వీపాంతరే శక్తా నృప
దుమవిశేషయోః. ౧౫.

కాకం హరితకే చాపి

నాకస్వర్గంతరిక్షయోః,

కోకః—(పు) చక్రనాకము, తోచేలు,
బల్లి, ఖర్జూరవృక్షము, కొంగ.

రోకః—(పు) ప్రకాశము. రోకం—(న)
రంధ్రము, ఓడ, కొనుట.

చేకః—(త్రి) నేర్పరి, అలవాటుపడిన
పశువులు పక్షులు మున్నగునవి.

రేకః—(పు) విరేచనము, సంచేహము,
నీచుడు.

కాకః—(పు) కాకీ, కొండగోగుచెట్టు,
కుంటివాడు. కాకా—(స్త్రీ) కాకిదొండ
చెట్టు, తేలుమణిచెట్టు, వెలుమసంధి
చెట్టు, గురివెండచెట్టు, బ్రహ్మమేడి
చెట్టు, కాచిచెట్టు. కాకం—(న) స్త్రీలరతి
బంధవిశేషము, కాకులగుంపు. (పు)
సంబాధుపాడుము, ముదసలివాడు,
తలరుద్దుకొనుట, పరిమాణము, ద్వీప
భేదము.

పాకః—(పు) పిల్లవాడు, ముదసలితన
ము, వంటచేయుట, పండుట.

కాకః—(పు) కాకద్వీపము, సామర్థ్యము,
కాకవంశపురాజు, కాకవృక్షము,
కాకం—(పు) కరకచెట్టు.

నాకః—(పు) స్వర్గము, ఆకాశము.

మూకోఽపవాస్సుశ్చో దీనే మూకః—(పు) మూగవాడు, దీనుడు,
శూకోఽనుక్రోశ శృంగ శూకః—(పు) దయ, కొమ్ము.

యోః. ౧౬.

భూకశ్చిద్రే మరాశే చ భూకః—(పు) గంధము, హింస.
భేకో మంధూక మేఘయోః. భేకః—(పు) కప్ప, మబ్బు.

ఏకం తు కేవలే శ్రేష్ఠ ఇతర ఏకః—(త్రి) అసహాయమైనది, శ్రేష్ఠమైనది, వేటుగనున్నది.

శౌకం శుకసమూహే చ శౌకం—(న) చిలుకలగుంపు, స్త్రీలరతి
స్త్రీణాం చ కరణాంతరే, బంధవిశేషము.

అంక స్థానేఽంతికే మంతో అంకః—(పు) ప్రదేశము, సమీపము,
రూపకో త్సం గలక్ష్యసు అపరాధము, నాటకవిశేషము, తోడ
౧౮. నాటకాదిపరిచ్ఛేదే ముందరిభాగము, గుర్తు, నాటకము
చిత్రయుద్ధే చ భూషణే, నందలిభాగము, యుద్ధవిశేషము, అలం
కారము.

కంకశ్చద్వద్విజ్ఞే ఖ్యాతో లో కంకః—(పు) బ్రాహ్మణవేషధారి, రాబం
హపృష్ఠకృతాంతయోః. ౧౯. దు, యముడు.

వంకః పల్యాణభాగే స్వాన్న వంకః—(పు) గుఱ్ఱపుంగులము ముందు
దీపాత్రే చ భంగురే, భాగము, నదీక్రము, వ్యర్థమైనది.

టంకః కపిత్థభేదే స్వాన్తానాం టంకః—(పు) నల్ల వెలగచెట్టు, రెండు
తర ఖనిత్రయోః. ౨౦. ధరణముల ప్రమాణము, త్రవ్వ
కోపేఽసికోశే జంఘా గోల, కోపము, కత్తియొర, పిక్క,
యాం టంకణే గ్రావదా వెలిగారము, తాళ్లములచు ఉలి,
౨౧. రేణి,

రంస్తు కృపణే మల్లే రంకః—(పు) లోభి, జెట్టివాడు,

పంకః కర్దమపాపయోః. ౨౧. పంకః—(పు) బురద, పాపము.

నన్యంకుర్మగే ఋషే నన్యంకుః—(పు) జింకపాతు, ఒకముని.

నాకుర్వామలూరౌ మనౌ నాకుః—(పు) పుట్ట, ఒకముని, పర్వతము.

గిరౌ,

శంకుః శీలే శివేఽస్త్రే చ శంకుః—(పు) మేకు, శివుడు, అస్త్రవిశే

భ్యాపాదప భేదయోః.

౨౨. యాదోభేదే చ పా
పే చ స్థానావపి చ మే
హనే,

కల్కః పాపాశయేపాపే దం
భే విట్కిట్టయోఽపి. ౨౩.

వల్కంతు వల్కలే ఖండే

శల్కం శకలవల్కయోః,

శుల్కం ఘట్టాదిదేయే స్వా
జ్ఞామాతుర్బంధకేఽపి చ.
౨౪.

నిష్కమష్టాధికస్వర్ణశతే దీ
నారకరయోః, వత్సలం
కరణేహేమమాత్రే హే
మపలేఽపి చ. ౨౫.

ముష్కోఽండకోశే సంఘాతే
ముష్కో మోక్షే చ పా
దపే,

కిష్కర్వితస్తా హస్తే చ ప్ర
కోష్ఠే కుత్సితేఽపి చ. ౨౬

త్రికా కూపస్య నేమా స్వా
త్రికం పృష్ఠాధరే త్రయే,

లంకా రక్షఃపురీ శాఖా శా
కినీ కులటాసు చ. ౨౭.

వము, సంఖ్యాభేదము, వృక్షవిశే
షము, నీటిపండి, పాదము, కొమ్మలు
లేని మొరడు, శిశ్నము.

కల్కః—(పు) దురాలోచనము, పాప
ము, కపటము, పురీషము, చీమిడి
మొదలగు పండ్రెండు విధముల శరీర
మలము.

వల్కం—(న) నారపట్టు, తునుక.

శల్కం—(న) తునుక, నారపట్టు.

శుల్కం—(న) మాంసములు గేటువద్ద
నిచ్చుసుంకము, అల్లునివద్ద పుచ్చు
కొను ద్రవ్యము.

నిష్కం—(న) నూటయెనిమిది స్వర్ణ
ముల యెత్తుగల బంగారు నాణెము,
దెబ్బది గురిగింజల యెత్తు సరిగల
ముద్రిక, ఎనుబది గురిగింజలయెత్తు
(కర్షము) హారములోని పతకము,
బంగారము, పలమెత్తు బంగారము.

ముష్కః—(పు) వృషణము, సమూ
హము, మోక్షము, వృక్షవిశేషము.

కిష్కః—(పు) జేన, మూర, ముంజేయి,
నిండితుండు.

త్రికా—(నీ) నూలిమీఁది గిలుక, ముడ్డి
పుస, మూఁడు వస్తువుల సమూ
హము.

లంకా—(నీ) రావణునిపట్టణము, కొమ్మ,
భూతవిశేషము (శాకిని) వ్యభిచరిం
చున్న.

శంకా త్రానే వితర్కే చ
రాకాతు సరిదంతరే, కచూచ్చ
నవరజఃకన్యా పూర్ణేందు
పూర్ణిమాసు చ. ౨౮.

అథ కాంత స్త్రి వర్ణః.

కనకం చంపకే స్వర్ణే కింశుకే
నాగకేసరే, దుత్తూరే
కాంచనారే చ కాలేయే
౨౫ కచ్చిచిన్మతమ్. ౨౯.
కరకస్తు కరంకే స్యాద్దాశిమే
చ కమండలా, పక్షిభేదే
కరే చాపి.

కరకా చ ఘనోపలే. ౩౦.
నరకో నిరయే దైత్యే
సరకస్సీధుభాజనే, అభిన్నా
ధ్వగపంక్తా చ సీధుపానే
చ సీధుని. ౩౧.

ఖనకశ్చి త్తత త్వజ్జేపంధి(పధి)
చోరే చ మూషకే,

జనకః పితృరాజర్యో
ర్యుతకం సంశయే యుగే
౩౨. యాతకే చలనా
గ్రే చ స్త్రీనస్త్రాంచలయు
క్తయోః,

కృషకః కర్షకే ఫాలే (పాపే)
రజకో ధావకే శుకే. ౩౩.

మధుకో వందిభేదే స్యాద్దధ్య
ప్త్యా హ్వేవిహగాంతరే,
మధుకో మధుపర్ణ్యాంస్యా

శంకా—(స్త్రీ) భయము, సందేహము.

రాకా—(స్త్రీ) నదీవిశేషము, గజ్జి, కొ
త్తగా రజస్వలయైన చిన్నది, నిండు
పున్నమ.

కాంత స్త్రి వర్ణము.

కనకం—(న) సంపంగపూవు, బంగారము,
మోదుగుచెట్టు, నాగకేసరపుంజెట్టు,
ఉమ్మెత్తచెట్టు, దేవకాంచనవృక్షము,
కృష్ణాగురు.

కరకః—(పు) తలపుట్టె, దానిమ్మచెట్టు,
కమండలుపు, కరకపక్షి, హస్తము.

కరకా—(స్త్రీ) వడగండ్లు.

నరకః—(పు) నరకము, నరకాసురుడు,

సరకః—(పు) కల్లుమండ, ఎడతెగని బాట
సారులవరుస, కల్లుద్రాగుట, కల్లు.

ఖనకః—(పు) మనస్తత్వచేత్త, కన్నపు
దొంగ, పందికొక్కు.

జనకః—(పు) తండ్రి, జనకమహారాజు.

యతకం—(న) సందేహము, జంట,
పెండ్లికూతున కిచ్చుతోడవు, చేటు
కొన, స్త్రీపైటచెంగుకొన, కూడు
కొన్నది.

కృషకః—(పు) కృషివలుడు, నాగలికట్టు.

రజకః—(పు) చాకలివాడు, చిలుక.

మధుకః—(పు) స్తుతిపాతకండు, యష్టి
మధుకము, పక్షివిశేషము, తిప్పతీగె,
గుమ్మడుచెట్టు.

దణుకో నిపుణాల్పయోః.

3౪.

వసుకశ్చివమాల్వాం స్యాద
ర్కవల్లే చ రోమకే,
శిశుకశ్చింశుమారే స్యాద్వా
లకోలూషినోరపి. 3౫.

క్రముకః పట్టి కాలోద్ధేభద్ర
ముస్తకపూగయోః, ఫలే
కార్పాసికాయాం చక్ర
ముకో బ్రహ్మదారుణి.

3౬.

బహుకః కర్కషేఽర్కే చ
దత్యూహే జలఖాతకే,
ధనికస్సాధుధన్యాక ధవేషు
ధనికా స్త్రియాం. 3౭

ప్రియకః పీతసారే స్యాన్నీ
పే చిత్రమృగేఽలిని, కుం
కుమే చ ప్రియంగౌ చ
పృథుకశ్చిపిటే శిశౌ. 3౮.

యమకం యమజే శబ్దాలం
కారే సంయమేఽపి చ,
మశకః కథ్యతే తుద్రరోగ
జంతువిశేషయోః. 3౯.

కులకం తు సహాలే స్యా
న్లోకసంబంధగుచ్ఛకే,
కులకః స్యాత్కులశ్రేష్ఠే
ఽల్పికే శాకతిందుకే. ౪౦.

తలకం చిత్రకే ప్రాహుర్లలా
మే తలకాలకే, రోగా
శ్వదుమభేదేషు క్లోమ్ని

అణుకః—(పు) నేర్పరి, అల్పుడు.

వసుకః—(పు) ఒకపుష్పవృక్షము, జిల్లేడు
చెట్టు, చవిటిఉప్పు.

శిశుకః—(పు) పిడక మొసలి, శిశువు,
ఉలుచమీనము.

క్రముకః—(పు) ఎఱ్ఱలొద్దుగుచెట్టు, భద్ర
తుంగముస్తై, పోకచెట్టు, ప్రేంకణపుం
జెట్టు, ప్ర త్తిచెట్టు, గంగరావిచెట్టు.

బహుకః—(పు) ఎండ్రకాయ, జిల్లేడు
చెట్టు, కూకురు గుడ్డంగిపిట్ట, సంగడి.

ధనికః—(పు) సాధువు, పనియాలు, పని
పిటి ధనికా—(సీ) అడుది.

ప్రియకః—(పు) వేగిమ్రాసు, కడిమిచెట్టు,
చిత్రవర్ణములయిట్టి, తుమ్మెద, కుంకు
మ, ప్రేంకణపుంజెట్టు.

పృథుకః—(పు) అటుకులు, పిల్లవాడు.

యమకం—(స) కవలబిడ్డలు, యమకమును
శబ్దాలంకారము, తపస్సు.

మశకః—(పు) అబ్బరోగము, దోమ.

కులకం—(స) పొట్ల చెట్టు, ఏ కాన్యమును
గల నాలుగుకంటె నెక్కువజ్జోకములు,
కులకః—(పు) కులమునందు త్తముడు,
పుట్టు, చిట్టతుమికిచెట్టు.

తలకం—(స) బొట్టు, ముఖ్యపస్తువు, పుట్టు
మచ్చ, రోగవిశేషము, ఆ శ్వము,
బొట్టుగుచెట్టు, గర్భకోశ ముసందలి

సౌవర్చలైఽపి చ. ౪౧.	కుడి ప్రక్కనున్న మాంసఖండము, సౌవర్చలవణము.
కులికో నాగభేదే స్యాద్ధృః భేదే కులసత్తమే, కుశికః స్యాన్తునౌ తైలశేషే సర్జాఽక్షపృక్షయోః.	కులికః—(పు)సర్పభేదము, వృక్షభేదము, కులశ్రేష్ఠుడు. కుశికః—(పు) కుశికముని, నూనెమడ్డి, ఏవెచెట్టు, తాడిచెట్టు.
౪౨.	
చషకం తు సురాపాత్రే మేఘ మద్యప్రభేదయోః, చటకః కలవింకే చ చటకా స్త్రీత్ర్యంశ్యయోః, ౪౩.	చషకం—(చ) కల్లు ద్రావెడిగిన్నె, మేఘము, ఒకవిధమగు మద్యము. చటకః—(పు)ఊరపిచ్చుక, చటకా—(స్త్రీ) ఆడు పిచ్చుక, ఆడు పిచ్చుకపిల్ల. చటకం—(చ) కంకణము, కొండచటియ, రాజధాని, పిరుదు, సముద్రపుఉప్పు, ఏనుగు దంతములపైని యలంకారము.
కటుకం వలయే సానౌ రాజ ధానీనితంబయోః, సా ముద్రలవణే దంతమండ నే దంతినామపి ౪౪.	కటుకం—(చ) కటుకరోహిణి, త్రికటుకములు (శుంతి పిప్పలి మిర్ఝాలు.)
కటుకం కటురోహిణ్యాం వ్యోమేఽపి కటుకంస్తృ తం, చులుకః ప్రస్మతౌ భాండభే దే చ చులుకం మతం.	చులుకః—(పు)చేరెడు, చులుకం—(న) చిన్నకుండ.
౪౫.	
పులకః క్రిమిభేదే స్యాద్ధృః చ్చార్కమణిదోషయోః, గజాన్నపిండే రోమాంచే హరితాశే శిలాంతరే.	పులకః—(పు) చెట్టునందుఁ బుట్టుపురుగు, పూపులగుత్తి, సూర్యకాంతమణి లోనిమచ్చ, (పటలము) ఏనుగునకుఁ బెట్టు అన్నకబళము, గగుర్పాటు, ఆరిదము, వజ్రము.
౪౬.	
రుచకం మంగళద్రవ్యే గ్రీ వాభరణదంతయోః, ఉ త్కంఠే బీజవూరే చ సౌవర్చలవిడంగయోః.	రుచకం—(న) మంగళద్రవ్యము, హారవిశేషము, దంతము, వేడుక, మాదీ ఫలపుండ్రెట్టు, సౌవర్చలవణము, వాయు విడంగము, గోరోచనము, అశ్వాభర

౪౭. రోచనాయాం చ

రుచక మశ్వాభరణ మా

ల్యయోః,

తురకః కోకిలాక్షే స్యాద్ద్యో

తురే తిలకద్రుమే. ౪౮.

కాముకః కమనేశశీకపాద

పే చాతిముక్తకే,

పాతుకః పతయాళౌ స్యా

త్ప్రపాతజలహస్తినోః.

౪౯.

ఆనకః పటహే భేర్యాం మృ

దంగే స్వనంబుదే,

అధకం మానభేదే స్యాత్తువ

ర్యామాధకీ మతాగ్నిం.

కారకః కర్తరి (నటే) ప్రోక్త

కర్తాదావపి కారకం,

చారకః పాలకేశ్వాదేస్సాస్య

త్సంచారకబంధయోః.

౫౦.

తారకః కర్ణధారే చ దైత్యే

చ దృశితారకం, కనీని

కాయాం నక్షత్రే తార

కం తారకేతి చ. ౫౧.

వారకోశశ్చగతావశ్య విశే

షేషానిషేధకే,

పావకోశగ్నా సదాచారే

వహ్నిమంథే చ చిత్రకే.

౫౩. భల్లాతకే విడంగే చ

సాయకశ్శరఖడ్గయోః,

ణము, పూలదండ.

తురకః—(పు) గొలిమిడిచెట్టు, ఏనుగు

పల్లెచెట్టు, బొట్టుగుచెట్టు.

కాముకః—(పు) కాముకుడు, అశోక

వృక్షము, పూలగురిగింజచెట్టు.

పాతుకః—(పు) పడిపోవు చున్నవాడు,

కొండచటియ, నీటియేనుగు.

ఆనకః—(పు) తప్పెట, భేరి, మద్దెల, ఉరు

ముచున్న మేఘము.

అధకం—(న) కొలభేదము (తూము)

అధకీ—(సీ) సురాస్త్రదేశపు తువరి

మన్ను.

కారకః—(పు) పనిచేయువాడు. కార

కం—(న) పనులు.

చారకః—(పు) గజాశ్వపాలకుడు, సంచ

రించుట, మొందెము.

తారకః—(పు) పడవ నడుపువాడు,

తారకాసురుడు, తారకం—(న) నేత్ర

ము(స్న) కంటిగుడ్డు, నక్షత్రము.

వారకః—(పు) గుఱ్ఱపునడక, అశ్వవిశే

షము, నివారించువాడు.

పావకః—(పు) అగ్ని, ఆచారవంతుడు,

నెల్లికూర, చిత్రమూలము, జీడిచెట్టు,

వాయువిడంగము.

సాయకః—(పు) బాణము, ఖడ్గము.

రల్లకః కంబళమ్మగే కంబళే
చ నిగద్యతే. ౫౪.

నాయకో నేతరి శ్రేష్ఠే హర
మధ్యమణావపి,
ప్రాణకస్తత్త్వజాతీయే జీవక
ద్రుమబోలయోః. ౫౫.

జాలకం కోరకే ప్రోక్తం కు
లాయే జాలినీఫలే, ఆనా
యే దంభభేదే చ వస్త్ర
భేదే చ జాలికా. ౫౬.

బాలకోఽజ్ఞే శిశౌ కేశే వాజి
వారణవాలధౌ, ఆంగు
లీయకప్రీజేర పారిహ
ర్యేషు బాలకం. ౫౭.

వార్ధకం వృద్ధసంఘాతే వృద్ధ
త్వే వృద్ధకర్షణి,

మామకం మమతాయుక్తే
మాతులే మామక స్తన్మృ
తః. ౫౮.

యాజకో యాజనిఖ్యాతో
యాజకో రాజనంజరే,
గ్రాహకో ఘాతవిహగే వ్యా
భానాంచ గృహీతరి. ౫౯.

దారకో భేదకేఽపత్వే

రాత్రకం పంచరాత్రకేయేన
వేశ్యాగృహే నీతో
వత్సరస్స తు రాత్రకః.

రల్లకః—(పు) మృగవిశేషము, గొంగడి.

నాయకః—(పు) రక్షకుడు, శ్రేష్ఠుడు,
నాయకమణి.

ప్రాణకః—(పు) ప్రాణవాయువు, వేగి
చెట్టు, బాలింతబోలు.

జాలకం—(న) మొగ్గ, పిట్టకూడు, పొట్ల
కాయ, వల, గర్వము, జాలికా—(నీ)
వలవలె వెలితిగా నేసినవస్త్రము.

బాలకః—(పు) మూఁడుడు, బాలకుడు,
వెండుకలు, ఏనుగులయొక్క గాని
గుఱ్ఱముల యొక్క గాని కుంచెతోక,
బాలకం—(న) ఉంగరము, కురువేరు,
బంగారు సూడిగాజులు.

వార్ధకం — (న) ముసలివాండ్రగుంపు,
ముసలితనము, ముసలివారు చేయు
పని,

మామకం—(త్రి) ఇదినాదియనుట (పు)
మేనమామ.

యాజకః—(పు) యజ్ఞము చేయుచు
వాడు, రాజెక్క మదగజము.

గ్రాహకః—(పు) బోయవానిచే జంప
బడినపక్షి, సాములవాడు.

దారకః—(పు) భేదించువాడు, సంతా
నము.

రాత్రకం—(న) ఐదురాత్రుల సమూ
హము, రాత్రకః—(పు) వేశ్యాగృహ
మున సంవత్సరమున్న వాడు.

లాసకోఽలసకే లాస్యకారి

ణ్యపి మయూరకే,

శార్కకః శర్కరాపిండే దు

గ్ధేఫేనేఽపిశార్కకః. ౬౦.

హారకః కితవే చోరే గద్య

విజ్ఞానభేదయోః,

స్థాసకాఖ్యాతు చార్పిక్వే

జలాదే పి బుద్ధుదే. ౬౧.

ద్రావకస్తు శిలాభేదే విదగ్ధే

ఘోషకేఽపి చ,

భామకోజంబు కేధూరే సూ

ర్యావర్తాశ్చభేదయోః.

౬౩.

పిణ్యాకస్సీక్ష్ణకే హింగౌ తిల

చూర్ణేఽపి కుకకుమే,

పినాకో హరకోఽపి పాం

సువర్షత్రిశూలయోః.

౬౪.

కావృకః శృకవాకౌ స్యాత్ప్రీ

తముస్తకకోకయోః,

తౌరకః పక్షిమత్స్యాదిపిట

కే జాలకేఽపి చ. ౬౫.

పాటకస్స్యాన్తహాకిష్కే కట

కాంతరవాద్యయోః,

అతౌదిడోలనే మూల

ద్రవ్యాపచయరోధసోః.

౬౬.

వరాకస్సంగరే శోచ్యే వరా

కో ప్రతఖడ్గయోః,

పులాకస్తుచ్చధానే స్థా

లాసకః—(పు) ఆలస్యముచేయువాడు,

నాట్యము చేయువాడు, నెమలి.

శార్కకః—(పు) ముద్ధచక్కెర, పాల

మీఁదినురుగు.

హారకః—(పు) జూదరి, దొంగ, గద్యము,

విజ్ఞానవిశేషము.

స్థాసకః—(పు) చందనాని లేదనము, నీరు

మొదలగువానిపైఁ గలబుడగ.

ద్రావకః—(పు) అయస్కాంత భేదము,

నేర్పరి, చేతబీటచెట్టు.

భామకః—(పు) నక్క, పిటుడు, సూర్య

మండలము, సూదంటుతాయి.

పిణ్యాకః—(పు) మైసము, ఇంగువ, తెలిక

పింఝి, కుంకుము.

పినాకః—(పు) శివునివిల్లు, పరాగవర్షము,

త్రిశూలము.

కావృకః—(పు) కోడి, పచ్చతుంగమునై,

చక్రవాకపక్షి.

తౌరకః—(పు) పక్షులు మత్స్యములు

మున్నగునవి వేయుబుట్టు, మొగ్గ.

పాటకః—(పు) నలుగురి రెండంగుళముల

ప్రమాణము, రాజనివసించు పట్టణ

మధ్యభాగము, వాద్యవిశేషము, సాచి

కలు మొదలగునవి దొర్లించుట, మూల

ద్రవ్యము, హీనము, బిడ్డు.

వరాకః—(పు) యుద్ధము, అనామకుడు,

ప్రతము, ఖడ్గము.

పులాకః—(పు) పొల్లు, సుంకేషము,

త్సంతే పేభ క్తస్థికే. ౬౭.
విపాకః కథ్యతే స్వాదా పరి
ణామే చ దుర్గతౌ, విపా
కః పచనే స్వేదే పృస
త్కర్మ ఫలేఽపి చ ౬౮.
లంపాకో లంపటే దేశే

శింపాక శృఙ్గమూర్ఖయోః,
శంపాక స్త్రుకే ధృష్టే శం
పాక శృతురంగుళే. ౬౯.
మోచకః కదళీ శిగు నిర్దో
చక విరాగిషు,

పేచకో గజలాంగూలమూల
పర్యంతఘూకయోః. ౭౦
మేచకో బర్హి చంద్రేస్యా
స్తేచకో శ్యామలేఽపి చ,
తిమిరే కృష్ణవర్ణే తు మే
చకం వాచ్యవద్భవేత్.

సూచక స్సీననద్రవ్యే బోధ
కే పృషదంశకే, విశునే
శుని కా కేచ

నేచక స్సేక్తమేఘయోః.
లోచకో మాంసపిండే స్యా
దక్షి తారేచక జ్వలే,లలా
టాభరణేస్త్రీణాం కదళీ
నీలవస్త్రయోః. ౭౩. ని
ర్బుధౌ కర్ణపూరేచ మా
ర్వాన్ భూశ్లథచర్త
కోః,

అన్నపుకణము.

విపాకః—(పు) రుచి, పరిపక్వము, దుర
వస్థ, వంటచేయుట, చెమట, దుష్క
ర్తములవలనఁ గలుగుఫలము.

లంపాకః—(పు) ఆసక్తిగలవాఁడు, ఒక
దేశము.

శింపాకః—(పు) గుఱ్ఱపుడెక్క, మూర్ఖుఁడు.

శంపాకః—(పు) ఊహచేయువాఁడు,
ధైర్యశాలి, రేలచెట్టు.

మోచకః—(పు) అరటిచెట్టు, మునగ
చెట్టు, మడనఁలుమూసినపాదరక్ష,
సన్యాసి.

పేచకః—(పు) ఏనుగుతోఁక మొదలు,
గ్రుడ్లగుబ.

మేచకః—(పు) నెమిలికన్ను, నల్లరంగు,
మేచకం—(న) చీకటి, (త్రి) నల్లని
వస్తువు.

సూచకః—(పు) సూది, బోధకుఁడు, పిల్లి,
కొండెగాఁడు, కుక్క, కాకి.

నేచకః—(పు) తడిపడివాఁడు, మేఘము.

లోచకః—(పు) మాంసపిండము, కను
గుడ్డు, కాటుక, పాపటబొట్టు, అరటి
చెట్టు, నల్లగుడ్డు, బుద్ధిలేనివాఁడు, చెవి
కప్పు, వింటినారి, కనుబొమ్మ, ముడు
తలుపడిన చర్మము.

మోదకో హరకే జ్ఞేయం
ఖాద్యభేదేపిమోదకం.

భేలకః పాకవర్జిక పూగకోశ
శిరస్త్రస్త్రకే,

గోళకో విధవాపుత్రే జారా
చ్చ మణికే గుడే ౭౫.

కూపకో గుణవృక్షే స్యా
త్తైలపాత్రే కుకుందరే,
ఉదపానే చితానూంచ
కుపికాంభోగతోపలే.

కూలకః కృమిశ్చైలేచ ప్రతీర
స్తూపయోరపి,

రూపకం నాటకేధూరే కా
వ్యాలంకరణే విదుః. ౭౭.

చూతకః కూపకే స్యామే

సూతకం రసజస్తనోః,
లూపకస్సాస్త్రి తృశౌ ఛిన్నే

శూకకః ప్రావతే రసే. ౭౮.
కిచకో దైత్యభేదే చ శుష్క
వంశే ద్రుమాంతరే,

కిటకః కృమిభేదే స్యాస్త్రిపు
రే కిటకోఽన్యవత్. ౭౯.

జీవకః పీతకాలే స్యాత్త పణీ
వృద్ధిజీవిని, సేవిని ప్రాణ
కే స్యాహితండికే పా
దపాంతరే. ౮౦.

ఆజివే జీవికామాహు ర్జీవం

మోదకః—(పు) సంతోషము కలుగఁ
జేయువాడు, ఉండ్రము.

భేలకః—(పు) శిశువు, పుట్టు, పోక కాయల
గెల, కుల్లాయి.

గోళకః—(పు) విధవకు జారత్వమువలనఁ
బుట్టినకొడుకు, బాన, ఉండ.

కూపకః—(పు) ఓడకొయ్య, నూనెపాత్ర,
స్త్రీపిరుదులపై గలగుంట, బావి, చితి,
కూపికా—(స్త్రీ) చూతినీటిలోని శిల.

కూలకః—(పు) లక్క జనించుకొండ, ఒడ్డు,
దిబ్బ.

రూపకం—(న) నాటకము, (త్రి) మోస
గాడు (న) రూపకాలంకారము.

చూతకః—(పు) ఓడకొయ్య, మామిడి
చెట్టు.

సూతకం—(న) పాదరము, పుట్టుక.

లూపకః—(పు) పోపు (త్రి) భేదించబడి
నది.

శూకకః—(పు) పెద్దకొయ్య, పాదరము.

కిచకః—(పు) ఒకగాతుసుడు, వెదురు
బొంగు, వృక్షవిశేషము.

కిటకః—(పు) పురుగు, (త్రి) నిష్కృష్టమైనది.

జీవకః—(పు) వేగిమ్రాసు, తృపణకుడు,
వడ్డితో బ్రతుకువాడు, సేవకుడు,
ప్రాణము, పాములవాడు, జీవకమును
గ్రంథ్యము.

జీవికా—(స్త్రీ) జీవనోపాయము, పాలకూర.

త్యామపి కుత్రచిత్,
 దీపకం వాగలంకారే దీపకో
 దీప్తికారకే. ౮౧.
 చీరకోఽధిక్రియా లేఖే పతం
 గ్యాం చీరకా మతా,
 సేవకస్తు ప్రసేవే స్వాదను
 జీవని వాచ్యునత్. ౮౨
 ఆశోకో వంజులే మానే ద్రు
 మనిశ్శోకయోర్వృత్తిః, ఆశో
 కాఃటు రోహిణ్యా వశో
 కం పారదే స్పృతం. ౮౩.
 ఆలోకో దర్శనే ద్యోతే
 చాలోకో వందిభాషణే,
 పేటకం పుస్తకాదీనాం మం
 జూషాయాం కదంబకే.
 ౮౪
 హేరుకో బుద్ధభేదే స్వాస్త
 హాకాలగణేఽపి చ,
 ధేనుకం కరణే స్త్రీణాం ధే
 నూనామపి సంహతౌ.
 వివేకస్వాస్థ్య జ్వలద్రోణ్యాం
 విచారేఽపి రహస్యపి,
 ౮౫
 గైరికం కనకే ధాతౌ
 ప్రనేక స్సేవనే చ్యుతౌ. ౮౬
 వైజికం శిగ్రుతైలేచ హేతౌ
 సద్యోఽంకురేఽపిచ,
 కోరకం కుట్టలే విద్యా త్త
 కోలక మృణాళయోః.

దీపకం—(న) అలంకారభేదము, దీపకః—
 (పు) ప్రకాశింపఁ జేయువాఁడు.
 చీరకః—(పు) అధికారిపత్రము, విడుత.
 సేవకః—(పు) వీణయొక్క కరివె, సేవా
 వృత్తిచే జీవించువాఁడు.
 ఆశోకః—(పు) ఆశోకవృక్షము, గర్వ
 విశేషము, కంకేళివృక్షము, దుఃఖము
 లేమి, ఆశోకా—(స్త్రీ) కటుకరోహిణి.
 ఆశోకం—(న) పాదరసము.
 ఆలోకః—(పు) చూచుట, ప్రకాశము,
 స్తోత్రపాఠకుల సంభాషణము.
 పేటకం—(న) పుస్తకములు మున్నగునవి
 యుంచుపెట్టె, సమూహము.
 హేరుకః—(పు) బుద్ధవిశేషుఁడు. ఈశ్వ
 రుని ప్రమథగణము.
 ధేనుకం—(న) రతిబంధవిశేషము, గోవుల
 సమూహము.
 వివేకః—(పు) నీళ్లుతోడు సాధనము,
 బ్రహ్మవిచారణము, రహస్యము.
 గైరికం—(న) బంగారము, ధాతువిశే
 షము.
 ప్రనేకః—(పు) తడుపుట, జారుట.
 వైజికం—(న) మునగనూనె, హేతువు,
 (పు) అపుడు పుట్టినమొలక.
 కోరకం—(న) మొగ్గ, తక్కిలఫలము,
 తామరతూడు.

కాతుకం చాభిలాషేస్యా
దుత్సవే సర్వహర్షయోః,
పరంపరా సమాయాత
మంగళే చ కుతూహలే.
౮౮. వివాహసూత్ర
గీతాది భోగకాలేషు చ

స్త్రుతం,

కాశికా సకులే వ్యాళగ్రాహే
గుగ్గులు శక్రయోః ౮౯.
విశ్వామిత్రే చ శోశజ్ఞో
లూకయోరపి కాశికః,
కాశికీ చండికాయాం చ
నదీభేదేచ కాశికీ. ౯౦.

ప్రతీకో ౭ వయవే ఖ్యాతః
ప్రతికూలవిలోమయోః,
భూతీకమపి భూనింబే దీప్య
కర్పూరకత్ప్రణే. ౯౧.

అభీకః కాముకే క్రూరే క
వాచ భయసరితే,
వల్మీకో వాషలూరౌ స్యా
న్ననిరోగవిశేషయోః.

అనీకం తు రణే నై న్యే
వ్యలీకో నాగరే స్త్రుతః,
వ్యలీక మప్రియాకాగ్ర్య
వైలత్యేవ్యపి పీడనే.
నాళీకం పద్మపండేజ్జే నాళీ
కశ్మరశల్యయోః,

అభీక మప్రియే ఫాలేఽప్య
లీక మన్మతేఽపి చ. ౯౪.

కాతుకం—(న) అపూర్వవస్తు వాంఛ,
ఉత్సవము, ప్రేమ, సంతోషము, పరం
పరగా వచ్చుశుభములు, నేమక,
వివాహదులలోఁ జేతికిఁ గట్టుకొను
దారము, గానాదులు, భోగకాలము.

కాశికః—(పు) ముంగిస, పాములవాడు,
గుగ్గులు వృక్షము, దేవేంద్రుని,
విశ్వామిత్రుడు, శబ్దశాస్త్రము నెఱిం
గినవాడు, గ్రుడ్లకూబ, కాశికా—
(నీ) పార్వతి, కాశీకవి.

ప్రతీకః—(పు) అవయవము, వ్యతిరేక
మగుట, తలక్రిందుగ నున్నది.

భూతీకం—(న) నేలవేము, ఓమము,
కర్పూరము, కామంచిగడ్డి.

అభీకః—(పు) విటుడు, దుర్మార్గుడు,
కవి, భయములేనివాడు.

వల్మీకః—(పు) పుట్టు, వాల్మీకమహాముని,
రోగవిశేషము (యోనికందము.)

అనీకం—(న) యుద్ధము.

వ్యలీకః—(పు) శుఠి, వ్యలీకం—(న)
ఇష్టములేని పని, దుష్కార్యము,
సిగ్గు, పీడ.

నాళీకం—(న) పద్మసమూహము, పద్మము.
నాళీకః—(పు) బొణము, బొణము
అలుగు.

అలీకం—(న) అనిష్టము, నుదురు, అస
త్యము, అకాశము.

అమాకం తు కులే శీలేఽప్య
నూకో గతజన్మని,
ఉబూః కురుయోథే స్యా
త్వేచకే జంభభేసి. ౯౧.
శంబూకో గజకుంభాంతే దై
త్యభేదే చ ఘోంగకేజ
లగుక్తాతు శంబూక శ్శం
బూకాపి నిగద్యతే. ౯౨.
బంధూకో బంధుజీవే స్యా
ద్బంధూకః పీతసాలకే,
మండుకో బంధభేదేసి దద్దురే
శోణకే విదుః. ౯౩.
మండుకపర్ణ్యాం మం
డుకీ.

వర్ణక శ్చార్ణకే స్త్రుతః, విలే
పనే చందనే చ వర్ణకం
స్యాద
థార్ణకః. ౯౪. డింభేమూలే
కృతే భూణే
వర్ణకోఽశ్వఖురే ఖగే,
పుష్పకం రీతికానేత్ర రోగ
యో రత్నకకణే. ౯౫.
కుబేరస్య విమానేచ కా
నీనే చ రసాంజనే, లోహ
కాన్యే మృదంగార శక
ట్యామపిపుష్పకం. ౧౦౦.
పూర్ణకస్త్విన్య చూడే స్యా
న్నాసాభిన్నాం తు పూ
ర్ణికా,
దర్శకస్సాస్త్రిత్రపీహారే దర్శ

అమాకం—(న) కులము, మంచిబుచ్చి, ఆ
నూకః—(పు) పూర్వజన్మము.
ఉబూకః—(పు) భారతయోధుడు, గ్రుడ్డ
గూబ, దేవేంద్రుడు.
శంబూకః—(పు) ఏనుగు కుంభస్థలము
పైభాగము, శంబూక రాక్షసుడు, జల
జంతు విశేషము, కప్పచిప్పలు.
బంధూకః—(పు) మంకెనపూవు, వేగిన
మూసు.
మండుకః—(పు) బంధవిశేషము, కప్ప,
దుండుగవుఁజెట్టు, మండుకీ—(నీ)
మంజిష్ఠయను గ్రంధము.
వర్ణకః—(పు) నాట్యము చేయు వాడు,
వర్ణకం—(న) మైపూత, మంచి
గంధము.
అర్ణకః—(పు) పిల్లవాడు, మూర్ఖుడు,
కృశించినవాడు, గర్భము.
వర్ణకః—(పు) గుట్టపుడెక్క, పక్షి.
పుష్పకం—(న) ఇత్తడిచిట్టెము, నేత్రరో
గము, రత్నకంకణము, కుబేరపుష్ప
కము, అన్నభేది, రసాంజనము, లోహ
ముతోఁ గలసియున్న కంచు, మట్టి
కుంపటి.
పూర్ణకః—(పు) పాలపిట్ట, పూర్ణికా—(నీ)
ముక్కుచెంత నరునకువలెనుండు నొక
పక్షి.
దర్శకః—(పు) ద్వారపాలకుడు, చూపు

యిత్య ప్రవీణయోః.

పద్మకం పద్మకాష్టేభ బిందు
జాలకయో రపి,

దీప్యకం చాజమోదాయాం
యవానీ బర్హిచూడ
యోః, ౧౦౨.

సస్యకస్సాస్య వృక్షౌ ఖడ్గే నారి
కేళస్య చాంతరే,

రక్షకోఽన్తూనబంధూక రక్ష
వస్త్రానురాగిషు. ౧౦౩.

చిత్రక స్సాస్య త్తరవ్యామ
భేదయోర్భేషజాంతరే,

వృశ్చిస్త్రు ద్రుణేర శౌ శూ
కశీట తథాపథే. ౧౦౪.

అంశుకం వస్త్రమాత్రే స్యా
త్సూక్ష్మ వస్త్రోత్త రీ య
యోః,

అంతికం నికటే చుల్యా మం
తికా శీతలౌపథే. ౧౦౫.

తథా జ్యేష్ఠభగిన్యాం చ
నాట్యోక్తౌ కీర్త్యతేం
తికా,

స్వస్తికో మంగళద్రవ్యే చ
తమ్క గృహభేదయోః.

౧౦౬. పిష్టకస్య వికారే
చ స్వస్తికో రతతాలికే,

కంచుకోవారవాణే స్యాన్ని
ర్హోకేకవచేఽపి చ. ౧౦౭.

వర్ణాపక గృహీతాంగ స్థి

వాఁడు, నేర్పుగలవాఁడు.

పద్మకం—(న) తామర కాడ, వీనుఁగుమేని
మీఁది తెల్లనిమచ్చలు.

దీప్యకం—(న) ఓమము, ఓమములోని
భేదము, మయూర శిఖియను గ్రం
థ్యము.

సస్యకః—(పు) మాణిక్యవిశేషము, ఖడ్గ
ము, టంకాయలోని భాగము.

రక్షకః—(పు) తెల్లపెద్దగోరంటచెట్టు,
మంకెన చెట్టు, ఎఱ్ఱనివస్త్రము, అసురాగ
శాలి.

చిత్రకః—(పు) ఆముదపుఁజెట్టు, చిటుత
పులి, చిత్రమూలము.

వృశ్చికః—(పు) తేలు, వృశ్చికరాశి, కంది
రీగ, తెల్లగలిజేను.

అంశుకం—(న) వస్త్రము, సన్ననివస్త్రము,
వైఁటచెరఁగు.

అంతికం—(న) సమీపము, అంతికా-(స్తీ)
ప్రాయ్యి, చలువచేయుమందు, నాట్య
పరిభాషయందు పెద్ద తోఁబుట్టువు.

స్వస్తికః—(పు) మంగళద్రవ్యము, నాల్గు
వైపుల చావడులు గలయిల్లు, ద్వార
భేదముచేఁ గట్టఁబడిన రాజగృహము,
పిండివంటలలో భేదము, విటుఁడు.

కంచుకః—(పు) యుద్ధభటుని చొక్కా,
పానుకుబుసము, కవచము, ఒకవిధ
మగు అంగీ, చొక్కాయి (అవికయని

తవస్త్రేచ చోలకే, ఔష
ధా కంచుకీ చాథ

వంచకః ఖలధూర్తయోః. వంచకః—(పు) దుష్టుఁడు, గడుసరివాఁడు,
గంఠ, జంబుకే గృహ నక్క, ఊరముంగిస.

బబ్రౌచ
గృహ్యకశ్చేకనిఘ్నయోః, గృహ్యకః—(పు) పెంపుడుచేసిన పశు
వులు పక్షులు మున్నగునవి, పరాధీ
నుఁడు.

బంధకస్స్య ద్వినిమయే పుం బంధకః—(పు) ఒకటిచ్చి ఇంకొకటి గైకొ
నుట, (తాకట్టు) బంధకీ—(స్తీ) అంకు
టాలు.

గాంధికో లేఖకే ప్రాహు సుగంధివ్యవహారిణి, గాంధికః—(పు) వ్రాయువాఁడు, సుగంధ
వస్తువులను విక్రయించువాఁడు.

గ్రంధికం పిప్పలిమూలే గ్రంధికో గుగ్గులుద్రమే, గ్రంధికం—(న) పిప్పలిదుంప. గ్రంధికః—
(పు) గుగ్గులుచెట్టు, సహదేవుఁడు,

గంఠ. మాద్రేయే చ కరి రేచ దైవజేచ ప్రకీర్తితః, వెదురుగుంపు, జ్యోతిశ్శాస్త్ర పండి
తుఁడు.

బాహ్లికో దేశభద్రే శ్వే బాహ్లికం ధీరహింగునోః, బాహ్లికః—(రూ) బాహ్లికః—(పు) దేశ
విశేషము, బాహ్లికదేశపుగుఱ్ఱము,

గంఠ. అనయోరపి బాహ్లికో కుంకుమ, ఇంగువ.

యాజ్ఞికో యాజకే, శుకే, యాజ్ఞికః—(పు) ఋత్విజుఁడు, చిలుక.
వార్షికం త్రాయమాణే స్వా వార్షికం—(న) కలుకానుగు, వర్షా
కాలమునందుఁ బుట్టినది.

ధ్వజాకాలభవే న్యతే. ఖడ్గికో మాహిషీక్షిరఘన ఖడ్గికః—(పు) గోదెపాలపైఁ గలనురుగు,
నైనికుఁడు.

అహ్నికం దిననిర్వర్త్యే భో అహ్నికం—(న) ప్రతిదినము చేయఁదగు
పనులు, భోజనము, నిత్యకర్తము.

జనే నిత్యకర్తృణి. గంఠకో మలినే ధూళౌకలో గంఠకః—(పు) మలినము, పరాగము,
మధురభాషణము, నూనెపాత్రము.

క్రిస్తే హపాత్రయోః, క్రిస్తే హపాత్రయోః, క్రిస్తే హపాత్రయోః,
విశ్యోకో—3

గండకః ఖడ్గిని ఖ్యాత స్సంఖ్యావిద్యాప్రభేదయోః. ౧౧౮. అవచ్ఛేదేంతరా యేచ గండకీ సరిదంతరే,

తండకః ఖంజనే ఘేనే సమాసప్రాయవాచిని. ౧౧౯. గృహదారోతరు స్సంధమా యాబహుళయోరపి.

కంటకః ఊద్రశత్రౌచ కర్షస్థానకదోషయోః. ౧౨౦. వేణౌ ద్రుమాంగే రోమాంచే కంటకో మకరేపి చ,

తక్షకః ఘణిభేదే చ వర్ధకీ ముఖేదయోః. ౧౨౧.

పక్షకః పార్శ్వమాత్రేచ పక్షద్వారే చ పక్షకః,

శంఖకం వలయే కంబౌ శిరోరోగే చ శంఖకః. ౧౨౨.

నందకో హరిఖడ్గే చ హర్షకే కులపాలకే,

శీతక శీతకాలే చ సుస్థితే దీర్ఘ సూత్రణి. ౧౨౩.

ఉష్ణకస్తు నిదాఘే స్వాదాతురే ఊప్రకారిణి,

దుచ్ఛకో గంధకుట్యం స్వాద్విహ రాభ్యవ కాశయోః. ౧౨౪.

గండకః—(పు) ఖడ్గమృగము, సంఖ్యావిశేషము, విద్యావిశేషము, విచ్ఛేదము, విఘ్నము, గండకీ—(స్త్రీ) గండకీయనునది.

తండకః—(పు) కాటుకపిట్ట, నురుగు, సమాసముతోఁ గూడిన వాక్యము, ఇంటిదూలము, చెట్టుమొదలు, మాయలమారి.

కంటకః—(పు) అల్పశత్రువు, కార్యస్థానము, దోషవిశేషము, వెదురు, ముల్లు, గగుర్పాటు, మొసలి.

తక్షకః—(పు) తక్షకుడను సర్పరాజు, వడ్డంగి, ఒకానొక వృక్షవిశేషము.

పక్షకః—(పు) పార్శ్వసామాన్యము, దొడ్డివాఁకిలి.

శంఖకం—(పు) కడియము, శంఖము, శిరమునఁ బుట్టిన రోగవిశేషము.

నందకః—(పు) విష్ణుని ఖడ్గము, సంతోషము కలుగఁ జేయువాఁడు, కులము కాపాడువాఁడు.

శీతకః—(పు) శీతకాలము, సుఖముగా నున్న వాఁడు, ఔషధము.

ఉష్ణకః—(పు) గ్రీష్మకాలము, రోగపీడితుఁడు, తొందరగాఁ బనిచేయు వాఁడు.

దుచ్ఛకః—(పు) మురయనునోషధి, విహరించుట, వ్యవధానము.

దూండుకశ్శోణకే క్రూరే

తుల్లకః స్వల్పనీచయోః,

పిష్టకో నేత్రరోగేచ ధాన్యా
దిచమనేఽపి చ. ౧౨౧.

భస్మకం రోగభేదే స్వాద్వి
డంగ కలధాతయోః,

చుంబక స్వాస్థ్యద్భవం గురు
ధూర్తాయస్కాంత కా
ముకే. ౧౨౨.

జంబుకః ఘోరవే నీచే ప్రతీచీ
దిక్పతావపి,

కార్దుకం వంశధనుషోః కర్మ
శక్తే తు వాచ్యవత్.

నిర్మోకో మోక్షకే వ్యోమ్ని
సన్నాహే సర్వకంచుకే,

హుడుక్కో వాద్యభేదే చ
దాత్యూహే మదమత్త
కే. ౧౨౪.

తురుష్కుః సిల్పకే మ్లేచ్ఛజా
తా శ్రీవాసకే క్వచిత్,

ఇత్వోకుః కటుతుంబ్యాం చ
సూర్యవంశస్థపేఽపి చ.

కుశాకుశ్చ దురాధర్షే దుశ్శీ
లే చ విలేశయే,

కుహ కుర్మర్కశే భానా
ఽరోత్తాపిని పావకే.

పుదాకు ర్వృత్తికే వ్యామే
చిత్రకే చ సరిస్పతే,

దూండుకః—(పు) దుండిగపురజెట్టు, కుటి
లుడు.

తుల్లకః—(పు) స్వల్పము, నీచుడు.

పిష్టకః—(పు) నేత్రరోగము, ధాన్య
ముల పిండితోఁజేయు భక్ష్యములు.

భస్మకం—(న) రోగవిశేషము, వాయు
విడంగములు, వెండి.

చుంబకః—(పు) అనేక గురువులు గల
వాడు, వంచకుడు, సూచంటు
తాయి, విటుడు.

జంబుకః—(పు) నక్క, నీచుడు, వరుణ
దేవుడు.

కార్దుకం—(న) వెదురు, ధనువు, (వి)
కర్తయందు సామర్థ్యము గలవాడు.

నిర్మోకం—(న) మోక్షము, ఆకాశము,
కవచము, పాముకుబుసము.

హుడుక్కః—(పు) డక్క, కూకురుగుడ్డం
గిపిట్ట, గంజాయిచెట్టు.

తురుష్కుః—(పు) అందుగుబంకధూప
ము, తురక, దేవదారుబంకతోఁజేసిన
ధూపము.

ఇత్వోకుః—(పు) చేతి ఆనవకాయ, ఇత్వో
కుమహారాజు.

కుతాకుః—(పు) పొందశక్యముగానిది,
దురాచారుడు, సర్పము.

కుభాకుః—(పు)కోలి, సూర్యుడు, పరు
లనుబాధపెట్టువాడు, అగ్నిహోత్రము.

పుదాకుః—(పు) తేలు, పెద్దపులి, చిలుత
పులి, పాము.

పృథాకు రనిలే వస్త్రే దావా
 గ్నా ప్రతిసూర్యకే.
 గోరంకుః పక్షిజాతౌ స్యాద్భృ
 వేన్నగ్నకవందినోః,
 త్రిశంకుః శలభే రాజవిశేషే
 పృషదంశకే. ౧౨౨.
 పల్యంకో మంచపర్యంక బృ
 షీపర్యస్తికాసు చ,
 కరంకో మస్తకాస్థి స్యా
 న్నారికేఫలాస్థిని. ౧౨౩.
 కలంకో ఒంకేపవాదే చ
 కాలాయసమలేపి చ,
 భాలాంకః కరపత్రేస్యా చ్ఛా
 కభేదేచ రోహితే. ౧౩౦.
 మహాలక్షణసంపన్న పురు
 షే కచ్చపే హరౌ,
 వృషాంక శృంకరే సాధౌ
 భల్లాతకమహల్లయోః.
 మృగాంకో మారుతే చంద్రే
 స్తబకః శుభ్రగుచ్ఛయోః,
 ఆతంకో రోగసంతాపశంకా
 సు మురజధ్వనో. ౧౩౧.
 పాలంకః శల్లకికాకభేదయోః
 ప్రాజిపతీణి,
 అలర్కౌ ధవళార్కే స్యా
 ద్రోగోన్మాదితమర్కరే.
 ఉదర్కౌ ఏష్యత్కాలీయ
 ఫలే మదనకంటకే,
 సంపర్కౌ స్ఫురతే పృక్తౌ
 వితర్కస్సంశయోహయోః

పృథాకుః—(పు) వాయువు, కన్యాయుధ
 ము, దావానలము, సూర్యపరివేషము.
 గోరంకుః—(పు) గోరువంకపక్షి, నగ్నక
 పక్షి, స్తోత్రపాతకుడు.
 త్రిశంకుః—(పు) మిడుత, త్రిశంకుమహా
 రాజు, పిల్లి.
 పల్యంకః—(పు) మంచము, పరుపు, తివా
 చి, యోగపట్ట.
 కరంకః—(పు) తలపుట్టె, టెంకాయబుట్ట.
 కలంకః—(పు) గుటుకు, అపవాదము,
 ఇనుపచిట్టెము.
 భాలాంకః—(పు) అంపము, శాకవిశేష
 ము (తోటకూర) ఎలుపుంగు, సా
 ముద్రికలక్షణసంపన్నుడు, తాచెలు,
 విష్ణువు.
 వృషాంకః—(పు) శంకరుడు, సజ్జనుడు,
 జీడిచెట్టు, అంతఃపురక్షకుడు.
 మృగాంకః—(పు) వాయువు, చంద్రుడు.
 స్తబకః—(పు) నిర్మలమైనది, గుత్తి.
 ఆతంకః—(పు) రోగవిశేషము, పరితాప
 ము, సందేహము, మద్దెలమ్రోత.
 పాలంకః—(పు) అందుగుచెట్టు, శాక
 విశేషము, పాలంకిపిట్ట.
 అలర్కః—(పు) తెల్లజిల్లేడు, రోగము
 చేత బిచ్చియై త్రిసకుక్క.
 ఉదర్కః—(పు) ఉత్తరకాలఫలము, వృక్ష
 విశేషము.
 సంపర్కః—(పు) రతి, తాకుట
 వితర్కః—(పు) సందేహము, ఊహ,

అంబికా పార్వతీ పాండుజన్
నోరపి మాతరి.

అంధికా కైతవే మిత్రే స్వ
ప్యామపి కీర్త్యతే. ౧౩౫.

అంబకో జనకే బాణనేత్ర
మండేషు చాంబకం,

సిండే రత్నే మహారత్నే
ఘృటికా బద్ధపారదే.

అమ్మికా తింత్రీణీకామోద్ధార
కాంగేరికాసుచ,

యూధికా-2 మ్లానకే పుష్ప
విశేషాంబష్మయోరపి.

రాజికాపిచ కేదారే రాజస్వ
పరేఖయోః,

రసికాపి రసాలాయాం కాంచీ
రసనయోరపి. ౧౩౮.

రుండికా ద్వారవీథ్యాం చ
దూతికాయాం రణక్షితౌ,

భూమికా రచనాయాం స్యా
స్తూర్త్యంతరపరిగ్రహే.

కర్ణికా కరిహస్తాగ్రే కరమ
ధ్యాంగుళావపి, క్రము

కాదిచ్ఛటాంశే చ కర్ణికా
కర్ణభూషణే. ౧౪౦. బీజ

కోశే సరోజస్య కుట్టన్యా
మపి కుత్రచిత్,

కణికా కథ్యకేత్యంత సూ
క్ష్మనస్త్రాగ్నిమంథయోః.

౧౪౧. గోధూమ చూర్ణే
సూఖ్యాం చ తూలికా

అంబికా—(స్త్రీ) పార్వతి, పాండురాజు
తల్లి. తల్లి.

అంధికా—(స్త్రీ) జూదము, కలియుట,
కాటుకపిట్ట.

అంబకః—(పు) తండ్రి అంబకం—(న)
బాణము, నేత్రము, మీఁగడ.

ఘృటికా—(స్త్రీ) మాత్ర, రత్నము, నాయ
కమణి, రసగుళిక.

అమ్మికా—(స్త్రీ) చింతచెట్టు, పులుసు, పులి
చింతచెట్టు.

యూధికా—(స్త్రీ) తెల్ల వెద్దగోరంట, పుష్ప
విశేషము, అడవిమొల్ల చెట్టు.

రాజికా—(స్త్రీ) వరిమడి, నల్లవాలు, రేఖ.
రసికా—(స్త్రీ) తీయమామిడిచెట్టు, మొల

నూలు, నాలుక.

రుండికా—(స్త్రీ) ద్వారపంక్తి, దూతిక,
యుద్ధరంగము.

భూమికా—(స్త్రీ) చేయుట, వేషమును
ధరించుట.

కర్ణికా—(స్త్రీ) ఏనుఁగుతోండపుఁగొన,
చేచిపడిమిచేలు, పోకచెట్టు మొదలగు

వానిగెల, కర్ణభూషణము, తామర
పూవులోని గద్దె, కుంఠనకత్తె.

కణికా—(స్త్రీ) సన్ననివస్త్రము, నెల్లికూర,
గోధుమరవ్వ, సూది, చిత్తరువులు

మున్నగునవి వ్రాయుకుంచె.

యాంచ కీర్తితా,

గణికా యూథికా వేశ్యా
తర్కారీ కరిణీషు చ.

గణికోఽపి చ దైవజ్ఞే

కారికా సటయోషితి, కృతౌ
వివరణశ్లోకే యాతనా
యాంచ కారికా, ౧౮౩.

నాపితాదికశిల్పేఽపి

జాలికా జాలినీఫలే, భటా
నామత్తరచితాంగరక్షి
ణ్యాంచ జాలికా, ౧౮౪.

గిరిసారే ఒలూకాయాంచ

నాదేయాం విధవాస్త్రీ

యాంచ, జాలికః పునరుద్ధి

ష్టో గ్రామకూటేచ ధీరరే.

నీలికా నీలినీతుద్వరోగశేషా

లికాసుచ, మక్షికాయాంచ

కాళికాతు స్వర్ణదోష పరిస్థ

తోః, కాళికా యోగినీ

భేదే కార్యే గౌర్యాంచ

ఘనావళౌ, క్రమదేయే

వస్తుమూల్యే భూసరీ నవ

మేఘయోః, ౧౮౭. పటో

లశాఖా రోమాళీ మాంచ

నీ కాకిషు కథ్యతే, తథా

వృశ్చికపత్రేఽపి

మాలికా సరిదంతరే, గ్రైవే

యే పుష్పమాలాయాంచ

పక్షిమల్లేఽపి మాలికా,

బాలికా వాలుకా బాలా

గణికా—(నీ) అడవిమొల్ల చెట్టు, వేశ్య,
తక్కెల్ల చెట్టు, ఆడేముగు.

గణికః—(పు) బోయితిప్పుడు.

కారికా—(నీ) నాట్యస్త్రీ, వాగ్రూప
కార్యము, సూత్రార్థము గలశ్లోకము,
తీవ్రమగువేదన, మంగలి మొదలగు
వాండ్రపనితనము.

జాలికా—(నీ) పొట్లకాయ, తాతితోఁ
జేసినడాలు, ఇసుము, జలగ, నేల
నేరేడుచెట్టు, వితంతువు. జాలికః—
(పు) గ్రామసమూహము, చెంబడివాడు.

నీలికా—(నీ) నీలిచెట్టు, తుద్వరోగవిశే
షము, నల్లపూలవావిలిచెట్టు, ఈగ.

కాళికా—(నీ) బంగారములోని దోషము,
కల్లు, యోగినీవిశేషము, నలుపు,
పార్వతి, మేఘపంక్తి, ప్రతినెలక్రమ

ముగ నిచ్చునట్టి, కిన్నరస్త్రీ, నల్లని
మబ్బు, పొట్లతీగ, రోమరాజి, జటా
మాంసి, కాకి, నాగదంతిచెట్టు.

మాలికా—(నీ) నదీవిశేషము, కంఠ
హారము, పూలదండ, పక్షివిశేషము.

బాలికా—(యా) వాలికా—(నీ) ఇసుక.

పిచ్చోలా కర్ణభూషణే.
 తూలికా కథితా లేఖ్యే కూ
 ర్పికా తూలశయ్యయోః,
 చూళికా నాటకస్యాం గే
 కర్ణమూలే చ దంతినాం
 మల్లికాత్మణసూన్యేఽపి మీ
 నమృత్వాత్ర భేదయోః,
 మల్లికో హంసభేదేఽథ
 ఝిల్లికా ఝిల్లి కే త్యుభే.
 ౧౧౧. విలేపనే మలే ఝి
 ల్యామాతపస్య రుచి
 స్తృతా,
 వాలుకా నీకతాసుస్యా ద్వా
 లుకం త్రైవలవాలుకే.
 నగ్నికా తుకుమార్యాం స్వా
 దభక్షపణవందినోః, నగ్న
 ణో
 ధేనుకా ధేనౌ స్త్రీకరేణోః
 ప్రసూతయోః. ౧౧౩.
 రేణుకాపి హరేణౌస్వా జ్జమ
 దగ్నిస్త్రీయామపి,
 జతుకాజినపత్రాయాం జతు
 కం హింగులాక్షయోః.
 కూర్చికా సూచికాయాం చ
 తూలికాయాం చ కుట్టలే,
 కవాటకీలకే క్షీరవికృతా
 వపి కూర్చికా. ౧౧౪.
 మాతృకా ధాత్రికా మా
 త్రోర్ధాతృకం కరణేస్వరే,
 పతాకా వై జయంత్యాం చ

కన్యమీనవల్లంకిపిట్ట, కర్ణభూషణము.
 తూలికా—(స్త్రీ) కలము, చిత్తరువులు
 వ్రాయుకుంచె, దూదికరువు.
 చూళికా—(స్త్రీ) నాటకభాగము, ఏనుగు
 చెవిమొదలు,
 మల్లికా—(స్త్రీ) మల్లెచెట్టు, మత్స్యవిశే
 షము, మాకుడు మల్లికః—(పు)
 హంసవిశేషము.
 ఝిల్లికా—(స్త్రీ) నలుగుదెట్టిపరింపి, చిమట,
 ఎండకాంతి.
 వాలుకా—(స్త్రీ) ఇసుక వాలుకం—(న)
 కూతురుబుడమచెట్టు.
 నగ్నికా—(స్త్రీ) పదిసంవత్సరము లోపుగల
 పెండ్లిగాని స్త్రీ నగ్నకః—(పు) క్షుపణ
 మతిసుండు, స్తుతిపాతకుండు.
 ధేనుకా—(స్త్రీ) గోవు, ప్రసవించిన స్త్రీ,
 ప్రసవించిన యేనుగు.
 రేణుకా—(స్త్రీ) రేణుకమను గ్రంథ్య
 ద్రవ్యము, పరశురాముని తల్లి.
 జతుకా—(స్త్రీ) చీమరువాయిపురుగు జతు
 కం—(న) ఇంగువ, లక్క.
 కూర్చికా—(స్త్రీ) సూది, చిత్రములు
 వ్రాయుకుంచె, మొగ్గ, కుంచెతోల
 మొదలగునవి, జున్ను.
 మాతృకా—(స్త్రీ) పెంపుడుతల్లి, తల్లి. మా
 తృకం—(న) నాట్యవిశేషము, స్వరము.
 పతాకా—(స్త్రీ) పెక్కము, సిందూరము,

సాభాగ్యాంకధ్వజేపి

చ. ౧౫౬.

స్వాత్మత్రికా పుత్రలికా
దుహిత్రో ర్వావతూలకే,

పుత్రక శ్వలభే ధూర్తే శైల
వృక్షప్రభేదయోః. ౧౫౭

ఉష్ణికా మృత్రికాభాండ భే
దేపి కరభస్త్రియాం,

డింబికా జలబింబే స్వాతోన్మి
నాకే కాముకస్త్రియాం.

స్యమికా నీలికాయాంచ స్య
మికోనాకువృక్షయోః,

దూషికా తూలికాయాంచ
దూషికా నేత్రయోర్న

లే. ౧౫౮.

ఊర్మికా త్వంగుళీయే స్వా
ద్వస్త్రభంగ తరంగయోః,

తథోత్కంఠో దృఢా
లక భృంగస్వానేషు చో

ర్మికా. ౧౬౦.

సూచ్యాం శలాకా మదన
శాలికా శల్యయోశ్వలే,

ఛత్రపంజరకాష్ట్యాంచ
శల్లకీ పశువృక్షయోః. ౧౬౧

నర్తకీ లాసీకాయాం చ కరి
ణ్యామపి నర్తకీ, నర్తకః

కేలకే పోటగళచారణ
యోర్న లే. ౧౬౨.

చుల్లకీ శింశుమారే చ కుండీ
భేదే కులాంతరే,

గురుతుజెండా.

పుత్రికా—(స్త్రీ) వస్త్రదంతాదలతోః జేయు
బొమ్మ, కూగ్రురు, లక్కదూది.

పుత్రకః—(పు) మిడుత, మోసగాడు,
పవ్వతవిశేషము, వృక్షవిశేషము.

ఉష్ణికా—(స్త్రీ) మంటికుండ, ఆడుబంటె.

డింబికా—(స్త్రీ) నీటిదొండ చెట్టు, దుండి
గపు చెట్టు, అుగటూలు.

స్యమికా—(స్త్రీ) నీలిచెట్టు, స్యమికః—
(పు) పుట్ట, వృక్షవిశేషము.

దూషికా—(స్త్రీ) రంగులు వేయుకుంచె,
కంటిపుసి,

ఊర్మికా—(స్త్రీ) వ్రేలియుంగరము, బట్ట
కుచ్చెళ్లు, తరంగము, వేడుక, సంగీత
ధ్వనివిశేషము, తుమ్మెదయుంకాము.

శలాకా—(స్త్రీ) సూది, మ్రంగచెట్టు, గసిగ,
ఏడుపందిముల్లు, గొడుగు మున్నగువాని
కట్ట.

శల్లకీ—(స్త్రీ) ఏడుపంది, అందుగుచెట్టు.

నర్తకీ—(స్త్రీ) నాట్యస్త్రీ, ఆ ఛేనుగు,
నర్తకః—(పు) కత్తివాయిపైన నృత్య

ముచేయువాడు, కిక్కిసగడ్డి, నృత్యము
చేయువాడు, దుండిగపుచెట్టు.

చుల్లకీ—(స్త్రీ) పిడక మొసలి, పాత్రవిశే
షము, కులవిశేషము.

చతుష్క్రి మశకహర్యాం చ
తుష్క్రియష్టికాంతరే.
జాహకో ఘోఘమాజ్ఞాల
ఖట్వాకా రుండికాసుచ,

చతుష్క్రి—(నీ) కప్పుకొను వస్త్రము,
నాలుగుపేటల ముత్యములదిండ.
జాహకః—(పు) ఒక జంతువు, పిల్లి, మంచ
ము, నీటికోడి.

అథ కాంత శ్చతుర్వర్ణః
అభిషకః పికే థకే మధూశే
పద్మకేసరే. ౧౬౪.
భవే దభిషకో భృంగే కోకిలే
రతహిండకే,
స్త్రుతః కురవక శ్శోణాన్లున
రింఠి ప్రభేదయోః.
భవే న్నరువకః పుష్పవిశేషే
మదనద్రుమే,
బలాహకో గిరా మేఘే దై
త్యనాగవిశేషయోః.

౧౬౬

భ్రమరకో జలే భృంగే గిరికే
చూర్ణకుంతలే,
వరాటకః స్థూలశజ్జే పద్మబీజే
కపర్దకే. ౧౬౭.
శృంగాటకో భవే ద్వారికం
టకే చ చతుష్పథే,
గోకంటకో గోతురకే స్థపు
టే చ గవాంఘురే. ౧౬౮

ఆకల్పక స్తమోమోహగ్రం
ధీమాత్కలికామదోః,
ఆక్షేపకో నిలవ్యాధౌ
వ్యాధే నిందాకరేపిచ.

కాంత చతుర్వర్ణము.

అభిషకః—(పు) కోకిల, కప్ప. ఇప్పచెట్టు,
పద్మకింజల్కము.

అభిషకః—(పు) తుమ్మెద, కోకిల, పిట్టుడు.

కురవకః—(పు) ఎఱ్ఱపెద్దగోరంటచెట్టు,
ములుగోరంటచెట్టు.

మరువకః—(పు) పుష్పవిశేషము, మ్రంగ
చెట్టు.

బలాహకః—(పు) బలాహకపర్వతము,
బలాహక మనుమేఘము, రాక్షసుడు,
ఒక సర్పవిశేషము.

భ్రమరకః—(పు) జలము, తుమ్మెద, చిట్టె
లుక, ముంగురులు.

వరాటకః—(పు) మోకుత్రాడు, తామర
పూస, గవ్వ.

శృంగాటకః—(పు) జలచర విశేషము,
నాలుగు త్రోవలు కలియుచోటు.

గోకంటకః—(పు) ఏనుగు పల్లెయచెట్టు,
నిమ్మొన్నతమైన ప్రదేశము, గోవుల
డెక్క.

ఆకల్పకః—(పు) చీకటి, మోహము, ముడి,
వేడుక, సంకోచము.

ఆక్షేపకః—(పు) వాతరోగ విశేషము,
బోయవాడు, నిందజేయువాడు,

ప్రచలాక శృరాఘాతే దంద
శూకే భుజంగమే,
బృందారక స్సురే శ్రేష్ఠే మ
నోజ్ఞే పునరన్యతే. ౧౭౦
నియామః కర్ణధారే పోత
వాహే నియంతరి,

వినాయకస్తు హేరంబే తా
ర్యే విఘ్నే జినే గురౌ
నిశ్చారకః పురిషస్య త్తయే
న్వైరే సమీరజే,
భట్టారక స్సురే రాజ్ఞి కథి
తశ్చ తపోధనే. ౧౭౧.
దాసేరక స్వాత్మరథే దాసీ
పుత్రే చ ధీవరే,
అంగారకః కుజే విద్యా దుల్లు
కాంశే కురుంటకే,
అంగారి కేతు కాం డే స్యా
త్కొరకే శింశుకస్య చ,
దలాథకస్తు కుందేస్వాత్మరి
కర్ణశిరిషయోః. ౧౭౨.
స్వయంజాతలి లే ఫేనే
ఖాతకే నాగకేసరే, వా
త్యాయాం పృశ్ని కా
యాం చ గైరికే చ మహా
త్తరే. ౧౭౩.

పూర్ణానకం వస్తుపూర్ణపాత్రే
పటహపాత్రయోః,

ప్రక్షీరకం గ్రంథభేదే చామ

ప్రచలాకః—(పు) బాణముచే గల్గిన గా
యము, దందశూ కాసురుడు, సర్పము.
బృందారకః—(పు) దేవత, (త్రి) శ్రేష్ఠ
మైనది, మనోహరమైనది.
నియామకః—(పు) పడవ నడుపువాడు,
పడవమీదనుండి త్రోవజూపువాడు,
నియంత.

వినాయకః—(పు) పిల్లారి, గరుత్మంతుడు,
విఘ్నము, బుద్ధదేవుడు, గురువు.

నిశ్చారకః—(పు) మలబద్ధకము, యథే
ష్ఠను, వాయువు

భట్టారకః—(పు) దేవుడు, రాజు, మునీ
శ్వరుడు.

దాసీకః—(పు) ఒంటె, లంజెగొడుగు,
వల్లెవాడు.

అంగారకః—(పు) అంగారకుడు, నిష్ప
బొగ్గు, పచ్చపూవులగోరంటచెట్టు.

అంగారికా—(సి) చెటుకుకట్ట, మోదుగు
మొగ్గ.

దలాథకః—(పు) మొల్లమొగ్గ, వచుగు
చెవి, విరిసెనచెట్టు, తనంత మొలచిన
నూపుచెట్టు, నురుగు, అగడ్త, నాగ
కేసరపుచెట్టు, సుడిగాలి, తూటికూర,
భాతువిశేషము, మిగుల గొప్పవస్తువు.

పూర్ణానకం—(న) వస్తువులచే నిండిన
పాత్రము, ధక్కా వాద్యము,
పాత్రము.

ప్రక్షీరకం—(న) గ్రంథవిశేషము, సురటి.

రే విస్తరే హయే. ౧౭౬
 స్మృతః పుష్కలకో గంధ
 మృగేక్షుపణకీలయోః,
 కోశాతకః కచే జ్యోతిస్స
 పటాలీ ఘోషికాసు చ.
 ౧౭౭ కోశాతకీ
 వాణిజకో బడబాగ్నో వణి
 జ్యపి,
 నిర్గంధకస్యాత్మకణే నిష్ప
 లేపకస్యపచ్చదే. ౧౭౮
 స్యాదశ్శంతక ముద్ధానే మల్లి
 కాచ్ఛదనేపి చ,
 కటిల్లకస్తు పర్ణాశే వర్ణాభూ
 కారవేల్లయోః. ౧౭౯
 కపర్దకో వరాటే స్యా జ్ఞటా
 జూటే చ ధూజ్ఞటేః,
 గోమేధికం పీతమణే కాకో
 లే పత్రకేపిచ. ౧౮౦
 మండోదకశ్చిత్రరాగే భవే
 దాతర్పణేపి చ,
 శతానీకో మునేర్భదే వృద్ధే
 చాధ
 ఖరాళికః. ౧౮౧. గ్రామణీ
 భం డినా రాచోపధానే
 ఘృప్రయుజ్యతే,
 లేఖనికో లేఖహరే యస్య
 హస్తం విలేఖయేత్.
 ౧౮౨. లేఖఘ పరహ
 స్తేన తత్రాప్యేష ప్రద
 ర్శితః,

విస్తారము, గుట్టము.
 పుష్కలకః—(పు) కస్తూరిమృగము, క్షుపణ
 మతస్థుడు, మేకు.
 కోశాతకః—(పు) కేశపాశము. కోశాతకీ-
 (సీ) పొట్లచెట్టు, చేదుపొట్ల, చేదుబీట
 చెట్టు.
 వాణిజకః—(పు) బడబానలము, వర్తకుడు.
 నిర్గంధకః—(పు) క్షుపణమతస్థుడు, ని
 మ్మలమైనది, పరివారము లేకపోవుట.
 అశ్శంతకం—(న) ప్రాయ్యి, దీపపుప్రమిద
 యొక్క అవగణము (లాంతరు)
 కటిల్లకః—(పు) నల్లగగ్గర చెట్టు, గలిజేరు
 చెట్టు, కాకరచెట్టు.
 కపర్దకః—(పు) గవ్వ, శివునిజటాజూటము.
 గోమేధికం—(న) గోమేధికమణి, విషము,
 ఆకుపత్రి.
 మండోదకః—(పు) విచిత్రవర్ణము, మంగ
 శార్థమగు చందనాదులపూత.
 శతానీకః... (పు) మునివిశేషము, ముదు
 సలివాడు.
 ఖరాళికః—(పు) గ్రామనాయకుడు, వృక్ష
 విశేషము, (మంజిష్ఠ) బాణము తల
 గడ.
 లేఖనికః—(పు) జాబులు తెచ్చువాడు,
 తాను వ్రాసినట్లు పరులచే జాబు
 వ్రాయించువాడు.

భవేన్మండలకం బింబే కుష్ట
భేదే చ దర్పణే ౧౦౩.

విప్పలకం స్తనవృంతే మతం
సీససూత్రకే,

పిండితకస్సృత్య త్వగరే మద
నే చ ఫణిజ్జకే. ౧౦౪.

త్రివర్ణకం గోక్షుకే త్రిస
లాయాం కటుత్రికే,

సాలానృక స్సృగాలేఽపి
సారమేయే వలీముఖే.

కాలేయక స్సారమేయే మహా
కాముక శక్రయోః, కా

లేయకః కులశ్రేష్ఠే వా
చ్యలింగః ప్రకీర్తితః.

సుప్రతీక శ్శిభనాంగే భవే
దీశానదిగ్దశే,

జైవాత్మకః కృశే చంద్రే
బైషజ్యాయుష్మతోరపి.

౧౦౭.

రతర్ధికస్సృద్ధినే సుఖస్సా
నేఽష్టమంగళే,

వైనాసికస్సృత్ తుణికే పర
తంత్రోర్ణనాభయోః

౧౦౮.

వైదేహకో వాణిజకేశూద్రా
దైవ్యాసుతే నృపే,

మండలకం—(న) సూర్యాగ్ని చింబములు,
గుండ్రముగానుండు కుష్టు, అద్దము.

విప్పలకం—(స) కుచాగ్రము, కుట్టు
దారము.

పిండితకః—(పు) గ్రంధితగఽము, మ్రంగ
చెట్టు, మరువము.

త్రివర్ణకం—(న) ఏనుగు పల్లెరు, కరక
తాడి ఉసిరికలు, శుంఠిపిప్పలి మిర్చ
ములు.

సాలానృకః—(పు) నక్క, కుక్క, కోతి.

కాలేయకః—(పు) కుక్క, అతికాము
కుడు, ఇంద్రుడు, (త్రి) మంచికుల
మునందు జనించినది.

సుప్రతీకః—(పు) సుందరావయవములు
గలవాడు, ఈశాన్య దిక్కుననుండు
దిగ్దశము,

జైవాత్మకః—(పు) కృశించినది, చంద్రు
డు, బౌషధపరీషము, దీర్ఘాయుష్షం
తుడు.

రతర్ధికః—(పు) దినము, సుఖమైన స్నాన
ము, తెల్లనిముఖము, నక్షత్రము. కేశ
ములు డెక్కలు తోగగలగుట్టము.

వైనాసికః—(పు) బుద్ధవిశేషుడు, (తుణిక
విజ్ఞానవాది) పరాధీనుడు, సాలె
పురుగు.

వైదేహకః—(పు) వర్తకుడు, శూద్రు
నివలన వైశ్యస్త్రీకి జనించినవాడు,
విదేహరాజు.

వితున్నకంతు ధాన్యాకే (త
థా ధూటామరౌషధౌ.
గోకుణిక: కేకరే స్యా త్పంక
నేగవృష్టిపేక్షకే,

భార్యాటికో భవేద్భార్యా
నిర్జితే హరిణాంతరే.
కాపటికోఽన్యమర్జజ్జేఛాత్ర
శా కాదశాసినీ,

కౌక్కుటికో దాంభికే స్యాద
దూరప్రేరితేక్షణే. ౧౯౦.
లాలాటిక: ప్రభోర్భావదర్శి
న్యాజ్ఞేషణాంతరే, కా
ర్యాక్షమేఽప్యాకధిత:

శిలాటక శ్శిలాట్టయో: ౧౯౨.
కర్కోటక: సన్యాస్తాల్వార
కాద్రవేయప్రభేదయో:
వరండకస్తుమాతంగవేద్యాం
యశావన కంటకే. ౧౯౩.
సంవర్తలే
ప్యాఖనికశ్చోరే కోడేచ
మూషకే,

వైతాళికో బోధకరే ఖేటి
తాశేఽపృథిరితః,
తిక్తశాకస్తు ఖదిరే వరుణే
పత్రసుందరే,
మయూరకోఽప్యపామార్గే
తుత్తకేఽపి మయూరకం.

వితున్నకం—(న) కొత్తిమేరు, నేల ఉసి
రిక చెట్టు, మైలుతుత్తము.
గోకుణిక:—(పు) మెల్లకంటివాడు, బురద
యందున్న గోవునుదీయ నుపేక్షించిన
వాడు.

భార్యాటిక:—(పు) భార్యచే జయింపఁ
బడినవాడు, ఒకవిధముగ లేపి.
కాపటిక:—(పు) అన్యుల మర్తము నెఱిం
గినవాడు, శిష్యుడు, కూడిన సులం
దనుటను విధించువాడు.

కౌక్కుటిక:—(పు) దంభముగలవాడు, అ
డుగుపెట్టుచోటుజూచు భిక్షుశనుడు.
లాలాటిక:—(పు) అభిప్రాయము నెఱుంగ
రాజుగారిముఖము జూచువాడు,
అలింగనవిశేషము, పనులయం దసమ
ర్థుడు. [మీఁది గృహము.

శిలాటక:—(పు) తొయి, ప్రాకారము
కర్కోటక:—(పు) మారేడుచెట్టు, కర్కో
టకమును సర్పశేషము.
వరండక:—(పు) ఏనుఁగును గట్టివేయు
అరుగు, యశావనమునఁబుట్టు మొటి
మెలు, గుండ్రనిది.

ఆఖనిక:—(పు) కన్నపుదొంగ, పంది, ఎలుక.
వైతాళిక:—(పు) మేలుకొలుపువాడు,
స్తోత్ర పాఠకుడు.

తిక్తశాక:—(పు) చండ్రచెట్టు, ఉలిమిడి
చెట్టు, వృక్షవిశేషము.
మయూరక:—(పు) ఉత్తరేణుచెట్టు, మ
యూర:—(న) మైలుతుత్తము.

విశేషకస్యాస్త్రిలకే విశేషా
వాహకేఽపి చ,

విదూషక శ్చాటునటౌ పర
నిందాకరేఽపి చ. ౧౯౬.

భవేత్సైక తి కం మా తృ
యాత్రా మంగళసూత్ర
యోః, తథా సన్యస్త సం
దేహ జీవతేఽపణకేష్వపి.

ఏడమూక స్మృత్యో ధీరై
శ్శుభే వాక్కుతివరితే,
వర్తయాకో నదీభేదే కాకనీడే
జలావటే. ౧౯౮.

కాకరూక ఉలుకేస్యాన్ని
స్వే స్త్రీజితదంభయోః,
దిగంబరే భీరుకే చ

దందశూకోఽపిరక్షస్యః,
మృష్టేరుకో వదాన్యేఽపి
మృష్టాశిన్యతిధిద్విషి,
కృకవాక్కుర్నయూరేఽపి సరటే
చరణాయుధే. ౨౦౦.

రాధరంకుస్తు నాసీరే శీకరే
చ ఘనోపలే,
కలవింక స్తన్మృత్యో గ్రామచట
కే చ కలింగకే. ౨౦౧.

సౌగంధికం తు కల్తారే పద్మ
రాగే చ కత్తణ్ణే, గంధో
పలే గాంధికే తు సౌగం
ధిక ఇతి ధన్వనిః. ౨౦౨.

విశేషకః—(పు) బొట్టు, అతిశయము
పొందినవాడు.

విదూషకః—(పు) వాక్చాతుర్యముచే
తను, ఆకారముచేతను నవ్వుపుట్టించు
వాడు, పరనిందకుడు.

సైకతికం—(న) తల్లితో ప్రయాణము
జేయుట, మంగళసూత్రము, సన్న్యాసి,
సందేహింపఁబడిన జీవనము గలవాడు,
తపణమతస్థుడు.

ఏడమూకః—(పు) మోసగాఁడు, చెవుడు,
మూగతనము గలవాడు.

వర్తయాకః—(పు) నదీవిశేషము, కాకి
గూడు, నీళ్ల బావి.

కాకరూకః—(పు) గ్రుడ్లగూబ, దరిద్రుడు,
ఆడుదానిచే జయింపఁబడినవాడు,
కపటము, వస్త్రవిహీనుడు, పిటికి
వాడు.

దందశూకః—(పు) పాము, రాక్షసుడు.

మృష్టేరుకః—(పు) దాత, తిండిపోతు,
అతిధిద్యేషి.

కృకవాక్కుః—(పు) నెమిలి, తొండ, కోడి.

రాధరంకుః—(పు) సేనాముఖము, జల
బిందువు, వడగండ్లు.

కలవింకః—(పు) ఊరపిచ్చుక, కూకటి
మూగపిట్ట.

సౌగంధికం—(న) ఎఱ్ఱకలువ, పద్మరాగ
ము, కామంచిగడ్డి. సౌగంధికః—(పు)
గంధకము సుగంధద్రవ్యము లమ్ము
వాడు.

పోమవల్క్మస్తు ధవళఖదిరే
ఖట్టలేఽపి చ,
భయానకస్మృత్యో వ్యాఘ్రే
ఘౌఘైః హి కేయేఽపి
భీషణే. ౨౦౩.

పుండరీకం సితాంభోజే సిత
చ్ఛత్రే చ భీషణే, కోశ
కారాంతరే వ్యాఘ్రే
పుండరీకోఽగ్నిద్విజ్ఞే ౨౦౪.
జ్వరీకం బహుచ్ఛద్రే జ్వరీకో
జరాతురే,
చర్చరీకో మహాకాళే కేశవి
న్యాసశాకయోః. ౨౦౫.
తర్దరీకం వహిత్రే స్యాత్తర్ద
రీకశ్చ పారగే,

ఘర్షరీక శ్చపేతే స్యాత్పర్ష
రీకం తు మాగధే. ౨౦౬.
భవే దుత్కలికోత్కంతా
హేలా సలిలవీఘ,
సృగాలికా శివాయాం స్యా
త్త్రాసాదపి పలాయనే.
చండాలికా కిన్నరాయా ము
మాయా మోషధీభిది,
పాంచాలికాభవేద్వస్త్రపుత్రి
కాగీతభేదయోః. ౨౦౭.
కనీనికా తారకేఽక్ష్యస్యా
త్కనిష్ఠాంగుళావసి,
భవే ద్దూణినికా సృత్యే శూ
న్యాంకే పాతనిశ్చితౌ

పోమవల్క్మః—(పు) తెల్ల చండ్ర చెట్టు. తేకు
మ్రూచు.

భయానకః—(పు) పెద్దపులి, రాహువు,
(త్రి) భయంకరమైరది.

పుండరీకం—(న) తెల్లతామరపూవు, తెల్ల
గొడుగు, ఓషధీవిశేషము, పట్టుకాయ
లోని పట్టుపురుగు, పుండరీకః—(పు) తెల్ల
చెఱుకు, పెద్దపులి, ఆగ్నేయద్విజము.

జ్వరీకం—(వ) జల్లెడ. జ్వరీకః—(పు)
ముదిమిచేతఁ దొట్టుపడువాఁడు.

చర్చరీకః—(పు) ముసిడిచెట్టు, కేశపాశ
ము, శాకవిశేషము.

తర్దరీకం—(న) ఒకవిధమగునోడ, (తేపు)
తర్దరీకః—(పు) పారము నొందిన
వాఁడు.

ఘర్షరీకః—(పు) చెంపకాయ, పర్షరీకం -
(న) మృదుత్వము.

ఉత్కలికా—(సీ) వేడుక, విలాసము,
తరంగము.

సృగాలికా—(సీ) ఆడునక్క, భయము
వలనఁ బరుగెత్తుట.

చండాలిక—(సీ) వీణ, పార్వతి, ఓషధీవిశే
షము.

పాంచాలికా—(సీ) వస్త్రాదులతోఁ జేయు
బొప్పు, పాంచాలీగీతిభేదము.

కనీనికా—(సీ) కంటిలోని నల్లగుడ్డు,
చిటికెనవ్రేలు.

దూణినికా—(సీ) నాట్యము, శూన్యపు
గుర్తు, పాతమును ధృవపటుపఁజెప్పి

సంతానికాపి క్షీరాదిసారే
మర్శ్యటజాలకే,
సందంశికాతు సుచుటీ లోహ
యంత్రవిశేషయోః
సంఘాటికాతు యుగ్మే స్వా
త్కుట్టనీహ్రణయోరపి,
జీవంతికాతు జీవాఖ్య ఇక
వందీ గుదూచిషు, అంగ
విద్యాద్భృహంతికా భిఖ్యా
మూరు వస్త్రప్రభేద
యోః,
బకేరుకో బలా కాభి ద్వాత
వేల్లితశాఖయోః. ౨౧౨.
స్మృతా ఘర్షరికా తుద్ర
ఘంటికా శ్రష్టధాన్య
యోః, వాద్యప్రభేద వా
దిత్రే దండయో రాప
గాంతరే. ౨౧౩.

అథ కాంతః పంచవర్ణః.

స్వాదాచ్ఛరితకంహాస నఖా
ఘాతవిశేషయోః,
ప్రతిసూర్యక మిచ్ఛంతి కృక
లాసోపసూర్యయోః.
౨౧౪.

అనేడమూక మిచ్ఛంతి వా
కృశ్రుతివివర్జితే,
రాజపట్టర్య కాచస్య గుడకే
కాచవర్తికః. ౨౧౫.

నది తిరిగి చెప్పుట.

సంతానికా—(నీ) పాలుపెరుగు వైనిగల
మీఁగడ, సాలెపుగు, మగ్గము.
సందంశికా—(నీ) పటకారు, పట్టుపట్టెడి
యంత్ర విశేషము.
సంఘాటికా—(నీ) జంట, కుంటెనకత్తె,
ముక్కు.
జీవంతికా—(నీ) నీటిచిట్టిచెట్టు, బదనిక,
తిప్పతీగ.
బృహంతికా—(నీ) తొడ, ఉత్తరీయము.

బకేరుకః—(పు) బెగ్గురుపక్షి, గాలికి పం
గిన కొమ్మలు గలచెట్టు.
ఘర్షరికా—(నీ) చిఱుగంటలు, పేలాలు,
వాద్యవిశేషము, వాయించుకట్ట, నదీ
విశేషము.

కాంత పంచవర్ణము.

ఆచ్ఛరితకం—(న) ఎత్తిపొడుపుతోఁ
గూడిన నవ్వు, నఖక్షతవిశేషము.
ప్రతిసూర్యకం—(న) తొండ, సూర్యుని
సమీపముననుండు ప్రతిమండలము
(పరివేషము).
అనేడమూకః—(త్రి) చెవుడు, మూగత
నముగలవాఁడు.
కాచవర్తికః—(పు) కృత్రిమమణి విశే
షము, గాజుకాయ.

గోజాకరిక మిత్యామల ర్నం
గలే కంటకారకే,

ప్యాత్మమికంటకం చిత్ర
విడంగోదుంబరేషు చ.

సువసంతక ఇత్యేష వాసం
త్యాం మదనోత్పవే,

కతా వేక్షక మిచ్ఛంతి శుద్ధాం
తోద్వానపాలయోః.

౨౧౭. ద్వారపాలే కవే
పింగే రంగాజీవిన్యపి క్వ

చిత్,

నాగవారిక ఉద్దిష్టో వాస్తిపే
రాజకుంజరే. ౨౧౮. గణ

స్థరాజే గరుడే చిత్ర మేఖ
లకే క్వచిత్,

స్యా ద్వీహిరాజకః కామలి
కాయాం చీనధాన్యకే.

౨౧౯.

శీతచంపకశబ్దోఽయం స్యా
దాతర్పణ దీపయోః,

అంధా జలకరంకః స్యాన్నారి
కేళఫలేఽంబుదే. ౨౨౦

శంఖే జలలతాయాం చ
కథ్యతే

జలవాపికాః, కాకచీ రాదిశ
ఫరమత్స్యయోః

కటఖాదకః. ౨౨౧. ఖాదకే
కాచ కలశే బలిపుష్టే చ

జంబుకే,

స్యా చ్చిలనీలికాకంఠీ ఖేదే
విశ్వకో—4

గోజాకరికం—(న) శుభము, గోఛారికః—
(పు) వాకుడు చెట్టు.

కృమికంటకం—(న) ఎలిక చెవి చెట్టు,
వాయువిడంగము, మేడిచెట్టు.

సువసంతకః—(పు) బండిగురివెంద, వసంత
కాలమునఁ జేయుమదనోత్సవము.

కతా వేక్షకః—(పు) అంతఃపురరక్షకుఁడు,
ఉద్వానవనపాలకుఁడు, ద్వారపాల

కుఁడు, కవి, విటుఁడు, నాట్యము
చేయువాఁడు.

నాగచారికః—(పు) మావటివాఁడు,
రాజులెక్కెడియేనుఁగు, వినాయకుఁడు,

గరుత్మంతుఁడు, నెమలి.

ప్రీహిరాజకః—(న) రోగవిశేషము, (కా
మెలరోగము) కొట్టలలో ఖేదము.

శీతచంపకః—(పు) చందనాదులమైపుత్ర,
దీపము.

జలకరంకః—(పు) టెంకాయ, మేఘము,
శంఖము, తరంగము.

జలవాపికః—(పు) కాణోచియనుచేస,
ఇల్లీసకమును మత్స్యవిశేషము.

కటఖాదకః—(పు) భక్షించువాఁడు, గాజు
పాత్ర, కాకి, నక్క.

చిలనీలికా—(నీ) కంటెనానువంటి కంఠ

ఖద్యోతవిద్యుతోః,

౨౨౨.

స్వాన్నవఫలికా నవ్యే నవ
జాతరజస్త్రియాం,
స్వాచ్యుతపర్వికా దూర్వా
వచయో

రుపకారికా. ౨౨౩, పిష్టభేదే
గృహే రాజా ముపక
ర్యా మసీష్యతే,
స్వాద్యవ్యవహారికా లోక
యాత్రా సంమార్జనీం
గుదే. ౨౨౪.

స్వాద్దేమపుష్పికా యూ
ధ్యాం చంపకే హేమ
పుష్పకః.

అథ కాంత షడ్వర్ణః.

లూతామర్కటకః పుత్రాన్
నవమాలాన్ ప్లవంగమే.
సిందూరతిలకో నాగేసిందూ
రతిలకా స్త్రియాం,
వర్ణవిలోడక శ్లోకేచ్ఛాయా
హారిణి కుంభిలే. ౨౨౬.
మాతులపుత్రకో ధూర
ఫలే స్వాన్మాతులాత్తజే,
గ్రామమద్ధరికా శృంగాన్
గ్రామయుద్ధేచకీర్త్యతే,
స్వాన్మదసశలాకాతు సా
ర్యంకామోదయోషధా.

భూవణము,

మిణుగురుపురుగు,

మెఱపు.

నవఫలికా—(సీ) నూతనవస్తువు, కొత్తగా
సమర్పాడిన వడుచు,
శతపర్వికా—(సీ) గజకిగడ్డి, వస.

ఉపకారికా—(సీ) నీటితో తడిపిన పిండి,
రాజగృహమున నుపకరించునది.

వ్యవహారికా—(సీ) లౌకికవ్యవహారము,
చీపురుకట్ట, గారచెట్టు.

హేమపుష్పికా—(సీ) పచ్చపూవులఅడవి,
మొల్లచెట్టు. హేమపుష్పకః—(పు)
సంపెంగచెట్టు.

కాంత షడ్వర్ణము.

లూతామర్కటకః—(పు) వృక్షవిశేషము,
విరజాజిచెట్టు, కోతి.
సిందూరతిలకః—(పు) వసుగు, సిందూ
రతిలకా—(సీ) ముత్తైదువు.
వర్ణవిలోడకః—(పు) శ్లోకభావములను
దొంగలించు దుష్కవి, కన్నపుదొంగ.
మాతులపుత్రకః—(పు) ఉష్ణైతకాయ,
మేనమామకుమారుడు.
గ్రామమద్ధరికా—(సీ) బొమ్మదాయియను
నాడుచేప, గ్రామయుద్ధము.
మదసశలాకా—(సీ) గోరువంక. మన్మథో
ద్దీపనమగు నొషధము.

అథ ఖాంత ఏకవర్ణః.

ఖ మింద్రియసుఖే స్వర్గే
శూన్యేభిందా విహాయసి,
పురే సంవేదనే తేత్రే
కురాహలఫలే క్వచిత్. ౧

అథ ఖాంతో ద్వివర్ణః.

నఖః కరరుహే పండే గంధ
ద్రవ్యే నఖం, నఖీ,
ముఖం నిస్సరణే వక్త్రే ప్రారం
భోపాయయోరపి. ౨.
సుఖం కర్తణి నాకే చ సుఖా
పుర్యాం ప్రచేతనః,
శంఖో నిధ్యంతరే కంబులలా
టాస్థి నఖీషు చ. ౩.

రేఖా స్యాదల్పకే ఛద్విన్యాం
భోగోల్లేఖయో రపి.
లేఖో లేఖ్యే సురే లేఖాలిపి
రాజికయోర్తతా. ౪.

న్యంఖ స్సమ్యజ్జనోజ్ఞేపి
సామ్నః పట్ప్రణవేషుచ,

శిఖా శిఫాయాం చూడా
యాం జ్వాలాయామగ్ర
మాత్రకే. ౫. లాంగ
ల్యాశ్చాపి శాఖాయాం
చూతాయాం చ శిఖం
డినః.

ఖాంత ఏకవర్ణము.

ఖం—(న) నేత్రాదీంద్రియములు, సా
ఖ్యము, స్వర్గము, లేకపోవుట, అను
స్వారము, ఆకాశము, పట్టణము, తెలివి,
వరిమడి, అలంబుపవృత్తఫలము.

ఖాంత ద్వివర్ణము.

నఖః—(పు) గోటిచిప్ప, నపుంసకుడు.
(స్మ) శంఖమును గంధద్రవ్యము.

ముఖం—(న) ఇంటిముందుండు తాపు,
ముఖము, ఆరంభము, ఉపాయము.

సుఖం—(న) సుఖము, స్వర్గము, సుఖా-
(నీ) వరుణదేవుని పట్టణము.

శంఖః—(పు) కుబేరునినిధి, శంఖము,
ఫాలస్థలమునందలి యెముక, శంఖమును
సుగంధవస్తువు.

రేఖా—(నీ) తీటకనిందచెట్టు, నెపము,
రచనాదులపూర్తి, గీత.

లేఖః—(త్రి) వ్రాయఁబడినది, లేఖః—
(పు) దేవత, లేఖా—(నీ) వ్రాత,
పంక్తి.

న్యంఖః—(పు) బాగుగనున్నది, మనో
హరమైనది, సామవేదనియతమగు
ప్రణవపట్కము.

శిఖా—(నీ) ఊడ, కేశపాశము, అగ్ని
జ్వాల, కొన, తరిగొట్టుచెట్టు, కొమ్మ,
నెమలిజుట్టు. (నెమలితలపయినుండు
ఈకలు).

సఖా మిత్రే సహాయే చ

శాఖా పతాంతరే భుజే. ౬.

శాఖా వేదవిభాగే చ
పాదపాంగేఽంతికేఽపి చ,

ప్రేంఖా పర్యటనే నృత్యే భ
వేదశ్వగతావపి. ౭.

ఖంఖా గతవిశేషేఽపి శూక
శింఖ్యాం చ నర్తనే,

అథ ఖాంతః స్త్రీవర్ణః.

త్రిశిఖం శేఖరే విద్యా త్రి
శూలే రాక్షసాంతరే. ౮.

సుముఖం తార్కత్యతనయే ఫణి
భేదే చ పండితే,

దుర్దుఖో నాగరాజేఽపి ము
ఖరే వానరాశ్వయోః. ౯.

గోముఖం కుటిలాగారే వా
ద్యభాండే చలేపకే,

ప్రముఖః ప్రథమే శ్రేష్ఠే

విశిఖ స్తోమరే శరే. రథ్యాం
ఖనిత్ర్యం విశిఖా నా

ళికాయామపి క్వచిత్.

మయాఖ స్త్విట్కరజ్వాలే

వై శాఖో రాధ మంథయోః.

సఖా—(ఇ-పు) చెలిమికాఁడు, సహాయము
చేయువాఁడు.

శాఖా—(స్త్రీ) ఒక పక్షము, భుజము, వేద
విభాగము, కొమ్మ, సమీపము.

ప్రేంఖా (స్త్రీ) తిరుగులాడట, నాట్యము,
గుఱ్ఱపునడక.

ఖంఖా—(స్త్రీ) ఆశ్వగవనవిశేషము, దూల
గొండిచెట్టు, నాట్యము.

ఖాంత స్త్రీవర్ణము.

త్రిశిఖం—(న) కిరిటము, త్రిశూలాయు
ధము. త్రిశిఖః—(పు) త్రిశిఖుఁడను
రావణపుత్రుఁడు.

సుముఖః—(పు) గరుడునిపుత్రుఁడు, సర్ప
విశేషము, పండితుఁడు.

దుర్దుఖః—(పు) సర్పవిశేషము, దుర్భాష
లాడువాఁడు, కోతి, ఆశ్వము.

గోముఖః—(న) వంకరగానుండు ఇల్లు,
వాయించుకుండ, మైపురాఁత.

ప్రముఖః—(పు) ముఖ్య మైనది. శ్రేష్ఠ
మైనది.

విశిఖః—(పు) నేజా యను నాయుధము,
బాణము. విశిఖా—(స్త్రీ) రాజవీధి,

త్రవ్వగోల, బాణపునులికి.

మయాఖః—(పు) కాంతి, కిరణము, అగ్ని
జ్వాల.

వై శాఖః—(పు) ఒకనెల, కవ్వము.

అథ ఖాంత శ్చతుర్వర్ణః.

అగ్నిముఖో ద్విజే దేవే భ
ల్లాతే చిత్ర కే క్వచిత్,
పంచభా గజే కూర్తే
శీలీముఖోఽలిబాణయోః.
భ వే ద్వాన్య ఘృనఖః కంద
గంధద్ర వ్యవిశేషయోః,
మహాశంఖో నరాస్థిన్యా
న్నిధిసంఖ్యాప్రథేదయోః.
ఇందులేఖాఽమృతా సోమ
లతా శశికళాసు చ,
శశిరేఖా కళాభాగే వాసుచీ
వృత్తథేదయోః. ౧౪.
లాంగలికామగ్నిశిఖా కుంకు
మేఽగ్నిశిఖం మతం,
స్వాజ్జటాయాం బద్ధశిఖా
బాలే బద్ధశిఖో మతః. ౧౫

ఖాంత చతుర్వర్ణము.

అగ్నిముఖః—(పు) బ్రాహ్మణుడు, దేవత,
జీపిచెట్టు, చిత్రమూలము.
పంచనఖః—(పు) ఏనుగు, తాఁబేలు.
శీలీముఖః—(పు) తుమ్మెర, బాణము.
వాన్యఘృనఖః—(పు) ఒకానొకదుంప, పులి
గోరుచెట్టు.
మహాశంఖః—(పు) మనుష్యునియొముక,
కుజేసునినిధి, పదిభర్వములపరిమితి.
ఇందులేఖా—(సీ) తిప్పతీగ, సోమలత,
చంద్రరేఖ.
శశిరేఖా—(సీ) చంద్రకళ, తిప్పతీగె,
ఈపేరుగల యొకపద్యము.
అగ్నిశిఖా—(సీ) తరిగొట్టుచెట్టు. అగ్ని
శిఖం—(న) కుంకుమపూవు.
బద్ధశిఖా—(సీ) జడ. బద్ధశిఖః—(పు)
బాలుడు.

అథ ఖాంతః పంచవర్ణః.

స్వాన్తలినముఖః ప్రేతే గో
లాంగూలేఽనలేఖలే,
అథ శీతమయూఖోఽపి శశాంక
ఘనసారయోః. ౧౬.
సర్వతోముఖ మాఖ్యాత్
మంతరితే చ పాథసి, విధి
తే త్రజ్జ గుదేషు కథిత
సర్వతోముఖః. ౧౭.

ఖాంత పంచవర్ణము.

మలినముఖః—(పు) పీనుగు, కొండ
ముచ్చు, అగ్నిహోత్రము, నీచుడు.
శీతమయూఖః—(పు) చంద్రుడు, పచ్చ
కర్పూరము.
సర్వతోముఖం—(న) ఆకాశము, జలము.
సర్వతోముఖః—(పు) బ్రహ్మ, జీవుడు,
శంకరుడు.

అథ గాంధీ వీరవర్ణనః.

గోః స్వర్ణే వృషభే రత్నైః
వజ్రే చంద్రమసి స్త్రుతః,
అద్భుతీ నేత్రదిగ్భాణ భూ
వాగ్వారిషు గౌర్వతా. ౧.

అథ గాంధీ ద్వివర్ణనః.

అగఃశైలేంద్ర మేభానా నగవ
త్పవనాశినే,
ఖగ సూర్యే గ్రహే దేవే
మార్గణేష విహంగమే. ౨
భగ మైశ్వర్య మాహ త్యక్తి
జ్ఞానవైరాగ్య యోనిషు,
యశో వీర్య ప్రయత్నే
చ్ఛా శ్రీధర్మ రవిము
క్తిషు. ౩. యుగం కృ
తాదౌ యుగళే వృద్ధినా
మాషధేఽపి చ, యుగం
హస్తచతుష్కేఽపి రథ
నీరాంగయో ర్యుగః. ౪.
మృగః పశౌ కురంగే చ కరి
నక్షత్రభేదయోః, యా
చ్ఛాయాం మృగయా
యాంచ మృగీ స్యాద్భవని
తాంతరే. ౫.

భృగు శ్శుక్రే ప్రపాతే చ
జమదగ్నో పినాకిని,
భాగో దూపార్థకే ప్రాక్తో
భాగధ్యైకదేశయోః. ౬
నాగంతుస్సీపకే రంగే స్త్రీబంధే

గాంధీ వీరవర్ణనము.

గోః—(పు) స్వర్ణము, వృషభము, కిర
ణము, వజ్రాయుధము చంద్రుడు—
(సీ) గోవు, నేత్రము, దిక్కు, బాణము,
భూమి, వాక్కు, జలము.

గాంధీ ద్వివర్ణనము.

అగః—(యా) నగః—(పు) పర్వతము,
వృక్షము, సూర్యుడు, సర్పము.
ఖగః—(పు) సూర్యుడు, శుక్రాదిగ్రహ
ము, దేవత, బాణము, పక్షి.
భగం—(న) ఐశ్వర్యము, ప్రభావము,
జ్ఞానము, విరక్తి, యోని, కీర్తి, పరా
క్రమము, ప్రయత్నము; కోరిక, సం
పద, ధర్మము, సూర్యుడు, ముక్తి.
యుగం—(న) నాలుగు యుగములు,
జంట, ఒకానొకయోషధి, నాలుగు
చేతుల ప్రమాణము, యుగః—(పు)
రథము నాగలి మున్నగువాని కాడి.

మృగః—(పు) పశువు, లేడి, గజవిశేష
ము, మృగశీరానక్షత్రము, యాచన,
వేట. మృగీ—(సీ) పులహాడను మునీ
శ్వరునిభార్య.

భృగుః—(పు) శుక్రుడు, కొండచరియ,
జమదగ్నిముని, ఈశ్వరుడు.

భాగః—(పు) నాటకాదుల భాగము,
భాగ్యము, ఏకదేశము.

నాగం—(న) సీసము, తగరము, రతిబంధ

కరణాంతరే, నాగః
పన్నగమాతంగ కూరా
చారిషు తోయదే. 2.
నాగకేసరపున్నాగ నాగ
దంతక ముస్తకే, దేహా
నిలప్రభేదేచశ్రేష్ఠే స్వా
దుత్తరస్థితః. ౮.

రాగోఽనురక్తా మాతస్య ర్యే
క్షణాదా రోహితాదిషు,
గాంధారాదౌ నృపే
రాగ

స్వాగోవర్జనదానయోః.
భోగస్సుఖేధనే చాహేశ్వరీర
ఫణయోస్తస్మృతః, పాల
నేఽభ్యవహారేచ నిర్వేశే
పణ్యయోపితాం. ౧౦.

యోగోఽపూర్వార్థసంప్రా
ప్తౌ సంగతి ధ్యానయుక్తి
షు, వపుస్సైర్యేప్రయో
గే చ విష్కంభాదిషు భే
షజే. ౧౧. విస్త్రబ్ధఘాతీని
ద్రవ్యోపాయసన్నహనే
ష్వపి, కార్తణేఽపి చ
యోగస్సాస్య

ద్రోగః కుష్టౌషధే గదే.
వేగో జవే ప్రవాహే చ
మహాకాలఫలేఽపి చ,
పూగస్తు క్రమకే బృందే

విశేషము, నాగకరణము, నాగః—
(పు) సర్పము, ఏచుగు, కూరాచా
రుడు, మబ్బు, నాగకేసరవృక్షము,
పొన్న చెట్టు, గజదంతము, తుంగముస్తే,
దేహమునందలి వాయు విశేషము,
సమాసోత్తరపదమున శ్రేష్ఠవాచకము.

గః—(పు) అనురాగము, పరాభివృద్ధి
సహింపకపోవుట, క్షణాదులు, ఎటుపు,
సిందూరము, బాలింతబోలు మున్నగు
ధాతువులు, గాంధారము మున్నగు
రాగరాజములు.

త్యాగః—(పు) విడుచుట, ఈవి.

భోగః—(పు) సుఖము, ధనము, సర్పము
యొక్క శరీరము, పడగ, పరిపాలిం
చుట, భుజించుట, జీతమిచ్చి వేశ్య
సుంచుకొనుట.

యోగః—(పు) పూర్వములేని ద్రవ్యా
దులు లభించుట, కూటమి, ధ్యానము,
కూర్పుట, శరీరస్థైర్యము, ప్రయోగము,
విష్కంభాదిపంచాంగయోగములు,
బౌద్ధయోగము, విశ్వాసఘాతాకు
నకు, ధనము, ఉపాయము, కవచాది
సన్నాహము. మూలికతో స్తంభనా
దులు చేయుట. [ము, రోగము.

రోగః—(పు) కుష్ఠరోగనివారణౌషధ

వేగః—(పు) వేగము, నదీప్రవాహము,
ముసీడికండు,

పూగః—(పు) పోకచెట్టు, సమూహము.

చంగ శ్శోభనదత్తయోః. ౧౩.

అంగం గాత్రాంతికోపాయ
ప్రతీకేష్వప్రథానకే,

అంగా దేశవిశేషే స్యురంగ
సంబోధనేనవ్యయం. ౧౪.

ఇంగస్సాన్య దద్భుతే జ్ఞానే
జంగమేంగితయోరపి,

టంగః కృపాణభేదేస్యాజం
భూయాం చ ఖనిత్రకే.

తుంగః పున్నాగనగయో
సుంగస్యాదున్నతేనవ్యవ
త్, బర్బరా నిశయో
స్తుంగీ

వంగం నీస కరంగయోః.

౧౬. వంగః కార్పాసవా

ర్తాక దేశభేదేషు కీర్తితః,

లంగ స్సంగే చ పిద్యే చ

వ్యంగోహీనాంగభేదయోః.

భంగ స్తరంగే రుక్మేదే భేదే

జయ విపర్యయే, భంగా

శణాఖ్యుస్యేషి

భృంగోధూమ్యాట పిదగ

యోః. ౧౮.

మధుప్రతేషి, భృంగంతు

కేశరాజగుడత్వచోః,

రంగోరణస్థలే రాగే నాప్యే

రంగం త్రపుణ్యపి. ౧౯.

లింగంచీహ్నేననుమానేషి

చంగః—(పు) శుభము, సమర్థుడు.

అంగం—(న) శరీరము, సమీపము, ఉపా
యము, అవయవము, అప్రథాన
మైనది.

అంగా—(పు) నిత్యబహువచనము. అంగ
దేశము, (అవ్య) సంబోధనము.

ఇంగః—(పు) ఆశ్చర్యము, జ్ఞానము, ఇం
గం—(న) మనుష్యవశుపత్యౌదలు,
మనోభావము.

టంగః—(పు) ఖడ్గవిశేషము, పిక్క, త్రవ్వ
గోల.

తుంగః—(పు) పొన్న చెట్టు, పర్వతము—
(వి) ఉన్నతమైనది. తుంగీ—(స్త్రీ)
వామంటిచెట్టు, పసుపు.

వంగం—(న) నీసము, తగరము, వంగః—

(పు) ప్రతిచెట్టు, వంగచెట్టు, వంగ
దేశము.

లంగః—(పు) కలిసికొనుట, విటుడు.

వ్యంగః—(పు) అంగహీనుడు, కప్ప.

భంగః—(పు) తరంగము, వాతరోగము,
భేదము, పరాజయము, భంగా—(స్త్రీ)
జనుము.

భృంగః—(పు) కూకటి మాకపిట్ట, విటు
డు, తుమ్మెద, భృంగం—(స్త్రీ) గుంట
కలగరచెట్టు, లవంగపుచెట్టు.

రంగః—(పు) యుద్ధస్థలము, రక్తిమ, నా
ట్యము, రంగం—(న) తగరము.

లింగం—(న) గుడ్డు, అనుమానమంద

సాంఖ్యోక్తప్రకృతావపి,
శివమూర్తి విశేషే చ మే
హనేచ ప్రచక్షతే. ౨౦.

శృంగం ప్రభుత్వే శిఖరే
చిహ్నే క్రిడాంబుయం
త్రకే, విహణోత్కర్ష
యోస్సానౌ శృంగస్సాన్త
త్కూర్చశీర్షకే. ౨౧. శృంగీ
విహయామృషభే స్వర్ణ
మీనవిశేషయోః,

గాంగస్తు గంగాసంభూతే
భీష్మే శక్తిధరేఽపిచ. ౨౨.

పింగః పిశంగే పింగీతు
శమ్యాం పింగంతు బాల
కే, రామతే నాలికా
యాంచ పింగా గోరోచ
నోమయోః. ౨౩.

ఖడ్గో గండక శృంగాసీ బుద్ధ
భేదేషు గండకే,

దుర్గస్సాన్త దుర్గమే దుర్గా
గౌరి నీలికయోరపి. ౨౪.

సర్గస్సాన్త నిశ్చయార్థాయ
మోహోత్సాహాత్త సృష్టి
షు,

మార్గో మృగమదే మాసప్ర
భేదేఽన్వేషణాధ్వనోః.
౨౫. (వాచ్యసన్తృగసం
బంధే మార్గోఽపి మృగ
శీర్షభే)

సాధ్యసాధకహేతువు, సాంఖ్యశాస్త్రోక్త
ప్రకృతి, శివలింగము, శిశ్నము.

శృంగం—(న) ప్రభుత్వము, పర్వతశిఖ
రము, గుర్తు, చిహ్ననక్రోవి, కొమ్మ,
ఉత్కర్ష, కొండచరియ. శృంగః—(పు)
జీవికమను గంధద్రవ్యము. శృంగీ—
(నీ) అతివస, ఋషభమను గ్రంధ్యము,
బంగారము, మద్దురియను నాడుచేప.

గాంగః—(త్రి) గంగయందుఁబుట్టినది.
గాంగః—(పు) భీష్ముడు, కుమార
స్వామి.

పింగః—(పు) పింగళవర్ణము. పింగీ—
(నీ) జమ్మిచెట్టు. పింగం—(న) బాలుఁ
డు. పింగా—(నీ) ఇంగువ, గొట్టము,
గోరోచనము, పార్శ్వతీదేవి.

ఖడ్గః—(పు) ఖడ్గమృగముకొమ్మ, ఖడ్గ
ము, బుద్ధవిశేషుడు, ఖడ్గమృగము.

దుర్గః—(త్రి) చేరరానిది(కోట)దుర్గా—
(నీ) పార్శ్వతీదేవి, నీలిచెట్టు.

సర్గః—(పు) నిశ్చయము, పురాణాదుల
లోనుండు అర్థాయము, మోహ
ము, ఉత్సాహము, సృష్టి.

మార్గః—(పు) కస్తూరి, మార్గశీర్ష మాస
ము, వెదకుట, త్రోవ—(త్రి) మృగ
సంబంధమైనది.—(పు) మృగశీర్షనక్ష
త్రము] ఇది అధికపాఠము.

శార్దూలం కాంతుకమాత్రేఽపి విష్ణోః | శార్దూలం—(న) విల్లు, విష్ణుధనువు.

రిపి శరాసనే,

వల్లు శార్దూలే మనోజ్ఞేతు వల్లు
భాషితమన్యవత్. ౨౬.

ఫల్లుః ప్రాక్తాఽమలసాంచ
నిస్సారేఫల్లువాచ్యవత్,
శృంగీ వటాన్మూతకయోః
ఋగ్మూతామపి విశ్రుతా.

వల్లుః—(పు) మేఠకపోతు—(త్రి) మనో
హరమైనది.

ఫల్లు—(సీ) కుక్కమేషిచెట్టు. (త్రి) సార
ములేనిది.

శృంగీ—(సీ) మట్టిచెట్టు, అంబాశవుఁ
జెట్టు, జువ్విచెట్టు.

అథ గాంధీ స్త్రీవర్ణః.

గాంధీ స్త్రీవర్ణము.

పన్నగం పద్మ కాష్ఠేస్యా త్పన్న
గోఽపి భుజంగమే,

ప్లవగో వాసరో భేకే సారథా
చోష్ణదిధితేః. ౨౮.

జిహ్వగో మందగో సర్పే
విహగ శార్దూలే ఖగే,

సర్వగం సలిలేఖ్యాతం సర్వగ
శృంకరే విభా. ౨౯,

ఆభోగో వరుఖచ్చత్రే పూ
ర్ణతా యత్ప్రయోరపి,

ఆయోగో వ్యాపృతౌ రోద
గంధమాలోయ పహార

యోః. ౩౦.

అయోగో విధురే కూపే
విశ్లేషే కఠినోద్యమే,

ఆశుగో మారుతే బాణే
పుష్పద్యేగం క్రముణీపలే. ౩౧.

ఉద్వేగ స్థిమితే క్షే
శే

పన్నగం—(న) తామరకాడ, పాము.

ప్లవగః—(పు) కోతి, కప్ప, అనూరుడు.
[పాము.

జిహ్వగః—(పు) మెల్లంగఁ బోవువాఁడు,
విహగః—(పు) బాణము, పక్షి.

సర్వగం—(న) జలము, సర్వగః—(పు)
శివుఁడు, ప్రభువు.

ఆభోగః—(పు) వరుణదేవుని గొడుగు,
పరిపూర్ణిత్వము, ప్రయత్నము.

అయోగః—(పు) వ్యాపారము, తీరప్రదే
శము, గంధమాల్యాదుల కానుక.

అయోగః—(పు) భార్యావియోగమైన
వాఁడు, కపటము, వియోగము, కఠిన
ప్రయత్నము.

ఆశుగః—(పు) వాయువు, బాణము.

ఉద్వేగం—(న) పోకకాయ, ఉద్వేగః—
(పు) నిశ్చలత్వము, దుఃఖము, భయ

భయే మంధర గామిని,
ఉద్వేగో పుష్కరహల
కోద్వేజ నాకోద్గమేపి చ.
సంభోగ స్మరతే భోగేస్యా
త్తుండేజినకాసనే,

పరాగః పుష్పరజసి ధూళి
స్నానీయయోరపి, 33.
గిరిప్రభే దే విఖ్యాతా
పుపరాగే చ చందనే,
ప్రయాగ స్త్రీభేదేస్యా ద్య
జ్జేశితమఖ్యాత్వయోః. 34.
ప్రయోగః కార్తజే పోక్తః
ప్రయుక్తా చ నిదర్శనే,

వాతిగః కథితో భంట్యాం
ధాతువాసిని వాచ్యవత్.
35.

తడాగస్తు జలాధార విశేషే
కటకేపిచ,

పున్నాగః పురుషశ్రేష్ఠే పాం
డునాగేనితోత్పలే, 36.
జాతీఫలేపి పున్నాగం

నిసర్గ శీలసర్గయోః,
విసర్గ స్త్రాగవద్దానే విసర్గో
మలనిర్గమే. 37. విసర్జసి
యేఽప్యయన ప్రభేదేపి
విభావసోః,

ఉత్సర్గో వర్జనే త్యాగే సా
మాన్యన్యాయదానయోః.

ము, నెమ్మదిగాఁ బోవువాఁడు, ఉన్నత
భుజుఁడు, ఊర్ధ్వభాగమును గదిలించుట, ఆకాశమున కెగిరిపోవుట,
సంభోగః—(పు) రతి, చందనతాంబూ
లాదు లనుభవించుట, గజతుండము,
బుద్ధుని ఆజ్ఞ.

పరాగః—(పు) పుష్పాడి, ధూళి, నలుగు
పిండి మున్నగు స్నానార్థవస్తువులు,
పర్వతవిశేషము, విఖ్యాతి, సూర్యాది
గ్రహణము, గంధము.

ప్రయాగః—(పు) ప్రయాగ తే త్రము,
యజ్ఞము, ఇంద్రుఁడు, గుఱ్ఱము.

ప్రయోగః—(పు) మూలికలతోఁ జేయు
స్తంభనోచ్ఛాటనాది కర్మ, ప్రయోజ
నము, దృష్టాంతము.

వాతిగః—(పు) నేలములగచెట్టు, ధాతువు
వాదము నెఱింగినవాఁడు.

తడాగః—(పు) చెలువు, బంగారు కడి
యము.

పున్నాగః—(పు) పురుషశ్రేష్ఠుఁడు, తెల్ల
త్రాచుపాము, తెల్లగలువ, పున్నా
గం—(న) జాజికాయ.

నిసర్గః—(పు) నడకడి, సృష్టి.

విసర్గః—(పు) త్యాగశబ్దమువంటిది, దాన
ము, మలము విసర్జించుట, విసర్జింపఁదగి
నది, సూర్యుని ఆయనవిశేషము.

ఉత్సర్గః—(పు) హింస, విడుచుట, సామా
న్యవిధి, దానము.

త్రివర్గో ధర్మకామార్థే త్రిఫ
లాయాం కటుత్రికే,
వృద్ధిస్థానక్షయే సత్త్వరజ
స్తమసీ చేవ్యతే. ౩౯.

తాతగుః క్షుద్రతాతేస్యా
జ్జ్వల్యత్రిహితేపిచ,
అనంగో మదనేనంగమా
కాశమనసోస్తృతం. ౪౦.
మృదంగః పటహాఘోషే
భుజంగక్షింగసర్పయోః,
పతంగశ్చలభే శాలిప్రభేదే
విహగే రవౌ. ౪౧. పతం

గం పాదే క్యాపి
నరంగంతు వరండకే, శేఫే
నరంగమప్యహం

ర్షిషంగస్సంగతూణయోః
విడంగం కృమిఘ్నేఖ్యాతం
విడంగోనాగరేనన్యతే,
కళింగః పూతికరజే ధూమ్యా
తే నీవృదంతరే. ౪౩.

కళింగం కౌటజఫలే కళిం
గా యోషితి స్తృతా,
కాళింగో భూమికర్కారౌ
దంతావళభుజంగయోః,
కాళింగీరాజకర్కట్యం

ధారాంగః ఖడ్గతీర్థయోః,
ఆపాంగమంగహినే స్యాన్నే
త్రాంతేతిలకేపిచ. ౪౪.

వరాంగం యోని మాతంగ
మస్తకేషు గుడత్వచి,

త్రివర్ణః—(పు) ధర్మాగ్రకామములు, కరక
తాడి ఉసిరకలు, శుఠి, పిప్పలి, మిరి
యాలు, వృద్ధి, స్థానక్షయము, సత్త్వ
రజస్తమోగుణములు.

తాతగుః—(పు) వినతండ్రి, తల్లికి హితుఁ
డు.

అనంగః—(పు) మన్తఘోషం. అనంగం—
(న) ఆ కాశము, మనస్సు.

మృదంగః—(పు) మద్దెల, ధ్వని.
భుజంగః—(పు) విలుడు, పాము.

పతంగః—(పు) విడుత, సస్యవిశేషము,
పక్షి, సూర్యుడు, పతంగం—(న)
పాదరసము.

నరంగం—(న) మొటిమెలు, శిశ్నము.

నిషంగః—(పు) కలయిక, ఆమ్లలపొది.

విడంగః—(న) వాయువిడంగము—(త్రి)
నేర్పరి.

కళింగః—(పు) నెమిలియడుగుచెట్టు, కూ
కటిమూగపక్షి, కళింగదేశము, కళిం
గం—(న) కొడిశపండు కళింగా—
(స్త్రీ) కళింగదేశ స్త్రీ.

కాళింగః—(పు) నేలగుమ్మడిచెట్టు, ఏనుఁ
గు, సర్పము. కాళింగీ—(స్త్రీ) నక్క
దోసతీగె. [నది.

ధారాంగః—(పు) కత్తి, తీర్థస్థలము పుణ్య
అపాంగం—(న) అవయవములు లేనిది. అ

పాంగః—(పు) నేత్రాంతము, తిలకము.

వరాంగం—(న) యోని, ఏనుఁగు, తల,
లవంగపుచెట్టు.

పత్రాంగం పద్మకే భూరే
పత్రాంగం రక్తచందనే.

రథాంగశ్చక్రవాకేఽపి ర
థాంగం చక్రభ్రమ్యతే,

రక్తాంగం విద్రుమే భామే
విద్రుత్కంపల్లధీరయోః.
ర2. రక్తాంగశ్చాపి జీవం
త్యాం

మాతంగ శ్వపచే గజే,
హేమాంజోద్రుహితేతాత్మే

నారంగం పిప్పలీరసే. ర౪.
నారంగే విటే జంతౌ
యమజేఽపి ప్రకీర్తితం,
సారంగ శ్చాతకే భృంగే కు
రంగే చ మతంగజే. ర౯.
పక్షిభేదే చ సారంగ స్సా
రంగశ్చబలేశ్వరత్,

ప్రియంగుః ఫలినీ కంఠ
పిప్పలీ రాజికానుచ. గ౦.

నీలాంగుః కృమి భేదే స్వా
ద్భృమరాళిమ సారయోః,
తురంగీ చాశ్వగంధాయాం
తురంగ శ్చిత్తవాజినోః.

చక్రాంగీ కటురోహిత్యాం
చక్రాంగో మానసాకసి.

పత్రాంగం—(న) ఏనుగు శరీరముమీడి
మచ్చలు, భుజపత్రిచెట్టు, ఎఱ్ఱసంద
నము.

రథాంగః—(పు) చక్రవాకపక్షి, రథాం
గం—(న) బండి మున్నగువాని
చక్రము.

రక్తాంగం—(న) ఎరడము, రక్తాంగః—
(పు) అంగారకుడు—(న) కాంపిల్య
మనునోషధి, కుంకుమ, పాలకూర
చెట్టు. [నుగు.

మాతంగః—(పు) మాదిగవాడు, ఏ
హేమాంగః—(పు) బ్రహ్మ, గరుత్మం
తుడు.

నారంగం—(న) పిప్పలిరసము, నారంగః
(పు) నారింజచెట్టు, విటుడు, ప్రాణి,
శవలపిల్లలు.

సారంగః—(పు) వానకోయిల, తుమ్మెద,
లేడి, ఏనుగు, పక్షివిశేషము, (కోకిల)
(త్రి) శబలవర్ణము.

ప్రియంగుః—(పు) వ్రేంకణపుర జెట్టు,
కొఱ్ఱలు, పిప్పలిచెట్టు, నల్లవాలు.

నీలాంగుః—(పు) కీటకభేదము, తుమ్మెదల
గుంపు, ఇంద్రనీలమణి.

తురంగీ—(స్త్రీ) పెన్నేరుగడ్డ, తురంగః—
(పు) మనస్సు, గుఱ్ఱము.

చక్రాంగీ—(స్త్రీ) కటుకరోహిణి, చక్రాంగః
—(పు) హంస.

అథ గాంధ శ్చతుర్వర్ణః.

ఈహమృగౌ వృక్షే జంతౌ
ప్రథదేహపకస్యచ. ౫౨.
మల్లనాగోఽభమాతంగే వా
త్సాయనమునావపి,
ఉపరాగః పరీవాదే రాహు
గ్రస్తార్కచంద్రయోః.
౫౩. దుర్నయే గ్రహ
కల్లో లేఽ

పవగస్త్యా గ మోక్షయోః,
క్రియావసాన సాఫల్యేఽ
వ్యపవర్గః ప్రయుజ్యతే.
ఉపవర్గః స్మృతో రోగభేదో
పష్టవయోరపి,
సమాయోగస్తు సంయోగే
సమవాయే ప్రయోజనే.
సంప్రయోగం రతే విద్యా
దన్వితౌ కార్తణేఽపి చ,

దీర్ఘాధ్వగః శృంఖలకే లేఖ
హారేతు భేద్యవత్. ౫౬.
అభివంగస్తు శచభే స్యాదా
క్రోశే పరాభవే,
చత్రభంగోఽపివైధవ్యే స్వా
తంత్ర్యనృపనాశయోః.

కటభంగస్తు సస్యానాం హస్త
చ్ఛేదే నృపత్యయే,

గాంధ చతుర్వర్ణము.

ఈహమృగః—(పు) తోడేలు, జంతువు,
నాటకవిశేషము.

మల్లనాగః—(పు) విరావతము, వాత్సా
యనముని.

ఉపరాగః—(పు) నిందించుట, చంద్ర
సూర్యుల రాహుగ్రహణము, అవినీతి,
గ్రహకల్లోలము.

అపవర్గః—(పు) విడిచిపెట్టుట, ముక్తి,
పనిచేసినపిదప బొందుఫలము.

ఉపవర్గః—(పు) రోగవిశేషము, ఉప
ద్రవము.

సమాయోగః—(పు) కలిసికొనుట, సమూ
హము, ప్రయోజనము.

సంప్రయోగః—(పు) సంభోగము, సంబం
ధము, మూలికలతోఁ జేయు స్తంభ
నము, మోహనాదులు.

దీర్ఘాధ్వగః—(పు) ఒంటె—(త్రి)జాబులు
తెచ్చువాఁడు.

అభివంగః—(పు) ప్రతిజ్ఞ చేయుట, తిట్టుట,
తిరస్కారముచేయుట.

చత్రభంగః—(పు) భర్తగతింప ముండ
మోయుట, స్వాతంత్ర్యము, ప్రభు
నాశనము.

కటభంగః—(పు) హస్తప్రమాణముగాఁ
బైరులు కోయుట, ప్రభునాశనము.

అథ గాంత పంచవర్ణః

కథాప్రసంగో వాతూలే విష
వైద్యే చ వాచ్యవత్,
నాడీతరంగః కాకోలే హిం
డకే రతహిండకే.

అథ ఘాంత ఏకవర్ణః

ఘోఃఘుర్ రేచ ఘంటాయాం
కాంచికా ఘాతయోరపి,

అథ ఘాంతో ద్విత్యః

అఘంతు వ్యసనే ప్రోక్తమఘం
పాతకదుగ్ధియోః, ౧.

అర్ఘః పూజావిధౌ మూర్త్యై
వ్యంఘ్రిః పాదద్రుమూలయోః
ఓఘో బృందే పయోవేగే
ద్రుతనృత్యోపదేశయోః.

౨. ఓఘః పరంపరాయాంచ

మేఘ స్సాన్యన్తుస్తకే ఘనే,
లఘు ర్ఘనోజ్ఞనిస్సారా గురు
ఘప్రథితో లఘు. ౩. కృ
ష్ణాగురుణి శీమే చ స్ఫు
క్కాయాం చ స్తృతాల
ముః,

ఉష్ణస్సాన్య తాపకేహస్త పు
టకే దేహజానిలే. ౪.

మోఘాఽపి పాటలాయాం
స్యాన్తోఘో నిష్ఫలహీన
యోః,

గాంత పంచవర్ణము.

కథాప్రసంగః—(పు) వాయుసమూహ
ము, విషవైద్యుడు.
నాడీతరంగః—(పు) సంచరించు చుండు
వాడు, నల్ల కాకి, నిటుడు.

ఘాంత ఏకవర్ణము.

ఘః—(పు) గుడ్లసూబ, గంట, ఘా—
(నీ) మొలనూలు, దెబ్బ.

ఘాంత ద్విత్యము.

అఘం—(న) దౌత్యాదులవలని శ్రమ,
పాము, దుగ్ధము.

అర్ఘః—(పు) పూజావిధి, వెల.
అంఘ్రిః—(పు) పాదము, చెట్టువేరు.
ఓఘః—(పు) బృందము, నీటిప్రవా
హము, తొందరగా నాట్యము గావిం
చుట, మంత్రాదులు చెప్పట, వరుసగా
నుండుట.

మేఘః—(పు) తుంగము నై, మబ్బు.
లఘుః—(త్రి) మనోహరమైనది, నిస్సార
మైనది, నీచమైనది, లఘు—(న) కృష్ణా
గురు, శీఘ్రము, లఘూ—(నీ) స్ఫుర్కా
యనెడు గ్రంథ్యనికేషము.

ఉష్ణః—(పు) అగ్ని, అఱచేయి, దేహము
నందలి వాయువు.

మోఘా—(పు) పాటలవృక్షము, (త్రి)
నిష్ఫలమైనది, దైన్యముగలది.

మఘామఘీచ నక్షత్రే ఖేమజే
చ యథాక్రమం. ౫.

శ్లాఘా మతాప్రశంసాయాం
పరిచర్యాభిలాషయోః,

అథ ఘాంత స్త్రీవర్ణః.

అనఘో నిర్మలాపాప మనో
జ్ఞేష్టద్విభేదయత్. ౬.

ఫలిఘః కాచకలశేఘటప్రాకార
గోపురే,

పరిఘోయోగభేదే స్యాన్తు
ద్గరేర్దర్శనఘాతయోః. ౭.

ప్రతిఘః ప్రతిఘాతే చ రో
షేచ ప్రతిఘోమతః,

కాచిఘః కాంచనేప్రాక్తోఽన్న
మండే మూషకేఽపిచ. ౮.

మహార్ఘ్ను మహామూలేఽ
తథా లావకపక్షిణి,

నిదాఘో గ్రీష్మకాలే స్యా
దుష్టస్వేదాంబునోరపి. ౯.

ఉల్లాఘస్తు శుచౌ హృష్టే ద
క్ష నీరోగయోరపి,

సర్వాఘో గురువేగార్థసర్వ
సన్నహనార్థయోః. ౧౦.

అమోఘ స్సఫలేఽమోఘా
విడంగా భయయోస్తృ
తా,

మఘా—(స్త్రీ) మఘానక్షత్రము, మఘీ—
(స్త్రీ) ఓషధీవిశేషము.

శ్లాఘా—(స్త్రీ) స్తుతి, పరిచారకము, కో
రిక.

ఘాంత స్త్రీవర్ణము

అనఘః—(త్రి) స్వచ్ఛమైనది, నిర్దుష్టమై
నది, మనోహరమైనది, పాపరహితుఁడు.

ఫలిఘః—(పు) గాజుపాత్రము, మంటి
కుండ, ప్రాకారము, వెలివాకిలి.

పరిఘః—(పు) పంచాంగయోగములలోఁ
బందొమ్మిదవది ఆయుధము, అడ్డుకట్ట,
హింస.

ప్రతిఘః—(పు) మారణము, క్రోధము.

కాచిఘః—(పు) బంగారము, తండ్రిలేని
వాఁడు, ఎలుక.

మహార్ఘ్ని—(పు) గొప్పవిల్లు, లావకపిట్ట.

నిదాఘః—(పు) గ్రీష్మర్తువు, వేడిమి,
చెమట.

ఉల్లాఘః—(త్రి) శుచియైనది, సంతోషించి
నది, సమర్థమైనది, రోగము లేనిది.

సర్వాఘః—(పు) మిగులవేగము, నైనన్య
మంతయు యుద్ధముజేయుట కాయిత
మగుట.

అమోఘః—(త్రి) సఫలమైనది, అమో
ఘా—(స్త్రీ) వాయువిడంగము, కరక
చెట్టు.

అథ చాంతో ద్వివర్ణః.

కచః కేశే గురోః పుత్రే బంధే
శుష్కప్రణే కచః, కచా
కరిణ్యాం

కాచస్తు మణౌ శిశ్నే మృ
దంతరే. ౧. నేత్రరోగో
౭పి

నీచస్తు వామనే పామర
స్మృతః,
మోచ శ్శృభాంజనే ప్రోక్తో
మోచా శాల్మలి రంభ
యోః. ౨.

పిచుస్తూలే చ కరే చ కుష్ఠ
రోగేఽసురాంతరే, భైర
వస్య ప్రభేదే చ పిచుః
క్వాపి ప్రకీర్తితః. ౩.

కూర్చో వికత్తనే మధ్యే భు
వోశ్శశ్రుణి కైతవే,

క్రౌంచః ఖగనగద్విపప్రభేదేషు
ప్రయుజ్యతే. ౪.

చంచో నలాది నిర్తాణే చం
చాతు తృణపూరుషే,

చంచుః పంచాంగుళే త్రో
ట్యాం గో నా డీ కే ౭ పి
ఽత్యతే. ౫.

శుచి శ్శుద్ధేఽనుపహతేశ్శంగా
రా మా థ యో స్నితే,
గ్రీష్మే హుతవహేఽ
పిస్వా దుపథా శుద్ధమం
విశ్వకో—5

చాంత ద్వివర్ణము.

కచః—(పు) జుట్టు, బృహస్పతికుమా
రుఁడు బంధము, ఎండినకురుపు, కచా
—(నీ) ఆడయేనుఁగు.

కాచః—(పు) గాజురాయి, ఉట్టి, ఒకవిధ
మగుమట్టి, నేత్రరోగవిశేషము.

నీచః—(పు) పొట్టివాఁడు, తుచ్చుఁడు.

మోచః (పు) మునగ చెట్టు, మోచా—
(నీ) అరటి చెట్టు, బూరుగు చెట్టు.

పిచుః—(పు) దూది, తాండ్ర చెట్టు, కుష్ఠ
రోగము, పిచుఁడను రాక్షసుఁడు, భైర
వుఁడు.

కూర్చః—(పు) కపటము, కనుబొమ్మల
మధ్యభాగము, మీసము, గడ్డము,
నెపము.

క్రౌంచః—(పు) క్రౌంచపక్షి, క్రౌంచపర్వ
తము, క్రౌంచద్విపము.

చంచః—(పు) అగ్ని కుండమునకుఁ దొలు
చుట, చంచా—(నీ) వెఱబొమ్మ.

చంచుః—(పు) ఆముదపుఁజెట్టు, పక్షి
ముక్కు, శాకవిశేషము.

శుచిః—(త్రి) పరిశుద్ధమైనది, కొట్టఁబడ
నిది—(పు) శృంగారరసము, ఆషాఢ
మాసము, తెల్లఁగు, గ్రీష్మర్తువు,
అగ్నిహోత్రము, యుక్తాయుక్త

త్రిణి. ౬.

రుచి ర్మయూభే శోభాయా
మభిష్యంగాభిలాషయోః,
వీచి స్వల్పే తరంగేన్యా దవ
కాశే సుఖేఽపి చ. ౭.

సూచిః కరాద్యభినయే నారీ
ణాం కరణాంతరే, (కేతకీ
మునుభాగ్రేఽపి సూచిః
క్వాపి ప్రదర్శితః.) సూచీ
తు నీవనద్రవ్యే

శచీంద్రాణ్యాం శతావరా. ౮.
కాంచీన్యా వైఖలా దామ్ని
గుంజాయాంనీవృదంతరే,
వచాన్యా దుగ్రగంధాయాం
సారి కాయాం శుకేవచః

అర్చా పూజా ప్రతిమయో
శ్చర్చా స్థానకచింతయోః,
చర్చికాయాం చ
రుక్చభా కిరణేచ్ఛాసు చే
వ్యతే. ౧౦.

త్వక్చర్మ వల్కయో స్త్వాచే
న్యజ్జీచేనిమ్న కార్ణ్యయోః,

వాగ్వచనే సరస్వత్యాం భా
షాగీర్భారతీయథా. ౧౧.

అథ చాంత స్త్రీవర్ణః.

కవచో గర్దభాండేన్యా త్స
న్నాహే పటహేఽపిచ,
వికచః శుభణే కేతుగ్రహేచ

మేటింగిన యోగ్యుడగుమంత్రి.

రుచిః—(స్త్రీ) కిరణము, కాంతి, అత్యా
సక్తి, కోరిక.

వీచిః—(పు) స్వల్పము, తరంగము, అవ
కాశము, సౌఖ్యము.

సూచిః—(స్త్రీ) ఆభినయమునందలి హస్త
విశేషము, స్త్రీలుచేయు అవయవ
విశేషము [మొగలిమొగ్గకొనమీది
ముల్లు ఇది పాతాంతరము.] సూచి.

శచీ—(స్త్రీ) ఇంద్రుని భార్య, పిల్లిపీచర.

కాంచీ—(స్త్రీ) మొలనూలు, గురిగింజ
తీగ, కాంచీగరము.

వచా—(స్త్రీ) నల్లవస, గోరువంకపక్షి, వచ
—(పు) చిరుక.

అర్చా—(స్త్రీ) పూజ, విగ్రహము.

చర్చా—(స్త్రీ) చందనాదులఁ బూసికొనుట,
విచారణము, పాఠ్యతీదేవి.

రుక్—(స్త్రీ) కాంతి, కిరణము, కోరిక.

[చెట్టు.

త్వక్—(స్త్రీ) చర్మము, నారపట్టు, లవంగపు

న్యజ్—(త్రి) నీచమైనది, పల్లమైనది,
గుబిలి.

వాక్—(స్త్రీ) భాష, గీః, భారతీ శబ్ద
ములవలెమాట, సరస్వతి.

చాంత స్త్రీవర్ణము.

కవచః—(పు) కలుజువ్విచెట్టు, కవచము,
నగారా.

వికచః—(పు) శుభణమతస్థుడు, కేతువను

స్ఫుటితేనన్యవత్. ౧౨.

క్రకచః కరపత్రే న్యాయ్యింధి
లాఖ్యదు మేఽపిచ,
సంకోచమపి కాశ్చీరే సంకో
చో మినబంధయోః.

నారాచో లోహబాణే న్యాయ్య
న్నారాచో జలహస్తీని,
నారాచ్యేషణి కాయాంచ
సమ్యక్ కన్యతహృద్యయోః.

ప్రపంచ స్సంచయేప్రాక్తో వి
స్తారే చ ప్రతారణే,
మరీచిః కృపణే దీప్తా ఋషిభే
ద మయాఖయోః. ౧౩.

మారీచో రక్షసోభేదే కకో
లే యాజకద్విజే,

మారీచీ దేవతాభేదే
నముచిస్త్రరదైత్యయోః.
కనీచిః పుష్పితలతా గుంజ
యో శ్చకటేఽపిచ,
అవీచి ర్నరకానూర్త్యో
ర్విపంచీ కేళీవీణయోః. ౧౪.

చాంత శ్చతుర్వర్ణః.

మలిన్లు చోఽనిలే చోరే
జలసూచి ర్జలకసి, శృంగాటే
శింశుమారేచ కంకశేటి
యపేఽపి చ. ౧౫.

గ్రహము, (త్రి) వికసించినది.

క్రకచః—(పు) అంపము, వెలుతురుచెట్టు.

సంకోచం—(స) కుంకుమ, సంకోచః—
(పు) చేప, బంధించుట.

నారాచః—(పు) లోహముతోఁ జేసిన
బాణము, నీటియేనుఁగు, నారాచీ—
(నీ) శాణము.

సమ్యక్—(త్రి) కూడుకొన్నది, మనో
హరమైనది.

ప్రపంచః—(పు) సమూహము, విస్తారము,
వంచనము.

మరీచిః—(పు) లోభి, ప్రకాశము, మరీచి
ముని, (కశ్యపమహర్షి తండ్రి)—(పు)
కిరణము.

మారీచః—(పు) మారీచాసురుఁడు, మి
ర్యాలు, యజ్ఞముచేయించు బ్రాహ్మ
ణుఁడు.

మారీచీ—(నీ) వజ్రకాళి యనుశక్తి.

నముచిః—(పు) మన్మథుఁడు, రాక్షసుఁడు.

కనీచిః—(పు) పూలుపూసినతీగ, గురు
వెదతీగ, బండి. [లేని నీరు.

అవీచిః—(పు) సరకవిశేషము, తరంగము

విపంచీ—(నీ) క్రీడ, వీణ.

చాంత శ్చతుర్వర్ణము.

మలిన్లుచః—(పు) వాయువు, దొంగ.

జలసూచిః—(నీ) జలగ—(పు) నాలుగు
వీధులు కలియుచోటు, పిడక మొసలి,
కంకశేటియను మత్స్యవిశేషము.

అథ ఛాంతః పంచవర్ణః.

రతనారీచ ఇత్యేష కథితో
రతివల్లభే, కుక్కురే రతి
నారీచ స్సీతాకరే వర
యోషితాం. ౧౯

ఛాంత పంచవర్ణము.

రతనారీచ—(పు) మన్నధుఁడు, కుక్కు,
ఉత్తమకాంతల సీతాకరము.

అథ ఛాంతో ద్వివర్ణః.

అచ్చ స్ఫటిక భల్లూక నిర్మ
ల్యేష్యచ్చమవ్యయం, అభి
ముఖ్యేఽథ

కచ్చస్సాన్య దనూపే తున్నక
ద్రుమే.౧. నాకాంతే పరి
భానస్య పశ్చా దంచలప
ల్లవే, కచ్చాతు చీరికా
యాంచవారా హ్యంచ
నిగద్యతే. ౨.

స్వాద్దుచ్చస్తవకే స్తంభహార
భేదకలాపయోః,

పుచ్చః పాశ్చాత్యభాగే స్వా
ల్లాంగూలే పుచ్చమిష్య
తే. 3.

మైచ్చః పాపరతే జాతిభేదే
స్వా దపభాషిణి.

పిచ్చాతు శాల్మలీ వేష్టే మం
డే చాశ్వపదామయే. ౪.
ముక్తా పూగచ్చటాగోశ
మోచావిజయి నేషు చ,
పిచ్చః పుచ్చే

ఛాంత ద్వివర్ణము.

అచ్చః—(పు) స్ఫటికముణి, వెలుగుగొడ్డు,
నిర్మలము, (అన్య) అభిముఖముగుట,

కచ్చః—(పు) జలస్రాయముగుతావు, నంది
చెట్టు, చుక్కాని, కట్టుకొను పంచె
గోచి చెఱుగు కచ్చా—(సీ) మిడుత,
బ్రాహ్మ మున్నగు సప్రమాత్మకలలో
నొకతే.

గుచ్చః—(పు) పూలగుత్తి, గడ్డిద బుబ్బ,
ముప్పదిరెండు సరముల ముత్యాలహా
రము, పించము.

పుచ్చః—(పు) వెనుకభాగము, పుచ్చం—
(స) వెనుకభాగము, తోక.

మైచ్చః—(పు) పాపాత్ముఁడు, శబరపులిం
దాదిజాతి, దుర్భషణము.

పిచ్చా—(సీ) బూరుగుబంక, గంజిపరక,
అశ్వపాదమునఁ బుట్టురోగము, పరుస,
పోక చెట్టు, సమూహము, మొగ్గ,
అరటిచెట్టు, జిడ్డుగలవస్తువు, పిచ్చ—
(పు) తోక.

మహాకచ్చ స్సముద్రే చ ప్రచే
తసి. ౫.

అథ జాంత ఏకవర్ణః

జా రాకాశే సరస్వత్యాం
విశాచ్యాం జరణేఽపి చ,
జో జన్యాం జాతమాత్రే చ
మృత్యుంజయే జన్మానే,

అథ జాంతో ద్వివర్ణః.

కంజః కేశే విరించౌ చ కంజం
పీయూషపద్మయోః,
అజో హరా హరే కామే వి
ధౌ ఛాగే రఘోస్సుతే.
వ్రజో గోషాధ్వబృందేషు

నిజ మాత్మీయనిత్యయోః,

ధ్వజం చిహ్నా పతాకా
యాం ధ్వజ శ్శౌంషికశేష
సోః. 3. ఖట్వాంగే చ
స్వజం రక్తే స్వజః ప్రస్వేద
పుత్రయోః,

ద్విజోవిప్రేంద్రజే దంతేభార్గీ
రేణుకయోర్ద్విజా. ౪.

బీజం రేతనిత త్వే చ హేతా
వంకురకారణే, ఆథానేఽ
పి చ.

సజ్జస్యా త్సంవర్ధే సంభృతే

మహాకచ్చః—(పు) సముద్రము, వరుణ
దేవుడు.

జాంత ఏకవర్ణము.

జాః—(సీ) ఆకాశము, సరస్వతి, విశాచ
స్త్రీ, వేగము.

జః—(పు) జనించుట, పుట్టినది, శంకరుడు,
విష్ణుమూర్తి.

జాంత ద్వివర్ణము.

కంజః—(పు) వెండులు, బ్రహ్మ, కంజం.
(స) అమృతము, పద్మము.

అజః—(పు) విష్ణువు, శంకరుడు, మన్త
భుడు, బ్రహ్మ, మేక, ఆజమహారాజు.

వ్రజః—(పు) గోళాల, మార్గము, సమూ
హము.

నిజః—(త్రి) తనకు సంబంధించినది, నిత్య
మైనది

ధ్వజం—(న) గుర్తు, జెండా. ధ్వజః—
(పు) కల్లముకొని జీవించువాడు,
శిశ్నము, ఆయుధవిశేషము.

స్వజం—(న) రక్తము. స్వజః—(పు)
చెమట, కుమారుడు.

ద్విజః—(పు) బ్రాహ్మణుడు, పక్షిపర్వా
దులు, దంతము. ద్విజా—(సీ) గంటు
భారంకి. రేణుకమనుగ్రంధ్యము.

బీజం—(న) శుక్లము, యథార్థము, కార
ణము, విత్తనము, గర్భాధానము.

సజ్జః—(త్రి) సిద్ధమైనది, సంపాదించబడినది.

పిచ. ౫.

వాజం ఘృతేఽపు యజ్ఞేఽ
న్నే వాజో నిస్వనపక్ష
యోః, వాజో జవేమునా
వాజో

వ్యాజ శ్వాత్యాపదేశయోః.
భుజః పాణౌ చ బాహూ చ
కుజస్సృన్మరకారయోః,
అజ్ఞో ధన్వంతరా చంద్రే
నిచుశే శంఖపద్మయోః.

2. ఆబ్జం స్యా దధ

కుబ్జోఽపి న్యుజ్జేస్యా త్పాద
పాంతరే,

న్యుబ్జంతు కర్తరంగేస్యా న్ను
బ్జః, ప్రోక్తః కుశస్రుచి.రా.
అథోముఖే చ కుబ్జే చ
న్యుజ్జో వాచ్యపదిష్యతే,

ఆజి స్సమావనౌ యుద్ధే
రాజిస్స్యా త్పంక్తిరేఖయోః.

లాజాః స్యుర్భ్రష్టధాన్యేషు
లాజిస్స్యా దార్ద్రాతండు
లే, ఉశీరలాజముద్దిష్టం

ప్రజా సంతానలోకయోః.

గంజాపి పటహే ప్రోక్తా
కాచించ్యాం కలధ్వనౌ,

గంజా ఖనౌ సురాగేహే
స్యా ద్భాం డా గార రీధ

యోః. ౧౧. గంజః

కుంభో నికుంజేఽపి హనౌ
దంతే చ దంతినాం,

వాజం—(న) నేయి. జలము, యజ్ఞము,
అన్నము. వాజః—(పు) ధన్వి, టెక్క,
వేగము, బికముని.

వ్యాజః—(పు) కపటము, నెపము,

భుజః—(పు) హస్తము, బాహువు.

కుజః—(పు) నరకాసురుడు, అంగారకుడు.

అజ్జః—(పు) ధన్వంతరి, చంద్రుడు, నీటి
ప్రబ్బచెట్టు. అజ్జం—(న) శంఖము,
పద్మము.

కుబ్జః—(త్రి) గూనివాడు, పుష్పవృక్ష.
విశేషము.

న్యుబ్జం—(న) కర్తరంగఫలము. న్యుబ్జః—

(పు) కుశవికార మగు స్రుక్కు (త్రి)
తలవంచినది, గూనుది.

ఆజిః—(స్తీ) సమానమగుభూమి, యుద్ధము.

రాజిః—(స్తీ) వరుస, గీత.

లాజాః—(పు) నిత్యబహువచనము, పేలా

లు. లాజః—(పు) తడిబియ్యము.

లాజం—(న) వట్టిపేరు. [జనము.

ప్రజా—(స్తీ) స్త్రీ, పుంయాపసంతానము,

గంజా—(స్తీ) తప్పెట, పూసలగురివెద
లత, అవ్యక్తమధురధ్వని.

గంజా—(స్తీ) గని, కల్లు అమైడిగృహము.

గంజః—(పు) బొక్కసపుటిల్లు, నివ
సించుట.

కుంజః—(పు) పొదరిల్లు, దవుడ, వనుగు
దంతము.

సంజః ప్రజాపతౌ రుద్రే
లంజస్యా త్పదకచ్చయోః.
ఊర్జో బలే మహాత్మాహే

ఖజా మంథ ప్రహస్తయోః,
పింజా తూలే హరిద్రాయాం
పింజస్తు వ్యాకులేన్యత్.
పింజో బలే చయే పింజం

రజ్జు ర్వేణ్యాం గుణేపిచ,
ఖర్జూః కండ్వాం చ కీటే చ
ఖర్జురీ సాదవేపిచ.
మర్జూ స్సాన్ద్రజకే శుద్ధా
సర్జూ ర్వణిజి విద్యుతి,

అథ జాంత స్త్రివర్ణః.

కరజస్తు కరంజే స్యా న్నఖే
వ్యాఘ్రనఖేపిచ. ౧౧.
కుటజో వృక్షఖేదే స్యా దగ
స్త్య ద్రోణయోపి,
సహజస్తు నిసర్గే స్యా త్సహా
త్థే ఘనరన్యత్. ౧౨.
నీరజం కమలే కుష్ఠే
జలజం శంఖపద్మయోః,
వలజం గోపురే క్షేత్రే సస్య
సంగరయోరపి. ౧౩. వల
జా నరయోపాయాం వసు
మత్యామసి స్త్రుతా,
కారుజ శ్శిల్పినాం చిత్రే కలఖే
నాగకేసరే. ౧౪. స్వయం

సంజః—(పు) బ్రహ్మ, శంకరుడు.

లంజః—(పు) పాదము, గోచి, చెఱుగు.

ఊర్జః—(పు) బలము, అధికమగు
నుత్సాహము. [ము,

ఖజా—(నీ) కవ్వము, చాచబడిన హస్త

పింజా—(నీ) దూది. పలుపు—(త్రి)

వ్యాకులమైనది.

పింజః—(పు) బలము, పింజ—(న) సమూ
హము.

రజ్జుః—(నీ) జడ, తాడు.

ఖర్జూః—(నీ) దురద, పురుగు, కర్జూరపు
చెట్టు.

మర్జూః—(పు) చాళివాడు (నీ) శుద్ధి.

సర్జూః—(పు) వర్తకుడు. (నీ) మెఱుపు.

జాంత స్త్రివర్ణము.

కరజః—(పు) కానుగుచెట్టు, గోళ్లు, వ్యాఘ్ర
నఖమును గంధద్రవ్యము.

కుటజ—(పు) గిరిమల్లి కావృక్షము, అవిసె
చెట్టు, తుమ్మిచెట్టు.

సహజః—(పు) స్వభావము (త్రి) తోడ
బుట్టినది.

నీరజం—(న) పద్మము, కుష్ఠురోగము.

జలజం—(న) శంఖము, తామరపూవు.

వలజం—(న) పురద్వారము, వరిమడి, సస్య
ము, యుద్ధము. వలజా—(నీ) ఉత్తమ
కాంత, భూమి.

కారుజః—(పు) వడ్డంగి మున్నగువారి
పనితనము, ఒంటెపిల్ల, నాగకేసర

జాతతిలే ఘనే బ్రహ్మకే
 గైరికేఽపి చ,
 బాహుజః క్షత్రియే కిరే
 స్వయం జాతతిలేఽపి చ,
 వనజో ముస్తకే పద్మే వనజం
 వనజో గజే, వనజా ముద్గ
 పర్ణాంతం చ
 వణి గాఢాజ్ఞాజీవిని. ౨౦.
 వణిక్కరణభేదే చ వాణి
 జ్యాయా మపీష్యతే,
 సామజస్యగజేప్రోక్తస్సామో
 త్థే పునరన్యతః. ౨౧.
 భూమిజో నరకేఽంగారే సీ
 తాయామపి భూమిజా,
 గిరిజం చాభ్రకేఖ్యాతం శిలా
 జితం సుగంధయోః.
 ౨౨. లోహేఽపి గిరిజా
 గౌరీ మాతులుంగోర్మరు
 దీరితా,
 కంభోజో హస్తీభేదే స్యా
 చ్ఛంఖదేశవిశేషయోః.
 అంగజం రుధిరేఽనంగే రోష్ణి
 పుత్రే మతోఽంగజః,
 కాంభోజ స్తురగే సోమ
 వల్మీ పున్నాగపాదపే.
 కాంభోజీ మాషపర్ణాంతం చ
 హింగుపర్ణామపిక్వచిత్,
 అండజః కృకలానే స్యాత్తథగే
 మిషా భుజంగయోః. ౨౩.
 కస్తూర్యామండజాప్రోక్తా

వృక్షము, కారుసువృష్ట, నురుగు, పుట్టు,
 ధాతువిశేషము.
 బాహుజః—(పు) క్షత్రియుఁడు, చిలుక,
 కారుసువృష్ట.
 వనజః—(పు) తుంగముస్త. వనజం—(న)
 పద్మము, (పు) వీనుఁగు. వనజా—(స్త్రీ)
 షిల్పి పెసర.
 వణిక్—(పు) వర్తకముచే జీవనము
 చేయువాఁడు, పంచాంగకరణము,
 వర్తకముచేయుట.
 సామజః—(పు) వీనుఁగు (త్రి) సామము
 వలనఁ బుట్టినది.
 భూమిజః—(పు) నరకాసురుఁడు, అంగార
 కుఁడు. భూమిజా—(స్త్రీ) నీత.
 గిరిజం—(న) అభ్రకము, శిలాజిత్తు, తాతి
 పువ్వు, లోహము. గిరిజా—(స్త్రీ)
 పార్వతి, మాదీఫలపువ్వుము.
 కంభోజః—(పు) కాంభోజదేశపు వీనుఁగు,
 శంఖము, దేశవిశేషము.
 అంగజం—(న) నెత్తురు. అంగజః—(పు)
 మన్నభుఁడు, రోమములు, కుమారుఁడు.
 కాంభోజః—(పు) కాంభోజదేశపు గుఱ్ఱ
 ము, చంద్ర చెట్టు, పొన్న చెట్టు.
 కాంభోజీ—(స్త్రీ) కారుమినుము, వృక్ష
 విశేషము.
 అండజః—(పు) తొండ, పక్షి, చేప,
 సర్పము, అండజా—(స్త్రీ) కస్తూరి.

పరంజ సైలయంత్రకే, ఫేనే
చ కరవాలే చ పరంజం
తురికాఫలే. ౨౬.

హిమజాపి నదీ గౌర్యై రై
నాకే హిమజః స్మృతః,

అథ జాంత శ్చతుర్వర్ణః.

జఘన్యజోఽనుజే శూద్రే
భారద్వాజః స్మృతో మునౌ.

౨౭. ద్రోణేచ వనకారా
స్యాం భారద్వాజీతి కథ్య
తే, భారద్వాజో గురోః
పుత్రే వ్యాఘ్రా టాఖ్య
విహంగమే. ౨౮.

కాశ్మీరజా ఖ్యాతివిషా కుష్ఠ
కుంకుమపౌష్కరే,

క్షీరాబ్ధిజం తు సాముద్రలవ
ణే మా క్షీ కే మృతే,
౨౯. క్షీరాబ్ధిజాశ్చియాం
ప్రాకా చంద్రక్షీరాబ్ధిజో
భవేత్,

ద్విజరాజ శ్శశధరే సుపణ్ణే
నంతభోగిని. ౩౦.

ధర్మరాజో యమే బుద్ధే ధ
ర్మరాజో యుధిష్ఠిరే,

రాజరాజః కుబేరేఽపి సార్వ
భౌమే సుధాకరే. ౩౧.

భృంగరాజస్తు మధువే మా
ర్కవే విహంగాంతరే,

పరంజః—(పు) నూనెగానుగ, నురుగు,
పెద్దకత్తి. పరంజం—(స) బట్టంకిపండు.

హిమజా—(నీ) గంగ, పార్వతి హిమజః
—(పు) మైనాకపర్వతము.

జాంత శ్చతుర్వర్ణము.

జఘన్యజః—(పు) తమ్ముడు, శూద్రుడు.

భారద్వాజః—(పు) భారద్వాజముని,
ద్రోణాచార్యుడు భారద్వాజీ—
(ఈనీ) అడవిప్రతిచెట్టు (పు) బృహ
స్పతికుమారుడు, ఏట్రంజిపక్షి.

కాశ్మీరజా—(నీ) అతివస. కాశ్మీరజం—
(స) కుష్మరోగము, కుంకుమపువ్వు
పుష్కరఫల మనుగంధ్యము.

క్షీరాబ్ధిజం—(స) సముద్రలవణము, ము
త్యము, అమృతము. క్షీరాబ్ధిజా—(నీ).
లక్ష్మీ. క్షీరాబ్ధిజః—(పు) చంద్రుడు

ద్విజరాజః—(పు) చంద్రుడు, గరుత్మాంత
డు, శేషువు.

ధర్మరాజః—(పు) యముడు, బుద్ధదేవు
డు, ధర్మరాజు (పాండవేయుడు).

రాజరాజః—(పు) కుబేరుడు, సమస్త
భూమిని బాలించువాడు, చంద్రుడు

భృంగరాజః—(పు) తుమ్మెద, గుంటగల
గరచెట్టు, కూకటిమూంగపిట్ట.

గ్రహరాజో రవా చంద్రే
వృహిభు క్షేత్రార్తయోః.
యకరాట్ త్ర్యంబకసఖే
మల్లానాం రంగచత్వరే,

అథ జ్ఞాంతః పంచవర్ణః.

మునిభేషమాగస్త్యే హరి
తక్యాం చ లంఘనే. 33,
వృషభధ్వజశబ్దోఽసౌ శంకరే
చ్ఛ్వాదంతరే,

అథ ఝాంతవర్ణః.

ఝంఝాధ్వనివిశేషేఽపి ఝం
ఝాల్ప జలవరణే, (ఝం
ఝాఛాఘోసంరా వవృ
ష్టి సంయుక్త మారుతే).
ఝంఝావాతే తారవా
యానస్తేఽపి పరిక్షీర్తితా.

అథ జ్ఞాంతవర్ణః.

జ్ఞో విరించే బుధే సౌమ్యే
చాజస్తు జడమూర్ఘయోః,
ప్రజ్ఞా బుద్ధౌ పండితేఽపి
ప్రజ్ఞోవాచవ్యవదివ్యతే. ౧
సంజ్ఞా నామని గాయత్ర్యాం
చేతనాయాం రవిస్త్రీ
యాం, అర్థసూచని శా
యాం చ హస్తాద్యైరపి.
కథ్యతే. ౨.

గ్రహరాజః—(పు) సూర్యుడు, చంద్రుడు
అహిభుక్—(పు) నెమిలి, గరుత్మంతుడు,
యక్షరాట్—(పు) కుబేరుడు, గరిడి
చేయునట్టి ప్రదేశము.

జ్ఞాంత పంచవర్ణము.

మునిభేషజం—(న) అవినెనూనె, కర
క్కాయచెట్టు, దాటుట.
వృషభధ్వజః—(పు) శివుడు, బుద్ధవిశే
షుడు.

ఝాంతవర్ణము.

ఝంఝా—(స్త్రీ) ధ్వనివిశేషము, తుమార
వర్షము, వాయువు, (మిగుల గొప్ప
గాఁత), గొప్పధ్వని, నష్టము, (కుండలీ
కరణములోనివి అధికపాతము.)

జ్ఞాంతవర్ణము.

జ్ఞః—(పు) బ్రహ్మ, పండితుడు, బుధ
గ్రహము

అజ్ఞః—(పు) మందమతి, బుద్ధిహీనుడు.
ప్రజ్ఞా—(స్త్రీ) బుద్ధి (త్రీ) పండితుడు.

సంజ్ఞా—(స్త్రీ) వేరు, గాయత్రీ, జ్ఞానము,
సూర్యనిభార్య, హస్తాదివిన్యాసముల
చేత మనోగతభావము తెలుపుట.

ప్రాజ్ఞావిదుష్యాం యవత్యాం
ప్రాజ్ఞే ప్రజ్ఞాయతస్త్రి
యాం,

సర్వజ్ఞ శృంకరే బుద్ధే
కృతజ్ఞః కుర్కురేఽపి చ. 3.

దైవజ్ఞో గణకేఽపి స్యా తే
త్రజ్ఞ శ్చేకఆత్మని.

ప్రాజ్ఞా—(నీ) విద్వాంసురాలు. ప్రాజ్ఞ—
(నీ) ప్రజ్ఞావంతురాలగు కాంతి.

సర్వజ్ఞః—(పు) శంకరుడు, బుద్ధదేవుడు.
కృతజ్ఞః—(పు) కుక్క, మేలుమలువని
వాడు.

దైవజ్ఞః—(పు) జ్యోతిష్కుడు, జ్ఞాని
త్రజ్ఞః—(పు) వెంపుడు మృగపక్ష్యాద్య
దులు, ఆత్మ.

అథ టాంతో ద్వివర్ణః.

కటః శ్రోతౌక్రియాకారేకిలిం
జేఽతిశయేశవే, సమయే
గజగండే చ విప్పల్యాంచ
కటీ మతా. ౧.

ఖటోంధకూపకఫయోః ప్రహా
రాంతరటంకయోః,

భటః పామరభేదే చజీరే చ
ప్రగుణే భటః. ౨.

ఘటస్సమాధిభేదేభ శిరఃకూ
టకుటేషు చ, ఘటాఘటన
గోష్ఠీభ ఘటనాసుచ దృ
శ్యతే. 3.

కుట. కోటే ఘటే గేహే
శిలాకుట్టకపూరుషే,

స్యాత్కుటీ కుంభదాస్యాంచ
మురాయాం చిత్రగు
చ్ఛకే. ౪.

టాంత ద్వివర్ణము.

కటః—(పు) పిరుదులు, పనిచేయువాడు,
చేప, అతిశయము, శవము, సమయ
ము, ఏనుగుగండఫలము కటీ—(నీ)
పిప్పళ్లు.

ఖటః—(పు) మిగుల లోఁ తుగల బావి,
శ్లేష్మము, ఆయుధవిశేషము, రాళ్లమలి
చెడుడలి.

భటః—(పు) తుచ్చుడు, యుద్ధభటుడు,
యోగ్యుడు.

ఘటః—(పు) కుంభకమనుసమాధి, ఏనుగు
సిరోగ్రము, కడవ, ఘటా—(నీ)
కూర్పుట, సభ, సంగ్రామమున నేనుగు
గుంపులఁ బ్రోగుఁజేయుట.

కుటః—(పు) కోట, కడవ, గృహము,
రాళ్లమలచువాడు.

కుటీ—(నీ) నీళ్లుమోయు స్త్రీ, మురయను
గంధద్రవ్యము, వివిధవర్ణముల పూల
గుత్తి.

పటః ప్రియాలవృత్తే చ సు చే
లే చ పుష్కతౌ,

లటః ప్రమాదవచన దోష
యో రప్యదాహృతః, ౧.

వటోగోళే గుళే భక్ష్యే వట
సామ్యవరాటయోః, వ
టః కవర్దే న్యగ్రోధే శుల్బ
రక్షిక్యయోగ్యతీ ౬,

విటోఽద్రాలవణే పి ద్దేమూ
షకే ఖదిరేఽపి చ,

స్ఫుటోవ్యక్తే పుల్లే చ వ్యా
ప్తే చ కలితేఽవ్యవత్. ౭.

నిర్భిన్నకర్కటే సస్యే శాదసోఽ
టే స్ఫుటిర తా,

కూటం యంత్రేఽస్య తే రా
శౌ నిశ్చలే లోహముద్గరే

౮. మాయాద్రి శృంగ
యోసుచ్చే నీరావయవ

దంభయోః పురద్వారే చ
శంసంతి

రాటో దేశాంతరే శుకే. ౯
రూటో నికుంజే కాంతారే

వ్రణసంమూర్జనేఽపి చ,
వాటో వృత్తౌ చ మార్గే చ

వాటితు గృహనిష్కృటే.
చటు శ్చటాపిచండే చ వ్రతి

నామాసనాంతరే,
కటు స్సుగంధే తీక్ష్ణే స్యాద

కార్యే మత్సరేఽప్రియే.
౧౧. కటుః ప్రియంగు

పటః—(పు) మొరళీ చెట్టు, మంచివలువ
ముందుగానుంచుట.

లటః—(పు) పొరపాటుమాట, దోషము

రటః—(పు) ఉండ, బెల్లము, భక్ష్యవిశే
షము, సామ్యము, గవ్వ, శివునిజటా
జూటము, మట్టిచెట్టు, వటి—(నీ)
దారము, గురుగింజపూస

విటః—(పు) పర్వతము, ఉప్పు, విటుడు,
ఎలుక, చంద్ర చెట్టు.

స్ఫుట—(త్రీ) స్పష్టమైనది, వికసించినది,
విస్తరించినది, కూడుకున్నది.

స్ఫుటి—(నీ) కోయిలబడిన దోసపైరు,
కాలిబొబ్బరొగము.

కూటం—(న) యంత్ర విశేషము, అసత్య
ము, ధాన్యాదులరాశి, కదలకుండుట,
ఇసుపగుదియ, మాయ, పర్వతశృం
గము, నీచమైనది, నాగంటికట్టు,
దంభము, పట్టణద్వారము.

రాటః—(పు) రాటదేశము, చిలుక.

రూటః—(పు) పొడరిల్లు, అడవి, గాయ
ము తుడుచుకుంచె.

వాటః—(పు) కంచెకోట, మార్గము.
వాటి—(నీ) గృహోద్వాసము.

చటుః—(పు) ప్రియవాక్యము, ఉదరము,
యోగుల ఆసనవిశేషము.

కటుః—(త్రీ) మంచివాసనగలది, తీవ్రమై
నది, దుష్కార్యము, దీర్ఘక్రోధము,
అసిష్టము కటుః—(నీ) ప్రేంకణపు

కటుకా రాజికా స్వధ
దూషణే, కటుప్రోక్తం
కటుస్త్రీత్వే నిరోగే సతురే
న్యవత్. ౧౨. కటుఃకటో
ల పత్రేఽపి చత్రాలవణ
యోః పటుః,

ఖేటః కఫే గ్రామభేదే నిందితే
చ సునందకే. ౧౩.

అట్టం భక్తేచ శుష్కేచ ట్
మేత్యర్థే గృహంతరే,

పట్టః వేషణ పాషాణే వ్ర
ణాదీనాంచ బంధనే. ౧౪.
చతుష్పథేచ రాణాది శా
సనాంతర పీఠయోః,

పట్టీలలాట భూషాయాం పట్టీ
భాటా ప్రసాదకే. ౧౫.

క్రుష్టం చ రోదనోరావే
కష్టం గహనకృచ్ఛయోః,
ఇష్టమాశంసితే పూజ్య
తమే ప్రియతమేన్యవత్.
ఇష్టంసంసార యోగేచ
యోగేచ క్రతుకర్తృణి,

రిష్టం క్షేమా శుభాభావకృ
పాణేషు ప్రయుజ్యతే.

స్థిప్తమన్యక్తవాచిన్యోత్ స్థి
ప్తం మూనే న్యవన్తతం.
దిప్తందైవేచ కాలేన్యో దిప్త

కటుకరోహిణి, నల్లావాలు, కటు—
(న) దూషించుట.

పటు—(త్రి) వాడియైవది, రోగములేని
వాడు. నేర్పరి—(పు) చేడ పొట్లు
చెట్టు, సదాపచెట్టు, లవణము.

ఖేటః—(పు) శ్లేష్మము, పల్లెగ్రామము—
(త్రి) తుచుచున్నది, బలరాముని గదా
యుధము.

అట్టం—(న) అన్నము—(త్రి) ఎండివది.
అట్టః—(పు) పట్టుబట్టు, ఆతిశయము,
కోటమీఁది సావిడి.

పట్టః—(పు) సన్నెకల్లు, గాయములకు
వేయుపట్టి, నాలుగు త్రోవలు కలియు
చోటు, దానపత్రము మొదలగు రాజ
శాసనములు, పీఠము.

పట్టీ—(స్త్రీ) ఫాలాలంకారవిశేషము.

పట్టిః—(పు) ఎఱ్ఱలాడ్డుగుచెట్టు.

క్రుష్టం—(న) ఏడ్చుట, ధ్వని.

కష్టం—(న) అడవి, కష్టము.

ఇష్టం—(త్రి) చెప్పబడివది, పూజించదగి
నది. ఇష్టమైనది—(న) యజ్ఞమునందు
సంస్కరించుట, యజ్ఞము, హోమాది
కర్త.

రిష్టం—(న) క్షేమము, అమంగళము
లేకపోవుట, పెద్దఖడ్గము.

స్థిప్తం—(న) స్పృష్టముకానివాక్యము—
(త్రి) వాడిపోయినది.

దిప్తం—దైవము. విప్తః—(పు) కాలము,

సృష్టంతు నిర్మితే.౧౯.యు
క్షనిశ్చిత్రయోః ప్రాజ్ఞే
హృష్టోహృషి తవన్వతః, రో
మాంచితే ప్రహసితే
జాతహర్షేచ విన్మితే. ౧౯.

వృష్టం దినే ప్రభాతేచ ఫలే
పర్యుషితేఽపి చ,
త్వష్టా శిల్పిని దేవానాంతథా
వర్ధకి సూర్యయోః,
విష్టిః కర్షకలేభద్రే వేషణే
వేతనేఽపి చ,

ఇష్టిస్యా దభిలాషేఽపి సు
గ్రహశ్లోకయాగయోః.

దిష్టిః పరిమాణముదోః
దృష్టిరీ దర్శనాదిషు,
రిష్టిః ఖడ్గే సమృద్ధౌ చ
కృష్టిస్సాన్య త్సర్వణే బుధే
సృష్టి స్వభావే నిర్మాణే

పుష్టిర్వృద్ధౌ చ పోషణే,
యష్టిర్వారలతా శస్త్రభేద
యోర్ధ్వజండకే. ౨౩.
భార్త్యంచమధుయష్ట్యాం
చ మష్టిర్బద్ధకరే పలే,

వృష్టిరుక్తా సమృద్ధౌ స్యా
న్నియమాది ఫలేఽపిచ.

భృష్టిస్సాన్యధ్వజే శూన్య
వాటికాయాంచ కథ్యతే,

సృష్టం—(త్రి) సృజింపఃబడినది, కూడుకొ
న్నది, నిశ్చయింపఃబడినది, విస్తారమైనది.
హృష్టః—(త్రి) హృషితశబ్దమువలె సం
తోషమొందినవాడు, గగుర్పాటొందిన
వాడు, నవ్విసనవాడు, సంతోషమొం
దినవాడు, ఆశ్చర్యమొందినవాడు.

వృష్టం—(న) దివము, ప్రాతఃకాలము,
ఫలము, తొలిరోజు చేసిన పదార్థము.

త్వష్టా—(ఋ-పు) దేవశిల్పి, వక్షంగి,
సూర్యుడు.

విష్టిః—(త్రి) పని చేయు వాడు—(నీ)
భద్రవాకరణము, పంపుట, కూలి.

ఇష్టిః—(నీ) ఇచ్చు, సంక్షేపముగాఁ జేయఁ
బడినశ్లోకము, యజ్ఞము.

దిష్టిః—(నీ) కొలఁత, సంతోషము.

దృష్టిః—(నీ) బుద్ధి, చూపునేత్రము.

రిష్టిః—(పు) కత్తి, సంపద.

కృష్టిః—(నీ)దున్నుట—(పు)పండితుడు,

సృష్టిః—(నీ) స్వభావము, నిర్మాణము
చేయుట,

పుష్టిః—(నీ) వృద్ధి నొందుట, పోషించుట.

యష్టిః—(నీ) హారపుసరము, ఆయుధవిశే
షము, (లాటికట్ట) జెండాకట్ట, గంటు
భారంకి, యష్టివధుకము.

మష్టిః—(నీ) పిడికిలి, నాలుగుతులముల
పరిమాణము.

వృష్టిః—(నీ) సమృద్ధి, తపస్సువ్రతములు
మున్నగువాని ఫలము.

భృష్టిః—(నీ) వేయించుట, శూన్యప్రదే
శము.

గృప్తిస్సకృత్ సూతాగో
వరాహక్రాంతయో రపి.

ఘృప్తిస్సన్యధ్వజే విష్ణు
క్రాంతాస్సద్ధాకి రివ్వసి,
జటాలగ్నకచేమూలే ప్లక్ష
మాంసిః యో ర్జటి. ౨౬.

సటాజటాకే సరయోః
స్ఫటాతు ఫణదంభయోః,
ఘోంటా స్యాద్భద్రచేపూగే
ధటిఖండే చ వాససః. ౨౭.

పరిత్యార్థతులాయాం చ
ధటస్సూరిభి రివ్యతే,
పటిః పటవిశేషే స్యాద్వాగు
జౌకుంభికాదుమే. ౨౮.
స్యాత్కోటిరశ్రాచాపా
గ్రే సంఖ్యాభేదప్రకర్ష
యోః,

స్యాత్తుటి స్సంశయే లేశేసూ
త్రైలాకాలమాసయోః.
త్రోడై స్సన్యత్కటృలే
చంచాన్యం ఖగమీన విశే
షయోః.

ఖాటిః కిణే శర్పరథే ఖాటి
రేకగ్రహేఽపిచ. ౩౦.

నటి మాట్టవిలాసిన్యాం శో
ణకే నర్తకే నటః.

గృప్తిః—(నీ) తొలిచూలు ఈనిఁగోవు,
వృక్షవిశేషము.

ఘృప్తిః—(నీ) ఒగయుట, విష్ణుక్రాంత
వృక్షము, వైరము, వరాహము.

జటా—(నీ) జడకట్టినవెండ్రుకలు, వేరు.
జటి—(నీ) జువ్విచెట్టు, జటామాంసి.

సటా—(నీ) జడ, సింహముమీఁది వెండ్రు
స్ఫటా—(నీ) పడగ, డాంబికము. క్రలు.

ఘోంటా—(నీ) రేఁగుచెట్టు, పోకచెట్టు.
ధటి—(నీ) వస్త్రఖండము.

ధటః—(పు) త్రాసు.

పటిః—(నీ) దుప్పటి, క్రాలుగచ్చచెట్టు,
తేకుచెట్టు.

కోటిః—(నీ) ఆయుధధార, వింటికొన,
కోటిసంఖ్య, ఉత్కర్ష.

తుటిః—(నీ) సందేహము, స్వల్పపరిమా
ణము, సన్నయేలకులు, తుటికాలము.

త్రోటిః—(నీ) తేకుచెట్టు, పక్షిముట్టె,
పక్షివిశేషము, మత్స్యవిశేషము.

ఖాటిః—(నీ) గాయముపడి కాయగావి
నది, శవములకుఁ గట్టురథము, బాలు
రకు సోకుగ్రహము.

నటి—(నీ) నఖమును గంధద్రవ్యము.
నఖః—(పు) దుండిగవుఁజెట్టు, నాట్య
కాఁడు.

అథ టాంత స్త్రీవర్ణః

అవటస్సాన్య త్థిలే గరే కూపే
కుహకజీవినీ. 30.

వికట స్పందరే ప్రోక్తో విశాల
వికరాళయోః,

కరటో గజగండే స్యాత్కు
సుంభే నింద్యజీవినీ. 31.

ఏకాదశాహ శ్రాద్ధే చ దు
ద్దురూటే చ వాయనే,

కరటో వాద్యభదేపి
నిర్దటో నిర్దయే స్తృతః. 32.

పరాపవాదసంరక్తే నిర్దటే
ష్ప్రయోజనే,

చిపిటిః ఖాద్యభదేపి చి
పిటో విస్తృతేనృవత్.

జకుటో యమశే ఖ్యాతో
వార్తాక కుసుమేశుని,

సిష్కుటస్తు గృహోద్యానే
కేదారకకవాటయోః

హర్షటః కచ్చపే సూర్యే
పుష్కట స్తీవ్రమత్తయోః,

చర్పట స్ఫావిపుల చపేటే
వర్పటేపిచ. 33.

పర్పటః పిష్టవికృతో పర్ప
టో భేషజాంతరే,

పిచ్ఛటో నేత్రరోగేన్యా త్పి
చ్ఛటం త్రపునీయోః.

త్ర్యంకటం శిశ్యభదేపి దా
తాంజన్యామపి స్తృతం.

టాంత స్త్రీవర్ణము

అవటః—(పు) దున్నినభూమి, గోయి,
నూయి, మోసముచేసి బ్రదుకువాడు.

వికటః—(త్రి) సుందరమైనది, విస్తార
మైనది, మిగుల భయంకరమైనది.

కరటః—(పు) ఏనుగు గండస్థలము, కు
సుంభవృక్షము, నింద్యజీవనము గల
వాడు, పదునొకండవనాటి శ్రాద్ధము,
నాస్తికుడు, కాకి, వాద్యవిశేషము.

నిర్దటః—(త్రి) దయలేనివాడు, పరుల
యపవాదము విన నాసక్తిగలవాడు,
ప్రయోజనములేనిది.

చిపిటిః—(పు) అటుకులు (త్రి) విస్తరింపఁ
జేయఁబడినది.

జకుటః—(పు) కవలపిల్లలు, వంగపూవు,
కుక్కు.

సిష్కుటః—(పు) గృహసమీపమునఁగల
పూదోట, పంటభూమి, తలుపు.

హర్షటః—(పు) తాఁబేలు, సూర్యుడు.
ఉత్కటః—(త్రి) వాడియైనది, ముదించి
నది.

చర్పటః—(త్రి) చాచినవ్రేళ్లు గలహస్త
ము, అప్పడము.

పర్పటః—(పు) అప్పడము, పర్పాటకమును,
నొక యోషధీవిశేషము.

పిచ్ఛటః—(పు) నేత్రరోగవిశేషము, పిచ్ఛ
టం—(న) తగరము, సీసము.

త్ర్యంకటం—(న) ఉట్టి, వృక్షవిశేషము.

కర్దటః కరహాటే స్యా త్పుంక
మంకారయో రపి. ౩౮.

కృషీట ముదరే నీరే
కార్పటో జతుకార్మిణోః,

కుక్కుట స్తామ్రచూడే స్యా
త్కుక్కుభేఽగ్నిక జ్ఞేఽ
పిచ. ౩౯. నిషాదమూద్ర
యోః పుత్రే తాళమధ్యే
తు కుక్కుటం, కుక్కుట్య
సృతచ ర్థాయా

ముచ్చటా దంభచర్యయోః,
కేశట శ్శోణకేవిష్ణా
వర్గటో ఒంతర్గతే గ శే,
కర్కటః కరణే స్త్రీణాం రాశి
భేదకుశీరయోః. ౪౦.
కాల్పలీ ఫలవాలుకోఽః
కర్కటీ కర్కటః ఖగే.

కీకట స్తురగే నిస్సేవ దేశ
భేదే మితంపచే. ౪౧.

మోచాటఃకృష్ణజీరే స్యాద్రం
భాస్త్వి పలయోచ్ఛవే,
చక్రాటో విషవై ద్యేఽపి ధూ
ర్తదీనారయో రపి. ౪౩.

వర్ణాటో గాయనే చిత్ర కారే
స్త్రీకృతజీవిని,

భావాటో భావకే సాధునివే
విశ్వకో—6

కర్దటః—(పు) తామరదుర్లభ, ఖరద, పాళి
తీగ.

కృషీటం—(న) బొట్టు, జలము.

కార్పటః—(పు) లక్క, పనికిఁబూనిన
వాడు.

కుక్కుటః—(పు) కోడి, బెడగువ్వ, అగ్ని
గణము, కిరాతపుత్రుఁడు, శూద్ర
పుత్రుఁడు. కుక్కుటం—(న) వాద్య
తాళపు మధ్యకాలము. కుక్కుటీ—
(స్త్రీ) అబద్ధపుచర్య.

ముచ్చటా—(స్త్రీ) కపటము, చేష్ట.

కేశటః—(పు) దుండుగుచెట్టు, విష్ణువు.

వర్గటః—(పు) కంఠ భాగము, కంఠము.

కర్కటః—(పు) స్త్రీరతిబంధవిశేషము,
కర్కటరాశి, ఎండ్రకాయ, బూరుగు
కాయ. కర్కటీ—(స్త్రీ) నక్కదోస
చెట్టు. కర్కటం—(న) రామబందు
పక్షి.

కీకటః—(పు) గుఱ్ఱము, దరిద్రుఁడు, కీకట
దేశము, లోభి.

మోచాటః—(పు) నల్లజీలకఱ్ఱ, అరటి
తూట, మంచిగంధము.

చక్రాటః—(పు) పాములవాఁడు, వంచ
కుఁడు, ముప్పదిరెండు గురిగింజల
యొత్తు బంగారునాణెము.

వర్ణాటః—(పు) గానముచేయువాఁడు,
చిత్తరువులు వ్రాయువాఁడు, ఆఁడు
దానిచే బ్రదుకువాఁడు.

భావాటః—(పు) అభిప్రాయము, సాధు

శే కాముకేఁ ౭పిచ. ౪౪.
 శైలాటో దేవలేసింహే శుక్ల
 కాచకిరాతయోః,
 ద్రోహటః రథితో గాథా
 ప్రభేదేమృగలుబ్ధకే. ౪౫.
 బైడాల వృత్తికేచాఽపి
 ధారాట శ్చాతకాశ్వయోః,
 మోరటస్తు భవేదితు మూ
 లాంకోట ప్రభేదయోః.
 ౪౬. సప్తరాత్రాత్పరే
 ఊరే మూర్వికాయాం
 శు మోరటా,

వేకటస్సృజైవకటికే తథా
 సంజాతయావనే. ౪౭.

వేరటో మిశ్రితే నీచే వేరటం
 బదరిఫలే,

త్రికూటం సింధులవణే త్రికూ
 టశ్చ సువేలకే. ౪౮.

భాకూటః కథ్యతే మినభేదే
 శైలాంతరేఽపిచ,

అరిష్టః ఘేనిలే నింబే లశునే
 కాకకంకయోః. ౪౯. అరి
 ష్టం సూతికాగారే తక్రే
 చిహ్నే శుభేఽశుభే,

సంస్కృష్టం సంగతే విద్యా
 ద్విశుద్ధే వసనాదినా. ౫౦.

అఽటుః కథితో ఘాటాకూప
 గర్రేషు సూరిభిః,

పరిష్టిః పరిచర్యాయాం ప్రాకా
 మ్యేఽపి గవేషణే.

పులయిల్లు, విటుడు.

శైలాట, —(పు) పూజారి, సింహము,
 తెల్లగాజు, బోయవాడు.

ద్రోహటః—(పు) కథావిశేషము, మృగ
 మునసు వేటవాడువాడు, కపట
 ముగాఁ దపముఁ జేయువాడు.

ధారాటః—(పు) చాతకపక్షి, అశ్వము.

మోరటః—(పు) చెఱకువేరు, ఊడుగు
 చెట్టు. మోరటా—(స్త్రీ) ఈనినపిదప
 ఏడవనాడు పిలికిన ఆవుపాలు, చాగ
 చెట్టు.

వేకటః—(పు) రత్నములచు సానబట్టు
 వాడు, యావనవంతుడు.

వేరటః—(స్త్రీ) కలుషబడినది, తుచ్చ
 మైనది. వేరటం—(న) రేగుబండు.

త్రికూటం—(న) సముద్రపులవణము.

త్రికూటః—(పు) సువేలపర్వతము.

భాకూటః—(పు) మత్స్యవిశేషము, పర్వత
 విశేషము.

అరిష్టః—(పు) కుంకుడుచెట్టు, వేపచెట్టు,
 వెల్లియుల్లి, కాకి, రామబందుషక్షి. అరి

ష్టం—(న) పురికియిల్లు, వజ్జిక,
 మరణచిహ్నము, శుభము, అశుభము.

సంస్కృష్టం—(స్త్రీ) కూడుకొనినది, వస్త్రా
 దులచేతఁ బరిశుద్ధమైనది.

అఽటుః—(ప్ర) ముచ్చిలగుంట, నూయి,
 గోయి.

పరిష్టిః—(స్త్రీ) పరిచారకము, శంకరుని యమై
 శ్వర్యములలో నొకటి, వెదకుట.

వరటా హంసయోమాయాం

గంధోఽశ్వాం వరటాపిచ,

త్రిపుటా మల్లికాయాం చ
సూక్ష్మేలా త్రివృతోరపి.

౧౨. సతీనకేచ తీరేచ

త్రిపుటః సముదాహృత,

పర్వతీ నీహిభేదేస్యా ద్వ

ర్వతీ పణ్యయోపితి. ౧౩.

పర్కటీ నూతనఫలే పూగా

దేః ప్లక్షపాదపే.

మర్కటీ వానరీశూకశింఖో

స్యా త్కరజాంతరే. ౧౪.

మర్కట స్తూర్ణనాభేఽపి

కపా స్త్రీకరణేఽపి చ,

కురంటీ దాదుపుత్ర్యాం చ

కురంటో ఝిటికాంతరే.

చిరంటీతు సువాసిన్యాం స్యా

ద్వివీతీయవయస్త్రినయాం.

అథ టాంతశ్చతుర్వర్ణః.

శ్రుతీకటః ప్రాంచలోహే ప్రా

యశ్చి త్రభుజంగయోః.

ఉచ్చింగటో మి న భే దే

తథా కోపనపూరుషే,

కుటః నటస్తు శోణాకే చైవ

రీ ముస్తకేఽపి చ. ౧౭.

ఖడ్గారీటస్తు ఫలకాసి ధారా

వ్రతచారిణోః,

కుండకీటస్తు చార్వాక వచ

వరటా—(నీ) ఆడుహంస, కందిరీగ.

త్రిపుటా—(నీ) వర్షాకాలపు మల్లెచెట్టు,
సన్నయేలకులు, తెల్ల తెగడ. త్రిపుటః

—(పు) లంకలనుభాన్యము, ఓడ్డు.

పర్వతీ—(నీ) భాన్యవిశేషము, వెల
యాలు.

పర్కటీ—(నీ) పోకచెట్టు మున్నగువాని
పుచ్చె, జువ్వె చెట్టు.

మర్కటీ—(నీ) ఆడుకోతి, దూలగొండి
చెట్టుతీరెగె, కానుగుచెట్టు. మర్కటం

—(పు) సాలెపురుగు, కోతి, రతిబంధ
విశేషము.

కురంటీ—(నీ) కొయ్యబొమ్మ. కురంటిః—

(పు) పచ్చపూవుల ములుగోరంట.

చిరంటీ—(నీ) ముత్తైదువు, యావనవతి.

టాంత చతుర్వర్ణము.

శ్రుతీకటః—(పు) ప్రాతలోహము, పాప
నివృత్తికొఱకుచేయు ప్రాయశ్చిత్తము,
సర్పము.

ఉచ్చింగటః—(పు) తృణగండ మను
మత్స్యము. కోపస్వభావుడు.

కుటంనటః—(పు) దుండుగపుజెట్టు, తుంగ
ముస్తై.

ఖడ్గారీటః—(పు) డాలు, అశిఖారావ్రత
ము గావించువాడు.

కుండకీటః—(పు) చార్వాక వాక్యము

నాభిజ్ఞపూరుషే. ౫౮.
 జారజబ్రాహ్మణీ పుత్రదాసీ
 కాముకయోరపి,
 నారకీటో శ్చకీటే స్యాత్స్వద
 త్రాశావిహంతరి. ౫౯.
 కార్యకూటస్తు కృష్ణో న
 త్రానర్థకరేష్వపి,

కామకూటస్తు వేశ్యాయాః
 ప్రియవిభ్రమయోర్నతః.
 చక్రవాటః క్రియారోహే
 పర్యంతే చ శిఖితకౌ,
 వర్కరాటః కటాక్షే స్యాత్త
 రుణాదిత్యరోచిషి. ౬౦.
 శ్రీణాం వత్సపయోత్సం
 గ కాంతదత్తనభేదపిచ,
 కరహాటోబ్జకందే స్యాత్పుష్ప
 వృక్షప్రభేదయోః. ౬౧.
 పరపుష్టః పరభృతే పరపుష్టా
 ౭౭పణస్త్రీయాం,
 ప్రతికృష్టం మతంగు హ్యే
 ద్వీరావృత్యాచ కర్షితే,
 ప్రతికృష్టః ప్రేషితే స్యాత్పు
 ఖ్యాస్యాతేచ వాచ్యతే,
 శిషివిష్టస్తు ఖలతా శివే దుశ్చ
 ర్మణి స్తుతః. ౬౨.
 చతుష్పత్తిర్బహ్వౌచే చతు
 ష్పత్తికలాస్వపి,
 స్యాద్దాధముష్టిః కృపణే కృ
 పాణాదిషు చేష్వతే. ౬౩.

లెటింగినవాడు, జారిణియగు బ్రాహ్మ
 ãకి జనించినవాడు, కాసితో వ్యభిచ
 రించువాడు.

నారకీటః—(పు) కృమివిశేషము, ఆశపెట్టి
 విఘలముఁ జేయువాడు.

కార్యకూటః—(పు) లోభి, పిచ్చివాడు,
 భూతుకుడు.

కామకూటః—(పు) వేశ్యారతుఁడు, వేశ్య
 యొక్క విలాసచర్య.

చక్రవాటః—(పు) పనిబూనినవాడు,
 సమీపము, దీపపుఁగుంది.

వర్కరాటః—(పు) క్రేఁగుంటఁ జూచుట,
 లేతయెండ, కుచాగ్రమున విటుఁడు
 జేయు నఖతుము.

కరహాటః—(పు) తామరదుంప, పుష్పవిశే
 షము, మంగచెట్టు.

పరపుష్టః—(పు) కోకిల, వెలయాలు.

ప్రతికృష్టం—(పు) మర్తాంగము, రెండు
 మారులు దున్నినభూమి.

ప్రతికృష్టః—(త్రి) పంపబడినది, నిరసించఁ
 బడినది.

శిషివిష్టః—(పు) బట్టతలగలవాడు, శివుఁడు,
 కుమ్మరోగి.

చతుష్పత్తిః—(సీ) ఋగ్వేదము, అరువది
 నాలుగువిద్యలు.

దాధముష్టిః—(పు) లోభి, గండ్రగొడ్డలి,
 ఖడ్గము మొదలగు నాయుధవిశేషము.

అథ స్యాద్దశనోచ్ఛిష్టో నిశ్వా
సాధరచుంబయోః,

దశనోచ్ఛిష్టః—(పు) నిట్టూరుపుగాలి,
అధర-చుంబనము,

అథ తాంతో ద్విపదః

కతస్వర రుచాంభేదే స్యా
త్తాధ్యేత్త వే ది నోః,
మునావపి

తాంత ద్విపదము

కతః—(పు) స్వరవిశేషము, కతఋక్కులు,
కతఋక్కుల నేర్పినవాడు, కతశాఖి
యుడు, కతముని.

హతో వారిపర్ణ్యాం స్యాత్ప్ర
సభేఽపి చ. ౧.

హతః—(పు) తూటికూర, బలాత్కా
రము.

శతో మధ్యస్థపురుషే శతో
దుత్తూర్ధూర్తయోః, శతో
ఽలనే చ మూరే చ

శతః—(పు) వివాహోదులలో మధ్య
వర్తి, ఉమ్మైత్త చెట్టు, మందమతి,
మూర్ఖుడు.

కుంతో కర్కణ్యమూర్ఖయోః
పాతస్స్యాత్పతనే విధపర్ణ్యాం
పాతాపి పత్యతే,
కంతో గళేసన్నిధానే ధ్వనో
మదనపాదపే 3.

కుంతః—(పు) సోమసి, మూర్ఖుడు.
పాతః—(పు) చదువుట, పాతా—(నీ)
పాటుచెట్టు.

వంతస్స్యాదకృతో ద్వాపే
ఖర్వే కుంతాయుధేఽపి చ,

కంతః—(పు) మెడ, సమీపము, ధ్వని,
ఉమ్మైత్త చెట్టు,
వంతః—(పు) పెండ్లి కానివాడు, పొట్టి
వాడు, బల్లెము.

పుష్టం చరమమాత్రే స్యాద్దే
హస్యావయవాంతరే, ౪

పుష్టం—(న) వెనుకవైపు, దేహమునం
దలి వెనుకవైపు.

కోష్ఠః కుసూలే చాత్తియే
కుక్షే రంతర్ద్రహస్య చ,

కోష్ఠః—(పు) గాదె—(త్రి) తనకు సంబం
ధించినది—(పు) ఉదరమధ్యము,
గృహమధ్యము. [చెట్టు.

కుష్ఠో రోగే సుగంధే చ
గోష్ఠం గోస్థానకేఽపి చ. ౫.
గోష్ఠీ సభాయాం సంలాపే

కుష్ఠః—(పు) కుష్ఠరోగము, సుగంధిపాల
గోష్ఠం—(న) పశువులదొడ్డి,
గోష్ఠీ—(నీ) సభ ప్రీతితో సలుపు పర
స్పరభాషణము.

దుష్ఠస్స్యా ద్దుర్బలేఽథమే,

దుష్ఠః—(పు) బలములేనివాడు, దుర్వి
నీతుడు.

ప్రప్తః శ్రేష్ఠాగ్రయోరుక్తః ప్ర
ష్ఠా చండాలికాపథా. ౯.

జ్యేష్ఠ శ్రేష్ఠేతివృద్ధే చ

జ్యేష్ఠో మాసాంతరేఽపి చ,
గృహగోధర్మయోజ్యేష్ఠా

శ్రేష్ఠో వైశ్రవణేవరే. ౭.

కాష్ఠా దారుహరిద్రాయాం

కాలమాన ప్రకర్షయోః,

స్యాద్దిశి స్థానమాత్రే చ

కాష్ఠ మాఖ్యాతమింధనే.

౮.

నిష్ఠా నిష్పత్తినాశాంత యా

చ్ఛా నిర్వహణేషు చ,

షష్ఠీ షణ్ణాం చ పూరణ్యాం

కాత్యాయ న్యామషీష్య

తే. ౯.

ప్రప్తః—(త్రి) శ్రేష్ఠమైనది, ముందుగా
జరిగినది, ఒకయోషధి.

జ్యేష్ఠ—(త్రి) శ్రేష్ఠమైనది, మిగులకాలము
గడిచినది—(పు) జ్యేష్ఠమాసము.

జ్యేష్ఠా—(స్త్రీ) బల్లి, జ్యేష్ఠానక్షత్రము.

శ్రేష్ఠః—(పు) కుబేరుడు—(త్రి) శ్రేష్ఠ
కాష్ఠా—(స్త్రీ) మ్రాచుకసుపు, పదునెని

మిది నిమిషములకాలము, దిశ, చోటు.

కాష్ఠం—(న) ఇంధనములు.

నిష్ఠా—(స్త్రీ) కార్యము నెరవేరుట, నశిం

చుట, అంత్యము, యాచించుట, నిర్వ

షష్ఠీ—(త్రి) ఆఠవది, పారశ్వీదేవి

అథ తాంత స్త్రీవర్ణః

కమతః కచ్చపే భాండభేదేచ

కమతం మతం,

జరతః కర్కశే పాండౌ జరతః

కఠినేనన్యవత్. ౧౦.

నర్తత శూచుచకేషిద్ధే

వైకుంఠః కృష్ణశక్రయోః,

శ్రీకంఠః ఖండవరశౌ శ్రీకంఠః

కురుజాంగలే. ౧౧.

వరిష్ఠస్సాదురుతరే ప్రవరే

తిత్తిరావపి, వరిష్ఠం మరి

తాంత స్త్రీవర్ణము

కమతః—(పు) తాండేలు, కమతం—(న)

సన్యాసులభిక్షాపాత్రము.

జరతః—(త్రి) కఠినినది, తెల్లనిది, కఠిన

మైనది.

నర్తతః—(పు) చూచుకము, విటుడు.

వైకుంఠః—(పు) కృష్ణుడు, ఇంద్రుడు.

శ్రీకంఠః—(పు) శంకరుడు, కురుదేశము

నందలి మరుదేశము.

వరిష్ఠః—(పు) మిగుల విస్తారమైనది,

మిగుల శ్రేష్ఠమైనది, వరిష్ఠం—(న)

చే తామే
సాధిష్ఠః—తి దృఢార్యయోః.
అంబష్ఠః దేశభేదేసి విస్తా
ద్వైత్వా సు తేసి చ
అంబష్ఠా చాన్లులోన్యాం
స్యా త్పాతా యూధిక
యోసి. ౧౩.

కనిష్ఠః—లేనుజే యూని
కనిష్ఠా దుర్బలాంగులౌ,

లఘిష్ఠః—త్యల్పకే భలే

ప్యవష్ఠః కాలవామయోః.

ప్రకోష్ఠః విస్తృతారే భూప
కక్షాంతరేసి చ, కూర్పు
రా దధరేచాసి

ప్రతిష్ఠా సానమాత్రకే. ౧౪.
గౌరవే యాగనిష్పత్తి
చతురక్షరపద్యయోః,

మకుష్ఠః వ్రీహిభేదే స్యాన్త
కుష్ఠః మంధ రేనన్యతే.

అథ తాంతశ్చతుర్వర్ణః.

దంతశతస్సాన్త జ్ఞుబీరే కపితే
కర్తరంగకే, నాగరంగే
సి చాంగేర్యాం స్తృతా
దంతశతా బుధైః. ౧౭.

సూత్రకంఠో ద్విజే ప్రోక్తః
ఖంజరీటకపోతయోః,

మిర్యాలు, రాగి. [జ్యోడు.

సాధిష్ఠః—(పు) మిగుల దృఢమైనది, పూ
అంబష్ఠః—(పు) దేశవిశేషము, బ్రాహ్మణు
నకు వైశ్యస్త్రీకి జనించినవాడు,
అంబష్ఠా—(సీ) పులిచింత, పాటచెట్టు,
అడవిమొల్ల చెట్టు.

కనిష్ఠః—(త్రి) స్వల్పమైనది, వెనుక జనిం
చినది, పిన్నచయస్సుది, కనిష్ఠా—(సీ)
చిటికెనచేలు.

లఘిష్ఠః—(త్రి) మిగుల చుల్కనయైనది
—(పు) తెప్ప.

ప్యవష్ఠః—(పు) కాలము—(త్రి) ఎడమ
వైపు ఉన్నది.

ప్రకోష్ఠః—(పు) చాచినహస్తము, రాజ
గృహమునందలి కక్ష్య, మణిబంధము
నకు ఈవలిభాగము.

ప్రతిష్ఠా—(సీ) ప్రదేశము, గౌరవము,
యాగము నెఱేర్చుట, నాలుగువర్ణ
ముల ఛందస్సుగల పద్యవిశేషము.

మకుష్ఠః—(పు) అడవిపెసలు—(త్రి)
మొల్లగా నడుచువాడు.

తాంత చతుర్వర్ణము.

దంతశతః—(పు) నిమ్మచెట్టు, వెలగచెట్టు,
ములువెలగచెట్టు, నారింజ చెట్టు,
దంతశతా—(సీ) పులిచింతచెట్టు.

సూత్రకంఠః—(పు) బ్రాహ్మణుడు, కాటుక
పిట్ట, పావురము.

హరికంఠః పరభృతే హారా
న్వితగళేషిచ. ౧౮.

కాలకంఠ స్తు దాత్యూహే
కలవింక స్తు ఖంజనే, నితా
పాంగే హరే పీతసారకే
నీలకంఠవత్. ౧౯.

కలకంఠః కలధ్వనే హంసే
పారావతే పికే,
దేవకావృంతు సరళదేవదారు
మహీరుహాః. ౨౦.

కాలపృష్ఠం భవేత్కర్ణచాపే
కోదండమాత్రకే, కాల
కృష్ణస్థు సారంగ విశేషే
కంకపక్షిణి. ౨౧.

అథ డాంతో ద్విపద్యః.

గుడస్సస్త్రి ధ్రోణకే హస్తీ
సన్నాహేతువికారయోః,
గుడా స్నుహీగుళికయో
గ్గడోమీనాంతరాయయోః,
జడో మూర్ఖే హిమగ్రస్తే
శూకబింబ్యాం జడా
మతా,

గడుః పృష్ఠగుడే కుబ్జే
షడః పేయాంతరే భిది. ౨.
వ్యాడో హింస్రపశౌ సర్పే
తాడ స్తాడనఘోషయోః,
ముష్టిమేయతృణాదా చ
తాడితాళఫలద్రుమే. ౩.
నీడం స్థానే కులాయే చ సకా

హరికంఠః—(పు) కోకిల, హారాలంకృత
మగు కంఠప్రదేశము.

కాలకంఠః, (నీలకంఠః)—(పు) కూకురు
గిడ్డంగిపిట్ట, ఊరపిచ్చుక, కాటుకపిట్ట,
నెమిలి, శంకరుడు, పీతచందనము.

కలకంఠః—(పు) ఆవృక్తమధురధ్వని,
హంస, పావురము, కోకిల.

దేవకావృం—(స) సరళదేవదారువృక్షము,
దేవదారువృక్షము.

కాలపృష్ఠ—(న) కర్ణనిధనువు, సామాన్య
మగు ధనువు, కాలపృష్ఠః—(పు) ఒక
విధమగుడింక, రాంబందుపక్షి.

డాంతద్విపద్యము.

గుడః—(పు) వర్తులాకారము, ఏనుగు
నకుబేయు కవచాదులు, బెల్లము,
గుడా—(స్త్రీ) జెముడుచెట్టు, ఉండ.

గడః—(పు) మత్స్యవిశేషము, పిఘ్నుము.

జడః—(పు) మూర్ఖుడు, చలిచే మొద్దు
బారినవాడు, జడా—(స్త్రీ) దూల
గొండిచెట్టు.

గడుః—(పు) వీపుపైకణితి, గూనువాడు.

షడః—(పు) పానీయవిశేషము, భేదము.

వ్యాడః—(పు) క్రూరజంతువు, పాము.

తాడః—(పు) కొట్టుట, శబ్దము, పిడికిటిలో
నిముడదగిన గడ్డి ఘున్నగునవి, తాడి
(స్త్రీ) తాడిచెట్టు.

నీడం—(పు) ప్రదేశము, పక్షిగూడు,

రః పూర్వకోఽంతికే,
క్రోడస్సూక్త ర పాతంగోష్ఠః
క్రోడం క్రోడాచవక్షసి.ర.
చోడః కూర్వాసకే దేశీభేదే
ప్రావరణాంతరే,
క్షేపః కర్ణామయే ధ్యానే
గృహే కుటిలేఽపి చ. ౫.
లోహితార్కఫలే క్షే
డం ఘోషపుష్పే దురా
సదే, యోథానాం సిం
హనాదే తుక్షేడా స్వా
ద్యంశశల్యకే. ౬
అండం ఖగాదికోశే స్వాస్త్య
ష్టే వీర్యేఽపి చ క్వచి
త్.

స్వాత్థండశ్చ క లే చేతువి
కౌమణిదోషయోః ౭.
గండః కపోలే పిటకే యోగ
భేదేచ గండకే, గండః ప్ర
వీరేచిష్టే స్వా దశ్వభూషణ
బుద్ధుదే. ౮.
చండో దైత్యాంతరే తీవ్రే
చండోదానే యమస్యచ,
ధనహారి శంఖపుష్పోస్య
శ్చుండా చండోఽతికోప
నే. ౯.
చండీ కాత్యాయనీ హింస్రా
కోపనస్త్రీషు సప్తతా,
షండం పద్మాదిసంఘాతే షం
డ స్వాస్త్యస్తోపతావపి.

సనీడః—సమీపము.
క్రోడః—(పు) చంది, శనిగ్రహము, క్రోడా.
—(స్వ) బాహుమధ్యప్రదేశము.
చోడః—(పు) అవిక, చోడదేశము, ఉత్త
రీయము.
క్షేపః—(పు) కర్ణరోగము, ధ్వని, కాల
కూటవిషము—(త్రి) వక్రమైనది క్షే
డం(న) ఎఱ్ఱజిల్లేడుకాయ, ఆపడపుష్ప
ము—(త్రి) పొంద శక్యముగానిది,
క్షేపడా—(స్తీ) సింహనాదము, వెదురు
మొలక.
అండం—(న) పత్యౌదల గుడ్డు, వృష
ణము, రేతస్సు.
ఖండః—(పు) తునుక, కలకండ, రత్న
దోషము.
గండః—(పు) గండస్థము, కురుపు, గండ
మనుయోగము, ఖడ్గమృగము, వీరుడు,
గుర్తు, అశ్వాభరణవిశేషము, నీటి
బుడగ.
చండః—(పు) చండాసురుడు—(త్రి)
తీవ్రమైనది—(పు) చండుడను యమ
దూత, చండా—(స్తీ) నల్లకచ్చారము,
శంఖమాలినీవృక్షము—(త్రి) మిగుల
గోపముగలది.
చండీ—(స్తీ) పార్వతి, హింసించు స్వభా
వముగలది, కోపముగలస్త్రీ.
షండం—(న) కమలసమూహము, షండః
—(పు) ఆటోతు, నపుంసకుడు, అంతః

౧౦. మండః క్లిబే వంశ
కరే భార్గవే వంధ్యపూ
రుషే,

కుండం దేవజలాథారే పితరేథ
కమండలౌ. ౧౧.

కుండీకుండ స్పృష్టౌ జా
రా త్పతివత్సీసుతేఽపిచ,

దండ్రో యమే మానభేదే
లగుడే దమనై న్యయోః.

ప్రహావభేదే ప్రకం
డేఽశ్వే కోణమంథాన
యోరపి, అభిమానే
గ్రహే దండశ్చుండాశో
పారిపాశ్చ్యకే. ౧౩.

గోండః పామరజాతౌ చ వృద్ధ
నాభౌ చ వాచ్యవత్,

పిండం సాంద్రే బలే బోలే
గృహంశే జీవనాయసోః

పిండో దేహే జపాపుష్పే
నివాసే సిల్పకేపిచ, పిండి

స్యాత్తగరేఽలాబు
ఖర్జూరభేదయోరపి. ౧౪.

పండః పండే ధియాం పండా
పాండుః కుంతిపతౌ నీతే,

మండం మస్తునిశాకేచ మండ
స్సాస్య తాస్రసిచ్చయోః.

౧౬. ఏరండే భూషణే
చాథ మండా ధాత్ర్యా
ముదీరితా,

పురముగాచు కొజ్జావాడు, శుక్రా
చార్యుడు, పుంస్త్యము వ్యర్థము
చేసినవాడు.

కుండం—(న) స్వర్గతటాకము, పాత్రము,
కుండీ—(నీ) కమండలుపు, కుండః—

(పు) భర్తయుండఁగా జారునకుఁ బుట్టిన
వాడు.

దండః—(పు) యమధర్మరాజు, తెక్కెడ
దండి, కట్ట, దండోపాయము, నైన్య

ము, దండమను ప్రహావము, చెట్టు
కొమ్మల క్రిందిభాగము, గుట్టము,
వాయించుకట్ట, కవ్వము, అభిమా
నము, గ్రహవిశేషము, సూర్యనిప్రక్క
నుండు విఘ్న దేవత.

గోండః—(పు) ఆటవికజాతి (గోండులు.)
(త్రి) పెద్దబొడ్డుగలవాడు.

పిండం—(న) దట్టము, బలము, బాలింత
బోలు, గృహభాగము, జీవనాధా

రము, ఇనుము, పిండ—(పు) శరీరము,
మంకెనపూపు, పార్వణపుముద్ద, పిండి

—(నీ) గ్రంథితగరము, ఆనగుచెట్టు,
ఖర్జూరవృక్షము. [బుద్ధి.

పండం—(పు) నపుంసకుఁడు, పండా—(నీ)
పాండుః—(పు) పాండురాజు — (త్రి)

తెల్లనిది.

మండం—(న) పెరుగుమీగడ, కూర—(పు)
చేప, జిగుట, అముదపుచెట్టు, అలం

కారము, మండా—(నీ) భూమి.

ముండో దైత్యాంతరే రా
హు మూర్ధముండితయో
రసి. ౧౭.

కౌండో మత్తైపి విఖ్యాతః
కౌండి పిప్పలిచవ్యయోః,

కాండం నాశే తరుస్కుంధే
బాణేవసరసీరయోః.

౧౮. కుత్సితే రహసి
స్తంభే కాండం గర్వై
శ్వవర్గయోః,

భాండం భూషణమాత్తైపి
భాండం మూలవణిగనే
౧౯. వదీపాత్తే తురం
గాణాం భూషణే భాజ
నేపి చ,

ఇడా వాచి గవిక్షోణ్యా మి
డాచ బుధయోషితి. ౨౦.

క్రీడా కేళిప్రకారే స్వా
త్థేలావజ్ఞానయోగసి,

చూడా శిఖాయాం వలభా
చూడా బాహుభూష
ణే. ౨౧.

పీతా కృపా శిరోమాలాపమ
ర్నసరళద్రువు,

నాడీ నాశే శిరాగండదూర్వ
యోస్సాస్త్వి ద్వ్యణాంత
రే. ౨౨ నాడీ పట్ ట్టణ
కాలేపి చ ర్థాయాం
కుహకస్య చ,

ముండః—(పు) ముండాసురుడు, రా
హువు, శిరస్సు—(త్రి) బోడితలగల
వాడు.

కౌండః—(త్రి) కల్లుమత్తుచే మదించిన
వాడు, కౌండి—(సీ) పిప్పలిచెట్టు,
చవ్య మను గంధద్రవ్యము.

కాండం—(౨) కాడ, చెట్టుమ్రాసు, బాణ
ము, సమయము, జలము, కొటిల్యము,
రహస్యము, స్తంభము, గర్వము,
గుఱ్ఱము, సమాహము.

భాండం—(న) అలంకారసామాన్యము,
వర్తకమునందలి పెట్టుబడిసొమ్ము, నది
గట్టుల మధ్యభాగము, ఆశ్వభూష
ణము, కుండ.

ఇడా—(సీ) మాట, గోవు, భూమి,
బుధునిభార్య.

క్రీడా—(సీ) స్త్రీపురుషుల, విహారము,
కందుకాచిభేలనము, పరిహాసము.

చూడా—(సీ) పురుషుని శిరోమధ్యస్థ కేశ
ములు, ముంజూరు, దండకడియము.

పీడా—(సీ) దయ, తలనున్న పూలదండ,
పీడకలిగించుట, దేవదారువృక్షము.

నాడీ—(సీ) గొట్టము, బోలుగనుండు
నరము, ఒకవిధమగు గరిక, గాయము,
ఆటు ట్టణముల కాలము, కుత్సితుని
చేష్టలు.

రండా మూషకపక్ష్యాంచ రం
డా విధవయోషితి, ౨౩.

వండాపి పాంసులాయాం
స్యాద్వండ్తోహస్తాదివర్జితే,

శుండాపి జలహస్తీన్యాం
మదిరా కరిహస్తయోః.
౨౪. సలిన్యాం వారయో
హయాం శుండస్తు మద
నిర్ఘరే.

అథ డాంత స్త్రీవర్ణః.

గారుడం స్వాన్తరకతే విష
శాస్త్రేఽపి గారుడం ౨౫.
ద్రావిడసాన్న్యజ్ఞపదే వేదము
ఖ్యక శంఖయోః,

ప్రచండో దుర్వహే శ్వేత
కరవీరే ప్రతాపిని, ౨౬
పిచండ ముదరే విద్యా త్ప
శోరవయవేఽపి చ,

తరండో బడిశీసూత్ర బద్ధవ
స్తుని భేలకే, ౨౭.
వరండోఽప్యంతరావే ద్యాం
సందోహముఖిరోగయోః,

పూత్యండో గంధకీటేఽపి త
థాగంధమృగేఽపిచ, ౨౮.

మార్తండ స్తపనే క్రోడే

శిఖండో బర్హచూడయోః,

రండా—(స్త్రీ) ఎలుక చెవి చెట్టు, వితంతువు.

వండా—(స్త్రీ) అంకుటాలు, వండః—(పు)
చేతులు మున్నగు నవయవములు లేని
వాడు.

శుండా—(స్త్రీ) నీటియేనుఁగు, కల్లు, ఏనుఁ
గుతుండము, తామరతీగ, వేశ్య,
శుండః—(పు) మదప్రవాహము.

డాంత స్త్రీవర్ణము.

గారుడం—(న) గరుడపచ్చ, విషము
హరింపఁజేయు మంత్ర శాస్త్రము.
ద్రావిడః—(పు) ద్రావిడదేశము, కచ్చా
రము, శంఖము.

ప్రచండః—(త్రి) అసాధ్యమైనది—(పు)
తెల్లగన్నేరు, (త్రి) ప్రతాపముగలది.
పిచండం—(న) కడుపు, పశువుల యవయ
వము.

తరండః—(పు) గాలము త్రాటికీ గట్టిన
బెండు, కట్టమొదలగునవి, తేప్ప.

వరండః—(పు) వేదిక మధ్యభాగము, సమా
హము, ముఖిరోగవిశేషము (మొటి
మెలు)

పూత్యండః—(పు) పక్షివిశేషము, జవ్వాది
సిల్లి.

మార్తండః—(పు) సూర్యుడు, వరా
హము.

శిఖండః—(పు) నెమలిపురి, తలపెండుకలు.

ప్రకాండో విటపేశస్త్రీ మూ
లస్కంధాంతరే తరోః.

కోదండో భూలతాయాం
స్యాద్దేశభేదేన కార్ముకే,
సరండ స్సరతే ధూర్తే సరం
డో భూషణాంతరే 30

మారుండో భుజంగానాం
మార్గగోమయమండలే,
కరండో మధుకోశానికారం
డేషు దలాడకే. 30.

కూష్మాండో గణభేదే స్యాద్ద్యౌ
ద్భాగే కర్కారుకేపి
చ,

భేరుండా దేవతాభేదే పక్షి
భేదే చ భేషణే. 31.

వారుండస్సేకపాత్రే స్యాద్దత్త
దృక్కర్ణయోరపి, ఫణిస్థ
రాజే వారుండే ద్వార
సింధ్యాముదీరితా. 33.

తిత్తిడో భూరుహే కాల
దానే దైత్యాంతరేపి
చ,

తింతిడ స్తితిడితు స్యాద్భిం
చాప్యత్యుయోరపి 34
వరండా శారికావర్తి ఖడ్గ
ధేనుషు వర్తతే,

వితండావాదభేదే స్యాత్క
చ్చీశాకే శిలాహ్వయే
35. వితండా కరవీ

ప్రకాండః—(పు) కొమ్మ (త్రి) శ్రేష్ఠమై
వది, చెట్టుకొమ్మలక్రిందిభాగము.

కోదండః—(పు) కనుబొమ్మ, కోదండ
దేశము, కోదండం—(న) ధనువు.

సరండః—(పు) తొండ, దుడుకువాడు,
భూషణవిశేషము.

మారుండః—(పు) పాముగుడ్డు, త్రోవ,
గోమయముతో నలికినతొవు.

కరండః—(పు) తేనెతుట్టె, ఖడ్గము, కన్నె
లేపియనుపక్షి, నువ్వుచెట్టు.

కూష్మాండః—(పు) దేవతాగణము, గర్భ
ము, గుమ్మడిచెట్టు.

భేరుండా — (స్త్రీ) దేవతావిశేషము —
(కాళి)—(పు) భేరుండపక్షి— (త్రి)
భయంకరమైనది.

వారుండః — (పు) ఓడలోనిజలముతీయు
పాత్రము, కంటిపునీ, చెవిలోనిగుబిలి,
శేషుడు, వారుండి—(స్త్రీ) గడప.

తిత్తిడః—(పు) చింతచెట్టు, యమదూత,
రాక్షసవిశేషము.

తింతిడః—(పు) తింతిడి—(స్త్రీ) చింతచెట్టు,
చింతపండు.

వరండా—(స్త్రీ) గోరువంక, దీపపువ్వు,
కత్తి, ఆవు.

వితండా—(స్త్రీ) తనపక్షము సమర్థింపక పర
పక్షము దూషించువాదము, శాపవిశే
షము, శిలాజిత్తు, గన్నేరుచెట్టు,

ర్యాంచ

నిర్గుణీ సింధువాకే, నీలశే
ఫాలికాయాం చ కరహః
ఘృపి కుత్రచిత్. 31.

అథ ధాంతః శ్చతుర్వర్ణః.

భవే ద్వాతధుడో వా త్యా
వామయో ర్వాతశోఽశితే,
పిచ్చిలసోఽటికాయాంచ
దేవతాడస్తు ఘోషకే. 32
సైంహికేయగ్రహే చాపి
దేవాతోడోహుతాశనే,
చక్రవాడోఽద్రిభేదేస్యాచ్చ
క్రవాడంతమండలే. 33

జలరుండో జలావర్తే పయో
రేణౌ భుజంగమే,
అపోగండస్తు శిశుకే విక
లాంగేఽతిభీరుకే. 34.

అథ ధాంతో ద్వివర్ణః.

దృఢస్థూలే భృశే శక్తే ప్ర
గాఢేఽపి దృఢో మతః,
బాధం దృఢే ప్రతిజ్ఞాయాం
మాధ స్తందితబాలయోః.
గూఢం రహసి గుహ్యే చ
సంప్రతే పునరవ్యవతే,
ప్ర్యాఢస్సంపాతవిన్యస్తపృథు
లేషు చ భేద్యతే. 35.
షంఢో వర్షవరే క్షీణే గోప

నిర్గుణీ—(నీ) వావిలిచెట్టు, నల్లపూవుల
వావిలిచెట్టు, తామరదుంప,

ధాంత చతుర్వర్ణము.

వాతధుడః—(పు) వాయుసమూహము,
కాంత, ఒకవ్యాధినిశేషము, జిడ్డువస్తు
వులపైఁ దేలుబుడగ.
దేవతాడః—(పు) ఆపడచెట్టు, రాహువు,
అగ్నిహోత్రుడు.

చక్రవాడః—(పు) లోకాలోకపర్వతము,
చక్రవాడం—(న) వర్తులా కారము
గలది.

జలరుండః—(పు) నీటిసుడి, నీటితుంపు
రులు, నాము.

అపోగండః—(త్రి) బాలుడు, వికలాం
గముగలది, భయంకరమైనది.

ధాంత ద్వివర్ణము.

దృఢః—(పు) లావైనది, విస్తారమైనది,
బలమైనది, విస్తారము.

బాధం—(న) ఎక్కువ, అంగీకారము.

మాధః—(పు) అవిచేకి, బాలుడు.

గూఢం—(న) రహస్యము, మర్తాంగము,
—(త్రి) దాగియున్నది.

ప్ర్యాఢః—(పు) ప్ర్యాపబద్ధమగు సైన్య
ము, విస్తారమైనది.

షంఢః—(పు) కొజ్జా, నపుంసకుడు, ఆ

తా వంధ్యపూరుషే,
 వోధా స్యాద్భారితే నూతే
 సోధా మర్ణశక్తయోః. 3.
 రాధా సూక్ష్మచశోభాయాం
 దాధా దంష్ట్రాభిలాషయోః.
 మాధిః పత్రాదిభం గేస్యాన్తా
 ధీరైన్యప్రకాశనే. ౪.

అథ ధాంతః స్త్రీవర్ణః.
 ఆపాధో వ్రతినాం దండే
 మాసే మలయపర్వతే,

వారూధశ్శబలే ౭పి స్యాద్ద్య
 స్త్రాంచలకవాటయోః. ౫.
 పంజరే నావకే చాథ
 ప్రరూధో జతరే స్త్రుతః,
 బద్ధమూలే
 విరూధస్తు సంజాతే ౭ం కురి
 తే ౭న్యత్. ౬.

సమూధః పుంజితే భుగ్నే
 సద్వోజాతే ౭న్యత్,
 ఉదూధ ఉధేస్థూలే స్యా

దుపాధో నికటాథయోః.

నిగూధో గర్హితే గుప్తే
 ప్రమీధో మూత్రితే ఘనే,

సంరూధో ౭ంకురితే ప్రాధే
 ప్రగాధో దృఢకృతయోః.

జోతు, వ్యర్థేంద్రియాః. [సారథి.
 వోధాః (ఋపు) భారము మోయువాఁడు
 సోడా (ఋత్రి) ఓరిమిగలది, సమర్థమైనది.
 రాధా—(స్త్రీ) సూక్ష్మము, కాంతి.
 దాధా—(స్త్రీ) కోఱ, కోరిక.
 మాధిః—(స్త్రీ) మకరికాపత్రాదులు, దైన్య
 మును బ్రకటించుట.

ధాంత స్త్రీవర్ణము.
 ఆపాధః—(పు) బ్రహ్మచారుల పలాశ
 దండము, ఆపాధమాసము, మలయ
 పర్వతము.

వారూధః—(పు) దారిబల్లెము, వైట
 చెఱుగు, తలుపు, చిలుక మొదలగు
 వాని పంజరము, అగ్ని.

ప్రరూధః—(పు) ఉదరము—(త్రి) దృఢ
 ముగా నాటుకొన్నది.

విరూధః—(త్రి) పుట్టినది, అపుడంకురించి
 నది.

సమూధః—(త్రి) రాశిచేయఁబడినది, విడిగి
 నది, అపుడు పుట్టినది, ఉపరవములేనిది.

ఉదూధః—(త్రి) వివాహమైనది, లావై
 నది.

ఉపాధః—(త్రి) సమీపమైనది, వివాహ
 మైనది. నది.]

నిగూధః—(త్రి) నింద్యమైనది, దాచబడి

ప్రమీధః—(త్రి) అతిమూత్రరోగి, అధి
 కమైనది. [మైనది.

సంరూధః—(త్రి) అంకురించినది, గంభీర

ప్రగాధః—(త్రి) దృఢమైనది, కష్టమైనది.

అధ్యాధా కృతసాపత్న్యం
నార్యా మధ్యాధా ఈశ్వరే,
అధ్యాధా సమారాధే
ఽత్యధికే చాపిభవ్యవత్.

అథ శాంతో ద్వివర్ణః.

కణోఽతిసూక్ష్మే ధాన్యాంశే
కృష్ణాజీరకయోః కణా,
పణో వరాటమానే న్యాన్తూ
లేకై కార్షణే గ్లహే,
౧. క్రయ్యశాకాదికే
ద్యూతేవ్యవహారభృతౌ
ధనే.

గణ స్సమూహే ప్రమథే సం
ఖ్యానై న్యప్రభేదయోః.
ఘ్రాణంఘ్రాతే చ నాసాయాం

కాణః కాకైకచతుషోః,
బాణస్య త్కైవలే కాండే
కాండావయవదైత్య
యోః. ౩. బాణా ర్ఘిం
ట్యాం మతాధీరై
శ్శణో మాషచతుష్టయే, కష
ణేకరపత్రే చ శాణీ
ప్రావరణాంతరే, ౪.

త్రాణా తు త్రాయ మాణా
యాంరక్షితేరక్షణేఽపిచ,
పాణో హృన్తారులే బోలే
కావ్యజీవేఽనిలే బలే గి.
వాచ్యవత్పురితే ప్రాణం

అధ్యాధా—(సీ) పెద్దభార్య, అధ్యాధాః
—(పు) ప్రభువు.
అధ్యాధా—(త్రి) అధిష్ఠించినది,
మిగుల విస్తారమైనది.

శాంత ద్వివర్ణము.

కణః—(పు) మిగులసూక్ష్మమైనది, నూక,
కణా—(సీ) పిప్పళ్లు, జీలకఱ్ఱ.
పణః—(పు) గవ్వప్రమాణము, వెల,
ముప్పదిరెండు గురిగింజలయెత్తు రాగి
నాణెము, పంచెము, కొనఁదగినకూర,
జూదము, వ్యవహారము, జీతము,
ధనము.

గణః—(పు) సమూహము, ప్రమథగణము,
సంఖ్యావిశేషము, నై న్యవిశేషము.
ఘ్రాణం—(త్రి) వాసనచూడఁబడినది—
(స) ముక్కు.

కాణః—(పు) కాకి, ఒంటికంటివాఁడు.
బాణః—(పు) ఒక్కటి, బాణము, అలుగు,
బాణాసురుఁడు, బాణా—(సీ) నల్ల
పూవుల పెద్దగోఁటుచెట్టు.

శణః—(పు) నాలుగుమాషముల బరువు,
ఒకపుడుతాయి, అంపము, శాణీ—
(సీ) వస్త్రవిశేషము.

త్రాణా—(సీ) కలుకాసుగుచెట్టు—(త్రి)
రక్షింపఁబడినది, త్రాణం—(స) రక్షించుట.

ప్రాణః—(పు) ప్రాణవాయువు, బాలింత
బోలు, కావ్యప్రాణము, వాయువు,
జలము—(త్రి) నిండింపఁబడినది, (బహు

ప్రాణాశ్వాసుషు కీర్తితాః,
ద్రుణం చాపేచ ఖడ్గేచ ద్రుణో
వృశ్చికభృంగయోః. ౬.
ద్రుణీకచృపికాయాంచ జ
లద్రోణ్యా ముదాహృతః,
ద్రోణః కృషీపతౌ కృష్ణకాకే
వృశ్చిక ఆఢకే. ౭. ఆఢ
కానాం చతుష్కే ౭ పి
ద్రోణీ స్వాన్నీవృదంతరే,
ద్రోణీ కాష్ఠాంబువాహి
న్యాం గవాం ఘాసభువి
స్త్పతా. ౮.

మోణ శృష్కషుఫలే నక్రమ
క్షీకాహికరండయోః,
శోణో వాద్యప్రభేదే స్వా
త్కొణోఽస్త్రే లగుడే
ర్కజే. ౯. వీణాదివాద
నోపాయేఽప్యేకదేశే గృ
హస్య చ,
శోణ స్స్య నాకనదయో
శ్శోణః కోకనదచ్ఛవా.
౧౦. లోహితాశ్వే కృ
శానౌ చ

భూణః స్త్రీగర్భడింభయోః,
తీక్ష్ణ సాముద్రలవణే విష
లోహగ్నిముష్కకే. ౧౧.
తీక్ష్ణతారేచ తిగ్నాత్తత్యా
గిశో ర్వాచ్యవద్భవేత్,
కర్ణః పృథాజ్యేషసుతే సువ
ర్ణాశౌ శ్రుతావపి. ౧౨.

విశ్వకో—7

వచనమున) పంచప్రాణములు.

ద్రుణం—(న) ధనువు, కత్తి, ద్రుణః—(పు)
తేలు, తుమ్మెద, ద్రుణీ—(నీ) తుద్ర
రోగవిశేషము, బావినిరు పారించు
గాడి.

ద్రోణః—(పు) ద్రోణాచార్యులు, బొంత
కాకి, తేలు, తూమెడుపరిమాణము,
నాలుగుతూముల పరిమాణము, ద్రోణీ
—(నీ) దేశవిశేషము, దోనె, గోవులు
మేయుప్ర దేశము.

మోణః—(పు) ఎండినకాయ, నీటిదోమ,
పాములను బెట్టుబుట్ట.

శోణః—(పు) వాద్యవిశేషము, ఆయుధ
ధార, కట్ట, శనిగ్రహము, వీణాదులను
వాయించుకుడుపము, ఇంటిమూల.

శోణః—(పు) దుంకిగపుచెట్టు, శోణమను
నదము, ఎట్టకలువవంటిరంగు, ఎట్టని
గుట్టము, అగ్ని.

భూణః—(పు) స్త్రీలగర్భము, బాలుడు.
తీక్ష్ణం—(న) సముద్రలవణము, విషము,
ఇనుము, తీక్ష్ణః —(పు) అగ్ని, మొక్కపు
చెట్టు, గువాయరము — (త్రి) తీవ్ర
మైనది, జీవమును విడుచువాడు.

కర్ణః—(పు) కర్ణుడు, సువర్ణాళి వృక్షము,
చెవి.

జన్మ శబ్దే చ వృత్తే చ
వర్ణః కాచనయజ్జయోః,
వర్ణో ద్విజాదా శుక్లాదా
స్తుతౌ చూఽయశోక్షరే.
౧౩. విలేపనే కుథాయాం
చ వర్ణస్సాస్త్రి ద్విణభేద
యోః,

పర్ణం స్సాస్త్రింశుకే షత్రే
శీర్ణం తనువిశీర్ణయోః. ౧౪.
పూర్ణశ్చక్రే సమగ్రే చ పూరి
తేచాఽపి వాచ్యవత్,
చూర్ణః క్షోదే తౌరభేదే
చూర్ణాని వాసయుక్తిషు

శీర్ణం ఛన్నే పరిక్షిప్తే హింసి
తేచాఽపి వాచ్యవత్,
జీర్ణం పక్వే పురాణే చ
దీర్ణం దారితభీతయోః. ౧౬.

ఉష్ణ స్సాస్త్రిదాతపే గ్రీష్మే
దక్షే

కృష్ణస్తు కేశవే, వ్యాసేఽర్జునే
కోకిలేచ కృష్ణం మరిచలో
హయోః. ౧౭. కృష్ణాతు
ద్రాపదీ నీలీ హారహా
రాసు కథ్యతే, వాచ్యవ
నేచకే కృష్ణం

జిష్ణుశ్చక్రే ధనంజయే. ౧౮.
జిత్వరే చాథ
విష్ణుస్సాస్త్రి త్కృష్ణేఽర్జునసు

జన్మః—(పు) చంద్రుడు, వృత్తము.

వర్ణః—(పు) బంగారము, యజ్ఞము, బ్రా
హ్మణాదివర్ణములు, తెలుపు మొదలగు
రంగులు, స్తుతి, ఆశాసము, శీర్తి—
(పు) హల్లులగు వర్ణములు, పూత—
(పు) ఏనుగు సంయవేయు చిత్రకంబళ
ము, గుణము, భేదము. [ఆకు.

పర్ణః—(పు) మొదగుచెట్టు, పర్ణం—(న)
శీర్ణం—(త్రి) సూక్ష్మమైనది, శిథిలమైనది.
పూర్ణః—(త్రి) సమగ్రమైనది, అంతయు,
జలాదులు నిండినకలశము.

చూర్ణః—(పు) పొడుము, సున్నము,
చూర్ణం—(న) గంధపుపొడి మున్నగు
నవి.

శీర్ణం—(త్రి) కప్పబడినది, చిమ్మబడినది,
హింసింపబడినది.

జీర్ణం—(త్రి) పండినది, పురాతనమైనది.
దీర్ణం—(త్రి) ఛేదించబడినది, భయమొం
దినది.

ఉష్ణః—(పు) ఎండ, గ్రీష్మర్తువు—(త్రి)
నేర్పరి.

కృష్ణః—(పు) కృష్ణుడు, వ్యాసమహా
ముని, ఆర్జునుడు, కోకిల, కృష్ణం—
(న) మిర్యాలు, ఇనుము.

కృష్ణా—(నీ) ద్రాపది, నీలిచెట్టు, ద్రాక్ష
లత—(త్రి) నల్లనిది.

జిష్ణుః—(పు) ఇంద్రుడు, ఆర్జునుడు—
(త్రి) జయశీలుడు.

విష్ణుః—(పు) విష్ణుమూర్తి, ద్వాదశా

దైవతే,

గేష్ఠు ర్న శే గాయనే చ

దేష్ఠు ర్దాతరి దుర్దమే. ౧౯.

వృష్టిస్తు యాదవేమేషే వృష్టిః
పాపండచండయోః,

పారిః పాశ్చాత్యభాగే స్వా

త్వాదమూలో న్నదస్త్రీ

యోః. ౨౦. నేనాపృష్ఠే

చ కుంత్యాం చ

తృష్ణా లిప్సా పిపాసయోః,

ఉర్ధ్వా మేహదిలోమ్ని స్వా

దంతరావర్తకే భ్రువోః,

మణిర్లోళే మేహనాగ్రే రత్నే

చాజాగళస్తనే,

అణి రాణిపదతాగ్రకిలే స్వా

దసినీమయోః. ౨౧.

కుణి స్తున్నకపృక్షే చ కుణి

స్వా త్కుకరేన్యవత్,

ర్ఘూణిః క్రముకభేదేపి దుష్ట

దైవశ్రుతావపి. ౨౩.

శ్రేణిః పంక్తా నేకపాత్రే శ్రేణి

స్వా త్కారసంహతా,

వాణిఃస్వాద్యూత్యతిభారత్వో

ర్వాణిర్హ్యాల్యే వలాహకే.

వేణీ కచస్యబంధే స్వా న్న

దిత్యులలో నొకడు, ధనిష్ఠానక్ష

త్రము.

గేష్ఠః—(పు) నాట్యముచేయువాడు,

పాటపాడువాడు. [శక్యముగానిది.

దేష్ఠః—(పు) దాత—(త్రి) పొంద

వృష్టిః—(పు) యాదవుడు, పాటలు—

(త్రి) పాపండమతస్థుడు, తీవ్రమైనది.

పారిః—(పు) వెనుకభాగము, చీలరుండ

లకు క్రిందిభాగము—(సీ) పిచ్చిపట్టిన

స్త్రీ, సైన్యమునకు వెనుకభాగము,

కుంతీదేవి.

తృష్ణా—(సీ) ఆశ, దప్పిక.

ఉర్ధ్వా—(సీ) మేకరోముములు, కను

బొమ్మల మధ్యనుండునుడి.

మణిః—(పు) ఉండ, శిశ్నాగ్రభాగము,

రత్నజాతి, మేకమెడక్రింది చన్ను.

అణిః—(రూ) ఆశిః—(పు) బండి

చక్రము కొననుండునీల, ఖడ్గధార,

పాలిమేర.

కుణిః—(పు) నందివృక్షము—(త్రి) వీల

చేతులవాడు.

ర్ఘూణిః—(సీ) పోకచెట్టు, కఠినుడు.

శ్రేణిః—(సీ) వృక్షాదులవరుస, ఓడలోని

జలముతీయు పాత్రము, వడ్డంగి

చాకలి మున్నగు పనివాండ్ర సమూ

హము.

వాణిః—(సీ) నేత, సరస్వతి, వాణిః—

(పు) వెల, షేఖము.

వేణీ—(సీ) సర్పాకారముగా నల్లనజడ,

దీనాం
మేళకేఽపిచ, దేవతాజే చ
తూణీతు నీల్యాం తూణీని
మంగకే. ౨౧.

ఘృణా జగుప్సా కృపయోః
ఫాణి ర్గడకరంభయోః,

క్రాణా యవాగ్వ్యం పక్షేతు
శాణం

స్థూణాయసఃస్త్వతా. ౨౬. ప్ర
తిమాయాంగృహ స్తంభే

వీణా వల్లకివిద్యతోః,
వేణు ర్భూపాంతరే వంశే
స్థాణుః కీలే స్థిరే హరే. ౨౭.

రేణుః పృథకే ధూళ్యా మ
థాణు వీహిసూక్ష్మయోః,

అథ జాంతస్త్రివర్ణః.

అరుణోఽవ్యక్త రాగేఽర్కే
సంధ్యా రాగేఽర్క సా
రథౌ. ౨౮. నిశ్శబ్దే
కపిలేకుష్మే ద్రవ్యేవాచ్య
వదిష్యతే, అరుణాతివిషా
శ్యామా మంజిష్ఠా త్రివృ
తాసు చ. ౨౯.

కరుణస్తు రనే వృక్షే కృపా
యాం కరుణా మతా,
వరుణ స్సమ్మతో నీరే స్వర్ణో

నదీ ప్రవాహముల సమ్మేళనము, దేవ
తాడిచెట్టు.

తూణీ—(పు) నీలిచెట్టు—(స్త్రీ) అమ్ముల
పొది.

ఘృణా—(స్త్రీ) నింద, దయ.

ఫాణి—(స్త్రీ) బెల్లము, వెరుగుకలిపిన
పేలపిండి.

క్రాణా—(స్త్రీ) గంజి—(త్రి) పచన మొనర్పఁ
బడినది.

స్థూణా—(స్త్రీ) లోహవిగ్రహము, ఇంటి
లోని స్తంభము.

వీణా—(స్త్రీ) వీణ, మెలుపుతీగ.

వేణుః—(పు) ఒక రాజు, వెదురు.

స్థాణుః—(ప్ర) మొండు—(త్రి) స్థిర
మైనది—(పు) శివుడు. గ్రము.

రేణుః—(పు) పరాపటకము—(ప్ర) పరా

అణుః—(పు) సన్నని ధాన్యము—(త్రి)
సూక్ష్మమైనది.

జాంత త్రివర్ణము.

అరుణః—(పు) కొంచె మెలుపురంగు,
సూర్యుడు, సంధ్యా రాగము, అనూ
రుడు, ధన్వనిలేకుండుట, కపిలవర్ణము,
కుష్మరోగము—(త్రి) ఎఱ్ఱనివస్తువు.
అరుణీ—(స్త్రీ) అతవస, నల్ల తెగడ,
మంజిష్ఠలత, తెల్ల తెగడ.

కరుణః—(పు) కరుణాసము, వృక్షవిశే
షము, కరుణా—(స్త్రీ) దయ.

వరుణః—(పు) జలము, స్వర్గలోకము,

కేవలమేష్ఠిని. 30. వరుణ
స్తరుభేదేషి ప్రతీచీపతి
సూర్యయోః,
వరుణ స్త్రీక్షణకేషి ప్రాకా
రే వరుణం వృత్తే. 30.

తరుణస్యాన్న వే యూని కు
బ్జపు షోరుబూకయోః,

చరణంబహ్వచాదౌచ మూ
లేగోత్రే పదేషిచ. 31.
చరణం భ్రమణేతైత్రా చ

రవణం రాఘభధ్వనా, రవణః
కరభే భంగే

రావణో రాక్షసాధిపే. 33.
ప్రధానకుంజరే ఘోరే
రావణో నాద కేనన్య
వత్,

లవణో రసరక్షోఽబ్ధి భేదేషు
లవణాన్వితే. 34.

కరణం సాధనతైత్ర కాయ
కాయస్థకర్తసు, గీతాంగ
హార సంవేశ క్రియాభే
దేంద్రియేషు చ. 35. బా
లవాదౌ చ కరణః స్మృత
శ్శూద్రావిశో స్సుతే,

జరణం జీరకా జాజిహంగు
సౌవర్చలేష్వపి. 36.

బ్రహ్మ, ఉలిమిరి చెట్టు, వరుణదేవుడు,
సూర్యుడు.

వరుణః—(పు) ఉలిమిరిచెట్టు, కోట, వర
ణం—(న) ఊరిచుట్టునుండు కంచె
కోట.

తరుణః—(త్రి) నూతనమైనది, పిన్నవయ
స్సుగలవాడు. తరుణం—(న) కుబ్జ
కపుష్పము—(పు) ఆముదపుచెట్టు.

చరణం—(ప్ర) ఋగ్వజ్ఞాశ్శాఖాదులు,
వేలు, కులము, పాదము—(న) తిరు
గుట, తినుట.

రవణం—(న) గాడిదెకూత—(పు)
బంటు, తుమ్మెద.

రావణః—(పు) రావణాసురుడు, గుంపు
లో ముందేగు ఏనుగు—(త్రి) భయం
కరుడు, ధ్వనిచేయువాడు.

లవణః—(పు) ఉప్పు, లవణాసురుడు, లవణ
సముద్రము—(త్రి) ఉప్పనివస్తువు.

కరణం—(న) సాధనము, పంటభూమి, శరీ
రము, గ్రామముయొక్క ఆయువ్యయ
ములు వ్రాయుకరణము, కర్త, గాన
విశేషము, శరీరము విదలించుట, ఆస
నము, కార్యము, కన్ను మొదలగు
ఇంద్రియము, పంచాంగకరణము, కర
ణః(పు) శూద్రస్త్రీయందు వైశ్యసకు
బుట్టినవాడు.

జరణం—(న) జీలకఱ్ఱ, తెల్లజీలకఱ్ఱ, ఇంగువ,
జరణః—(పు) సౌవర్చలవణము.

ధరణం మానభేదేపి ధారణే ధరణీ భువి,
రమణంస్యా త్పటోలస్య మూలేపి రమణః ప్రియే.
శరణం వధరక్షితో శ్వరణం రక్షణే గృహే,
కత్తణం తృణభేదేపి వారిషణ్యంచ కత్తణం. ౩౮.
యంత్రణం స్వాన్నియమనే బంధనే రక్షణేపిచ,
ప్రఘణస్తామకుంభేస్యా దళిందే లోహమద్ధరే. ౩౯.
ద్రుఘణో ముద్ధరేపి స్వాద్ద్రుఘణా చ పరశ్వధే,
ప్రవణః క్రమనిమ్నో ర్వాప్రమాయతే చ చతుష్పథే.
రం. ప్రగుణే చ క్షణేపి స్వాదీరిణం శూన్యఊషరే,
గ్రహణం తూపలభాస్యాదాదరే గ్రహణం కరే. ౪౦.
గ్రహాపరాగన్వీకారవందిషుగ్రహణం మతం,
ఈక్షణం దర్శనే దృష్టే ప్రోక్షణం సేచనే వధే. ౪౧.
లక్షణం నాన్ని చిహ్నే చ సామిత్రే చాపి లక్షణః,
లక్షణం లాంఛనే నాన్ని రామభౌతిరి లక్షణః. ౪౩.
లక్షణోపధిసారస్యో స్స

ధరణం—(న) ఇరువదినాల్గు గురుగింజల బరువు, ధరించుట, ధరణీ—(స్త్రీ)భూమి.
రమణం—(స) పొట్ల వేలు, రమణః—(పు) భర్త.
శరణం—(న) చంపుట, రక్షించుట, గృహము.
కత్తణం—(న) కామంచిగడ్డి, తూటి కూర.
యంత్రణం—(న) నియమించుట, కట్టుట, రక్షించుట.
ప్రఘణః—(పు) రాగిబిందె, ఇంటిముం దటి వాకిలి, ఇరుపగుదియ.
ద్రుఘణః—(పు) ఇన పగుదియ, గండ్ర గొడ్డలివంటి యస్త్రము.
ప్రవణః—(త్రి) క్రమముగఁ బల్లమైన భూమి, విస్తారమైనది—(పు) నాలుగు త్రోవలుకలెసినతావు—(త్రి) తిన్ననిది, తీణము.
ఈరిణం—(త్రి) శూన్యము, చొటినేల.
గ్రహణం—(స) పొందఁబడుట, ఆదరము, హస్తము, సూర్యాదిగ్రహణము, తీసికొనుట, ఖైదు.
ఈక్షణం—(స) చూచుట, నేత్రము.
ప్రోక్షణం—(స) తడిపుట, చంపుట.
లక్షణం—(స) పేరు, గురుతు, లక్షణః—(పు) లక్షణస్వామి.
లక్షణం—(స) గురుతు, పేరు, లక్షణః—(పు) లక్షణస్వామి, లక్షణా—(స్త్రీ) ఓషధి విశేషము (నాగపత్రి చెట్టు)

స్త్రీకే చాభిధేయవత్,
దక్షిణస్సరళాఽవా ము పర
చ్ఛందానుచ ర్తిషు. రర.
వాచస్పత్య దక్షిణాఽవాచీ
యజ్ఞదాన ప్రతిష్ఠయోః,
ద్రవిణం కాంచనేవిత్తే ద్రవి
ణం చ పరాక్రమే. రగి.
మస్మణోఽకర్మ శేస్త్విగ్ధే
తుమాయాం మస్మణా
మతా,

ఉపాసనం మురిచే ఖ్యాతం కణా
యా మూషణా మతా
ధిపణ స్త్రీదశాచార్యే ధిప
ణా ధియి సమస్తా,
ధర్మణం స్యాత్పరిభవే రతే
సత్త్వాం తు ధర్మణీ. రర.
భీషణో దారుణే గాఢే భీష
ణో శల్లకీరనే,

హరణం యాతక ద్రవ్యే భు
జేఽసి హరణం హృతౌ.
హరిణస్స్యాత్కురం గేఽపి
హరిణః పాండురేఽన్య
వత్,

హరిణీ హరితాయాం చ చా
రుస్త్రీ సృత్యభేదయోః,
సువర్ణప్రతిమాయాంచ
హరణోఽక్షిగుంతరే, హ
ర్షకే యోగభేదేచ శ్రాద్ధ
దేవేఽపిచ క్వచిత్. గిం.

సారసపక్షి—(త్రి) సంపదగలది.
దక్షిణః—(త్రి) యోగ్యమైనది, కుడిప్ర
క్కది, పరుచిత్తమెరింగ మెలంగుట,
దక్షిణా—(స్త్రీ) దక్షిణదిశ, యోగ
సంభావనము, ఖ్యాతి.
ద్రవిణం—(న) బంగారము, ధనము, పో
టుతనము.
మస్మణః—(త్రి) మెత్తనిది, నున్ననది,
మస్మణా—(స్త్రీ) నల్లవినెచెట్టు.

ఉపాసనం—(న) మిర్యాలు, ఉపాసనా—(స్త్రీ)
విష్వర్ణ.
ధిపణః—(పు) బృహస్పతి—(స్త్రీ) బుద్ధి.
ధర్మణం—(న) తిరస్కరించుట, సంభోగ
ము, ధర్మణీ—(స్త్రీ) అంకులాడి.
భీషణః—(త్రి) భయంకరమైనది, గాఢ
మైనది—(పు) అందుగుచెట్టు, భయానక
రసము.

హరణం—(న) వివాహకాలమందలి శు
ల్కము, భుజము, హరించుట.
హరిణః—(పు) జుక—(త్రి) తెల్లనిది.

హరిణీ—(స్త్రీ) పచ్చనివన్నెగలది, చక్కని
స్త్రీ, హరిణీసృత్యము, బంగారుబొమ్మ.

హర్షణః—(పు) నేత్రరోగవిశేషము—
(త్రి) సంతోషము కలిగించునది, పదు
నాలుగవ పంచాంగ యోగము,

శ్రవణం స్యాద్వృక్ష భేదే
శ్రవణం శ్రుతికర్ణయోః,
శ్రావణో మాసి పాపంఢే
దధ్యాభ్యాం శ్రావణా
మతా, ౧౬౧

శ్రవణో యతిభేదేఽపి శ్రమ
ణోనింద్యజీవిని, సుదర్శనా
ముండితకా మాంసీషు
శ్రవణాం విదుః, ౧౬౨.

కళ్యాణమక్షయే స్వర్ణైకళ్యా
ణం మంగళేఽపి చ,

కృపాణోఽసౌ కృపాణీ తు
ఛురికాయాం చ కర్తరా,
సింహాణం కాచపాత్రేచలో
హనాసికయోర్హలే,

పురాణం వాచ్యవత్ప్రీత్యే
పురాణం పంచలక్షణే, ౧౬౪

ప్రమాణం నిత్యమర్థాదా
సత్యవాది ప్రమాత్పృషు, ఏ
కతాయామి యత్తాయాం
హేతౌ శాస్త్రేషు చ స్త్రు
తం, ౧౬౫.

నిర్వాణం వారణాపాంగదేశే
మోక్షే చ నిర్గమే,

నిర్వాణం నిర్మితౌ సారే నిర్వా
ణం చ సమంజసే, ౧౬౬.

నిర్వాణ మస్తంగమనే నిర్వృ
తౌ గజమజ్జనే, ఆపవర్గే చ

యముండు.

శ్రవణః—(ష్ట) శ్రవణానక్షత్రము,
శ్రవణం—(న) ఆలకించుట, కర్ణము.

శ్రావణః—(పు) శ్రావణమాసము, పాపం
డుండు, శ్రావణా—(నీ) వృక్షవిశే
షము.

శ్రవణః—(పు) బుద్ధసన్న్యాసి—(త్రి)
నింద్యజీవనుండు. శ్రమణా—(నీ)
ఓషధీవిశేషము, అలంబుచవృక్షము,
జటామాంసి.

కళ్యాణం—(న) నాశనములేమి, బంగా
రము, వివాహాదిశుభము.

కృపాణః—(పు) పెద్దకత్తి, కృపాణీ—(నీ)
చూరకత్తి, కత్తె.

సింహాణం—(న) గాజుపాత్రము, ఇనుప
చిట్టెము, చీమిడి.

పురాణం—(త్రి) పురాతనమైనది, మ
త్స్యేదిపురాణములు.

ప్రమాణం—(న) నిత్యమైనది, హద్దు,
సత్యములకువాడు, కొలుచువాడు,
ఏకత్వము, ఇంతమాత్ర మనుపరిమితి,
కారణము, శాస్త్రములు.

నిర్వాణం—(స) ఏనుగు క్రేగంటితావు,
మోక్షము, బయలుదేరుట.

నిర్వాణం—(న) నిర్మించుట, బలము, సరి
యగుట.

నిర్వాణం—(న) నాశనము, సుఖము,
ఏనుగునీటిలో మునుగులాడుట,
మోక్షము.

కుర్వాణో భృత్యకారకమో
రపి. ౧౭.

దౌర్వాణం మృష్టపణ్ణే స్యాద్దూర్వాయాం స్వరసేఽపి
చ,

వారణం ప్రతిషేధేస్యాద్వారణశ్చ మతంగజే. ౧౮.

కారణం కరణే హేతు వధయోరపి కారణం, కారణా

యాతనాయాం చ

కృషణః కుత్సితే కృమా. ౧౯.

కార్తణం మంత్ర తంత్రాదియోజనే కర్త కారకే,

మార్గణం యాచనేఽన్వేష్యే మార్గణో యాచకే శరే.

మత్కుణో నిర్విషాణేభే నిశ్శుశ్రుపురుషేఽపి చ, ఉద్దంశే నారికేళేచ

ధర్మణోఽహిద్రుభేదయోః

కోంకణో దేశభదే స్యాద్చచ్చస్త్రభేదే తు కోంకణం,

కంకణం శేఖరే హస్త సూత్ర

మండనయోరపి. ౨౦.

పూరణః పూరకే పిష్టభేదే

పూరణమిష్యతే, పటా

రంభకసూత్రేచ శాల్మలౌ

పూరణీ మతా, ౨౩.

కుర్వాణః—(త్రి) నేవించువాడు, చేయుచువాడు.

దౌర్వాణం—(న) మిరియపుచెట్టు, గటిక దూర్వారసము

వారణం—(న) నివారణము, వారణః—(పు) ఏనుగు.

కారణం—(న) ప్రధానసాధనము, హేతువు, చంపుట, కారణా—(స్త్రీ) తీవ్రవేదన, [పురుగు.

కృషణః—(త్రి) కుటిలమైనది—(పు)

కార్తణం—(న) మంత్రములతోఁజేయు స్తంభనమోహనాదులు—(త్రి) కర్త చేయుచువాడు.

మార్గణం—(న) యూచించుట, వెదకుట,

మార్గణః—(పు) యాచకుడు, బాణము.

మత్కుణః—(పు) దంతములు లేని యేనుగు, పేడిమూతివాడు, నల్లి, కొబ్బరిచెట్టు. [షము.

ధర్మణః—(పు) సర్వవిశేషము, వృక్షవిశే

కోంకణః—(పు) కొంకణదేశము, కోంకణం—(న) శస్త్రవిశేషము.

కంకణం—(న) శిరోభూషణము, దీక్షాదులతోఁగట్టు హస్తసూత్రము, కడియము.

పూరణః—(త్రి) పూరించువాడు, పూ

రణం—(న) పిండివంటలలో భేదము, బట్టయొక్క పూజము, బూరుగుచెట్టు.

సుషేణః కరమధైఽపి విష్ణు
సుగ్రీవవైద్యయోః,
రోషణః పారదే హేమఘృ
ణోపలయోస్తథా. ౬౪.

రోషణేఽపి విషాణంతు క్రోడ
ద్విరదదంతయోః, షశో
శృంగేఽహణీతు మేష
శృంగ్యాం ప్రకీర్తితా.

కరేణుగజహస్తీనోయోః కర్ణి
కారేఽపి చ క్వచిత్,
హరేణస్తు పతీతే స్వాదేణు
కాకులయోపితోః. ౬౬.

సువర్ణంస్వర్ణమాత్రేస్వాత్మ
వర్ణం కర్తవిత్రయోః, సువ
ర్ణశ్చ సువర్ణాలు కృష్ణా
గురుషుఖాంతరే. ౬౭.

సువర్ణస్వర్ణచూడే స్వాదగ్ధ
రుడే కృతమాలకే, సుర్ణాప
కమలిన్యాం చ సువర్ణీ
తాగ్ధ్యమాతరి. ౬౮.

శ్రీస్వర్ణ మగ్నిమంథేఽజ్ఞే శ్రీ
పర్ణి శాలతా హతే,
దుర్వర్ణం చ కువర్ణే స్వాద్యా
స్తుకేరజతేఽపి చ. ౬౯.

పత్రోర్ణం ధాతకాశేయే
పత్రోర్ణ శ్శోణానేఽపి చ,
సంకీర్ణం నిచితేప్రోక్త మశుద్ధే
చాపి భేద్యవతో. ౭౦.

గోకర్ణోఽశ్వతరే సర్వే సారం
గే ప్రమథాంతరే, అంగు

సుషేణః—(పు) కలవిచెట్టు, విష్ణుమూర్తి,
సుగ్రీవుని వైద్యుడగు సుషేణుడు.

రోషణః—(పు) పాదరసము, బంగారు,
ఒరిపుడుతాయి.

విషాణం—(న) పందికోరి, గజదంతము,
షశువులకొమ్ము. విహణీ—(సీ) కర్కా
టకశృంగి.

కరేణుః—(పు) వరుగు—(సీ) అడే
నుగు,—(పు) కొండగోగుచెట్టు.

హరేణుః—(పు) లంకలను ధాన్యము—(సీ)
రేణుకమనుగంధద్రవ్యము, కులకాంత.

సువర్ణం—(న) బంగారము, కర్షమెత్తు
బంగారునాణెము, ధనము, సువర్ణః—
(పు) వృక్షవిశేషము, నల్ల అగురు,
యజ్ఞవిశేషము.

సువర్ణః—(పు) పాలపిట్ట, గరుడుడు, రేల
చెట్టు, సువర్ణి—(సీ) పద్మలత, గరు
డునితల్లి.

శ్రీస్వర్ణం—(న) కూరనెల్లిచెట్టు, పద్మము,
శ్రీపర్ణి—(సీ) బూరుగుచెట్టు, తొటకూర.

దుర్వర్ణం—(త్రి) దుష్టవర్ణముగలది—
(న) చక్రవర్తికూర, వెండి.

పత్రోర్ణం—(న) కొల్లపట్టు, పత్రోర్ణః—(పు)
దుండిగపుచెట్టు.

సంకీర్ణం—(న) నిరసకాశము, మలిన
మైనది.

గోకర్ణః—(పు) కంచరగాడిద, పాము,
ఒకవిధమగు జింక, గోకర్ణుడను ప్రమ

హానామికోన్మానే గోకర్ణి
మూర్వికాపథా. 20
అరణి ర్వహ్నిమంథేసిస్త్రు
తో నిర్మంథ్యదాదణి,
తరణి స్తరణే భానా కుమా
రోవధినాకయోః. 21.
విపణిః పణ్యవీథ్యాం చ భవే
దాపణపణ్యయోః,
ప్రవేణి ర్వేణికుభయో
స్సగణిః పంక్తిరగణోః. 22.
నిశ్చేణి స్త్వధిరోహిణ్యాం
ఖర్జూరిపాదపేషిచ,
భరణి శోణకే ఋక్షే భరణం
వేతనే భృతా. 23.
భ్రమణి కారుండికాయాం
క్రీడాద్యాయామధీశితుః,
గ్రామణి ర్భోగికే పత్యోప్ర
ధానే నాపితేషిచ. 24.
గ్రామణి నీలికాయాం చ
గ్రామేయీ పణ్యయోషి
తోః,
ధారణి నాడికాయాం చ బు
ద్ధోక్తమంత్రభిద్యపి. 25.
ఇంద్రాణి కరణే స్త్రీణాం పౌ
లోమీసింధువారయోః,
ఏషణి ప్రణమాగ్నానుసారి
ణ్యాం చ తులాభిది. 26.
క్షేపణి జాలభేదేషి నాకా
దండేషి కథ్యతే,

ధదేపత, లూడితెడు పరిమాణము,
గోకర్ణి—(స్త్రీ) చాగచెట్టు.
అరణి—(పు) కూరనెల్లిచెట్టు, అగ్నిమథించు
కట్ట.
తరణి—(పు) తెప్పకొయ్యి, సూర్యుడు,
(స్త్రీ) ఘృతకుమారీలత, నావ.
విపణి—(ప్ర) బజారు, అంగడి, ఆమ్మ
దగిన పస్తువు. [చిత్రకంబళి.
ప్రవేణి—(స్త్రీ) జడ, ఏరుగుపై బటచు
సరణి—(స్త్రీ) వరుస, మార్గము.
నిశ్చేణి—(స్త్రీ) నిచ్చెన, ఖర్జూరపుచెట్టు.
భరణి—(పు) దుండిగపుచెట్టు—(స్త్రీ) భరణి
నక్షత్రము. భరణం—(న) జీతము,
కూలి.
భ్రమణి—(స్త్రీ) జలగ, రాజులక్రీడ.
గ్రామణి—(పు) గుట్టములు కాచువాడు,
ప్రభువు, ముఖ్యుడు, మంగలివాడు.
—(స్త్రీ) నీలిచెట్టు, గ్రామమునందలి
కాంత, వెలయాలు.
ధారణి—(స్త్రీ) సరము, బుద్ధుడు పదేశించి
చిన మంత్రము.
ఇంద్రాణి—(స్త్రీ) స్త్రీలవిలాసచేష్ట, శచీదేవి,
వావిలిచెట్టు.
ఏషణి—(స్త్రీ) పుండులోనుండు నొకవిధ
పగుపురుగు, త్రాసు,
క్షేపణి—(స్త్రీ) ఒకవిధమగుచల, పడవనడుపు
గడ, కట్టి.

వారుణీ గండదూర్వాయాం
ప్రతీచీసురయోరపి. ౭౮.

సారణీ స్వల్పసరితి ప్రసార
శ్యాంచ సారణీ,

సారణస్సృ దతీసారే సచివే
రావణస్యచ. ౭౯.

కాకిణీ సుణతుర్వాంశే మాన
దండేఽపి కాకిణీ, కృష్ణతై
కవరాటకోశ్య స్వాదీదన్తా
నాంశకేఽపి చ. ౮౦.

బ్రాహ్మణీ ఘ-జికా స్ఫుక్కా
ద్విజపత్నీషు విశ్రుతా,
విప్రేతు బ్రాహ్మణో వేదే
బ్రాహ్మణం ద్విజసంహతౌ.

పక్షిణీ పూర్ణిమాయాం స్వా
త్పక్షిణీ శాకినీభిది, ఆగామి
వర్తమానాహ ర్యుక్తా
యాం నిశిపక్షిణీ. ౮౨.

రోహిణీకటురోహిణ్యాం రో
హిణీ లోహితాగవోః,
కంతరోగాంతరేభేచ సోమ
వల్గేచ రోహిణీ. ౮౩.

అథ కాంతశ్చతుర్వర్ణః.

ఆతర్వణంచ సౌహిత్యే విద్యా
దాలేపనేఽపి చ,

అధర్వణోఽప్యధర్వజ్ఞ బ్రాహ్మ
ణే చ పురోధసి. ౮౪.

ఆరోహణం స్వాత్సోసానే

వారుణీ—(సీ) ఒకవిధమగు గజీక, పశ్చిమ
దిశ, మద్యము.

సారణీ—(సీ) సెలయేరు, గొంతెమగొమరు
చెట్టు.

సారణః—(పు) అతిసారవ్యాధి, రావణా
సురుని యమాత్ముడు.

కాకిణీ—(సీ) ఇరుచదిగవ్వలవెల, కొలత
కట్టి, గురిగింజ, గవ్వ, నలుతుము
థావ్యములలో నొకభాగము.

బ్రాహ్మణీ—(సీ) గంటుభారంకి, స్ఫుక్క-
యను గంధద్రవ్యము, బ్రాహ్మణుని
భావ్య, బ్రాహ్మణః—(పు) బ్రాహ్మ
ణుడు, వేదము, బ్రాహ్మణం—(న)
బ్రాహ్మణసమూహము.

పక్షిణీ—(సీ) పూర్ణిమ, శాకములుగల
ప్రదేశము, రాహోపునని జరుగునవి
యగు పగళ్లుగల రాత్రి.

రోహిణీ—(సీ) కటుకరోహిణి, ఎఱ్ఱని
రంగు, గోవు, కంతమందుగల రోగవిశే
షము, రోహిణీనక్షత్రము, తెల్ల
చంద్రచెట్టు.

కాంతశ్చతుర్వర్ణము

ఆతర్వణం—(న) తృప్తిహందుట, మంగ
ళార్థమగు మైపూత.

అధర్వణః—(పు) అధర్వణవేదము జది
విన బ్రాహ్మణుడు, పురోహితుడు.

ఆరోహణః—(న) చిన్నమెట్లు, ఉన్నత

సమాదోహే ప్రరోహణే,
రక్తరేణుస్తు సింధూరే పలా శకలికోద్ధమే. ౮౫
ఉత్తేపణం తు వ్యజనే ధాన్య మర్ధనఃస్తుని,
ఉద్ధరణం సుముద్ధారవాంతా నోన్మూలనేష్విపి. ౮౬
నిగరణంభోజనేపి గళే నిగ రణో మతః,
నిస్సరణం స్యాన్తరణోపాయ నిర్మాణముక్తిః. ౮౭
సంసరణం రణారంభే పురనిగ్ధ మగోపురే, ఘంటాపథే చ సంసారేఽవ్యసం బాధ చ మూగతౌ. ౮౮.
నిస్తరణం స్యాదుపాయే ని స్తారే నిర్గమేఽపి చ,
విదారణం రణే భేదే విడంబే చ విదారణం. ౮౯,
నిరూపణం స్యాదాలో కే వి చారేఽపి నిదర్శనే,
నారాయణోఽచ్యుతేఽభీరు గౌర్యోర్నారాయణం విదుః. ౯౦
పరాయణమభీష్టే స్యా త్తత్ప రాశ్రయయోగపి,
పారాయణం సమాసంగే కార్తేన్మృతపరగతావపి
కారావణః కార్తికే స్యాత్పణ షోడశకేఽపి చ,

స్థలమునకెక్కుట, మొలచుట,
రక్తరేణుః—(పు) సింధూరము, మోదు గు మొగ్గ.
ఉత్తేపణం—(న) విసనకట్టి, రోకలి.
ఉద్ధరణం—(న) ఎత్తుట, క్రక్కినయన్న ము, పెల్లగించుట,
నిగరణం—(న) భుజించుట, నిగరణః— (పు) కంతము.
నిస్సరణం—(న) మరణము, ఉపాయము, బయలుదేరుట, మోక్షము.
సంసరణం—(న) యుద్ధారంభము, బహి ర్ద్యారము, పదిధనువుల పెడల్పు గల రాజవీధి, సంసారము, సమృద్ధము లేకుండ నై న్యము నడుచుట.
నిస్తరణం—(న) ఉపాయము, దాటుట, బయలుదేరుట.
విదారణం—(న) యుద్ధము, భేదించుట, మోసము.
నిరూపణం—(న) చూచుట, విచారిం చుట, దృష్టాంతము.
నారాయణః—(పు) విష్ణువు, నారాయణీ —(నీ) పిల్లిపీచర, పార్వతి.
పరాయణం—(త్రి) ఇష్టమైనది, ఆసక్తిగల ది, ఆధారమైనది.
పారాయణం—(న) కలసికొనుట, సమ స్తము, తుదముట్టుట.
కారావణః—(పు) కర్ష మెత్తుగల వెండినా ణేము, పదియాలుకర్షముల రాగిముద్ద.

శామగుణ స్తస్మై తో రాగే విషయాభోగయో రపి. పరిరణస్యాత్కమతే దం డే స్యా త్పట్టకాటకే, సమీరణస్యా త్పనసే పథి కేచ ఫణిజ్ఞ కే. ౯౩ పర్వరీణస్తు ప్లస్థశిరాయాం ద్యూతకంబళే, పర్వనృత రనేఽపిస్యా త్పర్వరీణంతు పర్వరీ, ౯౪ తందురీణః కీటమాత్రే పర్వరే తండులోదకే, మినామ్రాణో దర్ధరామే మినామ్రాణశ్చ ఖంజనే. ప్రవారణంనిషేధే స్యాత్కామ్యదానే ప్రవారణం, జువలు రాజోఽనలేఽధ్వ ర్శా త్తేరిహాణోహారేఽంబరే. ౯౫ దేవమణిశ్శివేఽశ్వస్య కంఠా వర్తే చ కాస్తుభే, చూడామణిశ్శిరోరత్నే కాక చించాఫలేఽపిచ. ౯౬ పరవాణిః స్తస్మై తో ధర్తాధ్యక్ష వత్సరయో రపి, శరవాణి శ్శృంగముఖే సాయకే శరణివి. ౯౭ లంబకర్ణస్థస్మై తోఽంశో ల

శామగుణః—(పు) అనురాగము, భోగ సాధనపదార్థము, పరిపూర్ణత్వము. పరిరణః—(పు) తాజేలు, దండము, పట్టు శాటిక. సమీరణః—(పు) వాయువు, మార్గస్థుఁ డు, మరుచపుఁజెట్టు. పర్వరీణ —(పు) ఆకులయందలి యీ నె, జూచమాడుటకు పఱచినకంబడి, ఆకు తొడిమిలరసము, కణుపు. తందురీణః—(పు) పురుగు—(త్రి) తుచ్చ మైనది. బియ్యపుఁగడుగు. మినామ్రాణః—(పు) వ్యంజనవిశేషము, కాటుకపిట్ట. ప్రవారణం—(న) నివారించుట, కోరిన వస్తువులను దానముచేయుట. జువలురాణః—(పు) అగ్ని, ఆధ్వర్యుఁడు. తేరిహాణః—(పు) శివుఁడు, ఆకసము. దేవమణిః—(పు) శివుఁడు, గుఱ్ఱముమొడ క్రిందనుండు సుడి, కాస్తుభ మాణి క్యము. చూడామణిః—(పు) శిరమున ధరించు రత్నము, గురిగింజవిత్తనము. పరవాణిః—(పు) ధర్తకార్యములయందు నియోగింపఁబడిన అధికారి, సంవత్సరము. శరవాణి—(పు) బాణముములికి, బాణ ము, పదాతి [ప్రాణు లంబకర్ణః—(పు) ఊడగుఁజెట్టు, మేఁక

పాదపే చగలే ౭పిచ,
రాగచూర్ణ స్పృశే దంతథా
వనే రక్తవాలుకే. ౯౯.
హస్తీర్ణోరుబూకే స్యాత్పు
లాశగణభేదయోః,
చీరపరస్థ నింబేస్యా త్తరూరీ
భూరుహే ౭పి చ. ౧౦౦
తైలపర్ణి మలయజే శ్రీవానే
సిల్పకే ౭పి చ,

వీలపర్ణి తు బింబాయాం మూ
ర్వాయా మోషధీభిది.
దాక్షాయణీ త్వపర్ణాయాం
రోహిణ్యాం తారకాసు
చ,
పుష్కరిణీసరోజిన్యాం హస్తీ
న్యాంచ జలాశయే. ౧౦౧
శిఖరిణీ స్వాద్రోమా శ్వాంత
రసాలావృత్తభేదయోః,
స్త్రీరత్నే మల్లికాయాంచ
ప్రొక్తాశ్శిఖరిణీ బుధైః.
అంగారిణీ హసంత్యాం చ
భాస్కరత్యక్తవిశ్రిపి,
భవేద్వైతరిణీనద్యాం ప్రేతా
నాం యాతుమాతరి.

రాగచూర్ణః—(పు) మన్తభుండు, చంద్ర
చెట్టు, సిందూరము.

హస్తీర్ణః—(పు) ఆముదపుచెట్టు, మో
దుగు చెట్టు, దేవతాగణవిశేషము.

చీరపరః—(పు) వేచచెట్టు, ఖర్జూర
వృక్షము.

తైలపర్ణి—(పు) మంచిగంధము, తురు
ష్కదేశపు దేవదారుబంకతోఁ జేయు
ధూపము. అందుగు బంకతోఁజేయు
ధూపము.

వీలపర్ణి—(పు) దొండచెట్టు, చాగచెట్టు,
చేకోణాదిచెట్టు.

దాక్షాయణీ—(స్త్రీ) పార్వతీదేవి, రోహిణీ
నక్షత్రము, ఇరువదియేడు నక్షత్రములు.

పుష్కరిణీ—(స్త్రీ) పద్మలత, ఆడేసుగు,
తటాకము.

శిఖరిణీ—(స్త్రీ) రోమరాజి, పెరుగుతోఁ
జేయుపానీయవిశేషము, శిఖరిణీచృత్త
ము, ఉత్తమస్త్రీ, మల్లెతీగ.

అంగారిణీ—(స్త్రీ) కుంపటి, సూర్యుడువిడి
చినదిశ.

వైతరణీ—(స్త్రీ) నరకమునందలి నది, రాక్ష
సుల తల్లి.

అథ శాంతః పశ్చివర్ణః.

శాంత పంచవర్ణము.

అవగ్రహణ మి త్యా హుః
ప్రతిరోధేవ్యనాదరే,

అవగ్రహణం—(న) అభ్యంతరము, తిర
స్కారము.

ప్రవిదారణమూఖ్యాతం సంగ
రే చ విదారణే. ౧౦౫.

అవతారణం భూతాదిగ్రహే
వస్త్రాంచలేర్చనే,
రోమహర్షణమి త్యే త ద్రో
మాంచేపి విభీతకే.

పరిభాషణ మాలాపే నియ
మే పరిభాషణం, నిందో
పాలంభవచనే పరిభాష
ణమిష్టతే. ౧౦౭.

మత్తవారణమిచ్ఛంతి దానక్లి
న్నకటద్విపే, మహాప్రాసా
దవీధీనాం వరండే చాప్య
పాశ్రయే. ౧౦౮.

వాతరాయణఉన్నతే నిష్ప్ర
యోజనపూరుషే, కాండే
చ కరపత్రే చ కూశే చ
శరసంక్రమే. ౧౦౯.

మండూకపర్ణోఽరభు కేశో
నాకే చ కపీతనే, మండూ
కపర్ణీ మంజిష్ఠాబ్రాహ్మీ గో
జిహ్వీకాసు చ. ౧౧౦.

అథ కాంత వృద్ధ్యర్థః.

దోహదలక్షణం గర్భే వయ
స్సంధౌ చ దృశ్యతే,
యోవనలక్షణాభిఖ్యా లావ
ణ్యేచపయోధరే. ౧౧౧.

ప్రవిదారణం—(న) యుద్ధము, ఛేదిం
చుట.

అవతారణం—(న) భూతపిశాచాది గ్రహ
ము. వస్త్రపురగొంగు, పూజ.

రోమహర్షణం—(న) గగుర్పాటు, రోమ
హర్షణః—(పు) తాండ్ర చెట్టు.

పరిభాషణం—(న) సంభాషణము, నియ
మము, నిందాగర్భిత హేళనము.

మత్తవారణః—(పు) మదముచే దడిసిన
గండస్థలములుగలయేనుగు, మత్తవా
రణం—(న) మేడపై కటకటాలు కట్టిన
వసారా, ఇంటిముందటి యావరణము.

వాతరాయణః—(పు) పిచ్చివాడు, పసికి
మాలినవాడు, బాణము, అంశము,
సానపట్టు యంత్రవిశేషము, బాణ
ప్రయోగము.

మండూకపర్ణః—(పు) పెద్దమూను చెట్టు,
దుండిగపుర చెట్టు, దిరిశెన చెట్టు, మండూక
పర్ణి—(నీ) మంజిష్ఠ, మండూక బ్రహ్మ
వృక్షము, ఎద్దునాలుక చెట్టు.

కాంత వృద్ధ్యర్థము.

దోహదలక్షణం—(న) స్త్రీల గర్భము,
బాల్యయశావనాదివయస్సంధి.

యోవనలక్షణం—(న) స్త్రీలమేనిగనిగ,
స్తనము.

అథ తాంత ద్వివర్ణః.

తాంత ద్వివర్ణము.

తతం వితతవద్వాప్తిస్తే విస్తృప్త
తే వాచ్యసనతం,
తతం వీణాదివాద్యే స్యాత్స
వమానే తతఃపునః. ౧
ఇతం గతేచ విజ్ఞాతే
రతం సురతగుహ్యాయోః,
ఋతముంఛశిలే తో యే దీప్తే
సత్యేభిపూజితే.

తతం—(త్రి) వితతశబ్దమువలె, వ్యాప్తము,
విస్తారము.

తతం—(స) వీణాదివాద్యము, తతః—
(పు) వాయువు.

ఇతం—(త్రి) గడచినది, తెలియఁబడినది.

రతం—(స) సంభోగము, మర్త్యావయవము.

ఋతం—(స) ఉంఛశిలావృత్తి, జలము—

(త్రి) ప్రకాశించఁజేయఁబడినది—(స)

సత్యము—(త్రి) పూజ్యము.

కృతం—(స) కృతయుగము, సమృద్ధి—

(త్రి) చేయఁబడినది, హింసింపఁబడినది

—(స) ఫలము.

ఘృతం—(స) నేయి—(త్రి) ప్రకాశింపఁ

బడినది—(స) ఉదకము.

మృతం—(స) యాచనావృత్తి, మరణము

—(త్రి) మఁజించినవాఁడు.

[నది.

గతం—(స) నడచుట—(త్రి) పొందఁబడి

మతం—(త్రి) పూజింపఁబడినది, ఇష్టమై

నది. [నది.

ధృతం—(త్రి) విడువఁబడినది, కదల్పఁబడి

ధూతం—(త్రి) కదల్పఁబడినది, బెరరింపఁ

బడినది.

పూతం—(త్రి) పవిత్రమైనది, చెప్పఁబడి

నది—(స) తూర్పైత్తినధాన్యము.

శ్రుతం—(స) శాస్త్రము—(త్రి) వినఁబడినది.

స్మృతం—(త్రి) కుట్టఁబడినది(పు) పల్లికతట్ట

నతం—(త్రి) వంగినది, నతః—(పు) గ్రం

థితగరపుచెట్టు

స్మృతం యుగేఽపి పర్యాప్తే
విహితే హింసితే ఫలే,

ఘృత మాజ్యే ప్రదీప్తేచ సలి
లేచ ఘృతం మతం. 3.

మృతం స్యాద్వాచితే మృ
త్యా మృత్యుమత్యభిధే
యవత్,

గతం తు యాత్రాదిగతే
మతం పూజితసమృతే. ౪

ధృతం త్యక్తే విధూతే చ
ధూతం కంపిత భర్త్సిలే,

పూతం పవిత్రే రటితే పూతం
న బహుభీకృతే. ౫

శ్రుతం శాస్త్రాపధృతయోః
స్మృతమూతప్రసేవయోః,

నతం స్యాద్వాచ్యవన్నమై
నతస్తగరపాదజే. ౬

విశ్వకో—8

ద్రుతం శీఘ్రేవిలీనచ విద్రావే
చాభిధేయవత్,
యుతం హస్తచతుష్టే—స్యా
ద్యుతం యుక్తే ఒపృథ
గ్యుతం.

స్థితం భవేద్గతాభావే సుప్ర
తిజ్ఞే సునిశ్చితే,
సిత స్సమాప్తే ధపశే నిబద్ధ
జ్ఞాతయోరపి. ౮.
శితం శాతంచ నిశితే కృతే
శాతంచ శర్మణి,
హితం ధృతే గతే ఒభ్యే

సుతః పార్థివపుత్రయోః. ౯.
ప్లుతం తురంగమగతౌ ప్లుత
మాహు స్త్రిమాత్రకే,
ప్రాతస్తు గుంభితే వస్త్రే

ప్రేతో భూతాంతరే మృతే.
సూతస్తు సారథౌ తక్ష్మీ ప్ర
సూతే ప్రేరితేఒపిచ, ఊ
త్రియా ద్భ్యాహ్వాణీజేఒపి
సూతః పారదవందినోః.

శ్వేతం రూప్యేఒన్యవ చ్చుక్తే
శ్వేతోద్వీపాద్రి ఖేదయోః,
శ్వేతా వరాటికా కాష్ఠ
పాటలీ శంఖనీఘవ. ౧౦.

సత్పశస్తే విద్యమానే స
త్యాభ్యర్హితసాధుషు,

ద్రుతం—(త్రి) శీఘ్రము, కదగిసబంగారు
మున్నగులోహములు, ఒరుగెత్తుట.

యుతం—(న) నాలుగుచేతుల పరిమాణ
ము—(త్రి) కలసియున్నది, కేటుగానిది,

స్థితం—(న) గమనరహితమైనది, ప్రతిజ్ఞ
చేయఁబడినది, నిశ్చయింపఁబడినది.

సితః—(త్రి) సమాప్తినొందినది, తెల్లనిది,
కట్టఁబడినది, తెలియఁబడినది.

శితం శాతం—(త్రి) తీక్షణమైనది, సన్నమై
నది—(న) సుఖము.

హితం—(త్రి)ధరింపఁబడినది, పొందఁబడి
నది, హితమైనది.

సుతః—(పు) రాజు, కుమారుఁడు.

ప్లుతం—(న) ఒత్వగతివిశేషము, ప్లుతః—
(పు) త్రిమాత్ర కాలము.

ప్రాతః—(త్రి) గుచ్చఁబడినది, ప్రాతం—
(న) వస్త్రము. [చచ్చిసవాడు.

ప్రేతః—(పు) విశాచవిశేషము—(త్రి)

సూతః—(పు) సారథి, వడ్డంగి—(త్రి)
ప్రసవించినది, ప్రేరేపింప బడినది, ఊత్రి
యునివలన బ్రాహ్మణస్త్రీకి జనించిన
వాఁడు, పాదరసము, స్తోత్ర పాఠకుఁడు.

శ్వేతం—(న) వెండి—(త్రి) తెల్లనిది, శ్వేతః
—(పు) శ్వేతదీప్యము, శ్వేతవర్ణ
తము, శ్వేతా—(స్త్రీ) గవ్వ, తెల్లకలి
గొట్టుచెట్టు, కల్లుచెట్టు.

సత్—(త్రి) శ్రేష్ఠమైనది, కలిగియున్నది,
యథార్హమైనది, పూజింపఁబడినది, సజ్జ
నుఁడు.

సతీ పతి వ్రతా గౌరవ్య
చేతః కర్మర ఆగతే. ౧౩.

తాంతో ౨నుకంపే జనకే
జాతం జాత్యోఘజన్తసు,
పాతస్సాన్య త్పతనే త్రాతే
ఘాతః కాండ ప్రహరయోః.
పోతశ్చిశా హిత్రేచ గృ
హస్థానే చ వాససి,
గీతం తు శబ్దితే గానే,

ప్రీతం హృషితసర్వణో. ౧౪.
వీతం చాసారహస్త్యశ్వేవీత
మంకుశకర్తణి,
భీతం భయే భయయుతే వా
చ్యవత్పరికీర్తితః. ౧౫.
భూతు ధృదా పిశాచాదా
న్యాయే సత్యసమాన
యోః, భూతో దేవలకే
ప్రాప్తవృత్త యోరభిధే
యవత్. ౧౬.

కేతు ర్ద్వితో వ్రతాకాయాం
గ్రహోపాహితలక్ష్యసు,

నేతు రాశౌచ వరుణే
క్రతు ర్యజ్ఞే మునేర్భిసి. ౧౭.
ధాతుస్సాన్య దశ్శవికృతో విష
యే ప్రియద్రయేషుచ, భూ
వాదిరసరక్తాదిశ్చేష్టాది
ఋసుధాదివిషు ౧౮. వర్తతే

సతీ—(సీ) పతి వ్రత, పార్వతీదేవి.

వీతః—(త్రి) కర్మరవర్ణముగలది, వచ్చిన
వాడు. [తండ్రి.

తాతః—(పు) కరుణింపఁదగిన వాడు

జాతం—(న) జాతి, సమూహము, జన్తము.

పాతః—(పు) పడుట. (త్రి) రక్షింపఁబడినది.

ఘాతః—(పు) బాణము, గాయము.

పోతః—(ప్ర) పిల్లవాడు, కలమను నోడ,
గృహప్రదేశము, వస్త్రము.

గీతం—(త్రి) భవించేయఁబడినది—(న)
గానము. [క్రీడ.

ప్రీతం—(త్రి) సంతోషవెట్టఁబడినవాడు,

వీతం—(న) యుద్ధమం దసమర్థములైన
గజాశ్వములు, అంకుశవ్యాపారము.

భీతం—(న) భయము—(త్రి) భయము
కలవాడు.

భూతం—(వ) పృథివ్యాది పంచభూతములు,
భూతప్రేతపిశాచాదులు, న్యాయము,
సత్యము, సామ్యము, (పు)—పూజారి
—(త్రి) పొందఁబడినది, వర్తించు
నది.

కేతుః—(పు) కాంతి, జెండా, గ్రహవిశే
షము, ఉపద్రవము సూచించునవి,
చిహ్నము. [ఉలిమిడిచెట్టు.

నేతుః—(పు) పొలముచుట్టు వేయుకట్ట,

క్రతుః—(పు) యజ్ఞము, క్రతుమహాముని.

ధాతుః—(పు) కైరికము, మణిశిలమొద
లగు గ్రంథ్యములు, శబ్దపూర్వాదివిషయ
ములు, త్వగాది ఇంద్రియములు,
భూవాదిధాతువులు, రసాదిశరీరధా

ధాతుశబ్దోఽయం వి శే మా
దస్మిన్ గైరికే,
ఋతుఃస్త్రీ కుసుమే భాసివసం
తాదిషు కీర్త్యతే. ౨౦

గాతుః పుంస్కేలే భృం గే
గంధర్వే రోషణేఽపిచ,
వంతుస్సాన్యదప రా ధే ౭ పి
మనుష్యేఽపి ప్రజాపతౌ.

ధూర్తస్సాన్యత్థండలవణే ఖల
ధు త్రూరయోరపి,

పూర్తం తు పూరి తేఽన్నే
పూర్తం ఖాతాదికర్తణి.

మూర్తం మూర్తిమతి ఖ్యా
తం మూర్చలేకతి నే ౭
నన్యవత్,

గర్తస్త్రిగర్తదేశే స్యాదప
టీచ కుకుందరే. ౨౩

ఆప్తస్సత్యే హితే లభే

ప్రాప్తం విత్తే సమంజసే,
వ్యాప్తం ఖ్యాతే సమాక్రాం
తే

గుప్తం రక్షితగూఢయోః.

లిప్తం విపాక్తే భుక్తేచ వా
చ్యవత్సాన్య ద్విలేపితే,

దీప్తం నిర్భాసితే దగ్ధే వదంతి
జ్వలితేఽపి చ. ౨౪.

అస్తం షీప్తే గతే ప్రోక్త
మస్తః పశ్చిమభూధరే,

తువులు, స్త్రీవృతాతపి త్తములు, పృథివ్యా
దిపంచభూతములు, ఎఱుక, గైరికము.

ఋతుః—(పు) స్త్రీల జన్మ, కాంతి, వసంత
గ్రీష్మాదిఋతువులు.

గాతుః—(పు) మగకోకిల, తుమ్మెద, గంధ
ర్వండు (త్రి) కోవస్వభావుండు,

మఃతుః—(పు) అపరాధము, మనుష్యుండు,
బ్రహ్మదేవుండు.

ధూర్తః—(పు) సముద్రలవణము, వంచ
నము ఉమ్మెత్తచెట్టు.

పూర్తం—(త్రి) పూరింపఁబడినది, కప్పఁ
బడినది, తటాకాదులను ద్రవ్వించుట.

మూర్తం—(త్రి) ఆకృతిగలది, మూర్చ
పొందినది, కఠినమైనది.

గర్తః—(పు) త్రిగర్తదేశము, గోయి,
స్త్రీలపిరుండుల మీఁదిచిహ్నగుంటలు

ఆప్తః—(త్రి) సత్యమైనది, ఇష్టమైనది,
పొందఁబడినది.

ప్రాప్తం—(న) ధనము—(త్రి)యుక్తమైనది.
వ్యాప్తం—(త్రి) ప్రసిద్ధమైనది, వ్యాపింపఁ
బడినది. [బడినది.

గుప్తం—(త్రి) రక్షింపఁబడినది, దాచఁ
బడినది.

లిప్తం—(త్రి) వివముపూసినది, భక్షింపఁ
బడినది, పూయఁబడినది.

దీప్తం—(త్రి) ప్రకాశించుట, తగులఁ
బెట్టబడినది, ప్రజ్వలించఁ జేయఁబడినది.

అస్తం—(త్రి) చిహ్నబడినది, అవసాన
మొందినది, అస్తః—(పు) అస్తపర్వ
తము.

గ్రస్తం గ్రాసీకృతేఽపి స్యా
ల్లుప్తవర్ణపదోదితే. ౨౬.
పుస్తం తు పుస్తకే ల్యోకర్త
విజ్ఞానయోరపి,

శస్తం తేమే ప్రశస్తే చ
వ్యస్తం వ్యాప్తే చ సంకులే.

హస్తా నక్షత్రభేదే స్యాత్క
రేభ కరయోరపి, కచా
త్పరః కలాపారే సప్రకో
ష్ఠే తజాంగుళే. ౨౮.

విత్తం ఖ్యాతే ధనే లభ్యే
విత్తం జ్ఞాతే విచారితే,

కృత్తం తు చేష్టితే భిన్నే

దత్తం విశ్రాణితేఽర్చితే. ౨౯.
వృత్తాఽతీతే దృఢే ఖ్యాతౌ
వర్తలేఽపి వృత్తేమృతే,
వాద్య వద్వర్తతేవృత్తం
చరిత్రచ్ఛంద సోఽపి.

అంతః స్త్రాంతేఽంతికే నాశే
స్వరూపేఽతి దునోహరే,

వృంతం ప్రసవబంధే స్యాద్ధ
టధారాకుచాగ్రయోః.
దంతో నికుంజే దశనే దంత
స్సారుని కథ్యతే,
దంతీ స్యా దోషధీభేదే

గ్రస్తం—(త్రి) భక్షింపఃబహినది, లోపిం
చినవర్ణములు పదములుగల వాక్యము.
పుస్తం—(న) పుస్తకము, బొమ్మలుమున్న
గునవిచేయుట, శిల్పశాస్త్రములందుఁ
జేరుబుద్ధి. [మైనది.

శస్తం—(న) తేమము, (త్రి) ప్రశస్త
వ్యస్తం—(త్రి) వ్యాప్తమైనది, వ్యాకుల
మైనది.

హస్తః—(పు) హస్తానక్షత్రము, చేయి,
గజతుండము, క చ ప ర్షాయముల
కంటె బరమగుహస్తబద్ధము శ్రేష్ఠవాచ
కము, మూర.

విత్తం—(త్రి) ప్రసిద్ధమైనది. (న) ధనము.
త్రి) పొందఁబడినది, తెలయఁబడినది,
విచారింపఁబడినది.

కృత్తం—(త్రి) ఆవయవ వ్యాపారము,
నలుకఁబడినది. [డినది.

దత్తం—(త్రి) ఇన్వఃబడినది, పూజింపఁబ
వృత్తః—(త్రి) అతిక్రమించినది, దృఢమై
నది, గుండ్రునిది, ఆవరణ మేఘముపఁ
బడినది, ముడించినది. వృత్తం—(న)
చరిత్రము, పద్యవృత్తము.

అంతః—(పు) అగ్రము, సమీపము, నాశ
ము, ఆకారము (త్రి) మిగుల దునో
హరమైనది.

వృంతం—(న) పూలపండ్లతోడిమ, జల
ధార, కుచాగ్రము (చనుమొన).

దంతః—(పు) పొదరిల్లు, కోట, కొండ
చరియ.

దంతీ—(నీ). దంతిశ్చెట్టు.

స్వాంతం చేతసి గహ్వరే.
కుంతః ప్రానే చండభావే తు
ద్రజంతౌ గవేధుకే, కుంతీ
పాండుప్రియా యాం చ
శల్లక్యాంగుగ్ధులుదుమే.
కాంతోఽశ్వని గృహే చా
రా కాంతా తు ఫలి నీ
స్త్రియోః,
శాంతో రసవిశేషే స్యాదభి
యుక్తకదాంతయోః.

ఉక్త మేకాక్షరచ్చంద స్మ
క్తంస్వాద్భాషితేఽపి చ,
శుక్తోఽన్తే పరుషే వూతే
వ్యక్తం స్ఫుటమగీషణోః.
తిక్తో రనే సుగంధే చ తిక్తం
పర్వటకే స్పృతం, తిక్తాతు
కటురోహిత్యాం

రిక్తం కాననశూన్యయోః.
రక్తం స్యాత్కుంకుమేతా
మైప్రాచీనామలకేఽపి చ,
అనురాగిణి నీలాద్విరంజి
తే లోహితేఽన్యవత్.

యంతా హస్తీపకే సూతే
వస్తా పితరి పావకే,
త్రేతాయుగేఽగ్ని తితయే

భర్తా స్వామిని ధారకే. 3౮.
శాస్తా చ శాసకే బుద్ధే

స్వాంతం—(న) మనస్సు, గుహ.
కుంతః—(పు) బల్లెము, కోపస్వభావము,
నల్లి, అడవిగోధుములు. కుంతీ—(నీ)
పాండురాజభార్య, అందు గు చెట్టు,
గుగ్గిలపుచెట్టు.

కాంతః—(పు) సూదంటుతాయి, ఇల్లు,
—(త్రి) నుందరమైనది. కాంతా—(నీ)
ప్రేంభిణపుచెట్టు, స్త్రీ.

శాంతః—(పు) శాంతరసము, పరులచే
నిష్కాధింపబడినవాడు, ఓర్పుగల
వాడు.

ఉక్తం—(న) పద్యవృత్తవిశేషము, వా
క్యము. [త్రమైనది.

శుక్తః—(త్రి) పుల్లనిది, కఠినమైనది, పవి

వ్యక్తం—(త్రి) స్పష్టమైనది, ప్రాజ్ఞాడు.

తిక్తః—(పు) వగరు, తృణవిశేషము,

తిక్తం—(న) పర్వాటకము. తిక్తా—

(నీ) కటుకరోహిణి.

రిక్తం—(న) అడవి, శూన్యమైనది.

రక్తం—(న) కుంకుమ, రాగి, ఒకతెగ

ఉసిరికచెట్టు. (త్రి) అనురాగవంతుడు,

రంగువేయబడినది, ఎటువైపురంగుగలది.

[సారథి.

యంతా—(బు - పు) మావటివాడు,

వస్తా—(బు-పు) తండ్రి, అగ్నిదేవుడు.

త్రేతా—(నీ) త్రేతాయుగము, అగ్ని

త్రయము.

భర్తా—(బు-పు) ప్రభువు, మగఁడు.

శాస్తా—(బు-పు) శిక్షించువాడు, బుద్ధ
దేవుడు.

వక్తా వాగ్నిని పండితే,

ముక్తా తు మాక్తికే ముక్తః
ప్రాప్తముక్తేవ మోచితే
క్షత్తా శూద్రాత్ క్షత్రియాజే
ప్రతిహరేచ సారథౌ,
భుజిష్యాతవయే క్షత్తా
నియుక్తేచ ప్రజాసృజి.
థాతా హిరణ్యగర్భే స్వా
త్పాలకే త్వభిధేయవత్,
మాతా కాళీ ప్రసూగోఘ
బ్రహ్మణ్యాద్యాస్తు మా
తరః. ౪౧.

లతా బోధిష్ఠతీ స్ఫుక్కా
శాఖావల్లి ప్రియంగుషు.
లతా కస్తూరికాయాం చ
మాధవీ దూర్వయోరపి.
లూతా సిపీలికాయాం స్వా
దూర్ణనాభే గదాంతరే,
పీతా స్పృతా హరిద్రాయాం
పీతస్నాన్యధౌరపీతయోః.
నీతా రామకళత్రే స్వాత్త
థా లాంగలపద్ధతౌ, నభో
నద్యాం చ
శీతస్తు వానీర బహు వార
యోః. ౪౪. శీతం హిమ
గుణే ప్రోక్తం వాచ్యవ
చ్ఛీత లేలనే,
చితా ఛన్నే చుల్లికాయాం
చితాసంహతిచిత్తయోః.

వక్తా — (ఋ - పు) మాటకారి, పండి
తుడు.

ముక్తా—(నీ) ముత్యము. (త్రి) మోక్షము
నొందినవాడు, విడువబడినవాడు.
క్షత్తా—(ఋ-పు) శూద్రునివలన క్షత్రియ
స్త్రీకి బుట్టినవాడు, ద్వారపాలకుడు
సాధి, దాసీపుత్రుడు, నియోగింపఁ
బడినవాడు, బ్రహ్మదేవుడు.
థాతా—(ఋ-పు) బ్రహ్మ (త్రి) పరిపాల
కుడు.
మాతా—(ఋ-నీ) పార్వతి, తల్లి, గోవు,
బ్రాహ్మి మొదలగు సప్తమాతృకలు.

లతా—(నీ) వెక్కుడుతీగ, స్ఫుక్కయను
గంధద్రవ్యము, కొమ్మ, తీగ, పేంఖ
ణపు చెట్టు, పరిమళలతావిశేషము, బండి
గురుగింజే, గజిక.

లూతా—(నీ) చీమ, సాలెపురుగు, భగం
ధరమనువ్యాధి.

పీతా—(నీ) కసుపు, (త్రి) పచ్చనివర్ణము
గలది, త్రాంగబడినది.

నీతా—(నీ) రామునిభార్య, నాగలిచాలు,
ఆకాశగంగ.

శీతః—(పు) నీటిప్రబృచెట్టు, విరిగిచెట్టు,
(న) చల్లదనము, (త్రి) చల్లనిది, మంద
మతి.

చితా—(త్రి) కప్ప, బడినది, ప్రాయ్వి,
సమూహము, కాష్ఠము.

వార్తా వాటింగణే వృత్తా
వార్తా కృష్ణామృత్యుదంత
యోః, వృత్తమన్నీరు
జోర్వార్తా వార్త మా
రోగ్యఫలనోః. ౪౬.

గతిర్నారే దశాయాంచ జ్ఞానే
యాత్రా భృషాయ
యోః, నాడీవణ సర

ణ్యాంచ

మతిర్దిచ్చాస్తృతిష్వపి. ౪౭.
చితిస్సమాహే చిత్యాయాంచ
దితిస్సాస్థ్య త్తండనే దితో,
పతిః ప్రభో గతౌ మూలే
దృతి శ్చర్మపుటే రుషే. ౪౮.
యతి ర్నికారే యతిని పాత
చ్ఛేదక్రమే యతిః,
శితిః కృష్ణే శితిరూఢ్యరే

భృతిర్భరణమూల్యయోః.
క్షీతిర్నివానే మేదిన్యాంచ
స్థానమాత్రేఽపి చ క్షీతిః,
ఘృతి ర్యోగాంతరే ధైర్యే
ధారణాధ్వరతుష్టేషు.

శ్రుతి శ్శోత్రే తథామ్నాయే
వార్తాయాంచ శ్శోత్రకర్షణి
స్తృతి రిచ్ఛాధియోధ్వర సం
హితాయామపిస్తృతిః.
రతి స్తనర ప్రియాయాంచ
రాగేఽపి సురతే ముది,

వార్తా—(సీ) వంగచెట్టు, వర్తించుట,
కృషి మున్నగు బ్రతుకు తెరువులు,
వృత్తాంతము (త్రి) వ్యాపారవంతుఁడు,
ఆరోగ్యవంతుఁడు, (న) ఆరోగ్యము,
నిస్సాగము.

గతిః—(సీ) త్రోవ, అవస్థ, జ్ఞానము, నడు
చుట, ఉపాయము, ఎల్లపుడు రక్తము
కారుచున్న వ్రణమార్గము.

మతిః—(సీ) బుద్ధి, అభిలాష, స్మరణము.

చితిః—(సీ) సమూహము, కాష్టము.

దితిః—(సీ) ఖండించుట, రాక్షసమాత.

పతిః—(పు) ప్రభువు, గమనము, మొదలు.

దృతిః—(పు) తోలుతిత్తి, చే.ప.

యతిః—(పు) ప్రతిక్రియ, సన్యాసి. (సీ)
పద్యమందలి విశ్రమస్థానము.

శితిః—(త్రి) నల్లనివర్ణముగలది (పు)
భూజ్వలత్రవృక్షము.

భృతిః—(సీ) జీతము, వెల.

క్షీతిః—(సీ) నివాసము, భూమి, ప్రదే
శము.

ఘృతిః—(సీ) పంచాంగయోగము, ధై
ర్యము, ధరించుట, యజ్ఞము, సంతో
షము.

శ్రుతిః—(సీ) చెవి, వేదము, వార్త, వినుట.

స్తృతిః—(సీ) కోరిక, బుద్ధి, వనుస్తృతి
మున్నగు ధర్మశాస్త్రములు.

రతిః—(సీ) రతీదేవి, అనురాగము, సంభో
గము, సంతోషము.

ఋతిర్గతౌ జగస్సాయాం
స్ఫుర్ధా మంగళయో రపి.
వృతిస్సౌద్యద్యరణే వాతే
సృతి ర్గమనమార్గయోః,
మితిర్ధానేఽప్యవచ్ఛేదే
కృతిః కరణహింసయోః, గీతి
ఈతిః ప్రవాసే డింబే న్నా
దతివృష్ట్యాదిపట్ను చ,

వీతి ర్గతౌ చ దీప్తా చ ధావనే
ప్రజ నేఽశనే. గీర.

గీతి శ్చందసి గానే చ
నీతిస్తు ప్రాపణే నయే,
రీతిః ప్రచారే న్యందే చ లో
హాకిట్టారకూటయోః.
వీతిః పానే తురంగే చ
భీతిస్సాధ్యసకంపయోః,
ప్రీతిర్యోగాంతరే ప్రేష్టి స్తర
పత్నీ ప్రమోదయోః.

భూతి ర్ధాతంగశృంగారేజా
తౌ భస్మ ని సంపది,
సూయతి స్సీవనసంతత్యో
రూతి సూయతౌ చ రక్షణే.
హేతిస్సౌద్య దాయుధే జ్వ
లే హేతి స్త్రాణి తేజసి,
వృత్తి ర్విపరణే జీవ్యే కైశి

ఋతిః—(సీ) గమనము, నింద, జగడము,
శుభము. [శము.

వృతిః—(సీ) ఆవరణము, మండపప్రదే
సృతిః—(సీ) నడచుట, త్రోవ.

మితిః—(సీ) ప్రమాణము, ఒకభాగము.

కృతిః—(సీ) కర్త, హింస.

ఈతిః—(సీ) పరదేశవాసము, దేశోప
ద్రవము, ఆటవిధములగు ఈతిబాధలు
(ఆతివృష్టి, అనావృష్టి, ఎలుకలు, శలభ
ములు, చిలుకలు, సమీపరాజులు అను
వానివలని బాధ.)

వీతిః—(సీ) గమనము, ప్రకాశము, పరు
గెత్తుట, పశువులు చూలగుట, భుజిం
చుట.

గీతిః—(సీ) పద్యవిశేషము, గానము.

నీతిః—(సీ) పొందించుట, న్యాయము.

రీతిః—(సీ) వ్యవహారము, జూరట, ఇనుప
చిట్టము, ఇత్తడి.

వీతిః—(సీ) త్రాగుట (పు) ఆశ్వము.

భీతిః—(సీ) భయము, చంచలించుట.

ప్రీతిః—(సీ) ప్రీతి యను పంచాంగయో
గము, ప్రేమ, మన్మథునిభావ్య, సంతో
షము.

భూతిః—(సీ) గజాలంకారము, పుట్టుక,
బూడిద, సుపద.

సూయతిః—(సీ) కుట్టుట, సమూహము.

రూతిః—(సీ) కుట్టుట, రక్షించుట.

హేతిః—(సీ) ఆయుధము, అగ్నిజ్వాల,
సూయ్యనిప్రకాశము.

వృత్తిః—(సీ) వ్యాఖ్య, జీవనోపాధి,

క్యాదిషు చేవ్యతే. ౧౮.
కృత్తి శ్చర్మత్వచే భూజే
కృత్తికాయాంచకీర్తితా,

పత్తిః పదాతౌ గమనే వీర
నై న్యప్రభేదయోః. ౧౯.
విత్తి ర్విచారే జ్ఞానేచ లాభ
సంభవయోరపి,
భిత్తిః కుడ్డే ప్రదేశేచ సంవి
భాగావకాశయోః. ౨౦.

ఆప్తిస్సంవరణప్రాప్త్యైః
ప్రాప్తి ర్లాభే షహోదయే,
గుప్తిః కారాగృహే ప్రోక్తా
భూగర్తే రక్షణే యమే.
సుప్తి స్పృశ్యజ్ఞతాయాంచ
స్వాపే విస్రంభఘాతేని,
శాంతిశ్చమేఽపి కళ్యాణే
కాంతిశ్చోభాభిలాషయోః.
జాతిశ్చందసీ సామాన్యే
మాలత్యాం గోత్ర జన్త
నోః, జాతి ర్జాతీఫలే
భాత్యాం చుల్లీ కంపిల్ల
యోరపి. ౨౩.

జ్ఞాతి స్సగోత్రే పితరి
వ్యాప్తిర్యావనలంభయోః,
సాతిర్దానేనసానేచ
ప్రాప్తిః పూర్తిప్రదేశయోః.
వర్తి ర్దీపదశాయాంచ దీపగా
త్రానులేపయోః, వర్తి
ర్యేషజనిర్దాణే నయనాం

కై శికి మున్నగు కావ్యసృష్టులు.
కృత్తిః—(సీ) ఇట్టి మున్నగువానితోలు,
తల్లిగిందియము, భుజపత్రి చెట్టు,
కృత్తికానక్షత్రము.

పత్తిః—(పు) కాల్పంటు నడచుట,
వీరుడు, (సీ) నేనావిశేషము.
నిత్తి—(సీ) విచారము, జ్ఞానము,
లాభము, పుట్టుక.
భిత్తిః—(సీ) గోడ, ప్రదేశము, విభజి
చుట, ఎడముగానుండుట.

ఆప్తిః—(సీ) ఆవరించుట, పొందుట.
ప్రాప్తిః—(త్రి) లాభము, గొప్పయభివృద్ధి.
గుప్తిః—(సీ) చెఱసాల, గోయి, రక్షణము,
శరీరసాధనమగు నిత్యోన్మత్తము.
సుప్తిః—(సీ) స్పృశ్యనెటుంగకుండుట, నిద్ర,
విశ్వాసఘాతుకుడు.

శాంతిః—(సీ) ఓర్పు, మంగళము.
కాంతిః—(సీ) ప్రకాశము, కోరిక.
జాతిః—(సీ) పర్యవితేషము, గోత్ర
సామాన్యము, మాలతీలత, గోత్రము,
పుట్టుక, జాజికాయ, ఉసిరికచెట్టు,
ప్రాప్తి, కంపిల్లమను గంధద్రవ్యము.

జ్ఞాతిః—(పు) దాయాది, తండ్రి.
వ్యాప్తిః—(సీ) వ్యాపించుట, లాభము.
సాతిః—(సీ) దానము, అంతము.
ప్రాప్తిః—(సీ) పూర్తి ప్రదేశము.
వర్తిః—(సీ) దీపపువ్వు, దీపము, దేహ
మువైః బూసికొను గంధపుబిళ్ల, బేష
ధము చేయుట, కాటుక, జాబు.

జనలేఖయోః. ౬౫.

ఆర్తిః వీడాధనుష్కూట్యా

ర్హర్తిః కాతిన్యకాయయోః,

కీర్తిః ప్రసాదయశసోర్విస్తా
రే కర్దమేఽపి చ. ౬౬.

భాగ్రింతిర్భామతౌ భ్యాతా
భ్రమణే చానవస్థితౌ,

నృతిః క్రిమా నర్తనే చ

నృతి స్స రితి వర్తని. ౬౭.

భక్తి ర్విభాగే నేవాయాం

పక్తి ర్గౌరవపాకయోః.

ముక్తిస్సాన్యోచనే మోక్షే

యుక్తి ర్సాన్యయ్యే చ యో
జనే. ౬౮.

పంక్తిర్దశాక్షరచ్ఛం దో ద శ
సంఖ్యావలీ ష్వపి,

శక్తిర్బలే ప్ర భావా దౌ
శక్తిః ప్రహరణాంతరే

శుక్తిః కపాలశకలే నఖ్య

శ్వావర్తయో రపి, ముక్తా
సోఽపి చ దు ర్నా మా

శఙ్ఖశంఖనభేషు చ. ౭౦.

అథ తాంత స్త్రీవర్ణః.

అమృతం యజ్ఞ శేషే స్యాత్ప్రీ
యాషే సలిలే ఘృతే,

అయాచితే చ మోక్షేఽ

న్నే ధన్వంతరి సుప

ర్వణోః. ౭౧. స్యా దమృ

ఆర్తిః—(స్త్రీ) బాధ, వింటికొన.

మూర్తిః—(స్త్రీ) కాతిన్యము, దేహము.

కీర్తిః—(స్త్రీ) దయ, యశస్సు, విస్తారము,
బురద.

భాగ్రింతిః—(స్త్రీ) అనత్యమున సత్యబుద్ధి, తిరు
గుట, చాంచల్యము.

నృతిః—(స్త్రీ) పురుగు, నృత్యము.

నృతిః—(స్త్రీ) నది, మార్గము.

భక్తిః—(స్త్రీ) విభాగము, (వేఱగుట,)
నేమించుట.

పక్తిః—(స్త్రీ) గౌరవము, ఫలించుట.

ముక్తిః—(స్త్రీ) విడచుట, మోక్షము.

యుక్తిః—(స్త్రీ) న్యాయము, కూర్పుట,

పంక్తిః—(స్త్రీ) పదియక్షరముల ఛందస్సు,
పది, వరుస.

శక్తిః—(స్త్రీ) బలము, ప్రభుమంత్రోత్సాహ
శక్తులు, ఆయుధవిశేషము.

శుక్తిః—(స్త్రీ) ఖండితమైన తలపుట్టె, నఖ
మనుసుగంధవస్తువు, గుట్ట పుసుడి,
ముత్తైపువిప్ప, ఏనుగుజలగ, శంఖము,
నత్తగుల్ల.

తాంత స్త్రీవర్ణము.

అమృతం—(న) యజ్ఞ శేష ద్రవ్యము,
అమృతము, జలము, నేయి, యాచింప

కుండ లభించినవస్తువు, మోక్షము,

అన్నము, అగ్నుతః—(పు) ధన్వంతరి,

దేవత. అమృతా—(స్త్రీ) కరకచెట్టు,

తోఽమృతా పథ్యా గు
 డూచ్యా మలకీషు చ,
 కృషా వసత్వేఽప్యవృత
 మజితః కరుణాసత్. ౭౨. అ
 నిర్జితే చాఽ | ధ్వజే,
 చ్యుత స్తు స్థిరే స్యా ద్గరుడ
 ఆర్దితం యాచితే జ్ఞేయం వా
 తవ్యాధౌ చ హింసితే.

అక్షతం చాపిలాజేషు తృతీ
 యప్రకృతావపి, అహింసి
 తేఽపి

చాపాతస్తదాత్వే పతనేఽపి
 చ. ౭౪.

ఆఘ్రతం శింఘితే క్రాంతే
 ప్యాఖ్యాతం భాషితే లిజి,

ఆధ్వాతః పవనవ్యాధౌ దగ్ధ
 శబ్దితయోరపి. ౭౫.

ఆప్లత స్సాత్కతే స్సాతేఽ

ప్యాదృతస్సాదరేఽర్చితే,

ఆచితశ్శకటోన్మేయే పూనా
 మయుతద్వయే. ౭౬. ఛ
 స్నేఽపి సంగృహితేస్యా

దాహతం తు మృష్ణాకే, ఆ
 హతం గుణితేఽపి స్యాత్తా
 డితే చానకేఽపి చ. ౭౭.
 స్యా త్పురాతన వస్త్రేచ

తీప్సతీగ్, ఉసిరిక చెట్టు.

అన్యతం—(న) వ్యవసాయము, అసత్యము.
 ఆజితః—(పు) విష్ణుమూర్తి, (త్రి) జయింపఁ
 బడనివాఁడు.

అచ్యుతః—(త్రి) స్థిరమైనది—(పు) విష్ణువు
 ఆర్దితం—(త్రి) యాచింప బడినది—(న)
 వాతరోగవిశేషము—(త్రి) హింసింపఁ
 బడినది.

అక్షతం—(న) పేలాలు, నపుంసకత్వము
 (త్రి) హింసింపఁబడినది.

ఆపాతః—(పు) తత్కాలము, పడుట,
 [ఆక్రమించినది.

ఆఘ్రతం—(త్రి) వాసనచూడఁబడినది.
 ఆఖ్యాతం—(త్రి) పలుకఁబడినది. తిజ్ఞ
 త్యయము.

ఆధ్వాతః—(పు) వాతరోగము — (త్రి)
 కాల్పఁబడినది, ధ్వనిచేయఁబడినది.

ఆప్లతః—(పు) స్నాతకవ్రతము—(త్రి)
 స్నానముచేసినవాఁడు.

ఆదృతః—(త్రి) ఆరరముగల వాఁడు,
 పూజింపఁబడవవాఁడు.

ఆచితః—(పు) బండెడు బరువు, రెండువేల
 పలముల బరువు (త్రి) కప్పఁబడినది.
 సంగ్రహింపఁబడినది.

ఆహతం—(న) అసత్యవాక్యము (త్రి)
 గుఁకింపఁబడినది, వాయుంఁ బడినది.
 ఆహతః—(పు) తప్పేట (న) ప్రాతగుడ్డ,
 నూతనవస్త్రము.

నూత్నవస్త్రేఽపి చాహ

తం,

ఆనర్తో దేశభేదేస్యా స్పృత్య
స్థానే జనే రణే. ౭౮.

ఆనర్త ఆనర్తనేస్యాచ్చింతనే
చాంభసాం భ్రమే.

సంవర్తః ప్రళయే ప్రోక్తో
విభీతకతరా ఘనే. ౭౯.

త్రిగర్తస్యాజ్జనపదే త్రిగర్తో
గణితాంతరే, భవేదురు
కాయాం తు త్రిగర్తా
కాముకస్త్రీయాం. ౮౦.

వివర్తస్సముదాయే స్యాదప
వర్తనవృత్తయోః,

ఉత్తప్తం శుష్కమాంశేఽపి
సంతప్తే చ పరిపుటే. ౮౧.

ఉచితం ప్రోక్తమభ్యస్తే మితే
జ్ఞాతే సముజనే,

ఉద్భృతం స్వాదుత్తులితే పరి
భుక్తోఽపి తేఽపి చ. ౮౨.

ఉత్థితం స్పృద్ధియుక్తే స్యా
తోద్విద్యతోత్పన్నయో

రసి,

ఉపితం వ్యపితే దగ్ధే
ముపితం ఖండితే హృతే.

ఉద్ధాతః కథ్యతే పాదస్థలనే
సముసక్రమే, పవనాభ్యా
సయోగస్య కుంభకాది

ఆనర్తః—(పు) దేశభేదము, (ద్వారక)
నాట్యస్థలము, ఆనర్త దేశవాసి,
యద్ధము.

ఆనర్తః—(పు) త్రిప్పట, చింతనచేయుట,
నీటిసుడి.

సంవర్తః—(పు) ప్రళయము, తాండ్ర
చెట్టు, సంవర్తమను మేఘము.

త్రిగర్తః—(పు) దేశవిశేషము, గణిత
విశేషము, (స్త్రీ) జలజంతువిశేషము,
అంకుటాలు.

వివర్తః—(పు) సమూహము, ప్రతికూ
లము, నాట్యము.

ఉత్తప్తం—(న) ఎండినమాంసము, (త్రి)
తపింపఁజేయఁబడినది, తడఁపఁబడినది.

ఉచితం—(త్రి) అభ్యసింపఁబడినది, మిత
మైనది, తెలియఁబడినది, యుక్తమైనది.

ఉద్భృతం—(త్రి) ఎత్తఁబడినది, అనుభ
వించి విడిచిపెట్టినది.

ఉత్థితం—(త్రి) వృద్ధిగలది, ఉద్యమించి
నది, పుట్టినది.

ఉపితం—(త్రి) ఉన్నది, కాల్పఁబడినది.

ముపితం—(త్రి) ఖండింపఁబడినది, హరింపఁ
బడినది.

ఉద్ధాతః—(పు) కాలుజారుట, ఆరంభిం
చుట, యోగాభ్యసనమునందలి కుం
భక, రేచక, పూరకములు, (త్రి) ఉ

త్రయేఽపి చ. ౮౪. ఉ

త్తుంగే ముద్ధరేఽపి స్యా
దదితం ప్రోక్త ఉద్ధతే.

స్నాదుచ్ఛ్రితం తు సంజాతే
సమున్నద్ధప్రవృద్ధయోః

రజతం విశదే దంతిదంత

యోస్తారహారయోః,

సురతం స్యాన్నిధువనే దేవ

త్వే సురతా మతా. ౮౬.

ప్రహతం విజితే త్సుణ్ణే

సంహతం సంహతే దృఢే,

రసితం తు సువర్ణాదిఖచితే

స్తనితే రుతే. ౮౭.

పలితం శైలజే తాపే పాండు

కేశే చ కర్దమే,

లలితం హరభద్రే స్యాదీప్సితే

లలిఽపి చ. ౮౮.

సలితం చలితే భ్రంశే

కలితం విదితాస్తయోః,

జ్వలితం భాస్వరే దగ్ధే

త్వరితం ప్రజవే ద్రుతే. ౮౯.

స్తీమితోఽచంచలే క్షిన్నే

హర్షితం ఊర్ధ్వగయోః,

సుహిరోఽతిహితే తృప్తే

మూర్ఛితంసోఽచ్ఛ్రియే దృఢే.

న్నతమైనది, ఇనుపగుదియ.

ఉదితం—(త్రి) బయలు దేరినది.

ఉచ్ఛ్రితం—(త్రి) పుట్టినది, పొడవైనది,
వృద్ధి నొందినది.

రజతం—(న) తెల్లనిరంగు, గజదంతములు,

వెండి, ముత్యాలహారము.

సురతం—(న) సంభోగము, (స్తీ) దేవ

త్వము. [గంగోట్టబడినది.

ప్రహతం—(త్రి) జయింపబడినది, నలు

సంహతం—(త్రి) కొట్టబడినది, దృఢ

మైనది.

రసితం—(త్రి) బంగారు మున్నగువానిలోఁ

గూర్చబడినది, ఉలుము, ధ్వని.

పలిత—(న) తాతిపూవు, పరితాపము,

వెండ్రుకలునరయుట, బురద.

లలితం—(న) హారవిశేషము—(త్రి) ఇష్ట

మైనది, సుందరమైనది. [పడినది.

సలితం—(త్రి) చెరిపివేయబడినది, తొట్టు

కలితం—(త్రి) తెలియబడినది, పొందఁ

బడినది.

[కాల్పబడినది.

జ్వలితం—(త్రి) ప్రకాశింపఁజేయబడినది,

త్వరితం—(న) వేగము, శీఘ్రము.

స్తీమితః—(త్రి) నిశ్చలమైనది, తడుపఁ

బడినది.

[బడినది.

హర్షితం—(త్రి) చిహ్నబడినది, కాల్ప

సుహితం—(త్రి) మిగులనిష్టమైనది, తృప్తి

బొందించబడినది.

మూర్ఛితం—(త్రి) బెన్నత్యము, దృఢ

మైనది.

హృషితం విస్తీర్ణే ప్రీతే ప్రణ
తే హృష్టరోమణి,

గర్జితో మత్తమాతంకే గర్జ
తం జలదధ్యనౌ. ౯౧.

వర్ధతం ప్రసృతే చిన్నే పూరి
తే చాపి వర్ధితం,
స్థాపితం నిశ్చితే న్యస్తే

చేంగితం గతిచేష్టయోః. ౯౨.

వేష్టితం లాసకే రుద్రే స్త్రీ
ణాం చ కరణాంతరే,

భావితం వానితే ప్రాప్తే

విదితం విదితార్థయోః. ౯౩.

వేల్లితం కుటిలే ప్రాక్తం వా
చక్రవద్విధృతే ప్లతే,

గ్రధితం గుంఫితాక్రాంతహింసి
తేషు సమీరితం. ౯౪.

మధితం నిర్జలోదశ్విత్యాలో
డితపిఘృప్తయోః,

ప్రార్ధితం యాచితే శత్రుసం
రుద్ధేభిహితేఽపి చ.

జృంభితం కరణే స్త్రీణామీ
హస్సుటితయోరపి,

క్రందితం భ్రాతృమాహ్వనే
క్రందితం రుదితేఽపి చ. ౯౬.

ప్రాక్షితం నిహితే నిక్షే

హృషితం—(త్రి) ఆశ్చర్య మొందింపఁ
బడినది, సంతోషపెట్టఁబడినది, నమ
స్కరింపఁబడినది, గగ్గుర్వాటు.

గర్జితః—(పు) మదపుటేనుఁగు, (న)
ఉటుము.

వర్ధితం—(త్రి) విస్తరింపఁబడినది, నలుకఁ
బడినది, నిండింపఁబడినది.

స్థాపితం—(త్రి) నిశ్చయింపఁబడినది, ఉంచఁ
బడినది.

ఇంగితం—(న) గమనము, భావానురూప
మైన కర్తేంద్రియవ్యాపారము.

వేష్టితం—(త్రి) నృత్యమొనర్చునది, అడ్డ
గింపఁబడినది, రతిబంధవిశేషము.

భావితం—(త్రి) పరిమళింపఁబడినది, పొం
దఁబడినది. [నము.

విదితం—(త్రి) తెలియఁబడినది, (న) ప్రాప్త

వేల్లితం—(త్రి) వక్రమైనది, ధరింపఁబడి
నది, తడుపఁబడినది.

గ్రధితం—(త్రి) కూర్పఁబడినది, ఆక్ర
మింపఁబడినది, హింసింపఁబడినది.

మధితం—(న) నీరుగలియనిమజ్జగ, (త్రి)
కలియఁచెట్టఁబడినది, బలవఁబడినది.

ప్రార్ధితం—(త్రి) యాచింపఁబడినది, శత్రు
పుచే నిర్బంధితుఁడు, పలుకఁబడిన
వాఁడు.

జృంభితం—(న) రతిబంధవిశేషము, కోరిక,
(త్రి) వికసించినది.

క్రందితం—(న) పిలుచుట, విలపించుట.
[బడినది.

ప్రాక్షితం—(త్రి) చంపఁబడినది, తడుపఁ

వాపితం ముండితే మతం,
బీజాకృతే

దంశితస్తు దప్తనర్జితయోరపి,

తూరితస్సావితే తూరే చాభి
శస్త్రే చ శంసితః,

సుకృతం చ శుభే పుణ్యే
సువిధానేచ వాచ్యవత్.

నికృతం విప్రలభ్యే స్యాన్నీచే
విప్రకృతేఽపి చ,

వికృతోఽసంస్కృతేఽపి స్యా
ద్బీభత్సే రోగితేఽపి చ.

FF.

సంస్కృతః కృత్రిమే శస్త్రే
భూషితే భేద్యవన్యతః,
సంస్కృతం లక్షణోపేతే

ప్రభూతం ప్రాజ్య ఉద్ధతే.

ప్రస్ఫుటస్సంప్రసారే స్యాద్వి
నీతే విగతేఽపి చ, అర్థాం
జరా చ ప్రస్ఫుటం జంఘా
యాం ప్రస్ఫుటా మతా.

సూన్యతం మంగళే సత్య
ప్రియవాచి చ సూన్యతం,
ప్రసూతం వాచ్యవజ్ఞాతే
ప్రసూతం కుసుమేఽపి చ.

విశ్రుతం జ్ఞాతసంహృష్ట ప్రతీ
తేష్వభిధేయవత్.

నిర్ముక్త స్త్యక్తసంగేస్యాన్ముక్త

వాపితం—(త్రి) గొలుగఁబడినది, విత్తన
ములు చల్లి దున్నినభూమి.

దంశితః—(త్రి) కొలుకఁబడినది, కవచము
వేయఁబడినది.

తూరితః—(త్రి) స్రవింపఁజేయఁబడినది,
లవణము, దూషింపఁబడినది.

సుకృతం—(న) శుభము, పుణ్యము,
(త్రి) లెస్సగా నొసరింపఁబడినది.

నికృతం—(త్రి) వంచింపఁబడినది, నీచుఁడు,
తిరస్కరింపఁబడినవాఁడు.

వికృతః—(త్రి) సంస్కరింపఁబడినది, వికల
మైనది, రోగముగలవాఁడు.

సంస్కృతః—(పు) కల్పింపఁబడినది, (కుండ
మున్నగునవి) స్తులింపఁబడినది, అలంక
రింపఁబడినది, (న) వ్యాకరణాదులచే
సంస్కరింపఁబడిన సుశబ్దము.

ప్రభూతం—(త్రి) విస్తారము, బయలు
దేరినది.

ప్రస్ఫుటః—(త్రి) వృద్ధినిొందునందునది,
అడఁకువగలది, పోయినది, (న)
చేరెడు పరిమితి, (స్త్రీ) పిక్క.

సూన్యతం—(న) మంగళము, సత్యము
ప్రియమునగు వాక్యము.

ప్రసూతం—(త్రి) పుట్టినది, (న)
పుష్పము.

విశ్రుతం—(త్రి) తెలియఁబడినది, సంతో
షింపఁజేయఁబడినది, ప్రసిద్ధమైనది.

నిర్ముక్తః—(త్రి) విడువఁబడిన సంబంధ

కంకుభోగిని. ౧౦౩.

ము గలవాఁడు, కుటుసము విడిచిప
పాము.

అవ్యక్తశృంగరే విష్ణావవ్యక్తం
మహదాదికే, ఆత్మన్యసి
స్యాదవ్యక్తమస్సుతే
చాభిధేయవత్.

అవ్యక్తః—(పు) శివుఁడు, విష్ణుమూర్తి,
(న) ప్రకృతివికారములైన మహా
దహంకారాది తత్త్వములు, పర
మాత్మ, (త్రి) వ్యక్తముకానిది.

వివిక్తంస్యాదసంపృక్తే వివేకా
న్వితపూతయోః, వాచ్య
వద్దర్శితో ధీరైర్వివిక్తం
రహసి స్త్యుతం.

వివిక్తం—(త్రి) సంబంధములేనిది, వివేక
వంతమైనది, పావనమైనది, (న) రహస్య
స్థలము.

రోహితం రుధిరే ధీర ఋజు
శక్రశరాసనే, రోహితో
మీనమృగయో ర్భేదే
రోహితకద్రుమే. ౧౦౪.

రోహితం—(న) రక్తము, కుంకుమము,
వంకరలేని ఇంద్రధనువు, (పు) మత్స్య
విశేషము, వృక్షవిశేషము.

లోహితం కుంకుమే రక్తే
గోశీరే చ కుచందనే, లో
హితస్యాన్నదే భామే
వర్ణభేదే తు వాచ్యవత్.

లోహితం—(న) కుంకుమ, రక్తము,
మిగుల సువాసనగల చందనవిశేషము,
రక్తచందనము, (పు) నదవిశేషము,
అంగారకగ్రహము, (త్రి) రక్తవర్ణము
గలది.

పుటితం స్యాద్ధస్తప్లుతే పాటిత
సూతయోఃపి,

పుటితం—(న) హస్తప్రదేశము, పెల్ల
గింపబడినది, కుట్టబడినది.

పీడితం బాధితే స్త్రీణాం
కరణే చాపి యంత్రితే.
౧౦౫.

పీడితం—(త్రి) బాధింపబడినది, (న)
రతిబంధవిశేషము, (త్రి) కట్టబడి
నది. [మొనది.

పిండితం గణితే సాంద్రే
పండితస్త్వికే కవా,

పిండితం—(త్రి) ఎంచబడినది, దట్ట
పండితః—(పు) తురుష్కదేశ ముండు
బుట్టిన యందుగుబంకతోఁజేసిన ధూప
ద్రవ్యము, విద్వాంసుఁడు.

హారితః షక్షిభేదే స్యాన్ముని
భేదేఽపి కైతవే. ౧౦౬.

హారితః—(పు) పసుపుపిట్ట, హారితమహర్షి,
నెపము.

జయంతీ పాదపే గౌర్యా
మింద్రపుత్రీ ప్రతాపయోః,
గోదంతో హరితాశే స్యా
ద్దంశితే హరితేఽపి చ,

భాసంతస్సుందరాకారే భా
సంతో భాసపక్షిణి. ౧౩౭.

మహాద్రాక్ష్యే విశాలే చ
మహతీ వల్లకీభిది,
మరుద్దేవే సమీరే స్యా
ద్వర్హా పూజ్యే జినేఽపి చ.
జగదాఖ్యాస్తృతా వాయూ
విష్టవే జంగమేఽపి
చ,

జగతీ భువనే త్కాయాం ఛందో
భేదే జినేఽపి చ.

పితృన్విపతిషన్నేతౌ పతనే
చుచిహంగయోః,
హరిత్కకుభి వర్ణే చ త్రై
వాజివిశేషయోః. ౧౪౦,

హరితోఽపి చ దూర్వా
యాం హరిద్వర్ణయుతే
ఽన్యవత్,

విద్యుత్సాదామినసంభోర్వి ర్ని
ప్యభే త్వభిధేయవత్.

గర్భత్సవర్ణలతయో
రోహిత్సర్వలతాభిదోః,

భూభృన్నరేంద్రే శ్చైలే చ

జయంతీ—(స్త్రీ) తక్కిడుచెట్టు, పార్వతీ
దేవి, ఇంద్రునికొమార్తె, శెండా.
గోదంతః—(పు) హరిదశము, (త్రి) కవ
చము వేయఁబడినది, (పు) పసుపు
రంగు.

భాసంతః—(త్రి) సౌందర్యవంతమైనది,
(పు) భాసపక్షి.

మహత్—(పు) రాజ్యము, విశాలము.

మహతీ—(స్త్రీ) నాడుని వీణె.

మరుత్—(పు) దేవుఁడు, వాయువు.

అర్హా—(పు) పూజ్యుఁడు, బుద్ధుఁడు.

జగత్—(పు) వాయువు, (న) భువనము,
(త్రి) గమనముగల జీవలోకము.

జగతీ—(స్త్రీ) లోకము, భూమి, ద్వాదశా
క్షరచ్ఛందస్సు, జనము.

పితృన్ } —(త్రి) పడనిష్టపడినది, (పు)
విపతిషన్ } పక్షి.

హరిత్—(స్త్రీ) దిక్కు, (పు) పాలాశ
వర్ణము, గజికి, పాలాశవర్ణముగల
యశ్వము.

హరితః—(పు) గజికి, (త్రి) పాలాశ
వర్ణముగలది.

విద్యుత్—(స్త్రీ) మెఱుపు, సంభ్యాకాలము,
(త్రి) కాంతిలేనిది.

గర్భత్—(స్త్రీ) బంగారు, తీగ.

రోహిత్—(పు) సూర్యుఁడు, (స్త్రీ) లతా
విశేషము.

భూభృత్—(పు) రాజు, పర్వతము.

పతక పాతుకపక్షిణోః.

కుర్వక కర్తకరే భస్మత్యే
స్వాదర్వక కుత్సితేన్యవతే,

పతక—(త్రి) యదునట్టివి, (పు) పక్షి.

కుర్వక—(త్రి) పనిచేయువాఁడు, బంటు.

అర్వక—(త్రి) కుత్సితుఁడు.

అర్వతీ కుంభదాస్యాం చ
వామ్యాం చ పరిక్షీర్తితా.

శ్రీమాం స్త్రీలకవృక్షే స్వాస్త్య
నోజ్ఞేధనికేఽపి చ,
ధీమాన్ వాచస్పతా ధీరే.

అర్వతీ—(స్త్రీ) తా ర్పుడుక తై, ఆఁడు
గుట్టము.

శ్రీమాన్—(పు) తిలకవృక్షము, (త్రి)
మనోహరమైనది, భాగ్యవంతుఁడు.

ధీమాన్—(పు) బృహస్పతి, విద్యాం
సుఁడు.

భాస్వాన్ భాస్వర సూర్య
యోః, ౧౮౪.

సుప్రతా సుఖసందోహ్యసుర
భ్యాం శోభనప్రతే, వా
చ్యవ

ద్వివృతా తుద్రరోగే స్వా
ద్వివృతం స్ఫుటే, ౧౮౫.

వనితా జనితాత్యర్థరాగ
యోషితి యోషితి, వని
తం యాచితేఽపి స్వాదర్వ
నితం సేవితేఽపి చ, ౧౮౬.

భాస్వాన్—(త్రి) ప్రకాశించునది, (పు)
సూర్యుఁడు.

సుప్రతా—(స్త్రీ) సుఖముగాఁ బాలునితుక
నిచ్చుగోవు, (త్రి) యోగ్యమగు
వ్రతముగలవాఁడు.

వివృతా—(స్త్రీ) రోగవిశేషము, (త్రి)
స్ఫుటమైనది.

వనితా—(స్త్రీ) అనురాగవతి, సామాన్య
స్త్రీ, (త్రి) యాచింపఁబడినది, సేవింపఁ
బడినది.

జామాతా వల్లభే సూర్యా
వర్తేఽపి దుహితృః యతా,

వినతా దేశికే రాజ్ఞ
విధాతా వేదసి స్తరే. ౧౮౭.

వినతా విడకాభేదే వినతా
తాన్యమాతరి, వినతః
ప్రణతేభుగ్నే శిక్షితేఽప్య
భిధేయవత్. ౧౮౮.

పంచతా పంచభావే స్వా

జామాతా—(పు) భర్త, శాకవిశేషము,
అల్లుఁడు.

వినతా—(పు) గురువు, రాజు.

విధాతా—(పు) బ్రహ్మ, మన్తధుఁడు.

వినతా—(స్త్రీ) ఒకవిధమైన కురువు. గరు
త్తంతునితల్లి, (త్రి) నమస్కరింపఁబడి
నది, వంగినది, శిక్షింపఁబడినది.

పంచతా—(స్త్రీ) ఐదగులు, మరణము.

పర్వతశ్చైవ దేవర్షోః

ప్రపాతో నిర్దురే భృగౌ.
పర్యాప్తం తు యథేష్టే స్యాత్
తృప్తా శక్తే నివారణే,
జీమూతస్సాన్యదృష్టకరే శక్తే
ఽద్రాఘోషకే ఘనే.

జీవాత్మరీపితే భక్తే జీవాత్మ
రీపనౌషధే,
ఏదతుః పురుషే వహ్నా
వాహతుః షధికే వృషే.
విహస్తో విహ్వలే పండే

పర్యస్తః పతితే వాతే,
ఆయస్తః స్థమితే ఊష్ణే క్షేత్రే
కుపితే వాతే. ౧౨౬.

నిరస్తః ప్రేషితేషా స్యాన్ని
వ్యూతే త్వరితోదితే, సం
తృప్తే చ స్రుతిహతే
విశ్వస్తో నిభృతే స్పృతః.
విశ్వాసయోగే విశ్వస్తో
విశ్వస్తా విధవా స్త్రి
యాం,

నివాతో దృఢసన్నాహే ని
ర్యాతే చాశ్రయేఽపి చ.
అనంతశ్చేష విజ్ఞాస్సాన్యదనం
తం సురవర్చసి, అనంత
స్సాన్యప్రసవధౌ వాచ్య

పర్వతః—(పు) పర్వతము, పర్వతుడును
దేవర్షి.

ప్రపాతః—(పు) సెలయేలు, చరియ.
పర్యాప్తం—(న) స్వేచ్ఛ, తృప్తి, (త్రి)
సమర్థుడు, (న) నివారించుట.

జీమూతః—(పు) కూలిచేయువాడు, దేవేం
దుడు, పర్వతము, చేదబీటచెట్టు,
మేఘము.

జీవాత్మః—(పు) జీవనము, అన్నము, జీవ
నాధారమగు నౌషధము.

ఏదతుః—(పు) పురుషుడు, అగ్ని.

వాహతుః—(పు) బాటసారి, ఎద్దు.

విహస్తః—(త్రి) వికలమైనది, (పు) నపుం
సకుడు.

పర్యస్తః—(త్రి) పడినది, చంపబడినది.

ఆయస్తః—(త్రి) సిచ్చలమైనది, ఉంపబడి
నది, శ్రమపెట్టబడినది, కోపగించినది,
కొట్టబడినది

నిరస్తః—(పు) విడిచినబాణము, చిమ్మబడి
నది, శీఘ్రముగా నుచ్చరింపబడిన
మాట, విడువబడినది, కొట్టబడినది.

విశ్వస్తః—(త్రి) దృఢమైనది, విశ్వాసము
గలది, (స్త్రీ) వితంతువు.

నివాతః—(పు) అభేద్యమగు కవచము,
గాలిలేకపోవుట, ఉనికికట్టు.

అనంతః—(పు) శేషుడు, విష్ణువు, (న)

ఆకాశము—(త్రి) అంతము లేనిది
(స్త్రీ) సుగంధిపాలచెట్టు, గజిక, వెన్న

వత్సముదాహృతః. ౧౨౯.
అనంతా శారిబాదూర్వా
విశల్యాంగలీఘ చ,
అనంతా మైమవత్యాం
చ గుడూచ్యాం చావనా
వపి. ౧౩౦.

వెదురుచెట్టు, తరిగొట్టుచెట్టు, పార్వతీ
దేవి, తిప్పతీగ, భూమి.

శకుంతః పక్షిభేదే న్యాద్యాస
పక్షి విహంగయోః,
దృష్టాంతశ్శాస్త్ర ఉభయో
దాహరణే ప్రకీర్తితః.
కృతాంతో యదసిద్ధాంత
దైవామశలకర్తసు,
నిశాంతః కథితశ్శాంతే నిశాం
తం భవనోపసౌః. ౧౩౧
వృత్తాంతో ఒససరే భావ
కార్త్యవార్తా విశేష
యోః, వృత్తాంతః ప్రకీ
యాయాం చ క్వచిదే
కాంతవాచి చ ౧౩౩.

శకుంతః—(పు) ఒకవిధమగుపక్షి, భాస
పక్షి, సామాన్యమగుపక్షి.
దృష్టాంతః—(పు) శాస్త్రము, పరస్పరో
దాహరణము.
కృతాంతః—(పు) యముడు, సిద్ధాంతము,
అదృష్టము, పాకకర్తము.
నిశాంతః—(త్రి) ఓర్పుగలవాడు, (న)
అంతఃపురము, ప్రాంతకాలము.
వృత్తాంతః—(పు) సమయము, భావము,
సమగ్రమగువార్త, ప్రకరణము,
రహస్యవాక్యము.

ఉద్వాంతో నిర్వదగజే సము
ద్గీరే చ వాచ్యసత్,
శుద్ధాంతో ఒంతఃపురే రాజ్ఞాం
రహాకథాంతరేఒపి చ,
౧౩౪.

ఉద్వాంతః—(పు) మదముడిగినయేరుగు,
వెళ్లగక్క—బడినది.
శుద్ధాంతః—(పు) రాజుల గుంతఃపురము,
రాజులువిహరించు రహస్యస్థలము.

అస్వంతమశుభే ఛుల్యాం మ
రణేఒనవధావపి, క్షేత్రే
ఒపి కథ్యతేఒస్వంత
ముదంతస్సాధువార్తయోః.
జయంతశ్శంకరేఒపి స్యాజ్జ
యంతః పాకశానౌ,

అస్వంతం—(న) అనుంగళము, ప్రాయ్యి,
చావు, అవధిలేకపోవుట, వరిమడి.
ఉదంతః—(పు) సజ్జనుడు, వృత్తాంతము.
జయంతః—(పు) శివుడు, దేవేంద్రుని
కుమారుడు.

ప్రణీతస్సంస్కృతే వహన్మా
విహితే చ ప్రవేశితే,
నిక్షిప్తే చోపసంపన్నే ప్ర
ణీతోభేద్యవస్తతః. ౧౧౦.
ప్రతీతస్సాదరే జ్ఞాతే

ప్రఖ్యాతః ఖ్యాతవృష్ట
యోః,

వాచ్యవత్సాత్మ్యమీతం
తు ప్రాక్షికేఽపి మృతే
ఽపి చ. ౧౧౧.

విసీతముపవీతే స్యాదపవీతే
జితేంద్రియే, వాణిజేసువ
హేఽశ్వే చ నిభృతే
చాభిధేయత్. ౧౧౨.

పుషతో వారిణే బిందా
పుషతశ్చాశ్వరో హితే,
భవేత్పుషదివ శ్వేతే
బిందుయక్తేతు వాచ్య
వత్. ౧౧౩.

భరతో నాట్యశాస్త్రేఽపి దా
వ్యవ్రాజబరేనతే, రామా
నుజేఽపి భరత స్సంతువా
యేఽపిచ క్వచిత్. ౧౧౪.

భారతం గ్రంథభేదే స్యా
జ్ఞంబూద్వీపేఽపి భారతం.

భారతీ తు సరస్వత్యాం పక్షీ
పుత్రిప్రభేదయోః. ౧౧౫

దుర్జాతం వ్యసనే ప్రోక్త మస
మృగాజ్ఞాతవస్తుని,

ప్రణీతః—(పు) మంత్రములచే సంస్క
రింపబడిన అగ్ని, (త్రి) చేయబడి
నది, ప్రవేశింపజేయబడినది, ఉంచ
బడినది, కూడుకొనియున్నది.

ప్రతీతః—(త్రి) ఆదరముతోఁగూడినది,
తెలియబడినది.

ప్రఖ్యాతః—(త్రి) ప్రసిద్ధము, సంతో
షించినది.

ప్రమీతం—(త్రి) ప్రోక్షింపబడినది,
మరణించినది.

విసీతం—(త్రి) పొందింపబడినది, తొలం
గింపబడినది, ఇంద్రియనిగ్రహము
గలవాఁడు, (పు) వర్తకుఁడు, శిక్షింప
బడినగుఱ్ఱము, (త్రి) దృఢమైనది.

పుషతః } —(పు) ఇజ్జి, బిందువు, తెల్ల
పుషత్ } మచ్చల జంతువు, తెలుపు,
(త్రి) బిందువులగలది.

భరతః—(పు) నాట్యశాస్త్రము, దుష్యం
తుని కొమారుఁడు, బోయవాఁడు,
నాట్యముచేయువాఁడు, దశరథ
పుత్రుఁడు, సాలెవాఁడు.

భారతం—(న) భారతము, జంబూద్వీ
పము.

భారతీ—(నీ) సరస్వతి, పక్షివిశేషము,
భారతీవృత్తి.

దుర్జాతం—(న) దుఃఖము, (త్రి) దుష్ట
మైనది.

పరేతో భూతభేదే స్వాత్మ
రేతో వాచ్యవన్మతే.

కపోతః పారాపతే స్వాత్మ
పోతాఖ్యచిహంగమే,
కాపోతమంజనేఽపి స్వాత్మ
పోతానాం చ సంహతౌ.

వ్యాయతం వ్యాయతే దీర్ఘ
దృఢే చాతిశయేఽన్య
ఽత్,

వ్యాఘాతో యోగభేదేస్వా
దంతరాయప్రహారయోః.
సంఘాతస్సంహతౌ ఘాతే సం
ఘాతో నరకాంతరే,

రైవతస్తు సువర్ణాళౌ శైల
భేదేఽపి శూలిని. ౧౧౯.

స్కాత్కిరాతస్తు భూనింబే
మేచ్ఛే చాల్పతనావపి,
మందాకిన్యాం కిరాతీ స్వా
త్కుట్టవ్యామపి దృశ్యతే.

ఆసోఢతశ్చార్కపర్ణే స్వాదా
సోఢతః కోవిదారకే,
ఆసోఢతా గిరికర్ణాంతం చ
వనమాల్యాం చవిశ్రుతా.

ఉదాత్తస్త్విరభేదే స్వా
త్కావ్యాలంకారహృద్య
యోః, ఉదాత్తో దాతృ
మహతో

ర్నిమిత్తం హేతులక్షణోః
ఉన్మత్త ఉన్మాదవతి ధత్తూర
ముచుకుందయోః,

పరేతః—(పు) పికాచభేదము, (త్రి) మర
ణించినది.

కపోతః—(పు) పావురము, అరణ్యపక్షి,
విశేషము.

కాపోతం—(న) సౌవీరాంజనము, పావుర
ములగుంపు,

వ్యాయతం—(త్రి) వ్యాపించినది, పొడ
వైనది, దృఢమైనది, అధికమైనది.

వ్యాఘాతః—(పు) పంచాంగయోగము
లలో నొకటి, విఘ్నము, దెబ్బ.

సంఘాతః—(పు) సమూహము, చంపుట,
నరకవిశేషము.

రైవతః—(పు) వృక్షవిశేషము, రైవత
కాద్రి, ఈశ్వరుడు.

కిరాతః—(పు) నేలవేము, మ్లేచ్ఛుడు,
పొట్టివాడు.

కిరాతీ—(స్త్రీ) ఆకాశగంగ, కుంభేనకత్తె.

ఆసోఢతః—(పు) జిల్లేడుచెట్టు, ఎఱ్ఱకాం
చనపుచెట్టు, (స్త్రీ) విష్ణుక్రాంతలత,
ఆడవిమల్లె.

ఉదాత్తః—(పు) ఉదాత్తస్వరము, ఉదా
త్తాలంకారము, (త్రి) మనోహరమైనది,
దాత, అధికమైనది.

నిమిత్తం—(న) కారణము, గుర్తు.

ఉన్మత్తః—(త్రి) పిచ్చిపట్టినవాడు, (పు)
ఉమ్మెత్తచెట్టు, పుష్పవృక్షవిశేషము.

త్వంచతా మరణేఽపి చ,
విజాతాఖ్యా ప్రసూతా
యాం జనితే వికృతేఽపి
చ, ౧౨౯.

సికతా వాలుకాయాం స్యు
స్సికతా ప్యామయాంతరే,
సికతాన్వితదేశే చ శర్క
రాయాం చ కీర్తితా.
౧౩౦.

వాసితా కణినార్యోర్వాసితం
సురభీకృతే, జ్ఞానమాత్రే
ఖగారావే వాసితం వస్త్ర
వేష్టితే. ౧౩౧.

పిశితా మాంసికాయాం స్యా
దామిషే. పిశితం మతం,
తృణతాపితృణత్వే స్యాత్తృ
ణతా కాద్ధకేఽపి చ.

ద్విజాతిరండజే విస్తే
శ్రీపతిః త్వాపతౌ హరౌ,
గోపతిః శృంగరే పండే పార్థివే
ఽపి వికర్తనే. ౧౩౩.

స్థపతిశ్చిల్పిభేదేఽపి స్థపతిః కం
చుకివృషి, జీవేష్టియాజకే
సూతేఽ

పృథుతిః కాలచంద్రయోః,
అంకతిస్సాద్విగ్నిహోత్రీజ్వల
నాంబుజయోనిషు,
రథతిర్నాయకే స్వర్గేఽ

పృథుహతిస్సాద్విగ్నిహోత్రీయోః

విజాతా—(స్త్రీ) ప్రసవించినస్త్రీ. పుట్టినప
బడినది, ఒకానొకరూపము గలది.

సికతాః—(స్త్రీ. ని. బ.) ఇసుక, (వ) రోగ
విశేషము, ఇసుక నేల, పంచదార.

వాసితా—(స్త్రీ) అడేసుగు, (స్త్రీ, (త్రి)
కర్పూరాదులచే బరిమళించునది, (న)
జ్ఞానము, పక్షిచేయుధ్వని, (త్రి) వస్త్ర
ముచే జుట్టబడినది.

పిశితా—(స్త్రీ) జటామాంసి (న) మాం
సము.

తృణతా—(స్త్రీ) తృణమగుట, ధనవు.

[బుడ.

ద్విజాతః—(పు) పక్ష్యాదులు, బ్రాహ్మ

శ్రీపతిః—(పు) రాజు, విష్ణువు.

గోపతిః—(పు) శివుడు, అంబోతు, రాజు,
సూర్యుడు.

స్థపతిః—(పు) వడ్డంగి, అంతఃపుర రక్ష
కుడు, బృహస్పతి యజ్ఞముచేసిన
వాడు, సూతుడు.

అమతిః—(పు) యముడు, చంద్రుడు.

అంకతిః—(పు) నిత్యాగ్నిహోత్రము గల
వాడు, అగ్ని, బ్రహ్మ.

రథతిః—(పు) నాయకుడు, స్వర్గలో
కము.

అంహతిః—(స్త్రీ) విడుచుట, రోగము.

నిఋతిస్సృదలక్షాం చ ది
కృతే నిరుపద్రవే,
అగస్తీర్వంగసేనే స్వాదగస్తీః
కుంభసంభవే. ౧౫౬.

గభస్తీః కిరణే సూర్యే స్వా
హాయాం చ విలోక్యతే,

సంగతిస్సంగమే జ్ఞానే
సన్నతిః ప్రణతౌ ధ్వనా.

ఆయతిస్సంగమే ద్వైతే ప్ర
భావాగామికాలయో,

ఆయతిస్సృద్భలే స్నేహే
వశిత్వే వాసరేపి చ.

మర్యాదాయాం తథా
యతి

ర్విపత్తిర్యాతనాపదోః,
నియతిర్నియమే దైవే

పద్ధతిః పంక్తివర్ణనోః. ౧౫౭
సంతతిః పంక్తివిస్తారగోత్రేషు

కవిభిస్సృతా, పరంపరా
భవేపి స్వాత్సంతతిః

పుత్రకన్యయోః. ౧౬౦.
సమృతిస్సృరనుజ్ఞానేపద్ధతిః

లాపేపి సమృతిః,
సమితిస్సంగరే సామ్యే సభా

యాం సంగమే చయే
అదితిర్వసుధాయాం స్వాద

దితిరేవమాతరి,
వసతిస్సృద్దవస్థానే యామి

న్యాం చ నికేతనే. ౧౬౨
పక్షతిః పక్షమూలే స్వాత్స

నిఋతిః—(స్త్రీ) జ్యేష్ఠాదేవి, (పు) నైఋతి,
(త్రి) ఉపద్రవములేవిది.

అగస్తీః—(పు) బక పుచ్చపుచ్చెట్టు, అగ
స్తీముని.

గభస్తీః—(పు) కిరణము, సూర్యుడు,
(స్త్రీ) స్వాహాదేవి.

సంగతిః—(స్త్రీ) కలయిక, జ్ఞానము.
సన్నతిః—(స్త్రీ) నమస్కారము, ధ్వని.

ఆయతిః—(స్త్రీ) కూడుకొనుట, విస్తారము,
సామ్యము, రాబోవు కాలము.

ఆయత్తి—(స్త్రీ) బలము, స్నేహము.
అధీనమగుట, దినము, హద్దు.

విపత్తిః—(స్త్రీ) బాధ, ఆపద.
నియతిః—(స్త్రీ) నియమము, అదృష్టము.

పద్ధతిః—(స్త్రీ) పనుస, మార్గము.
సంతతిః—(స్త్రీ) పరుస, విస్తారము, వంశవరం

పర, (త్రి) పరంపరయందు జనించినది,
పుత్రుడు, కన్యక.

పుత్రకన్యయోః. ౧౬౦.
సమృతిః—(స్త్రీ) అంగీకారము, కోరిక.

సమితిః—(స్త్రీ) యుద్ధము, పోలిక, సభ,
కూడుకొనుట, సమూహము.

అదితిః—(స్త్రీ) భూమి, దేవతల తల్లి.
వసతిః—(స్త్రీ) ఉండుట, రాత్రి, గృహము.

పక్షతిః—(స్త్రీ) టెక్కలమొదలు, పాద్యము.

రంగలి కుచాఽహిమః,
 విరావతం మహేంద్రస్య
 ఋజుదీనశరాసనే. ౧౯౦.
 విరావతీ స్యాత్తటితి సరి
 ద్భేదేఽపి లక్ష్యతే,
 కలధాతం రాప్య హేమోః
 కలధాతం కలధ్వనా.
 దివాభీతః కుంభిలే స్యాదు
 లూకే కుముదాకరే,
 పాశుపతో బకపుష్పే పశు
 పత్యధిదైవతే. ౧౯౧.
 నిష్కాసితో నిర్గమితేఽస్యా
 హితేఽధిక్రమేఽపి చ,

వ్యతీపాతో మహాత్మాతే
 యోగభేదాపయానయోః.

సమాఘాతో వధే యుద్ధే
 పరిఘాతోఽస్త్రఘాతయోః,
 వినిపాతోఽవపాతే స్యాద్దై
 వాదివ్యసనేఽపి చ. ౧౯౨.

సమాహితః ప్రతిజ్ఞాతే సమా
 ధిస్తే యతాత్మని, వాచ్య
 వన్నిహితే సేద్ధే సమా
 ధానే సమాహితం. ౧౯౩

సంద్యావర్తః స్త్రుతో వేత్త
 ప్రభేదే తగరుద్రుమే,
 పరివర్తే వినిమయే కూర్త

జము, నారింజచెట్టు, గజనిమ్మచెట్టు,
 సర్పవిశేషము. (న) వంకిరలేని పొడ
 వైన యింద్రధనుస్సు, (సీ) మెఱుపు,
 పాంచాలదేశమునందలి నది.

కలధాతం—(న) వెండి, బంగారు, అవ్యక్త
 మధురధ్వని.

దివాభీతః—(పు) దొంగ, గ్రుడ్లగూబ,
 కలువలున్న కొలను.

పాశుపతః (పు) శివమల్లెచెట్టు, శివుడధి
 దేవతగానున్న మంత్రము.

నిష్కాసితః—(త్రి) వెళ్లఁగొట్టఁబడినది,
 స్థాపింపఁబడినది, అధికారమొసంగఁ బడి
 నది.

వ్యతీపాతః—(పు) దేశోపద్రవము, పం
 చాంగయోగములలో నొకటి, పరు
 గెత్తుట.

సమాఘాతః—(పు) చంపుట, యుద్ధము.

పరిఘాతః—(పు) అస్త్రము, దెబ్బ.

వినిపాతః—(పు) పడుట, దైవవశమునఁ
 గలుగు దుఃఖము.

సమాహితః—(త్రి) ప్రతిజ్ఞ చేయఁ బడి
 నది, సమాధియందున్నవాఁడు, విష
 యాంతరసంచారములేని యాత్మగల
 వాఁడు, ఉంచఁబడినది, సిద్ధమయినది.
 (న) అంగీకారము.

సంద్యావర్తః—(పు) రాజగృహవిశేషము,
 నందివర్ధనపుచెట్టు.

పరివర్తః—(పు) హేచ్ఛుతగ్గులు మార్పు

రాజే పలాయనే. ౧౯౬

అభియుక్తః పరైరుద్ధే తథా
స్వాదతితత్పరే,

అతిముక్తస్త్వ వాసంత్యాం
తినిశే నిష్కశేఽపి చ.

ఉపరక్తస్త్వైస్సహికోయే తద్గ్ర
హే వ్యసనాతురే,

సూర్యభక్తో బంధుజీవే తథా
భాస్కరపూజకే.

నదీకాంతసముద్రే స్వాత్సింధు
వారేఽపి హిజ్జలే, నదీ
కాంతా స్త్రుతా జంబూ
కాకజంఘాలతాసు చ

నాగదంతో ద్విపదేగృహం
తద్గతదారుణి, నాగదంతీ
తుకుంభాయాం శ్రీహస్తి
న్యామపీష్యతే. ౨౦౦.

పుష్పదంతస్త్వ దిజ్నాగే నాగ
విద్యాధరాంతరే,

చంద్రకాంతోఽశ్వభేదే స్వా
చ్ఛంద్రకాంతంచక్రేరవే.

వైజయంతో గృహే శక్ర
ప్రాసాదభవజయోరపి. వై
జయంతీ పతాకాయాం
జయంతీ వహ్నిమంథ
యోః. ౨౦౪.

ర్భుకొనుట, ఆది కూర్తము, పరు
గెత్తుట.

అభియుక్తః—(త్రి) శత్రువులచే ముట్ట
డింపబడినది, అధికమగు నాసక్తి
గలది.

అతిముక్తః—(పు) బండిగురువెందతీగ,
నెమ్మిచెట్టు, (త్రి) వీర్యములేనివాడు.

ఉపరక్తః—(పు) రాహుగ్రహము, సూర్య
చంద్రులగ్రహణము, (త్రి) కష్టము
లచే బాధనొందువాడు.

సూర్యభక్తః—(పు) మంకెనచెట్టు, సూ
ర్యోపాసకుడు.

నదీకాంతః—(పు) సముద్రుడు, వాఝలి
చెట్టు, నీటిగన్నేరుచెట్టు, (నీ) నేరేడు
చెట్టు, కాకిదొండచెట్టు, ప్రేంకణపు
చెట్టు.

నాగదంతః—(పు) గజదంతము, ఇంటి
దూలము, (నీ) నాగదంతి చెట్టు,
గురుగుచెట్టు.

పుష్పదంతః—(పు) వాయవ్యదిగ్గజము,
సగ్పవిశేషము, పుష్పదంతుడనువిద్యా
ధరుడు.

చంద్రకాంతః—(పు) చంద్రకాంతమణి,
(స) కలువ.

వైజయంతః—(పు) గృహము, ఇంద్రుని
మేడ, ఇంద్రధ్వజము, (నీ) శేండా,
తక్కేడుచెట్టు, నెల్లికూరచెట్టు.

మల్లి కాశాకినీభిదోః,
వాసంతీ మాధసీయూధోః
పాటలాయాం క్రమే
లకే. ౧౭౭. వాచస్పతింగ
స్వృతుభవే వాసంతః
కోకిలే విశే,

పెరుగు తోటకూర.
వాసంతీ—(నీ) బండిగురువెందతీగ, అడవి
మొల్ల, పాటలీత, బుటె, (త్రి)
వసంతకాలమునఁబుట్టిరది, (పు) కోకిల,
విటుడు.

అథ తాంతశ్చతుర్వర్ణః
భవేదవసితం జ్ఞాతే గతావృ
ద్ధావసానయోః. ౧౭౮.

అవదాతం సితే పీతే విశుద్ధే
ప్రవరేఽపి చ,
అవగీతంతు నిర్వాదే మహు
ర్దృష్టే విగర్హితే.

అంతర్గతం స్వస్థితే స్వాన్న
ధ్యప్రాప్తే చ వాచ్యతే,
అంగారితం పలాశీయకలికో
ద్గమదగ్ధయోః. ౧౮౦.
అత్యాహితం మహాభీతో జ
వానపేక్షకర్తరి,

ఉపాహితోఽనలోత్పాత ఆ
హితే చాప్యూపాహితః.
ఉపాకృతోఽధ్వరహతపశూ
పద్రుతయార్చితః,

ఉదాస్థితః ప్రతీహారేఽధ్యక్షే
ఽపి ప్రణీధావపి. ౧౮౨.

తాంత చతుర్వర్ణము
అవసితం—(త్రి) తెలియఁబడినది, (న)
గమనము, (త్రి) నురిచినథాన్యము,
అంత మొందినది.

అవదాతం—(త్రి) తెల్లనిది, పచ్చనిది,
ఘనశుద్ధమైనది, శ్రేష్ఠమైనది.

అవగీతం—(న) అపనింద, (త్రి) పలు
మాటు చూడఁబడినది. నిందింపఁడగి
నది.

అంతర్గతం—(త్రి) మఱువఁబడినది, సగ
మును బొందినది.

అంగారితం—(న) మోడపగుచెట్టు మొగ్గ
వేయుట, (త్రి) తగులఁబెట్టఁబడినది.

అత్యాహితం—(న) గొప్ప భయము,
ప్రాణమునం దాశవదలిన సాహస
కార్యము.

ఉపాహితః—(పు) అగ్నివలనఁ గలుగు
నసాయము, కూడఁబొన్నది.

ఉపాకృతః—(పు) యజ్ఞమునందుఁ జంపఁ
బడినపశువు, (త్రి) ఉపద్రవము చేయఁ
బడినది.

ఉదాస్థితః—(పు) ద్వారముగాచువాడు,
నాయకుడు, చారుడు.

అభినీతో భవేన్నాన్యాయే
సంస్కృతామరిణోఽపి,
అభిజాతస్సస్మితోన్యాయే
కులీనప్రాక్షరూపయోః.

పారిజాతస్సరతరామందారే
పారిభద్రకే,
భవేత్పరిగతం లాభే ప్రయా
తే వేష్టితేఽపి చ. ౧౦౪
ఖ్యాతం ప్రణిహితం లభ్యే
విన్యస్తేఽపి సమాహితే,
భవేత్ప్రతిహతో ద్విష్టే ప్రతి
సలితరుద్ధయోః. ౧౦౬.
ఉల్లిఖితం సముత్క్లిర్యే వాచ్య
వచ్చ తనూకృతే,
విద్యాదుపచితం దిగ్ధే సమృద్ధే
చ సమాహితే. ౧౦౭
సముద్ధతస్సముద్గీర్యేఽవ్యవినీతే
సముద్ధతః,
కుహరితం పికాలా పేటితేర
తనిస్వనే. ౧౦౮.
భవేత్సల్లసతం లాతూరకే
సప్రసవే తతే,
ఉజ్జృంభితం తు చేష్టాయాం
ప్రభుల్లే చాభిధేయతే.
ఉద్ధాహితముపన్యస్తే బద్ధ
గ్రాహితయోరపి,
నిస్తుపితం నిస్త్యచి స్యాద్వ
ర్జితే చ లభూకృతే.
విరావతోఽభ్రమాతంగనా

అభినీతః—(పు) న్యాయము, (త్రి) సంస్క
రింపబడినది, కోపముగలది
అభిజాతః—(పు) న్యాయము, (త్రి)
సత్కులమునందు జనించినది, సౌంద
ర్యముగలది.

పారిజాతః—(పు) దేవతావృక్షము, పారి
జాతవృక్షము, దేవదారుచెట్టు.

పరిగతం—(న) లాభము, (త్రి) గతించి
నది, చుట్టుకొనియున్నది.

ప్రణిహితం—(త్రి) పొందబడినది, ఉం
చబడినది, అంగీకరింపబడినది.

ప్రతిహతః—(త్రి) ద్వేషింపబడినది,
జారినది, ఆడగింపబడినది.

ఉల్లిఖితం—(న) చిమ్మబడినది, సూక్ష్మ
ముగాఁజేయబడినది.

ఉపచితం—(త్రి) పూయబడినది, సమృద్ధ
మైనది, పొందబడినది.

సముద్ధతం—(త్రి) వెల్లగ్రక్కబడినది,
గర్వించినవాడు.

కుహరితం—(న) కోకిలధ్వని, చెప్పబడి
నది, రతియందలికంఠధ్వని.

సల్లవితం—(న) లత్తుకయెలుపు, (త్రి)
పూవులుగలచెట్టు, విస్తారమైనది.

ఉజ్జృంభితం—(న) స్త్రీపురుషులు చేయు
శృంగారచేష్ట, (త్రి) వికసించినది.

ఉద్ధాహితం—(త్రి) చెప్పబడినది, కట్ట
బడినది, స్వీకరింపబడినది.

నిస్తుపితం—(త్రి) పొట్టులేనిది, విడువ
బడినది, సానపెట్టబడినది.

విరావతః—(పు) తూర్పుననుండుదిగ్గ

క్షతిః ప్రతిపత్తిశా,
ఉన్నతిస్తార్థ్యదారేషు సమృ
ద్ధావృదయేఽపి చ. ౧౬౩.

ప్రసూతి స్థనయోత్పత్త్యస్త
థా దుహితరి స్తుతా,

వ్రతతిర్విస్తృతే వల్యాం
వహతిస్సచివే గవి. ౧౬౪.

దుర్గతిర్నరకే నిస్సే
వికృతిర్ద్వింబరోగయోః, వికృ
తిశ్చ వికారే స్యా

న్నికృతిశ్చ పరాభవే. ౧౬౫.
న్నికృతిర్భర్తృనేక్షేవేవ
దంతి శతశాత్యయోః,

అకృతిః కథితా రూపసామా
న్యవపుషోఽపి. ౧౬౬.

ప్రకృతిః కథితా యోనౌ
జంత్యమాత్యాదిమాత్మ
షు, ప్రథానే కారణే
ఛంధః ప్రభేదే భూతపం
చకే. ౧౬౭. ప్రకృతి
స్సహజే ప్రోక్తా ప్రకృతిః
పరమాత్మని,

నిర్వృతిస్సస్పృహతాయాం స్యా
దస్సంగమనసౌఖ్యయోః.

సునీతిశ్శోభననయే సునీతి
ర్ధ్వవమాతరి,

ప్రవృత్తిః కథితా వృత్తా
ప్రవాహోదంతయోఽపి.

విచ్ఛిత్తిరంగరాగే స్యాద్ధావ
విచ్ఛేదయోఽపి,

ఉన్నతిః—(సీ) గరుడునిభార్య, పరిపూర్ణ
త్వము, అభివృద్ధి.

ప్రసూతిః—(సీ) పుత్రుడు, పుట్టుక,
కుమార్తె.

వ్రతతిః—విస్తారము, తీరగె.

వహతిః—(సీ) మంత్రి, గోవు.

దుర్గతిః—(సీ) నరకము, దారిద్ర్యము.

వికృతిః—(సీ) ఉపద్రవము, రోగము,
వికారస్వరూపము.

నికృతిః—(సీ) తిరస్కారము, భయపెట్టుట,
చిస్తుట, (పు) ధూర్తుడు, (సీ) కుత్సి
తము.

అకృతిః—(సీ) సామాన్యకారము, శరీ
రము.

ప్రకృతిః—(సీ) భగము, ప్రాణి, స్వామ్య
మాత్మ్యలు మున్నగువారు, తల్లి,
ప్రధానము, కారణము అని వ
ఛంద
స్సు, పంచభూతములు, స్వభావము,
పరమాత్మ.

నిర్వృతిః—(సీ) సుఖముగా నుండుట,
నశించుట, సుఖము.

సునీతిః—(సీ) యోగ్యమగునీతి, ధృఢి
తల్లి.

ప్రవృత్తిః—(సీ) వ్యాపారము, ప్రవా
హము, వార్త.

విచ్ఛిత్తిః—(సీ) మైవూత, స్త్రీల విలాస
విశేషము, భేదము.

సంవిత్తిః ప్రతిపత్తా స్యాదని
వాదే జనస్య చ. ౧౭౦.

ఆపత్తిః ప్రపణే దోషే
చాసత్తిస్సంగలాభయోః,
పర్యాప్తిస్సాన్య త్ప్రకామేఽపి
తృప్తా చ పరిరక్షణే.

సమాప్తిశ్చ ససానే స్యాత్స
మాప్తిశ్చ సమర్థనే,

బృహతీ త్సుద్రవార్తాక్యాం
కంటకార్యాం చ వాచి
చ. ౧౭౧. వారిధాన్యాం
మహాత్యాం చ ఛందో
వసనభేదయోః,

మాలతీ జాతియువతిజ్యో
త్స్నాస్సు సరిదంతరే,

౧౭౩. కాకమాచ్యాం
విశలాన్యాయాంవిభావర్యా
మపీవ్యతే,

భవతీ బాణభేదే స్యాద్భవ
ద్యుష్టత్సతో స్త్రీషు.

రేవతీ హరిపత్న్యాం స్యా
త్తారాభేదేఽపి మాతృషు,

పార్వతీ శల్లకీ దుర్గాద్రాఽపి
జీవనీషు చ. ౧౭౪.

స్రవంతీ చ ద్రవంతీ చ సరి
దోషభేదయోపి,

జీవంతీ జీవనీశమ్యా ర్గుడూ
చీవందయోరపి. ౧౭౬.

హసంత్యం గారథాన్యాం చ

సంవిత్తిః—(స్త్రీ) జ్ఞానము, వివాదము లేక
పోవుట.

ఆపత్తిః—(స్త్రీ) పొందించుట, దోషము.

ఆసత్తిః—(స్త్రీ) కూడుకొనుట, లాభము.

పర్యాప్తిః—(స్త్రీ) అతిశయము, తృప్తి,
రక్షణము.

సమాప్తిః—(స్త్రీ) అంతము, సమర్థించుట.

బృహతీ—(స్త్రీ) నేలములగచెట్టు, వాకుడు
చెట్టు, మాట, జలసాత్రము, నార
దుని వీణే, నవాక్షరఛందస్సు ఉత్త
రీయము.

మాలతీ—(స్త్రీ) జాజిచెట్టు, యశావన్తస్త్రీ,
వెన్నెల, మూలతీనది, కాచిచెట్టు,
వెన్న వెదురుచెట్టు, రాత్రి,

భవతీ—(స్త్రీ) విషముపొదిగినబాణము,
(త్రి) యుష్టదర్థకము (నీవు) సదర్థము,
(ఉన్నది)

రేవతీ—(స్త్రీ) బలరామునిభార్య, రేవతి
నక్షత్రము, సప్తమాతృకలు.

పార్వతీ—(స్త్రీ) అందుగుచెట్టు, పార్వతీ
దేవి, ద్రావది, పాలకూర.

స్రవంతీ } —(స్త్రీ) నది, ఎలుక చెవిచెట్టు.
ద్రవంతీ }

జీవంతీ—(స్త్రీ) పాలకూర, జమ్మిచెట్టు,
తిప్పతీగ, బదనిక,

హసంతీ—(స్త్రీ) కుంపటి, మల్లెచెట్టు,

పురస్కృతం స్వీకృతాభిశస్త
యోరభిధేయవత్, అగ్రే
కృతాభ్యర్థితయోస్సిక్తే
చాపి పురస్కృతం. ౨౦౩
అవధ్వస్తం పరిత్యక్తే నింది
తేఽప్యవమార్జితే,

ధూమకేతుః స్వతః వహన్
పుత్రాపతగ్రహభేదయోః.
చిత్రగుప్తః కృతాంతే స్యా
ల్లేఖకే చాస్య సమృతః,
పంచగుప్తస్తు చార్వాక దర్శ
నే కమలేఽపి చ. ౨౦౪
అధిక్షిప్తః ప్రణిహితే తథా
నిర్భర్తినైఽపి చ,
ప్రతిక్షిప్తం ప్రతిహతే ప్రేషి
తే చ నిరాకృతే. ౨౦౬.
మరుత్వాన్యాయతౌ శక్తే

సరిత్వాసంబుధౌ నదే,
ఆయుష్ఠాన్యోగభేదే స్యాదా
యుష్ఠా చిరజీవిని.
వివస్వాన్ విబుధే భానౌ

భగవాన్ బుద్ధపూజ్యయోః,
ద్వీపవాన్ సింధునదయో
ద్వీపవత్సాపగాభవోః.
గరుత్మాన్విహగే తార్క్ష్య
సంఖ్యావాన్పండితేషు తే,

పురస్కృతం—(త్రి) స్వీకరింపఁబడినది,
నిందింపఁ బడినవాఁడు, ముందుగాఁ
జేయఁబడినది, పూజింపఁబడినది, తడు
పఁబడినది.

అవధ్వస్తం—(త్రి) విడువఁబడినది, నిం
దింపఁబడినది, చూర్ణముగాఁ జేయఁబడి
నది.

ధూమకేతుః—(పు) అగ్ని, తోఁకచుక్క,
గ్రహవిశేషము.

చిత్రగుప్తః—(పు) యముఁడు, చిత్రగు
ప్తుఁడు.

పంచగుప్తః—(పు) చార్వాకమత శాస్త్ర
ము, తాఁజేలు.

అధిక్షిప్తః—(త్రి) పంపింపఁబడినది, కూట
సామ్యోదులచే నిందితుఁడు.

ప్రతిక్షిప్తం—(త్రి) కొట్టఁబడినది, పంపఁ
బడినది, తిరస్కరింపఁబడినది.

మరుత్వాన్—(పు) వా ను మంతుఁడు,
ఇంద్రుఁడు,

సరిత్వాన్—(పు) సముద్రుఁడు, నదము.

ఆయుష్ఠాన్—(పు) పంచాంగయోగభేద
ము, దీర్ఘాయువు గలవాఁడు.

వివస్వాన్—(పు) పండితుఁడు, శూ
రుఁడు. [జ్యోతిః.

భగవాన్—(పు) బుద్ధుఁడే పుఁడు, పూ
ద్వీపవాన్—(పు) సముద్రము, నదము.

ద్వీపవతీ—(స్తీ) నది, భూమి.

గరుత్మాన్—(పు) పక్షి, గరుత్మంతుఁడు.

సంఖ్యావాన్—(పు) పండితుఁడు, (త్రి)
సంఖ్యగలది.

అంశుమాళ భాస్కరే శాలి
 పక్ష్యామంశుమతీ మతా,
 అర్థపతిః కుబేరే స్యాదీశ్వ
 రేఽర్థపతి స్తథా,
 గృహపతిర్గృహస్థే స్యా ద
 త్యాధానే చ సత్రిణి
 సేనాపతిః కార్తికేయేఽప్యసీ
 కాధిక్యతేఽపి చ,
 లక్ష్మీపతిర్వాసుదేవే లవంగ
 ద్రుమపూగయోః, ౨౧౧,
 ప్రజాపతిర్విధౌ భూపే
 హిమారాతిః ఖగేఽనిలే,
 వనస్పతిర్వృక్షమాత్రే వినా
 పుష్పం ఫలద్రుమే, ౨౧౨,
 సదాగతిస్స్యాత్పవనే నిర్వాణే
 చ నదీశ్వరే,
 దివాకీర్తిస్తు చందాలే నాపి
 తోలూక యోరపి, ౨౧౩.
 శతధృతిర్ధాతరింద్రే
 సుధాసూతిర్నఖే విధౌ,
 భవేదపచితిః పూజాక్షయహా
 నిఘ నిష్కృతో, ౨౧౪,
 అనుమతిస్సాన్యదూనేం దు
 పూర్ణిమానుజ్జయోరపి,
 ప్రతికృతిః ప్రతీకారే ప్రతి
 మాయాం చ పూజనే.
 నిరాకృతిః ప్రతీక్షేపేఽన్య
 స్వాధ్యాయేఽన్యనాకృతో,
 ప్రతిపత్తిః పదప్రాప్తౌ ప్రవృ
 త్తికో—10

అంశుమాళ—(పు) సూర్యుడు, (సీ)
 ముయ్యకుల పొన్న చెట్టు,
 అర్థపతిః—(పు) కుబేరుడు, రాజు,
 గృహపతిః—(పు) గృహస్థుడు, నిత్యాగ్ని
 హోత్రి, యజ్ఞము చేయువాడు.
 సేనాపతిః—(పు) కుమారస్వామి, సేనా
 నాయకుడు,
 లక్ష్మీపతిః—(పు) విష్ణువు, లవంగపుచెట్టు,
 పాకచెట్టు.
 ప్రజాపతిః—(పు) బ్రహ్మ, రాజు.
 హిమారాతిః—(పు) సూర్యుడు, అగ్ని,
 వనస్పతిః—(పు) వృక్షము, పూలు లేక
 ఫలించెడి చెట్టు.
 సదాగతిః—(పు) వాయువు, సుఖము,
 సముద్రము.
 దివాకీర్తిః—(పు) మాదగవాడు, మంగలి
 వాడు, గ్రుడ్లకూబ.
 శతధృతిః—(పు) బ్రహ్మ, ఇంద్రుడు.
 సుధాసూతిః—(పు) యజ్ఞము, చంద్రుడు.
 అపచితిః—(సీ) పూజ, నాశము, హాని,
 ప్రతీకారము.
 అనుమతిః—(సీ) ఒకకళ తక్కువయైన
 చంద్రుడుగల పూర్ణిమ, ఆజ్ఞ.
 ప్రతికృతిః—(సీ) ప్రతిక్రియ, విష్ణువినాయ
 కాదిప్రతిమ, పూజ.
 నిరాకృతిః—(సీ) తిరస్కారము, వేదము
 చదువనివాడు—(త్రి) ఆకారము
 లేనిది.
 ప్రతిపత్తిః—(సీ) స్థానమునుబొందుట,

తా గౌరవేషిచ, ౨౧౬,
ప్రాగల్భ్యే చ ప్రబోధే చ
ప్రతిపత్తిః ప్రయుజ్యతే,
ఉపసత్తిస్సంగమే స్యాత్తేవా
యాం ప్రతిపాదనే.

అభిశస్తిస్సృతా లోకాప
వాదే ప్రార్థనేషి చ,
పారావతః కలరవే శైలే
మర్కటతందుకే, ౨౧౮.

భోగవతీ భుజంగానాం నగరి
సరితోరపి,

గంధవతీ సురాభూమ్యాః
పురీయోజనగంధయాః.

హైమవత్యభయాస్వర్ణ తీ
ర్యోశ్వేతవచోమయోః,
చర్మణ్యతీ నదీభేదే కదలీపాద
వేషి చ, ౨౨౦.

కుముద్వతీ కుముదిన్యాం కుశ
పత్న్యాం కుముద్వతీ,
శుభదంతీ సుదంత్యాం స్యా
త్పుష్పదంతేభయోషితి.

సరస్వతీ నదీభేదే గోవాద్వేవ
తయోర్గిరి, స్త్రీరత్నే చా
పగాయాం చ

సఃస్వా నసికేంబుధా.
రంగమాతాపికుట్టన్యాం స్తృ
తా భూమిరుహామయే,

ప్రధూమితా క్లేశితాయాం
సూర్యగంతవ్యదిశ్యసి.

వ్యాపారము, గౌరవము, ప్రతిభ,
జ్ఞానము.

ఉపసత్తిః—(స్త్రీ) కలయిక, నేవించుట,
సమర్థించుట.

అభిశస్తిః—(స్త్రీ) జననింద, యాచనము.

పారావతః—(పు) పావురము, పర్వతము,
కోతితుముకిచ్చెట్టు.

భోగవతీ—(స్త్రీ) పాతాళమందలి పట్టణము,
పాతాళనది.

గంధవతీ—(స్త్రీ) కల్లు, భూమి, వాయు
దేవునిపట్టణము, వ్యాసునితల్లి.

హైమవతీ—(స్త్రీ) కరకచ్చెట్టు, కంకువృపు
చ్చెట్టు, తెల్లవన, పార్వతి.

చర్మణ్యతీ—(స్త్రీ) నదీవిశేషము, ఆరటి
చ్చెట్టు.

కుముద్వతీ—(స్త్రీ) కలువలుగల సరస్సు,
కుశునిభార్య.

శుభదంతీ—(స్త్రీ) యోగ్యమగు దంత
ములు గలది, వాయవ్యదిక్కునందలి
యాదేనుగు.

సరస్వతీ—(స్త్రీ) నదీ విశేషము, గోవు,
సరస్వతీదేవి, మాట, స్త్రీరత్నము,
నదీసామాన్యము.

సఃస్వా—(పు) రసికుడు, సముద్రము.

రంగమాతా—(స్త్రీ) తార్పుకత్తె, వృక్ష
రోగవిశేషము.

ప్రధూమితా—(స్త్రీ) క్లేశపెట్టుబడినది,
సూర్యుడు పొందఁదగినదిక్కు.

ప్రవాజితా త ప స్వీ న్యాం
ముండిన్యాం మాంసికా
పథా.

ఋష్యప్రోక్తా శతావర్యాం
శూకశింబ్యాం బలాభిది.

కృష్ణవృంతా పాటలాయాం
మాషపర్ణ్యాంచభావితా,
సముద్రాంతా తు కార్పాసీ
స్ఫృక్కా దురాలభాసు
చ, ౨౨౧.

అథ తాంత పఞ్చవర్ణః.

స్యాదవలోకితో బుద్ధే వే
క్షితే త్వవలోకితం,
ఉపధూపిత ఆసన్నమరణే పరి
ధూపితే. ౨౨౬.

స్యాదవరాజితో విష్ణౌ శ్రీ
కంఠే చాపరాజితే,

శ్వేతాజయంతీ దుర్గాస్వనిర్జితే
త్వభిధేయవత్. ౨౨౭.

గణాధిపతిరిత్యాఖ్యా శంక
రేఽపి గజాననే,

యాదసాంపతిరంభోధా ప్ర
తీచీషిక్పతావపి. ౨౨౮.

స్యాస్పృధివీపతిర్భూవే ఋష
భాఖ్యాపథేఽపి చ,

మూర్ధాభిషిక్తో భూపాలే ప్ర
ధానే క్షత్రియేఽపి చ.

వసంతదూతశ్చూతే స్యాత్విక
పంచమరాగయోః,

ప్రవాజితా—(సీ) యోగిని, తలవెండు
కలులేని స్త్రీ, జటామాంసి.

ఋష్యప్రోక్తా—(సీ) షిల్లిపిచ్చర, దూల
గొండి, చిట్టాముదపుచెట్టు.

కృష్ణవృంతా—(సీ) కలిగొట్టుచెట్టు, కారు
మినుముచెట్టు.

సముద్రాంతా—(సీ) ప్రత్తిచెట్టు, స్ఫృక్క-
యను గంధద్రవ్యము, పిన్నరేగటి
దూలగొండిచెట్టు.

తాంత పంచవర్ణము.

అవలోకితః—(పు) బుద్ధదేవుడు. (త్రి)
చూడఁబడినది.

ఉపధూపితః—(త్రి) ఆసన్నమరణముగల
వాడు, వీడింపఁబడినవాడు.

అవరాజితః—(పు) విష్ణువు, శివుడు, (త్రి)
జయింపసాధ్యముగానిది.

శ్వేతాజయంతీ—(త్రి) జయింపశక్యము
గానికోట.

గణాధిపతిః—(పు) శివుడు, గణపతి.

యాదసాంపతిః—(పు) సముద్రము, వరుణ
దేవుడు.

స్పృధివీపతిః—(పు) మనురాజు, ఋషభ
గంధద్రవ్యము.

మూర్ధాభిషిక్తః—(పు) రాజు, ముఖ్యుడు,
క్షత్రియుడు.

వసంతదూతః—(పు) మామిడిచెట్టు, కోకిల
పంచమస్వరము.

వసంతదూతీ పాటశ్యాం గణి
తార్యతిముక్తయోః.

అథ తాంత షడ్వర్ణః.

అర్థపారా వ త శ్చ త్ర కం తే
తి త్తిరిపక్షిణి,

అథ తాంత సప్తవర్ణః.

సముద్రనవనీతాఖ్యాపీయూ
షామృతరోచిషాః. ౨౩౧

అథ ఘాంతవర్ణః.

రథస్యాత్స్యందనే కాయే
చరణే వేతనేఽపి చ,

కుథః ప్రవేణీకుథయోః

సీథోఽర్కే పీథమంభసి. ౧.

కోథస్తు శతితే నేత్రరుగ్భేధే
మంథనేఽపి చ,

ప్రోథోఽధ్యగేఽశ్వఘోణా
యాంఽటిస్త్రీగర్భయారపి.

క్వాథస్యాద్ధ్రవనిషా కే
దుఃఖవ్యసనయారపి,

సిక్థం నీల్యా మధూచిప్తే
సిక్థః ఓదనసంబవే. ౩.

పృథుర్నృపే కృష్ణజీరే వా
ప్యాం పృథురుహత్యపి,

దుఃస్థస్యాద్ధ్రవే మూఢే
ప్రస్థశ్చిఖరమానయోః. ౪.

ప్రస్థస్యానౌ ప్రయాణేతు
ప్రస్థాపి పరిఃథ్యతే,

తుత్థోగ్నావంజనే తుత్థా
తుత్థోగ్నావంజనే తుత్థా

వసంతదూతీ—(సీ) పాటలీలత, పుష్ప
వృక్షవిశేషము, బండిగురువెందచెట్టు.

తాంత షడ్వర్ణము.

అర్థపారావతః—(పు) పావురములలో
భేదము, తీతువునిట్టు.

తాంత సప్తవర్ణము.

సముద్రనవనీతః—(పు) అమృతము,
చంద్రుడు.

ఘాంతవర్ణము.

రథః—(పు) రథము, శరీరము, పాదము,
ప్రబృలిచెట్టు. [దర్శన

కుథః—(సీ) వరుగుపైఁ బటచు వస్త్రము,
పీథః—(పు) సూర్యుడు, (న) జలము.

కోథః—(పు) దుష్టత్యము, నేత్రరోగవిశే
షము, మధించుట.

ప్రోథః—(పు) బాటసారి, గుఱ్ఱపుముట్టె,
కటిప్రదేశము, స్త్రీలగర్భము.

క్వాథః—(పు) ద్రవపదార్థము కాచుట
దుఃఖము, ఆపద.

సిక్థం—(న) నీలిమందా, మైనము, (పు)
అన్నకణము.

పృథుః—(పు) పృథుచక్రవర్తి, సల్లజీలకఱ్ఱ,
దిగుడుబావి, (త్రి) విస్తారమైనది.

దుఃస్థః—(పు) దరిద్రుడు, మూఢుడు.

ప్రస్థః—(పు) పర్వతశిఖరము, కుంచెడు పరి
మాణము, (ష్ట) కొండచరియ. (సీ)

ప్రయాణము.
తుత్థః—(పు) అగ్ని, తుత్తము, (న) మైల

నీలీసూక్ష్మలయోరపి. ౫.
మంథస్సక్తవమంథాననేత్రా
మయదివాకరే,

గ్రంథోధనేస్యాత్సంధ్యే
ద్వాత్రింశద్వర్ణనిర్మితే. ౬.
గ్రంథిఃస్వణి కౌటిల్యే
గ్రంథిపర్ణే గదాంతరే,

అర్థఃప్రకారే విషయే విత్త
కారణవస్తుషు. ౭. అభి
ధేయే చ శబ్దానాం నివృ
త్తౌ చ ప్రయోజనే,

తీర్థం శాస్త్రార్థ్యక్షేత్రోపా
యోపాధ్యాయ మంత్రి
షు. ౮. అవతారవిజృంభాం
భిః స్త్రీరజస్సుచ విశ్రుతం,
సార్థో వణిక్సమూహే స్యా
దపిసంఘాతమాత్రకే. ౯.

పార్థస్య కకుభే జిహ్వే
గాథా వాగ్భేదవృత్తయోః,

కంథా మృణ్మయభితౌ చ కం
థా స్రావరణాంతరే. ౧౦.

అస్థాచాలంబనాస్థానయత్నా
పేక్షాసు కథ్యతే,

సంస్థాస్థిరా చరేనాశే వ్యక్తి
సాదృశ్యయోరపి. ౧౧.

వీధీ గృహాంగే పంక్తౌ చ
నాట్యరూపకవర్ణనోః,

(నీ) నీలిచెట్టు, సన్నయేలకులు.
మంథః—(పు) సక్తుపిండితోజేయు పానీ
యము, కవ్వము, నేత్రరోగవిశేషము,
సూర్యుడు.

గ్రంథః—(పు) ధనము, ప్రబంధరచనము,
అనుష్టుపుశ్లోకము.

గ్రంథిః—(పు) చెఱకు మున్నగువాని
కణుపు, కుటిలత్వము, స్థానేయమను
గంధద్రవ్యము, కణితి.

అర్థః—(పు) విధము, విషయము, ధనము,
కారణము, మృత్పాపాశాదివస్తువు.
శబ్దముయొక్క వాచ్యార్థము, మర
లుట, ప్రయోజనము.

తీర్థం—(న) వాస్త్రము, యజ్ఞము, పుణ్య
క్షేత్రము, ఉపాయము, గురువు,
మంత్రి, నీళ్ల రేవు, ఋషులు స్నానము
చేయు సరస్సు, రజోరక్తము.

సార్థః—(పు) వర్తక సమూహము,
సంఘము.

పార్థః—(పు) వీణకరివె, అర్జునుడు.

గాథా—(నీ) ప్రాకృతాదిభాషలు,
శ్లోకము.

కంథా—(నీ) మట్టిగోడ, కంచ.

అస్థా—(నీ) అధారము, కొలుపుకూటము,
ప్రయత్నము, కోరిక.

సంస్థా—(నీ) ఉండుట, (పు) దూత, (నీ)
నాశనము, ఆకారము, సామ్యము.

వీధీ—(నీ) గృహములవరుస, వరుస,
నాటకభేదము, మార్గము.

యూథీ పుష్పప్రభేదే స్వా
న్యగధ్యాం చ కురంటకే.
యూథం తిర్వక్సమూహే
స్వా ద్భృందమాత్రే చ
భాషితం,

అథ థాంతస్త్రీవర్ణః.

మన్తథః కామచింతాయాం
కపిత్థే కుసుమాయుధే.
ఉన్తాథః కూటయంత్రే స్వా
న్తారణే ఘాతుకేఽపి చ,
ప్రమథోఽపి గణే ప్రోక్తః
పథాయాం ప్రమథా
మతా. ౧౪.

నిశీథోఽప్యర్థరాత్రే స్వాన్ని
శీథో రాత్రిమాత్రకే,
విదథో యోగిశృతినో
రుద్రథశ్శుని కుక్కుటే. ౧౫.
సనాథస్సదృశే యుక్తే నాథ
వత్యపి దృశ్యతే,
శమథస్సచివే శాంతా
దమథో దమదండయోః. ౧౬.

వరూథో రథగుప్తా స్వా
ద్వరూథం చర్మవేశ్మనోః,
అతిథిః కుశపుత్రేఽపి కోపే
ప్రాహుణికేఽపి చ. ౧౭.
వమథుర్వమనేఽపి స్వా ద్దజ
స్మకరశీకరే,

యూథీ—(స్త్రీ) పుష్పవిశేషము, అడివి
మొల్ల చెట్టు, పచ్చపూవులగోరింట.
యూథం—(న) పశ్వాదుల సమూహము,
సంఘము.

థాంత స్త్రీవర్ణము.

మన్తథః—(పు) కామోదేకము, వెలగ
చెట్టు, మన్తఘండు.
ఉన్తాథః—(పు) పులి మున్నగువాని బట్టు
బోను, చంపుట, ఘాతుకుడు.
ప్రమథః—(పు) ప్రమథగణము, (స్త్రీ) కర
క చెట్టు.

నిశీథః—(పు) అథరాత్రి, రాత్రి.

విదథః—(పు) యోగి, పుణ్యాత్ముడు.
ఉద్రథః—(పు) కుక్క, కోడి.
సనాథః—(త్రి) సమానమైనది, కూడు
కొన్నది, నాథుడుగలది.
శమథః—(పు) మంత్రి, ఓరిమి.
దమథః—(పు) ఇంద్రియనిగ్రహము, దండ
నము.

వరూథః—(పు) రథమునకుఁ గప్పిన వ్యా
ఘ్రాదిచర్మము, సామాన్య చర్మము,
గృహము.

అతిథిః—(పు) కుశుని కుమారుడు,
కోపము, ఆగంతుకుడు.

వమథుః—(పు) వాంతి, ఏనుఁగుతుండము
కొననుండివచ్చు తుంపురులు.

క్షవధుస్సృజ్మతే కానే హి
కామయామపి కథ్యతే.
సమర్థోఽపి హితే శక్తే సంబం
ధార్థేఽపి సమృతః,
సిద్ధార్థశ్యాక్యసింహే స్వా
త్సిద్ధార్థస్సితసరవే. ౧౯.
కాయసోఽపి నృహితే స్వా
త్ప్రభేదే పరమాత్మని,
కాయస్థా తు హరితక్యా
మామలక్యాం చ దర్శి
తా. ౨౦.

వయస్థో వా చ్యవద్యూని
వయస్థా శాల్తలీద్రుమే,
బ్రాహ్మిగుహూచీ కాకోలి
సూత్రైలామలకీషు చ,
ఆశ్వత్థో గర్భభాండే స్వాత్తి
పులే పూర్ణిమాతిథౌ,
ఉపస్థో మేడ్ర ఉత్సంగే భగే
పాయా చ కథ్యతే. ౨౧.
నిర్గంధో నగ్న కేఽపి స్వా
న్నిస్వబాలిశయోరపి,
గోగ్రంధిస్తుకరిషే స్వాద్ధోష్ఠే
గోజిహ్వాకావధే. ౨౩.
అవ్యథా తు హరితక్యాం
పన్నగే నిర్వృత్తధేఽపి చ,
పద్మగంధాపి వచాసింహాశ్చ
మండగంధోఽపి ప్రకీర్త్య
తే. ౨౪.

క్షవధుః—(పు) తుమ్ము, దగ్గు, ఎక్కెళ్లు.
సమర్థః—(పు) ఇష్టుడు, సామర్థ్యము
గలవాడు, సంబంధార్థము.
సిద్ధార్థః—(పు) బుద్ధుడు, తెల్లవాలు.
కాయస్థః—(పు) బ్రాహ్మణస్త్రీయందు క్ష
త్రియునకు జనించినవాడు, పరమాత్మ,
(స్త్రీ) కరకకాయ, ఉసిరికకాయ.

వయస్థః—(త్రి) పిన్నవయస్సుగలది, (స్త్రీ)
బూరుగుచెట్టు, పొన్నగంటికూర, తిప్ప
తీగ, కాకోలియనునోవధి, సన్నయేల
కులు, ఉసిరికకాయ.
ఆశ్వత్థః—(పు) కలజువ్విచెట్టు, రావిచెట్టు,
పూర్ణిమాతిథి.
ఉపస్థః—(పు) శిశ్నము, ఉపరిభాగము,
యోని, గుదస్థానము.
నిర్గంధః—(పు) సిగంబరుడు, దరిద్రుడు,
వివేకములేనివాడు.
గోగ్రంధిః—(పు) ఎరువు, ఆవులమంద,
ఎద్దునాలుకచెట్టు.
అవ్యథా—(స్త్రీ) కరకచెట్టు, పాము,
బాధలేమి.
పద్మగంధః—(స్స) వస, ఆరుకణపులకానుగు
చెట్టు.

అథ థాంత శ్చతుర్వర్ణః.

చిత్రరణస్సోద్ధగంధ రవో
విద్యాధరాంతరే,
చతుష్పథశ్చతుర్వార్గ సంగమే
ఽపి ద్విజేఽపి చ. ౨౧.
వానప్రస్థో మధూకే స్వా
త్కింశుకే చాశ్రమాంత
రే.

దశమీస్థో నష్టవీజే స్థవిరే చ
ప్రచషతే. ౨౨.

అనీకస్థో రణఖలే గజశిఖా
విచక్షణే, రాజరక్షే చ
చిహ్నే చ వీరమర్దభకేఽపి
చ. ౨౩.

భవేదికథా నష్టధర్మేపార్థ
వచస్యపి, అశ్రద్ధేయేఽ
ప్యదరథి సముద్రే చ వియ
న్మణౌ. ౨౪.

అథ దాంతో ద్వివర్ణః.

గదో భ్రాతరి విష్ణోస్సాస్త్రిదా
మయేఽప్యాయుధేగదా,
నదస్సముద్రే నినదే నదీ తు
సరితి స్త్రుతా. ౧.
మదో రేతసి కస్తూర్యాం గ
ర్వే హ్వరే భదానయోః,
మద్యేఽపి మద ఆఖ్యా
తో మదీ చషకవస్తుని,

పదం శబ్దే చ వాక్యే చ వ్య
వసాయాపదేశయోః, పా

థాంత చతుర్వర్ణము.

చిత్రరథః—(పు) చిత్రరథుడును గంధ
ర్వుడు, సూర్యుడు, విద్యాధరుడు.

చతుష్పథః—(పు) నాలుగు త్రోవలు కలి
యుచోటు, బ్రాహ్మణుడు.

వానప్రస్థః—(పు) ఇష్టచెట్టు, మోదుగు
చెట్టు, వానప్రస్థాశ్రమము.

దశమీస్థః—(పు) వీర్యపటుత్వము లేని
వాడు, ముదుసలివాడు.

అనీకస్థః—(పు) యుద్ధభటుడు, ఏనుగుల
కాట నేర్పువాడు, రాజయొక్క అంగ
రక్షకుడు, చిహ్నము, యుద్ధమున
వాయింతు వాద్యము.

ఇతికథా—(సీ) అధర్మమైనది, అపార్థము
నిచ్చువాక్యము, నష్టదగనిమాట.

ఉదరథిః—(పు) సముద్రుడు, సూర్యుడు.

దాంత ద్వివర్ణము.

గదః—(పు) గదా డను కృష్ణునియన్న,
రోగము, (సీ) గదాయుధము.

నదః—(పు) సముద్రము, ధ్వని, (సీ) నది.

మదః—(పు) రేతస్సు, కస్తూరి, గర్వము,
సంతోషము, గజమదము, కల్లు, (సీ)
సురాపాత్రము.

పదం—(న) శబ్దము, వాక్యము, ప్రయ
త్నము, మిష, పాదము, పాద

దప చ్చిహ్నయోః స్థాన
త్రాణయోరంకవస్తునోః.
ఛదః పలాశే గరుతి గ్రంథి
పర్ణతమాలయోః,

రదో విలేఖనే దంతే
భద్రం కల్యాణశర్తణోః. ౪.
భేదో ద్వైధే విశేషే స్వా
దుపజాతే విదారణే,

స్వేదస్తు స్వేదనే ఘర్తే
శాదః కర్దమశష్పయోః. ౫.
పాదో బుధ్నే తురీయాంశే
శైలప్రత్యంతపర్వతే, చ

రణే చ మయాభే చ
క్షోదో రజసి పేషణే. ౬
సూదస్తు సూపవత్సూపకారే
చ వ్యంజనాంతరే,

స్వాదుర్చనోజ్ఞే మృష్టే చ
మృదుస్సాన్యతో మలేఽఖరే

అబ్ధస్సంవత్సరే మేఘే గిరి
భేదే చ ముస్తకే,
బిందుర్దంతక్షతేఽపి స్వాత్త
థా వేదిత్యవిపురోః. ౮.

కుండశ క్రభ్రమా మాఘే
నిధిభేదే మురద్విషి,
కందస్సాన్యత్సూరణే సస్య
మూలే జలధరేఽపి చ.

చిహ్నము, ప్రదేశము, రక్షణము,
చిహ్నము, వస్తు.

ఛదః—(పు) ఆకు, తెక్క, స్థాణేయ
మను గంధద్రవ్యము, తాపింఛ
వృక్షము.

రదః—(పు) వ్రాయుట, దంతము.

భద్రం—(స) మంగళము, సుఖము.

భేదః—(పు) వేరగుట, విశేషము, భేదో
పాయము, ఖండించుట.

స్వేదః—(పు) మంచులువండుబట్టి, ఉక్క.

శాదః—(పు) బురద, లేతగడ్డి.

పాదః—(పు) చెట్టు వేరు, నాలభాగము,
పర్వత ప్రాంతమునందలి చిన్నమెట్ట,
పాదము. కిరణము.

క్షోదః—(పు) పిండి, నూరుట.

సూదః—(పు) (సూప శబ్దమునకువలె)
వంటలవాడు, ముద్దపప్పు.

స్వాదుః—(త్రి) వనోహరమైది, రుచి
గలది.

మృదుః—(త్రి) లేతగానుండునది, మెత్త
నిది.

అబ్ధః—(పు) సంవత్సరము, మేఘము,
పర్వతవిశేషము, తుంగముస్తే.

బిందుః—(పు) దంతక్షతవిశేషము, లౌకిక
వైదికజ్ఞానముగలవాడు. జలబిందువు.

కుండః—(పు) కత్తులకుఁ బట్టుసాన, మొల్ల
చెట్టు, కుబేరుని నిధివిశేషము,
విష్ణువు.

కందః—(పు) కంధదుంప, పైరుదుబ్బు,
మబ్బు.

మందః ఖలే మదరతే మూరే
స్వైరేల్పరోగిణోః, ఆ
భాగ్యేఽపి చ పాతంగి
గజజాతి ప్రభేదయోః. ౧౦
ఛందో వశ్యేఽప్యభిప్రాయే
హృదాభ్యా చిత్తబుక్కు
యోః,

పేషరంగుళిముద్రాయాం బుధే
ఽలంకృతభూతలే. ౧౧

అందుస్సృష్ట్య గృంథనద్రవ్యే
ప్రభేదే భూషణస్య చ,
నందిరానందనే ద్యూతే ప్రతి
హారే హరస్య చ. ౧౨.

విదా జ్ఞానే చ బుద్ధౌచ
ధీదా కన్యామసీషయోః,
నిందాపవాదే కుత్సాయాం
నందా మణికసంపదోః. ౧౩.

అథ దాంత స్త్రీవర్ణః.

ధనదో దాతరి శ్రీదే
జలదో ముస్తకేఽంబుదే
నలదం స్వాత్మపురసేమాం
సిగోశీరయోరపి. ౧౪.

ప్రమదస్సన్తుదే మత్తే కామ
న్యాం ప్రమదా మతా,
విశదః పాండురే వ్యక్తే
జీవదో వైద్యవిద్యుషోః. ౧౫.
అంగదః కపిభేదే స్వాత్మే
యూరేఽంగద మిష్యతే,

మందః—(త్రి) దుచ్ఛార్మడు, బద్ధకుడు,
మూర్ఖుడు, స్వేచ్ఛగలవాడు, నీమః
డు, రోగి, నిర్భాగ్యుడు, (పు) శని
గ్రహము, మందజాతి యేనుగు.

ఛందః—(పు) అధీపము, అభిప్రాయము.

హృత్—(పు) చిత్తము, గుండెలోని
మాంసము.

పేడిః—(సీ) సుముఖాదీముద్రలు, (పు)
విద్వాంసుఁడు, యజ్ఞమందు పశుబంధ
నము కొఱచు బాగుగ చేసిన నేల.

అందుః—(పు) గొలుసు, స్త్రీలుపాదమున
ధరించు అందె.

నందిః—(ప్ర) ఆనందము, జూదము, (పు)
నందికేశ్వరుడు.

విదా—(సీ) జ్ఞానము, బుద్ధి.

ధీదా—(సీ) పడుచు, బుద్ధి.

నిందా—(సీ) అపవాదము, దూషణము.

నందా—(సీ) బాన, సంపద.

దాంత స్త్రీవర్ణము.

ధనదః—(పు) దాత, కుబేరుడు.

జలదః—(పు) తుంగమునై, మేఘము.

నలదం—(న) మకరందము, జటామాంసీ,
వట్టివేరు.

ప్రమదః—(పు) సంతోషము, (త్రి) మదించి
నది, (స్త్రీ) ఆడుది.

విశదః—(త్రి) తెల్లనిది, స్పష్టమైనది.

జీవదః—(పు) వైద్యుఁడు, శత్రువు.

అంగదః—(పు) వాలికుమారుడు, (న)
బాహుపురి, (సీ) వాయున మనుదిగ్గ

అంగదా యామ్యుదిగ్దంతి
హస్తినాం సముదాహృ
తా. ౧౬.

వరదోఽపి ప్రసన్నే స్యా ద్వ
రదశ్శాంతచేతసి, వర
దాపి చ కన్యాయా

మామోదోగంధహర్షయోః.

నర్మదః కేళిసచివే నర్మదా సరి
దంతరే,

క్షణదో గణకే రాత్రా
క్షణదా క్షణదం జలే. ౧౮.

కపర్దః ఖండపరశోర్జటాజ్ఞాతే
వరాటకే,

ఆస్పదం తు పదే కృత్యే
నిషాదశ్శృపచే స్వరే. ౧౯.

ప్రసాదోఽనుగ్రహే కావ్య
గుణస్వాస్థ్యప్రసక్తిః,
ప్రసాదః కథ్యతే దేవనరదేవ
నివాసయోః. ౨౦.

శారదః పీతముద్గే స్యా చ్చా
లీనేఽప్రతిభే నవే, వర్షేఽ
థ జలసింహుల్యాం సప్త
పర్వే చ శారదీ. ౨౧.

దారదో విషభేదే స్యాద్ధిగు
లే పారదేపి చ,

తోయదం తు ఘృతే ప్రోక్తం
తోయదో ముస్తకాబ్ధ

యోః. ౨౨.

జము భార్య.

నరదః—(పు) అనుగ్రహించివాడు,
టర్పుగలవాడు, (స్త్రీ) కన్యక.

ఆమోదః—(పు) పరిమళము, సంతో
షము,

నర్మదః—(పు) క్రిడాసచివుడు, (స్త్రీ)
నర్మదానది.

క్షణదః—(పు) జ్యోతిష్కుడు, (స్త్రీ)
రాత్రి, (న) జలము.

కపర్దః—(పు) శివుని జటాజ్ఞాతము, గవ్వ.

ఆస్పదం—(న) స్థానము, కర్మము.

నిషాదః—(పు) కిరాతుడు, నిషాద
స్వరము.

ప్రసాదః—(పు) దయ, ప్రసాదమును
కావ్యగుణము, స్వస్థత, ప్రయోజనము.

ప్రాసాదః—(పు) దేవాలయము, రాజాంతః
పురము.

శారదః—(పు) పచ్చపెసలు, (త్రి) పిటికి
వాడు, తెలివితేనివాడు, నూతన
మైనది, (పు) సంవత్సరము, (స్త్రీ) నీటి
పిప్పలి, ఏడాకులరటి.

దారదః—(పు) దరదదేశమునందుఁ బుట్టిన
విషము, ఇంగువ, పాదరసము.

తోయదం—(న) నెయ్యి, (పు) తుంగ
ముస్తై, మేఘము.

నిర్వాదస్సాస్య త్పురీవాదపరి
నిష్ఠితవాదయోః,
అర్బుదో మాంసకీలే స్వాద్ద
శకోటిషు చార్బుదం. ౨౩.
క్షైలేర్బుదోఽ

థ సంభేదస్సుఫటనే సింధు
సంగమే,
కునీదం జీవనే వృద్ధ్యా కుశీ
దశ్చ కునీదికే ౨౪.

ప్రణాదస్తారశబ్దే స్వాత్పృణా
దశ్చ సృణానుయే,
ప్రహ్లాదః ప్రమదే దైత్యే

దాయాదో జ్ఞాతిపుత్రయోః
మేనాదః కేకిమార్జాలచ్చాగ
లేషు సమీరితః,

గోవిందో వాసుదేవే స్వాద్ద
వాధ్యతే బృహస్పతౌ
ఆక్రందో దారుణరణే మిత్రే
త్రాతరి రోదనే,

మాకందస్సహకారే స్వాద్ద
కంద్యామలకీఫలే. ౨౩.

అర్ధేందుశ్చంద్రశకలే గళహ
స్తనఖాంకయోః, అర్ధేం
దుస్సాద్దతతిప్రాధస్త్రీ గు
హ్యోంగుళియోజనే. ౨౪.

కర్ణేందురుత్తిప్రికాయాం కర్ణ
సాశ్యామసీరితా,

నిర్వాదః—(పు) అపవాదము, నిశ్చయ
మగు నింద.

అర్బుదః—(పు) మాంసపుకండ, (న) షడి
కోట్లు, (పు) పర్వతము.

సంభేదః—(పు) భేదించుట, నదీసాగరసంగ
మము.

కునీదం—(న) వడ్డీవ్యాపారము, (త్రి)వడ్డి
చేత జీవనముచేయువాఁడు.

ప్రణాదః—(పు) బిగ్గఱగా నటచుట, కర్ణ
రోగవిశేషము.

ప్రహ్లాదః—(పు) సంతోషము, ప్రహ్లా
దుఁడు.

దాయాదః—జ్ఞాతి, పుత్రుఁడు.

మేనాదః—(పు) నేమిలి, పిల్లి, మేక.

గోవిందః—(పు) విష్ణువు, గోవులగాచు
వాఁడు, బృహస్పతి.

ఆక్రందః—(పు) భయంకరమగు యుద్ధ
ము, స్నేహితుఁడు, రక్షకుఁడు,
వడ్చుట.

మాకందః—(పు) తియ్యమామిడి, (స్తీ)
ఉసిరికకాయ.

అర్ధేందుః—(పు) అర్ధచంద్రుఁడు, చాచఁ
బడిన తర్జనవ్యంగుష్ఠములుగల హస్తము,
నఖచిహ్నము, సంభోగకాలమున
ప్రాధస్త్రీలభగమున నంగుష్ఠమును
జూనుపుట.

కర్ణేందుః—(పు) కర్ణభూషణము, కర్ణ
ప్రదేశము.

స్వాత్మముదః కార్తికీకే
చంద్రికాయాంచకా
ముదీ. ౨౯

కుముదం దైరవే రక్తపంకజే
కుముదః కపా, దైత్యాం
తరే చ దిక్షాగ నాగ
యోరపి కీర్తితః. ౩౦
కుముదా కుంభ గంభా
రోశ్చి.

స్వాత్మముత్కృష్ణణే
౭నృవత్, కుముదే ౭ పి
కుముతోన్మీక్షం

శ్రవ్యాన్వాసాశ్చక్షుసోః. ౩౧

కకుద్వత్కకుదం శ్రేష్ఠే వృ
షాంకే రాజలక్ష్మణి,

ముకుందః పుండరీకాక్షే రత్న
భేదే చ పారదే. ౩౨

దరత్ప్రపాతాద్రిభయే
శరత్సంవత్సరే ఋతౌ
దృవత్ప్రపణపట్టే స్వాద్వృష
త్పామణమాత్రకే. ౩౩.

సంపద్భూతౌ గుణోత్కృష్టే
హుభేదే చ దృశ్యతే,
భసత్ప్రభాస్వరే మాంసే
తరత్కారండవే ప్లవే. ౩౪.

సంవిత్ జ్ఞానే ప్రతిజ్ఞాయాం
సంకేతాచారనామసు,

కాముదః—(పు) కార్తికమాసము, (సీ)
వెన్నెల,

కుముదం—(న) తెల్లకలువ, ఎఱ్ఱనామర,
(పు) కుముదుడను వానరుడు,
కుముదాసురుడు, దిగ్గజము, సర్ప
విశేషము, (సీ) తేనుచెట్టు, గుమ్మడి
చెట్టు,

కుముత్—(త్రి) లోభి, సంతోషము లేని
వాడు.

శ్రవ్యాత్—(త్రి) మాంసభోజి, రాక్ష
సుడు.

కకుత్ } —(న) శ్రేష్ఠము, ఎద్దుమాపు
కుదం } రము, ఛత్రచామరరాది రాజ
చిహ్నము.

ముకుందః—(పు) విష్ణువు, రత్న విశేషము,
పాదరసము, [భయము.

దత్—(సీ) కొండచరియ, పర్వతము,

శరత్—(సీ) సంవత్సరము, శరదృతువు.

దృవత్—(సీ) సన్నెకల్లు, శిల.

సంపత్—(సీ) సంపద, గుణాతిశయము,
పుష్పమాళికావిశేషము. [ము

భసత్—(త్రి) ప్రకాశించునది, మాంస

తరత్—(పు) కన్నె లేడిపిట్ట, తెప్పకొ
య్య.

సంవిత్—(సీ) జ్ఞానము, ప్రతిజ్ఞ, సంకే
తము, ఆచారము, నామధేయము,

సంభాషణే తోషణేఽపి
క్రియాకారే చ సంగరే.
కామదా ధేనుకాయాంస్యా
ద్వాచ్యవత్కామదోగ్ధరి,
సుసందా రోచనానార్యోః
మర్యాదా సీరుని స్థితౌ. 31

అథ దాంత శ్చతుర్వర్ణః.

ఏకపదం స్యాత్తత్కాలే పద
వ్యా మేకపద్యపి,
చతుష్పదస్యాత్కరణేగ
వాశ్వాదిపశుష్యపి. 32.
భవేద్విష్ణుపదాభిఖ్యా ష్టిరా
భౌగగనేఽంబుజే, ప్రోక్తా
విష్ణుపదీ గంగాసంక్రాంతి
ద్వారకాసు చ. 33.

భవేజ్జనపదో దేశే
జనే జానపదోఽపి చ,
ప్రియంపదః భేచరేస్యాత్ప్రి
యవాచి చ వాచ్యతే.
అపవాదస్తు నిందా యా మా
జ్ఞావిస్రంభయోరపి,
పరివాదః కలంకే స్యాద్వికా
వాదనపస్తుని. 34.
సమర్యాదససమీపే స్యాన్త
ర్యాదాసమీతేఽపి చ,
పుటభేదో నదీవక్త్రే పత్తనా
తోద్యయోరపి. 35.
అష్టాపదం స్యాత్కలంకే శారీ

సంభాషణము, సంతోషము, క్రియా
నిశ్చయము, యుద్ధము.

కామదా—(సీ) కామధేనువు, (త్రి) కోరి
కల నిచ్చువాడు.
సుసందా—(సీ) గోరోచనము, స్త్రీ,
మర్యాదా—(సీ) వాద్దు, ఆచారము
తప్పకుండుట.

దాంత చతుర్వర్ణము.

ఏకపదం—(న) అప్పుడు, (సీ) మార్గము,
చతుష్పదః—(పు) క ర ణ వి శే ష ము,
పశువు.

విష్ణుపదం—(న) పాలసముద్రము, ఆకా
శము, పద్మము, (సీ) గంగ, సంక్రమణ
విశేషము, ద్వారకాపట్టణము.

జనపదః—(పు) దేశము.

జానపదః—(పు) మనుష్యుడు.

ప్రియంపదః—(పు) ఒకగంధర్వుడు,
(త్రి) ప్రియవాక్యములు చెప్పువాడు.

అపవాదః—(పు) నింద, ఆజ్ఞ, విశ్వాసము.

పరివాదః—(పు) నింద, వీణ వాయించు
కొడుపు.

సమర్యాదః—(పు) స మి ప ము, (త్రి)
మర్యాదతోఁగూడినది.

పుటభేదః—(పు) నదులకు నీరు వచ్చు
మార్గము, పట్టణము, వాద్యవిశేషము.

అష్టాపదం—(న) బం గారము, పాచిక

కాం ఫలకేఽపి చ, అష్టా
పదశ్చ శరభే చంద్రమ
ల్యాం చ మర్కటే. ౮౨.
మేఘనాదస్తు వరుణే స్తని తే
రావణాత్తజే,
మహానాదః కుంజరే స్యాద్వ
ర్షకాజే శయానకే. ౮౩.
భవేత్కోకనదం రక్తకైరవే
రక్తపంకజే,
విశారదో బుధే ధృష్టే

భిమర్దో రణమంథయోః. ౮౪.
శీతమర్దోఽతిధృష్టే స్యాన్నా
ట్యోక్తా నాయకప్రియే,
ముచుకుందో ద్రుభేదే స్యా
న్తునిదై త్యవిశేషయోః.

కురువిందస్తు ముస్తాయాం
కుల్లాషస్త్రిహి భేరయోః,
హింగుశేషద్వరాగే స్యా
న్తుకురే చ సమీరితః.
అభిష్యందోఽతివృద్ధౌ స్యా
దాస్త్రావేక్షిగదేఽపి చ,
కటుకందం విమశ్శిక్రా శృంగి
భేరసోనయోః. ౮౬.
తమోనుదగ్నింద్వర్కేషు
ప్రతిపత్తిఫలసంవిదోః,
శతహ్రదా భవేద్వజ్రే సౌదా
మిన్యాం చ క్షిరితా. ౮౭.

లాడుబల్ల, (పు) శరభమృగము, వృక్ష
విశేషము, కోటి.

మేఘనాదః—(పు) వరుణదేవుడు, మేఘ
ధ్వని, ఇంద్రజిత్తు.
మహానాదః—(పు) ఏనుగు, వర్షించు
మేఘము, సర్పము,
కోకనదం—(న) ఎఱ్ఱకలువ, ఎఱ్ఱతామర
విశారదః—(పు) విద్వాంసుడు, నేర్పరి.

అభిమర్దః—(పు) యుద్ధము, కవ్వము.
శీతమర్దః—(పు) మిగుల దిట్టతనముగల
వాడు, శృంగారనాయక సచివులలో
నొకడు.

ముచుకుందః—(పు) పుష్పవృక్షవిశేషము,
ముచుకుందమహాముని, దైత్యులలో
నొకడు,

కురువిందః—(పు) కోలతుంగమునై, అల
చందలు, భాన్యవిశేషము, ఇంగువ,
పద్మరాగమణి, అద్దము.

అభిష్యందః—(పు) మిగుల వృద్ధి నొందుట,
కారుట, నేత్రరోగము.

కటుకందం—(న) మునగచెట్టు, అల్లము,
వెల్లుల్లి. [సూర్యుడు.

తమోనుత్—(పు) అగ్ని, చంద్రుడు,
ప్రతిపత్—(సీ) పాద్యమి, జ్ఞానము.

శతహ్రదా—(సీ) వజ్రాయుధము, మెఱ
పు.

శక్రసాచ్చక్రపాదశ్చ స్యం
దవే కుంజరేఽపి చ,

చక్రపాత్
చక్రపాదః } — (పు) రథము, ఏనుగు

అథ ధాంత పంచవర్ణః.

సహస్రపాదః కారండే మా
ర్కండే యజ్ఞపూగుషే,
భవేదుపనిషద్ధర్మే వేదాంతే
ఽపి రహస్యపి,

ధాంత పంచవర్ణము.

సహస్రపాదః—(పు) కన్నె లేడుపిట్ట,
సూర్యుడు, యజ్ఞపురుషుడు.
ఉపనిషత్—(పు) ధర్మము, వేదాంతశా
స్త్రము, రహస్యప్రదేశము.

అథ ధాంతో ద్వివర్ణః.

రాధో వైశాఖమాసే స్యా
ద్రాధా గోపాంతో చ వి
ద్యుతి, విష్ణుక్రాంతామల
కోశీశ్చ చిత్రభేదేఽపి ధ
న్విసాం. ౧.

ధాంత ద్వివర్ణము.

రాధః—(పు) వైశాఖమాసము, (సీ)
గోపాంగన, మెఱపు, విష్ణుక్రాంతలత,
ఉసిరికచెట్టు, విలుకాండ నైపుణ్య
విశేషము.

గాధఃసానే చ లిప్సాయాం
వ్యాధో మృగయుదుష్ట
యోః,

గాధః—(పు) ప్రదేశము, కోరిక.
వ్యాధః—(పు) కీరాతుడు, దుష్టుడు.

మేధః క్రతాధియాం మేధా
మేధస్సాక్షిలదారుణి. ౨

మేధః—(పు) యజ్ఞము, (సీ) ధారణగల
బుద్ధి, (పు) కళ్లమునందలి పశువుల
కట్టుటకు పాలినకొయ్య.

బుధః కవాసురే సౌమ్యే

బుధః—(పు) విద్వాంసుడు, దేవత,
బుధగ్రహము.

మిథమాలస్యనిద్రయోః,
మిథం చిత్తాభిసంక్షేపే
నద్ధముద్వృత్తబద్ధయోః. 3.

మిథః—(స) ఆలస్యము, నిద్ర, మైమఱ
చుట.

నద్ధం—(త్రి) మర్యాద నతిక్రమించినది,
కట్టబడినది.

సిద్ధో వ్యాసాదిషు ఖ్యాతః
సిద్ధాస్యురేయోనిషు, నిత్యే
ప్రసిద్ధో నిష్పన్నే ౨

సిద్ధః—(పు) వ్యాసాదులు (సీ) సిద్ధులను
దేవయోని విశేషము. (త్రి) నిత్య
మైనది, ప్రసిద్ధమైనది, సిద్ధమైనది.

పీఠ మాత ప్రవీ పయోః, ర.

ఋద్ధం త్వత్రిసమృద్ధేస్యాత్సం
పన్నార్థేఽపి వాచ్యతే,
వృద్ధం తు శైలజే సూరిశ్చర్ణ
రూఢేషు భేద్యతే. ౫

విద్ధం స్యాద్వేధితే క్షిప్తే
సాదృశ్యే చ నిగద్యతే,
బుద్ధో జనే చ ధీరే చ సామ్యే
చ బుద్ధితే త్రిషు. ౬.
అర్ధః ఖండే సమాంశేఽర్ధం
లుబ్ధో మృగయుకాంతీణోః,
అంధం స్యాత్తిమిరే దృష్టి
హీనేఽంధస్సముదా హృ
తః. ౭.

గంధో గంధక అమోదే లేశే
సంబంధగర్వయోః,
స్కంధః ప్రకాండే సైన్యాంశే
బాహుమూల సమూహ
యోః, ౮. సమీక నృప
యోశ్చాపి

బంధస్త్వాథా చ బంధనే,
దగ్ధం ప్లవేఽన్యవద్ధగ్ధాస్థితా
గ్ధితి దర్శితా. ౯.
దిగ్ధం విషాక్తబాణే స్యాద్దిగ్ధం
లిప్తాంశేఽన్యతే,
దగ్ధం ప్రపూరణే క్షీరే
మగ్ధస్సందరమూఢయోః,
మధు క్షౌద్రే జలే క్షీరే మ

ఇద్ధం—(పు) తపింపఃజేయఃబడినది, వెలి
గింపఃబడినది.

ఋద్ధం—(న) సమృద్ధమైనది, సాధింపః
బడినది.

వృద్ధం—(న) తాతిపువ్వు, (త్రి) విద్వాం
సుఁడు, ముసలివాఁడు, వృద్ధి నొంది
నది.

విద్ధం—(త్రి) తొలుపఁబడినది. త్రోయఁ
బడినది, సామ్యమైనది.

బుద్ధః—(పు) బుద్ధదేవుఁడు, విద్వాంసుఁడు,
శాంతుఁడు, (త్రి) తెలియఁబడినది.

అర్ధః—(పు) తురుక, సగభాగము (న).

లుబ్ధః—(పు) కిరాతుఁడు, లోభి.

అంధం—(న) అంధకారము, (త్రి) గ్రుడ్డి
వాఁడు.

గంధః—(పు) గంధకము, పరిమళము, స్వ
ల్పము, సంబంధము, గర్వము.

స్కంధః—(పు) చెట్టుమొదలు, సైన్య
భాగము, భుజము, సమూహము,
ద్వంద్వయుద్ధము, స్కంధుఁడనురాజు.

బంధః—(పు) వ్యాధి, కట్టుట.

దగ్ధం—(త్రి) తగులఁబెట్టఁబడినది, (నీ)
సూర్యుఁడున్నదిక్కు.

దిగ్ధం—(న) విషముపూసిన బాణము,
(త్రి) పూయఁబడినది.

మగ్ధం—(న) పూరించుట, పాలు.

ముగ్ధః—(త్రి) సుందరమైనది, అవివేకి.

మధు—(న) తేనె, ఉదకము, పాలు,

ద్యౌః పుష్పరసే మధుః,
జైత్రే చైత్రే వసంతే చ
జీవశాకే మధుర్మమే. ౧౧.

విధుశ్శుశాంకే కర్పూరే హృషీ
కేశేఽపి రాక్షసే,

పాదుర్వాధుషి కే చారౌ సజ్జ
సే చాభిధేయవత్. ౧౨.

సింధుస్సముద్రే నద్యాం చ
నదే దేశేభదానయోః,

బంధుస్సంధూకపుష్పే స్వా
ద్యంధు ర్భృతరిభాంధవే.

ఆధిర్వానసపీడాయాం ప్రత్యా
శాయాం చ బంధకే,

వ్యసనే చావ్యధిష్ఠానే
వ్యాధిరామయవాక్యయోః.

బోధిస్సమాధిభేదే న్యా వ్యో
ధిఃపిప్పలపాదపే,

సంధిర్భేదే సురంగాయాం
భగేసంఘటనేఽపిచ. ౧౩.

అభిస్సముద్రే సరసి
సిద్ధిర్నిష్ప్రతియోగయోః,

వృద్ధిరానందనే బుద్ధౌ వర్ధ
నేఽపి కలాంతరే. ౧౪.

దోగ్ధా గోపాలకే వత్సే కవా
వర్ధోపజీవిని,

విధా గజాన్నే బుద్ధౌ చ
ప్రకారే వేతనే విధౌ.

గోధా తలే నిహాకాయాం

కల్లు, మకందము, (పు) రాక్షసవిశే
షము, చైత్రమాసము, వసంతర్తువు,
పాలకూర, ఇప్ప చెట్టు.

విధుః—(పు) చంద్రుఁడు, కర్పూరము,
విష్ణువు, రాక్షసుడు.

సాధుః—(త్రి) వడ్డిచే జీవించువాఁడు,
సుందరమైనది, సజ్జనుఁడు.

సింధుః—(పు) సముద్రము, (సీ) నది,
(పు) నందము, సింధుదేశము, ఏనుగు
మదము.

బంధుః—(పు) మంకెన చెట్టు, అన్న,
చుట్టము.

ఆధిః—(సీ) మనస్సునందలి చింత, ఆశ,
తాకట్టు, దుఃఖము, ఆశ్రయము.

వ్యాధిః—(సీ) రోగము, వాక్యము.

బోధిః—(పు) సమాధివిశేషము, రావి
చెట్టు.

సంధిః—(పు) భేదము, రంధ్రము, యోని,
కూర్చుట.

అభిః—(పు) సముద్రము, తటాకము.

సిద్ధిః—(సీ) సిద్ధమగుట, సిద్ధియోగము.

వృద్ధిః—(సీ) సంతోషము, వృద్ధియను,
నోపధి, వృద్ధినిొందుట, వృద్ధికళ.

దోగ్ధా—(పు) గొల్లవాఁడు, దూడ, విద్వాం
సుడు, యాచనవలన బ్రతుకువాఁడు.

విధా—(సీ) ఏనుగునకుఁబెట్టు అన్నము.
సమృద్ధి. ప్రకారము, కూలి, చేయుట.

గోధా—(సీ) నారిచెట్టు తగులకుండుటకై
చేతికిఁదొడిగికొను తోలు కవచము,

బాధా దుఃఖనిషేధయోః,
సుధాఽమృతే స్సుహీ మా
ర్యా లేప గాంగేష్టికాసు
చ. ౧౨.

సంధా స్థితౌ ప్రతిజ్ఞాయాం
శ్రద్ధా శ్రద్ధత్వకాంతయోః,
స్పృధా సంఘర్షణే సామ్యే స్పృ
ధా క్రమసమున్నతౌ. ౧౩.
వధూస్సూమానవో ధా స్త్రీ
భార్యాస్పృక్కాంగ నా
సు చ, శాట్యం చ శారి
బాయాం చ
సృధూర్బుధౌ గుదేఽపి చ.

అథ ధాంతస్త్రీవర్ణః.

వివధో వీవధశ్చాపి పర్యాహః
రేఽధ్వభారయోః,
విబుధః పండితే దేవే
సంబాధస్సంకటే భగే. ౧౪.
నిషధః కఠినే దేశే తద్రాజే చ
గాంతరే,
సంతోధో రోధనే క్షేపే

నిరోధో రోధనాశయోః.
ఉత్సేధశ్చౌచ్చయే కాయే
దుర్విధో దుర్గతే ఖలే,
విస్త్రభోఽనుద్యుతే ఽత్యధే
శాంతవిస్త్రుతయోః. ౧౫.

నీరుడుము.

బాధా—(స్త్రీ) దుఃఖము, నిషేధించుట.
సుధా—(స్త్రీ) అమృతము, శేముడుకాడ,
చాగచెట్టు, గాః సున్నము, లతావిశే
షము.

సంధా—(స్త్రీ) ఉనికి, ప్రతిజ్ఞ.
శ్రద్ధా—(స్త్రీ) ఆదరము, కోరిక.
స్పృధా—(స్త్రీ) బరయుట, సామ్యము,
క్రమముగా వృద్ధిచొందుట.
వధూః—(స్త్రీ) కోడలు, క్రొత్తగాఁ బెండ్లి
యైనస్త్రీ, భార్య, స్పృక్క యనుగంధ
ద్రవ్యము, సామాన్యస్త్రీ, నల్లయతి
వస, సుగంధిపాలచెట్టు.
సృధూః—(స్త్రీ) బుద్ధి, గుదప్రదేశము,

ధాంత స్త్రీవర్ణము.

వివధః } —(పు) కావడి, మార్గము,
వీవధః } బరువు.
విబుధః—(పు) విద్వాంసుఁడు, దేవుఁడు.
సంబాధః—(పు) సమ్మర్దము, యోని.
నిషధః—(పు) కఠినము, నిషధదేశము,
నిషధరాజు, నిషధపర్వము.
సంతోధః—(పు) అడ్డగించుట, తిరస్కరించుట.

నిరోధః—(పు) అడ్డగించుట, నాశనము.
ఉత్సేధః—(పు) ఔన్నత్యము, శరీరము.
దుర్విధః—(పు) దరిద్రుఁడు, దుర్మార్గుఁడు.
విస్త్రభ—(త్రి) అధికముకానిది, అధికము,
శాంతమైనది, విస్తరింపఁబడినది.

స్వగ్రోధో వ్యామవటయో
స్వగ్రోధశ్చ కమితకా
స్వగ్రోధీ వృషపర్ణ్యాం
చ మోహనాఖ్యాపథా
పసి. ౨౪.

అగాధో విపరే సానే
ప్రసిద్ధోఽలంకృతేఽపి చ,
విఖ్యాతేఽపి చ
సన్నద్ధో వర్తిత వ్యూఢయో
రసి. ౨౫.

ఆనద్ధం బద్ధమాత్రే స్యాదా
నద్ధం మురజాదికే,
ఆవిద్ధో వాచ్యవత్ జ్ఞేయః
కుటిలే చ పరాహతే.

కబంధస్తూదరే రక్షో విశేషే
ఽపి యంతుదే,
ఆబంధో దృఢబంధే స్యా
త్రేమాంకార యోర
సి. ౨౬.

సుగంధిస్సాన్యదిష్టగంధే సుగం
ధహరివాలుకే,
ఉపాధిర్ధర్మచింతాయాం కైత
వేఽపి విశేషణే. ౨౭.
కుటుంబ వ్యాప్యతేఽపి
స్యా

దుపధిర్వాన్యజచక్రయోః,
పరిధి ర్యజ్జియతరో శ్వాఖా
యాముపసూర్యకే. ౨౮.
అపధి స్వపథానేస్యా త్తీమ్ని
కాలే బలేఽపి చ,

స్వగ్రోధః—(పు) బారెడు, మఱిచెట్టు,
జమ్మిచెట్టు, (నీ) అడ్డసర పు చెట్టు,
మోహనమను వోపధి.

[తావు.
అగాధః—(పు) గంధము, లోతుగల
ప్రసిద్ధః—(త్రి) అలంకరింపబడినది, ప్రసిద్ధ
మైనది.

సన్నద్ధః—(త్రి) కవచము గల వాడు,
వ్యూహమైననైన.

ఆనద్ధం—(త్రి) కట్టబడినది, మద్దెల మొద
లగునవి.

ఆవిద్ధః—(త్రి) వక్తమైనది, కొట్టబడి
నది.

కబంధః—(పు) పొట్ట, కబంధుడను రాక్ష
సుడు, రాహుగ్రహము.

ఆబంధః—(పు) దృఢముగాఁ గట్టుట,
ప్రేమ, అభరణము.

సుగంధిః—(పు) పరిమళము, (న) నూగు
దోసచెట్టు.

ఉపాధిః—(పు) ధర్మమైన విచారణ,
నెపము, విశేషణము, కుటుంబమునకై
బేరముచేయువాడు.

ఉపధిః—(పు) మిను, రథచక్రము.

పరిధిః—(పు) యజ్ఞపశువును బంధించు
స్తంభము, సూర్యాది పరివేషము.

అపధిః—(పు) విషయావగాహనము,
హద్దు, కాలము, బిలము.

సమాధిర్నియమే ధ్యానే నీ
వాకే చ సమర్థనే. 30.

సన్నిధిస్సన్నిధానే స్యాగ్భవే
దింద్రియగోచరే,

సంసిద్ధిస్సహజే సిద్ధా మదో
గ్రాయామపి స్తృతా.

ప్రణిధిశ్చరే యాచ్ఛాయాం
వీరుద్విటపశాఖయోః,

మాగధీ విప్పలీయూఢోవ్యర్థా
గఢో మగఢోఽభవే. 31.

వైశ్యజక్షత్రియా పుత్రే
శుక్రజీరకవందిరోః,

సయాధిః—(పు) నియమము, ధ్యానిం
చుట, మాటలాడకుండుట, సిద్ధాంతి
కరించుట.

సన్నిధిః—(సీ) సమీపము, ఇంద్రియము
లకు గోచరమగుట.

సంసిద్ధిః—(సీ) స్వభావము, సిద్ధించుట,
మదించినస్త్రీ.

ప్రణిధిః—(పు) చారుడు, యాచన.

వీరుత్—(పు) బోదెలేనిచెట్టు.

మాగధీ—(సీ) విప్పలితీగ, అడవిమొల్ల,
(త్రి) మగధదేశమునందుఁ బుట్టినది, (పు)
వైశ్యునివలన క్షత్రియస్త్రీయందు
జన్మించినవాడు, తెల్లజలకట్ట, స్తోత్ర
పాఠకుడు.

అథ ధాంత శ్చతుర్వర్ణః.

అవరోధ స్తిరోధానే శుద్ధాం
తే రాజవేశ్మని. 32.

మహాపథం శృంగిజేరే విషా
యాం లశునేఽపి చ,

పరివ్యాధో వేతనే స్యాత్పూ
వ్యాధో ద్రుమోత్పలే

అవష్టభమదూరే స్యాదా
క్రాంతే చావలంబితే,

సమున్నద్ధసమున్నాతే పండి
తమృగ్యధృష్టయోః. 33.

అనిరుద్ధ ఉపానాథే చరేచా
నర్గశేఽన్యవత్,

అనుబంధః ప్రకృత్యా దా

ధాంత చతుర్వర్ణము.

అవరోధః—(పు) కప్పట, రాజివాసము,
రాజగృహము.

మహాపథః—(పు) శౌంతి, అతివస,
వెల్లులి.

పరివ్యాధిః—(పు) నీరు ప్రబృలి చెట్టు,
కొండగోగు చెట్టు.

అవష్టభం—(త్రి) సమీపము, ఆవరింపఁ
బడినది, ఆశ్రయింపఁబడినది.

సమున్నద్ధం—(త్రి) పుట్టినది, తాను బండి
తుండచుకొనువాడు, దుర్మార్గుడు.

అనిరుద్ధః—(పు) అనిరుద్ధుడు, చారుడు
(త్రి) అడ్డములేనిది.

అనుబంధః—(పు) ప్రకృతి ప్రత్యయాగ

దోషోత్పాదే వినశ్యరే.
 3౬. ముఖ్యానుయానుః
 శిశౌ ప్రకృతస్యాన
 వర్తనే, అనుబంధీ చ హి
 క్కాయాం తృష్ణాయా
 మపి కథ్యతే. 3౭.

కాలస్కంధస్తమాలే స్వా
 త్తిందుకే జీవకద్రుమే,
 ఆశాబంధస్సమాశ్వానే తథా
 మర్కటజాలకే. 3౮.
 బ్రహ్మబంధుః ధిక్షేపే నిర్దేశే
 చ ద్విజన్తనాం,
 ఉగ్రగంధాజ మోదాయాం
 వచాయాం చిక్కికౌష
 ధా. 3౯.

తీక్ష్ణగంధా వచాయాం చ
 శిగురాజికయోరపి,
 ఇత్తుగంధా కోకిలాక్షేక్రో
 స్థ్యాం కాశే చ గో
 తురే. ౪౦.

తృణగోధా చిత్రకోలే కృ
 కలానే చ లక్ష్యతే,
 ఉపలబ్ధిరతౌ ప్రాప్తౌ జ్ఞానే
 చాపిప్రయుజ్యతే. ౪౧.

అథ ధాంత పంచవర్ణః.

యోజనగంధా కస్తూర్యాం
 సీతాయాం వ్యాసమాం
 తరి,

మాదేశము, దోషము కలుగజేయుట,
 ఇశ్శంజ్ఞకవర్ణము, నుఖ్యులననువర్తించు
 శిశువు, ప్రకృతముననుసరించుట, (సీ)
 ఎక్కిళ్లు, ఆశ.

కాలస్కంధః—(పు) చీకటిమ్రాను, నల్ల
 తుమికి చెట్టు, వేగిసమ్రాను.

ఆశాబంధః—(పు) ఊటడింపు, సాలె
 పురుగుమగ్గము.

బ్రహ్మబంధుః—(పు) నిందింపబడువాడు,
 బ్రాహ్మణుని నిర్దేశించుట.

ఉగ్రగంధా—(సీ) ఓమములో భేదము,
 వస, చిక్కికమును నోవధి.

తీక్ష్ణగంధా—(సీ) వస, మునుగచెట్టు,
 నల్లవాలు.

ఇత్తుగంధా—(సీ) గొలిమిడిచెట్టు, నేల
 గుమ్మడు. రెల్లు, ఏనుగుపల్లెరు,

తృణగోధా—(సీ) జంతువిశేషము,
 తొండ.

ఉపలబ్ధిః—(సీ) బుద్ధి, పొందుట, జ్ఞాప
 కము.

ధాంత పంచవర్ణము

యోజనగంధా—(సీ) కస్తూరి, సీతాదేవి,
 సత్యవతి.

అథ నాంతవర్ణః.

ఇనస్సూర్యే నృపే పత్యో
ధనం గోధనవిత్తయోః,
జనస్సాన్యదతివృద్ధే చ బుద్ధే
చార్ తి జిహ్వరే. ౧.
జనో లోకే మహర్గోకా త్వర
లోకే చ పామరే, జనీ
నీరుంతినీ వధోరుత్పత్తౌ
చ జనిర్నతా. ౨.

ఘనం స్యాత్కాంస్యతాశాది
వాద్య ము ధ్య మ నృ త్య
యోః, ఘనం సాంద్రే దృ
ఢే ధార్థ్యే విస్తారే లో
హముద్గరే. 3. మేఘ
ముస్తకయోశ్చాపి

వనం కానననీరయోః, ప్రవా
సే నిలయేచాపి వనం
ప్రసవణేఽపి చ. ౪.

వానం శుశ్కుఘలే శుష్కే
కటే నీచనకర్షణి, జలం
స్తవవాతోర్తి సురంగా
గతిసౌరభే. ౫.

దానం గజమదే త్యాగే పా
లనచ్ఛేదశుద్ధిషు,
మానం ప్రమాణే ప్రస్థాదౌ
మానశ్చిత్తోన్నతౌ గ్ర
హే. ౬.

యానం గతౌ వాహనేఽపి

పానం పీతౌ చ రక్షణే,

నాంతవర్ణము.

ఇనః—(పు) సూర్యుడు, రాజు, భక్త.

ధన—(న) పశుసంపద, ద్రవ్యము.

జినః—(పు) మిక్కిలి ముసలివాడు, బుద్ధుడు, (త్రి) పూజ్యుడు, జయశీలుడు.

జనః—(పు) జనము, జనుర్గోకము, మూర్ఖుడు, (సీ) స్త్రీ, భార్య, పుట్టుక.

ఘనం—(న) కంచుతాళముల వాద్యము, ఒకవిధమగు నాట్యము, (త్రి) దట్టమైనది, దృఢమైనది, (పు) బలముగలది, విశాలమైనది, ఇనుపగుడియ, మేఘము, తుంగమునై.

వనం—(న) అడవి, జలము, పరదేశవాసము, గృహము, కొండకాలువ.

వానం—(త్రి) ఎండినకాయ, ఎండిన వస్తువు, గండస్థలము, కుట్టుట, నీటి పట్టునుండి వీచుగాలి, సొరంగము, గమనము, సుగంధము.

దానం—(న) వనరుగనుదుదము, ఇచ్చుట, పరిపాలించుట, ఛేదించుట, పరిశుద్ధి.

మానం—(న) పరిమితి, మానిక, (పు) గర్వము, గ్రహము.

యానం—(న) గమనము, గజాందోభి కాదులు.

పానం—(న) త్రాగుట, రక్షించుట.

స్త్యానం స్నిగ్ధే ప్రతిధ్వానే
ఘనత్వాలస్యయోరపి. 2.

స్థానం స్థితో చ సాదృశ్యే
సన్నివేశావకాశయోః,
యక్తార్థే కరణార్థే చ స్థానే
స్థాన ద వ్యయం పునః.

సూనం వాచ్యవదూనేషు
సూనం ప్రసవపుష్పయోః,
సూనా పుత్ర్యాం వధస్థాన
గళశుండికయోరపి. ౯.

ఊనం హీనే రణోద్యోగే

సూన్యః కిరణసూర్యయోః,
మీనో రాశ్యంతరే మత్స్యే
శీనోఽజగరమూరయోః గం
చీనో మృగాంతరే తతః
ప్రీహిదేశాంశుకాంతరే,

హీనంగర్హ్యోనయోర్హ్యున
మనయోరపి కీర్తితం.

కృత్స్నం కుక్షౌ సమస్తే చ
రస్నస్తక్షచండయోః,

వస్నం స్థాద్వేతనే మూల్యే
వసనద్రవ్యయోరపి. ౧౨.

స్వప్నస్సుప్తస్య విజ్ఞానే స్వప్న
స్వాపే చ దర్శనే,

బుధ్విశ్చిసాయాం రుద్రే చ
రత్నం శ్రేష్ఠే మణావపి. ౧౩.

స్త్యానం—(స) మన్నని, ప్రతిధ్వని, గొప్ప
తనము, అలస్యము.

స్థానం—(న) ఉనికి, సామ్యము, నివాస
స్థానము, అవకాశము.

స్థానే—(అవ్యయం) యుక్తము, హే
తువు.

సూనం—(త్రి.) స్వల్పమైనది, (న) కాన్పు,
పూపు, (సీ) కుమార్తె, మృగాదుల
జంపు ప్రదేశము, కొండనాలుక.

ఊనం—(న) తక్కువ, యుద్ధప్రయ
త్నము.

సూన్యః—(పు) కిరణము, సూర్యుడు.
మీనః—(పు) మీనరాశి, చేప.

శీనః—(పు) కొండనిలువ, మూర్ఖుడు.

చీనః—(పు) మృగవిశేషము, దారము,
చీమనుభావ్యము, చీనా దేశము,
చీనాంబరము.

హీనం } —(త్రి) నిందింపఁ దగినది,
న్యూనం } తక్కువయైనది.

కృత్స్నం—(న) ఉదగము, సమస్తము.

రస్నః—(పు) వడ్లవాడు, కోపముగల
వాడు.

వస్నం—(స) కూలి, వెల, వస్త్రము,
ధనము.

స్వప్నః—(పు) కల, నిద్ర, చూచుట.

బుధ్విః—(పు) చెట్టువేరు, శివుడు.

రత్నం—(న) సజాతీయములో శ్రేష్ఠము,
మణి.

నగ్నోఽపి చ క్షుణ్ణకే వివ
స్త్రే చాభిధేయవత్,
లగ్నం రాశ్యుదయే లగ్నం
సక్తలజ్జితయోఽపి. ౧౪.

ఛన్నం రహశ్చాదితయోః
స్యాదన్నం భుక్తభక్తయోః,
భిన్నమన్యార్థవచనే సంగతే
దారితే స్ఫుటే. ౧౫.

విన్నం జ్ఞాతే స్థితే లభే

భిన్నం భిన్నేతు వాచ్యవత్,
భిన్నామృతాయాం పుం

శ్చల్యా

మున్నః స్థిన్నే చ సూరతే,
చిహ్నం ధ్వజేపతాకాయాం
ద్యుమ్నం విత్తే పరాక్రమే,
ధనుస్సంజ్ఞా ప్రియాభుదా
రాశిభేదే శరాసనే. ౧౬.

తనుః కాయే శృశే చాలే
విరళేఽపి చ వాచ్యవత్,
హనుః ప్రహరణే మృత్యుక
పోలావయవే గడే. ౧౭.

హనుర్హృట్టనిలాసిన్యాం
సూనుః పుత్రేఽనుజే రహా,
సానుశ్శృంగే బుధే మార్గే
వాత్యాయాం పల్లవే
వనే. ౧౮.

దాసుర్దాతరి విజ్ఞాతే
భానుః కిరణసూర్యయోః,

నగ్నః—(పు) క్షుణ్ణమతస్థుఃడు, (త్రి) సస్త్ర
హీనుఃడు.

లగ్నం—(స) మేషాదిరాసుల యుదయము,
(త్రి) కలిసినది, సిగ్గునొందినవాడు.

[బడినది.

ఛన్నం—(స) రహస్యము, (త్రి) కప్ప
అన్నం—(త్రి) భక్షింపఁబడినది, అన్నము.

భిన్నం—(త్రి) వేతైనది, కూడుకొన్నది,
భేదింపఁబడినది, వికసించినది.

విన్నం—(త్రి) తెలియఁబడినది, ఉన్నది,
పొందఁబడినది.

భిన్నం—(త్రి) భేదింపఁబడినది, (స్త్రీ) తిప్ప
తీగె, అంకుటాలు.

ఉన్నః—(త్రి) తడిసినది, దయగలవాడు.

చిహ్నం—(స) గురుతు, జెండా.

ద్యుమ్నం—(స) ధనము, పోటరితనము

ధనుః—(స) మోటచెట్టు, ధనూరాశి,
విల్లు.

తనుః—(స్త్రీ) శరీరము, (త్రి) కృశించినది,
అల్పమైనది, విరళమైనది.

హనుః—(స్త్రీ) దెబ్బ, మృత్యువు, దవడ,
రోగము, బెత్తము.

[సూర్యుడు.

సూనుః—(పు) కుమారుడు, తమ్ముడు,

సానుః—(పు) శిఖము, విద్వాంసుడు,
త్రోవ, వాయుసంఘము, చిగురు,
వనము.

దానుః—(త్రి) చాత, తెలియఁబడినది.

భానుః—(పు) కిరణము, సూర్యుడు.

ధేనస్సముద్రే నద్యాఃతు ధేనీ
శ్వేఃస్సితే భగే. ౨౦.

మునిశ్చమిం గుదీబుద్ధప్రి
యాభాగస్తీకింశుకే,

జ్యోతిర్హానౌ స్రవంత్యాంచ
యోనిస్సన్యదాకరే భగే.

జ్యోతీస్స చటాలికాయాం
సాక్షిజ్యోతితాన్నయుక్తవి
భావరౌ,

జ్యోతాన్న సచంద్రనక్షత్రే
రాత్రౌచంద్రాతపేషిచ.

రాన్న స్తృతా భుజంగా
క్షౌమేలాపర్ణాన్చిం చ క
థ్యతే,

మృతాన్న తు పరికాయాం
సాన్తృతాన్నయామపి
దృశ్యతే. ౨౩.

దీనా మాషికయోషాయాం
దుర్గతే కాతరేనన్యత్.

థానా భృష్యవే ప్రోక్తా
థాన్యాకేభినవోద్భిది.

అథ నాంత స్త్రీవర్ణః.

అవనం రక్షణే స్త్రీతౌ

భవనం భావవేశ్వనోః

భవనం విష్టవే మహ్యం సలి
లేషి నియత్యసి, ౨౪.

సవనం యజనే స్నానే సోమ

ధేనః—(పు) సముద్రము, (సీ) నది.

శ్వేనః—(త్రి) తెల్లనిది, డేగ.

మునః—(పు) మునీశ్వరుడు, గారచెట్టు,
బుద్ధుడు, మొగటచెట్టు, అవిసెచెట్టు,
మోదుగుచెట్టు.

జ్యోనిః—(సీ) హాని, నది.

యోనిః—(పు) స్థానము, భగము.

జ్యోతీస్స—(సీ) పొట్లచెట్టు, వెన్నెల
రాత్రి.

జ్యోతాన్న—(సీ) చంద్రునితోఁగూడిన
రాత్రి, వెన్నెల.

రాన్న—(సీ) సర్పాక్షిచెట్టు, సన్నరా
త్రిము.

మృతాన్న—(సీ) తొవరిమన్ను, శ్రేష్ఠమగు
మన్ను.

దీనా—(సీ) అడెలుక, (త్రి) దరిదురుడు,
భయపడువాడు.

థానా—(సీ) వేపుడుబియ్యము, ధనియ
ము, క్రొత్తవిత్తనము.

నాంత స్త్రీవర్ణము.

అవనం—(త్రి) రక్షించుట, తృప్తినిం
చుట.

భవనం—(స) ఆభిప్రాయము, గృహము,

భవనం—(స) లోకము, భూమి, జలము,
ఆకాశము. [పాపనము

సవనం—(స) యజ్ఞము, స్నానము, సోమ

నిర్దళనేఽపి చ,
అయనం పథి భానోస్సాస్మదు
దగ్ధక్షిణతో గతా. ౨౬.
జయనం స్యాత్తురంగా ది స
న్నాహే విజయేఽపి చ,
శయనం సురతే నిద్రాశయ్య
యోరపిభాషితం. ౨౭.
శమనం శాంతివధయోశ్శరున
శ్చాద్ధదైవతే,
దశనః క్షవచే దంతే దశనశ్శిఖ
రేఽపి చ, ౨౮.
జఘనం కామినీశ్రోణిపురో
భాగే కటిరకే,
తపనస్త్రాణౌ తాపే భల్లాతే
నరకాంతరే, ౨౯.
రసనం స్వాదనే భాసనేరసనా
కాంచిజిహ్వాయాః, రస
నా చాపి రాస్నాయాం
వసనం ఛాదనేఽంశుకే. ౩౦.
హసనం చ స్తి తే హసేఽంగా
రాధాన్యాం హసనస్యపి,
శ్వసనో మూరుతే శ్వాసే
శ్వసనో మదన ద్రుమే.
కదనం మర్దనే పాపే,
సదనం మందిరే జలే,
మదనః స్తరధత్తుర వసంత
ద్రుమసింహకే. ౩౧.
దహనశ్చైత్రకే, వహ్నా భల్లా
తే దుష్టచేష్టితే,

అయనం—(న) మార్గము, దక్షిణోత్త
రాయణములు.
జయనం—(న) అశ్వాదుల కవచము,
జయము.
శయనం—(న) సంభోగము, నిద్ర, పా
నువు.
శమనం—(న) ఓరిమి, చంపుట. (పు)
యముడు.
దశనః—(పు) కవచము, దంతము,
అగ్రము.
జఘనం—(న) స్త్రీలకంటిముందుభాగము,
మొల.
తపనః—(పు) సూర్యుడు, వేడిమి, జీడి
చెట్టు, నరకవిశేషము.
రసనం—(న) రుచించుట, ధ్వని, (స్త్రీ)
మొలనూలు, నాలుక, సన్నరాష్ట్రము,
వసనం—(న) కప్పుట, వస్త్రము.
హసనం—(న) చిలునగవు, నవ్వు, (స్త్రీ)
కుంపటి.
శ్వసనః—(పు) వాయువు, నిట్టూర్పు,
మ్రంగచెట్టు.
కదనం—(న) మర్దించుట, పాపము.
సదనం—(న) గృహము, జలము.
మదనః—(పు) మత్తధుడు, ఉమైత్త
చెట్టు, వసంత ద్రువు, మ్రంగచెట్టు, మైనము.
దహనః—(పు) చిత్తమూలపుచెట్టు, అగ్ని,
జీడిచెట్టు, (స్త్రీ) దుష్టవ్యాపారముగల
వాడు.

గహనం గహ్వరే దుఃఖే విశినే
కలిలేఽపి చ. 33.

స్తవనం ధ్వనిమాత్రే స్వా
త్కుంతనే మేఘగర్జితే,

నిధనం స్వాత్కులే నాశే
ప్రధనం దారణే రణే. 34.

పచనాఖ్యా కులాలస్య పాక
స్థానేఽపి మారుతే నిష్పావే
చాథ వచనం బిభాధానేఽపి
ముండనే. 35.

దమనః కుసుమే వీరే
వమనశ్చంద్రనేఽర్ధనే, స్వాదా
వృత్తౌ చ

యమనం దుఃఖే గోపరతే
యమే. 36.

కమనః కాముకే కామేఽభి
రూపేఽశోకపాదపే,

ధమనోఽవ్యసనలే భస్మాత్కా
క్రూరయోఽపి. 37. ధమ
నీ తు హరిద్రాయాం కం
ధరాశిరయోఽపి,

మలనః పటవానే స్వాస్త్యర్ధనే
మలనం మతం. 38.

చలనం కంపనం కంపే కంప్రే
చలనకంపనౌ,

చలనీ వస్త్రఘర్షణాద్వా వారి
భేదేఽపి చక్రచితే. 39.

నేచనం రక్షణే నేకే నాకా
నేచనభాజనే,

నేవనం నీచనో వాస్త్రో

గహనం—(న) గుహ, దుఃఖము, అర
ణ్యము, (త్రి) ప్రవేశింపరానిది.

స్తవనం—(న) ధ్వని, మొక్కుపోవుట,
మేఘధ్వని.

నిధనం—(న) కులము, నాశనము.

ప్రధనం—(న) చేదించుట, యుద్ధము.

పచనః—(పు) ఆరము, వాయువు, తూ
ర్పాగబట్టుట.

వచనం—(న) విశ్లేషములుచెల్లుట, తొ
రము.

దమనః—(పు) దమనము, వీరుడు.

వమనః—(పు) క్రమ్ముట, పీడించుట,
సంగ్రహించుట.

యమనం—(న) దుఃఖము, విరమించుట,
ఇంద్రియనిగ్రహము.

కమనః—(పు) కామముగలవాడు, మున్న
భుడు, అశోకపు చెట్టు.

ధమనః—(పు) అగ్ని, తిత్తి డోదువాడు,
క్రూరుడు, (నీ) చనువు, కంతము,
బోలునరము.

మలనః—దేరా, (న) మర్దించుట.

చలనం } —(న) చలించుట, చలించు
కంపనం } నది.

చలనీ—(నీ) లంగా, గజబంధనవిశేషము.

నేచనం—(న) కాపాడుట, తడుపుట,
ఓడలోని నీరుతోడు పాత్రము.

నేవనం—(న) కుట్టుట, నేవించుట.

స్సంవ్యాసం ఛాద నే ౭౦ శు
కే. ౪౦.

సమానం సత్సమైక్యేషురమా
నో నాభిమారుతే,

శోభనో గ్రహయోగే స్వా
చ్చోభనో సుందరే౭౨స్య
వత్. ౪౧

శాసనం రాజద త్తో ర్వాత్తం
లేఖాజ్ఞాశాస్త్రశాస్త్రిషు,
వాసనం వసనే వీరాసనే జ్ఞానే
చ ధూపనే. ౪౨.

ఆసనం ద్వీరద స్కం ధే పీ తే
యాత్రా నివర్తనే, ఆసనీ
పణ్యవీ థ్యాం స్వాదా
సనో జీవక ద్రుమే. ౪౩.

స్పర్శనో మారుతే స్పర్శా
దానయోస్పర్శనంమతం,
దర్శనం నయనస్పర్శ బుద్ధిధర్మో
పలభిషు. ౪౪. శాస్త్ర
దర్పణయోవాప్సి.

దంశనం దంశివర్ణణోః,
పిశునం కుంకుమే క్రూరే
సూచకే చాభిధేయవత్.

శకునం చ శుభాశంసానిమిత్రే
శకునః ఖగే,

మిథునో రాశిభేదే స్వాన్నిధు
నం దంపతీయుగే, ౪౬.

తెలునః పవనే యూని స్త్రి
యాం చ తెలునీ విదుః,

సంవ్యాసం—(న) క ప్పు ట, ఉ త్త రీ య
వస్త్రము.

సమానం—(త్రి) యోగ్యమైనది, సమాన
మైనది, ఒక్కటైనది, (పు) సమాన
మను వాయువు.

శోభనః—(పు) శోభనయోగము, (త్రి)
సుందరము.

శాసనం—(న) రాజుచే నొసంగ బడిన
భూమి, జాబు, ఆజ్ఞ, శాస్త్రము, శిక్ష.

వాసనం—(న) వస్త్రము, వీరాసనము,
జ్ఞానము, వాసనపట్టుట.

ఆసనం—(న) వీనుగుమూపు, పీతము,
దేశకాలముల ననుసరించి యుద్ధ
యాత్రమానుట, (స్తీ) అంగడివీధి,
(పు) వేగించెట్టు.

స్పర్శనః—(పు) వాయువు, (న) స్పృశిం
చుట, ఈవి.

దర్శనం—(న) నేత్రము, స్పృష్టము, బుద్ధి,
ధర్మము, జ్ఞానము, శాస్త్రము, ఆద్యము.

దంశనం—(న) కొఱకుట, కవచము.

పిశునం—(న) కుంకుమ, (త్రి) క్రూరమై
నది, కొండెగాడు.

శకునం—(న) శుభమును సూచించు నిమి
త్తము, (పు) పక్షి.

మిథునః—(పు) మిథునరాశి, (న) భార్యా
భర్తలు.

తెలునః—(పు) వాయువు, పిన్నవయస్సు
వాడు, (స్తీ) యశావనవతి,

తలిసం విరళే స్తోకే స్వచ్ఛేఽపి
తలిసం మతం. ౪౭.

మలిసం దూషితే కృష్ణేఽముతు
మత్యాం మలిన్యపి,

కఠినం నిఘ్నరే స్థాల్యాంశర్క
రా యాం గుడస్య చ.

కఠినా కాటికాయాం చ
కఠినీతి ప్రయుజ్యతే,

పీతనం హరితాశేన్యాత్కుం
కుమే పీతదారుణి. ౪౯.

ఆమ్రాతకే పీతనశ్చ హరి
ద్రాయాం చ పీతనా, పీత

నం త్రిషుస్త్రీ తేఽపి
మైథునం సంగతే రతే. ౫౦.

కేతనం లాంఛనే కా ర్యే గే
హే చోపనిమం త్రజే,

ఛర్దనోఽలంబుషే నింబే ఛర్ద
నం పమనేఽపి చ. ౫౧.

ఛేదనం క్షగ్రనే భేదే
ఛదనం పక్షపత్రయోః,

తోదనం వ్యధనే తోత్రే
రోదనం క్రందనేఽశ్నయే. ౫౨

అపానం తు గుడే ప్రోక్తమ
పానస్తస్య మారుతే.

సంతానస్సంతతా గోత్రే స్యా
దపత్యే సురద్రుమే ౫౩.

వితానో యజ్ఞ విస్తారోల్లో
చేషు క్రతుకర్షణి, వృత్త

భేదావసరయో ర్వితానం
తుచ్ఛమందయోః. ౫౪.

తలిసం—(త్రి) విరళమైవది, సల్పమైనది,
నిర్మలమైనది.

మలిసం—(త్రి) దూషింపబడినది, నల్ల
నిది, మలినీ, (స్త్రీ) ముట్టుని.

కఠినం—(త్రి) కఠినమైనది (స్వ) పాత్ర
ము, (స్త్రీ) పంచదార, కఠినీ, (స్త్రీ) వారి

దళము మణిశిల మున్నగుధాతువులు.

పీతనం—(న) హరితశము, కుంకుమ, (పు)
దేవదారు చెట్టు, అం బాళ వృక్షము,

(స్త్రీ) పసుపు, (త్రి) పచ్చని పదార్థము.

[గము.

మైథునం—(న) సంబంధము, సంభో
కేతనం—(న) చిహ్నము, చేయఁదగినపని,

గృహము, పిలుచుట.

ఛర్దనః—(పు) చిట్టికూర, వేచుచెట్టు, (న)
వమనము.

ఛేదనం—(న) నఱకుట, భేదించుట.

ఛదనం—(న) టెక్క, ఆకు.

తోదనం—(న) బాధ, కొరడా.

రోదనం—(న) ఏడ్చుట, కన్నీరు.

అపానం—(న) గురము, (పు) అపాన
వాయువు.

సంతానః—(పు) పుత్రపౌత్ర పారంపర్య
ము, కులము, బిడ్డ, కల్పవృక్షము.

వితానః—(ప్ర) యజ్ఞము, విస్తారము,
చాందిని, యజ్ఞకర్షము, (న) వృత్త
విశేషము, సమయము, (త్రి) నీచమై
నది, మందమైనది.

ఉత్తానం స్యాదగంభీరే తథా
సుప్తాస్థుభేనృవత్,
ఉదానం గ్రహణే విద్యాద
లంకారేపి వాజినాం.
నిదానం కారణే రోగనిర్ణయే
వత్సదామని,
ఉద్యానం వనభేదే స్యాన్ని
స్ఫుటీపి ప్రయోజనే.
ఆహ్లాసో యింటికాభేదే వా
చ్యవ నిర్మలే స్తృతః,
వృత్తానం నైవరకంజే విరో
ధాచరణేపి చ. ౧౭.

ఉత్తాన ముద్యమేతంత్రే పా
రుషే పుస్తకే రణే, అంగ
ణోద్ధమహారేషు మల వే
గేపి కీర్తితం. ౧౮.
సంస్థాన మాకృతౌ మృతౌ
సన్నివేశే చతుష్పదే,

ధావనం ప్రగమే శుద్ధాపృష్ఠి
పర్ణాంత తు ధావనీ
పావనం తు జలేకృచ్చే పావ
కాథానయోరపి, పావన
స్నిల్వకే వహ్నాప్రాయ
శ్చిత్తే చ పావనం. ౨౦.
వాచ్యవత్పావయితేహరి
తకాంత తు పావనీ,
వామనోఽంకోట వై కుంత
ఖర్వదక్షిణదిగ్జే. ౨౧.

ఉత్తానం—(త్రి) లో తు లేనిది, ఉద్భవ
ముఖముగా శయనించునది.

ఆదానం—(స) గ్రహించుట, అశ్వము
సలంకరించుట.

నిదానం—(స) కారణము, రోగనిర్ణ
యము, దూడనుకట్టు కన్నెత్తాడు.

ఉద్యానం—(స) శృంగారవనము, వెడ
లుట, ప్రయోజనము.

ఆహ్లాసః—(పు) వెద్దగోరంట, (త్రి) నిర్మల
మైనది.

వృత్తానం—(స) స్వతంత్రకార్యము,
విరుద్ధముగాఁ జేయుట.

ఉత్తానం—(స) ప్రయత్నము, రాజ్యతం
త్రవిచారణ, పురుషకారము, పుస్త
కము, యుద్ధము, ముంగిలి, బయలు
దేరుట, సంతోషము, మలవిసర్జనము.

సంస్థానం—(స) ఆకారము, మరణము,
నగరముచుట్టునుండు ప్రదేశము,
నాలుగు త్రోవలుగలియుచోటు.

ధావనం—(స) పరుగెత్తుట, పరిశుద్ధి, (స్త్రీ)
కోలపొన్నచెట్టు.

పావనం—(స) జలము, కృచ్ఛవ్రతము,
పరిశుద్ధి, వాతరోగము, (పు) అందుకు
బంకతోఁ జేసినధూపద్రవ్యము, అగ్ని,
ప్రాయశ్చిత్తము, (త్రి) పవిత్రముగా
వించునది, పావనీ, (స్త్రీ) కరకచెట్టు.

వామనః—(పు) ఊడుగుచెట్టు, విష్ణువు,
పొట్టివాడు, దక్షిణదిగ్జము.

స్థాపనం స్వాత్మసంపదనే సమా
ధా రోపణేఽపి చ,
యాపనం వర్తనే కాలక్షేపే
నిరసనేఽపి చ. ౬౨.
యుంజానస్సారథా విప్రే
బుధానః పండితే గురౌ,

దృశానం జ్యోతిషి ప్రోక్షం
దృశానశ్చ విరోచనే. ౬౩.
జనో దేశభద్రే స్వాద్వేగవే
గాధి కాశ్చయోః, జవ
న్యోపభిభద్రే స్వాద్వా
చ్యవద్వేగిని స్తృతం.
జీవనం వర్తనే నీరే పుత్రజీవే
తు జీవనః,
జీవనీ జీవనా చేతి జీవంతీ మే
దయోః క్రమాత్. ౬౪.

దేవనం వ్యవహారే స్వాజ్ఞగీ
హక్రీడయోగవి, ఆక్షేప
దేవనః హోక్తౌ
మేహనం మూత్రశ్శయోః.
తేమనం వ్యంజనే క్షేదే తేమ
నీఘల్లికాంతరే,
సానో యజ్ఞకర్తాంతే యజ
మాన ప్రచేతసోః. ౬౫.
విజ్ఞానం కార్తవేజ్ఞానే

ప్రజ్ఞానం లాంఛనే ధియి,
హాయనోఽర్చిషి వర్తచ వ్రీ

స్థాపనం—(న) పుంసవనకర్తము, సమాధి.
ఆరోపించుట.

యాపనం—(న) వ్యాపారము, కాలము
జరుపుట, తిరస్కారము.

యుంజానః—(పు) సారథి, బ్రాహ్మణుడు.
బుధానః—(పు) విద్వాంసుడు, బృహ
స్పతి.

దృశానం—(న) కాంతి, (పు) సూర్యుడు.

జననః—(పు) యవనదేశము, వేగము,
వేగవంతమగుగుఱ్ఱము, జవనీ, (స్త్రీ)
ఓపధివిశేషము, (త్రి) వేగముగలది.

జీవనం—(న) వృత్తి, నీరు, (పు) పుత్ర
జీవించెట్లు.

జీవనీ } —(స్త్రీ) (క్రమముగా) పాల
జీవనా } కూర, మేధయనుగంధ
ద్రవ్యము.

దేవనం—(న) వ్యవహారము, జయించు
కోర్కె, ఆట, (పు) పాచికలు.

మేహనం—(న) మూత్రము, శిశ్నము.

తేమనం—(న) పులుసు, తడుపుట, తేమనీ
(స్త్రీ) ప్రాయ్యి.

సాననః—(పు) యాగాంతము, యజ్ఞము
చేసినవాడు, వరుణదేవుడు.

విజ్ఞానం—(న) స్తంభన మోహనాది
క్రియలు, శిల్పాదిజ్ఞానము.

ప్రజ్ఞానం—(న) చిహ్నము, బుద్ధి.

హాయనః—(పు) అగ్నిజ్వాల, సంవత్సర

హిభేదే చ హయవః.

పాల్గునస్తు తపస్యేఽపి పూర్ణి
మామూం తు పాల్గునీ,

ఫల్గునః కథితః పార్థే నదీజే
కకుభేఽపి చ. ౬౯,

వేష్టనం కర్ణశక్కుల్యాముష్ణీ
షే పరివారణే,

గోస్తనో హరభేదేఽపి ద్రా
తూయామపి గోస్తనీ. ౭౦

కల్పనం కర్తనే క్షప్తా సజ్జనా
యాం తు కల్పనా.

కర్తనం ఛేదనే ప్రాహుర్నా
రీణాం తూలనేవనే. ౭౧.

లంఘనం తూపవానే స్వా
త్కమణే ప్లవనేఽపి చ,

మండనం స్వాదలంకారేఽ
లంకరిష్టేతు వాచ్యవత్.

భండనం కవచే యుద్ధే ఖలీ
కారేఽపి వర్తతే,

ముండనం పపనే త్రాణే
హిండనం లేఖనే రితే. ౭౩.

అంగం ప్రాంగణే యానే
కామిన్యామంగనామతా,

శుభేరదిక్కురిణ్యా మప్యం
గనా పరికీర్తితా.

గంధనం సూచనోత్సాహహిం
సనేషు ప్రకాశనే.

నందనం వాసవోద్యానే నం
విశ్వకోశము—12

ము, ధాన్యవిశేషము.

పాల్గునః—(పు) పాల్గునమాసము, పాల్గునీ,
(నీ) పాల్గునమాసపూర్ణిమ.

ఫల్గునః—(పు) అర్జునుడు, బ్రహ్మమేడి
చెట్టు, మద్దిచెట్టు.

వేష్టనం—(న) చెవివెలుపలిభాగము, తల
పాగ, చుట్టుకొనుట.

గోస్తనః—(పు) నలువదిపూసల సరము,
గోస్తనీ, (నీ) ద్రాక్షతీగ.

కల్పనం—(న) ఛేదించుట, రచించుట, (నీ)
ఆయత్తముచేయుటకై యేనుఁగునకు

గట్టు నిడుత్రాడు.

కర్తనం—(న) కత్తిరించుట, స్త్రీలు
రాట్ను వడకుట.

లంఘనం—(న) లంకణము, నడుచుట,
ఎగిరి దాటుట.

మండనం—(న) అలంకారము, (త్రి) అలం
కరించునది.

భండనం—(న) కవచము, యుద్ధము, అప
కారము.

ముండనం—(న) తొరము, రక్షణము,
హిండనం—(న) వ్రాయుట, సంభోగము.

అంగం—(న) ముంగిలి నడచుట, (నీ) స్త్రీ,
ఉత్తరదిగ్గజము భార్య.

గంధనం—(స) తేలుపుట, ఉత్సాహము,
బాధించుట, ప్రకాశించుట.

నందనం—(న) నందనవనము, (పు) సంతో

దనో హరకే సుతే. ౭౫.
 స్యందనం తు స్తుతా నీరే
 స్యందన స్తినీశే రథే,
 క్రందనం రోదనే ౭౭ హ్వనే
 చందనం మలయోష్ఠపే. ౭౬.
 చందనః కపిభేదే స్నాన్న
 దీభేదే తు చందనీ,
 వర్ధనం ఛేదనే వృద్ధా వారి
 థాన్యాం చ వర్ధనీ. ౭౭.
 వ్యంజనం తేమనే చిహ్నే
 శ్చ శ్రుణ్యవయవే ౭౮ చ,
 రంజనో రాగజనకే రంజనం
 రక్తచందనే. ౭౯. గుం
 ద్రారోచనికానీలీ మంజి
 ష్టాసు చ రంజనీ,
 అంజనం కజ్జలే చాక్తా సౌవీరే
 చ రసాంజనే. ౮౦. అం
 జనో దిగ్దజే జ్యేష్ఠ్యా
 మంజనాప్యనిలస్త్రియాం,
 అంజనీ లేపనాయాం చ
 గృంజనస్తు రసోనకే. ౮౧.
 విషదిగ్దపశోర్థానే గృం
 జనం చ ప్రకీర్తితం,
 లేఖనం ఛర్ధనే భూర్జే లిపి
 న్యానే చ లేఖనం. ౮౨
 యోజనం చ చతుష్కో
 శ్యాంయోగే చ పరమా
 త్తనీ,
 గర్జనం నిస్వనే కోపే

తోపము, పుత్రుడు.
 స్యందనం—(న) స్త్రవించుట, జలము, (పు)
 నెమ్మిచెట్టు, రథము.
 కందనం—(న) ఏడ్చుట, పిలుచుట.
 చందనం—(న) మంచిగందము, (పు) చంద
 నుడును వానరుడు, చందనీ, (స్త్రీ) నదీ
 విశేషము.
 వర్ధనం—(న) నలుకుడు, వృద్ధినించుట,
 వర్ధనీ, (స్త్రీ) జలపాత్రము (కూజా)
 వ్యంజనం—(న) పులుసు మొదలగునవి,
 చిహ్నము, గడ్డము మీసములు, అవ
 యవములు.
 రంజనః—(పు) అనురాగము కలిగించు
 వాడు, (న) రక్తచందనము, రంజనీ,
 (స్త్రీ) ప్రేంకణపు చెట్టు, గోరోచనము, నీలి
 చెట్టు, మంజిష్ఠ.
 అంజనం—(న) కాటుక, కలుపుట, సౌవీ
 రాంజనము, రసాంజనము, (పు) పశ్చిమ
 దిగ్దజము, ఒల్లి, (స్త్రీ) అంజనాదేవి,
 అంజనీ, (స్త్రీ) పూతపూయుట.
 గృంజనః—(పు) వెల్లుల్లి, (న) విషము,
 పొదిగిన కశుమాంసము.
 లేఖనం—(న) వమనము, భుజపత్రి చెట్టు,
 వ్రాత.
 యోజనం—(న) అమడ, కూడిక, పర
 మాత్మ.
 గర్జనం—(న) ధ్వని, కోపము.

వర్జనం త్యాగహింసయోః.
మూర్జనం కథితం మార్జా
మూర్జనో లోధ్రశాఖిని,
సజ్జనో వాచ్యనత్సాధౌ సజ్జ
నం ఘట్టగుల్మకే. ౮౩. సజ్జ
నా కల్పనాయాం తు

భాజనం యోగ్యపాత్రయోః,
అర్జనః కకుభే పార్థే కార్తవీ
ర్యేమయూరయోః. ౮౪.
మాతురేకసుతేఽపి స్యా
దర్జనో ధవళేఽన్యవత్,
అర్జనం తు తృణే నేత్ర
గదే స్యాదర్జనీగవి. ౮౫.
ఉపాయాం కరతోయా
యాం కుట్టన్యాయపి చ
క్వచిత్,

వృజినం కల్మషే క్లేశే వృజినః
కుటిలేఽన్యవత్. ౮౬.
లాంఛనం లక్ష్మణే నామ్ని
బంధనం వధబంధయోః,
జగన్నరగ్నౌ జంతౌ చ
వచక్సుర్వాగ్నివిప్రయోః.

ప్రసూనం వాచ్యవత్సూనే
ప్రసూనం ఫలపుష్పయోః,
కానీనః కన్యకాజాతతనయే
వ్యాసకర్ణయోః. ౮౮.
కాననం విహినే గేహే పర

వర్జనం—(న) విడుచుట, చంపుట,
మూర్జనం—(న) తుడుచుట, (పు) లొడ్డుగు
చెట్టు.

సజ్జనః—(త్రి) సత్కులమునఁబుట్టినవాఁడు,
(న) శిబిరమునకు చుట్టువేయుకంచె,
(స్త్రీ) నాయకుఁ డధిరోపించుటకై
యేనుఁగును సిద్ధముచేయుట.

భాజనం—(న) యోగ్యము, పాత్రము.

అర్జనః—(పు) మద్దిచెట్టు, అర్జనుఁడు,
కార్తవీర్యార్జునుఁడు, నెమలి, ఒకఁబల్లి
కొక్కకొడుకు, (త్రి) తెల్లనిది, (న)
తృణవిశేషము, నేత్రరోగము, అర్జునీ,
(స్త్రీ) గోవు, ఉపాదేవి, బాహుదయను
నది, తార్పుడుకత్తె.

వృజినం—(న) పాపము, (పు) కష్టము,
(త్రి) కుటిలుఁడు. [యము.

లాంఛనం—(న) చిహ్నము, నామధే
బంధనం—(న) చంపుట, కట్టుట.

జగన్నుః—(పు) అగ్ని, జంతువు.

వచక్సుః—(త్రి) మాటకారి, బ్రాహ్మ
ణుఁడు.

ప్రసూనం—(త్రి) పుట్టినది, (న) ఫలము,
పుష్ప.

కానీనః—(పు) కన్యయందు జనించిన
వాఁడు, వ్యాసమహర్షి, కర్ణుఁడు.

కాననం—(న) అడవి, గృహము, బ్రహ్మ

మేష్ఠిముఖేఽపి చ,
కాంచనః కాంచనారే న్యాయ
చృంపకేనాగకేసరే. ౮౯.
ఉదంబరే చ ధత్తూరే
హరిద్రాయాం చ కాంచ
నీ, కాంచనం హేమ్ని
కింజల్కే

కుహనం కాంచభాజనే. ౯౦.
గోలకే

చాథ శకునిస్సాబలే కరణే
ఖగే,
రోచనా రక్షకల్పారే రోచనః
కూటశాల్మలౌ. ౯౧.
మంగళ్యేఽపి చ గోపిత్తే
రోచనా రుచిరస్త్రియాం,
వ్యసనం త్వశుభే సక్తా పాన
స్త్రీమృగయాదిభు. ౯౨
దైవానిష్ఠఫలే పాపే వి
పక్తా నిష్ఫలౌద్యమే,
ఉదానోఽపుష్పదరావర్తే మరు
త్సగ్నవిశేషయోః. ౯౩.

ఉద్ధానముద్గతే ఛల్మాం
విలగ్నో లగ్నః కథ్యయోః,
సంధానం స్యాదభిషవే తథా
సంఘటనేఽపి చ. ౯౪.

రాధనం రాధనే ప్రాప్తౌ రాధ
నం తోషణేఽపి చ,

సాధనం నిర్వృతౌమేధే) నై
నేత్యసిద్ధాగతౌ వధే. ౯౫.
ఉపాయే మృతసంస్కారే

ను ఖము.

కాంచనః—(పు) కాంచనపు చెట్టు, సంవెంగ
చెట్టు, నాగకేసరపు చెట్టు, మేడిచెట్టు,
ఉమ్మెత్తచెట్టు, కాంచనీ, (స్త్రీ) పసుపు,
(న) బంగారము, పద్మకింజల్కము.

కుహనం—(న) గాజుపాత్రము, ఉండ.

శకునిః—(పు) దుర్యోధనుమామ, శకుని
కరణము, పక్షి.

రోచనా—(స్త్రీ) ఎఱ్ఱకలువ, (పు) కొండ
బూరుగుచెట్టు, నల్లఅగలు చెట్టు,
(స్త్రీ) గోరోచనము, సుందరమగు స్త్రీ.

వ్యసనం—(న) దుఃఖము, ఆసక్తి, సప్త
వ్యసనములు, దైవముచలన గలుగు
కష్టము, పాపము, ఆపద, నిష్ఫలమైన
యత్నము.

ఉదానః—(పు) నాభి, ఉదానవాయువు,
సర్పవిశేషము.

ఉద్ధానం—(న) బయలు వెడలినది, ప్రాయ్యి.
విలగ్నః—(త్రి) తగులకొన్నది, నశించు.

సంధానం—(న) కలుతేట, కూర్చుట.

రాధనం—(న) పూజించుట, పొందుట,
సంతోషించుట.

సాధనం—(న) నాశనము, శిశ్నము, సేన,
నెరువేరుట, నడచుట, చంపుట, ఉపా
యము, శవమునకుఁజేయు దహనాది

దాపనేనుగమే ధనే,

ప్రధానస్తు మహామాత్రే ప్ర
కృతౌ పరమాత్మని, ౯౬.
ప్రజ్ఞాయాం చ ప్రధానం
స్యాదేకత్వే ననుసదోత్త
మే,

గ్రామీణో గ్రామసంభూతే
గ్రామీణశ్శుని వాయసే.
పాతీరో మిసభేదే స్యా
త్పాతకే గుగులుదుమే,
కాలీనం స్యాత్కూలీన త్వే
గుప్యే జన్యే కుకర్తణి.
౯౭. కాశేయకే విహం
గాది పశూనాం సంగరే
ఽపి చ,

కౌపీనం స్యాదకార్యే స్యా
ద్ధువ్యాచీరప్రదేశయోః,
విక్లిన్నో జయో జీర్ణే శీర్ణే
చార్ద్రేచ వాచ్యవత్,
ఆపన్నస్సవిపత్నౌ స్యాత్ప్రాప్తే
వాచ్యవదీరితః. ౧౦౦.
విపన్నః కథితో నష్టే విపన్న
శ్చ భుజంగమే,
విచ్ఛిన్నం చ సమాలంభే విప
న్నే కుటిలేనన్యవత్.
౧౦౧,

సంపన్నం సాధితే ప్రోక్తం
సంపత్తిసహితేనన్యవత్,
తమోఘ్నసూర్యవహ్నిందు

క్రియలు, ఋణమునిచ్చుట, వెంటఁ
బోవుట, ధనము.

ప్రధానః—(పు) ముఖ్యుఁడు, (న)
మాయారూపమగు నీశ్వరశక్తి, పర
మాత్మ, బుద్ధి, ముఖ్యము, (పు) కార్య
సహాయుఁడు.

గ్రామీణః—(త్రి) గ్రామమునందుఁ బుట్టి
నది, కుక్క, కాకి.

పాతీనః—(పు) మత్స్యవిశేషము, ఉపా
ధ్యాయుఁడు, గుగ్గిలపుచెట్టు.

కాలీనం—(న) మంచులమునఁ బుట్టుట,
రవాస్యాచయవము, యుద్ధము, చెడు
కార్యము, పట్టుబట్టు, పశుపక్ష్యాదుల
పోరు.

కౌపీనం—(న) పాపపుకార్యము, పురుషుని
మర్త్యాంగము, గోచిపాత.

విక్లిన్నః—(న) ముసలితనము, చినిగిపోయి
నది, తడిసినది.

ఆపన్నః—(త్రి) ఆపదతోఁ గూడినది,
పొందఁబడినది.

విపన్న, —(త్రి) నష్టమైనది, (పు) పాము.

విచ్ఛిన్నం—(త్రి) మైపూత, ఆపదనొంది
నది, కుటిలమైనది.

సంపన్నం—(త్రి) సాధింపఁబడినది, సంప
దతోఁ గూడినది.

తమోఘ్నః—(పు) సూర్యుఁడు, అగ్ని,

బుద్ధశంకరః. పుష్ప. ౧౦౨.

విషమ్నూఖ్యా శిరీషే స్యాత్ప్రి
వృతామృతయోరపి,

శిఖీ వహన్నా బలీనధే శరే
కేతుగ్రహేద్రుమే. ౧౦౩.

కేకీ కుక్కుటయోశ్చైథ
శిఖీ చూడాన్వితేనన్య
వత్,

శాఖీ స్యాత్పాదపే వేదే తు
రుష్కాఖ్యజనేపి చ
౧౦౪.

ఖడ్గీ ఖడ్గాయుధే ఖడ్గే
శృంగీ నాగద్రుమాద్రిషు,
సాదీ తురంగమాతంగరథా
రోహిణి కథ్యతే.

పత్రి శ్యేనేరథే కాండే ఖగ
ద్రురథికాద్రిషు,
వజ్జీదశబలే శక్తే
వాజీ బాణాశ్వపక్షిషు.

౧౦౬.

చక్రీ కులాలవైకుంఠకోకా
హిగ్రామజాలిషు,

ధన్వీ ధనుర్ధరే పార్థే విదధే
కకుభద్రుమే. ౧౦౭.

కృతీ స్యాత్పండితే యోగ్యే
పాశీ పాశధరేపుత్రా,

నంది హరపతిహరే గర్భభాం
దే వటద్రుమే. ౧౦౮.

చంద్రుడు, బుద్ధదేవుడు, శివుడు,
పుష్ప.

విషమ్నూః—(పు) దిరిశెనపుచెట్టు, తెల్ల
తెగడ, తిప్పటిగ.

శిఖీ—(పు) అగ్ని, వృషభము, బాణము,
కేతుగ్రహము, వృక్షము, నెమిలి, కోడి,
(తి) జొట్టుకలసి.

శాఖీ—(పు) వృక్షము, వేదము, మహమ్మ
దీయుడు.

ఖడ్గీ—(పు) ఖడ్గము, ఖడ్గమృగము,
శృంగీ—(పు) వరుగు, చెట్టు, పర్వతము.
సాదీ—(పు) గుట్టపురొతు, చూపటివాడు,
సారథి.

పత్రి—(పు) డేగ, రథము, బాణము, పక్షి,
వృక్షము, రథికుడు, పర్వతము.

వజ్జీ—(పు) బుద్ధదేవుడు, దేవేంద్రుడు.
వాజీ—(పు) బాణము, గుట్టము, పక్షి.

చక్రీ—(పు) కుమ్మరి, విష్ణువు, చక్రవా
కము, సర్పము, గ్రామములకథికారి,

ధన్వీ—(పు) విలుకాడు, ఆర్జునుడు,
నేపరి, మద్దిచెట్టు.

కృతీ—(పు) విద్వాంసుడు, సజ్జనుడు,
పాశీ—(పు) పాశము ధరించినవాడు,
వరుణుడు.

నంది—(పు) నందికేశ్వరుడు, కలజావ్వి
చెట్టు, మజ్జిచెట్టు.

నందినీ తు ననందాయాం
ధేన్వాం సురసరిత్యపి,
రోహి రోహితకేశ్వత్థపట
పాదపయోరపి. ౧౦౯.
హలీ బలే కృషీకే స్వా

దలీ వృశ్చికభృంగయోః,
వర్ణి స్వాల్లభికే చిత్రకరే స్వా
ద్భ్రష్టాచారిణి. ౧౧౦.
శిల్పీ తు వాచ్యవత్కారౌ
నగ్నికాయాం చ శిల్పినీ,
కామీ స్వాత్కముకే చక్ర
వాకే పారావత్కేఽపి చ.
గోమీ చోపాసకే ఘేరా
వాగ్నీ వాచస్పతౌ ఘటౌ,
చర్మి పలకపాణౌ స్వాద్భూరే
భృంగరిటాఽపి ౧౧౨.

ఆర్థి స్వాద్యాచకేఽపి స్వా
త్సేనకే చ వివాసిని,
స్వామీ ప్రభౌ విశాఖే చ
రాగి రక్తే చ కాముకే.

ధ్వజీ శైలే రధే విప్రే భుజం
గమతురంగయోః,
భోగీ భుజంగమే రాజ్ఞి గ్రా
మిణ్యాం నాపితేఽపి చ.
౧౧౪. విహాయ మహి
షీం చాన్యరాజయోషితి
భోగినీ,

నందినీ—(స్త్రీ) మగనితోఁబుట్టువు, నందినీ
ధేనువు, ఆకాశగంగ.

రోహి—(పు) ములుమోదుగు, రావి
చెట్టు, మట్టిచెట్టు.
హరీ—(పు) బలరాముఁడు, వ్యవసాయ
ముచేయువాఁడు.

దలీ—(పు) తేలు, తుమ్మెద.
వర్ణి—(పు) వ్రాయువాఁడు, చిత్రకా
రుఁడు, బ్రహ్మచారి.

శిల్పి—(పు) వడ్రంగి, (స్త్రీ) సమర్థుడని
స్త్రీ, లేక దిసమొలయాడుది,
కామీ—(పు) కామముగలవాఁడు, చక్ర
వాకఁడీ, పాపుఁడు.

గోమీ—(పు) ఉపాసకుఁడు, నక్క.
వాగ్నీ—(పు) బృహస్పతి, సమర్థుఁడు.
చర్మి—(పు) డాలుపట్టినవాఁడు, భుజ
పత్రిచెట్టు, భృంగిరిటియను శివద్వార
పాలకుఁడు.

ఆర్థి—(పు) యాచకుఁడు, నేమించు
వాఁడు, వివాదములాడువాఁడు.

స్వామీ—(పు) ప్రభువు, కుమారస్వామి
రాగి—(పు) అనురాగముగల వాఁడు,
విటుఁడు.

ధ్వజీ—(పు) పర్వతము, రథము, బ్రాహ్మ
ణుఁడు, సర్పము, గుఱ్ఱము,
భోగీ—(పు) స్వము, రాజు, నీలిచెట్టు,
మంగలివాఁడు, (స్త్రీ) ఓట్టాభిషిక్తురాలు
గాని రాజభార్య.

ద్యువా త్వభినవే భానౌ
ప్రేత్వా మరుతి వాసవే.

రాజా ప్రభౌ సృషే చంద్రే
యక్షే క్షత్రియశక్త
యోః,

అథ్వా వర్తని సంస్థానే న్యాయ
దవస్కందకాలయోః.

ధన్వా జాంగలదేశే న్యాయ
చాపే స్థలేఽపి చ,

ఆత్మా దేహమనో బ్రహ్మస్వభా
వధృతిబుద్ధిః, ౧౧౭. ప్ర
యత్నే చాప్య

ధగ్రావా ప్రస్తరే జలదే
గిరౌ,

బ్రహ్మ విరించిద్విజయోః ఋ
త్వి క్షుంద్రార్క యోగ
యోః, ౧౧౮.

బ్రహ్మ ప్రోక్తం తపోఽధ్యాత్మ
వేదజ్ఞానేషు సూరిభిః,

ఆర్వా చ కుత్సితే వాపే
వృషా కర్ణమహేంద్రయోః.
యువా న్యాయత్రయణౌ శ్రేష్ఠే
నిసర్గబలశాలిని,

పర్వ న్యాయుత్సవే గ్రంథౌ
ప్రస్తావే లక్షణాంతరే.

౧౨౦. దర్శ ప్రతిపదో
స్సంధౌ విషువత్ప్రభృతి

ప్రసి,

భర్త స్వర్ణే భృతౌ భారే

ద్యువా—(పు) క్రొత్తపి, సూర్యుడు.

ప్రేత్వా—(పు) వాయువు, ఇంద్రుడు.

రాజా—(పు) ప్రభువు, రాజు, చంద్రు
డు, యక్షుడు, క్షత్రియుడు, ఇం
దుడు.

అథ్వా—(పు) త్రోవ, చతుష్పథము,
ప్రమత్తతావస్థలయందు శత్రువులు
వైబడుట, కాలము.

ధన్వా—(పు) మైదానము, (న) ధనువు,
ప్రదేశము.

ఆత్మా—(పు) శరీరము, మనస్సు, పరబ్ర
హ్మము, స్వభావము, ధైర్యము, బుద్ధి,
ప్రయత్నము.

గ్రావా—(పు) తాయి, మట్టు, ప్వ
తము.

బ్రహ్మ—(పు) బ్రహ్మ, బ్రాహ్మణుడు, యజ్ఞ
ము చేయించువాడు, గ్రహయోగ
విశేషము.

బ్రహ్మ—(న) తపస్సు, పరమాత్మ, వేదము,
బ్రహ్మజ్ఞానము.

ఆర్వా—(త్రి) కుత్సితుడు, (పు) ఆశ్వము.

వృషా—(పు) కర్ణుడు, ఇంద్రుడు.

యువా—(త్రి) యశావనుడు, శ్రేష్ఠుడు,
సహజబలముగలవాడు.

పర్వ—(న) ఉత్సవము, కలహపు, సమయము,
లక్షణవిశేషము, అమావాస్య పాడ్య
ముల సంధికాలము, సంక్రమణవిషువ
దాది పుణ్యకాలము.

భర్త—(న) బంగారము, కూలి, బరువు.

చర్మ స్వాద్వల్యలత్పచోః.
౧౨౦.

కర్మ వ్యాప్త్య క్రియాయాం
చ

వర్మ నేత్రచ్ఛదాధ్వనోః,
వర్మ దేహే ప్రమాణాతిసుం
ద్వి
దరాకారయోరపి. ౧౨౧.

సద్మ స్వాన్మందిరే నీరే
ఛద్మ శాత్యాపదేశయోః,
ధామ దేహే గృహే రశ్మా
స్థానే జన్మప్రభావయోః.
౧౨౨.

ప్రేమ వర్మణి చ స్నేహే
వ్యోమ వారివిహాయసోః,
పక్ష్య సూత్రాదిసూక్త్యాంశే కిం
జల్మే నేత్రలోమని.

లక్ష్య చిహ్నే ప్రథానే స్వా
దళనిః పవివిద్యుతోః,
అరత్నిః కఫణౌ వాస్తే సప్ర
కోఽథతతాంగుళౌ. ౧౨౩.

సేనానీః కార్తికేయే స్వా
త్తథా సేనాపతావపి,
హృదినీ వజ్రతటితోః
కామినీ భీరుపందయోః.
౧౨౪.

వాహినీ స్వాత్తరంగిణ్యాం
సేనానై న్యప్రభేదయోః,
వర్తనీ తర్కుపిండే స్వాద్వ
ర్తనీ మలినే పథి. ౧౨౫.

చర్మ—(న) నారచీర, త్వగింద్రియము.

కర్మ—(న) సాధనము, క్రియ.

వర్మ—(న) కనుతెప్ప, మార్గము.

వర్మ—(న) శరీరము, పరిమితి, సుందరా
కారము.

సద్మ—(న) గృహము, జలము.

ఛద్మ—(న) కుటిలత్వము, మిమ.

ధామ—(న) శరీరము, గృహము, కిర
ణము, స్థానము, పుట్టుక, ప్రభావము.

ప్రేమ—(న) పరిహాసము, స్నేహము.

వ్యోమ—(న) జలము, ఆకాశము.

పక్ష్య—(న) భారములోని స్వల్పభాగము,
పుష్పకేశరము, తెప్పవెండుక.

లక్ష్య—(న) గురుతు, ముఖ్యము.

అశనిః—(పు) వజ్రాయుధము, మెఱపు.

అరత్నిః—(పు) మోచేయి, మూర, చాచిన
చిటికివల్లుగల మూర.

సేనానీః—(పు) కుమారస్వామి, నైన్యాధి
పతి.

హృదినీ—(స్త్రీ) వజ్రాయుధము, మెఱపు.

కామినీ—(స్త్రీ) స్త్రీ, బదనిక.

వాహినీ—(స్త్రీ) నది, నైన్యము, నైన్య
విశేషము.

వర్తనీ—(స్త్రీ) కదురుబిళ్ల, మలినము,
మార్గము.

బోధనీ బోధవిప్రుల్యోర్బోధ
నం గంధబోధనే,

వాణినీ సర్తకీమత్తవిదగ్ధవని
తాసు చ. ౧౨౨.

రజనీ నీలికాలాక్షాహరిద్రా
యామినీషు చ,

సళినీ పద్మినీపద్మవ్యోమసింధు
సరోవరే. ౧౨౩. సళికా

యాం చ సళినీ

సళినం కమలే జలే,

మాలినీ వృత్తభేదే స్యాన్తా
లా కార స్త్రీ యా మపి.

చంపానగర్యాంగౌర్యాం

చ మందాకిన్యాం చ
మాలినీ,

శంఖినీ శ్వేతపున్నాగే చౌర
పుష్పాన్యంపథూభిని. ౧౩౧

పద్మినీ స్త్రీనిశేషే స్యాత్స
స్యామంబుజేపి చ,

హస్తినీ గజయోపాయాం
నారీభేదే చ హస్తినీ.

సంధినీ తు వృషాక్రాంతాకా
లదుగ్ధగవోః స్తృతా,

భట్టినీ ద్విజభాన్యాం నా
ట్యోక్తా రాజయోషితి.

రేచనీ త్రివృతాదంతీగుడ
రోచనీకాసు చ,

అర్శోఘ్ని తాళమూల్యాం
స్యాదర్శోఘ్నుస్సూరజే

పి చ. ౧౩౪.

బోధనీ—(స్త్రీ) తెలియుట, బోధనం, (న)
పరిమళింపఁ జేయుట.

వాణినీ—(స్త్రీ) నాట్యస్త్రీ, మదించినస్త్రీ,
పార్థస్త్రీ.

రజనీ—(స్త్రీ) నీలిచెట్టు, లక్క, పసుపు,
రాత్రి.

సళినీ—(స్త్రీ) పద్మసమూహము, పద్మము,
ఆకాశగంగ, పద్మసరస్సు, పద్మలత.

సళినం—(న) పద్మము, జలము.

మాలినీ—(స్త్రీ) మాలినీవృత్తము, పూలు
గుచ్చెడి స్త్రీ, చంపాపట్టణము, పార్వతి,

ఆకాశగంగ.

శంఖినీ—(స్త్రీ) వెలిపాన్న చెట్టు, కడిలచెట్టు,
శంఖినీజాతిస్త్రీ.

పద్మినీ—(స్త్రీ) పద్మినీజాతిస్త్రీ, సరోవరము,
పద్మము.

హస్తినీ—(స్త్రీ) ఆడేనుగు, హస్తినీజాతి
స్త్రీ.

సంధినీ—(స్త్రీ) వెడఁపు, ఆకాలమునఁ బిడుక
నిచ్చెడి యాపు.

భట్టినీ—(స్త్రీ) బ్రాహ్మణనిభార్య, (నాట్య
పరిభాషయందు) రాజభార్య.

రేచనీ—(స్త్రీ) తెల్ల తెగడ, దంతిచెట్టు,
కంపిల్లమునుగంధద్రవ్యము.

అర్శోఘ్ని—(స్త్రీ) తేగ, (పు) కందదంప.

శతఘ్నీ శస్త్రభేదే స్యాద్వృత్తి
శ్చికాల్పాంతం కరంజకే,
అసిక్ష్మీ స్యాదవృద్ధాంతః పుర
స్తేష్యస్త్రీయాం ధునా.

సూచనా వ్యధనే దృష్టా గం
ధనేభివయేఽపి చ,

భావనా లేపనే భావనే
వేదనా జ్ఞానదుఃఖయోః.

కుహనా దంభచర్యాయా
మిర్వాల్మౌ కు వా నః
పునః,

పూతనా రాక్షసీభేదే హరిత
కాయం చ పూతనా.

చేతనా సంవిది ప్రోక్తా వా
చ్యవత్పాణిని స్మృతా,

ప్రసన్నా మదిరాయాం స్యా
త్ప్రసాదసహితేనైవ్య

వత్. ౧౩౦.

లలనా నాడికాభేదే జిహ్వ
యాం పరయోషితి,

శ్చేష్ఠఘ్నీ కథితా మల్యాం
కంపిల్లక ఫణిజ్ఞయోః.

అథ నాంత శ్చతుర్వర్ణః.

మహాధనం మహామూల్యే సు
వస్త్రే సిల్పా కేఽపి చ,

తపోధనస్తాపనే స్యాన్తుం
ర్యాం చ తపోధనా.

ఆరాధనంతోషణే స్యాత్ప్రా
ప్తా చ పచనేఽపి చ,

శతఘ్నీ—(సీ) ఫింగి. తేలుమణిచెట్టు,
కాసుగుచెట్టు

అసిక్ష్మీ—(సీ) ముదుసలికాని యంతఃపుర
పరిచారిక, నది.

సూచనా—(సీ) బాధించుట, చూచుట,
కొండెములుచెప్పుట, అభిషయించుట.

భావనా—(సీ) మైపుత, ధ్యానించుట.
వేదనా—(సీ) జ్ఞానము, దుఃఖము.

కుహనా—(సీ) దంభాచారము, (పు) కోప
స్వభావుఁడు.

పూతనా—(సీ) పూతనయను రాక్షసి,
కరకచెట్టు.

చేతనా—(సీ) బుద్ధి (త్రి) ప్రాణముగలది.

ప్రసన్నా—(సీ) కల్లు. (త్రి) నిర్మలమైనది.

లలనా—(సీ) నరములలో భేదము,
నాలుక, ఉత్తమస్త్రీ.

శ్చేష్ఠఘ్నీ—(సీ) మల్లెచెట్టు, కంపిల్లమను
గంధద్రవ్యము, మరువము.

నాంత చతుర్వర్ణము.

మహాధనం—(త్రి) గొప్ప విలువగలది,
(న) విలువగల వస్త్రము, చిల్లమడ్డి.

తపోధనః—(పు) ఋషిశ్వరుఁడు, (సీ)
చిట్టికూర.

ఆరాధనం—(న) సంతోషించుట, పొం
దుట, వండుట.

ఉపధానం విషేఽపి స్యాద్ధేం
డుకే ప్రణయేఽపి చ.

ప్రణిధానం ప్రయత్నే స్యా
త్ప్రవేశేఽపి సమాహితౌ,
ఆయోధానం వధే యుద్ధే
ఽవలగ్నో మధ్యలగ్నయోః.

అభిజనః కులే ఖ్యాతౌ జన్త
భూమ్యాం కులధ్వజే,
భవేత్పుణ్యజనో యత్నే రా
క్షసే సజ్జనేఽపి చ. ౧౪౩.

విసర్జనం పరిత్యాగే దానే
సంప్రేషణేఽపి చ,

పృథగ్జనః స్మృతో నీచే మూర్ఖ
చాథ ప్రయోజనం. ౧౪౪.

కార్య హేతోర్వి
ర్నిధువనం సురతే కంపనేఽపి
చ,

అనూచానో వినీతే స్యా
త్సంగ వేదవిచక్షణే.

అవాచీనమవాగర్థే విపర్యస్తే
చ వాచ్యవత్,

ప్రవచనం స్మృతం వేదే ప్ర
కృష్టవచనేఽపి చ. ౧౪౬.

వైరోచనస్తు సుగతే బలిదై
త్యార్కపుత్రయోః,

విరోచనోఽర్కే దహనే
చంద్రే ప్రహ్లాదనందనే.

ఆతంచనం ప్రతివాపజవనా
ప్రాయసేషు చ,

ఉపధానం—(న) విషము, తలగడ,
న్నేహము.

ప్రణిధానం—(న) ప్రయత్నము, ప్రవే
శము, కూడుకొనుట.

ఆయోధానం—(న) చంపుట, యుద్ధము,
అవలగ్నః—(ప్ర) నడుము, (త్రి) తేగులు
కొన్నది.

అభిజనః—(పు) వంశము, ఖ్యాతి, పుట్టివదే
శము, వంశవరంపరగా వచ్చుచిహ్నము.

పుణ్యజనః—(పు) రక్షుడు, రాక్షసుడు,
పుణ్యాత్ముడు.

విసర్జనం—(న) విడుచుట, ఇచ్చుట, పంపిం
చుట.

పృథగ్జనః—(పు) నీచుడు, మూఢుడు.
ప్రయోజనం—(న) కార్యము, కార
ణము.

నిధువనం—(న) సంభోగము, కదలుట.

అనూచానః—(పు) వినయశాలి, సాంగ
ముగా వేదముఁజదివినవాడు.

అవాచీనం—(త్రి) తలవంచుకొన్నది,
వ్యత్యస్తమైనది.

ప్రవచనం—(న) వేదము, గొప్ప
వాక్యము.

వైరోచనః—(పు) బుద్ధదేవుడు, బలి
చక్రవర్తి, సూర్యునికుమారుడు.

విరోచనః—(పు) సూర్యుడు, అగ్ని,
చంద్రుడు, ప్రహ్లాదునికుమారుడు.

ఆతంచనం—(న) చేమిల్లిపెట్టుట, వేగము,
త్పప్తినొందుట.

అభిషన్నోపపరాధైభి ద్రుతే
గ్రస్తే విపద్ధతే. ౧౮౮.

అతిపన్నఃస్మృతో ధీరై ర్విజ్ఞా
తేఽపి క్షేపితేఽపి చ,

సమాపన్నం సమాప్తే స్థా
త్పాప్తే క్షిప్తే వ ధేఽపి
చ. ౧౮౯.

భవేత్ప్రజననం యోనా
జన్తని ప్రగమేఽపి చ,

ఆకలనం నిబంధే స్థాదా కాం
తౌపరిసంఖ్యయోః.

సమ్మూర్ఘనమభి వ్యాప్తా
సమ్మూర్ఘమోహయోఽపి,
నిర్మాతనం వైరశుద్ధౌ దానే
న్యాసార్పణే మతౌ.

కపీతనం గర్భభాం డశిరీషా
మూతకేఽపిచ, ఆశ్వత్థే చ
సముత్థానము ద్యమే రోగ
నిర్ణయే. ౧౯౦.

ఆచ్ఛాదనం సంవిధానే స్మృ
తం వస్త్రే ప్రవారణే,

రాజాదనం క్షీరికాయాంప్రి
యాశౌ కింశుకేఽపి చ.

క్రౌంచాదనస్తు పిష్పల్యాం చిం
చోటకమృణాళయోః,

ఉత్సాదనం సముల్లేఖోద్వా
హనోద్వక్తనేషు చ.

వృక్షాదన శ్చులదశే మధుచ్ఛ

అభిషన్నః—(త్రి) అపరాధి, తరుమఃబడిన
వాడు, శత్రువులలోఁ జిక్కుఁబడిన
వాడు, ఆపదనొందినవాడు.

అతిపన్నః—(త్రి) తెలియఁబడినది, అంగీక
రింపఁబడినది.

సమాపన్నం—(త్రి) సమాప్తి నొందినది,
పొందఁబడినది, కష్టపెట్టఁబడినది, వధ.

ప్రజననం—(న) భగము, పుట్టుక, శీఘ్ర
గమనము.

ఆకలనం—(న) కట్టుట, ప్రశ్నము, లెక్క
చేయుట.

సమ్మూర్ఘనం—(న) వ్యాపించుట, మూర్ఛి
ల్లుట, మోహమునొందుట.

నిర్మాతనం—(న) పగఁ దీర్చుకొనుట,
ఇచ్చుట, దాచిన ధనమును మరల
నిచ్చుట, బుడ్డి.

కపీతనం—(న) కలజావ్వెచ్చెట్టు, దిరిసెనపు
చెట్టు, అంబాళవృక్షము, రావిచెట్టు.

సముత్థానం—(న) లేచుట, రోగనిర్ణ
యము.

ఆచ్ఛాదనం—(న) కప్పుట, వస్త్రము,
నిషేధించుట.

రాజాదనం—(న) పాలచెట్టు, మోరటి
చెట్టు, మోరుగుచెట్టు.

క్రౌంచాదనః—(పు) పిష్పలితీగ, తృణ
విశేషము, తామరతూడు.

ఉత్సాదనం—(న) ఎత్తిపొడుపుమాట,
వివాహము, ఎగురుట.

వృక్షాదనః—(పు) రావిచెట్టు, తేనెతు

త్రకుతారయోః, వృతౌ
దనీస్తృతావందా విదారీ
గంధయోరపి.

సదాదానోఽభ్రమాతంగే
హేరంబే గంధమాస్తిని,
అవదానం చేతివృత్తగ్రఖండ
నయోరపి. ౧౧౬.

కుచందనం చ పత్రాంగే
ద్రుభేదే రక్తచందనే,
ఆస్కందనం తిరస్కారే రణే
సంశోషణేఽపి చ. ౧౧౭.

సంవననం సమాలోచే విశీ
కారే ప్రకీర్తితం,
విహేడనం చ హింసాయాం
మర్దనే చ విడంబనే.

జలాటనోలోహపృష్ఠే జలూ
కాయాం జలాటనీ,
ప్రస్ఫోటనం భవేత్సూర్యేతా
డనే చ ప్రకాశనే.

ఉత్పతనం సముత్పత్తౌ తథో
ద్వ్యగమనేఽపి చ,
ఉద్వర్తనం చోత్పతనేఽప్య
పావృత్తౌ విలేపనే. ౧౧౮

సమాదానం సమీచినగ్రహ
ణే నిత్యకర్తృణి,
సంయమనీ వ్రతే పుర్యాం
సంయమనీ యమస్య చ.

నిశమనం శ్రుతౌ దృష్టౌ
దృష్ట్యాలోచే నిశామనం,

టై, గండ్రగొడ్డలి, వృతౌ దనీ, (నీ)
బదనిక, మూడాకులపొన్న చెట్టు.

సదాదానః—(పు) విరావతము, వినాయ
కుడు. మదపుటేనుగు.

అవదానం—(న) గడచినపని, ఖండించుట.

కుచందనం—(న) పద్మకాష్ఠపుజెట్టు. భుజ
పత్రవృక్షము, రక్తచందనము.

ఆస్కందనం—(న) తిరస్కరించుట, యుద్ధ
ము, ఎండించుట.

సంవననం—(న) ఆలోచించుట, లోబఱ
చుకొనుట.

విహేడనం—(న) హింసించుట, కొట్టుట.
పరిహసించుట.

జలాటనః—(పు) రామబందుపక్షి, (నీ)
జెలగ.

ప్రస్ఫోటనం—(న) చేటు, కొట్టుట, ప్రకా
శించుట.

ఉత్పతనం—(న) పుట్టుక, ఎగురుట.

ఉద్వర్తనం—(న) ఎగురుట, దొరలుట,
నలుగురబెట్టుట.

సమాదానం—(న) చక్కగా గ్రహిం
చుట, నిత్యకర్తము.

సంయమనీ—(నీ) వ్రతము, యమునిపట్ట
ణము.

నిశమనం—(న) వినుట, చూచుట.

నిశామనం—(న) చూచుట, ఆలోచిం
చుట.

ప్రతిమానం ప్రతిచ్ఛాయా
గజదంతాంతరాళయోః,
అభిమానఃస్పృతోజ్ఞానేగర్వే
ప్రణయహింసయోః,
అధిష్ఠానంపురేచక్రే, ప్రభా
వేఽధ్యాసనేఽపిచ,
వర్ధమానః ప్రశ్నభేదే శరా
వైరంఢవిష్ణుషు,

మాలుధానశ్చిత్రసర్వే మా
లఽధానీ లతాంతరే.

ప్రతియత్నస్తు సంస్కారలి
ప్సానగ్రహణేషుచ,
భవేదుదయనో వత్సరాజేఽ
గస్త్యమునావపి. ౧౬౫

విహానసం విఘాతే స్యాత్పిం
జనే తూలధూననే,

సంవాహనం వాహనేఽపి
భారాదే రంగమర్దనే.

ఉద్వాహనం ద్విసిత్యే స్యాద్ర
జ్వాము ద్వాహనీషు
తా,

మహానేనో విశాఖే స్యాన్తహా
నైన్యపతావపి. ౧౬౬.

రసాయనం విడంగే స్యాజ్జ
వ్యాధిజిదోషధే, రసా
యనః పక్షిరాజే విషేఽపి
చ రసాయనం. ౧౬౮.

కాత్యాయనో వరరుచౌ గౌ
ర్యాం కాత్యాయనీ మ

ప్రతిమానం—(న) ప్రతిలింబము, వసుగు
దంతముల మధ్య భాగము.

అభిమానః—(పు) జ్ఞానము, గర్వము,
ప్రేమ, హింస.

అధిష్ఠానం—(న) పట్టణము, బండ్లగాలు,
ప్రభావము, ఆక్రమించుట.

వర్ధమానః—(పు) అభినయమందలి ప్రశ్న
విశేషము, మూకుడు, ఆముదపుర
జెట్టు, విష్ణుమూర్తి

మాలుధానః—(పు) ముట్టుబాము, (నీ)
లతావిశేషము.

ప్రతియత్నః—(పు) చక్కజేయుట, అభి
లాష, చెఱఁబట్టుట.

ఉదయనః—(పు) వత్సరాజు, అగస్త్య
ముని.

విహాననం—(న) విఘ్నము, దూదేకువిల్లు,
దూదేకుట.

సంవాహనం—(న) బరువు మోయుట,
బడలుపిసుకుట.

ఉద్వాహనం—(న) రెండు మారులు
దున్నిననేల, (నీ) త్రాడు.

మహానేనః—(పు) కుమారస్వామి, గొప్ప
నేనానాయకుడు.

రసాయనం—(న) వాయువిడంగము,
క్షయరోగమును బోగొట్టుమందు (పు)
గరుత్తంతుడు, (న) గరళము.

కాత్యాయనః—(పు) మునిత్రయములో
నొకఁడగువరరుచి, (నీ) పార్వతీ, సగ

తా, కామాయ వస్త్రవిధ
వాగ్ధజరత్యామసీష్యతే.
సుదర్శనో హారేశ్చక్రేమరా
వత్స్యాం సుదర్శనా, ఆజ్ఞా
యామోషధీభేదే మేరు
జంబ్యాం సుదర్శనా.

నిర్భర్తనం ఖలీకారేలక్త
కేచ

సమాపనం, పరిచ్ఛేదే సమా
ప్తాచ సమాధానే ప్రమా
పణే. ౧౭౧.

అన్వాసనం స్నేహానస్తాప్తసా
స్తావనుశోచనే,

ఉపాసనం శరాభ్యానే శుశ్రూ
షాయాంచ హిం
సనే. ౧౭౨.

నిరసనం నిరాసే న్యాయ్యధే
నిష్ఠీనసేషిచ,

నిర్వాసనం హింసనేచనగ
రాదేర్భహిష్కృతౌ.

ఆవేశనం శిల్పగృహే భూతా
వేశప్రవేశయోః,

సారసనం మేఖలాయా ముర
స్త్రేచ తనుత్రిణాం.

ప్రహసనం భవేద్భంగే ప్రహ
సాక్షేపయోరపి,

వరాసనం వాస్పదనేషిద్గక
ద్వారపాలయోః. ౧౭౫.

ఘనాఘనో ఘాతుకమత్తదం

ముకాలముతీరి కామాయ వస్త్రధారిణి
యగు విధవ.

సుదర్శనః—(పు) సుదర్శనచక్రము, (నీ)
స్వర్గము, ఆజ్ఞ, టుషధవిశేషము, మేరు
పర్వతమండలి నేరేడుచెట్టు.

నిర్భర్తనం—(న) అపకారము, లత్తుక.

సమాపనం—(న) గ్రంథవిచ్ఛేదము, ముగి
యుట, అంగీకారము, చంపుట.

అన్వాసనం—(న) చమురువత్తి, నేవీం
చుట, దుఃఖించుట.

ఉపాసనం—(న) ధనుర్విద్యాభ్యాసము,
శుశ్రూష, హింసించుట.

నిరసనం—(న) తిరస్కరించుట, చంపుట,
ఉమియుట.

నిర్వాసనం—(న) చంపుట, వెడలు
గొట్టుట.

ఆవేశనం—(న) శిల్పులు పనిచేయుగృహ
ము, గృహము సోకుట, ప్రవేశిం
చుట.

సారసనం—(న) స్త్రీలమొలనూలు, భటుల
నడికట్టు.

ప్రహసనం—(న) భంగము, పెద్దనవ్వు,
ఆక్షేపించుట.

వరాసనం—(న) జలాధారప్రదేశము,
(పు) విటుడు, ద్వారపాలకుడు.

ఘనాఘనః—(పు) దుర్మార్గుడు, మదపు

తినోర్నిరంతరే వాసుచక్షుః
కాబ్ధయోః,
సనాతనశ్శాశ్వతకం సమైరిణో
శ్శివే పితౄణామతిథౌ
సునిశ్చలే. ౧౭౬.
శరాసనం తు కోదండే జల
స్థానే నిమగ్నయోః,
సుయామునో వత్సరాజే ప్ర
సాదేభాంతరేచ్యుతే.
విస్తాపనాఖ్యా కుహకే గంధ
ర్వనగరేచ్యుతే,
సుకర్తా గ్రహయోగే స్యా
త్సుకర్తా దేవశిల్పిని
దుర్నామాఖ్యాపి గుదజ
దీర్ఘకోశికయోరపి,
ద్విజన్తాదశనేవిస్తే
భూతాత్తా పుస్తలే విధౌ.
అర్యమా సూర్యభక్తాయాం
సూర్యే చ పితౄదేవతే,
సుదామా భూధరే మేఘే
విశ్వస్సానలచంద్రయోః
సుధన్వా ప్రాథధాను మే
సుధన్వా విశ్వకర్తణి,
వనశ్వా గంధమార్జాలే వంచ
కవ్యాప్రయోగి. ౧౭౭.
పరిశ్వా క్రతుకర్తజ్జేయాజ్ఞికే
పరిచారకే,
అథర్వా బ్రాహ్మణే వేదే త్వ
ధర్మ పరికీర్తితం. ౧౭౮.
విశ్వకో—18

తేనుఁగు, దట్టము, ఇంద్రుఁడు, వర్షిండు
మేఘము.
సనాతనః—(త్రి) నిత్యమైనది, (పు) విష్ణువు,
శంకరుఁడు, పితౄదేవతలయతిథి, (త్రి)
నిశ్చలమైనది.
శరాసనం—(న) ధనువు, జలప్రదేశము,
ఆమ్ముల పొది.
సుయామునః—(పు) వత్సరాజు, ప్రసా
దము, మేఘవిశేషము, విష్ణువు.
విస్తాపనః—(పు) కృత్రిముఁడు, గంధర్వుల
నగరము, విష్ణుమూర్తి.
సుకర్తా—(పు) సుకర్తయోగము, దేవ
శిల్పి.
దుర్నామా—(పు) మూలశంక, ఏనుఁగు,
జలగ.
ద్విజన్తా—(పు) దంతము, బ్రాహ్మణుఁడు.
భూతాత్తా—(పు) శరీరము, బ్రహ్మ.
అర్యమా—(పు) మంకెనచెట్టు, సూర్యుఁ
డు, పితౄదేవతావిశేషము.
సుదామా—(పు) పర్వతము, మేఘము.
విశ్వస్సా—(పు) అగ్ని, చంద్రుఁడు.
సుధన్వా—(పు) మంచివిలుకాఁడు, దేవ
శిల్పి.
వనశ్వా—(పు) జవాబిల్లి, నక్క, పెద్ద
పులి.
పరిశ్వా—(పు) యజ్ఞకర్త నెఱింగినవాఁ
డు, యాజ్ఞికుఁడు, ఉపచారముచేయు
వాఁడు.
అథర్వా—(పు) బ్రాహ్మణుఁడు, (న) అథ
ర్మవేదము.

సుపర్వా త్రిదశే వంశే శరే
 ధూమేఽపి పర్వణి,
 లలామ చ లలామం చ లాం
 ఛనద్యజవాజిషు. ౧౮౩.
 శృంగే ప్రథానే భూ
 షాయాం రమ్యే వాలధి
 పుండ్రయోః, ప్రభావే చ
 కలాపీ తు ప్లక్ష్యబర్హణయో
 రపి. ౧౮౪.

ప్రత్యర్థీకథితశ్చత్ర ప్రత్యర్థీ
 ప్రతివాదినీ,
 కేసరీ తురగే సింహే పున్నా
 గే నాగకేసరే. ౧౮౫.
 శిఖరీ పాదపేక్షైలే తథాపా
 మార్గకోట్టయోః,
 శృంగారీ తు సువేషే స్వా
 త్కముకే చ మతంగజే
 విలాసీ భోగిని వ్యాశే
 పలాశీ వృక్షరక్షసోః,
 శిఖండి తు మయూరే స్వా
 ద్బాణక్షత్రియభేదయోః
 ౧౮౬. కలాపే చా

ధగంజాయాం యూధికా
 యాం శిఖండినీ,
 విషయి త్వింద్రియే ఖ్యాతం
 వాచ్యవద్యిషయాన్వితే.
 వ్యవాయీ కాముకే ద్రవ్య
 విశేషే చ సమీరితః,
 తపస్వీ తాపనే చానుకంపనే
 చ

సుపర్వా—(పు) దేవత, పెదరు, తెల్లు,
 పొగ, పర్వదినము.

లలామ } —(న) చిహ్నము, తెల్లము,
 లలామం } అశ్వము, కొమ్ము, ముఖ్య
 మైనది, అలంకారము, సుందరమైనది,
 పెండ్రుకలుగలతోడ, తిలకము, నామ
 ర్థము.

కలాపీ—(పు) జువ్విచెట్టు, నెమిలి.

ప్రత్యర్థీ—(పు) శత్రువు, ఎదురువాదించు
 వాడు.

కేసరీ—(పు) గుట్టము, సింహము, పొన్న
 చెట్టు, నాగ కేసరపుచెట్టు.

శిఖరీ—(పు) వృక్షము, పర్వతము, ఉత్త
 రేణిచెట్టు, దుర్గపురము.

శృంగారీ—(పు) మంచివేషముగలవాడు,
 పోక చెట్టు, ఏనుగు.

విలాసీ—(పు) భోగవంతుడు, స్వము.

పలాశీ—(పు) వృక్షము, రాక్షసుడు.

శిఖండి—(పు) నెమిలి, బాణము, శిఖండి
 యనువాడు, నెమిలిపించుము.

శిఖండినీ—(నీ) పూసగురువింద, అడవి
 మొల్ల.

విషయి—(న) నేత్రాదీంద్రియము, (త్రి)
 విషయములతోడ గూడినది.

వ్యవాయీ—(పు) కాముకుడు, ద్రవ్య
 భేదము.

తపస్వీ—(పు) మునీశ్వరుడు, దయగల
 వాడు.

తపస్వినీ, ౧౮౯. మాంసికా కటురోహిణ్యో స్తరస్వీ వేగిశూరయోః,	తపస్వినీ—(స్త్రీ) జటామాంసి, కటుక రోహిణి, తరస్వీ—(పు) వేగ ముగల వాఁడు, శూరుఁడు.
లాంగలీ బలభద్రే, స్యాన్మా రికేళే చ లాంగలీ, ౧౯౦. కుండలీ వరుణే కేకిభోగినోశ్చ సకుండలే.	లాంగలీ—(పు) బలరాముఁడు, కొబ్బరి చెట్టు. కుండలీ—(పు) వరుణదేవుఁడు, నెమిలి, సర్పము, కుండలముల ధరించినవాఁడు.
చోళకీ తు కరిరే స్యాన్మా రంగే కిష్కపర్వణి. ఫలకీ స్యాదల్లి సాఖ్య మత్సేన్య ఫలకపాణిని,	చోళకీ—(పు) వెదురు మొలక, నారింజ చెట్టు, మోచేతికణుపు. ఫలకీ—(పు) మత్స్యవిశేషము (అల్లిసము) డాలు పట్టుకొనినవాఁడు.
కంచుకీ భుజగే పిదగే మల్లేజాం గలికద్రుమే. ౧౯౨. సామయోనిస్తు సాయోత్తేసా మయోనిర్గజే విధౌ, కుంభయోనిరగస్త్యే స్యాదద్దు నస్య గురావపి. ౧౯౩.	కంచుకీ—(పు) సర్పము, విటుఁడు, భటుఁడు, అగరు మ్రాసు. సామయోనిః—(త్రి) సామమువలన బుట్టినది, వనుఁడు, బ్రహ్మ. కుంభయోనిః—(పు) అగస్త్యముని, ద్రోణాచార్యుఁడు.
ఆత్మయోనిర్విధౌ కామే చిత్రభానుః ఖగేనలే మహామునిరగస్త్యే స్యాద్ధన్యా కాగస్త్యయోరపి. ౧౯౪. కలధ్వనిః కోకిలే స్యాత్పారా వతమయూరయోః,	ఆత్మయోనిః—(పు) బ్రహ్మ, మన్మథుఁడు. చిత్రభానుః—(పు) సూర్యుఁడు, అగ్ని మహామునిః—(పు) అగస్త్యుఁడు, ధని యాలు, అగినె చెట్టు. కలధ్వనిః—(పు) కోకిల, పావురము, నెమిలి.
గదయిత్నుః స్త్రుతః కామే జల్పాకే కాముకేపి చ. మదయిత్నుర్భవేత్సేధౌ మద్యే స్యాన్తదయిత్ను చ, హర్షయిత్నుస్సతే హేమ్ని	గదయిత్నుః—(పు) మన్మథుఁడు, (త్రి) వాచాలుఁడు, విటుఁడు. మదయిత్నుః—(పు) చెఱకుసారాయము, (న) కల్లు. హర్షయిత్నుః—(పు) కొమారుఁడు. బం గారు,

ఘోషయిత్తుర్ద్విజే పికే.

స్తనయిత్తుః పయోవాహే
తద్ధ్వనా మృత్యురోగ
యోః.

విష్వక్సేనా ఫలిన్యాం స్యా
ద్విష్వక్సేనో జనార్దనే.
దేవసేనేంద్రకన్యాయాం సే
నాయాం చ దివోకసాం,
నాగాంజనా నాగయష్టికరి
ముగ్ధరికాఖ్యయోః.

శ్లేష్మఘనా మల్లికాయాం కేత
క్యామపి కథ్యతే,
ప్రసాధనీ కంకతాసిద్ధో
ర్వేషే ప్రసాధనం. ౧౯౯.
సామిధేనీ ఋచి ప్రోక్తా సా
మిధేనీ సమిధ్యపి,
సరోజినీ స్యాత్కాసా రే
వద్దినీపద్మయోరపి. ౨౦౦.
విలేపనీ స్యాత్తరళా సువే
హంగనయోరపి,
మాతులానీ కలాయే స్యా
ద్భంగాయాం మాతుల
స్త్రియాం. ౨౦౧.
పయస్వినీ తు గోధేన్యాం
విభావర్యాం సరిశ్యపి,
గవాదనీంద్రవారుణ్యాం గ
వాం ఘాసాదనాశ్రయే.
౨౦౨.

ఘోషయిత్తుః—(పు) బ్రాహ్మణుడు,
కోకిల.

స్తనయిత్తుః—(పు) మేఘము, ఉటుము,
మృత్యువు, రోగము.

విష్వక్సేనా—(స్తీ) ప్రేంకణపుచెట్టు, (పు)
శ్లేష్మమూర్తి,
దేవసేనా—(స్తీ) ఇంద్రునిపుత్రిక, దేవతల
సేన.

నాగాంజనా—(స్తీ) తటాక ముల మధ్య
నాటిన స్తంభము, ఏనుగునుశిక్షించు
ఇనుపగుదియ.

శ్లేష్మఘనా—(స్తీ) మల్లెచెట్టు, మొగలి
చెట్టు.

ప్రసాధనీ—(స్తీ) దుష్వేన, సిద్ధి, (న)
వేషము.

సామిధేనీ—(స్తీ) అగ్నిప్రజ్వలచార్థమైన
ఋక్కు, సమిధ.

సరోజినీ—(స్తీ) సరస్సు, పద్మలత, పద్మము.

విలేపనీ—(స్తీ) కాపుదుగంజి, మంచి
వేషముగలస్త్రీ.

మాతులానీ—(స్తీ) లంకలనుగడ్డప, జనప
విత్తులు, మేనమామభాగ్య.

పయస్వినీ—(స్తీ) క్రొత్తగ నీనినయావు,
రాత్రి, నది.

గవాదనీ—(స్తీ) పెద్దపాపరచెట్టు, గోవులు
మేయుతావు.

సాదామిన్యస్సరోభేదే తటి
త్తద్భేదయోరపి,

సాదామిని—(సీ) సాదామినియను నప్ప
రస, మెఱపు, మెఱపులో భేదము.

అథ నాంతః పంచవర్ణః

నాంత పంచవర్ణము.

పీతచందన మిత్యేతత్కాలే
యఃపారిద్రయోః. ౧౦౩.

పీతచందనం—(న) పచ్చగందము, పసుపు.

వరచందనమామ్నాతం కా
లేయే దేవదారుణి,

వరచందనం—(న) కృష్ణచందనము, దేవ
దారుచెట్టు.

హరిచందనమామ్నాతం గో
శీరే సురపాదపే, జ్యో
త్స్నయాం కుంకుమే,

హరిచందనం—(న) పసుపునన్నెగల చంద
నము, కల్పచృక్షము, పెన్నెల, కుంకుము.

చాతిసర్జనం వధదానయోః,
మధుసూదనసంజ్ఞా చ భ్రమ
రే వనమాలిని. ౧౦౪.

అతిసర్జనం—(న) చంపుట, దానము.

మధుసూదనః—(పు) తుమ్మెద, విష్ణువు.

స్యాన్మృత్యుచంచన శృంగభౌ
శ్రీఫలద్రోణకాకయోః,

మృత్యుచంచనః—(పు) శివుడు, మారేడు
చెట్టు, మాలకాకి.

స్యాదపవర్జనం మోక్షే పరి
త్యాగే విహాయితే.

అపవర్జనం—(న) మోక్షము, విడుచుట,
దానము.

అతిసర్జనమామ్నాతం పరివ
ర్జనదానయోః,

అతిసర్జనం—(న) విడుచుట, విస్తారముగ
దానము.

మహారజనముద్దిప్తం శాతకుం
భకుసుంభయోః. ౧౦౫.

మహారజనం—(న) బంగారు, కుసుంభ
పువ్వు.

స్యాత్ప్రతిపాదనం దానే ప్రతి
పత్తా చ జోధనే,

ప్రతిపాదనం—(న) ఇచ్చుట, తెలుపుట,
బోధించుట.

గంధమాదనమి త్యాహుర్దం
ధకే వానరాంతరే. ౧౦౬.

గంధమాదనం—(పు) గంధకము, వానర
విశేషము, గంధమాదన పర్వతము,

అద్రిభేదే చ భృంగే చ
సురాయాంగంధమాదనీ,

తుమ్మెద. (సీ) కల్లు.

స్యాదనువాసనం న్నేహకర్త
ధూపనయోరపి. ౧౦౭.

అనువాసనం—(న) తైలముచే మర్దించుట,
పరిమళింపజేయుట.

శ్వేతవాహన ఇత్యాఖ్యా
సుధాధామ్ని ధనంజయే,

హరివాహన ఇత్యుక్తశ్చచీష
తివివస్వతోః. ౨౧౦.

అభినిష్ఠానశబ్దోఽపి విసర్జనీ
యేఽక్షరే మతః,

ధూమకేతనమిచ్చంతి హుతా
శగ్రహభేదయోః. ౨౧౧.

స్వాదుపస్పర్శనం స్పర్శే స్నా
నాచరునయోరపి.

శివకీర్తననామాపి భృంగరిటే
మురదిష్టి. ౨౧౨.

శాలంకాయనశబ్దస్య దృష్టి
భేదే చ నందిని,

పద్మలాంఛనశబ్దోఽయం విధౌ
లో కేశ్వరాంకయోః.

ధనదే చ సరస్వత్యాంతా
రాలక్ష్యోరపి స్మృతం,

స్వాత్ పక్షిహాయనో ధాన్య
విశేషేషి మతంగజే.

జానీయాదుపసంపన్నం నిహితే
చ సుసంస్కృతే,

విశ్వకర్తా దేవశిల్పి మునిభే
దోష్టరశ్చిషః. ౨౧౩.

కృష్ణవర్తా హుతాశే స్వాదు
రాచారే విధుతుదే,

అగ్రజన్తా ద్విజే జ్యేష్ఠభ్రాతరి
బ్రహ్మణి స్మృతః.

శ్వేతధామా కళానాభే ఘన
సారాబ్ధిఫేనయోః,

శ్వేతవాహనః—(పు) చంద్రుడు, అర్జు
నుడు.

హరివాహనః—(పు) ఇంద్రుడు, సూ
ర్యుడు.

అభినిష్ఠానః—(పు) విసర్గము, అక్షరము.

ధూమకేతనః—(పు) అగ్ని, తోకచుక్క.

ఉపస్పర్శనం—(న) స్పృశించుట, స్నానము,
ఆచమనము.

శివకీర్తనః—(పు) భృంగరిటి, విష్ణువు.

శాలంకాయనః—(పు) శాలంకాయనముని,
నందికేశ్వరుడు.

పద్మలాంఛనః—(పు) బ్రహ్మ, చక్రవర్తి,
సూర్యుడు, కుబేరుడు, (సీ) సరస్వతి,

తార, లక్ష్మి.

పక్షిహాయనః—(పు) ధాన్యవిశేషము,
వీనుగు.

ఉపసంపన్నం—(త్రి) ఉంచబడినది, వండ
బడినది.

విశ్వకర్తా—(పు) దేవశిల్పి, ప్రభాసుడు
మునికుమారుడు, సూర్యుడు.

కృష్ణవర్తా—(పు) అగ్ని, దురాచారవం
తుడు, రాహువు.

అగ్రజన్తా—(పు) బ్రాహ్మణుడు, పెద్దన్న,
బ్రహ్మ.

శ్వేతధామా—(పు) చంద్రుడు, కర్పూ
రము, సముద్రపునురుగు.

తిక్తపర్వా తు యష్టిహ్యహ్య
గుడూచీహిలమోచిషు,
కిష్కుపర్వా భవేదితౌ వేణౌ
పోటగళేఽపి చ,
వృషపర్వా హరే దైత్యే
భృంగారుణి కశేరుణి.

వ్యోమచారి ఖగే దేవే

చిరజీవీ ద్వికాజయోః,
కారంధమీ కాంస్యకారే
ధాతువాదరతేఽపి చ,
వనమాలీ తు గోవిందే వారా
హ్యం వనమాలినీ,

ప్రచలాకీ భుజంగే స్యాచ్చి
త్రమేఖలకేఽపి చ,
సంప్రయోగీ కలాకేళౌ కా
ముకే సంప్రయోజకే,
అంతేవాసీ భవేచ్చిష్యే చం
డాలే ప్రాంతగేఽపి చ.
విఘ్నకారి స్తృతో ఘోర
దర్శనేఽపి విఘాతని,
కామచారి తు కమనే స్వచ్ఛం
దకలవింకయోః. ౨౨౨.

పృష్ఠశృంగీ భవేద్దంశభీరా
మండే వృకోదరే,
శకులాదన్యభిఖ్యా తు మాం
సీకించులికాభ్యయోః.

తిక్తపర్వా—(పు) యష్టిమధుకము, తిప్ప
తీగ, చక్రవర్తికూర.

కిష్కుపర్వా—(పు) చెఱుకు, వెదురు,
కిక్కిసగడ్డి.

వృషపర్వా—(పు) శంకరుడు, వృషపర్వుఁ
డను రాక్షసుడు, వృక్షవిశేషము,
తుంగమునై.

వ్యోమచారి—(పు) ఆకాశమున సంచరించు
నవి, దేవుడు.

చిరజీవి—(పు) కాకి, బ్రహ్మ.

కారంధమీ—(పు) కంచుపనివాడు,
ధాతువాదమందాసక్తిగలవాడు.

వనమాలీ—(పు) శ్రీకృష్ణుడు, (సీ) బ్రాహ్మీ
మొదలగు సప్తమాతృకలలో
నొకతై.

ప్రచలాకీ—(పు) పాము, నెమిలి, విలు
కాడు.

సంప్రయోగీ—(పు) మన్తధుఁడు, విటుడు,
సంభోగించువాడు.

అంతేవాసీ—(పు) శిష్యుడు, మాదిగ
వాడు, సమీపమునందున్నవాడు.

విఘ్నకారి—(పు) భయంకరాకారుడు,
ఘాతుకుడు.

కామచారి—(పు) కామము కలవాడు,
ఇష్టమువచ్చినట్లు విహరించువాడు,
ఊరబిచ్చుక.

పృష్ఠశృంగీ—(పు) మహిషము, నపుస
కుడు, భీముడు.

శకులాదనీ—(సీ) జటామాంసి, ఎఱ్ఱ,
(వానపాము) కటుకరోహిణి, నీరు

౨౨౩. కటుకా జలపిప్ప
 లోఢ్యః కథ్యతే శకులాదనీ,
 స్యాద్వర్షర్ణినీ లాతూవారి
 ద్రారోచనాసుచ. ౨౨౪.
 స్త్రీరత్నే చ ఫలిన్యాం
 చ దృశ్యతే వరవర్ణినీ,

పిప్పలి.

వర్ణినీ—(కీ) లక్క, పసుపు, గోరోచ
 నము, శ్రేష్ఠురాలు, ప్రేంకణపు చెట్టు.

అథ నాంత షడ్వర్ణః.

అంతానసాయీ శ్వపచేముని
 భేదేఽపి నాపితే. ౨౨౫.
 జాయానుజీవీ తు నలే దుర్గ
 తేఽపి ప్రకీర్తితః,
 సహస్రవేధీ స్యాద్దామ్లవేతనే
 రామతేఽపి చ. ౨౨౬.
 కలానునాదీ రోలంబే కల
 వింకే కసింజలే,

నాంత షడ్వర్ణము.

అంతానసాయీ—(పు) మాదిగవాడు,
 ఒకానొకముని, మంగలివాడు.
 జాయానుజీవీ—(పు) నాట్యముచేయు
 వాడు, దరిద్రుడు.
 సహస్రవేధీ—(పు) పుల్లప్రబ్బలి చెట్టు,
 ఇంగువ.
 కలానునాదీ—(పు) తుమ్మెద, పిచ్చుక,
 కముజుపిట్ట.

అథ పాంతవర్ణః.

రూపం స్వభావే సౌందర్యే
 నాణకే పశు శబ్దయోః,
 గ్రంథావృత్తౌ నాటకా
 దావాకారశ్లోకయోఽపి.

పాంతవర్ణము.

రూపం—(న) స్వభావము, సౌందర్యము,
 వెండి బంగారు నాణెములు, చతుష్పా
 జ్జుతువు, సంస్కృతాదిశబ్దము, పలు
 మారు గ్రంథపఠనముచేయుట, నాట
 కము, ఆకారము, శ్లోకము.

రేపస్యాన్నిందితే కూరే
 రోషో రోషణబాణయోః,
 సూషో వ్యంజనభేదే చ
 సూపకారే చ కీర్తితః. ౨.
 ఛుపః తుపస్సగ్ధనయోశ్చ
 షః షవనయుధయోః,

రేషః—(త్రి) నిందింపబడినది, కూరుడు.
 రోషః—(పు) ఆరోపించుట, బాణము.
 సూషః—(పు) పప్పు, వంటవాడు.

ఛుపః—(పు) గుజ్జుమ్రాను, తాగుట,
 వాయువు, యుద్ధము.

కూపః కూపకగర్హంధుమృన్మా
నగుణవృక్షకే. 3.

తాపోపతాపే దుష్కథా తాపీ
తు సరిదంతరే,

శాపశ్శుభ్ర ఆక్రోశే
త్రపు సీపకరంగయోః. ౪.

స్వాపస్సృష్టాజ్ఞతా నిద్రా
శయనాజ్ఞాతమాత్రకే,
నీహ ధూళికదంబే స్వాస్మీ
లాశోకే చ ధన్వినీ. ౫.

గోపా గ్రామకాఘ గోష్ఠాధి
కృతయోర్వల్లవే నృపే
గోపీ గోపాలవహిళాళారి
బౌరక్తికాసు చ, ౬.

క్షేపా విలంబే నిందాయాం
హేలాప్రేరణ లంఘనే,
గర్వేషి

లేపస్తుసుధాజేమనాలేపనేషు
చ. ౭.

తల్పం తు శయనీయే స్వా
త్తల్పమట్టకళత్రయోః,
కల్పస్సాన్యత్ప్రళయే న్యాయే
శాస్త్రే బ్రాహ్మదినే విదౌ. ౮.

దర్శోపహంకారకస్తూరోశ్చ
ర్భాప్యే నేత్రజలోష్ణణోః.
పుష్పం వికాసే కుసుమే స్త్రీ
ణాం చ రజసి స్త్వతం.

శష్పం స్వాత్ప్రతిభాహనౌ

కూపః—(పు) విరుండులమీడి చిలు
గుంట, గోయి, నూయి, మట్టిని కొలుచు
కొలిమిగోయి, ఓడ స్తంభము.

తాపః—(పు) సంతాపము, జ్వరము, (స్త్రీ)
నదీవిశేషము.

శాపః—(పు) ఒట్టు, తిట్టుట.

త్రపు—(న) సీపము, తగరము.

స్వాపః—(పు) స్వప్నజ్ఞానము లేకపోవుట,
నిద్రుర, పండుకొనుట, అజ్ఞానము.

నీహ—(పు) కడిమిచెట్టు, నల్లయశోకవృ
క్షము, ఏలుపద్దిచెట్టు.

గోపః—(పు) అనేక గ్రామాధికారి, గోవుల
గాచువాడు, గొల్లవాడు, రాజు,
(స్త్రీ) గొల్లది, గూడపాలతీగ, గురి
గింజతీగ.

క్షేపః—(పు) ఆలస్యము, నింద, విలాసము,
ప్రేరేపణము, దాటుట, గర్వము.

లేపః—(పు) సున్నము, తినుట, పూత.

తల్పం—(న) పాస్సు, కోట కొత్తశము
పైనిగట్టిన స్పృహము, భార్య.

కల్పః—(పు) ప్రళయము, న్యాయము,
కల్పమనుసంగము, శ్వేతవరాహాది
కల్పము, వేదాదివిధి.

దర్పః—(పు) గర్వము, కస్తూరి.

భాప్యః—(పు) కన్నీరు, ఆవిరి.

పుష్పక—(న) వికసించుట, పూవు, స్త్రీల
రజస్సు.

శష్పం—(న) ప్రతిజ్ఞాభంగము, లేత

శిష్టంబాలతృణేపి చ,
శిల్పం సువే క్రియా యోగ్యే

ఖిష్టం కో ధేబలాత్కృతౌ.
కృపా దయా యాం వ్యాప
రా కృపా భారతపూరు
షే,

త్రపా లజ్జాకులటయో
ర్వపా వివరమేదసోః. ౧౧.

అథ పాంత ప్రవర్ణః.

కుతపస్సాస్మ త్కుశే వాద్యే
తపనే ఛాగకంబశే, కుత
పో భాగినేయే స్యాదప్త
మాంశే దివస్య చ. ౧౨.
కుటపో మానభేదే స్యా
త్కుటపో ని ష్కుటే
మునౌ,

విటపః పల్లవే షిద్ధే విస్తారే
స్థంబశాఖయోః. ౧౩.

ఉలపస్త్రణభేదే స్యాద్ధల్లి
న్యాములపం స్పృతం,
కాశ్యపస్సాస్మన్మనౌ మీన
భేదేభూమాతు కాశ్యపి.

ఉడుపస్తు ప్లవే చంద్రే
ప్రతాపః భేదతేజసోః,
రక్తపో రక్షసి ప్రోక్తో జలూ
కాయాం తు రక్తపా.

గడ్డి.

శిల్పం—(న) అందుగుచెట్టు, లేక ఛాగ
చెట్టు, చతుష్పాష్టిబాహ్యాక్రియలు చతు
ష్పాష్టి అభ్యంత్రక్రియలును.

ఖిష్టం—(న) కోపము, బలాత్కారము,
కృపా—(నీ) దయ, (పు) వ్యాపమహర్షి,
కృపాచార్యులు.

త్రపా—(నీ) సిగ్గు, అంకుటాలు.

వపా—(నీ) రంధ్రము, బొడ్డుచెంతనుండు
ఉల్లిపొరవంటి క్రొవ్వు.

పాంత ప్రవర్ణము.

కుతపః—(పు) దగ్ధ, వాద్యవిశేషము,
సూర్యుడు, మేకబొచ్చుగొంగడి,
మేనల్లుడు, పగటియం దెనిమిదవ
ముహూర్తము.

కుటపః—(పు) మానెడు, గృహోద్యా
నము, ఒకానొకముని.

విటపః—(పు) చిగురు, విటోత్తముడు
చిగిర్చినకొమ్మ, కాడ, కొమ్మ.

ఉలపః—(పు) తృణవిశేషము, (న)
బాగుగానల్లినతీగ.

కాశ్యపః—(పు) కాశ్యపముని, మత్స్య
విశేషము, (నీ) భూమి.

ఉడుపః—(పు) తెప్ప, (పు) చంద్రుడు.

ప్రతాపః—(పు) దుఃఖము, ప్రతాపము.

రక్తపః—(పు) రాక్షసుడు, (నీ) జలగ.

జిహ్వపశ్చుని మూర్ధారే వ్యాఘ్రచిత్రకయోఽపి,
పాదపః పాదపీతే ద్రాపాదు
కాయాం తు పాదపా.

అనూపా మహిషే విద్యాజ్వలప్రాయే తు వాచ్యవత్,

అవాపా భాండవపనే పరితే పాలవాలయోః. ౧౭.

అక్షేపా భర్తృనాకృష్టికా వ్యాలంకృతిషు స్తృతః,
ఏకోక్త్యా కశిపుర్భక్తాచ్చాదనే చ ద్వయోః పృథక్.

అకల్పః కల్పనే వేషే

వికల్పో భ్రాంతిపక్షయోః, కచ్చసీ వల్లకీభేదే ధుల్యాం తు ద్రగదాంతరే. ౧౮.
మల్ల బంధవిశేషేఽపి కచ్చపః

కుణసీ పునః, విటూరికాయాం కుణపః పూతిగంధే శవేఽపి చ. ౨౦.

కలాపా భూషణే బర్హే తూణీరే సంహతావపి,

అథ పాంత శ్చతుర్వర్ణః.

ప్రాప్తరూపా బుధే రమ్యేఽప్యభిరూపసురూపవత్.

జిహ్వపః—(పు) కుక్క, పిల్లి, పెద్దపులి, చిలుతపులి.

పాదపః—(పు) పాదపీతము, పృథ్వీము, (సీ) పావకోళ్లు.

అనూపః—(పు) ఎనుబోతు, (త్రి) జవుకు గల నేల.

అవాపః—(పు) తొరము, వ్యథపెట్టుట, చెట్లపాదు.

అక్షేపః—(పు) భయపెట్టుట, ఆకర్షించుట, ఆక్షేపాలంకారము.

కశిపుః—(పు) (ఏకోక్తిచే) అన్నవస్త్రములు, అన్నము, వస్త్రము.

అకల్పః—(పు) కల్పించుట, అలంకరించుట.

వికల్పః—(పు) భ్రమ, వికల్పము.

కచ్చసీ—(సీ) సరస్వతీదేవి వీణ, అనుతాళాలు, మొటిమ, (పు) జెట్టిలకు స్త్రీచట్టు.

కుణసీ—(సీ) పెంటగోరువంక, (పు) దుర్గంధము, శవము.

కలాపః—(పు) అలంకారము, నెమిలిపించుము, అమృలపొది, సమూహము.

పాంత చతుర్వర్ణము.

ప్రాప్తరూపః—(త్రి) (అభిరూప సురూప శబ్దములవలె) పండితుడు, మనోజ్ఞుడైనది.

బహురూపశ్చివే విష్ణో ధూ
న కే సరితే స్తరే,
వృకధూపస్తు సరళద్రవశ్చ
త్రివధూపయోః. ౨౨

పరివాపస్తు పర్యుష్టా జల
స్థానే పరిచ్ఛదే,
ఉపతాపస్త్విరాయాం స్యా
దుత్తాపగదయోపి. ౨౩.

అవలేపస్తు గర్భే స్యాల్లేపనే
దూషణేఽపి చ,

విప్రలాపా విరోధోక్తావ
పార్థవచనేఽపి చ. ౨౪.

వృషాకశిశ్చివే విష్ణో జ్వలనే
చ వృషాకపి,

పరికంపా భయే కంపే
పలాపః ప్రేక్ష్యుపహ్నావే.

బీజపుష్పం మరుచకే తథా
దమనకేఽపి చ,

హేమపుష్పం జపాపుష్పే
చంపకాశోకయోఃపి.

నాగపుష్పస్తు పున్నాగనాగ
కేరంచంపకే,

పిండపుష్పమశోకే చ జపా
యాం చ కుశేయే.

మేఘపుష్పం తు పిండాశ్రే
నాదేయజలయోరపి,

జలకూపీ కూపగర్తే పుష్క
రిణ్యాం చ కథ్యతే,

బహురూపః—(పు) శివుడు, విష్ణువు,
సజ్జనము, ఊరవెల్లి, వన్తధుడు.

వృకధూపః—(పు) దేవదారుబంకతో,
జేసిన పూజాద్రవ్యము, కృత్రిమ
ధూపము.

పరివాపః—(పు) విత్తపములు నల్లుట,
పాడు, గుడారము.

ఉపతాపః—(పు) తొందరపాటు, పరితా
పము, రోగము.

అవలేపః—(పు) గర్వము, పూయుట,
నింపించుట.

విప్రలాపః—(పు) విరోధవచనము, అపార్థ
నిరమగుమాట.

వృషాకపిః—(పు) శివుడు, విష్ణువు, అగ్ని.

పరికంపః—(పు) భయము, చలించుట.

అపలాపః—(పు) ప్రేమ, కప్పిపుచ్చుట.

బీజపుష్పం—(న) మరుచము, దవనము.

హేమపుష్పం—(న) దాసాని పూవు,
అశోకఫలపూవు.

నాగపుష్పః—(పు) పొన్న చెట్టు, నాగకే
రపు చెట్టు, సంచంగి చెట్టు.

పిండపుష్పం—(న) అశోక పుష్పము,
దాసానిపూవు, పద్మము.

మేఘపుష్పం—(న) వడగండ్లు, నదీజలము,
జలము.

జలకూపీ—(నీ) నూయి, చెలువు.

అథ పాంత పంచవర్ణః.

భవేచ్ఛామరపుష్పస్తుచూతే
కేతక కాశయోః.

పాంత పంచవర్ణము.

చామరపుష్పః—(పు) మా మి డి చెట్టు,
మొగలిచెట్టు, తెల్లు.

అథ పాంతవర్ణః.

రేఫో రవణే కథితః కుత్సితే
వాచ్యవన్తః,
శఫం మూలే తరూణాం స్యా
ద్గవాదీనాం ఖరేఽపి చ.
గుంఘస్యాద్గుంఘనే బాహ్వోర
లంకారేఽపి కీర్తితః,
శిఫా జటాయాం సరితి మాం
సీకాయాం చ మాతరి.

పాంతవర్ణము.

రేఫః—(పు) రేఫము, (త్రి) కుటిలుడు.

శఫం—(న) చెట్టు వేలు, పశువులగిట్టు.

గుంఘః—(పు) కూర్పుట, బాహుభూషణము.

శిఫా—(స్తీ) డోడ, శిఫానది, జటామాంసీ, తల్లి.

అథ బాంతవర్ణః.

పూర్వాఖ్యాపూర్వ జేషుస్యా
దగ్రేస్థాచిచ వాచ్యవత్,
బింబం ఫలే బింబికాయాః
ప్రతిబింబే చ మండలే.
డింబస్యాద్విష్టనస్తిహ్నో రే
రండే పుష్పసంచయే,

బాంతవర్ణము

పూర్వః—(త్రి) పూర్వము పుట్టినది,
ముందు, తూర్పుదిక్కు.

బింబం—(న) దొండపండు, ప్రతిబింబము,
(ప్ర) సూర్యాదిచుండలము.

డింబః—(పు) దేశోపద్రవము, రొమ్ము
ఎడమ ప్రక్కనుండు చూంసము, ఆము
దపుఁజెట్టు, పూలగుత్తి.

స్తాంబః—(పు) గడ్డిదుబ్బు, మ్రానుగాని
చెట్టు.

శంబః—(పు) రోకటిపొన్ను, వజ్ర
యుధము, (త్రి) భాగ్యవంతుడు.

స్తంబో గుచ్ఛే త్మణాదీనామ
ప్రకాండద్రుమేఽపి చ.
శంబస్యాన్ములగ్రస్థలోహ
మండలకే పవా, శుభా
స్యితే చ
ఖర్వస్తు హస్తే సంఖ్యాంత
రేఽపి చ. 3.

ఖర్వః—పొట్టివాడు, సంఖ్యాభేదము.

కంబుశ్శృంగబూకగజయో ర్గీ
వావలయశంఖయోః,

జంబూస్సుమేరుసరితి ద్వీప
ద్రుమవిశేషయోః. ౪.

కంబీరంశే చ వంశస్య ఖజా
కాయామపీవ్యతే.

దర్వీభవేతజాకాయాం ఫణా
యామురగస్య చ. ౫.

దార్వీ దారుహరిద్రాయాం
దేవదారుహరిద్రయోః,

చార్వీ తు శోభనాబుద్ధోన్మీ
ర్లంబా శ్రీతిక్తతుంబయోః.

అథ బాంక స్త్రీవర్ణః.

కదంబమాహున్సిద్ధార్థే నీపే
౭పి నికురుంబకే,

కాదంబః కలహంసేష్యోర్
ద్విజిహ్వో భుజగే ఖలే. ౭.

గజాహ్వ కరిపిప్పల్యాం గజా
హ్వ హస్తినాపురే,

నితంబో రోధసి స్కంధే
శిఖరే చ కటిరకే ౮.

హేరంబో విఘ్న రాజే స్యా
న్తహిషే శౌర్యగరితే,

కలంబస్నాయకే నీపే నాళి
శాకే కలంబ్యపి. ౯.

ప్రలంబో దైత్యభేదే చ తా
లాంకురక శాఖయోః,

ప్రలంబో హరభేదే స్యా
త్రపుషే ౭పి పయోధరే,

కంబుః—(పు) నత్తగుల్ల, ఏనుగు, కంఠ
ము, శంఖము.

జంబూః—(నీ) జంబూనది, జంబూద్వీప
ము, నేరేడుచెట్టు.

కంబిః—(నీ) వెదులోనిభాగము, గరిచె.

దర్వీ—(నీ) గరిచె, పాముపడగ.

దార్వీ—(నీ) మ్రానిపసుపు, దేవదారు
చెట్టు, పసుపు.

చార్వీ—(నీ) పసుపు, బుద్ధి.

లంబా—(నీ) లక్ష్మీదేవి, చేదుసొరచెట్టు.

బాంక స్త్రీవర్ణము.

కదంబః—(పు) తెల్లవాలు, కడిమిచెట్టు,
సమూహము.

కాదంబః—(పు) రాజహంస, బాణము.

ద్విజిహ్వో—(పు) పాము, దుర్మార్గుడు.

గజాహ్వ—(నీ) ఏనుగుపిప్పలిచెట్టు, హస్తీ
నాపురము.

నితంబః—(పు) ఒడ్డు, చెట్టుమొదలు, పర్వత
శిఖరము, మొల.

హేరంబః—(పు) వినాయకుడు, ఎను
బోతు, శౌర్యముచే గర్జించుట.

కలంబః—(పు) బాణము, కడిమిచెట్టు,
కలంబీ, (నీ) తూటికూర.

ప్రలంబః—(పు) ప్రలంబాసురుడు, తేగ
(తాటిమొలక) కొమ్మ, ముక్తాహారము,
నీసము, స్తనము.

గంధర్వో మృగభేదే స్వా
త్పంస్కీల తు రంగ
యోః, అంతరాభవసత్త్వే
చ గాయనే భేదరేఽపి
చ. ౧౧.

గోతుంబశ్చీర్ణవృంతే స్వాద్ధ
వాదన్యః ఫలేఽపి చ,
భూజంబూరపి గోధూమే
వికంకతఫలేఽపి చ. ౧౨.

అథ శాంతశ్చతుర్వర్ణః.

చలజిహ్వో మతో హింసే
క్రమేళకశునోరపి,
శతపర్వా చ దూర్వాయాం
భాగవవస్య స్త్రియామపి,
రాజజంబూస్తు జంబూభిత్విం
డఖిదూరయోరపి,

అథ శాంతః పంచవర్ణః.

ధూళీకదంబో నీపే స్వాత్తి
నికే వరుణద్రుమే. ౧౪.
గోరక్షజంబూర్గోధూమే త
థా గోరక్షతండులే,
సృగాలజంబూర్గోతుంబే
క్వాపి ఘోంటాఫలేఽపి
చ. ౧౫.

అథ శాంతవర్ణః.

భస్మస్యచ్ఛక్తే మయూభే
భాభంనక్షత్రే ప్రకీర్తితం,

గంధర్వః—(పు) గంధర్వమృగము, మగ
కోకిల, అశ్వము, అంతరపిశాచము,
గాయకుడు, గంధర్వుడను దేవ
యోని విశేషము.

గోతుంబః—(పు) బుడమచెట్టు, పిన్న
పాఠరకాయ.

భూజంబూః—(పు) గోధుమలు, పుల్ల
వెలగపండు.

శాంత చతుర్వర్ణము.

చలజిహ్వః—(త్రి) ఘాతుకుడు, (పు)
బంటు, శునకము.

శతపర్వా—(నీ) గటికలో భేదము, శుక్రా
చార్యునిభార్య.

రాజజంబూః—(నీ) అల్లనేరేడుచెట్టు,
ముద్దఖిదూరము.

శాంత పంచవర్ణము.

ధూళీకదంబః—(పు) కడిమిచెట్టు, నెమ్మి
చెట్టు, ఉలిమిరిచెట్టు.

గోరక్షజంబూః—(నీ) గోధుమలు, జిబి
లిక(బీర)చెట్టు.

సృగాలజంబూః—(నీ) నక్కదోసచెట్టు,
రేగుచెట్టు.

శాంత వర్ణము.

భః—(పు) శుక్రాచార్యుడు, (నీ) కిర
ణము, (న) నక్షత్రము.

భూఃపుథివ్యాం స్థానమాత్రే

అథ భాంతో ద్వివర్ణః
స్వభూర్వేదసి శార్ణిణి. ౧.
శుభో యోగే శుభం తే మే

నిభో వ్యాజసదృక్షయోః,
విభుశ్చే ప్రభానిత్యే

శంభుస్త్రిష్టాన్త తోన్హి. ౨.
దంభస్తు కైతవే కల్పే
డింభో బాలిశపాతయోః,
జంభో దైత్యాంతరే దంభే
జంబీరే భక్షణేపి చ.

కుంభస్యాత్కంభకర్ణస్య సు
తే వేశ్యాపతౌ ఘటే, రా
శిభేదే ద్విపాంగే చ కుం
భం త్రిపులతి గుగ్గులా. ౪.

కుంభీ తు ఘటలావారి
పర్ణిశితరకట్ఫలే,
గర్భో భూజేఽర్భుకే కుక్షౌ
సంధాపనసకంటకే. ౫

అన్నే పహ్ని
వభో జృంభో ముఖభేదాం
గభంగయోః, జృంభో
మతో వికాసే చ,

స్తంభః సూజడత్వయోః.
రంభా కదళ్యస్సరసో రంభో
వైణవదండకే,

భూః—(సీ) భూమి, ప్రదేశము.

భాంత ద్వివర్ణము.

స్వభూః—(పు) బ్రహ్మ, విష్ణువు.

శుభః—(పు) శుభయోగము, (న) మంగ
ళము.

నిభః—(పు) మిష, (త్రి) సమానము.

విభుః—(పు) శివుడు, ప్రభువు, ని
త్యుడు.

శంభుః—(పు) బ్రహ్మ, బుద్ధుడు, శివుడు.

దంభః—(పు) మిష, డాంబికవేషము.

డింభః—(పు) మూర్ఖుడు, బాలుడు.

జంభః—(పు) జంభాసురుడు, కపటము,
నిమ్మచెట్టు, తినుట.

కుంభః—(పు) కుంభాసురుడు, విటుడు,
కడన, కుంభరాశి, ఏనుగు, కంభస్థ
లము, (న) తెల్ల తెగడ, గుగ్గులముచెట్టు.
కుంభీ (సీ) కలిగొట్టుచెట్టు, నాచు,
పిడత, పింగుమ్ముడుచెట్టు.

గర్భః—(పు) గర్భసంహారము, బాలుడు,
కడుపు, గర్భసంధియను నాటకాంగము,
పనసపండుతోక్క, అన్నము, అగ్ని.

జృంభః—(పు) ఆవలింత, ఒడలువిలుపు,
వికసించుట.

స్తంభః—(పు) స్తంభము, నిశ్చేష్టత్వము.

రంభా—(సీ) అరటిచెట్టు, అప్పరస్త్రీ, (పు)
వెదురుకట్ట.

సభా సామాజికే ద్యూతే
గోష్ఠీమందిరయోరపి. ౭.

శోభా కాంతిశ్చయోరుక్తా

దృశ్యాః పన్నగవజ్రయోః,

నాభిః ప్రాణ్యంగకే ఊత్రే చ

క్రాంతశ్చక్రవర్తినోః. ౮.

నాభిః ప్రధానే కస్తూరి

మదే చ క్వచిదిరితః,

సభా—(స్త్రీ) సభ్యుడు, జూదము, సభ,
చావడి.

శోభా—(స్త్రీ) కాంతి, గోరిక.

దృశ్యాః—(స్త్రీ) సర్పము, వజ్రయుధము.

నాభిః—(పు) బొడ్డు, ఊత్రియుడు,

చక్రము నడిమిరంధ్రము, చక్రవర్తి,

ప్రధానుడు, కస్తూరి.

అథ భాంత స్త్రివర్ణః.

భాంత స్త్రివర్ణము.

కరభో మణిబంధాదికనిష్ఠాం
తే క్రమేశకే. ౯.

శరభశ్వలభే చాష్టాపదే ప్రాక్తో
మృగాంతరే,

ఋషభస్వరభేదే స్యా దష్ట

వర్గాపదే వృషే. ౧౦.

శ్రేష్ఠార్థే చ వరాహస్య

పుచ్చేరంభే చ కర్ణయోః,

ఋషభీ శూకశిబ్యాంస్య

న్నరాకారస్త్రియామపి.

విధవాయాం శిరాలా

యాం

వృషభః పుంగవే వృషే,

వల్లభో దయితే ధృక్షే కు

లీనాశ్వేఽపి వల్లభః. ౧౧.

దుర్లభః కచ్చురే జ్ఞేయో

దృష్పిచే వల్లభేఽపి చ,

కరభః—(పు) మణికట్టుమొదలు చిటికెన
వ్రేలివరకుండు వెలిభాగము, బంటె.

శరభః—(పు) మిడుత, శరభమృగము,
బంటెపిల్ల.

ఋషభః—(పు) సప్తస్వరములలో నొకటి,

ఋషభమను నోవధి, ఎద్దు, శ్రేష్ఠ

వాచకము, పండితోఁక, చెవిబొక్క,

ఋషభీ (స్త్రీ) దూలగొండిచెట్టు, మాచ

కవ్వు, విధవ, వృక్షవిశేషము.

వృషభః—(పు) శ్రేష్ఠుడు, ఎద్దు.

వల్లభః—(పు) భర్త, అధిపతి, మంచి
జాతగుఱ్ఱము.

దుర్లభః—(పు) కచ్చూరము, (త్రి) పొంద

రానిది, ప్రియమైనది.

నికుంభః—(పు) నాగదంతిచెట్టు, నికుంభా

సురుడు,

కుసుంభో హేమని మహార
జనే చ కమండలౌ,

విష్టంభః ప్రతిబంధేఽపి రోగ
భేదేఽపి కీర్తితః. ౧౪.

విస్తంభః కేళికలహే విశ్వా
నే ప్రణయేఽపి చ,

విష్కంభో యోగ భేదే
స్యాద్విస్తార ప్రతిబంధ

యోః. ౧౫. హాపకాంగ
ప్రభేదే చ బంధభేదే చ

యోగినాం,

కకుభో రాగభేదేఽపి వీణాం
గేఽర్జునపాదపే. ౧౬.

ఆరంభస్తు త్వరాయాం స్వా
దుద్యమే వధదర్పయోః,

సురభిశ్చంపకే స్వర్ణే జాతీఫల
వసంతయోః. ౧౭. గంధో

త్పలే సౌరభేయ్యాం సల్ల
కీమాతృభేదయోః, సు

గంధే చ మనోజ్ఞే చ
వాచ్యవత్సురభిః స్మృతః.

సనాభిస్సద్మకే జ్ఞాతా

వాత్తభూర్వేధసి స్తరే,
వర్షాభూః పున్నరవాయాం

ప్లవే కించుళేఽపి చ.
దుందుభిర్దితిశ్చే భేర్యామక్ష

బిందుత్రికద్వయే,

కుసుంభః—(పు) బంగారము, కుసుమ
పూవు, కమండలము.

విష్టంభః—(పు) ప్రతిబంధము, రోగవిశే
షము.

విస్తంభః—(పు) ప్రణయకలహము,
విశ్వాసము, ప్రేమ.

విష్కంభః—(పు) విష్కంభయోగము,
విస్తారము, విఘ్నము, నాటకాంగము,

యోగబంధ విశేషము.

కకుభః—(పు) కకుభరాగము, వీణెకరివె,
మద్దిచెట్టు.

ఆరంభః—(పు) వేగిరపాటు, ప్రయత్నము,
చంపుట, గర్వము.

సురభిః—(పు) సుపంగిచెట్టు, బంగారు,
జాజికాయ, వసంతర్తువు, వాసనకలువ,

(స్త్రీ) కామధేనువు, అంగుదుచెట్టు.
మాతృవిశేషము, (త్రీ) పరిమళించు

నది, మనోహరమైనది.

సనాభిః—(త్రీ) సమానమైనది, (పు)
దాయాది.

ఆత్తభూః—(పు) బ్రహ్మ, మన్మథుడు.
వర్షాభూః—(పు) గలిజేరుచెట్టు, కప్ప,

వానపాము,
దుందుభిః—(పు) దుందుభియను రాక్ష

సుడు, భేరి, పాచికలయాటయందలి
యిత్రిగ.

వైదర్భం వాక్యవక్తృత్వే వైదర్భం—(న) వాక్యచమత్కారము,

వైదర్భశ్చ నృపాంతరే.
గర్దభో గంధభేదే స్యాద్గర్దభం
తైరపేఖరే, గర్దభో గర్దభీ
తుద్రరోగజంతు విశే
షయోః. ౨౧.

కకుష్ఠౌ భాదిశో శ్శాస్త్రే ప్రవే
ణ్యాం చంపక స్రజి,

(పు) విదర్భదేశపురాజు.

గర్దభః—(పు) పరిమళవిశేషము, (న) తెల్ల
కలువ, (పు) గాడిద, (నీ) రోగ విశే
షము, జంతువిశేషము.

కకుష్ఠ—(నీ) శోభ, దిక్కు, శాస్త్రము,
ఏనుగుపై బ్రతిచు చి త్ర కంబళము,
సంపంగిదండ.

అథ భాంతశ్చతుర్వర్ణః
అవష్టంభస్సునర్ణే చ స్తంభ
ప్రారంభయోగసి. ౨౨.
శాతకుంభం సువర్ణే స్యాద్ధాచ్చ
తకుంభోఽశ్వమార
కే,

భాంత చతుర్వర్ణము.

అవష్టంభః—(పు) బంగారు, నిశ్చేష్టత్వము,
ప్రారంభము.

శాతకుంభం—(న) బంగారము, ఉమ్మెత్త,
లేక గన్నేరుచెట్టు.

అథ మాంతవర్ణః.
మశ్శివే మార మాయాం
స్యాన్మానిషేధేఽవ్యయం
మతం,

మాంతవర్ణము.

మః—(పు) శివుడు, (నీ) లక్ష్మీదేవి, మా,
(అవ్యయం) నిషేధము.

అథ మాంతో ద్వివర్ణః.
కిం వితర్కే పరిప్రశ్నే తేచే
నిందాప్రకారయోః. ౧.
దమస్తు దమధే దండే కర్దమే
దమనేఽపి చ,

మాంత ద్వివర్ణము.

కిం—(త్రి) ఊహ, అడుగుట, ఆక్షేపిం
చుట, నింద, విధము.

దమః—(పు) తపఃక్షేళాదుల సహించుట,
దండోపాయము, బురద, బాహ్యం
ద్రియ నిగ్రహము.

గమో ద్యూతప్రభేదే స్యా
దపర్యాలోచనేఽధ్వని.

గమః—(పు) ద్యూతప్రభేదము, అనాలో
చనము, మార్గము.

కుసుంభో శోమని మహార
జనే చ కమండలా,

విష్టంభః ప్రతిబంధేఽపి రోగ
భేదేఽపి కీర్తితః. ౧౮.

విస్తంభః కేళికలహే విశ్వా
నే ప్రణయేఽపి చ,

విష్కంభో యోగ భేదే
స్యాద్విస్తార ప్రతిబంధ

యోః. ౧౯. రూపకాంగ
ప్రభేదే చ బంధభేదే చ

యోగినాం,

కకుభో రాగభేదేఽపి వీణాం
గేఽర్జునపాదపే. ౧౬.

ఆరంభస్తు త్వరాయాం స్యా
దుద్యమే వధదర్పయోః,

సుభిశ్చంపకే స్వల్లే జాతీఫల
వసంతయోః. ౧౭. గంధో

త్పలే సౌరభేయ్యాం సల్ల
కీమాత్మభేదయోః, సు

గంధే చ మనోజ్ఞే చ
వాచ్యవత్సురభిః స్మృతః.

సనాభిస్సదృశే జ్ఞాతా

వాత్తభూర్యేధసి స్తరే,
వర్షాభూః పునర్నవాయాం

ప్లవే కించుళేఽపి చ.
దుందుభిర్దితిజే భేర్యామక్ష

బిందుత్రికద్వయే,

కుసుంభః—(పు) బంగారము, కుసుమ
పూవు, కమండలము.

విష్టంభః—(పు) ప్రతిబంధము, రోగవిశే
షము.

విస్తంభః—(పు) ప్రణయకలహము,
విశ్వాసము, ప్రేమ.

విష్కంభః—(పు) విష్కంభయోగము,
విస్తారము, విఘ్నము, నాటకాంగము,

యోగబంధ విశేషము.

కకుభః—(పు) కకుభరాగము, వీణెకరివె,
మద్దిచెట్టు.

ఆరంభః—(పు) వేగిరపాటు, ప్రయత్నము,
చంపుట, గర్వము.

సురభిః—(పు) సువంగిచెట్టు, బంగారు,
జాజికాయ, వసంతర్తువు, వాసనకలువ,

(స్త్రీ) కామధేనువు, అంగుదుచెట్టు.
మాత్మవిశేషము, (త్రి) పరిమళించు

నది, మనోహరమైనది.

సనాభిః—(త్రి) సమానమైనది, (పు)
దాయాది.

ఆత్తభూః—(పు) బ్రహ్మ, మన్తభూడు.
వర్షాభూః—(పు) గలిజేరుచెట్టు, కప్ప,

వాసపాము.

దుందుభిః—(పు) దుందుభియసు రాక్ష
సుడు, భేరి, పాచికలయాటయందలి

యిత్రిగ.

వైదర్భం వాక్యవక్తృత్వే వైదర్భం—(న) వాక్యచమత్కారము,

వైదర్భశ్చ నృపాంతరే.
గర్దభో గంధభేదే స్యాద్గర్దభం
తైరపేఖరే, గర్దభోగర్దభీ
తుద్రరోగజంతు విశే
షయాః. ౨౧.

కకుష్ఠాభాదిశో శ్శాస్త్రే ప్రవే
ణ్యాం చంపక స్రజి,

(పు) విదర్భదేశపురాజు.

గర్దభః—(పు) పరిమళవిశేషము, (న) తెల్ల
కలువ, (పు) గాడిద, (నీ) రోగ విశే
షము, జంతువిశేషము.

కకుష్ఠ—(నీ) శోభ, దిక్కు, శాస్త్రము,
ఏనుగుపై బ్రతచు చి త్ర కం బ శము,
సంపంగిదండ.

అథ భాంతశ్చతుర్వర్ణః
అవష్టంభస్సునర్ణే చ స్తంభ
ప్రాసంభయోగపి. ౨౨.
శాతకుంభం సువర్ణే స్యాద్దా
తకుంభో ౭ శ్వ మా ర
కే,

భాంత చతుర్వర్ణము.

అవష్టంభః—(పు) బంగారు, నిశ్చేష్టత్వము,
ప్రాసంభము.
శాతకుంభం—(న) బంగారము, ఉత్తేజ,
లేక గన్నేరుచెట్టు.

అథ మాంతవర్ణః.
మశ్శివే మా ర మా యాం
స్యాన్మానిషేధే ౭ వ్యయం
మతం,

మాంతవర్ణము.

మః—(పు) శివుడు, (నీ) లక్ష్మీదేవి, మా,
(అవ్యయం) నిషేధము.

అథ మాంతో ద్వివర్ణః.
కిం వితర్కే పరిప్రశ్నే త్జేపే
నిందాప్రకారయోః. ౧.
దమస్తు దమధే దండే కర్దమే
దమనే ౭ పి చ,

మాంత ద్వివర్ణము.

కిం—(త్రి) ఊహ, అడుగుట, ఆ తే పిం
చుట, నింద, విధము.
దమః—(పు) తపఃక్షేత్రాదుల సహించుట,
దండోపాయము, బురద, బాహ్యం
ద్రియ నిగ్రహము.

గమో ద్యూతప్రభేదే స్యా
దపర్యాలోచనే ౭ ధ్యని.

గమః—(పు) ద్యూతభేదము, అనాలో
చనము, మార్గము.

ద్రుమస్తరా పారిజాతే ద్రు
మః కింపురుషేశ్వరే,
శ్రమోఽంబునిగ్గమే భ్రాంతౌ
కుందాభ్యే శిల్పి యంత్ర
కే, ౩, మూర్ఛాయాం చ
జలావరే శ్రమణే చ
శ్రమో విదుః,

హిమం శీతే తుషారే చ చం
దనే చ హిమం విదుః, ౪.

రమా లక్ష్మ్యం రమః కాంతే
రక్తాశోకద్రుమీ స్తరే,

యమో దండధరే ధ్వంజే
సంయమే యమశేఽపి చ,

౫. శరీరసాధనాపేక్షనిత్య
కర్తృణి చోచ్యతే,

క్రమశ్చక్తౌ ఓరిపాట్యాం క్ర
మశ్చరణకంపయోః, ౬.

క్షౌమమస్తే దుకూలే స్వాద
తసీవసనేఽపి చ,

క్షేమం స్వాస్త్యంగశే లబ్ధరక్ష
ణేచోరకేఽపి చ, ౭. క్షే
మా ధనహరిగౌర్యోః

క్షమః ఖ్యాతః క్షమాన్వితే,
క్షితిక్షాంత్యోః క్షమా
ఖ్యాతా హితే శక్తే చ
వాచ్యవత్, ౮.

ఆమో రోగే తద్విశేషేఽపాప్య
మోఽపక్వే తు వాచ్యవత్.

ద్రుమః—(పు) వృక్షము, పారిజాతఫల
శెట్టు, కింపురుషులరాజు.

శ్రమః—(పు) నీరువచ్చెడుతూము, భ్రాంతి,
కుందమనెడి సానపట్టు చ క్రము,
మూర్ఛావిశేషము, నీటినుడి, తిరు
గుట.

హిమం—(న) చల్లదనము, మంచు, మంచి
గండము.

రమా—(స్తీ) లక్ష్మి, (పు) పెనిమిటి, రక్తా
శోకవృక్షము, మన్నధుండు.

యమః—(పు) యముండు, జెముడు కాకి,
నియమము, (త్రి) కవలపిల్లలు, (పు)
దేహసాధనముగోరు నిత్యకర్తము.

క్రమః—(పు) సామర్థ్యము, పరిపాటి,
పాదము, చలించుట.

క్షౌమం—(న) గోటబురుజుమీఁది గృహ
ము, తెల్లనిపట్టువస్త్రము, అవిసెనార
బట్ట.

క్షేమం—(న) శుభము, సంరక్షణముగల
వాడు, చోరకమును గంధద్రవ్యము,
(స్తీ)చండమను గంధద్రవ్యము, పావ్వితి.

క్షమః—(పు) ఓర్పుగలవాడు, (స్తీ) భూమి,
ఓరిమి, (త్రి) ఇష్టమొంది, సమగ్రమైనది.

ఆమః—(పు) రోగము, రోగవిశేషము,
(త్రి) పచనముగానిది.

కామస్త్వరేభిలాషే చ కా
మో రేతోని కామయోః
F. అన్యాయం త్యభ్యస
జ్ఞాయాం

యామస్తు ప్రహరే వ్రతే,

శ్యామస్త్వనైచకే వృద్ధదా
రకేహరితేఘనే. ౧౦. పట
దుమే ప్రయాగస్య శ్యా
మశ్యామూ తు వాగు
జౌ, అప్రసూతాంగరా
యాం చ తథా సోమల
తౌషథా. ౧౧. త్రిన్మ
తాశారిబా గుద్రానిశా
కృష్ణాప్రియంగుషు, శ్యా
మా నీల్యాంపికేశ్యామం
మరిచే లవణాంతరే. ౧౨.
శ్యామో దమనకే గంధ
తృణేశ్యామేభి ధేయచ
త్,

గుల్మస్తంబే స్తీహ్ని ఘట్టనై
స్త్వయానైస్త్వరతణే.
౧౩. గుల్మీ స్యాదామల
కేయలాపర్ణికావస్త్రవేశ్మసు,

జాల్మస్త్వ్యామరే క్రూరే
జాల్మోఽసమీక్ష్యకారిణి.

క్రామస్త్వరే సంపదే బృం
దే శబ్దాదిపూర్వకః,

కామః—(పు) మన్తభుండు, కోరిక, రేత
స్సు, విస్తారము, (అన్యాయం) అంగీ
కారము.

యామః—(పు) జాముకాలము, నియ
మము.

శ్యామః—(పు) నలుపురంగు, బొద్దికూర,
ఆకుపచ్చరంగు, మబ్బు, ప్రయాగ
యందలి మట్టిచెట్టు, (స్తీ) కారుగచ్చ,
సంతానముకలుగనిస్త్రీ, సోమలత,
తెల్లతెగడ, నల్లసుగంధిపాల, నాగ
ముస్తై, పసుపు, పిచ్చలిచెట్టు, ప్రేంకణపు
జెట్టు, నీలిచెట్టు, (పు) కోకిల, (న)
మిరియము, నైంధవలవణము, (పు)
దమనము, సుగంధిపాలచెట్టు, (త్రి)
నల్లనిది.

గుల్మః—(పు) దుబ్బు, పక్షమునకు నెడమ
భాగమునందుండు మాంసము, నీళ్ల
రేవు, నైన్యవిశేషము, నేనకువేయు
ఆపరణము, గుల్మీ (స్తీ) ఉసిరికచెట్టు,
ఏలకిచెట్టు, గుడారము.

జాల్మః—(త్రి) నీచుడు, (క్రూరుడు,
ఆలోచింపక పనిచేయువాడు.

క్రామః—(పు) సంగీతస్వరము, పల్లెటూరు,
(శబ్దాదిపూర్వకమయినపుడు) సమా
హము.

భీమాఽన్లువేతనే శంభాఘో
రేచాఽస్వివ్రోదరే. ౧౫.

యుద్ధస్సంగ్రామధనుషో
రిష్టః కామవసంతయోః,
తోక్తం కర్ణమలే తోక్తో హ
రితే చ హరిద్యవే. ౧౬.

రుక్తం చ కాంచనే లోహే
ఖర్తం తౌమే చ పౌరుషే,
ధర్మః పుణ్యే యమే న్యాయే
స్వభావాచారయోః క్ర
తౌ. ౧౭. ఉపమాయా
మహింసాయాం చాపే
చోపనిగద్యతే,

ఘర్షస్సాన్యదాతపే గ్రీష్మే
ఘృష్ణస్యేదాంభసోరపి.

జిహ్వాస్తు కుటిలే మందే జిహ్వా
స్తగరుపాదపే,

సూక్ష్మస్సాన్యత్కత కేఽథ్యా
త్తేఽప్యచౌ సూక్ష్మోఽల్ప
కేఽన్యవత్. ౧౮.

భీష్మస్తు భీషణే రుద్రే గాం
గేయే చ నిశాచరే,

శుష్కం తేజోఽర్కయోరు
క్తం

సూమం తీరే నభస్యపి. ౨౦.
దస్తస్తు యజమానే స్యాదపి

చౌరే హంతాశనే,
రామః పశువిశేషే స్యాజ్జామ

దగ్ధేహాలాయథే. ౨౧.
రాఘవే చాసితశ్వేత

భీమః—(పు) పుల్లప్రబ్బలిచెట్టు, శివుడు,
భయానకరసము, భీమనేనుడు.

యుద్ధః—(పు) యుద్ధము, ధనువు.

రిష్టః—(పు) వస్త్రధుడు, వసంతుడు.

తోక్తం—(స) గుబిలి, (పు) పచ్చనిరంగు,
పచ్చనియవలు.

రుక్తం—(స) బంగారు, లోహము.

ఖర్తం—(స) పట్టుబట్టు, పౌరుషము.

ధర్మః—(పు) అదృష్టము, (పు) యముడు,
న్యాయము, స్వభావము, ఆచారము, యజ్ఞము, ఉపమానము, అహింస,
(పు) ధనువు.

ఘర్షః—(పు) ఎండ, గ్రీష్మర్తువు, వేడిమి,
చెమట.

జిహ్వాః—(త్రి) కుత్సితుడు, అలసుడు,
తగరపుఁజెట్టు.

సూక్ష్మః—(పు) ఇండుపుఁజెట్టు, బ్రహ్మ
పదార్థము, నెరసు (త్రి) అల్పమైనది.

భీష్మ—(పు) భయానకరము, శంకరుడు,
భీష్ముడు, రాక్షసుడు.

శుష్కం—(స) ప్రకాశము, (పు) సూ
ర్యుడు,

సూమం—(స) తీరము, ఆకాశము.

దస్తః—(పు) యజ్ఞము చేయువాడు,
దొంగ, అగ్ని.

రామః—(పు) వెద్దదుప్పి, పరశురాముడు,
బలరాముడు, శ్రీరాముడు, (త్రి)
నల్లనిది, తెల్లనిది, మనోహర

మనోజ్ఞేషుచవాచ్యవత్,
రామాంగనా హింగుళ
యోరామం వాస్తుకమృ
యోః. ౨౨.

వామం సవ్యే ప్రతిపే చ ద్ర
విణేచాతసుందరే, పయో
ధరే హరే కామే విద్యా
ద్వామాపి చ స్త్రియాం.
వామీస్యగాలీకర భీరాస
భీబాడబీషు చ. ౨౩.

పద్మస్యాత్మన్నగే పూష్టిహే
నిధౌ సంఖ్యాంతరేఽం
బుజే, పద్మకేచిందుజాతే
ఽపి పద్మా భాంగీశ్రియో
రపి. ౨౪.

సోమః కుబేరే పితృదేవతా
యాంవసుప్రభేదే చ సు
ధాకరే చ, దివ్యాఫధీ
సోమలతాసమీర కర్పూ
రనీరేషు చ వానరే చ.

భూమిః ఊతా స్థానమాత్రే
వమిర్వాంతౌ హుతాశనే,
రశ్మిరంశౌ ప్రగహే చ
జామిస్సృష్టుకులస్త్రీయోః.
నేమిస్త్రీకాయాం కూపస్య
చక్రాంతే తినిశద్రుమే,

నేమః కాలేఽవధౌ గర్రే
ప్రాకారే కైతవేఽపి చ.

మైనది, (స్త్రీ) స్త్రీ, ఇంగిలీకము, (న)
చక్రవర్తికూర, కుష్మవ్యాధి.

వామం—(న) ఎడమభాగము, ప్రతికూ
లము, ధనము, మిగులఁ జక్కఁదనము,
(పు) మేఘము, శివుఁడు, మన్మథుఁడు,
(స్త్రీ) చక్కనియాడుది, వామీ (స్త్రీ)
ఆడుజాతిలోని నక్క, ఆడుబంటు
ఆడుగాడిద, ఆడుగుట్టము.

పద్మః—(పు) సర్పవిశేషము, (పు) పద్మ
పూజాము, కుబేరునిపద్మనిధి, సంఖ్యా
విశేషము, తామరపూవు, (న) పద్మ
కాష్ఠ మనునోషధి, ఏనుఁగుపయసుండు
తెల్లమచ్చలు, (స్త్రీ) భారంగిచెట్టు, లక్ష్మీ
దేవి.

సోమః—(పు) కుబేరుఁడు, సోముఁడను
పితృదేవత, అష్టవసువులలో నొకఁడు,
చంద్రుఁడు, దేవలోకమందలి యొషధి,
సోమలత, వాయువు, కర్పూరము,
జలము, వానరవిశేషము.

భూమిః—(స్త్రీ) భూమి, ప్రదేశము.

వమిః—(స్త్రీ) వమనము, అగ్ని.

రశ్మిః—(స్త్రీ) కిరణము, కల్లెము.

జామిః—(స్త్రీ) తోఁబుట్టువు, కులస్త్రీ.

నేమిః—(స్త్రీ) బావిపైగట్టిన అడ్డగోడ,
చక్రముయొక్క అంచు, (పు) నెమ్మి
చెట్టు.

నేమః—(పు) కాలము, అంతము, గొయ్యి,
ప్రాకారము, మిష.

క్రిమిస్సాత్కృమి వత్క్రిమే
లాక్ష్యాం కృమి లే
ఖరే,

కామిస్సాత్కృమి రత్కృమి
హామిస్సాత్కృమి పావకే. ౨౮.
ఊర్మిస్త్రంగే పీడాయాం పే
గేభంగ ప్ర కాశ యోః,
ఉత్కంఠా వస్త్రసంకోచ
లేఖయోరపి కీర్తితా,

లక్ష్మీశ్రీరివ సంపత్తిశోభా
పద్మాప్రియంగుమ,
కిర్తిపలాశే శాలాయాం లో
హపుత్యాముదీరితా.

శమీ సక్తుఫలాయాంచ శిం
బాయామపి వాగుజౌ,
బ్రాహ్మీ తు భారతీసోమవల్లరీ
బ్రహ్మశక్తిమ. ౩౦. ఘం
జికాపంకగడకాక్షత భేదే
మ చ స్మృతా,

సమా వర్షే సమం తుల్యే సా
ధా చ సదృశేనన్యతే.

సీమాఽఘాటే స్థితౌ తేత్రే
మర్యాదావేలయోరపి,
తుమాఽతనీనీకయో
ర్నమా నామ్ని వరద్యుతౌ
ఉమాతనీహైమవతీ హరిద్రా
కీర్తికాంతిమ,

రుమా సుగ్రీవదారేషు విశిష్ట
లవణాకరే. ౩౪.

క్రిమిః—(కృమిశబ్దమువలె) (పు) పుకగు,
లక్క, (త్రి) పుకగులుపట్టినది (పు)
గాంధీభము.

కామిః—(పు) విటుడు. (సీ) రతీదేవి.

హామిః—(పు) నేయి, అగ్నిహోత్రము.

ఊర్మిః—(సీ) అల, బాధ, వేగము, భం
గము, ప్ర కాశము, తహతహపాటు,
బట్టకుచ్చెళ్లగుంపు.

లక్ష్మీః—(శ్రీఃశబ్దమువలె) (సీ) సమృద్ధి,
కాంతి, లక్ష్మి, ప్రేంకణపుంజెట్టు.

కిర్తి—(సీ) మాంసము, గృహవిశేషము,
లోహపుబొమ్మ.

శమీ—(సీ) జమ్మిచెట్టు, కాయథాన్య
ములపొట్టు, కారుగచ్చు.

బ్రాహ్మీ—(సీ) సరస్వతి, సోమేదకూర,
సక్తమాతృకలలోనొకతే, గంటుబా
రంకి, మత్స్యవిశేషము, పొన్నగంటి
కూర.

సమాః—(పు) (ని.బ) సంవత్సరము, (త్రి)
ఉపమావాచకము, యోగ్యమైనది,
సమానమైనది.

సీమా—(సీ) పాలిమేర, ఉనికి, వరిమడి,
హద్దు, ఒడ్డు.

తుమా—(సీ) అవినెచెట్టు, నీలిచెట్టు.

నుమా—(సీ) పేరు, శ్రేష్ఠమగుకాంతి,

ఉమా—(సీ) అవినెచెట్టు, పార్వతి, యముపు,
కీర్తి, ప్ర కాశము.

రుమా—(సీ) సుగ్రీవునిభార్య, ఉప్పుగని.

అథ మాంతస్త్రీవర్ణః

ఉత్తమా దుగ్ధికాయాం స్యాద్
దుత్తమైష్టే చోత్తమే
స్యవత్,

మధ్యమసాన్యత్స్వరే మధ్యే
మధ్యదేశే చ మధ్యజే.
3౫. వాచ్యన్నధ్యమా
తూక్తారాకా దృష్టజస్త్రి
యోః, కర్ణికాత్ర్యక్షర
చ్చం దః కరమధ్యాంగు
లీమ చ. 3౬.

అథమః కుత్సితే న్యూనే

ప్రక్రమోఽనరే క్రమే,
విక్రమః క్రాంతిమూలే స్యాద్
ద్విక్రమశ్చక్తిసంపది. 3౭.

సంక్రమః క్రమణే సమ్యక్వా
రిసంచారయంత్రకే,

నిష్క్రమో బుద్ధిసంపత్తౌ
నిర్లమే దుష్కులేఽపి చ.

ఆగమశ్శాస్త్ర ఆయాతే
విభ్రమోభ్రాంతిహవయోః,
సంభ్రమస్తు భయేఽసి స్యాద్
త్సంపేగాదరయోఽపి.

విద్రుమో రత్నవృక్షే స్యాద్
త్ప్రేవాళే పల్లవేఽపి చ,

ఆశ్రమో బ్రహ్మచర్యాది చ
తుష్కేఽపి మలేఽపి చ,

సత్తమశ్చాన్యవత్సాన్యజ్యే శ్రే
ష్ఠసాధీయసోఽపి,

మాంతస్త్రీవర్ణము

ఉత్తమా—(స్త్రీ) చిటుపాలచెట్టు, (త్రి)
శ్రేష్ఠమైనది, యోగ్యమైనది.

మధ్యమః—(పు) మధ్యమస్వరము (ష్ట)
నడుము, (పు) భారతవర్ష నడిమిదేశము,
(త్రి) నడిమిది, (స్త్రీ) పూర్ణిమ, క్రొత్త
గా రజస్వలయైనది, తామరదుద్దు,
మాడక్షరముల ఛందస్సు, నడిమి
వేలు.

అథమః—(పు) కుటిలమైనది, తక్కువ
యైనది.

ప్రక్రమః—(పు) సమయము, వరుస.
విక్రమః—(పు) ఆక్రమించుట శౌర్యా
తిశయము.

సంక్రమః—(పు) ఆక్రమించుట, నీటి
కట్టలోనగునది.

నిష్క్రమః—(పు) బుద్ధిబలము, బయలు
దేరుట, చెడుకులము.

ఆగమః—(పు) శాస్త్రము, వచ్చుట.

విభ్రమః—(పు) భ్రమ, విలాసము.

సంభ్రమః—(పు) భయము, తొందర,
ఆదరము.

విద్రుమః—(పు) పగడపుఁజెట్టు, పగడము,
చిగురాకు.

ఆశ్రమః—(పు) బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమ
ము, మఠము.

సత్తమః—(త్రి) పూజ్యమైనది, శ్రేష్ఠ
మైనది, యోగ్యమైనది.

నియమోయంత్రణాయాంస్యా
త్ప్రతిజ్ఞాయాంచ సంయమే.

నిగమో వాణిజే పుర్యాం
పథి వేదే వశిష్ఠభే,

నైగమస్సాదు ప నిష ద్వణి
జ్ఞోర్నాగరేఽపి చ, ౪౧.

కలమో లేఖనీచార శాలిలా
క్షౌరసేషు చ,

తలిమం కుట్టిమే తల్పే చంద్ర
హాసే నితానకే. ౪౩.

పరమం స్యాదసజ్జాతేఽప్య
వ్యయం పరమం పరే, ప
రమంస్యాత్ప్రధానాద్యో
రోంకారేఽపితథోచ్యతే.

కుసుమం పుష్పఫలయోః స్త్రీ
రజోనేత్రరోగయోః,

కృత్రిమం రచితే ప్రోక్తం సి
ల్లకే లవణాంతరే, ౪౫.

సుషమం చారుసమయోః సు
షమా ప. మద్యుతౌ,

సుషీమశ్శిశిరే చారౌ సుషీమః
పన్నగాంతరే. ౪౬.

పంచమో రాగభేదే స్యా
త్పంచానామపి పూరణే,

పంచమశ్చతురే హృద్యే
పంచమీ పాండవస్త్రీ

యాం. ౪౭.

గౌతమ శ్చాక్య సింహే చ
మునిభేదేఽథ గౌతమీ,

నియమః—(పు) నియమించుట, ప్రతిజ్ఞ,
వ్రతనిష్ఠ.

నిగమః—(పు) వర్తకుఁడు, పట్టణము,
మార్గము, వేదము, బజారు.

నైగమః—(పు) ఉపనిషత్తులు, వర్తకుఁడు,
నాగరికుఁడు.

కలమిః—(పు) కలము, దొంగ, వరిపైరు,
లాక్షౌరసము.

తలిమం—(న) తాతితోఁ గట్టఁబడిన
భూమి, శయ్య, పెద్దకత్తి, చాందిని.

పరమం—(అవ్యయ), అంగీకృతమైనది.
(త్రి) శ్రేష్ఠమైనది, ముఖ్యమైనది, మొద

టిది, ఓంకారము.

కుసుమం—(న) పుష్పము, ఫలము, రజో
రక్తము, నేత్రరోగము.

కృత్రిమం—(త్రి) చేయఁబడినది, అందుగు
బంకతోఁజేసిన ధూపద్రవ్యము, (చిల్ల

మడ్డి) లవణవిశేషము.

సుషమం—(త్రి) సుందరమైనది, సమ
మైనది, (స్త్రీ) గొప్పప్రకాశము.

సుషీమః—(త్రి) చల్లనిది, సుందరమైనది,
(పు) సర్పవిశేషము.

పంచమః—(పు) రాగవిశేషము, విదవది,
(త్రి) నేఁపరి, వనోహరమైనది, పంచ

మీ (స్త్రీ) ద్రౌపది.

గౌతమః—(పు) బుద్ధదేవుఁడు, గౌతమ
ముని, గౌతమీ (స్త్రీ) గోరోచనము,

రోచన్యామంబికా యాం
చ.

దాడిమః కరకైలయోః, రర,
గోధుమో నాగరంగే స్యా
ద్భేషజప్రీహిభేదయోః,
వ్యాయామో దుర్గసంచారే
వ్యాయామః పౌరుషేఽ-
పి చ. ౮౯.

విలోమస్తు ప్రతీపే స్యాద్భృ-
జంగే వరుణే శుని, ఆమ
లక్యాం విలోమీ చ
విలోమం చారఘట్టకే,
గోలోమీ శ్వేతదూర్వా
యాం, షడ్గ్రంథావార
యోషితోః,
ప్రతిమా దంతబంధే స్యాద్ద-
జస్యానుకృతావపి. ౯౧.

అథ మాంతశ్చతుర్వర్ణః.

ప్లవంగమః కపా భేకే
నుపమ సుందరే ఽన్యవత్,
సుప్రతీకస్య యోషా
యాం భవేదనుపమా
మతా. ౯౨.

అభ్యాగమోఽంతికే ఘాతే
విరోధాఘ్నద్గమూజిమ,
యాతయామస్తు జీర్ణే స్యా
త్పరిభ్రాజ్యే తేఽపి చ.
దండయా మస్తుకినాశే దిననే
కుంభసంభవే,

పార్వతి.

దాడిమః—(పు) దానివ్వుచెట్టు, ఏలకిచెట్టు.
గోధూమః—(పు) నాగింజచెట్టు, ఓషధీ
విశేషము, గోధుమధాన్యము.
వ్యాయామః—(పు) వం తెనకట్టు, పౌరు
షము.

విలోమః—(త్రి) ప్రతికూలమైనది, సర్ప
ము, వరుణదేవుడు, కుక్క, విలోమీ
(సీ) ఉసిరికచెట్టు, (న) వెద్దబావి.

గోలోమీ—(సీ) తెల్లగఱిక, వస, వేశ్య.

ప్రతిమా—(సీ) గజదంతమునందలికట్టు,
విగ్రహము.

మాంతశ్చతుర్వర్ణము.

ప్లవంగమః—(పు) కోతి, కప్ప.
అనుపమః—(త్రి) సుందరమైనది, (సీ)
ఈశాన్యదిగ్గజముభార్య.

అభ్యాగమః—(పు) సమీపము, చావు,
వైరము, ఎదుర్కొను, సంగరము.
యాతయామః—(త్రి) శిథిలమైనది, అను
భవించి విడువబడినది.

దండయామః—(పు) యముడు, దినము,
అగస్త్యముని.

సార్వభౌమస్తు దిజ్ఞాగే సర్వ
పృథ్వీపతావపి. ౫౪.

పరాక్రమో విక్రమే స్యా
త్సమర్థో దోగయో
రపి.

ఉపక్రమ స్వా దుఃఖా చికి
త్సారంభవిక్రమే. ౫౫.

జలగుల్తో జలవర్తే కచ్చపే
జలచత్వరే,

మహాపద్మః స్మృతో నాగనిధి
సంఖ్యాంతరేఽపి చ

అథ మాంతః పంచపర్ణః

అభ్యుపగమస్త్వికారే సమీ
పాగమనేఽపి చ,

నక్షత్రనేమిశ్చీతాంశౌ రేవ
త్యాం చ ధృవే క్వచి
త్. ౫౬.

అథ యాంతపర్ణః

యస్సర్వనామానిలయో
ర్జామార్చీమాతృభూమిషు,
ద్యురగ్నో దివనేఽపి స్యా
ద్దౌత్యస్సర్వసురవర్తనోః. ౧.

అథ యాంతో ద్విపర్ణః

జయో జయంతే విజయే
జయా దుర్గాఽగ్నిమంథ
యోః,

సార్వభౌమః—(పు) ఉత్తరదిగ్గజము, చక్ర
వర్తి.

పరాక్రమః—(పు) పరాక్రమము, దేహ
బలము, ప్రయత్నము.

ఉపక్రమః—(పు) ముత్రి మున్నగువారిని
బరీక్షించుట, రోగచికిత్స, ప్రారంభము,
పరాక్రమము.

జలగుల్తః—(పు) నీటిసుడి, తాచేలు,
నాలుగుకాలువలు కలియుచోటు.

మహాపద్మః—(పు) స్వవిశేషము, కుబే
రుని నిధి, సంఖ్యాభేదము.

మాంత పంచపర్ణము

అభ్యుపగమః—(పు) స్వీకరించుట, సమీ
క్షించుట.

నక్షత్రనేమిః—(పు) చంద్రుడు, (స్త్రీ)
రేవతీనక్షత్రము (పు) ధృవుడు.

యాంతపర్ణము

యః—(త్రి) సర్వనామము, వాయువు.

జ్యా—(స్త్రీ) వింటనారి, తల్లి, భూమి.

ద్యుః—(పు) అగ్ని, (న) దివము.

దౌత్యః—(స్త్రీ) స్వర్గము, ఆకాశము.

యాంతద్విపర్ణము

జయః—(పు) ఇంద్రుని కుమారుడు,
జయించుట (స్త్రీ) పార్వతి, నెల్లి చెట్టు,
తక్కిలిచెట్టు, తిథివిశేషము, పార్వతి

జయంతీతి ధి భే దో మా స ఖి

వధ్యాసు చ స్తృతా. ౨.

చ య స్స మూ హే ప్రాకార

మూలబంధేసమాహృతౌ,

నయో నీతో ద్యూతభేదే

శయశ్శయ్యాహిపాణిషు.

భయం ప్ర తి భ యే ఘోరే

ప్రసూనే కుబ్జకస్య చ,

మయశ్శిల్పిని దై త్యానాం

కరభేద్యతరేఽపి చ,

లయో వినాశే సంశ్లేషే సా

మ్యే తౌర్యత్రికస్య చ,

స్తయో గర్వేఽద్యుతే

గేయో గాతవ్యే గాయనే

ఽపి చ. ౫.

క్షయో రోగాంతరే వేశ్మ

కల్పాంతాఽచయేవ్యపి,

ప్రియో ధవే చ హృద్యే

చ వృద్ధినామాషధేఽపి,

చ. ౬.

కాయః క దై వ తే మూర్తౌ

సంఘేలక్ష్యస్వభావయోః,

కాయం మనఃపృథీర్థేఽపి

సాయః కాండాపడాహ్లాదయోః

దాయో దానే యాత కాది

ధనే సోల్లంత భాషణే.

విభక్తవ్యపితృద్రవ్యే దా

యమాహ్వరసిషిణః. ౮.

ప్రాయశ్చానశనే మృత్యాతు

చైలిక తై, కరకచెట్టు.

చయః—(పు) సమూహము, కోటకొరడు,

సంగ్రహము.

నయః—(పు) నీలి, ద్యూతభేదము.

శయః—(పు) పానుపు, సర్పము, హస్తము.

భయం—(న) పరులవలనియనిష్టము (త్రి)

భయంకరమైనది, (న) కుబ్జకపుష్పము.

మయః—(పు) రాక్షసులశిల్ప, ఒంఁటె,

కంచరగాడిద.

లయః—(పు) నాశనము, కలసికొనుట,

నృత్తగీతవాద్యములసమత్వము.

స్తయః—(పు) గర్వము, ఆశ్చర్యము.

గేయః (త్రి) పాట, గానము చేయువాడు.

క్షయః—(పు) క్షయరోగము, గృహము,

ప్రశయము, తక్కువ.

ప్రియః—(పు) భర్త, (త్రి) మనోహర

మైనది, వృద్ధియనునోపధి.

కాయః—(పు) బ్రహ్మతీర్థము, శరీరము,

సమూహము, గుఱి, స్వభావము, (న)

మనఃపృథీర్థము.

సాయః—(పు) బాణము, సాయంకాలము.

దాయః—(పు) దానము, ఆరణ్యము, ఎత్తి

పొడవుమాట (న) పంచుకొనఁదగిన

పితృధనము.

ప్రాయః—(న) మరణము, కోరికేయు నిరా

ల్యబాహుళ్యయోరపి,	హార ప్రతము, మరణము, తుల్యార్థము, బాహుళ్యము.
పేయం పానీయపయసోః పేయాశ్రాణాచ్చమండయోః.	పేయం—(త్రి) పానముచేయఁ దగినది, (న) ఉదకము, (సీ) గంజి, మంచిమీఁ గడ.
స్థేయో వివాదస్య పదనిర్ణేతరి పురోహితే,	స్థేయః—(పు) న్యాయాధికారి, పురోహితుఁడు.
పీయః కాశే రవా ఘూకే	పీయః—(పు) కాలము, సూర్యుఁడు, గ్రుడ్లగూఁబ.
యయుః క్రతుహయేహయే.	యయుః—(పు) యాగాశ్వము, అశ్వము.
మయుస్తురంగపదనే మృగే	మయుః—(పు) కిన్నరుఁడు, ఒకవిధమగు జింక.
ఽపి మయురుచ్యతే,	మన్యుః—(పు) కోపము, యజ్ఞము, దీనత్వము.
మన్యుః క్రోధే క్రతౌ దైన్యే	మృత్యుః—(పు) మరణము, దైవము.
మృత్యుర్నరణదైవయోః.	దన్యుః—(పు) చోరుఁడు, విరోధి.
దన్యుః స్తేనే చ శత్రౌ చ	జన్యుః—(పు) జంతువు, అగ్ని, బ్రహ్మ.
జన్యుః ప్రాణ్యగ్నిభాతృషా,	వన్యం—(త్రి) వనమునందుఁ బుట్టినది, (సీ) వనసమూహము, జలసమూహము.
వన్యం పసభవే వన్యా వనవారిసమూహయోః.	
జన్యం హస్తే పరివాదే సంయుగే జనకే పునః, జన్యస్సాన్యజననీయే చ జన్యా మాతృసఖిముదోః. ౧౩.	జన్యం—(న) అంగడి, నింద, యుద్ధము, (పు) తండ్రి (త్రి) పుట్టించువాఁడు, (సీ) తల్లి చెలికత్తె, సంతోషము, (త్రి) తోడిపెండ్లికొడుకు, తోడిపెండ్లికూతురు, భర్తబంటు, భర్తమిత్రుఁడు,
జనోన్యే వరపథూజ్ఞాతిప్రియభృత్యహితేషు చ,	శూన్యః—(త్రి) జనరహితమైనది, (సీ) గువ్వగుత్తి గడ్డి.
శూన్యాఖ్యా నిర్జనే నశ్యా	అన్యః—(త్రి) వేరైనది, సమమైనది.
మన్యో భిన్నసమానయోః.	పాయ్యం—(న) జలము (త్రి) నిందింపఁ
పాయ్యం పానీయకే నింద్యే	

దగినది.

పూజ్యశ్శ్చశురవంద్యయోః,

పూజ్యః—(పు) మామ, పూజింపఁదగిన వాఁడు.

హార్యో విభీతకతకా హర్త
వ్యే హార్యమన్యవత్.

హార్యః—(పు) తాం ద్రచెట్టు (త్రి)
హరింపఁదగినది.

వీర్యం శుక్లే ప్రభావే చ తే
జస్సానుర్ధ్యయోరపి,
ఆర్యస్సాధౌసౌ విదల్లేఽప్యా
ర్యోమూప్యత్తథేదయోః.

వీర్యం—(పు) రేతస్సు, పరాక్రమము,
ప్రకాశము, బలము.
ఆర్యః—(పు) సజ్జనుఁడు, అంతఃపురపుఁ
గావలివాఁడు, (సీ) పార్వతి, ఆర్యా
వృత్తము.

ఆర్యస్సాస్మిని వైశ్యే చ
కార్యం హేతౌ ప్రయోజనే,
సూర్యస్సూరే తత్ప్రియా
యాం సూర్యా స్వాదో
షథాఽపి. ౧౭.

ఆర్యః—(పు) ప్రభువు, కోమటి.
కార్యం—(న) హేతువు, పని.
సూర్యః—(పు) సూర్యుఁడు, (సీ) సూ
ర్యనిభార్య, పిన్నపాపరచెట్టు.

శౌర్యం చారభటిశక్తో
ర్వర్యస్సృరవరేణ్యయోః,
గుహ్యం రహస్యపక్తే చగు
హ్యః కమతదంభయోః,
సహ్యత్వైలాంత రా రోగ్య
సాధవ్యేషు ప్రచక్షతే,
గృహ్యం పురీషమార్తేఽపి
భవేదన్వైర పక్షయోః,
౧౯. గృహ్య చ శాఖా
నగరే గృహ్యశ్చేకేఽపు
దీరితః,

శౌర్యం—(న) దర్పము, సామర్థ్యము.
వర్యః—(పు) మున్నఁగుఁడు, శ్రేష్ఠుఁడు.
గుహ్యం—(త్రి) రహస్యము (న) మర్తాం
గము, (పు) తాఁజేలు, దంభము.
సహ్యః—(పు) సహ్య పర్వతము, (న)
ఆరోగ్యము, (త్రి) సహింపఁదగినది.
గృహ్యం—(న) గుఁదస్థానము, (త్రి)
స్వతంత్రముకానిది, పక్షము, (సీ) వేట,
(పు) పెంచినమృగపక్ష్యాదులు.

యోగ్యః ప్రవీణయోగాహ్వా
పాయి శక్తేషు వాచ్య
వత్. ౨౦. యోగ్యమృ
ద్వాళిఖ్యై పక్ష్యయో

యోగ్యః—(త్రి) నేర్పరి, యోగము
నకుఁదగినవాఁడు, ఉపాయశాలి, సమ
ర్థుఁడు, (న) వృద్ధియనునోషధి, (సీ)
అభ్యాసము, సూర్యనిభార్య.

గ్రామ్యా సార్క మోషి
తోః,

భాగ్యం శుభాత్మకవిధా స్వా
చ్చుభాశుభకర్తణి. ౨౦.

పాత్యం విడాలాఖ్య లవణే
యవతౌరేపి దృశ్యతే,

పథ్యం హితే హరితకాంతం
పథ్యా

రథ్యో రథ్యోద్యోహే. ౨౧.
రథ్యా రథ్యాఘే విశిఖా

వర్తనీనత్వరేషు చ.

అర్థ్యం శిలాజతుస్యర్థ్యోబుధే
న్యాయే తు వాచ్యతే.

గ్రామ్యా జనేనస్యనద్ధా
మ్యమశ్చీలరతబంధయోః,

సౌమ్యా బుధే మనోజ్ఞేస్యా
దనుగ్రే సోమదైవతే.

ఇల్వలాసు చ సౌమ్యా
స్సృష్టిర్నీచే బోధ్యే చ

వాచ్యతే,

రమ్యం మనోరమే రమ్యా
రాత్రౌరమ్యశ్చ చంపకే.

సంఖ్యం సమితి సంఖ్యా స్వా
దేశద్వాన్యదివిచారయోః,

మథ్యం న్యాయేనకాశేన
లగ్నకే లగ్నకేదమే.

మేధ్యం శుచా మేదురే చ
వాచ్యనన్దేధ్యమాశ్రమే,

మేధ్యాపి శింఖ్యపుష్పం

భాగ్యం—(న) శుభమగు న దృష్టము,
పురాకృతశుభాశుభకర్త.

పాత్యం—(న) విడాలలవణము, యవ
తౌరము.

పథ్యం—(న) ఇష్టమైనది, (నీ) కరకచెట్టు.

రథ్యః—(పు) రథము మోయుగుఱ్ఱము,
(నీ) రథసమూహము, రాజనీధి, మా

ర్థము, నాలుగువీధులు గలియుచోటు.

అర్థ్యం—(న) శిలాజిత్తు (త్రి) విద్వాం
సుఁడు, న్యాయముతోఁ గూడినది.

గ్రామ్యః—(పు) మనుష్యుఁడు, (త్రి)
పామరునిమాట, రతబంధవిశేషము.

సౌమ్యః—(పు) బుధగ్రహము, (త్రి)
మనోహరమైనది, శాంతమైనది, చంద్రుఁ

డధిదేవతగాఁ గలది, (పు) ఇల్వలా
సశత్రుము, (త్రి) స్వల్పమైనది, బో

ధింపఁదగినది.

రమ్యం—(త్రి) మనోహరమైనది, (నీ)
రాత్రి, (పు) సంపంగిచెట్టు.

సంఖ్యం—(న) యుద్ధము, (నీ) లెక్క,
ప్రమాణముచేఁ జేయు అర్థనిర్ణయము.

మథ్యం—(త్రి) న్యాయమైనది, నడిమిది,
(పు) నడుము, జామీనుండువాఁడు,

నీచుఁడు.

మేధ్యం—(త్రి) పవిత్రమైనది, తఱచైనది,
నడుము, జామీనుండువాఁడు,
వృక్షము, వస.

సాధ్యద్యాయామపి శ్రి
తా. ౨౭.

సాధ్యాభిఖ్యా సాధనీయే గణ
దైవతయోగయోః,
పంథ్యోఽఫలద్రుమే పంథ్యా
త్వప్రజాతస్త్రియామపి.
హృద్యం ధవళశరే చ హృ
త్ప్రియే హృస్ఫుజేఽపిచ,
వశకృద్వేదమంత్రే చ హృ
ద్యా వృద్ధ్యాఖ్యభేషజే.
చోద్యం సాధ్యదద్భుతే ప్రశ్నే
చోదనార్హే తు వాచ్య
వత్,

పద్యం శ్లోకే స్తుతౌ పద్యా
పద్యశ్శూద్రపదార్హయోః,
పుణ్యం మనోజ్ఞేఽభిహితం
తథా సుకృతధర్మయోః,
ధిష్ణ్యం సద్దని నక్షత్రే స్థానే
శక్తా చ పావకే. ౩౦.

ధాన్యం ప్రీహిషు ధాన్యాకే
ధన్యః పుణ్యవతి స్మృతః, ధ
న్యా దాన్యా (త్యా)మల
కోశ్యశ్చ

కుడ్యం భిత్తావిలేపనే ౩౧.
కావ్యం గ్రంథే గ్రహే కా
వ్యః కావ్యా స్యాత్పుత
నాధియోః,

చవ్యం తు చవికే చవ్యాశత
పర్వోగ్రగంధయోః.

సాధ్యః—(త్రి) సాధిపదగినది, సాధ్య
లను గణదేవతలు, సాధ్యయోగము.

పంథ్యః—(పు) ఫలింపని చెట్టు, (సీ) గొడ్డు
రాలు.

హృద్యం—(న) తెల్లజీలకఱ్ఱ (త్రి) మనో
హరమైనది, హృదయమందు బుట్టినది,
(పు) వశీకరణము చేయు వేదమంత్రము,
(సీ) వృద్ధియును నోషధి.

చోద్యం—(న) అచ్చెరువు, అడుగుట.
(త్రి) ప్రేరేపింపదగినది.

పద్యం—(న) శ్లోకము, (సీ) స్తుతి, (పు)
శూద్రుడు, (త్రి) పదమునకుఁ దగినది.

పుణ్యం—(త్రి) మనోహరమైనది, (న)
పుణ్యము, ధన్యము.

ధిష్ణ్యం—(న) గృహము, నక్షత్రము, తావు,
సామర్థ్యము, అగ్ని హోత్రము.

ధాన్యం—(న) ధాన్యము, ధనియాలు.

ధన్యః—(త్రి) పుణ్యాత్ముడు, (సీ) ధని
యాలు, (దాది) ఉసిరిక చెట్టు.

కుడ్యం—(న) గోడ, మైపూత.

కావ్యం—(న) గ్రంథము, (పు) శుక్ర
గ్రహము, (సీ) పూతన, బుద్ధి.

చవ్యం—(న) చవ్యమను గంధ ద్రవ్యము,
(సీ) ఒకదినుసు చెఱుకు లేక వెదురు,
వస,

గవ్యం తు గోహితే గవ్యం
తథా ఊరాదికే గవాం,
కాగద్రవ్యే చ గవ్యాతు
గోకులే కథితా బుధైః.

ద్రవ్యం స్యాద్ద్రవిణే భవ్యే
పృథివ్యాదా చ పితృణే,
భేషజే వినయే చాపి జతు
ద్రుమవికారయోః. 3౫.

భవ్యం సత్యే శుభే చాభ
భేద్యవద్యోగ్యభావినోః,
కర్తరంగతరౌ భవ్యో
భవ్యా కరికణోమయోః.

దివ్యం లవంగకే దివ్యం వల్ల
దివిభవేనన్యవత్, ఆమల
కాయం స్త్రుతా దివ్యా
సవ్యం వామప్రతీపయోః.

నేవ్యం ప్రోక్తముశీరేచ నేవా
ర్హే పునరన్యవత్,
గోప్యో దాసీసుతే గోప్యో
రక్షణీయేభిధేయవత్.

రూప్యం స్యాదాహతస్వర్ణ
రజతే రజతేపి చ, రూ
ప్యం ప్రశస్తరూపే తు
వాచ్యవత్సముదాహృతః

ఇభ్య ఆభ్యే కరేణ్యాం తు
భవేదిభ్యా తు సల్లకా,
లభ్యం యుక్తే చ లభ్యవ్యే

చార్ఘ్య మర్ఘా యోగ్య

గవ్యం—(త్రి) గోవులకు హితమైనది,
గోవుపాలు మున్నగునవి, (న) రంజక
ద్రవ్యము, (సీ) గోసమూహము.

ద్రవ్యం—(న) ధనము, మంగళము, పృథి
వ్యాది నవద్రవ్యములు, ఇత్తడి, ఔష
ధము, వినయము, లక్క, వృక్ష
వికారము.

భవ్యం—(న) నిజము, శుభము, (త్రి)
యోగ్యమైనది, కాగలది, (పు) కా
మార్వృక్షము, (సీ) గజపిప్పలి,
పార్వతి.

దివ్యం—(న) లవంగము, (త్రి) సుందర
మైనది, స్వర్ణమందుఁ బుట్టినది, (సీ)
ఉసిరిక చెట్టు.

సవ్యం—(న) ఎడమవైపుది, (త్రి) ప్రతి
కూలమైనది.

పేవ్యం—(న) వట్టివేరు, (త్రి) నేవింప
దగినది.

గోప్యః—(పు) దాసీపుత్రుఁడు, (త్రి) దాచి
యుంచదగినది.

రూప్యం—(న) బంగారు వెండినాణెములు,
వెండి, (త్రి) సుందరమైనది.

ఇభ్యః—(పు) ధనవంతుఁడు, (సీ) ఆ
డేనుఁగు, అందుఁగుచెట్టు.

లభ్యం—(న) న్యాయమైనది, పొంద
దగినది.

అర్ఘ్యం—(న) పూజార్హమైనది, యోగ్య

యోః ౪౦.

చిత్వం మృతకచైత్యే స్యాద్
చ్యుత్యా మృతచితావపి,

చైత్యమాయతనే బుద్ధగేహే
చోద్యేషాదపి.

దైత్యోఽసురే సుయాం
తు దైత్యా చండోషథా
వపి, [త్యా

భృత్యో దానే భృతౌ భృ
దంత్యో దంతభవేఽథమే.

సత్యం కృతే చ శపథే తథ్యే
తద్వతి వాచ్యవత్, తపో
లోకాత్పరే సత్యో

నిత్యం తు సతతే ధృవే.

మూల్యం తు వేతనే వన్నే

మూల్యం మాలా ప్రసూన

యోః,

బల్యం ప్రధానే థాతౌ స్యాద్
దృల్యం బలకరేఽపి చ.

కల్యం సజ్జే ప్రభాతే చ కల్యో
నీరోగదక్షయోః, కల్యా
కల్యాణవాచి స్యాత్కా
దంబర్యామపి స్పృతా.

శల్యం శంకౌ శరే వంశకంబి
కాయాం చ తోమరే,
శల్యస్తు కథితశ్శ్వావిస్త
దనద్రుమయోరపి. ౪౬.

కుల్యః కులోద్భవే మాన్యే
కులస్యాతిహితేఽపి చ,

మైనది.

చిత్వం—(న) కాడు, (స్త) శానము (నీ)
శవమును గాల్చుటకుఁ బేర్చెడు కట్టెలు
లోనగునవి.

చైత్యం—(న) దేవాలయము. బౌద్ధుల
గృహము, రచ్చుచెట్టు.

దైత్యః—(పు) రాక్షసుఁడు, (నీ) కల్లు,
చండమనునోషధి.

భృత్యః—(పు) సేవకుఁడు, (నీ) కూలి.

దంత్యః—(పు) దంత్యవర్ణములు, నీచుఁడు.

సత్యం—(న) కృతయుగము, ప్రతిజ్ఞ,
నిశ్చయము, (త్రి) సత్యమైనది, (పు)
సత్యలోకము.

నిత్యం—(న) శాశ్వతము, నిశ్చయము.

మూల్యం—(న) కూలి, వెల.

మూల్యం—(న) పూలదండ, పూవు.

బల్యం—(న) ప్రధానము, రేతస్సు, (త్రి)
బలకరమైనది.

కల్యం—(త్రి) సిద్ధమైనది, (న) ప్రాతః
కాలము, (త్రి) రోగములేనివాఁడు,
సమర్థుఁడు, (నీ) మంగళవాక్యము,
కల్లు.

శల్యం—(న) మేకు, బాణము, వెదురు,
మొలక, (చిల్లకోల) (పు) ఏదుపంది,
మంగచెట్టు.

కుల్యః—(పు) సత్కులసంభవుఁడు, గౌరవ
పాత్రుఁడు, కులమున కిష్టుఁడు, (న)

కుల్యం ప్యాత్మికనేపథ్య
ప్రద్రోణీశూర్పా మిషేషు
చ, ర2. పయః ప్రణాళీస
రిత్యోః కుల్యా జీవంతికా
షధా.

వేశ్యం వేశ్యాగృహేవేశ్యా
గణికాయాముదీరితా.

ఆస్యం వక్త్రే వక్త్రమధ్యే స్థి
తావాస్యా చ విశ్రుతా,
లాస్యం తౌర్యతి, కే నాప్యే

శస్యం శస్తే ఫలే గుణే. ర౯.

కశ్యం మధ్యే తురంగాశాం
కశ్యం మద్యకశార్పయో,
కాంస్యం తు తైజసద్రవ్యే
వాద్యభిత్తానపాత్రయోః.
మత్స్యో మిహాంతరే మిహే
విరాటాభిఖ్యయాదవే,

తివ్యః పుష్పే కలౌ ధా
త్యాం తివ్యపుష్పావది
వ్యతే. గ౧.

దూష్యం తు దూషణీయే
స్యాద్దూష్యం వస్త్రే చ
తద్వృహే,

వీక్ష్యం తు విస్తయే దృశ్యే
వీక్ష్యో లాసకవాజిశోః.

తార్క్ష్యాస్యదశ్యకణ్ణాఖ్యపృ
క్షై రథ తురంగయోః,
తార్క్ష్యం రసాంజనే తా

ఎముక, ఎనిమిదిద్రోణముల పరిమితి,
చేట, మాంసము, (సీ) కాటువ, నది,
తిప్పతీగ,

వేశ్యం—(న) బోగముదానియిల్లు, (సీ)
వెలయాలు.

ఆస్యం—(న) ముఖము, నోరు, (సీ)
ఉనికి.

లాస్యం—(న) నృత్తగీత వాద్యములు,
నృత్యము.

శస్యం—(న) ప్రశస్తము, ఫలము,
గుణము.

కశ్యం—(న) గుఱ్ఱము నడుము, కల్లు,
(త్రి) కొరడాదెబ్బ తినదగినది.

కాంస్యం—(న) కంచు, కంచుతాళము,
కంచుపాత్రము.

మత్స్యః—(పు) చేపలలో నొకతేగ,
మత్స్యము, విరాటరాజు.

తివ్యః—(పు) పుష్పమినక్షత్రము, కలి
యుగము, (సీ) ఉసిరికచెట్టు, (తివ్య
పుష్ప శబ్దమువలె.)

దూష్యం—(త్రి) దూషింపదగినది, (న)
వస్త్రము, డేరా.

వీక్ష్యం—(న) ఆశ్చర్యము (త్రి) చూడ
దగినది, (పు) వర్తకుడు, గుఱ్ఱము.

తార్క్ష్యః—(పు) నల్లమద్దిచెట్టు, రథము,
గుఱ్ఱము, (న) రసాంజనము (పు)
గరుడుడు, అనూరుడు.

ర్యోగరుడే గరుడాగ్రజే.
లక్ష్యం శరవేన్య సంఖ్యా
యాం లక్ష్యం ఛద్దని స
మృతం,
యామ్యా వాచ్యాం భర
ణ్యాం చ యామ్యా
గస్త్యే చ చందనే. ౫౪.
ఇజ్యా దానేఽధ్వరేఽర్చా
యాం సంగే చేజ్యో
గురౌ మతః,

వ్రజ్యా పర్వటనే ప్రోక్తా
వర్గప్రస్తానయోరపి. ౫౫.
శయ్యా తల్పే శబ్దగుంభే
స్యాన్తాయా శాంబరీధియోః,
మాయా దంభే కృపా
యాం చ మాయః పీతాం
బరేఽసురే. ౫౬.

కన్యా కుమారి కానార్యోరో
షధీరాశిభేదయోః,

కత్యో బృహతీ కా యాం
స్యాత్కాంచ్యాం మధ్యే
భబంధనే. ౫౭. హర్ష్యా
దీనాం ప్రకోష్ఠే చ

కృత్యం విద్విప్రకార్యయోః,
కృత్యాపి దేవతాభేదే
కృత్యా స్తనవ్యాదిషు
స్తృతాః. ౫౮.

వింధ్యా భవేల్లవలాంతం చ
వింధ్యోరుక్మైల భేద
యోః,

లక్ష్యం—(న) గుటి, లెక్క, నెపము.

యామ్యా—(సీ) దక్షిణదిక్కు, భరణీ
నక్షత్రము, (పు) ఆగస్త్యముని, గం
దపురజేట్టు.

ఇజ్యా—(సీ) ఈవి, యజ్ఞము, పూజ,
కలయిక, (పు) బృహస్పతి.

వ్రజ్యా—(సీ) తిరుగుట, సజాతీయ సమూ
హము, ప్రయాణము.

శయ్యా—(సీ) పాన్పు, శబ్దములకూర్పు.

మాయా—(సీ) ఇంద్రజాలము, బుద్ధి, కప
టము, దయ, (పు) విష్ణువు, రాక్ష
సుడు.

కన్యా—(సీ) పెండ్లిగానిబాలిక, స్త్రీ, ఘృత
కుమారియనునోషధి, కన్యారాశి.

కత్యో—(సీ) ఉత్తరీయము, మొలనూలు,
ఏనుగునడుమునగట్టెడుమోకు, తొట్టి
కట్టు.

కృత్యం—(త్రి) శత్రువు, (న) కార్యము,
(సీ) దేవతావిశేషము, (త్రి) కృత్య
ప్రత్యయము.

వింధ్యా—(సీ) వెన్నెలతీరగ, (పు) రోగ
విశేషము, వింధ్యపర్వతము.

సంధ్యా నదీ కాలభిదోశ్చింతా
మర్యాదయోరపి, ౫౯.
ప్రతిజ్ఞాయాం చ సంధా
నే సంధ్యా చ కుసుమాం
తరే,

ఛాయా స్యాదాతపాభావే
ప్రతిబింబార్కయోషి
తోః. ౬౦. పాలనోత్కో
చయోః కాంతిసచ్ఛోభా
పంక్తిషు స్పృతా,

క్రియా కర్తణి చేష్టాయాం
కరణే సంప్రధారణే. ౬౧.
ఆగంభోపాయ శిక్షార్ప
చికిత్సానిష్కృతివ్యపి,
త్రయ్యాత్రివేద్యాం త్రితయే
పురంధ్ర్యాం సుమతా
వపి.

అథ యాంత శ్రీవర్ణః.

విజయస్తు జయే పార్థే గౌ
ర్యాం తు విజయాతిథా,
వినయః ప్రణతౌ ప్రాహుశ్చి
త్రాయాం వినయా మ
తా. ౬౩.

విషయస్సాన్య దిం ద్రి యార్థే
దేశే జనపదేశి చ, గోచ
రే చ ప్రబంధాదేర్వ్యస్య
జ్ఞాతశ్చ తత్ర చ.
అనయో వ్యసనే దైవే చా

సంధ్యా—(సీ) సంధ్యానది, సంధ్యాకా
లము, విచారము, మేర, ప్రతిజ్ఞ,
కూర్చుట, పుష్పవిశేషము.

ఛాయా—(సీ) నీడ, ప్రతిబింబము,
ఛాయాదేవి, పరిపాలించుట, లంచము,
కాంతి, యోగ్యమగుశోభ, వరుస.

క్రియా—(సీ) పని, అవయవవ్యాపారము,
సాధనము, యుక్తాయుక్తనిర్ణయము,
ప్రారంభము, ఉపాయము, శిక్ష, పూజ,
రోగచికిత్స, ప్రతిక్రియ.

త్రయ్యా—(సీ) ఋగ్యజుస్సామవేదములు,
మూడు, కుటుంబముగలస్త్రీ, మంచి
మనస్సుగల స్త్రీ.

యాంత శ్రీవర్ణము

విజయః—(పు) జయము, అర్జునుడు, (సీ)
పార్వతీదేవి, విజయదశమి.

వినయః—(పు) అడఁకువ, (సీ) దండనము.

విషయః—(పు) శబ్దస్పర్శ రూపరసగంధ
ములు, దేశము, పట్టణము, ప్రత్యేక.
వస్తువు, ప్రబంధాదులచేఁ దెలియఁ
బడువ్యక్తి.

అనయః—(పు) దుఃఖము, దైవము, అమం

శుభే చాపది స్త్రుతః,
సన్య యస్సమవాదేఽపి పృ
ష్ఠస్థాయి బలేఽపి చ.
ప్రణయః ప్రేమ్ని విస్రంభే
యాచ్ఛా ప్రసరయోరపి,
వలయః కంఠరోగే స్వాద్వ
లయం కంఠజేఽపి చ.
మలయో దేశ ఆ రా మే
శైలాంశే పర్వతాంతరే,
మలయా త్రివృతాయాం
స్థా,
ద్విస్తయోఽద్భుతగర్వయోః
ప్రళయో మృత్యుకల్పాంత
మూర్ఖార్థేషు ప్రయు
జ్యతే,
అభయం స్వాదుశీరే చ
పథ్యా యా మ భ యా
భయం. ౬౮. నిర్భయే వా
చ్యవతోఽక్రీక్తం
హృదయం మానసాఃసోః,
బుక్కాయా
ముదయః పూర్వపర్వతే చో
న్నతావపి. ౬౯.
ప్రత్యయశ్చపథే రంధ్రే వి
శ్వా సాచార హేతుషు,
ప్రథితత్వేసనాదా చాప్య
ధీనే జ్ఞానశబ్దయోః. ౭౦.
అత్యయోఽతిక్రమే దండే
వినాశేదోషకృచ్ఛయోః,
ఆశయస్సాద్భిప్రాయే మా

గళము, ఆవద.
సన్నయః—(పు) సమూహము, వెనుక
నున్న దండు.
ప్రణయః—(పు) ప్రేమ, విశ్వాసము,
యాచన, వ్యాపకము.
వలయః—(పు) గండమాల యను రోగ
ము, (న) కడియము.
మలయః—(పు) మలయదేశము, ఉద్యాన
వనము, పర్వతమునందలి భాగము,
మలయపర్వతము, (స్తీ) తెల్ల తెగడ.
విస్తయః—(పు) అచ్చెరువు, గర్వము.
ప్రళయః—(పు) మృత్యువు, ప్రళయ
కాలము, మూర్ఖ.
అభయం—(న) వట్టివేరు, (స్తీ) కరకచెట్టు,
(త్రి) భయములేనిది.
హృదయం—(న) మనస్సు, వక్షఃస్థలము,
గుండె.
ఉదయః—(పు) ఉదయపర్వతము, అభి
వృద్ధి.
ప్రత్యయః—(పు) ఒట్టు, కన్నము, విశ్వా
సము, ఆచారము, కారణము, ప్రసి
ద్ధము, సనాది, ప్రత్యయము, వశము,
జ్ఞానము, శబ్దము.
అత్యయః—(పు) మీరుట, శిక్ష, మర
ణము, పాపము, కష్టము.
ఆశయః—(పు) అభిప్రాయము, మనస్సు.

నసాధారయోగపి. ౭౧,
 నికాయో నిలయే లక్ష్యే
 సంహతానాం సముచ్చ
 యే, ఏకార్థభాజి నివహే
 పరమాత్మని చేవ్యతే.
 త్తేత్రియం త్తే త్రజత్వజే
 పరదారరతేఽపి చ, ఆన్య
 దేహాఙ్కిత్యాస్తేఽసాధ్య
 రోగేఽపి కథ్యతే. ౭౩.
 కమాయో రసభేదే స్వాదంగ
 రాగే విలేపనే, నిర్వాసే
 చ కమాయస్తు సురభా
 లోహితేఽనవ్యత్. ౭౪.
 కులాయః పక్షీనిలయస్థాన
 యోర్నిడవన్యతః,
 ఉపాయస్సామభేదా దావృషా
 యస్సాదుపాగతౌ. ౭౫.
 పర్యాయస్తు ప్రకారే స్వా
 నిర్వాణేఽవసరే క్రమే,
 సంస్థాయస్సన్నివేశే చ సం
 స్థానే విస్తృతావపి. ౭౬.
 వ్యవాయస్సరతేఽంతర్థా
 వ్యవాయంతేజసిస్త్వంతం,
 సమయశ్చపథే కాలే సిద్ధాంతే
 వృత్తసంవిదోః. ౭౭.
 శాలేయం శతపుష్పయా
 మావళ శ్శాల్మ్యదృవో
 చితే,
 శైలేయం సింధులవణే తాళ
 పగ్ణ్యం చ శైలజే. ౭౮.

ఆశ్రయము.
 నికాయః—(పు) గృహము, గుఱి, ప్రాస,
 తెగ, పరబ్రహ్మము.
 త్తేత్రియం—(న) పంటభూమి యందలి
 గడ్డి, (పు) పరస్త్రీలోలుడు, వత్సాక
 జన్మమున చికిత్సించదగినది, ఆసాధ్య
 వగురోగము.
 కమాయః—(ప్ర) బేషధరసము, చంద
 నాదులు, వానిపూత, చెట్లబంక, (త్రి)
 సుగంధముగలది, ఎఱ్ఱఁది.
 కులాయః—(పు) (నీడశబ్దమువలె) గూడు,
 స్థానము.
 ఉపాయః—(పు) చతురుపాయములు,
 సమీపించుట.
 పర్యాయః—(పు) భేదము, నిర్తాణము,
 సమయము, వరుస.
 సంస్థాయః—(పు) పట్టణము వెలుపలిభా
 గము, (ప్ర) గృహము, విస్తారము.
 వ్యవాయః—(పు) సంభోగము, అదృశ్య
 మగుట, (న) ప్రకాశము.
 సమయః—(పు) ప్రతిన, కాలము, నిర్ణ
 యము, వ్యాపారము, జ్ఞానము.
 శాలేయం—(న) సదాపచెట్టు, (పు) వడ్లు
 పండుభూమి.
 శైలేయం—(న) సైంధవలవణము, ముర
 యనునోషధి, తొలిపువ్వు, (పు)

చంచరికే తు వై లేయో
గాంగేయో జాహ్నువీసుతే,
కశేకుస్వర్ణముస్తాసు గాం
గేయమితి కథ్యతే. ౭౯.

చాంపేయశ్చంపకే స్వర్ణరే కిం
జల్మే నాగకేసరే,
కాలేయో దైత్యభేదే స్వా
త్కాలేయం కాలఖండకే.
౮౦. కాలేయం కుంకుమే
కృష్ణా గురౌ స్వాత్పిత
చందనే,

బాలేయోఽంగారవల్లర్యాం
ఖరే బాలహితే మృదౌ.

ఆత్రేయో మునిభేదే స్వా
దాత్రేయా సరిదంతరే,
పుష్పవత్త్యాం చ
పానీయం పేయవారిణోః

ఐశేయమేణీచర్మాదా రతి
బంధాంతరే స్త్రీయాం,
ఆశ్వీయమశ్వసంఘాతేఽశ్వీ
యమశ్వహితేఽన్యవత్.
ఇంద్రియం తు హృషీకే స్వా
దింద్రియంరేతసి స్పృతం,
జఘన్యం చరమే శిశ్నే జఘ
న్యం గర్భిణేఽన్యవత్.
వదాన్యో దానశౌండే స్వా
ద్వదాన్యశ్చారుభాషిణి,

తుమైద.

గాంగేయః—(పు) భీష్మఁడు, (న) కమ్మ
రేఁగుచెట్టు, బంగారము, తుంగముడై.

చాంపేయః—(పు) సంపంగిచెట్టు, బంగా
రము, కేసరము, నాగకేసరపుఁజెట్టు.

కాలేయః—(పు) కాలేయాలను రాక్ష
సులు, (న) గర్భము నందలి నల్లని
మాంసము (కారిజము) కుంకుమ, కృష్ణా
గురు, పచ్చనంటి గంధము.

బాలేయః—(పు) నిప్పువన్నెగుత్తుల కా
నుగుచెట్టు, గాడిద, (త్రి) బాలునికి
హితమైనది.

ఆత్రేయః—(పు) ఆత్రేయముని, (స్త్రీ) నది
విశేషము, రజస్వలయైనస్త్రీ.

పానీయం—(త్రి) త్రాగఁదగినది (న)
జలము.

ఐశేయం—(న) లేడితోలు మున్నగునది,
స్త్రీల రతిబంధ విశేషము.

ఆశ్వీయః—(పు) ఆశ్వసమూహము, (త్రి)
గుఱ్ఱముల కిష్టమయినది.

ఇంద్రియం—(న) దశేంద్రియములు,
శుక్లము.

జఘన్యం—(న) చివరభాగము, శిశ్నము,
(త్రి) నిందింపఁదగినది.

వదాన్యః—(పు) మిగులదానముఁ జేయు
వాఁడు, (పు) బాగుగా మాటలాడు
వాఁడు.

పర్జన్యో మేఘురదే స్వాధ్వన
దంబుదశ క్రయోః, ౮౫

బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మసాధౌ చ
బ్రహ్మణ్యశ్చ శనైశ్చరే,
బ్రాహ్మణ్యం బ్రాహ్మణత్వేస్యా
త్సంహ తౌ చ ద్విజస్త

నాం, ౮౬.

శీర్షణ్య మాహు ర్విశద కేత
శీర్షకయోరపి,

హిరణ్యమక్షయే ద్రవ్యేవ
రాతే స్వర్ణరేతసోః, ౮౭.

సౌకర్యంస్వాదనాయానే క్రి
యాయాం సూకరస్య చ,

శ్వశుర్యోదేవరే శ్యాలే

ప్యహర్యః స్థిరశైలయోః.
ప్రక్షీర్యః పూతికరజే వికీర్యే

త్వభిధేయవత్,
సౌరభ్యమాహుస్సాగంధ్యే

చారుత్వే గుణగౌరవే.
నేపథ్యం రంగభూమా స్వా

న్నేపథ్యం చ ప్రసాధనే,
అతిభ్య మాతిధేయే స్వాదా

తిభ్యశ్చాతిధావపి. ౯౦.
సామర్థ్యంయోగ్యతాశక్తో

రపత్యంపుత్రయోర్వతం,
కౌక్యత్యమనుతాపే స్వాద

యుక్తకరణేపి చ, ౯౧.
లాహిత్యస్సగరే ప్రీహ

వాదిత్యస్త్రీదశేరవా,

పర్జన్యః—(పు) ఉటుము, గర్జించుమేఘు
ము, ఇందుడు.

బ్రహ్మణ్యః—(త్రి) బ్రాహ్మణునకు హిత
మైనది, (పు) శనిగ్రహము.

బ్రాహ్మణ్యం—(న) బ్రాహ్మణుఁ డగుట,
బ్రాహ్మణసమూహము.

శీర్షణ్యః—(పు) మంచివెండుకలు, తల
పాగ.

హిరణ్యం—(న) నాశములేనిది, ధనము,
గవ్వ, బంగారు, శుక్లము.

సౌకర్యం—(న) ఆయాసములేకుండుట,
పండులుచేయుపని.

శ్వశుర్యః—(పు) భర్తసోదరుడు, భార్య
సోదరుడు.

అహర్యః—(త్రి) స్థిరమైనది, పర్వతము.
ప్రక్షీర్యః—(పు) నెమిలడుగు చెట్టు, (త్రి)

చల్లదగినది.
సౌరభ్యం—(న) పరిమళము, సౌందర్యము,
గుణాతిశయము.

నేపథ్యం—(న) నాట్యస్థలము, ఆలంకా
రము.

అతిభ్యం—(న) పూజాద్రవ్యము, (పు)
అతిథి.

సామర్థ్యం—(న) యోగ్యత, శక్తి.
అపత్యం—(న) స్త్రీపురుషసంతానము.

కౌక్యత్యం—(న) పశ్చాత్తాపము, ఆకా
ర్యము చేయుట.

లాహిత్యః—(పు) సముద్రము, ధాన్యము.
ఆదిత్యః—(పు) దేవత, సూర్యుడు.

పాలస్త్యో రావణే శ్రీదే

పాలస్త్యః—(పు) రావణుడు, కుబేరుడు

ప్యోగిత్యం సత్యయోగ్య
యోః. ౯౨.

బౌచిత్యం—(న) నిజము, తగినది.

ప్రసవ్యమనుకూలే స్వాత్మ
తికూలేఽపి వాచ్యవత్,
అవధ్యమవధార్హే స్వాదనర్థ
కవచస్యపి, ౯౩.

ప్రసవ్యం—(త్రి) అతికూలమైనది, ప్రతికూలమైనది.

అవధ్యం—(త్రి) చంపదగనిది, (న) అర్థములేనిది.

ప్రణాయోగ్యైః సమ్యక్ ప్రోక్త
శ్చాభిలాషవివర్జితే,
శాండిల్యో మునిభేదే స్వా
చ్ఛాండిల్యః పావకాంత
రే. ౯౪.

ప్రణాయోగ్యః—(త్రి) సమ్యక్లేనిది, శోరికలేనిది.

శాండిల్యః—(పు) శాండిల్యమహాముని, అగ్నివిశేషము.

మంగళ్యస్తాయమాణే స్వా
ద్భిల్వైశ్చతే మసూరకే,
మంగళ్యం దధ్ని మంగ
ళ్యో మనోజ్ఞే త్వభిధేయ
వత్. ౯౫, మంగళ్యా
రోచనాయాం చ ప్రి
యంగు శతపుష్పయోః,
అథః పుష్పీ శంఖపుష్పీశ
మీశుక్లవచాసుచ. ౯౬.

మంగళ్యః—(పు) కలుకానుగుచెట్టు, మారేడుచెట్టు, రావిచెట్టు, చిలునెనగలు, (న) మీఁగడ పెరుగు, (త్రి) మనోహరమైనది, (స్తీ) గోరోజనము, ప్రేంకణపుఁజెట్టు, సదాపచెట్టు, బరివెంకచెట్టు, సంకుప్పిచెట్టు, జమ్మిచెట్టు, తెల్లవన,

అధృష్యస్తు ప్రగల్భే స్వాద
ధృష్యా నిన్ను గాభి.

అధృష్యః—(త్రి) ప్రాధమైనది, (స్తీ) అధృష్యానది.

పారుష్యం పరుషత్వే స్వా
ద్వనే శక్రస్య గీష్పతౌ.
౯౭. పారుష్యై

పారుష్యం—(న) కఠినత్వము, పందనము, (పు) బృహస్పతి.

ధ భుజిష్యస్వాత్మహయేహ
స్తసూత్రకే, స్వతంత్రే చ
భుజిష్యా తు దానీగ

భుజిష్యః—(పు) సహాయుడు, చేతకట్టు కొనెడు తోరము, స్వతంత్రుడు, (స్తీ) పరిచారిక, వేశ్య.

ణికయోర్నతా. ౯౮.

చతుష్ట్యః కేతకే పుండరీకవృ
క్షే రసాఃజనే, కుళిత్రీ
కాసుభగయోశ్చతుష్ట్యః
ఽక్షిహితేన్యచత్. ౯౯.

జటాయుర్గర్గులుతరౌ జటా
యుర్విహగాంతరే,
ఊర్ణాయః త్విణభంగే స్యా
స్తేషకంబళమేషయోః.
దేవయుర్ధార్మికే ఖ్యాత్యో దే
వయుర్లోకయాత్రికే,
మృగయుర్బ్రహ్మణి ప్రోక్తో
గోమాయుర్వాత్యధయో
రపి, ౧౦౦.

భువన్యర్జ్వలనే భానౌ భువ
న్యశ్శశలాంఛనే,
శరణ్యుర్వారిదే వాతే
క్షిపణ్యుస్సరభౌ తనౌ.

తపస్యా వ్రతచర్యాయాం
తపస్యా మాసి ఫాల్గునే,
రహస్యా నిమ్నగాథదే గోప
నీయే తు వాచ్యచత్.
పయస్యా క్షీరకాకోల్మాశ్చం
పయాహితభవేన్యచత్,
పయస్యా దుగ్ధికాయాం
చ స్వర్ణక్షీర్యాం చ
కథ్యతే. ౧౦౪.

అహల్యా చాపసరోధేదే
గౌతమస్య చ యోషితి,

చతుష్ట్యః—(పు) మొగలిచెట్టు, పుండ
రీకవృక్షము, రసాంజనము, కనుపాల
విత్తులు (త్రి) సుందరమైనది, కంటి
కింపైనది.

జటాయః—(పు) గుగ్గిలపుఁజెట్టు, జటా
యువు.

ఊర్ణాయః—(పు) సాలెపురుగు, మేఁక
బొచ్చుకంబళి, మేఁక.

దేవయః—(పు) ధర్మాత్మఁడు, లోక
సంచారి.

మృగయః—(పు) బ్రహ్మ, నక్క, కిరా
తుఁడు.

భువన్యః—(పు) అగ్ని సూర్యుఁడు,
చంద్రుఁడు.

శరణ్యః—(పు) మేఘము, వాయువు.

క్షిపణ్యః—(త్రి) పరిమళముగలది, (పు)
శరీరము.

తపస్యా—(స్తీ) వ్రతానుష్ఠానము, (పు)
ఫాల్గునమాసము.

రహస్యా—(స్తీ) నదీవిశేషము, (త్రి) దాఁ
చఁడగినది.

పయస్యా—(స్తీ) పిన్నపాలచెట్టు, (త్రి)
పాలకుహితవైనది, (స్తీ) పాలయందుఁ
బుట్టివది, (వెన్న మొదలగునది) రెడ్డివారి
నానఁబ్రాలుచెట్టు.

అహల్యా—(స్తీ) అహల్యయను నచ్చర,
గౌతమునిభార్య.

విశల్యా లాంగలీదంతీ గుడూచీ
త్రిపుటాసు చ.

అభిఖ్యాకీర్తి యశసోభిఖ్యా
నామశోభయోః,

ద్వితీయా తి ధిభిత్సత్సోఽఽఽః
పూ రణ్యా మపి చ ద్వ
యోః. ౧౦౬.

నాదేయీ నాగరంగే న్యాజ్జ
యాయాం జలవేతనే,
భూమిజంబ్వాంజపా
యాం చవ్యంగుష్ఠే చ
సమీక్ష్యతే. ౧౦౭.

విశల్యా—(సీ) తటిగొట్టచెట్టు, నాగదంతి
చెట్టు, తిప్పతీగ, తెల్లతేగడ.

అభిఖ్యా—(సీ) కీర్తి, యశస్సు, పేరు,
శోభ.

ద్వితీయా—(సీ) విదియతిథి, భార్య, (త్రి)
రెండవది.

నాదేయీ—(సీ) కిత్తలి చెట్టు, తక్కిలి
చెట్టు, నీరు ప్రబలిచెట్టు, నేలనేరేడు
చెట్టు, దాసానిచెట్టు, (త్రి) అంగుష్ఠము
లేనివాడు.

అథ యాంత శ్చతుర్వర్ణః

భవేదనుశయోద్వేషే
పశ్చాత్తాపానుబంధయోః,

స్త్రుతస్సముదయోబృందే
సంయుగే సముపక్రమే.

ప్రతిశ్రయస్సభాయాం న్యా
దాశ్రయేఽపి ప్రతిశ్ర
యః,

సముచ్చయస్సముతేనధే
విరోధేఽపి సముచ్చయః

హిరణ్మయోలోకధాతౌ
స్వాత్మవర్ణమయేఽన్య
వత్,

అవశ్యామోహిమేగర్వే
సముదాయోగణేయుధి.

యాంత చతుర్వర్ణము.

అనుశయః—(పు) వైరము, పశ్చాత్తాపము,
సంబంధము,

సముదయః—(పు) సమూహము, యుద్ధ
ము, ఆరంభము.

ప్రతిశ్రయః—(పు) సభ, ఆధారము,

సముచ్చయః—(పు) బౌద్ధత్వము,
విరోధము.

హిరణ్మయః—(పు) బ్రహ్మ, (త్రి) సువర్ణ
వికారము.

అవశ్యాయః—(పు) మంచు, గర్వము.

సముదాయః—(పు) సమూహము, యుద్ధ
ము.

పరిథాయో జలస్థానే పరిచ్ఛేద
దనితంబయోః,

సంపరాయస్సమీకే స్యా దా
పదు త్తర కాలయోః.

నిరామయోఽన్యవత్కల్పే
స్యాదిడిక్ష్ణే నిరామయః,

సమాహ్వయస్సాన్యత్సంగ్రా
మే ద్యూతే చ పశుపక్షి

భిః. ౧౧౨.

మహాలయో విహారే స్యాత్తీ
ర్థే చ పరమాత్మని,

రాహిణీయో భవేద్వత్సేరే
వతీరమణే బుధే. ౧౧౩.

పారుషేయో వికారే స్యాత్
త్పరుషస్య పదాంతరే,

పుంసస్సమూహపథయో,
పురుషేణ కృతేఽపి చ

భాగధేయం స్త్రుతం భాగ్యే
భాగప్రత్యాయయోరపి,

బిలేశయో మూషి కే స్యా
ద్యుజంగేఽపి బిలేశయః.

జలాశయముశీరే చ జలా
ధారే జలాశయః,

చంద్రోదయో వితానే స్యా
త్తథా చంద్రోదయాప

థా. ౧౧౬.

ఫలోదయస్సాన్యత్ప్రిదిచేలాభే
ఽపి చ ఫలోదయః,

మహోదయః కాన్యకుజైః
ప్యాధిపత్యాపవర్గయోః.

పరిథాయః—(పు) నీరు నిలచుతావు,
భాగము, పిరుదు.

సంపరాయః—(పు) యుద్ధము, ఆపద,
రాబోవుకాలము.

నిరామయః—(త్రి) రోగము లేనిది.
గొట్టె.

సమాహ్వయః—(పు) యుద్ధము, ప్రాణి
ద్యూతము.

మహాలయః—(పు) బౌద్ధాలయము, పుణ్య
క్షేత్రము, పరమాత్మ,

రాహిణీయః—(పు) ఆవుదూడ, బల
రాముడు, బుధగ్రహము,

పారుషేయః—(త్రి) పురుషవికారమైనది,
(న) పురుషయత్నము, పురుషసమూ

హము, చంపుట, (త్రి) పురుషునిచేత
జేయబడినది.

భాగధేయం—(న) అదృష్టము, (పు)
భాగము, పన్ను.

బిలేశయః—(పు) ఎలుక, పాము.

జలాశయం—(న) వట్టివేరు (పు) మడుగు.

చంద్రోదయః—(పు) మేలుకట్టు, చంద్రో
దయమనునొపధము.

ఫలోదయః—(పు) స్వర్గము, లాభము,

మహోదయః—(పు) కన్యాకుబ్జమనుపట్ట
ణము, ప్రభుత్వము, మోక్షము.

స్థూలోచ్చయ స్త్వ సాకలేష్ట
గండోపల వరండయోః,
గజానాం మధ్యమగతౌ
స్థూలోచ్చయ ఉదాహృ
తః, ౧౧౮,

ధనంజయోఽర్జునే వహన్నా
కకుభే దేహమారుతే, నా
గాంతరే చా

ఽపసవ్యం దక్షిణ ప్రతికూల
యోః, ౧౧౯.

మార్జాలీయః స్మృతశ్శూద్రే
బిడాలే కాయశోధనే,

తండులీయశ్శాకభేదే విడంగ
ద్భ్రమధాన్యయోః, ౧౨౦

తృణశూన్యం మల్లికాయాం
కేతక్యాశ్చ ఫలేఽపి చ,

మహామూల్యం మహారేస్యా
త్పద్మరాగమణావపి, ౧౨౧.

అధశ్శయ్యా మృతౌ భూమి
శయ్యాయాం పితృకాన
నే,

ఉపకార్యా వస్త్రసద్మయప
కారోచితేఽన్యవత్.

స్థూలోచ్చయః—(పు) అసంపూర్ణస్వము,
పెద్దతాయి, బొటిమ, ఏనుగుమధ్య
మగమనము.

ధనంజయః—(పు) అర్జునుడు, అగ్ని, మద్ది
చెట్టు, దేహసంబంధమగు వాయువు,
సర్పవిశేషము.

అపసవ్యం—(త్రి) దక్షిణము, ప్రతికూ
లము.

మార్జాలీయః—(పు) శూద్రుడు, పిల్ల,
శరీరశుద్ధి.

తండులీయః—(పు) చిట్టికూర, వాయు
విడంగపుఁజెట్టు, థాన్యము.

తృణశూన్యం—(న) మల్లెతీగ, మొగలి
పండు.

మహామూల్యం—(త్రి) గొప్పవిలువగలది,
(న) పద్మరాగమణి.

అధశ్శయ్యా—(స్తీ) మరణము, భూమి
యందుఁ బరుండటం, శ్మశానము.

ఉపకార్యా—(స్తీ) డేరా, (త్రి) ఉపకా
రము నొందఁదగినది.

అథ యాంతః పంచవర్ణః.

దుగ్ధతాలీయమిత్యే త ద్దుగ్ధ
మై దుగ్ధఫేనకే,

భవే త్ప్రవచనీయా ఖ్యా
ప్రవాచ్యే చ ప్రవక్తరి.

యాంత పంచవర్ణము.

దుగ్ధతాలీయం—(న) పాలమామిడిచెట్టు,
పాలమీడి నురుగు.

ప్రవచనీయః—(త్రి) చెప్పఁదగినది, వాచా
లుడు.

కాలానుసార్యం కాలీయేశై
లేయే శింశుపాద్రుమే,
వృషాకపాయీ శ్రీశారో
ర్జీసంత్యాం చశతావరా.
ప్రత్యుద్గమనీయముపస్థాయే
స్యాచ్చ ధాతాంశుకద్వ
యే,
విష్వక్సేనప్రియా లక్ష్మ్యం
త్రాయమాణౌపధావపి.

అథ రాంతవర్ణః.

రః పావకే చ తీక్ష్ణే చ
రాఃస్తృతస్త్వర్ణవిత్తయోః,
సుస్సువే నిర్ఘరే చాపి
ద్రాస్త్వర్ణే కామరూపిణి.౧.

శ్రీర్వేషరచనాశోభాభారతీ
సరళద్రుమ, లక్ష్మ్యం
త్రివర్ణసంపత్తౌ విషోపకరణే
మతా. ౨.

అథ రాంతో ద్వీవర్ణః.

అరం శీఘ్రే చ చక్రాంగే
శీఘ్రగే పునఃస్వంతే,
కరో వర్షోపలే పాణౌ శుం
దాప్రత్యాయగత్తిభు. 3.
ఖరస్త్వద్గదధేదేవతాదే
తీక్ష్ణేఽసురేఽపి చ,
గరో వ్యాధాపుపవిశే విషే

కాలానుసార్యం—(స) తాతిపువ్యచెట్టు,
ఇరుగుడుచెట్టు.
వృషాకపాయీ—(సీ) లక్ష్మీ, పార్వతి,
తిప్పతీగ, పిల్లిపిచ్చరచెట్టు.
ప్రత్యుద్గమనీయః—(పు) పొందడగినది,
తెల్లని వస్త్రయుగము.

విష్వక్సేనప్రియా—(సీ) లక్ష్మీ, కలుకా
నుగుచెట్టు.

రాంతవర్ణము.

రః—(పు) అగ్ని, తీక్ష్ణము
రాః—(ఐ, పు) బంగారము, ధనము.
సుః—(సీ) సువము, ప్రవాహము.
ద్రాః—(పు) బంగారము, కామరూపము
గలవాడు.

శ్రీః—(సీ) అలంకరణము, కాంతి, సర
స్వతీదేవి, దేవదారువృక్షము, లక్ష్మీ,
ధర్మార్థకామములు, సంపద, విషము,
సాధనము.

రాంత ద్వీవర్ణము.

అరం—(స) శీఘ్రము, చక్రముయొక్క
అంచు, (త్రి) శీఘ్రగమనముగలది.
కరః—(పు) నడగండ్లు, హస్తము, ఏనుగు
తుండము, పన్ను, కిరణము.
ఖరః—(పు) గాడిద, దేవతాశవృక్షము,
(త్రి) తీవ్రమైనది, (పు) ఖరాసురుడు.
గరో—(పు) వ్యాధి, కృత్రిమవిషము,

చ కరణే గరం. ౪.

విషము, (న) ఒకపంచాంగకరణము.

చరో ద్యూతప్రభేదే స్యా

చరః—(పు) ద్యూతప్రభేదము, గూఢచారి,

చ్చారజంగమయోశ్చలే,

(త్రి) చలించునది (పు) చలించుట.

వరం తు రామకర్పూరే న

వరం—(న) రామకర్పూరమనుగడ్డి, (పు)

రోఽజేచూనవేఽర్జునే. ౫.

బ్రహ్మ, మనుష్యుడు, అర్జునుడు.

పరస్యాదుత్తమానాత్మవైరి

పరః—(త్రి) శ్రేష్ఠమైనది, ఇతరము, (పు)

దూరేషు కేవలే, పరమ

పరమాత్మ, శత్రువు, (త్రి) దూరమైనది,

వ్యయమిచ్ఛంతి

(అవ్య) ముఖ్యము.

భరోఽతిశయభారయోః. ౬.

భరః—(పు) అతిశయము, బరువు.

వరోఽభీష్టే దేవతాదేర్వరో

వరః—(పు) దేవతాదు లిచ్ఛువరము,

జామాతృపిద్యయోః, శ్రే

అల్లుడు, పిల్లుడు, (త్రి) శ్రేష్ఠమైనది,

ష్టేఽన్యవత్పరివృతౌ వరం

(పు) ఆవరణము, (న) కుంకుమ, (నీ) కరక

కాశ్చీరజే మతం. ౭.

తాడి ఉసిరికలు, వరీ, (నీ) విల్లిపీచర,

త్రిఫలాయాం వరా ప్రో

(అవ్య) కొంచెము హితమైనది.

క్తా శతావర్యాం పరీ

వరం, అవ్యయం స్యాన్ననా

గిష్టే

శరో దధ్యగ్రబాణయోః. ౮.

శరః—(పు) మీఁదిపెరుగు, బాణము, (న)

శరంసీరే శరఃప్రోక్షశ్చరస్తే

జలము, (పు) తెల్లు, కాకిపెదురు.

జనకేఽపి న,

స్వరోఽకా రాదిమాత్రాసు

స్వరః—(పు) అకారాదిస్వరములు, మఱ్ఱాది

మధ్యమాదిషు చ ధ్వనౌ.

స్వరములు, కంఠధ్వని, ఉదాత్తాదిస్వర

౯. ఉదాత్తాదిష్వపి ప్రో

ములు, ముక్కులోని గాలి.

క్షస్త్వరో నాసాసమీ

రణే,

ధరస్తు శైలే కార్వాసత్పాల

ధరః—(పు) పర్వతము, పత్తి, కూర్మరాజు,

కే కమతాధిపే, ౧౦. ధరా

(నీ) మెడడు, భూమి, మావి.

మేదసి భూమ్యాం చ

స్త్రీణాం గర్భాశయేఽపి

చ,

క్షరం నీరే క్షరో మేఘే
దరస్సాధ్వసగర్తయోః. ౧౧.
కందరే తు దరీమాహు
రీషదర్థే దరావ్యయం.

క్షురస్సాన్వచ్ఛేదనద్రవ్యే కోకి
లాక్షే చ గోక్షురే. ౧౨

పురం పాటలిపుత్రే స్యాద్గృ
హో పరిగృహే పురం,
పురం పురి శరీరే చ
గుగ్గులౌ కథితః పురః. ౧౩
పురావ్యయం పూర్వ
కాలే

ఖురః కోలదళే శమే,
సురో దేవే సురా మద్యే చ
షకేఽపి సురా క్వచిత్.

కారో వధే నిశ్చయే చ బలా
యత్నే యతావపి, కార
స్తుషార శైలే చ కారా
దూత్యాం ప్రసేవకే. ౧౪.
బంధనే బంధనా గారే
హేమకారికయోరపి,

చారః ప్రియాభువృక్షే చ
గతో బంధాపసర్పయోః.

పారం పుతతే ప్రాంతే పారి
పాత్రీపరాగయోః, కర్క
రీపూరయోః పారిపాద
రజ్జ్వం చ దంతినః.

వారస్సూర్యాదిదివసే వా
రోఽవసరబృందయోః,
కుబ్జవృక్షే హారే వారం

క్షరం—(న) జలము, (పు) మేఘము.

దరః—(పు) భయము, గోయి, దరీ (స్త్రీ)
గుహ, (అవ్య) కొంచెము.

క్షురః—(పు) కత్తి, గొలిమిడిచెట్టు, ఏనుగు
పల్లెరుచెట్టు.

పురం—(న) పాటలీపుత్ర మను నగరము,
మేడ, పట్టణము, దేహము, (పు) గుగ్గి
లపుఁజెట్టు, (అవ్య) పూర్వకాలము,

[గౌరిజ.

ఖురః—(పు) నఖమను గంధద్రవ్యము,
సురః—(పు) దేవత, (స్త్రీ) కల్లు, పాన
పాత్రము.

కారః—(పు) చంపుట, నిశ్చయము, పన్ను,
ప్రయత్నము, సన్యాసి, మంచుకొండ,
(స్త్రీ) దూతిక, వీణకరివె, చెఱు, చెఱు
పాల, బంగారము, ప్రమాణ శ్లోకము.

చారః—(పు) మొరటిచెట్టు, గమనము,
కట్టుట, గూఢచారుడు.

పారం—(న) ఆవలియొడ్డు, సమీపము,
పారి (స్త్రీ) పాత్ర, మన్ను, ఈడు,
ముంత, జలప్రవాహము, ఏనుగు
కాలిగొలుసు.

వారః—(పు) ఆదివారము మున్నగు
వారములు, సమయము, సమూహము,
కుబ్జకమను వృక్షము, శివుడు, (న)

ద్వారే మద్యప్య భాజనే.
౧౮.

తారో ముక్తాదిసంశుద్ధౌ తర
ణే శుద్ధమాక్తికే, తారం
చ రజతేఽత్యుచ్చస్వరేఽ
వ్యవ్యవదీరితం. ౧౯.

ఋతౌక్షిమ్యథ యోస్తా
రా సుగ్రీవగురుయోపి
తోః, బుద్ధదేవ్యాం మతా
తారా

శారశ్శబలవాతయోః, ౨౦,
భారస్తు వీవధే స్వర్ణపలానా
మయుతద్యయే.

మారో మృతౌ వృషేఽనంగే
మారీ చండ్యాం జన
తయే. ౨౧.

స్ఫారస్యాద్వికటే స్ఫారః
కనకాదేశ్చ బుద్భుదే,

తూరో రసాంతరే ధూర్తే
లపణే కాచభస్మనోః. ౨౨.

హారా ముక్తావళో యుద్ధేఽ

స్యారః క్షీతిసులేఽర్కజే,
ఆరా తు చర్తభేదన్యాం,

చారస్తర్జకనీరయోః. ౨౩.

నారం జ్ఞానేఽపి నార
స్యాన్నర సంబంధిని

త్రిషు,

సారో బలే మజ్జని చ స్థిరాం
శే న్యాయ్యే చ నీరే చ

ద్వారము, కలుకుండ.

తారః—(పు) ముత్యములు మున్నగునవి
పులుగడుగుట, దాటుట, పులుగడి
గిన ముత్యము, (న) వెండి, (త్రి) గట్టి
మ్రోత, (సీ) నక్షత్రము, కనుగుడ్డు,
సుగ్రీవునిభార్య, బృహస్పతిభార్య,
బుద్ధదేవునిభార్య.

శారః—(పు) శవలవర్ణము, వాయువు.

భారః—(పు) కావడి, బారువ.

మారః—(పు) చావు, ఆఙ్ఞోతు, మన్న
భుండు, మారీ(సీ) పార్వతి, జననాశము.

స్ఫారః—(త్రి) వికటమైనది, (పు) బంగారు
మున్నగువాని బుడగ.

తూరః—(పు) కారము, ధూర్తుడు, లవ
ణము, గాజు, బూడిద.

హారః—(పు) ముత్యా ల హారము,
యుద్ధము.

ఆరః—(పు) అంగారకుడు, శని, (సీ)
మాదిగవానిసూది, (ఆరె)

నారః—(పు) అప్పుడుపుట్టిన దూడ, జల
ము, (న) బ్రహ్మజ్ఞానము, (త్రి) మనుష్య
సంబంధమైనది.

సారః—(పు) బలము, ఎముకల మధ్య
నుండుకొప్పు, చేప, (న) న్యాయ్యము,

భవే చ సారం, వరేన్య
వత్సారముదాహరంతి

ద్వారం పునర్ద్వారమనేపు
పాయే, ౨౫.

పూరో జలప్రవాహే స్వా
ద్వారం సంశుద్ధిభాద్య
యోః.

చీరం తు గోస్తనే వస్త్రే చూ
డాయాం సింకేపి చ.

క్రూరస్తు కఠినే ఘోరేన్య
కంనేవ్యభిధేయవతో,
సూరశ్చారభటే సూర్యే
చోరశ్చారసుగంధయోః.

తీరం తటే త్రపా తీరః
నీరస్తిగ్ధకరే హలే,
చీరీ కస్తూరికాంబులోః
వైరస్త్వచ్ఛచ్ఛం దమంద
యోః, ౨౮.

జీరః ఖడ్గే వణిగ్రవ్యే
మీరస్తోయధిశైలయోః,
క్షీరం నీరే చ దుగ్ధే చ
కీరో జనపదే శుకే, ౨౯.

గౌరః పీతేరుణే శ్వేతే వి
శుద్ధే చాభిధేయవతో,
గౌరం తు విశదే పద్మకే
సరే సితసరపే, ౩౦. గౌ
రశ్శశిని గౌరీ తు నగ్నక
నోమయోః స్త్రుతా,
రోచనీరజనీపింగాప్రియం

జలము, భనము, (త్రి) శ్రేష్ఠమైనది.

ద్వారం—(న) ద్వారము, ఉపాయము.

పూరః—(పు) జలప్రవాహము, ప్రణ
శుద్ధి, భక్త్యుచితము.

చీరం—(న) నలువది పూసలుగల సరము,
వస్త్రవిశేషము, శిఖి, నీసము.

క్రూరః—(త్రి) కఠినమైనది, భయంకర
మైనది, ఘాతుకుడు.

సూరః—(పు) కాళిబంట్లు, సూర్యుడు.

చోరః—(పు) దొంగ, చోరకమును గంధ
ద్రవ్యము.

తీరం—(న) ఒడ్డు, (పు) తగరము.

నీరః—(పు) సూర్యుడు, నాగలి.

చీరీ—(నీ) కచ్చారము, చిరుట.

వైరః—(త్రి) స్వేచ్ఛగా విహరించు
వాడు, మందుడు.

జీరః—(పు) కత్తి, జీలకఱ్ఱ.

మీరః—(పు) సముద్రము, పర్వతము.

క్షీరం—(న) జలము, పాలు.

కీరః—(పు) కీరదేశము, చిలుక.

గౌరః—(త్రి) పచ్చనిది, ఎఱుపుగలది, తెల్ల
నిది, పరిశుభ్రమైనది, (న) స్వచ్ఛస్థము,
పద్మకింజల్కము, (పు) తెల్ల వాలు,
చంద్రుడు, గౌరీ (నీ) సమర్థుడనిష్ఠి,
పార్వతి, గోరోచనము, రాత్రి, పసుపు,
ప్రేంకణపుంజెట్టు, భూమి, గౌరీనది,
వరుణదేవునిభార్య.

గువసుధాసు చ, 30. నదీ
భేదేఽపి గౌరీ స్యాద్వరు
ణస్య చ యోషితి.

పారం తు కత్త్రణే పారః
స్త్రుతః పురథ వేఽన్య
తత్. 31.

వేరం శరీరే కాశ్చరే వేరం
వాతింగణేఽపి చ,
ఘోరం భీమే హరే ఘోర
ష్టారో లంగతురంగయోః.
హారా లగ్నేఽపి రాశ్యధే
శాస్త్రరేఖాభిదోరపి,

హీరా విషీలకాక్ష్యోర్హీర
శృంకరవజ్రయోః. 32.
గోత్రం నామ్ని కులే క్షేత్రే
కాననే విత్తవర్తనోః,
సంభాసనీయబోధేఽపి
గోత్రః షోణిధరే మతః.
గోసమూహభవోర్గోత్రా
గాత్రమంగే కలేబరే, స్తు
భేరమాగ్రజంఘాధివిభా
గే చ సమీరితం. 33.

పత్రం స్యాద్వాహనే పరే
పక్షే చ శంపక్షిణోః,
పాత్రం తు భాజనే యోగ్యే
పాత్రం తీరద్వయాంతరే.
34. పాత్రం స్రువాదా
పరేఽపి రాజమంత్రిణి
చోచ్యతే,

పారం—(న) కామంచిగడ్డి, (త్రి) పట్టణ
మందుఁ బుట్టినది.

వేరం—(న) దేహము, కుంకుమపూవు,
వంగచెట్టు. [శివుఁడు.
ఘోరం—(న) భయానకరసము, (పు)
టారః—(పు) విటుఁడు, అశ్వము.
హారా—(సీ) లగ్నము, రాశిలోసగము,
జ్యోతిశ్శాస్త్ర విశేషము, రేఖావిశే
షము.

హీరా—(సీ) చీమ, లక్ష్మి, (పు) శివుఁడు,
వజ్రమణి.
గోత్రం—(న) పేరు, వంశము, వరిమడి,
అడవి, ధనము, మార్గము, కొనియాడఁ
దగినజ్ఞానము, (పు) పర్వతము, (సీ)
గోవులమంద, భూమి.

గాత్రం—(న) అచయవము, దేహము,
ఏనుఁగుపిక్కకు ముందరిభాగము.

పత్రం—(న) వాహనము, ఆకు, బాణము
నకుఁ గట్టిన ఈతలు, పక్షి, తెక్క.
పాత్రం—(న) పాత్రము, యోగ్యుడు,
రెండుగట్టుల మధ్యభాగము, యజ్ఞ
పాత్రములు, ఆకు, అమాత్యుఁడు.

పోత్రం వస్త్రే ముఖాగ్రే చ
సూకరస్య హలస్య చ.

చిత్రం స్వాదద్భుతా లేఖ్య
తలకేషు విహాయసి, చిత్రా
ఖుపర్ణి గోతుంబాసు భద్రా
దంతికాసు చ. 36.

ఋతః పురో హి భేదేషు
కర్పరే చాభిధేయవత్,

చైత్రం మృతకచిత్రే స్వా
చైత్రమాసాద్విభేద
యోః. ౪౦.

వృత్తీ రిపా ఘనే ధ్యాంతే
శైలే శక్తే చ దానవే,

సత్ర మాఘాదనే యజ్ఞే
సదాదానే చ కైతవే.

సూత్రం తు సూచనగ్రంథే
సూత్రం తంతువ్యవస్థ
యోః,

మిత్రం సుహృది మిత్రోఽ
ర్థే.

శాస్త్రం గ్రంథనిదేశయోః.

మాత్రం చావధృతౌ కా
రేన్నైతి మాత్రా కర్ణ
విభూషణే, అక్షరావయ
వే విత్తే మానేఽర్థే చ
పరిచ్ఛదే. ౪౩.

శస్త్రం లోహస్తయోశ్చస్త్రీ
ఛరికాయాంచ విశ్రుతా,

అస్త్రం ప్రహరణే చాపే

పోత్రం—(న) వస్త్రము, పందిముట్టె,
నాగటిమొన,

చిత్రం—(న) ఆశ్చర్యము, చిత్రపు,
తలకము, ఆకాశము, (నీ) ఎలుకజడి
చెట్టు, పిన్న పాపర చెట్టు, గుమ్మడిచెట్టు,
బుడమ చెట్టు, చిత్రానక్షత్రము, అప్పర
స్త్రీవిశేషము, స్పృవిశేషము, (త్రి)
చిత్రవర్ణము.

చైత్రం—(న) గోరి, (పు) చైత్రమాసము,
చైత్రపర్వతము.

వృత్తః—(పు) శత్రువు, మేఘము, చీకటి,
పర్వతవిశేషము, ఇంద్రుడు, వృత్తా
సురుడు.

సత్రం—(న) వస్త్రము, యజ్ఞము ఎడతెగ
నిదానము, నెపము.

సూత్రం—(న) సూచన గ్రంథము, దారము,
వీర్పాటు.

మిత్రం—(న) స్నేహితుడు, (పు) సూ
ర్యుడు.

శాస్త్రం—(న) నియమన గ్రంథము, ఆజ్ఞ.

మాత్రం—(న) నిశ్చయము, అంతయు,
(నీ) కర్ణభూషణము, వర్ణోచ్ఛారణ
కాలము, ధనము, పరిమాణము,
స్వల్పము, గజాశ్వాది పరివారము.

శస్త్రం—(న) ఇనుము, అస్త్రము, శస్త్రీ(నీ)
చూటకత్తి.

అస్త్రం—(న) ఆయుధము, ధనువు,

వక్త్రం ఛందోంతరే ముఖే.
 నేత్రం మధిగుణే వస్త్రే తరు
 మూలే విలోచనే, రథే
 జటామూం నాడ్యాం చ
 నేత్రోనేతరి వాచ్యవత్.
 క్షేత్రం శరీరే కేదారే సిద్ధ
 స్థానకళత్రయోః,
 రేత్రం రేతసి పీయూషే పట
 వానేఽపి సూతకే. ౪౬.
 మంత్రో వేదప్రభేదే స్వా
 ద్వేవాదీనాం చ సాధనే,
 గుప్తవాదే చ
 తోత్రం తు ప్రాజనే వేణుకే
 ఽపి చ. ౪౭.
 తంత్రం కుటుంబకృత్యే స్వా
 త్కారణే చ పరిచ్ఛదే,
 శాస్త్రే ప్రధానే సిద్ధాంతే
 తంత్రువాదేఽగద్యోత్త
 మే. ౪౮, తత్త్వాది సాధ
 నోపాయే శ్రుతిశాఖాంత
 రేఽపి చ, ఇతి కర్తవ్య
 తాయాం చ తంత్రీ
 వీణాగుణే తనోః. ౪౯.
 శిరాయా మమృతాయాం
 చ
 ఛత్రమాతపవారణే, ఛత్రా
 మధురికయాం చ కుస్తుం
 బురుశిలీంధ్రయోః. ౫౦.
 చక్రో గణే చక్రవాకే చక్రం
 వైస్యరథాంగయోః,

వక్త్రం—(న) వృత్తవిశేషము, ముఖము.
 నేత్రం—(న) కవ్వపుడ్రాడు, వస్త్రము,
 వేరు, కన్ను, రథము, జడ, నరము,
 (త్రి) ప్రభువు.
 క్షేత్రం—(న) శరీరము, పొలము, పుణ్య
 భూమి, భార్య.
 రేత్రం—(న) రేతస్సు, ఆమృతము, పరి
 మళవస్తువు, పాదరసము.
 మంత్రః—(పు) అధర్వవేదము, దేవత
 లను లోఁగొనుట, రహస్యము.
 తోత్రం—(న) కొరడా. ఏనుఁగును
 శిక్షించెడుకోల.
 తంత్రం—(న) కుటుంబ వ్యాపారము,
 కారణము, పరివారము, శాస్త్రము,
 ముఖ్యము, సిద్ధాంతము, మగ్గము,
 జౌపథరాజము, జ్ఞానాదిసాధనోపా
 యము, వేదశాఖావిశేషము, కార్య
 విధానము, తంత్రీ (సీ) వీణాతీగ,
 నరము, తిప్పతీగ.
 ఛత్రం—(న) గొడుగు, (సీ) అడవిసదాప
 చెట్టు, ధనియాలు, నేలతాడిచెట్టు.
 చక్రః—(పు) సమూహము, చక్రవాక
 పక్షి, (న) చతురంగసేన, చక్రము,

గ్రామజాలే కులాలస్య
భండేరాస్త్రస్త్రయోఽపి.

గి. అంభసాపసి చావరే

చుక్రశ్చాష్టేఽష్టవేతనే, చుక్రీ
చాంగేరికాయాం చ,
వృతాష్టే చుక్రమిష్యతే.

శుక్రః కాష్టేఽనలే జ్యేష్ఠే
శుక్రో రేతోఽక్షిరోగ
యోః, శుక్రం

శక్రో మహేంద్రే న్యాత్మ
టజాద్ధునభూరుహాః. గి. 3

నక్రః కుంభీరకే నక్రం నాసా
యామగ్రదారుణి,

వక్రస్యాత్మకటిలే వ్రారే
పుటభేదేశనైశ్చరే. గి. 4

అగ్రమాలంబనే వ్రాతే పరి
మాణే ఫలస్య చ, ప్రాం

తే పురస్తాదధికే ప్రథానే
ప్రథమార్థ్యయో. గి. 5

ఉగ్రశూద్రాసుతే క్ష. శ్రా
చ్చీకంఠే చోత్కటే

న్యవతే, ఉగ్రా వచాచి
క్కికయో

రవ్యగ్రో వ్యాసక్త ఆకులే.

భద్రం స్యాన్నంగశే హేమ్ని
ముస్తకే కరణాంతరే, భ

ద్రోరుద్రే వృషే రామ
భద్రే మేరుకదంబయోః.

గి. 6. హస్తజాత్యంతరే

గ్రామములసమూహము, కుమ్మరిసారె,
రాజ్యము, సుహృదచక్రము, నీటిసుడి.

చుక్రః—(పు) చింతచెట్టు, పుల్లప్రబలి
చెట్టు, చుక్రీ, (సీ) పులిచింతచెట్టు,
(న) చింతపండు.

శుక్రః—(పు) శుక్రాచార్యుడు, అగ్ని,
జ్యేష్ఠమాసము, (న) రేతస్సు, నేత్ర
రోగవిశేషము.

శక్రః—(పు) ఇంద్రుడు, కొండమల్లె
చెట్టు, మడిచెట్టు.

నక్రః—(పు) కాటుమొసలి, (స) ముక్కు,
అడ్డకమ్మి.

వక్రః—(త్రి) వంకరైనది, భయంకరమైనది,
(పు) ఏటివంకర, శనిగ్రహము.

అగ్రం—(న) ఆధారము, సమూహము,
ఫలపరిమాణము, సమీపము, ముందు

భాగము, (త్రి) అధికమైనది, ముఖ్యమైనది,
మొదటిది, మొదటిది.

ఉగ్రః—(పు) క్షత్రియునివలన శూద్ర
స్త్రీయందుఁ బుట్టినవాడు, శివుడు,

(త్రి) తీవ్రమైనది, (సీ) నల్లవన, ఉగ్ర
యనుగంధద్రవ్యము.

వ్యగ్రః—(త్రి) ఆసక్తిగలది, వ్యాకులము
గలది.

భద్రం—(న) శుభము, బంగారము, భద్ర
ముస్తక, భద్రకరణము, (పు) శివుడు,

ఎద్దు, శ్రీరాముడు, మేరుపర్వతము,
కడిమిచెట్టు, భద్రజాతియేనుఁగు,

(త్రి) శ్రేష్ఠమైనది, యోగ్యమైనది,

భద్రో వాచ్యవచ్చేష్ట
సాధునోః, భద్రా వందా
కిసిరాన్నాకృష్టానంతాసు
కట్టలే. ౧౫.

(సీ) ఆకాశగంగ, సన్నరాన్నము.
విష్వలిచెట్టు, సుగంధిపాలచెట్టు, పిన
గుమ్మడు చెట్టు.

తుద్రస్యదధమేకూరే కృ
పణే-లేచ వాచ్యవత్,
తుద్రా వేశ్యానటికంట
కారికానఘానుచ. ౧౬.
చాంగేరీబృహతీ హిస్త్రా
మక్షికామాత్రకేషు చ,

తుద్రః—(త్రి) నీచుడు, కూరుడు,
లోభి, అల్పుడు, (సీ) వెలయాలు,
నాట్యస్త్రీ, వాకుడుచెట్టు, తేనెటీగ,
పులిచింత, నేలములగచెట్టు, నల్ల
యప్పి, ఈగ.

క్షౌద్రం మధుని పానీయే
వర్ధం త్రపువరత్రయోః

క్షౌద్రం—(స) తేనె, జలము.
వర్ధం—(స) సీసము, తోలువారు.

గృధ్రః ఖగాంతరే ప్రోక్తో
వాచ్యవచ్చాన్యభక్తే.

గృధ్రః—(పు) గద్ద, (త్రి) ధనమునం
దాశగలవాడు.

రోధశ్శాబరకే రోధ్రమప
రాధే-పి కిల్బిషే. ౧౭.

రోధ్రః—(పు) తెల్లలాద్దుగుచెట్టు, (స)
తప్పిదము, పాపము.

నీధ్రం నేమా వళీకే-ద్రా
రేవతీభే చ కాననే,

నీధ్రం—(స) చక్రాగ్రము, ఇంటిచూరు,
కొండ, రేవతీనక్షత్రము, అడవి.

రాష్ట్రముద్విష్టముత్పాతే త
థా స్యాదుపవర్తనే. ౧౮.

రాష్ట్రం—(స) ఉపద్రవము, పట్టణసమూ
హము.

కృచ్చముద్విష్టమాభీలే పాప
సాంతపనాదినోః,

కృచ్చం—(స) కష్టము, పాపము, సాంత
పనాదివ్రతములు.

చంద్రస్సుథాంశు కర్పూరకం
పిల్లస్వర్ణ వారిష. ౧౯.

చంద్రః—(పు) చంద్రుడు, కర్పూరము,
కంపిల్లమను గంధద్రవ్యము, బంగా
రము, జలము.

ఇంద్రశ్చవీపతాపంత రాత్త
న్యాదిత్యయోగయోః,

ఇంద్రః—(పు) దేవేంద్రుడు, అంతరాత్త,
ఇంద్రుడను నాశిత్కుడు ఒకగ్రహ
యోగము. (సీ) మరువము.

ఇంద్రా ఫణిజ్ఞకే
సాంద్రోఘనకానయో ర్మృ

సాంద్రః—(త్రి) దట్టమైనది, (స) అడవి,
మెత్తనిది.

దౌ.

గుండ్రస్తేజనకే గుండ్రాప్రి
యంగౌ భద్రముస్తకే,
కైవర్తీముస్తకే చాపి

రాద్రో నాట్యరసాంతరే.
౬౫. రాద్రోఽపి భీషణే
తీవ్రే రాద్రా స్కందస్య
మాతరి,

ఓఢ్యో జనే జపావృత్తే
చోఢ్యో జనపదాంతరే.

పితృకేదారయోర్వప్రోవప్రః
ప్రాకారోధసోః,

పుండ్రో దైత్యవిశేషేతుభేద
యోరతిముక్తకే. ౬౭.

చిత్రే కృమా పుండరీకే
పుండ్రా స్యుర్నీవృదం
తరే,

వజ్రం హీరకదంభోభి వాల
కామలకేషు చ. ౬౮. వజ్రా

గుడూదికాయాం స్యా
తామ్రం శుల్భేఽరుణేఽన్య

వత్,

తీవ్రమత్కుష్ణకటుకని తాంతే
వ్యభిధేయవత్. ౬౯.

తీవ్రాచ కటురోహణ్యా
మాసురీ గండదూర్వా

యోః,

అస్త్రః కోణే శిరసిజే చాస్త్ర
మశ్రుణి శోణితే. ౭౦.

దస్త్రః ఖరే చాశ్వినేయే
ఘనో దివసహింసయోః,

గుండ్రః—(పు) కాకివెదురు, (నీ) వేంక
ణపుణెట్టు, భద్రముస్తే, గుండ్రని
తుంగముస్తే.

రాద్రః—(పు) రాద్రరసము, (త్రి)
భయంకరమైనది, తీవ్రమైనది, (నీ)
పార్వతి.

ఓఢ్యః—(పు) ఓఢ్యదేశమువాఁడు, దా
సానిచెట్టు, ఓఢ్యదేశము.

వప్రః—(పు) తండ్రి, పంటభూమి, (పు)
కోట, ఏటియొడ్డు.

పుండ్ర—(పు) పుండ్ర కాసురుఁడు, చెఱుకు
లోభేరము, పూలగురిగింజచెట్టు, తిల
కము, పురుగు, తెల్ల తామర. బపుండ్ర
దేశము

వజ్రం—(న) వజ్రమణి, వజ్రాయుధము,
కురువేరు, ఉసిరిక చెట్టు, (నీ) తిప్పతీగ
చెట్టు.

తామ్రం—(న) రాగి, (త్రి) ఎఱ్ఱనిది.

తీవ్రం—(త్రి) మిగుల వేడిగలది, కార
మైనది, విస్తారమైనది, (నీ) కటుకరోహణి,
నల్లవాలు, ఒకవిధమైన గజికి.

అస్త్రః—(పు) మూల, తలవెండ్రుక, (న)
కన్నీరు, నెత్తురు.

దస్త్రః—(పు) గాడిద, అశ్వినీదేవతలు.

ఘనః—(పు) దివము, (త్రి) హింసించు

వాఁడు

వాస్తోఽపి దివనే వాస్త్రంమం
దిరే చ చతుష్పథే. ౭౧.

శీఘ్రం ద్రుతగతా శీఘ్రం చ
క్రాంగోశీరయారసి,

వ్యాఘ్రో ద్వీపిని విఖ్యా
త్రో రక్తై రం డ కరంజ
యోః. ౭౨. వ్యాఘ్రీని
ద్వికాయాం చ తేష్టే
స్యాదుత్తర సీతః,

అభ్రం నభ స్స్వర్గ బలాహ
కేషు

శుభ్రం ప్రదీప్తే ధవళేఽభ్రకే
చ. ౭౩.

బభ్రుర్విశాలే నకులే కృశా
నావాజ్యే మునౌ శూలి
ని పింగళే చ,

శిగుశ్శోభాంజనే శాకే
శరుః కులిశకోపయోః. ౭౪.

స్వరుర్వజ్రేఽధ్వరే బాణే
యాపఖం డేఽపి చ స్వ
రుః,

ఖరుర్దంతే హరే దర్పే హ
యే శ్వేతేతువాచ్యవతో,
చరుర్భాండే తు హవ్యాన్నే

భరుర్భర్తరి కాంచనే. ౭౫.

గురుర్నిషేకాదికరేపిత్రాదా
సురమంత్రిణి, దుర్భరా
లఘునోః ప్రాక్ గురు

వాస్త్రః—(పు) దినము, (న) గృహము,
నాలుగుబాటలు కలియుచోటు.

శీఘ్రం—(త్రి) వేగముగానడచునది, (న)
బండికంటియాకు, వట్టివేరు.

వ్యాఘ్రః—(పు) పెద్దపులి, ఎఱ్ఱాముదపుఁ
జెట్టు, పులిగోరుచెట్టు, వ్యాఘ్రీ (నీ)
వాకుఁడుచెట్టు, డిత్తరపదమైన చో
తేష్టవాచకము.

అభ్రం—(న) ఆకాశము, స్వర్గము, మే
ఘము.

శుభ్రం—(త్రి) ప్రకాశించునది, తెల్లనిది,
అభ్రకము.

బభ్రుః—(పు) విస్తారము, ముంగిస, అగ్ని,
నేయి, ఒకానొకముని, శంకరుఁడు,
పింగళవర్ణము.

శిగుః—(పు) మునగచెట్టు, శాకము.

శరుః—(పు) వజ్రాయుధము, కోపము.

స్వరుః—(పు) వజ్రాయుధము, యజ్ఞము,
బాణము, యూపస్తంభ భాగము.

ఖరుః—(పు) దంతము, శంకరుఁడు, గర్వ
ము, గుఱ్ఱము, (త్రి) తెల్లనిది.

చరుః—(పు) హవ్యమువంటిది కుండ,
హవ్యము.

భరుః—(పు) మగఁడు, బంగారము.

గురు—(పు) యథాశాస్త్రము పంచదశ
కర్తలు చేసేనవాఁడు, తండ్రి పిన
తండ్రి అన్న మామ తాతమొదలగు

ర్మహతి వాచ్యవత్. 2౬.

దురుర్మగే దైత్యభేదే
కారుః కారకశిల్పినోః, విశ్వ

కర్తణి శిల్పే చ
కురుశ్శ్రీకంఠజాంగలే. 2౭.

ఓదనే నృపభేదే చ

పురుః ప్రాజ్యపరాగయోః,
పురుస్స్వర్గోకనృపయోః

మరుద్యుధరధన్వనోః. 2౮.
ఆరుస్త్రవిశేషే ౨౯ తథా

కర్కటదంష్ట్రణోః,

కద్రూర్తాతరి నాగానాంకద్రుః
కనకసింగశే. ౩౦.

హరిర్వాతార్కచంద్రేంద్ర
యమోపేంద్ర మరీచిషు,

సింహశ్వకపిథేకాహి శుక
లోకాంతరేషు చ. ౩౧.

హరిర్వాచ్యవదాఖ్యా
తో హరిత్కపిలవర్ణ

యోః,

భూరిర్బ్రహ్మచ్యుతేశేషు భూ
రి ప్రాజ్యసువర్ణయోః.

గిరిరీరే గిరియకే క్రిడాకం
దుకశైలయోః, నేత్రామ

యవిశేషే చ పూజ్యేతు
గిరిరన్యవత్. ౩౨.

వారిః స్మృతా సరస్వత్యాన్య
వారిః ప్రీతేనీరయోః,

వారు, బృహస్పతి, (త్రి) భరింపశక్య
ముగానది, అధికమైనది, ఉత్తమ
మైనది. సుడు

దురుః—(పు) నల్ల చాటలదుప్పి, ఒకరాక్ష
కారుః—(పు) చేయువాడు, వడ్డంగి

మున్నగుశిల్పులు, విశ్వకర్త, శిల్పము.

మరుః—(పు) కురుదేశమందలిమరుభూమి,
అన్నము, కురురాజు.

పురుః—(పు) విస్తారము, దుష్టు, స్వర్గము,
పురుండనురాజు.

మరుః—(పు) పృథ్వీము, నీరులేనితావు.
ఆరుః—(పు) పృథ్వీవిశేషము, ఎండ్రకాయ,

పంది.
కద్రూః—(నీ) కద్రువ, (పు) బంగారు

పంటి చిత్రవర్ణము.
హరిః—(పు) వాయువు, సూర్యుడు,

చంద్రుడు, ఇంద్రుడు, యముడు,
విష్ణువు, కిరణము, సింహము, గుఱ్ఱము,

కోటి, కప్ప, పాము, చిలుక, విష్ణు
లోకము, (త్రి) ఆకుపచ్చనిది, కపిల

వర్ణముగలది.
భూరిః—(పు) బ్రహ్మ, విష్ణువు, ఈశ్వరుడు,

(న) విస్తారము, బంగారము.
గిరిః—(పు) తినుట, కొండనుండి పడిన

తాయి, బంటి, కొండ, నేత్రరోగ
విశేషము, (త్రి) పూజింపదగినవాడు.

వారిః—(నీ) సరస్వతి, (న) కురువేరు,
జలము, (నీ) చిన్నకుండ, ఏనుగులను

హరి ఘటి భవంధనోన్మ
రంఘి స్వాస్య త్పాద బుధ్ను
యోః. ౩౩.

కారి త్వత్తోషకరణే తథా
శకునికాంతరే, యుద్ధార్థ
గజపర్యాణే వ్యవహారే
ఽపి చ క్వచిత్. ౩౪.

కారిః క్రియామామూఖ్యా
లో నాపితాపికశిల్పిని,
అద్రిశ్చైలద్రుమార్కేషు
చైంద్రిః కాకజయంతయోః.
౩౫. ఐంద్రిరంభోధరే
జిహ్వా

తంద్రీ నిద్రాప్రమీలయోః,
ధాత్రీ జనన్యామలకీపసుమ
తుప్రమాతృషు. ౩౬.

ఉష్ట్రీ గోలకీకాయాం స్యా
త్కరభస్య చ యోషితి,
శోష్ట్రీ సృగాలికాక్షీరవిదారి
లాంగలీషు చ. ౩౭.

తరిర్నావి దళాయాం చ
వస్త్రాదీనాం చ పేటకే,
జారి స్వాదోషధీభేదే జూ
స్తూపపతాపవి. ౩౮.

ఇరా వారిసురాభూమిభార
తీషు ప్రయుజ్యతే,
శిరా భూమా సాలపక్ష్యాం
స్థిరోనిశ్చలమోక్షయోః.

ధారా వైన్యగ్రిమస్కుంధ

బట్టుగోయి.

అంఘ్రిః—(పు) పాదము, పేరు.

కారి—(స్తీ) జూదపుసారె, గోరువంక,
యుద్ధముకొఱకు ఏనుగునకుగట్టు
జీను, వ్యవహారము.

కారిః—(స్తీ) కార్యము, (పు) మంగలి
మొదలగు పనివాండు. [సూర్యుడు.
అద్రిః—(పు) శైలము, వృక్షము,
ఐంద్రిః—(పు) బొంతకాకి, జయంతుడు,
మేఘము, అద్భుతుడు.

తంద్రీ—(స్తీ) నిద్ర, కునికిపాటు.

ధాత్రీ—(స్తీ) తల్లి, ఉసిరికచెట్టు, భూమి,
పెంపుడుతల్లి.

ఉష్ట్రీ—(స్తీ) కడవ, ఆడుబంటె.

శోష్ట్రీ—(స్తీ) ఆడునక్క, నల్ల నేల
గుమ్ముడుచెట్టు, నీటిపిప్పలి.

తరిః—(స్తీ) నావ, అవస్థ, వస్త్రము
మున్నగునవి యుంచువెట్టె.

జారి—(స్తీ) ఓషధీవిశేషము, జారః, (పు)
విటుడు.

ఇరా—(స్తీ) జలము, కల్లు, భూమి,
వాక్కు.

శిరా—(స్తీ) భూమి, మూఁడాకులపొన్న
చెట్టు, (త్రి) నిశ్చలమైనది, (పు)
మోక్షము.

ధారా—(స్తీ) నేనాగ్రభాగము, పరంపర,

సంతత్యోః పత్తనాంతరే,
ద్రవద్రవ్యప్రపాతేఽపి
తుంగగతిపంచకే. ౯౦
ఖడ్గాదీనాం చ నిశితముఖే

ధారా ప్రక్షీర్ణితా, ధారః
క్వచిద్ నా సారవర్షణే
స్యాద్భ్రుణేఽపి చ. ౯౧.

వీరాస్యాత్ షీరకాళోలీ తా
మలక్మీలవాలుషు, పతిపు
త్రవతీరంభాగంభారీ మది
రాసు చ. ౯౨. గోష్ఠోదుం
బరి కాక్షీరవిదారీదుగ్ధి కా
సు చ, వీరస్తు సుభతే
శ్రేష్ఠే వీరం శృంగ్యాం
న తేఽపి చ. ౯౩.

ధీరో విదుషి శైలేఽపి సము
ద్రే ధైర్యవత్ప్రసి, ధీరం
తు కుంకుమే

శూరస్సూర్యే వీరే చ కు
క్కుటే. ౯౪.

ఆర్ద్రా నక్షత్రభేదే స్యా దా
ర్ద్రాంక్షిన్నేఽభిధేయవత్,
యాత్రా తు యా ప నో పా
యే గతా దేవార్చనో
త్సవే. ౯౫.

ఉస్రా గవ్యపచిత్రాయాము
ప్రస్తు కిరణే స్పృతః,

హింస్రా కాకాదనీమాంసో
ర్హింసస్సాన్యద్ధా తు కేఽ
న్యవత్. ౯౬.

ధారానగరము, పైనుండిపడు నీరు
మున్నగువాని ధార, గుట్టుమునడక,
ఖడ్గము మున్నగువానిపదును, (ప్స)
వర్షధారలు, (పు) ఋణము.

వీరా—(నీ) విన్నపాలచెట్టు, నేలయునీరిక
చెట్టు, నూగుదోసచెట్టు, భర్తకు
మారులు గల కాంత, అరటి చెట్టు,
గుమ్మడు చెట్టు, మద్యము, ఒకవిధమగు
మేడిచెట్టు, నల్ల నేలగుమ్మడుచెట్టు,
చిలుపాల చెట్టు, (త్రి) భటుడు,
శ్రేష్ఠుడు, (న) అతివస, వంగినది,

ధీరః—(పు) విద్వాంసుడు, పర్వతము,
సముద్రము, (త్రి) ధైర్యశాలి, (న)
కుంకుమ.

శూరః—(పు) సూర్యుడు, శూరుడు,
కోడి.

ఆర్ద్రా—(నీ) ఆర్ద్రానక్షత్రము, (త్రి)
తడిసినది.

యాత్రా—(నీ) పంపుట, ఉపాయము,
గమనము, దేవతాసేవ, ఉత్సవము.

ఉస్రా—(నీ) గోవు, ఎలుక, జీడిచెట్టు, (పు)
కిరణము.

హింస్రా—(నీ) గురుగింజతీరె, జటా
మాంసి, (త్రి) కూరమైనది.

అథ రాంత స్త్రీవర్ణః.

అమరస్త్రీదశైఃస్వస్థిహారే చ
వకుళద్రుమే, దూర్వామ
రావతీసూతా గుడూచీ
వ్యమరా మతా. ౯౭.

అవరం త్వఘరాధే స్వా త్వ
శ్వాద్ధాత్రైఃపిదంతినాం,
అర్వాచీనేఽపరం ప్రా
హుర్జరాయా చాపరా
మతా. ౯౮.

అధరో దంతపసనేఽనూర్వే
హీనేఽపి వాచ్యవత్,
అధ్వరో వసుభేదే స్వా త్సా
వధానే క్రతావపి ౯౯.

అంతరం తు పరీథానే భేదే
రంధ్రావకాశయోః,
ఆత్తాంతరివినాత్తియ బహి
ర్నధ్యావధివ్యపి. ౧౦౦.
తాదర్శ్యైఃపసరే చోక్త
మవరం చరమేఽన్యవత్,
గజాంత్యజంఘాదేశే చ
భవాన్యామవరా మతా.

ఉత్తరం ప్రతివాక్యే స్వా
దూర్భోద్ధీచోత్తమేఽన్య
వత్, ఉత్తరస్తువిరాటస్య
తనయే దిశి చోత్తరా.

ఇతరః సామరేఽన్యస్త్రి

న్నక్షరం బ్రహ్మవర్ణయోః,
ఋక్షరం వారిధారాయా

రాంత స్త్రీవర్ణము.

అమరః—(పు) వేల్పు, శివుఁడు, పొగడ
చెట్టు, (స్త్రీ) గజిక, అమరావతి, స్తం
భము, తిప్పలీగ.

అవరం—(న) అల్పార్థము, ఏనుఁగు పృష్ఠ
భాగము, (త్రి) క్రిందిది, (స్త్రీ) మావి.

అధరః—(పు) అధరోష్ఠము, (త్రి) క్రిం
దుగనున్నది, నీచమైనది.

అధ్వరః—(పు) వసువులలో నొకఁడు,
సావధానము, యజ్ఞము.

అంతరం—(న) కట్టుకొనువస్త్రము, భేద
ము, కన్నము, ఎడము, పరమాత్మ,
మఱుఁగు, లేదనుట, తనది, వెలుపల,
నడిమిప్రదేశము, హద్దు, దానికొఱకు,
సమయము.

అవరం—(త్రి) వెనుకటిది, ఏనుఁగు,
వెనుకటిపిక్క లో నగు కాలు, (స్త్రీ)
సార్వభౌమి.

ఉత్తరం—(న) ప్రత్యుత్తరము. (త్రి)
మీఁదుగనున్నది, ఉత్తరదిశయం దు
న్నది, శ్రేష్ఠమైనది, (పు) ఉత్తరుఁడు,
(స్త్రీ) ఉత్తరదిక్కు.

ఇతరః—(స్త్రీ) మూర్ఖుఁడు, అన్యము.

అక్షరం—(న) పరబ్రహ్మము, అక్షరములు.

ఋక్షరం—(న) జలధార, (పు) యజ్ఞ

మృత్యురోఽప్యర్విజన్తు
తః. ౧౦౩.

ప్రవరస్సంతతా గోత్రే శ్రేష్ఠే
తు ప్రవరోఽన్యవత్,
శబరో వారిచండాల భేద
యో శృంకరేఽసి చ.

అంబరం వసనే వ్యోమ్ని కా
ర్పానే చ సుగంధకే,
శంబరం సలిలే విత్తబద్ధవ్రత
విశేష యోః. ౧౦౪.
శంబరో దైత్యహరిణ
మత్స్యశైలజిహంతరే,
బౌషధౌ శంబరీమాహుః

ప్రఖరోఽశ్వతరే శుని. ౧౦౬.
తుంగాణాం చ సన్నా
హే ప్రఖరోఽతిభృ
శంఖరే,

శిఖరం శైలవృక్షగ్రక్షా
పులకకోటిషు ౧౦౭. పక్వ
దాడిమబీజాభ మాణిక్య
శకలేఽసి చ,

ఖంఖరస్తుశివాభేదే ఖట్వాంగే
వారిబాలకే. ౧౦౮.
ఖంఖిరావద్భహుత్వేఽపి

విష్టరశ్చ మహీరుహే, ఆసనే
కుశముష్టే చ
వతరశ్శతవేష్టయోః. ౧౦౯.
ఘటేఽసి చాథ

పితరో ముస్తమంథానదండ

ము చేయించువాడు.

ప్రవరః—(పు) కులము, పేరు, (త్రి) శ్రేష్ఠమైనది.

శబరః—(పు) జలము, కిరాతుడు, శంకరుడు.

అంబరం—(న) వస్త్రము, ఆకాశము, ప్రత్తి, పరిమళవస్తువు.

శంబరం—(న) ఉపకము, ధనము, బొద్దుల వ్రతము, శంబరాసురుడు, (పు) ఇష్టి, మత్స్యము, షర్వతవిశేషము, బొద్దవిశేషము, శంబరీ (స్త్రీ) ఓషధివిశేషము.

ప్రఖరః—(పు) కంచరగాడిద, కుక్క, గుఱ్ఱపురగవచము, (త్రి) మిగులఁ దీర్ఘమైనది,

శిఖరం—(న) పర్వతాగ్రము, వృక్షాగ్రము, చంక, గగుర్పాటు, అంచు, పక్వమగు దానివ్వువత్తువంటి రత్నము.

ఖంఖః—(పు) ఒక తెగనక్క, ఖట్వాంగమును శివునియాయుధము, వారిబాలకమనునోషధి (ఖంఖిరాశబ్దమువలె) బహుత్వము.

విష్టరః—(పు) వృక్షము, పీట, దర్భతో నుండు గుప్పిలి.

వతరః—(పు) సమర్థుడు, చెట్టుబంక, కుండ.

పితరః—(పు) తుంగమునై, చల్లకవ్వము,

యోః, పితరస్సౌదుఖా

కుంజః.

యాం చ

జతరః కతి నేనన్యవత్. ౧౧౦.

జతరః—(త్రి) కతి నమైవది, (న) గర్భము, వృద్ధివొందినది.

కుటా వృద్ధి చ జతరం
వంతరప్రాశ్నల్లవే, కరీకోశే

వంతరః—(పు) తాటిమోపు, వెదురు పొట్ట.

ప్యరరం కవాటే ఛదనే
పిచ. ౧౧౧.

అరరం—(న) తలుపు, కప్పట.

క్రకరః క్రకచే దీనే కరీరే చ
ఖగాంతరే,

క్రకరః—(పు) అంపము, దీనుడు, వెదురు మొలక, కొక్కెర.

కదరశ్చేతఖచిరే తుద్రరో
కేపి భాపితః ౧౧౨.

కదరః—(పు) వెలిచండ్ర, రోగవిశేషము.

బదరం కోలకారాస్యోః
ఫలే స్యాద్బహిరయోః,
ఏలాపన్త్యాం తు బదరా
విష్ణుక్రాంతోషధావపి.

బదరం—(న) రేగుపండు, ప్రత్తికాయ,
బదరి (నీ) రేగు చెట్టు, పత్తి చెట్టు, (నీ)
కా రేలకి చెట్టు, విష్ణుక్రాంతచెట్టు.

ప్రదరో రోగభేదే స్యాత్ప్ర
దరశ్చరభంగయోః,

ప్రదరః—(పు) స్త్రీలకుగలుగు రక్తస్రావ
ము, బొణము, విఱచుట.

మకరో యాదసి జేయో నిధి
రాశిప్రభేదయోః.

మకరః—(పు) మొసలి, కుబేరునినిధి, మకర
రాశి.

నికరో నివహే సారే న్యా
యదేయధనాంతరే,

నికరః—(పు) సమూహము, చేప, న్యాయ
ముగా నియమదగినాస్తు.

శీకరశ్చబలే వాతస్రతాంబు
కణయోః స్తృతః. ౧౧౩.

శీకరః—(పు) శబలవర్ణము, గాలిచే జిమ్మ
బడిన జలము, తుంపర.

ప్రకరశ్చేపకారశ్చ విక్రీర్ణ
కుసుమాదీషు, సంహతో
చోపకృత్యాయాం యథా
సంఖ్యమవస్థితౌ. ౧౧౪.

ప్రకరః } —(పు) (ఈరెండుశబ్దములు
ఉపకారః } క్రమముగా చెదరిన పుష్పా
దులు) సమూహము, ఉపకారము.

జోంగకే ప్రకరం ప్రోక్తం
ప్రకరి చత్వరావనౌ,

ప్రకరం—(న) అగరు (నీ) ఇంటిముంగిలి.

విస్తరస్తు ప్రపంచే స్వాద్విస్తారే ప్రణయేఽపి చ.

సంస్తరప్రస్తరావేతో సంస్తరాధ్వరయోఽపి, మణిపాషాణయోశ్చాపి యథాక్రమముదీరితౌ. ౧౧౮.

టగరష్టంకణతౌరే హేలా విభ్రమగోచరే, వాచస్పవత్కేకరాక్షేతు

ముద్గరం మల్లికాభిది. ౧౧౯. లోష్టాఽదిభేదనేఽపి స్వా

దుదరం జతరే యుధి, ప్రసరః ప్రణయే వేగే సంగరే

చాథ మత్సరః, ౧౨౦ అసహ్యపరసంపత్తౌ మాత్సర్యే

కృపణే కృధి, మత్సరామక్షికాయాం చ

విసరః ప్రసరే వ్రజే. ౧౨౧. కుహరః కోటరే ఛిద్రే నాగ

రాజవిశేషయోః, దహరో మూషికాయాం చ

స్వల్పే భ్రాతరి బాలకే. చమరం చామరే స్రాహ

ర్షంజరీ మృగభేదయోః, చమరీ

భ్రమరో భ్రంజే కాముకే చ మధూద్రవత్, ౧౨౩.

రుధిరోఽంగారకే ప్రోక్తో రుధిరం కుంకుమాస్పృహోః,

విస్తరః—(పు) ప్రపంచము, విస్తారము, ప్రేమ.

సంస్తరః—(పు) (క్రమముగా) చిగురు ప్రస్తరః—(పు) లచే నేర్పడుపడని శయ్య, యజ్ఞమును, మాణిక్యము, తొయియు.

టగరః—(పు) వెలిగారము, విలాసముగాఁ జూచుట, (త్రి) మెల్ల కంటివాడు.

ముద్గరం—(న) మల్లెచెట్టులో భేదము, ఇనుపదియ.

ఉదరం—(న) కడుపు, యుద్ధము.

ప్రసరః—(పు) ప్రేమ, వేగము, యుద్ధము.

మత్సరః—(త్రి) పరులమేలోర్వనివాడు, (పు) ద్వేషము, లోభి, క్రోధము, (నీ) ఈగ.

విసరః—(పు) వ్యాపించుట, సమూహము.

కుహరః—(పు) తొట్ట, రంధ్రము, సర్పజాతి విశేషము, కుమారుడనురాజు.

దహరః—(పు) ఎలుక, అల్పము, సోదరుడు, బాలుడు.

చమరం—(న) వింజామరము, చమరీ (నీ) పూలగుత్తి, చమరీమృగము.

భ్రమరః—(పు) (మధూద్రవమువలె) తుమ్మెద, విలుడు.

రుధిరః—(పు) అంగారకుడు, (న) కుంకుమ, రక్తము.

చంద్రికా—నీకు పే చంద్రికా

ముదిర: కాముకేలంబుదే.

మిహిర: భాస్కరే వృద్ధే

ముహిర: కామమూర్తయోః,

వివరం దూషణే గర్తృ కథితం

చిద్రంధ్రవత్. ౧౨౫.

భిషగ: క్రముకే భద్రముస్త

కేలంబుకేలంబు చ,

గోపురం తు పునర్వాచార్య

రమాత్రే చ ముస్తకే.

చికురశ్చంద్రికే కేకే గృహ

బభృభుజంగయోః, పక్షి

ద్రుభేదయోశ్చైవ

చంకుర: రథవృక్షయోః.

అంకుర: రుధిరే రోష్ణి పానీ

యేలంబునవోద్భవి,

కుక్కుర: వక్రపుచ్చే స్వా

ద్వంధివర్ణే తు కుక్కురం.

ముకుర: మల్లి కాపుష్పే

దర్పణే చ కలిద్రుమే,

కులాలదండే వకుళే మకు

రోలంబుకేలంబు విశ్రుతః.

అజిరం ప్రాంగణే వాతే

విషయే దర్శనే తనా

అశిర: రాక్షసే వహ్నివశిర

స్తవనేలంబు చ. ౧౩౦.

శిశిరస్వాదృత్యోర్భేదే తు

పారే శీతలేలంబువత్,

వశిరం కిణిహిసింధు లవణేభ

చంద్రిక:—(పు) వసుంధ, చంద్రికా.

ముదిర:—(పు) విలుడు, మేలుము.

మిహిర:—(పు) సూర్యుడు, మసలి
వాడు.

ముహిర:—(పు) మన్మథుడు, మూర్ఖుడు.

వివరం—(న) (చిద్రంధ్రశబ్దములవలె)

దోషము, రంధ్రము.

భిషగ:—(పు) పోత చెట్టు, భద్రము నై,

(త్రి) మందడు.

గోపురం—(న) పట్టణద్వారము, ద్వారము,

కైవడిముస్తే.

చికుర:—(త్రి) చలించునది, (పు) జొట్టు,

పెంపుడుముంగిర, పాము, చికురపక్షి,

వృక్షభేదము, పర్వతము.

చంకుర:—(పు) రథము, వృక్షము.

అంకుర:—(పు) నెత్తురు, వెండుక, జలము,

మొలక.

కుక్కుర:—(పు) కుక్క, (న) మాచిపత్రి.

ముకుర:—(పు) మల్లెపూవు, అడము,

కుకుర:—(పు) లాండ చెట్టు, కుమ్మరి

కట్ట, పొగడ చెట్టు.

అజిరం—(న) ఇంటిముందుభాగము, వా

యువు, విషయము, కప్ప, శరీరము.

అశిర:—(పు) రాక్షసుడు, అగ్ని,

సూర్యుడు.

శిశిర:—(పు) శిశిరర్తువు, మంచు, (త్రి)

చల్లనది.

వశిరం—(న) ఉత్తరేణుచెట్టు, సముద్ర

కణాసు చ, ౧౩౧.
సుషిరం వివరే వాద్యే సు
రంధ్రే సుషిరోఽన్యవత్,
సుషిరోఽగ్నే చ
తిమిరం థాంతే నేత్రామ
యేఽపి చ. ౧౩౨.

ఛిదిరః పావకే రజ్జా కరవాలే
పరశ్వథే,
దంతరం వాచ్యవద్విద్యా
ద్విషమోన్నతదంతయోః.
విదురో నాగరే ధీరే కార
వాఃశాం చ మంత్రిణి,
విధురం స్వాత్మ విశ్లేషే
విధురో వికలేఽన్యవత్.
౧౩౪. విధురాపి రసా
లాయాం

మధురస్తు రనే విషే, మధురం
రసవత్స్వాదు స్త్రియేషు
మధురోఽన్యవత్. ౧౩౫.
మధురా శతపుష్పాయాం
మిశ్రేయాన గరిభిదోః,
మధుకర్కటి కామేదామ
ధూళీ యష్టికాసు చ.
౧౩౬.

బంధూరబంధురౌ ర మే
నమ్రే హంసే తు బంధురః,
బంధూకే చ విహంగే చ
బంధురా పణ్యయోషితి.

బర్బరః పామరే కేశవిన్యాసే
నీవృదంతరే, బర్బరా శా

లవణము, గజపిప్పలిచెట్టు.
సుషిరం—(న) రంధ్రము, పిల్లనఁగ్లోవి
మొదలగు వాద్యము, (త్రి) రంధ్రము
గలది, (పు) అగ్నిహోత్రము.
తిమిరం—(న) చీకటి, నేత్రరోగము.

ఛిదిరః—(పు) అగ్ని, త్రాడు, ఖడ్గము,
గండ్రగొడ్డలి.

దంతరం—(త్రి) గొగ్గిపండ్లవాఁడు, మిట్ట
పండ్లవాఁడు.

విదురః—(పు) నేర్పరి, వివాంసుఁడు,
విదురుఁడు.

విధురం—(న) ఎడబాటు, (త్రి) వికల
మైనది, (స్త్రీ) చక్కెరకలిపిన వెరుగు.

మధురః—(పు) మధురరసము, (న) విష
ము, (త్రి) తీయనిది, తియ్యన, ఇంపై
నది, (స్త్రీ) సదాపచెట్టు, అడవి సదాప
చెట్టు, మధురాపురము, ఇప్ప చెట్టు,
దోస చెట్టు, మేరయను గంధద్రవ్యము,
పూదేనె, అతిమధురము.

బంధూరః } — (త్రి) మందర మైనది, (పు)
బంధురః } హంస, మంకెన చెట్టు,
పక్షి, (స్త్రీ) వెలయాలు.

బర్బరః—(పు) నీచుఁడు, కేశపాశము,
బర్బరచేశము, (స్త్రీ) భారంగిచెట్టు,

పంజికాయాం తు బర్బరా
శాకపుష్పయోః. ౧౩౮.
కర్బురం సలీలే హేమ్ని
కర్బురః పాపరక్షసోః, కర్బు
రా కృష్ణస్థంతాయాం
కిష్కిరే కర్బురాస్యవత్.
కర్బర స్సాస్త్రిత్యపాలేచ
శస్త్రభేద కటాహయోః,
కూర్పరో జానుని ప్రోక్తః
కఘోణావపి కూర్పరః.
ఖర్పరస్త్రురే ధూరైభిక్షా
పాత్రకపాలయోః,
గర్గరో మినభేదే స్వాన్తంభ
న్యామపి గర్గరి. ౧౪౧.
ఘర్గరస్తు చలద్యౌరభ్యానే
ఘూకే నదాంతరే,
నిర్ఘరస్తు సహస్రాంశుతురంగే
తుషపావకే ౧౪౨.
ముర్ధరస్తుపహహ్నా స్వాన్త
స్తభే రవివాజిని,
జర్జరో వాచ్యనజ్జిరే జర్జరం
వాసవధ్వజే. ౧౪౩.
నిర్జరస్తు జరాత్వక్తే వాచ్యన
న్నిర్జరస్సరే, నిర్జరా తు
గుడూఛ్యాం స్వాత్తాల
పత్రామపి క్వచిత్.
ఝర్జరస్సాస్త్రిత్యలియుగే వా
ద్యభాండే నదాంతరే,
దర్ధరస్తు గిరావీషద్యగ్నవస్తు
ని వాచ్యవత్. ౧౪౪.

వాయుంటాకు, పుష్పవిశేషము.
కర్బురం—(న) జలము, బంగారము, (పు)
పాపము, రాక్షసుడు, (స్త్రీ) కలిగొట్టు
చెట్టు, (త్రి) చిత్రవర్ణముగలది.
కర్పరః—(పు) తలపుట్టె, శస్త్రవిశేషము,
కడవ.
కూర్పరః—మోకాలు, మోచేయి.
ఖర్పరః—(పు) చోరుడు, విటుడు, బిచ్చ
మెత్తుకొనుపాత్రము, పుట్టె.
గర్గరః—(పు) మత్స్యవిశేషము, గర్గరి(స్త్రీ)
తరికడవ.
ఘర్గరః—(పు) కదలుచున్న నీటిమోత,
గుడ్లకూబ, నదవిశేషము.
నిర్ఘరః—(పు) సూర్యుని యశ్వము,
ఉముక నిప్పు.
ముర్ధరః—(పు) ఉముకనిప్పు, మన్నభుడు,
సూర్యునిగుడ్డుము.
జర్జరః—(త్రి) శిథిలమైనది, (న) ఇంద్ర
ధ్వజము.
నిర్జరః—(త్రి) ముడిమిలేనిది. (పు) దేవత,
(స్త్రీ) తిప్పతీగె, మురయనెడు గంధ
ద్రవ్యము.
ఝర్జరః—(పు) కలియుగము, వాద్య
ఘటము, నదవిశేషము.
దర్ధరః—(పు) పర్వతము, (త్రి) కొంచెము
శిథిలమైనది, (పు) మేఘము, కప్పు

దద్దుస్తాయదే భేకే వా
ద్యభాండాద్రిభేవయోః,
దద్దురా చండీకాయాం చ
గ్రామజాలే చ దద్దురం.

వార్దరం దక్షిణావర్తశంభే
క్రిమిజనీరయోః, కాక
చించ్యాస్తు బీజే చ వాచి
వార్దరమిష్యతే.

దుర్ధరం వాచ్యవద్దఃఖథా
ర్యే స్యాదృపభాషధే,
దుర్ధరం

నిర్దరం సారే నిర్భయే నిరప
త్రపే. ౧౮౮.

కుంజరోఽనేకపే కేశే ధాత
క్యామపి కుంజరా,
పింజరం కనకే వాజిభేదే పీతే
చ పింజరః. ౧౮౯.

మందరో మంథశైలే స్యా
త్స్వర్గమందారయోరపి,
మందరో బహుళే మందే

కందరో వివరేఽంకుశే. ౧౯౦.

మందిరం నగరేఽగారే మం
దిరో మకరాలయే,
వర్కరస్తరుణే మేషే
కర్కరో దర్పణే దృఢే.

కంధరో వారివాహే స్యా
ద్ద్రీ వాయామపి కంధ
రా,

పల్లరం శాద్యతే ప్రోక్తం ని

వాద్యభాండము, దద్దురవర్వతము, (స్త్రీ)
పార్వతి, (న) గ్రామసమూహము.

వార్దరం—(న) దక్షిణా వర్తశంఖము,
అగరుచెక్క, ఉడకము, గురుగింజ,
వాక్కు.

దుర్ధరం—(త్రి) అతికష్టముచే ధరింపఁదగి
నది, (పు) ఋషభమునునోషధి.

నిర్దరం—(న) చేవ, (త్రి) భయములేని
వాఁడు, సిగ్గులేనివాఁడు.

కుంజరః—(పు) ఏనుఁగు, జుట్టు, (స్త్రీ) ఆరె
చెట్టు.

పింజరం—(న) బంగారము, (పు) ఆశ్వ
విశేషము, (త్రి) పచ్చనిది.

మందరః—(పు) మంథరవర్వతము, స్వర్గ
ము, కల్పవృక్షము, బహుళము, అలసత.

కందరః—(పు) గుహ, అంకుశము.

మందిరం—(న) పట్టణము, గృహము, (పు)
సముద్రము.

వర్కరః—(పు) లేగపశువు, మేక.

కర్కరః—(పు) అద్దము, (త్రి) దృఢమై
నది.

కంధరః—(పు) మేఘము, (స్త్రీ) కంఠము.

పల్లరం—(న) పచ్చికపట్టు, నీరులేనితావు

లస్థానకుంజయోః, ౧౫౧
వల్లక్షేత్రే చ మంజర్యాం
వల్లరీతి ప్రక్షిర్ణితా,
మంథరస్సూచకే కోశే మం
థానే చాథ మంథరం.
౧౫౩. కుసుంభ్యాం
మంథరోమందే పృథ్వా
వక్త్రే చ వాచ్యతే,
కంకరం కుత్సితే తక్తే
చత్వరం స్థండితేంద్రణే.

ఛిత్వరం ఛేదనద్రవ్యే ఛిత్వ
రో ధూర్తవైరిణోః,
ఛిత్వరో దుర్విధే నీచే పథి
క్రూరకర్షణోః, ౧౫౪.
పుష్కరం పంకజే వ్యోమ్ని
పయః కరికరాగ్రయోః,
బౌషధద్విప విహగతీర్థ
రాజోరగాంతరే. ౧౫౫.
పుష్కరం తూర్వ వక్త్రే
చ కాండే ఖడ్గఫలేపిచ,

డింగరో డంగరే క్షేపే

సంగరోఽంగీకృతౌ యుధి.
౧౫౬. విహపదోః
క్రియాకారే సంగరం తు
శమీఫలే,

గవ్వారం తు గుహదంభ
నికుంజగహనేష్వపి,

పొదట్టిల్లు, వల్లరీ (నీ) పైరుపెట్టని
భూమి, పూలగుత్తి.

మంథరః—(పు) కొండెగాడు, పూవు
లోనిమిద్దె, కవ్వము, (న) కుసుంభ
పువ్వు, (త్రి) మందము, అధికము,
వంకర.

కంకరం—(త్రి) కుత్సితుడు, (స) మజ్జిగ.
చత్వరం—(న) వ్రతునికి యోగ్యమైన
ప్రదేశము, ముంగిలి.

ఛిత్వరం—(న) ఖడ్గము, (పు) విటుడు,
శత్రువు.

ఛిత్వరం—(పు) బీదవాడు, నీచుడు,
తెరువరి, దుష్టుడు.

పుష్కరం—(న) తామరపూవు, ఆకా
శము, జలము, ఏనుగుతుండముకొన,
కుష్మమను నోపధి, పుష్కరద్విపము,
(పు) బెగ్గురుపక్షి, పుణ్యక్షేత్ర విశే
షము, పుష్కరరాజు, సర్పవిశేషము,
(న) వాద్యముఖము, బాణము, కత్తి
వాదర.

డింగరః—(పు) కురాసానిపుచ్చచెట్టు,
చిమ్మట.

సంగరః—(పు) అంగీకారము, యుద్ధము,
విషము, అపత్తు, (న) ప్రతిజ్ఞ, జమ్మి
పండు.

గవ్వారం—(న) గుహ, కపటము, లతా
గృహము, వనము.

కర్వరః కథితో వ్యాఘ్రే
శివాయామపి కర్వరీ,

చతురశ్చాతురశ్చాపి చక్ర
గండో నియంతరి. ౧౫౯.
ఏతా స్వాతాముభౌ నేత్ర
గోచరే చాటుకారిణి,

ఈశ్వరో విభవైరాధ్యేశంభౌ
స్వామిని మన్మథే. ౧౬౦.
పార్వత్యా మిశ్వరా
మాహు

ద్వాపరస్సంశయే యుగే,
ఆకరో నివహాత్పత్తిస్థాన
శ్రేష్ఠఖనిష్ఠపి. ౧౬౧.

భాస్కరస్తపనే వహ్నా
ప్రభాకరసమః స్త్రుతః,
పార్వరో భక్తస్థితే స్వాత్మీ
నాశే రాజయత్తే. ౧౬౨.
జరాటేపి కదంబస్య
కేసరేపి చ భస్మని,

శార్వరం త్వంధతమనే శార్వ
రో ఘూతుకేన్యవత్.

ప్రాంతరం వివినే దూరశూన్య
వరని కోటరే,

శార్కరో దుగ్ధఫేనేపి
శర్కరాన్వితదేశవత్.

శాక్వరో వృషభే ఛందో
విశేషే శాక్వరం మతం,

నాగరం ముస్తకే శుంత్యాం
విదగ్ధే నాగరోన్యవత్.

౧౬౩. శంసంతి నగరో

కర్వరః—(పు) పెద్దపులి, (స్త్రీ) పార్వతి.

చతురః (పు) గుండ్రునిదిడు, పాఠభి.
చాతురః (స్త్రీ) కనబడుచున్నది, నేర్పరి.

ఈశ్వరః—(పు) భాగ్యవంతుడు, శంక
రుడు, రాజు, మన్మథుడు, (స్త్రీ)
పార్వతి.

[యుగము.

ద్వాపరః—(పు) సందేహము, ద్వాపర

ఆకరః—(పు) సమూహము, పుట్టినచోటు,
శ్రేష్ఠము, గని.

భాస్కరః—(పు) సూర్యుడు, అగ్ని,
(ప్రభాకరశబ్దతుల్యము.)

పార్వరః—(పు) అన్నపుమెతుకు, యము
డు, త్తయరోగము, ముదుసలివాడు,
కడిమిపూవులోని కేసరము, బూడిద.

శార్వరం—(న) అంధకారము, (స్త్రీ)
కూరమైనది.

ప్రాంతరం—(న) అరణ్యము, దూరమగు
ఎడారిబాట, చెట్టుతోట.

శార్కరః—(పు) పాలనుగురు, ఇసుక
భూమి.

శాక్వరః—(పు) వృషభము, (న) శాక్వర
ఛందము.

నాగరం—(పు) తుంగముపై, శొంతి, (స్త్రీ)
నేర్పరి, నగరమందు జనించినది, (న)
సురతబంధవిశేషము,

ద్యూతే రతబంధే చ
నాగరం,

వాగరో వారకే శాణే నిర్ణయే బాడపే వృకే. ౧౬౬.
విశారదే ముసుక్షౌ చ
గవామంకే చ వాగరం,

భ్రామరం గ్రావవధుకోః
పామరః ఖలచయోః ౧౬౭
వాసరో దివసే నాగప్రభేదే
చాపి వాసరః,

కాంతారముపసర్గాదా వనే
దుర్గమవరని. ౧౬౮. ఇ
క్షుప్రభేదే కాంతారః

పదారః పాదధూళిషు, పాదా
ళిందే

థ మందారః పారిభద్రార్క-
పల్లయోః, ౧౬౯. సుర
ద్రుమేఽపి

గాంధారస్సింధూరే రాగదే
శయోః,

ఆధారశ్చాధికరణేఽప్యాం
వాలేఽంబుధారణే.

ఆసారస్యాత్ప్రసరణే వేగ
వర్షే సుహృద్భలే,

కేదారః పర్వతేశంభాక్షేత్ర
భేదాలవాలయోః.

ఉదారో దాతృమహతోర్ధ
క్షిణేఽపృథిధేయవత్,

మదారో ద్వీరదే ధూర్తే

విదారో దారణే రణే.

వాగరః—(పు) నిషేధించుట, ఒరిగిడి
తాయి, నిశ్చయించుట, బడబాన్ని,
తోడేలు, విద్యాంసుడు, మోక్షేచ్ఛ
గలవాడు, (స) పశుంగవిశేషము.

భ్రామరం—(స) తాయి, తేనె.

పామరః—(పు) దుష్టుడు, నీచుడు.

వాసరః—(పు) కలు, సర్పవిశేషము.

కాంతారం—(స) దైవికమగు నాపద, అడ
వి, పోషకకృముగాని మార్గము, (పు)
తెలుపుగలిగిన పచ్చచెఱుగు.

పదారః—(పు) కాలిదుమ్ము, ఓడ.

మందారః—(పు) బాడిదచెట్టు, జిల్లేడు
చెట్టు, కల్పవృక్షము.

గాంధారః—(పు) సింధూరము, గాం
ధారరాగము, గాంధారదేశము.

ఆధారః—(పు) ఆధారము, పాదు,
చెఱుపు.

ఆసారః—(పు) అంతట దండుడుచుట,
వడిగలవాన, మిత్రులసైన్యము.

కేదారః—(పు) కేదారపర్వతము, శంక
రుడు, మాగాణి, పాదు.

ఉదారః—(త్రి)దాత, అధికమైనది, తిన్నని
బుద్ధిగలవాడు.

మదారః—(పు) ఏనుగు, విటుడు.

విదారః—(పు) ఛేదించుట, సంగ్రామము,

౧౭౨. విదూరీ సాలప
క్షాంతిం చ రోగభేదేషు
గంధయోః,

వికారో వికృతౌ రోగేఽ
ప్యాకారస్సస్థితాంగయోః.

నికారస్సాత్పరిభవే ధాన్య
స్థోత్తేపణేఽపి చ,

ప్రకారస్సదృశే భేదే
టంకాశ్శింజినీధ్వనౌ. ౧౭౪.

విస్తయే చ ప్రసిద్ధౌ చ
దండార శ్చర యంత్రకే, కు
లాలచక్రే నహనే దండా
రోమ త్రివాణే. ౧౭౫.

పిండారః క్షుపణే క్షేపే మ
హిషీరక్షకే ద్రుమే,

తుషారో హిమభేదేఽపి శీక
రే శీతలే హిమే. ౧౭౬

శునారస్తు శునీస్తన్యేర్వాం
డ కలవింకయోః,

కుమారో బాలకే స్కంధే
యువరాజేఽశ్వచారకే.

శుకేఽపి వరుణద్రాచ కు
మారం జాత్యకాంచనే,
కుమారీ రామతరుణీ నవ
మాల్యోర్నదీభిది. ౧౭౮.

కన్యాపరాజితాగారి జం
బూద్వీపేషు చ స్తృతా,

అహారో భోజనే హారే భ

విదూరీ (స్త్రీ) ము య్యాకులపాన్న, భగం
ధరరోగము, తెల్ల నేలగుమ్మడుచెట్టు.
[ము.

వికారః—(పు) మాటుపొందుట, రోగ
ఆకారః—(పు) మృతి నొందినవాడు,
శరీరము.

నికారః—(పు) తిరస్కారము, ధాన్యము
కుప్పచేయుట.

ప్రకారః—(పు) సామ్యము, భేదము.

టంకారః—(పు) అల్లెతాటిమోత, ఆశ్చ
ర్యము, ప్రఖ్యాతి.

దండారః—(పు) బాణయంత్రము, కుష్టురి
చక్రము, వాహనము, మదపు
తేనుగు.

పిండారః—(పు) క్షుపణక మతస్థుడు,
చిమ్మట, కేదెలంగాచువాడు, నృక్ష
విశేషము.

తుషారః—(పు) తుంపురుగా బడుమంచు,
తుంపురులు, (త్రి) చల్లనిది, (పు) మంచు.

శునారః—(పు) కుక్కపాలు, పాము
గుడ్డు, ఊరపిచ్చుక.

కుమారః—(పు) బాలుడు, కుమార
స్వామి, యువరాజు, ఆశ్వశిక్ష, చిలుక,
ఉలిమిరిచెట్టు; (న) మేలిమిబంగారు,
కుమారీ (స్త్రీ) సీతాదేవి, విరజాచెట్టు,
కుమారీనది, కలబందచెట్టు, పెండ్లిగాని
బాలిక, పార్వతి, జంబూద్వీపము.

అహారః—(పు) అన్నము, భక్షించుట,

వేదాహరణేఽపి చ,
విహారో విభ్రమే స్కంధే
లీలాయాం సుగతాలయే,
కుటారం మైథునే విద్యా
త్కుటారం కంబళేఽపి
చ. ౧౮౦.

కోట్టారో నాగరే కూపే పు
ష్కరీణ్యాశ్చ పాటకే,
కడారః పింగళే దానే
సంభారస్సంభృతో గణే.

కేనారః కుంభినరకే శిరఃకపాల
సంధిషు,
సంకారోఽగ్ని చటాత్కారే
సమ్భూజన్యవమూర్జితే, నవ
దూషితకన్యాయాం సం
కారీ క్వాపి దృశ్యతే,
పంకారశ్చైవలే నేతో సోపా
నే జలకుబ్జకే. ౧౮౩.

సంస్కారః ప్రతియత్నే స్యా
త్సంకల్పేఽనుభవేఽపి చ,
సాలారం స్యాద్ధన్వినభే సో
పానే పక్షిపంజరే. ౧౮౪.

కంజారో జతరే సూర్యే
విరించో వారణే మునో,
మూర్ఛార ఓతా ఖట్టానే
భృంగారః కనకాలుకే, ౧౮౫.
భృంగారీ ఝల్లికాయాం
స్యా

దంగారోఽలాతభౌమయోః

హరించుట.

విహారః—(పు) తిరుగుట, భుజనము, విలా
సము, బౌద్ధాయము.

కుటారం—(స) సంభోగము, గొంగడి.

కోట్టారః—(పు) నగరసంబంధమైనది,
(కోట) బావి, కొలనిపడికట్టు.

కడారః—(పు) పింగళవర్ణము, బంటు.

సంభారః—(పు) చక్కఁగా భరించుట,
సమూహము.

కేనారః—(పు) కుంభీపాకనరకము, తల,
పుట్టెప్రదేశము.

సంకారః—(పు) అగ్నియొక్క చటచట
ధ్వని, చీపురుచేఁ జిమ్మబడినది, సంకారీ,
(స్త్రీ) క్రొత్తగా నిండుపాలైన కన్యక.

పంకారః—(పు) నాఁచు, కట్ట, పడికట్టు,
నీటినిమ్మిచెట్టు.

సంస్కారః—(పు) చక్కఁజేయుట, మనో
వ్యాపారము, ఎఱుక.

సాలారం—(స) చిలుకకొయ్య, మెట్టు,
పక్షులపంజరము.

కంజారః—(పు) జత రాగ్ని, సూర్యుఁడు,
బ్రహ్మ, ఏనుఁగు, ముని.

మూర్ఛారః (పు) పిల్లి, జవ్వాదిపిల్లి.

భృంగారః—(పు) బంగారుపాత్రము,
భృంగారీ (స్త్రీ) చిమట.

[హము.

అంగారః—(పు) కొఱవి, అంగారకగ్ర

శృంగారస్మరతే నాట్యనే
ఽపి గజమండనే. ౧౮౬.

శృంగారంచూర్ణసింధూర
లవంగకుసుమేషు చ,

విస్తారో విస్తృతౌ స్తబ

ఉద్ధారశోచ్యతావృణే.

మాతరో ద్విజభేదే స్వా
ద్వ్యాసేహి పరిపాశ్చ
కే.

శాబరః కథ్యతే లోభేతథా
పాపాపరాధయోః.

౧౮౮. శాబరీ శూక

బింబ్యాం చ

శారీరం దేహజే వృషే,

కరీరః కలశే వృక్షభేదేవంశాం
కురేఽపి చ. ౧౮౯.

కరీరీ చీరికాయాం చ

దంతమూలేచ దంతినాం,

శణీరం శోణధన్యస్థలినేద
ద్దురీతతే. ౧౯౦.

జంబీరః ప్రస్థపుష్పాఖ్యశాకే
దంతశతేఽపి చ,

బౌశీరమావశ్యమర దండే
చ శయనాననే.

సౌవీరం బదరే ప్రోతోఽంజనే
దేవే చ కాంజికే,

కిర్తిరః కర్బురే చైత్యరాక్ష
సాంతరయోరపి. ౧౯౨.

కాశ్చీరం కుంకుమే ప్రోక్తం
టంకపుష్కరమూలయోః,

శృంగారః—(పు) సుభోగము, శృంగార
కము, గజాలంకారము, (న) గంధ
వాడి, సింధూము, లవంగపులుపు.

విస్తారః—(పు) విశాలమగుట, గడ్డిదుబ్బు.

ఉద్ధారః—(పు) వైకెత్తుట, ఋణము,

మాతరః—(పు) ఒకానొక విపురైన,
వ్యాసమహర్షి, సూర్యుని ప్రక్కనుండు
వారలలో నొకడు.

శాబరః—(పు) లొడ్డుగుచ్చెట్టు, పాపము,
నేరము, శాబరీ, (నీ) దురదగొండి
చెట్టు.

[భము.

శారీరం—(త్రి) శరీరసంబంధమైనది, వృష

కరీరః—(పు) కుండ, వెనుతురుచెట్టు,
వెనురు మొలక, కరీరీ, (నీ) చిమట,
ఏనుగుదంతము మొదలు.

శణీరం—(న) శోణదమందలి యిసుక
తిన్నె, దద్దురీనదియొడ్డు.

జంబీరః—(పు) మనుషము, నిమ్మచెట్టు.

బౌశీరం—(న) చామరదండము, పానుపు,
పీతము.

సౌవీరం—(న) రేగుపండు, సౌవీరాంజ
నము, (పు) సౌవీరదేశము, పులికడుగు.

కిర్తిరః—(పు) చిత్రవర్ణము, కిర్తిరుండను
రాక్షసుడు, ఒకానొకరిని తమ్ముడు.

కాశ్చీరం—(న) కుంకుమపువ్వు, ఉలి
మెట్టుతామరదుంప,

పాటీరో వాతకే రంగే మూ
లకే తిలకన్యసి. ౧౯౩.
థారాధరేఽపి కేదారే
వేణుసారేఽపి చేవ్యతే,

అండిరః పురుషే శక్తే
హిండిరః పురుషే స్తృతః.

ఫేనే వాతింగణే చాథ
ధూసరః పాడురే ఖరే,
కూబరః కుబ్జకే చారా కూబ
రశ్చ యుగంధరే.

తూబరోఽశ్శశ్చ పురుషే
ప్రాథా శృంగవృషేఽపి
చ,

స్యాన్నీవరో వణిజకే వాస్త
ప్యేఽపి చ నీవరః, ౧౯౬.

వీవరః కచ్చపే స్థూలే
ధీవరో లుబ్ధకే బుధే,

కేసరం హింగుని ప్రోక్తంకేస
రో నాగకేసరే. ౧౯౭

సింహచ్చటాయాం
పున్నాగకంజల్కవ కుశే
ప్యసి,

కిశోరస్తరుణావస్థే హయశా
బకసూర్యయోః. ౧౯౮.

తైలపర్ణ్యాం
కుబేరస్తు నందివృక్షే ధనా
ధిపే,

కణేరుస్యద్వయావేశ్యాకర్ణి
కారే గణేరువత్.

పాటీరః—(పు) సోమిందచెట్టు, రంగు,
ముల్లంగిదుంప, జల్లేడ, మేళుము, వరి
మడి, వెదురుచేప.

అండిరః—(పు) పురుషుడు, సమిథుడు.

హిండిరః—(పు) పురుషుడు, సముద్రపు
నురుగు, వంగచెట్టు.

ధూసరః—(పు) ధూసరవర్ణము, గాడిద.

కూబరః—(పు) నెమ్మిచెట్టు, (త్రి) సుందర
మైనది, (పు) బండినొగ.

తూబరః—(పు) వేడి మొగము వాడు,
కొమ్ములులేనియొద్దు.

నీవరః—(పు) వర్తకుడు, నివసించు
వాడు.

వీవరః—(పు) తాజేలు, (త్రి) బలిసినది.

ధీవరః—(పు) జాలరివాడు, విద్వాం
సుడు.

కేసం—(న) ఇంగువ, (పు) నాగకేసపుం
జెట్టు, సింహపుజాలు, సురపొన్న
చెట్టు, పుష్పకింజల్కము, పొగడ
చెట్టు.

కిశోరః—(పు) బాలుడు, గుఱ్ఱముపిల్ల,
సూర్యుడు, పీతచందనము,

కుబేరః—(పు) నందిచెట్టు, కుబేరుడు.

కణేరుః—(స్త్రీ) (గణేరుశబ్దమువలె) ఆడే
నుంగు, వేశ్య, (పు) కొండగోంగుచెట్టు.

కోటిరశ్శక్రగోపే స్యాచ్ఛక్రే
౭పి నకు లే౭పి చ,

అగురుస్స్యా చ్ఛింకుపాయాం
బోంగ కే౭పి లఘున్యపి.

కింశారుస్సస్య శూ కే౭పి సా
యకే కంకషఃశ్రేణి,

భార్యారుశ్చైల భేదే స్యా
స్త్రుగభేదే చ తత్ర చ.

౨౦౧. క్షీడయా పరభా

ర్యాయాం పుత్రోయేనో

పపాదితః,

కుతారుః పాదపీ కేశే

కటపూసస్స్యా స్తహాన లే
విద్యాధరే రక్షసిచ కట

పూక్షదేవనే,

దానేరో దాసికాపుత్రే దానే
రస్స్యాత్కమేశకే.

మయూరో బర్హిచూడా
యామపామార్గే శిఖం

డిని,

ఖర్జూరం రజతే విద్యాద్వృ
శ్చికద్రుమ భేదయోః.

౨౦౨. ఖర్జూర శ్చా

థ కర్పూరం శటికాంచన
యోరపి,

సిందూరస్త్రుభేదే స్యాత్స్నిం
దూరం రక్తచూర్ణకే.

౨౦౩. సిందూరీ రోచనీ

రక్తచేలికాథాతక్సీను చ,

వల్లూరం స్యాద్వనక్షేత్రే వా

కోటిరః—(పు) ఆర్ధపురుగు, ఇంద్రుడు,
ముంగిస.

అగురుః—(పు) ఇరుగుడుచెట్టు, అగరు
గంధము, చులకనిది.

కింశారుః—(పు) వరిముల్లు, బాణము,
రాబందుపక్షి.

భార్యారుః—(పు) పర్వతవిశేషము, మృగ
విశేషము, పరస్త్రీయందుఁ బుత్రుని
గాంచినవాడు.

కుతారుః—(పు) వృక్షము, కోతి.

కటపూః—(పు) శంకరుడు, విద్యాధ
రుడు, రక్కసుడు, పాచికలాట.

దానేరః—(పు) దానీపుత్రుడు, బంటు.

మయూరః—(పు) నెమిలిజుట్టు, ఉత్తరేణు
చెట్టు, నెమిలి.

ఖర్జూరం—(న) వెండి, (పు) తేలు, ఖర్జూర
వృక్షము.

కర్పూరం—(న) గంట్లకచ్చారము చెట్టు,
బంగారము.

సిందూరః—(పు) సిందూరవారపుఁ జెట్టు,
(న) చెందిరము, సిందూరీ, (నీ)
కంపిల్లమనువృక్షము, ఎఱ్ఱనివస్త్రము,
ఆరెచెట్టు.

వల్లూరం—(త్రి) అరణ్యభూమి, వాహ

హనోషరయోరపి. ౨౦౬.
వల్లూర మాహుస్సంశు
క్కుమాంససూకర మాం
సయోః,

ఏకాగ్రమేకతానే న్యాదే
కాగ్రం త్రివ్యనాకులే
నరేంద్రో వార్తికే రాజ్ఞివిష
వైద్యేఽపి కథ్యతే,
మహేంద్రః పర్వతేశక్రే

జలేంద్రో వరుణేంబుధౌ.
౨౦౮. జంభలేఽపి జలేం

ద్రస్యాన్యః
తాముద్రం దేహలక్షణే,
సాముద్రం చ సముద్రీ
యలవణాదిషు భేద్యతే.
ఖండాశ్రమభలేశే న్యాత్
స్త్రీణాం దంతక్షతాంత
రే,

కటిత్రం రశనాయాం న్యాచ్చ
ర్థాంగే కటివాససి.

శిలీంధ్రం కదళీపుష్పే కషక
త్రిపుటాఖ్యయోః, శిలీం
ధ్రీః కథితో ధీరైస్తగు
మీనప్రభేదయోః. ౨౧౧
గంధూపద్యాం మృది
ప్రోక్తాశిలీంధ్రీనిహగేభిది,

తమిస్త్రం తమిరే కోపే తమి
స్త్రా చ తమస్తతా. ౨౧౨.
కృష్ణపక్షనిశాయాం చ.

నము, చవిటిపట్టి, ఎండినమాంసము,
పండిమాంసము.

ఏకాగ్రం—(త్రి) ఒకటమనసు చెల్లిన
వాడు, కలతలజెందనివాడు,

నరేంద్రః—(పు) బాబులుమోయువాడు,
రాజు, విషచికిత్స చేయువాడు.

మహేంద్రః—(పు) మహేంద్ర పర్వతము,
ఇంద్రుడు.

జలేంద్రః—(పు) వరుణదేవుడు, సము
ద్రము, నిమ్మచెట్టు.

సాముద్రం—(న) సముద్రుని శారీరశాస్త్ర
ము, (త్రి) సముద్రమునఁబుట్టిన లవ
ణాదులు.

ఖండాశ్రం—(న) వేళుశకలము, స్త్రీల
దంతక్షతవిశేషము.

కటిత్రం—(న) మొలనూలు, కానెకోక,
నడుమునకుఁగట్టిన వస్త్రము.

శిలీంధ్రం—(న) అరటిపువ్వు, పుట్టగొడుగు,
తెల్లతెగడ, (పు) నేలతాడిచెట్టు,
మత్స్యవిశేషము, శిలీంధ్రీ, (నీ) ఆడు
కప్ప, మన్ను, పక్షివిశేషము.

తమిస్త్రం—(న) చీకటి, కోపము, (నీ)
చీకటిసమూహము, బహుళపక్ష
రాత్రి.

త్వక్పత్రం తు వ రాంగ కే,
త్వక్పత్రీచైవ కారవ్యాం

కలత్రం శ్రీణిభార్యయోః.

దుర్గస్థానే నృపాదీనాం

పవిత్రం పరణే కుశే, పవిత్రం

తామ్రపయసార్ధేధే చాపి

తదన్యవత్. ౨౦౪.

సావిత్రశ్శృంగరే ప్రోక్త స్సా

విత్రి దేవతాంతరే,

దైత్యారిస్త్రిదశే విష్ణౌ

తిత్తిరిద్విహగే మునౌ.

శాంకరిద్విష్ణుపే స్కందే

జసురిః పావకే పవా,

మందురా వాజిశాలాయాం

సమీపార్థే చ వస్తుని.

ఉర్వరా సర్వస స్యాధ్య భూ

మా స్యాద్భూమిమా

త్రకే,

అసురా రజనీరాస్యోరసురో

దానవే రవా. ౨౦౭.

వాసురా వాసితాయాంస్యా

ద్వాసరేయ్యాం మతా

భువి,

మసూరా మసురా వ్రీహి

ప్రథేదే షణ్మయోపితి.

మసూరమసురా చ ద్వావే

తావప్యేతయోర్నతా,

శర్కరాఖండవికృతా వృషలా

కర్పరాంశయోః. ౨౦౯.

శర్కరాన్నిత దేశేఽపి

త్వక్పత్రం—(న)లవంగపుఁజెక్క, త్వక్పత్రీ
(నీ) ఇంగువచెట్టు.

కలత్రం—(న) కటిప్రదేశము, భార్య,
రాజులకోట.

పవిత్రం—(న) వర్షము, దర్భ, రాగి,
జలము, (త్రి) పావనమైనది.

సావిత్రః—(పు) శంకరుఁడు, సావిత్రి (నీ)
దేవతావిశేషము,

దైత్యారిః—(పు) దేవత, విష్ణువు.

తిత్తిరిః—(పు) తీతువుపట్టు, తిత్తిరిముని.

శాంకరిః—(పు) పిల్లారి, కుమారస్వామి.

జసురిః—(పు) అగ్ని, వజ్రాయుధము.

మందురా—(నీ) గుట్టుపుసావడి, సమీప
మందున్నపవార్థము.

ఉర్వరా—(నీ) అన్నివైరులుగ లభూమి,
భూమి.

అసురా—(నీ) రాత్రి, మేషాదిరాశి, (పు)
రాక్షసుఁడు, సూర్యుఁడు.

వాసురా—(నీ) ఆడుది, రాత్రి, భూమి.

మసూరా }
వసురా } —(పు), (పు) చిలుసెనగలు,
మసూరః } వేశ్య.

శర్కరా—(నీ) పంచదార, మొరపతా
యి, తలపుట్టె, మొరపనేల, రోగవిశే
షము, తునుక.

దుశ్శేదే శకలేఽపి చ,
కచ్చురా శూకశింఖ్యా చ
శిటీ దుష్పర్శయోఽపి.

కచ్చురం వాచ్యచత్వారి
హుః పామనే పుంశ్చలే
ఽపి చ,

గాయత్రీ కథితా ఛందఃప్ర
భేదే ఖదిరేఽపి చ.

నైరంధీ) పరవేశస్థశిల్పకృ
త్స్వవశస్త్రియాం, వర్ణ
సంకరసంభూతస్త్రీమహ
ల్లకయోరపి. ౨౨౨.

ఖదిరీ శాకభేదేఽపి ఖదిరో
దంతధావనే,

వాచ్యవత్సుందరం రమ్యే
స్త్రీయే పత్యోతు సుంద
రః. ౨౨౩. సుందరీ స్త్రీ
తరుభిదో

శ్వర్వరీ రాత్రి యోషితోః,
హరిద్రాయాం చ,

కబరీ కేశశాకవిశేషయోః.

కబరం లవణేఽష్టే చ తుంబురీ
శతమర్దయోః,

మంజరీ వల్లరీ సూలముక్తాత
లకశాఖః. ౨౨౪.

మర్మరీ సీతదారా స్యాద్వస్త్ర
భేదేఽపి మర్మరః,

టట్టరీ స్యాన్తృప్తావాదే లం
పాపటపా యోరపి. ౨౨౫

శక్వరీ మేఘలానద్యో శ్చం

విశ్వకో—18

కచ్చురా—(స్త్రీ) దురదగొండిచెట్టు, గండ్ల
చోరముచెట్టు, వామడుచెట్టు, (త్రి)
గండ్లకలవాడు, జారుడు.

గాయత్రీ—(స్త్రీ) గాయత్రీ ఛందము,
చండచెట్టు.

నైరంధీ—(స్త్రీ) పరులగృహములలో
నలంకారాదులజేయుచు స్వతంత్ర
ముగా నుండు నాడుది, సంకరజాతి
స్త్రీ, అంతఃపురము కావలికత్తె.

ఖదిరీ—(స్త్రీ) ముడుగుదామర, (పు) చండ,
చెట్టు.

సుందరం—(త్రి) మరోహరమైనది, ఇష్ట
మైనది, (పు) భర్త, సుందరీ, (స్త్రీ)
ఆడుది, వృక్షవిశేషము.

శ్వర్వరీ—(స్త్రీ) రాత్రి, స్త్రీ, పసుపు.

కబరీ—(స్త్రీ) కొప్పు, వాయింటచెట్టు.

కబరం—(న) లవణము, పులుసు, (పు)
కొత్తిమేరు, ఓషధివిశేషము.

మంజరీ—(స్త్రీ) పూలగుత్తి, పెద్దముత్యము,
బొట్టుగుచెట్టు.

మర్మరీ—(స్త్రీ) మ్రానిపసుపు, (పు) వస్త్ర
ములధ్వని.

టట్టరీ—(స్త్రీ) అసత్యము, లంపావాద్యము,
ధక్కావాద్యము.

శక్వరీ—(స్త్రీ) మొలనూలు, నదీవిశేషము,

దోభదేఽపి శక్వరీ,
 ఝల్లరీ ఝల్లరీ చ ద్వే హు
 డుక్నే కేశచక్రకే. ౨౨౨.
 కావేరీ స్యాత్పరిచ్ఛేదే షణ్మ
 వారీహరిద్రయోః,

శక్వరీ-ఛందము.
 ఝల్లరీ } —(సీ) ఉడుక, చక్రాకారముగ
 ఝల్లరీ } నుండు వెండుకలు.
 కావేరీ—(సీ) కావేరీనది, వెలయాలు,
 వసుపు.

అథ రాంత శ్మశ్రుర్వర్ణః.
 భవేత్పరికరో ప్రాతే పర్యంక
 పరివారయోః. ౨౨౩.

రాంత చతుర్వర్ణము.
 పరికరః—(పు) సమూహము, శయ్య,
 పరిజనము, దట్టమగు కౌగిలింత,
 జ్ఞానము, ఆరంభము.

ప్రగాఢగాత్రికాబంధే
 వివేకారంభయోరపి,
 వ్యతికరస్సమాఖ్యాతో వ్య
 సనవ్యతిపంగయోః.

వ్యతికరః—(పు) దుఃఖము, ఒకరొకరు
 కలయుట.

విభాకరోఽగ్నో తపశే
 ౨ వ స్క రో గుహ్య గూఢ
 యోః,

విభాకరః—(పు) అగ్ని, సూర్యుడు.
 అవస్కరః—(పు) మర్తాంతము, దాచడగి
 నది.

కర్తకరస్తు కీనాశే భృత్యే
 వేతనజీవినీ. ౨౩౦. కర్తకరీ
 తు మూర్వాయాం బింబి
 కాయా మపి క్వచిత్,

కర్తకరః—(పు) యముడు, నేవకుడు,
 జీతగాడు, (సీ) చాగచెట్టు, (ప)
 దొండచెట్టు.

అరుష్కరో వ్రణకరే భల్లా
 తే చాప్యరుష్కరం.

అరుష్కరః—(త్రి) పుండు చేయునది,
 (న) జీడిగింజ.

భవేత్సహచరో ఝింట్యాం
 వయస్యే ప్రతిబింబకే,

సహచరః—(పు) నల్లగోరంట చెట్టు,
 న్నేహితుడు, నీడ.

నిశాచరః పేచకాహియాతు
 థానేషు ఫేరవే. ౨౩౧.
 నిశాచరీ పాంసులాయాం

నిశాచరః—(పు) గ్రుడ్లకూబ, సర్పము,
 రాక్షసుడు, నక్క, (సీ) అంకుటాలు.

భవేత్పక్షచరో విధౌ, యూ
 భభ్రష్టపృథక్పారి వార
 జేఽపి ప్రక్షీర్తితః. ౨౩౩.

పక్షచరః—(పు) చంద్రుడు, గుంపువిడిచి
 యొంటరిగాఁదిరుగు నేనుగు.

చరాచరం స్వాజ్ఞగతి వాచ్య
వజ్రంగమేంగయోః,
విదుర్దశపురం దేశే ముస్తా
యాం పట్టణేఽపి చ.

అభిమరో వధే యుద్ధే తథా
స్వబలసాధ్యనే,
ఆహుః ప్రతిసరం హస్తపూత్రే
మాల్యే చ మండనే.

౨౩౫. ప్రణశుద్ధాచమూ
పృష్ఠే నియోజ్యారక్ష
కంకణే, మంత్రభేదే,

వ్యవసరో వర్షప్రస్తావయో
రపి. ౨౩౬.

స్మృతః పరిసరో మృత్యా
దై వోపాంత ప్రదేశ
యోః,

దిగంబరస్సాన్యత్ క్షపణేనగ్నే
తమసి శంకరే. ౨౩౭.

వీతాంబరో పద్మనాభే భవే
త్పీతాంబరో నతే,

కాదంబరం తు దధ్యగ్రే మ
ద్యభేదే చ శీధుని. ౨౩౮.

కాదంబరీ పరభృతాభారతీ
శారికాసు చ,

ఉదంబరస్తు దేహశ్యాం పృ
క్షజాతౌ చ పండకే.

౨౩౯. ఉదంబరంస్తృతం
తామ్రే కుష్ఠభేదేఽప్యు

దంబరః,

ఔదంబరశ్చార్ధదేవే రోగ

చరాచరం—(న) ప్రపంచము, (త్రి) తిర్య
గ్జంతువులు, భావము.

దశపురం—(న) మాళవదేశభాగము, తుంగ
ముస్తై, ఒకానొకపట్టణము.

అభిమరః—(పు) చంపుట, యుద్ధము, తన
నేనవలని భయము.

ప్రతిసరం—(న) దీక్షాసూత్రము, పూల
దండ, అలంకారము, ప్రణశోధన, నేన
వెనుకవైపు, (ప్ర)బంటు, ఏనుగుకుంభ
స్థలముక్రిందితావు, కడియము, మంత్ర
విశేషము.

అవసరః—(పు) వాన, పనికిరానికాలము.

పరిసరః—(పు) మృత్యువు, దేవుడు,
గ్రామాదులకుఁ జేరువతావు.

దిగంబరః—(పు) క్షుణ్ణక మతస్థుఁడు, దిర
మొలవాఁడు, చీకటి, శంకరుఁడు.

వీతాంబరః—(పు) విష్ణువు, నటకుఁడు.

కాదంబరం—(న) మీఁగడ, కడిమిపూల
కల్లు, కల్లు.

కాదంబరీ—(స్తీ) ఆడుకొకిల, సరస్వతి,
గోరువంక.

ఉదంబరః—(పు)గడప, మేడిచెట్టు, నపుంస
కుఁడు, (న) రాగి, (పు) ఒకానొక
కుష్ఠరోగము.

[రోగము.

ఔదంబరః—(పు) యముఁడు, కుష్ఠ

భద్రే చ కథ్యతే. ౨౪౦.

నీలాంబరః ప్రలంబఘ్నే కో
జాపే క్రూరలోచనే,

అడంబరస్సమారంభే గజగర్జ
తతుర్వయోః. ౨౪౧.

నిషద్వరస్తు జంబూలే నిశా
యాం చ నిషద్వరీ,

ఉపహ్వరం సమీపే స్యాదే
కాంతే చాపుష్పవహ్వరం.

౨౪౨.

ఇందీవరం కువలయే వర్షా
మిందీవరీ మతా,

కాలంజరో యోగిచక్రమేళ
కే భైరవే గిరా. ౨౪౩.

విశ్వంభరోఽచ్యుతే శక్రే
తథా విశ్వంభరా భువి,

దురోదరో ద్యూతకారే పణే
ద్యూతే దురోదరం.

లంబోదరస్సన్య దాద్యూనే
గణానామధిపేఽపి చ,

అనుత్తరఃస్త్రుతశ్శ్రేష్ఠే ప్రతి
జల్పవివర్జితే. ౨౪౪.

తులాధరస్తులారాశౌ భవే
ద్వాణిజకేఽపి చ,

భవే త్రోయధరో మేఘే సుని
షణ్ణౌపధావపి. ౨౪౫.

ధురంధరో ధవతరౌ ధూర్వ
పేఽపి ధురంధరః,

చక్రధరో వారౌ సర్వే వా
చ్యవద్దాగ్రిమణాలిని. ౨౪౬.

నీలాంబరః—(పు) బలరాముడు, రాక్ష
సుడు, శని.

అడంబరః—(పు) తొందరపాటు, వీరుగు
ఘింకారధ్వని, చతుర్విధవాద్యధ్వని.

నిషద్వరః—(పు) అడుసు, నిషద్వరీ, (నీ)
రాత్రి.

ఉపహ్వరం—(న) సమీపము, రహ
స్యము.

ఇందీవరం—(న) కలువ, ఇందీవరీ, (నీ)
పిల్లిపీచర.

కాలంజరః—(పు) యోగులగుంపు, శంక
రుడు, పర్వతవిశేషము.

విశ్వంభరః—(పు) విష్ణువు, ఇంద్రుడు,
(నీ) భూమి.

దురోదరః—(పు) జూదమాడువాడు,
(న) పందెము, జూదము.

లంబోదరః—(పు) తనపొట్ట నిండించుకొను
వాడు, వినాయకుడు.

అనుత్తరః—(త్రి) శ్రేష్ఠమైనది, బదులు
లేనిమాట.

తులాధరః—(పు) తులారాశి, వర్తకుడు.

త్రోయధరః—(పు) మేఘము, నీరుచెంచలి
కూర.

ధురంధరః—(పు) చంద్రచెట్టు, (త్రి)
బరువుమోయునది.

చక్రధరః—(పు) విష్ణువు, పాము, (త్రి)
గ్రామములేలువాడు.

అశ్వతరో వేసరే చ నాగ
రాజాంతరేఽపి చ,
విమర్శితరశ్మేష్టి శరవీర
ణయోగపి. ౨౪౮.
సభశ్చరో ఘనో వాతే విద్యా
ధరవిహంగయోః,
ఉద్ధంతురస్సాన్యదుత్తుంగే క
రాళోత్కటసంతయోః.
ద్వైమాతూరో జ రాసంధ
వారణాననయోర్హతః,
పరంపరః ప్రపౌత్రాదౌమృగ
భేదే పరంపరః. ౨౪౯.
పరంపరా పరిపాట్యాం
సంతానేఽపి వధే క్వచిత్,

అవతారోఽవతరణే తీర్థే
జన్మని చేష్యతే. ౨౫౦.
ధరాధరః క్షౌభృతి చక్ర
పాణౌ
ధారాధరస్తోయధరే కృ
పాణే,
పయోధరస్సాన్యత్కు చ కోశ
కారకశేరుకాంభోధర
నారికేళే. ౨౫౧.
కలికారః కరంజే స్యాద్ధూ
మ్యాటే పీతమస్తకే,
అలంకారస్తూపమాదౌ హరి
కేయూరకాదిషు. ౨౫౨.
కర్ణికారశ్చ శంపాకేకర్ణికారో
ద్రుమాత్పరే,

అశ్వతరః—(పు) కంచరగాడిద, సర్పవిశే
షము.
వీరతరః—(పు) సమర్థుడు, బాణము, (న)
అవ్రుగగడ్డి.
సభశ్చరః—(పు) మేఘము, వాయువు,
విద్యాధరుడు, పక్షి.
ఉద్ధంతురః—(త్రి) పొడవైనది, భయం
కరమైనది, విట్టపండ్లది.
ద్వైమాతూరః—(పు) జరాసంధుడు,
వినాయకుడు.
పరంపరః—(పు) మునిమనుషుడు మొద
లగువారు, మృగవిశేషము, (నీ) వరుస,
సంతానము, వధించుట.

అవతారః—(పు) దాటుట, నీలాటిరేవు,
పుట్టుక.
ధరాధరః—(పు) వర్షతము, విష్ణువు,
ధారాధరః—(పు) మేఘము, ఖడ్గము.
పయోధరః—(పు) స్తనము, కోశకార
మనుచెఱుగు, కొట్టిగడ్డ, మేఘము,
కొబ్బరికాయ.
కలికారః—(పు) కాసుగుచెట్టు, కూకటి
మూగపిట్ట, పచ్చపిట్ట.
అలంకారః—(పు) ఉపమాద్యలంకార
ములు, ఆభరణములు.
కర్ణికారః—(పు) తేలచెట్టు, కొండగోగు
చెట్టు.

రథకారస్తుమాహిష్యాత్మకః
చీజే చ తక్షణి. ౨౫౧౮.

చర్మకారః స్మృతః సాదూ
కృతిచర్మకమౌషధా, చర్మ
కారి చ కథితా

ప్రతికారస్సమే భటే. ౨౫౧౯.
ఘనసారస్తుకర్పూరే దక్షిణా
వర్తపారదే,

కృష్ణసారస్నుహివృక్షే శిం
శుపామృగభేదయోః.

గిరిసారో భవేల్లోహే లింగే
మలయపర్వతే,

పీతసారో మలయజే గోమేధిక
మణావసి. ౨౫౨౦.

శాలసారో ద్రుమే హింగౌ
సూత్రధారశ్చచీఃతౌ, నాం

ద్యనంతరసంచారి పాత్ర
శిల్పిప్రభేదయోః. ౨౫౨౧.

దండధరో యమే భూపే
సంప్రహారో రణే గతౌ,

ప్రతీహారప్రతీహార్యా ద్వాః
శ్చే ద్వారేఽప్యనంతరే,

అభిభారోఽభియోగే చ చౌ
ర్యే సన్నహనేఽపి చ,

వ్యవహారో దుభేదే చ వ్యవ
హారః ఓడే స్థితౌ. ౨౫౨౨.

అవహారః స్మృతశ్చౌరే ద్యూ
తయుద్ధాదివిశ్రమే, నిమం

త్రణోపనేతవ్యద్రవ్యే
గ్రాహభ్యయాదసి. ౨౫౨౩.

రథకారః—(పు) వడ్డంగి పని చేయు
వాఁడు, వడ్డంగి.

చర్మకారః } —(పు) మాదిగ వాఁడు,
చర్మకారి } సంబరేణిచెట్టు.

[భటుఁడు,

ప్రతికారః—(పు) సమానుఁడు, యుద్ధ
ఘనసారః—(పు) కర్పూరము, ఒకతెగ

పాదరసము.

కృష్ణసారః—(పు) జేముఁడుచెట్టు, నల్ల
యిరుగుడుచెట్టు, యిట్టిమృగము.

గిరిసారః—(పు) ఇనుము, శివలింగము,
మలయపర్వతము.

పీతసారః—(పు) మంచి గండపుఁజెట్టు
ఽనుపురన్నెగల రత్నము.

శాలసారః—(పు) వృక్షము, ఇంగువ.
సూత్రధారః—(పు) ఇంద్రుఁడు, సూత్ర

ధారుఁడు, (ఆటూడించు వాఁడు)
వడ్డంగి.

దండధరః—(పు) యముఁడు, రాజు.
సంప్రహరః—(పు) యుద్ధము, నడక.

ప్రతీహరః } (పు) ద్వారపాలుఁడు, ద్వా
ప్రతీహర్యః } రము, వ్యవధిలేమి.

అభిహరః—(పు) శత్రువునెదిరించుట,
దొంగతనము, సిద్ధము.

వ్యవహరః—(పు) వృక్షవిశేషము,
పంచెము, ఉనికి.

అవహరః—(పు) దొంగ, జూదము
మున్నగువానియందలి యూట, నిమం

త్రముచెప్పుటకుఁ దీసికొనిపోఁ
దగినవస్తువు, మొసలి.

పరివారః పరిజనే ఖిన్దకోశే
పరిచ్ఛదే,
పారావారస్సముద్రే చ పా
రావారం తటద్వయే
అకూపారస్సముద్రేఽపి కూర్ప
రాజేఽపి కీర్తితః,
శింశుమారోఽంబు సంభూత
జంతౌ తారాత్త కాచ్యు
తే. ౨౬౩.

సుకుమారస్తు పుండ్రేత్తో శో
మలే త్వభిధేయవత్,
ధుంధుమార శ్చక్రగోపే గృ
హధూమే పదాలికే.
కర్ణపూరోఽవతంసే స్యాన్నీ
లోత్పలశిర్షయోః,
కరవీరః కృపాణే చ దైత్య
భేదా శ్వమారయోః.
౨౬౪. శ్రేష్ఠగవ్యాం పుత్ర
వత్యామదితౌ కర
వీర్యసి,

మహావీరః పవౌ తారేవ
శూరే సింహే చ శోకేతే.
౨౬౬. మఖానలే చ కర్పే
చ మహావీరో జరాటకే,

ఆత్మవీరః ప్రాణవతి క్షౌల
పుత్రే విదూషకే. ౨౬౭.

బార్భటి రస్త్రపావామ్రాస్థం
కురే గణికానుతే,

చిత్రాటీరో విధౌ ఫాలమంకి
తం యేన తత్ర చ. ౨౬౮

పరివారః—(పు) పరిజనము, కత్తియొఱ,
కప్పుకొనువస్త్రము.

పారావారః—(పు) సముద్రము, (న)
ఆవలియీవలిగట్టులు.

అకూపారః—(పు) సముద్రము, ఆదికూ
ర్పము.

శింశుమారః—(పు) పిడక మొసలి, శింశు
మారచక్రము.

సుకుమారః—(పు) చెఱకు, (త్రి) మృదు
వైనది.

ధుంధుమారః—(పు) ఆర్ద్రపురుగు, ఇంటి
పొగ, పట్టుపురుగు.

కర్ణపూరః—(పు) కర్ణాలంకారము, (న)
నల్ల కలువ, దిరిసెనపూవు.

కరవీరః—(పు) కత్తి, కరవీరుడను రక్క
సుడు, గన్నేరుచెట్టు, కరవీరీ, (స్త్రీ)
ఉత్తమమైనగోవు, పుత్రవతి, దేవ
మాత.

మహావీరః—(పు) వజ్రయుధము; గరు
త్తంతుడు, శూరుడు, సింహము,
కోకిల, యక్షాగ్నివిశేషము, తెల్లగుఱ్ఱము,
సంచానపక్షి.

ఆత్మవీరః—(పు) ప్రాణి, బావమఱచి
కొడుకు, విదూషకుడు.

బార్భటిరః—(పు) తగరము, మామిడి
తంకె, మొలక, వేశ్యకొడుకు.

చిత్రాటీరః—(పు) చంద్రుడు, ఘంటాక
ర్ణునకు బలియాయబడిన మేకనెత్తురు

ఘట్టాకర్ణోపహారాయ హ
తచ్చాగ్రాస్త్రబిందుభిః,
పాత్రటీరో బుద్ధైరుక్తో ము
క్తవ్యాపారమంత్రణి.
లోహకాంస్త్యేరజతాత్తే
సింహణే పావకేఽపి చ,
ధారాంకురస్తు నాసీరే శీకరే
చ ఘనోపలే. ౨౭౦,
సముద్రారుఃస్త్రుతో గ్రాహే
నేతుబంధే తిమింగిలే,
విశ్వకద్రుః ఖలే థ్యానే స్వా
దాభేటికకుర్కురే.
అసీపత్రో భవేత్కోశకారే
చ నరకాంతరే,
శతపత్రో రాజకీరే దార్యా
ఘటమయూరయోః.
రాజీవే శతపత్రం తు
వాతపుత్రో హనుమతి,
మహాధూర్తే చ భీమే చ
లక్ష్మీపుత్రః స్తరే హయే.
పూర్ణపాత్రం వస్తుపూర్ణ
పాత్రే వర్ధాపకేఽపి చ,
మహామాత్ర స్సమృద్ధేఽస్య
మాత్యే హస్తిః కాధిపే.
బిందుతంత్రం విదుస్సానిఫలకే
చతురంగకే,
రాగసూత్రం తులాసూత్రే
పట్టసూత్రేఽపి దృశ్యతే
తాళపత్రం తు తాటంకే రం
దాయాం తాళపత్ర్యపి,

గల నొలుగులవాడు.
పాత్రటీరః—(పు) ఉద్యోగము చాలిం
చినమంత్రి, లోహపాత్రము, వెండి
గిన్నె, గాజుగిన్నె, అగ్ని.
ధారాంకురః (పు) నేనామఖము, జల
కణము, వడగల్లు.
సముద్రారుః—(పు) మొసలి, కట్ట, తిమిం
గిలము.
విశ్వకద్రుః—(పు) దుష్టుడు, ధ్వని, వేట
కుక్క.
అసీపత్రః—(పు) ఒకతెగ చెఱకు, నరక
విశేషము.
శతపత్రః—(పు) ఒకతెగచిలుక, వడ్రంగి
పిట్ట, నెమిలి, (న) తామరపూవు.
వాతపుత్రః—(పు) హనుమంతుడు,
మిగుల వంచకుడు, భీముడు.
లక్ష్మీపుత్రః—(పు) మన్మథుడు, అశ్వము.
పూర్ణపాత్రం—(న) వస్తువులచే నింపఁ
బడినపాత్రము, నాడీవిభాగకుడు.
మహామాత్రః—(పు) సంపూర్ణుడు,
మంత్రి, మావటివాడు.
బిందుతంత్రం—(న) నెత్తవలక, (పు)
చదురంగము.
రాగసూత్రం—(న) త్రాసు త్రాడు,
పట్టపుదారము.
తాళపత్రం—(న) చెవ్వాకు, (నీ) ఎలుక
చెవిచెట్టు.

అగ్నిహోత్రోఽగ్నిహవిహో

ర్వీతిహోత్రోఽనలాఽగ్నియో
వీరభద్రోఽశ్వమేధాశ్వే వీర
శ్రేష్ఠే చ వీరణే.

పారిభద్రస్తు మందారనింబ
పాదపయోర్వృతః ౨౭౭.

బలభద్రో రాహిణేయే త్రా
యమాణౌషధావపి, బల

భద్రాకుమారాశ్చం స్యా
దధచంద్రస్తు చంద్రకే. ౨౭౮.

గళహస్తే బాణభేదేఽప్య
ధచంద్రా త్రివృద్ధిది,

ధాత్తరాష్ట్రోఽసితాస్యాంస్త్రి
హంసకౌరవభోగిషు.

ధృతరాష్ట్రస్సస్మరాజ్ఞీ స్యాత్ప్ర
క్షీక్షీత్రయభేదయోః,
ధృతరాష్ట్రీ హంసప
త్నాశ్చం

సీరదాఃప్రో భుజంగమే. ౨౮౦.
ధి వరాహాఃకృతివిష్ణో చ

వక్రవక్రశ్శృకే ఖితే

కటంభరా ప్రసారిణ్యాం రో
హిణ్యాం గజయోషితి.

౨౮౧. కలంబికాయాంగో
లాయాం వర్షాభూమా

ర్వయోరపి,

మణిచ్ఛిద్రా తు మేదాయా

మృషభాశ్వాపదేఽపి చ.

అగ్నిహోత్రః—(పు) అగ్ని, హోమాధ
వగు నన్నము.

వీతిహోత్రః—(పు) అగ్ని, సూర్యుడు.

వీరభద్రః—(పు) అశ్వమేధమున వడలిన
గుఱ్ఱము, మహావీరుడు, ఆపురుగడ్డి.

పారిభద్రః—(పు) పారిజాతవృక్షము,
బాడిదపురజెట్టు.

బలభద్రః—(పు) బలరాముడు, (సీ) కలు
కాంతచెట్టు, కలబంద.

అధచంద్రః—(పు) నెమిలికన్ను, మెడ
బట్టినెట్టుట, అధచంద్రబాణము, (సీ)
నల్ల తొగడ.

ధాత్తరాష్ట్రః—(పు) నల్లనిముక్కు—కాళ్లు
గల హంస, ధృతరాష్ట్రుని కుమారుడు,
పాము.

ధృతరాష్ట్రః—(పు) మంచిరాజు, షక్షినిశే
షము, ధృతరాష్ట్రుడు, ధృతరాష్ట్రీ
(సీ) ఆడుహంస.

సీరదంష్ట్రః—(పు) సర్పము, ఆదివరాహము.

వక్రవక్రః—(పు) చిలుక, దుర్గాధుడు.

కటంభరా—(సీ) గొంతుమగ్గోరు చెట్టు,
కటుకరోహిణి, ఆడేసుగు, తీగ
బచ్చలికూర, మణిసిల, కప్ప, చౌగ
చెట్టు.

మణిచ్ఛిద్రా—(సీ) మేదయనుగంధద్రవ్య
ము, ఋషభమనునోషధి.

తుంగభద్రా నదీభేదే తుంగ
భద్రో మదోత్కటే,
దండయాత్రా దిగ్విజయే సం
యానవరయాత్రయోః.
దేహయాత్రా భోజనే స్వా
త్పుతాంతగమనేఽపిచ,
విభావరీ హరిద్రాయాం రజ
న్యాం చ విభావరీ. ౨౦౮.
వివాదే వస్త్రకుట్యాం చ
కుట్టన్యాంచక్రయోషితి,
కుంభకారి కులాల్యాం స్వా
త్కుంభకారః కులాలకే.
తుండికేరీ తు కార్వాన్యాం
బింబికాయామపీష్యతే,

అథ రాంతః పంచవర్ణః.

పాంశుచామర ఇత్యేష దూ
ర్వాంచితతటీభువి. ౨౦౯.
వర్ధాపకే ప్రశంసాయాం
పురోహితా ధూళిగుచ్ఛకే,
స్వాత్పాదచత్వరశ్చాగే నై
కతేపిప్పలేఽపిచ. ౨౧౦.
కరకే పరదోమైకభా జి
పూరుషకేఽపిచ,
విప్రతీసారమిచ్ఛంతి కాక్ర
త్యేఽనుశయే యః.
సమభిహారో భృశార్థే చ
పానఃపున్యేఽపి కథ్యతే.
పీతకావేరమిచ్ఛంతి పిత్తశే
కుంకుమేఽపిచ. ౨౧౧.

తుంగభద్రా—(సీ) తుంగభద్రానది, (పు)
మదపుటే సుగు.

దండయాత్రా—(సీ) దిక్కులు జయిం
చుట, యుద్ధయాత్ర, ఆధ్వరయాత్ర.

దేహయాత్రా—(సీ) భోజనము, చావు.

విభావరీ—(సీ) పసుపు, రాత్రి, వివా
దము, డేరా, తార్పుకత్తె, ఆడు
చక్రవాకము.

కుంభకారి—(సీ) కుమ్మరిస్త్రీ, కుంభకారః,
(పు) కుమ్మరివాడు.

తుండికేరీ—(సీ) ప్రత్తిచెట్టు, దొండచెట్టు.

రాంత పంచవర్ణము.

పాంశుచామరః—(పు) గజీకినేల, జ్యోతి
ష్కుడు, స్తోత్రము, తెక్కలచప్పడు,
ధూళిసమూహము.

పాదచత్వరః—(పు) మేక, ఇసుక, రావి
చెట్టు, వడగండ్లు, పరులతప్పు లెన్ను
వాడు.

విప్రతీసారః—(పు) చెడ్డపని, పశ్చాత్తా
పము, క్రోధము.

సమభిహారః—(పు) మిక్కిలి, పలుమాటలు.

పీతకావేరం—(న) ఇత్తడి, కుంకుమ.

తాలీసపత్రం తాలీశే తామ
లక్ష్మమపి స్మృతం,
భవేదుత్పలపత్రం తు తద్దళే
స్త్రీనఖతుతే. ౨౯౦.

తమాలపత్రం తా పి ం ఛే
పత్రకే తిలకేఽపి చ,
సర్వతోభద్ర ఇత్కుక్తః కా
వ్యచిత్రే గృహంత రే.
౨౯౧. నింబేఽపి సర్వతో
భద్రా గంభారీనటయో
షితోః,

వస్వోకసారా శ్రీదస్య శక్ర
స్య నళినీపురోః. ౨౯౨.
భవేత్కపిలధారాఖాపి స్వ
ర్నదీ తీర్థభేదయోః,

అథ లాంతో ద్వివర్ణః

బలం గంధరనే రూపే స్థామ
ని స్థౌ ల్యై నై న్యయోః,
బలో హలాయుధే దై
త్యభేదే బలిని వాయినే.
౧. వాట్యాలకే బలా
తూక్తా

పలం తూన్దానమాంసయోః,
ఫలం హేతుసముత్థే స్వా
త్ఫలకేవ్యుష్ణిలాభయోః.
౨. జాతీఫలేఽపి తక్కి
లే సస్యబాణాగ్రయోర
పి, ఫలిన్యాం తు ఫలా
స్సాహు స్త్రీఫలాయాం ఫ

తాలీసపత్రం— (న) తాడిసపత్రి, నేల
యసిరిక చెట్టు.

ఉత్పలపత్రం—(న) కలువచేకు, నఖతుత
విశేషము.

తమాలపత్రం—(న) చీకటిమాను, మక
రికాపత్రము, బొట్టు.

సర్వతోభద్రః—(పు) సర్వతోభద్రమను
పద్యబంధము, నలు వైపులనుండు
భవంతి, వేషచెట్టు, (స్త్రీ) గుమ్మడు
చెట్టు, నాట్యస్త్రీ.

వస్వోకసారా—(స్త్రీ) కుబేరునినది, అలకా
పురి, ఆకాశగంగ, ఆమరావతి.

కపిలధారా—(స్త్రీ) ఆకాశగంగ, కపిల
తీర్థము.

లాంత ద్వివర్ణము

బలం—(న) బాలింతబోలు, రూపము,
శరీరపటుత్వము, బలుపు, నై న్యము,
(పు) బలరాముడు, బలాసురుడు,
బలవంతుడు, కాకి, (స్త్రీ) ముత్తవ
పులగపులజెట్టు.

[మాంసము.

పలం— (న) నాలుగుకర్షముల యెత్తు,

ఫలం— (న) ప్రయోజనము, సొగటాల
బల్ల, పండు, లాభము, జాడికాయ,
తక్కిలఫలము, పైరుచివర [పంట],
బాణము:చివర, (స్త్రీ) ప్రేంకణపులజెట్టు,
(ప్ష) కరకతాడిఉసిరికలు.

లం కన్యచిత్. 3.

జలం గోకలలే నీరేప్రీతేరే
చ జడేన్యతే,

ఖలం భూస్థానకల్మషం క్రూ
రే నీచేన్యతే ఖలః. ౪.

గళస్సజ్జనే కంఠే
చలః కంపే చలాశ్రయే,

దళం శస్త్రీచదోత్సేధ తద్ద
వ్యే ఖండపర్ణయోః. ౫.

నలః పోటగళే రాజ్ఞి పిశ్చ
దేవే కపిశ్వరే, నళీ మన

శ్చిలాయాం తు కమలే
తు నళం మతం.

తలం స్వరూపా ధరయోః
ఖడ్గముష్టిచపేటయోః,

జ్యాఘాతవారణేన్యతే
స్యాత్తలస్తాశతరావపి. ౬.

మలం కిష్టే పురిషే చ పాపే
చ కృపణే మలః,

శలం తు శల్లకే లోమిన్న శలో
భృంగే గణే విధౌ.

ఖలం భవేనప్రహతే సార
సంక్షిప్తవేధసోః,

బిలం చిద్రే గుహాయాం చ
బిలఉచ్చైశ్చివాహయే.

ఫలం తు సలితే వ్యాజే
పులం తు విపులేన్యతే,

పులస్యాత్పులకే చాపి
కులం జనపదే గృహే. ౧౦.

సజాతీయగణే గోత్రే

జలం—(న) గోగర్భస్థపిండము, జలము, కురువేరు, (త్రి) మందమతి.

ఖలం—(న) భూమి, చోటు, పాపము, (త్రి) దుష్టార్థము, నీచము, తక్కువ.

గళః—(పు) సజ్జరము, కంఠము.

చలః—(పు) కదలిక, (త్రి) కదలికగలది.

దళం—(న) కత్తియొలు, గొప్పతనము, (త్రి) ఉన్నతమైనది, (న) తునుక, ఆకు.

నలః—(పు) కిక్కుసగడ్డి, నలమహారాజు, పిశ్చదేవతలలో నొకడు, నలుడును

వానరుడు, నళీ (నీ) మణిసిల, (న) తామరపూవు.

తలం—(న) ఆకారము, క్రిందిభాగము, (పు) కత్తిపిడి, చెంపదెబ్బ, నారిదెబ్బ

తగులకుండ చేలికి గట్టుకొను నత్తెము, తాటిచెట్టు.

మలం—(న) ద్వాదశశులములు, విరేచనము, పాపము, (పు) లోభి.

శలం—(న) ఏదుపంది, ఏదుపంది ముల్లు, (పు) తుమ్మెక, సమూహము, బ్రహ్మ.

ఖలం—(న) దున్నపిపాలము, సారాశము, విష్ణువు చేక బ్రహ్మ.

బిలం—(న) రంధ్రము, గుహ, (పు) ఉచ్చైశ్చవమను గుట్టము.

ఫలం—(న) వెనుదీయుట, నెపము.

పులం—(త్రి) విస్తారము, (పు) గగుర్పాటు.

కులం—(న) దేశము, గృహము, సజాతీయ సమూహము, వంశము, దేహము.

దేహేఽపి కథితం కులం,
కాలో మృత్యౌ మహాకాలే
సమయేయమకృష్ణయోః.
౧౧. కృష్ణత్రివృత్తి కాలా
తు నీలీమంజిష్ఠయోరపి,
కాలీ గౌర్యాం క్షీరకీటే
కాలికామాతృభేదయోః.
౧౨. నవాంబువాహ బృం
దేఽపి పరీవాదేఽపి చ
కృచ్చితో,
భాలం లలాటమహాసోః కాల
స్కంధమహీరుహే. ౧౩.
కాలో హలన్మపే మత్స్య
ప్రభేదే సర్వకద్రుమే, కా
లా గృహే తరుస్కంధ
శాఖాగారైకదేశయోః
మాలం తేత్రే జనే మాలో
మాలా పుష్పాదిదామని,
సాలః పాదఃకమాత్రేఽపి ప్రా
కారే సర్వకద్రుమే. ౧౪.
తాలః కరతలేఽంగుష్ఠమధ్య
మాభ్యాం చ సన్నితే, గీత
కాలక్రియామానే తా
లః ఖడ్గాదిమష్టిభు. ౧౬.
ద్రుమభేదే కరాస్ఫాలే
తాళం తు హరితాళకే,
వాద్యభాండేఽపి కాంస్య
స్య తాళచ్ఛిషి కంపనే.
జాలం గహక్ష ఆనాయే కో
రకే దంభ బృందయోః,

కాలః—(పు) మృత్యువు, శంకరుఁడు,
కాలము, యముఁడు, నీలవర్ణము, (నీ)
నల్ల తెగడ, నీలిచెట్టు, మంజిడి చెట్టు,
కాలీ, (నీ) పార్వతి, పాలవలన జనించు
నొకపురుగు, కాలి కాదేవి, మాతృ
కలలోనొకతె, మేఘమాలికి, నింద.

భాలం—(న) ముఖము, తేజము, చీకటి
మూసు.

శాలః—(పు) శాలివాహనుఁడను రాజు,
వేగముగఁజోవుచేఁపు, వేగిస చెట్టు,
(నీ) గృహము, పెద్దకోమ్మ, ఇంటి
యందుఁ గొంతభాగము.

మాలం—(న) మెట్టభరామి, (పు) మాల
జనము, (నీ) పూలదండ.

సాలః—(పు) వృక్షము, ఆవరణము,
వేగిసచెట్టు.

తాలః—(పు) కరపుటము, లొడి తెఱు,
సంగీత సంబంధమగు తాళము, కత్తి
మొదలగు వానిసిడి, తాటి చెట్టు,
చప్పట్లు, (న) హరిదళము, వాయించు
కుండ, కంచుతోఁజేసిన తాళపుచిప్ప,
చలించుట.

జాలం—(న) కిటికి, వల, మొగ్గ, మోస
ము, సమూహము, (పు) కడిమిచెట్టు,

జాలో నీపద్రుమే జాలీ
కోశాతక్యాము దాహృ
తా. ౧౮.

వ్యాలో భుజంగమే క్రూరే
శ్వాపదే దుష్టదంతిని
నాళం దండే సరోజాదేర్నాలీ
శాకకలంబకే. ౧౯.

స్థాలం భాజనభేదేఽసి స్థాలీ
స్యాత్పాటలోఖయోః,
ఫాలం నీరోపకరణే కార్పా
సాదికవాససి. ౨౦.

బాలః చే శిశౌ మూరేఖ
ప్రీతేరేఽశ్వేభపుచ్చ
యోః, ఆలంకారాంతరే
మేధ్యా బాలీ బాలాత్రు
టిస్త్రీయోః. ౨౧.

చేలో నీచేఽన్యవచ్చేలమం
శుకే గర్హితేఽన్యవత్,
భేలః ప్లవే భీరుకేచ నర్బుద్ధి
మునిభేదయోః. ౨౨.

కోలః కపాల ఉస్సంగే భే
లకే హోత్రిచిత్రయోః,
కోలా కణాయాం చవ్యే
చ కోలం తు బదరీఫలే.

శైలో భూభృతి శైలం తు
శైలేయే తాగ్యశైలకే,

శీలం స్వభావే సద్వృత్తే
నీలః కృష్ణే నగాంతరే. ౨౪.

నీలః కవీశ్వరే నీలీ వృక్ష
లాంఛనభేదయోః,

జాలీ, (నీ) పొట్లచెట్టు.

వ్యాళః—(పు) సాము, క్రూరుడు, పెద్ద
పులి, చెడ్డయేనుగు.

నాళం—(న) తామర మొదలగువాని
తూడు, నాలీ, (నీ) తొడిమ.

స్థాలం—(న) కంచము, స్థాలీ (నీ) కలి
గొట్టు చెట్టు, వంటకుండ.

ఫాలం—(న) నాగటికట్టు, నూలుమున్నగు
వానితో నేసిన వస్త్రము.

బాలః—(పు) జుట్టు, (త్రి) బాలుడు,
మూర్ఖుడు, (ష్ట) కురు వేరు, (పు)
గుట్టుముతోక, వసుగుతోక, బాలీ,
(నీ) పోగులు, పవిత్రమైనది, (నీ) తృటి
కాలము, బాలిక.

చేలః—(త్రి) నీచుడు, (న) వస్త్రము,
(త్రి) నిందింపఁదగినది.

భేలః—(పు) తెప్ప, (త్రి) భయస్వభా
వుడు, బుద్ధిహీనుడు, భేలముని.

కోలః—(పు) తలపుట్టె, బడి, తెప్ప, పంది,
చిఱుతపులి, (నీ) పిప్పలిచెట్టు, చవ్యమను
గంధద్రవ్యము, (న) రేగుపండు.

శైలః—(పు) పర్వతము, (న) తాతిపువ్వు,
రసాంజనము.

శీలం—(న) స్వభావము, సద్వృత్తనము.

నీలః—(పు) నలుపు, నీలపర్వతము, నీలుఁ
డనువానరుడు, నీలీ, (నీ) నీలిచెట్టు,
గుర్తు.

కూలం స్థూపే తటాకే చ
నై న్యపృష్ఠప్రతీరయోః,
తూలః పిచో భ వేత్తూలం
బ్రహ్మదారువిహాయసాః,
మూలమూద్యే శిఫాయాం
స్యాద్భునికుంజాం తి కేషు
చ. ౨౬.

శూలం ప్రహరణే మృత్యౌ
కేతనేరోగయోగయోః,
శూలాదుప్రవ థాస్థాయ
కీలకే పణ్యయోపితి. ౨౭.

స్థూలం స్యాత్ప్రీవరే కూపే
నిష్ప్రీజ్ఞే పునరన్యవత్,
అన్యో రసప్రభేదే స్యాద
మ్ని చాంగేరికాపథౌ.

శుక్లో యోగాంతరే శ్వేతే
శుక్లం రజతరేతసాః,

మల్లః పాత్రే కపాలే చ మ
త్స్యభేదే బలీయసి. ౨౯.

భల్లో భల్లి చ బాణే స్యాద్భు
ల్లో భల్లూక ఇష్యతే,
భల్లాత్ క్యాం చ భల్లి
స్యాత్కూల ఆర్ద్రే చ
సూరణే. ౩౦.

చుల్లచిల్లా మతా క్షిన్ననేత్రే
క్షిన్నాక్షి పిల్లవత్, ఆతా
పిని భవేచ్ఛిల్లశ్చిల్లి స్యా
ద్దాడవాస్తుకే. ౩౧.

చుల్లి చితాయాముద్ధానే
క్వచిద్వాద్యేఽప్యదీరితా,

కూలం—(న) దిబ్బ, తటాకము, నై న్యము
వెనుకభాగము, బద్ధు,

తూలః—(పు) దూది, (న) గంగ రావి
చెట్టు, ఆకాశము.

మూలం—(త్రి) మొదటిది, (న) వేరు,
మూలానక్షత్రము, పొదెల్లు, చేరువ.

శూలం—(న) శూలాయుధము, మర
ణము, జెండా, శూలరోగము, ఒక
గ్రహయోగము, (సీ) కొట్టు, వేశ్య.

స్థూలం—(త్రి) బలిసినది, సమూహము,
బుద్ధిహీనము.

అన్యః—(పు) పులుసు, అమ్మి, (సీ) చింత
పండు.

శుక్ల—(పు) పంచాంగ యోగవిశేషము,
తెలుపు, (న) వెండి, రేతస్సు.

మల్లః—(పు) ప్రమిదె, చెక్కిలి, మత్స్య
విశేషము, జెట్టివాడు.

భలః } (పు) బాణము, (పు) ఎలుగు
భల్లి } బంటు, (సీ) జడిచెట్టు, కాలము,
అల్లము, కందదుంప.

చుల్లః } (పిల్లశబ్దమువలె) (త్రి) తడికన్ను
చిల్లః } కలది, తడికన్ను, చిల్ల, (పు)
చీమరపిట్ట, చిల్లి, (సీ) చిట్టికూర.

చుల్లి—(సీ) చితి, ప్రాయ్యి, వాద్యవిశే
షము.

వల్లీ వీరుధి సంతానే వల్కులే
కుసుమాంతరే. 3౨.

ఖల్లీ తు హస్తపాదావమర్ద
నాఖ్యరుజి స్తృతా, ఖల్లో
వస్త్రప్రభేదే స్యాన్ని మ్నే
చర్మణి చాతకే.

ఆలుగల్లంతికాయాం చ కంద
భేదేఽపి భేలకే,

పీలుగజే ద్రుమే కాండే పర
మాణుప్రసూనయోః,
3౪. పీలుస్తాస్థిఖండే చ

మాలుః పత్రలతాస్త్రీయోః,
శాలుః కషాయద్రవ్యే స్యా
చోఽరకాఖ్యావ భేఽపి
చ. 3౫.

బలిశ్చామరదండే చ జరయా
శ్లఘచర్మణి, ఉదరావయ
వే దైత్యే కరపూజ్యోప
హారయోః. 3౬. గృహ
దారువిశేషే చ గంధకే
చ క్వచిన్నతః,

ఛోలా యానాంతరేనీల్యాం
మేలా స్యాన్తేలకే మషా.

ఇలా కళత్రే సౌమ్యస్య ధరి
త్యాగిం గపి వాచి చ,
కీలా క్షోణినిర్హతే శంకా
జ్వాలే చ కీలకత్. 3౭.

శిలా కునట్యాం దృఢది
ద్వారాధః సీతదారుణి,
శిలం శిలీ భవేదుంచే గం

వల్లీ—(సీ) తీలకై, సంతానము, నారచీర,
పుష్పవిశేషము.

ఖల్లీ—(సీ) రోగవిశేషము, ఖల్లః, (పు)
వస్త్రవిశేషము, వల్లపుతాపు, తోలు,
చాతకపక్షి.

ఆలుః—(పు) గిండిచెంబు, (న) ఆలుగడ్డ,
తెప్ప.

పీలుః—(పు) ఏనుగు, గొలుగు చెట్టు,
బాణము, అన్నిటికంటె చిన్నవస్తువు,
పుష్పము, తాటిచెక్క.

మాలుః—(పు) మకరికాపత్రము, స్త్రీ,
శాలుః—(పు) వగరువస్తువు, చోరకమను
నోపధి.

బలిః—(పు) సురటికట్టు, (సీ) ముడుతలు
పడని చర్మముగలవాడు, కడుపు
మీఁదిముడుత, బలిచక్రవర్తి, (పు)
పన్ను, పూజాద్రవ్యము, పంచమోపు
కట్ట, గంధకము.

ఛోలా—(సీ) ఉయ్యాల, నీలిచెట్టు.

మేలా—(సీ) కలయిక, మసి.

ఇలా—(సీ) బుధునిభార్య, భూమి, గోవు,
వాక్కు.

కీలా—(సీ) కీలశబ్దమువలె మోచేతి
దెబ్బ, మేకు, (పు) మంట.

శిలా—(సీ) మణిసిల, తాయి, గుప్తము
క్రిందపేసినపలక, (న) ఉంచువృత్తి,
శిలీ, (సీ) ఆడుపెట్టు.

దూపద్యం యథాక్ర
మం. 3౯.

తులా పలశలే రాశౌ భాండే
సా దృశ్యమానయోః,
గృహణాం దారుబద్ధా
యాం పీఠికాయామపీ
ష్యతే. ౪౦.

వేలా కాలే చ జలదేస్తీరసి
రవికారయోః, ఆక్షిప్తమ
రణే రాగే నీమ్ని వాచి
బుధస్త్రియాం. ౪౧. భో
జనేఽపీశ్వరాణాం
స్యాత్

యులా దహితరి స్తృతా,
ఆతపోర్తా జలూకా
యాంయులీ క్వాపి విలో
క్యతే. ౪౨.

కలా స్యాన్తులరై వృద్ధా
శిల్పదా వంశమాత్రకే,
షోడశాంశే చ చంద్రస్య
కలనా కాలభేదయోః
౪౩. కలం శుక్రే కలోఽ
జ్జీరేఽప్యవ్యక్తమధురధ్వ
నౌ,

లోలా జిహ్వకమలయోగ్లో
లశ్చలసత్పల్లయోః. ౪౪.
లీలాం విదుః కేలివిలాసభేలా
శృం గార భావ ప్రభవ
క్రియాసు,

హేలా మవజ్ఞానవిలాసయో
విశ్వకో—19

తులా—(నీ) నూలుపలముల తాయి,
తులారాశి, కుండ, సామ్యము, తక్కిండ,
దూలమున కడుగునవేయు దిమ్మె.

వేలా—(నీ) సమయము, చెలియలికట్ట,
ఉప్పెన, సుఖవగుమరణము, అనురా
గము, పొలమేర, వాక్కు, బుధుని
భార్య, ప్రభువులభోజనము.

యులా } — (నీ) కుమార్తె, ఎండమావులు,
యులీ } జలగ.

కలా—(నీ) వడ్డి, శిల్పాదివిద్యలు, భాగ్యము,
చంద్రునిలో, బదియా అవసాలు,
కూర్చుట, తొమ్మిదిగడియల కాలము,
(న) రేతస్సు. (పు) అజ్ఞివ్యాధి,
అవస్థ క్తమధురధ్వని.

లోలా—(నీ) నాలుక, లక్ష్మీ, (త్రి) చం
చలమైనది, అభిలాషగలది.

లీలా—(నీ) క్రీడ, ప్రేమాతిశయమున
వేషభాషణాదుల, బియుననుకరించు
ట, శృంగారచేష్ట, విధము.

హేలా—(నీ) తిరస్కారము, శృంగార

శ్చ

హాలా సుకాయాం నృపతే
చ హాలః, ౪౫.

గోలా సఖివద్ధలయోర్గోలం
లయోనుసారతః, పత్రాం
జనే కునట్యాం చ గోదా
వర్యాం చ మండలే.

అలిస్సురా పుష్పలిహా
రాళిస్తు విశదాశయే, అళిః
పంక్తా చ సఖ్యాం చ
నేతౌ చ పరిక్షీర్తితా. ౪౭.

కలిస్సాన్త్యలహే శూరే
కలిరంత్యయుగే యుధి,
ధూళిస్సంఖ్యాంతరే రేణౌ
దులిస్తు కమలే మనౌ.
మాళిః కిరీటే ధమ్మిలే కంకేళి
ద్రుమచూడయోః,
శాలిస్తు గంధమూర్జారే కల
మాదిషు చ స్మృతః.

పాళిః కర్ణలతాగ్రే ౭శ్రౌ పం
క్తావంక ప్రదేశయోః,
పాళిః ప్రస్థే చ యూకా
యాం జాతశ్శుస్త్రియా
మపి, ౫౦.

ఝిల్లీ స్వాదాతపరుచౌ వర్త్యా
ముద్వర్తనాంశుకే,
పల్లీ స్వాదజమోదాయాం
పుష్పభేదేపి వీరుధి.

పల్లీ కుటీగ్రామకయోః పల్లః
ఘాలకుఘాలకే,

చేష్టావిలాసము.

హాలా—(సీ) కల్లు, (పు) హాలుడను
రాజు.

గోలా—(సీ) చెలికత్తె, (త్రి) గుండ్రనిది,
(న) పత్రాంజనము, మణిశిల, (సీ)
గోదావరీనది, మండలాకారము.

అళిః—(సీ) కల్లు, తుమ్మెద.

అళిః—(పు) నిర్మలాంతఃకరణుడు, (సీ)
వరుస, చెలికత్తె, కట్ట.

కలిః—(పు) జగడము, శూరుడు, కలి
యుగము, యుద్ధము.

ధూళిః—(సీ) సంఖ్యాభేదము, దుష్టు.

దులిః—(పు) తా.బేలు, దులిమహాముని.

మాళిః—(ప్ర) కిరీటము, కొప్ప, (పు)
అశోకపృక్షము, (ప్ర) శిఖ.

శాలిః—(పు) జవ్వాదిపిల్లి, పైరులు.

పాళిః—(సీ) చెవితమ్మె, ఆయుధముల
వాయి, వరుస, గుడ్డు, ప్రదేశము,
కొండచరియ, పేను, మీసములుగల
యాడుది.

ఝిల్లీ—(సీ) ఎండవెలుగు, వత్తి, తుడి
చెడుగుడ్డ.

పల్లీ—(సీ) ఓమము, పుష్పవిశేషము,
తీగె.

పల్లీ—(సీ) గుడిసె, పల్లెటూరు, పల్లః,
(పు) ధాన్యపుబొట్ట.

తల్లి తలున్యాం తల్లమ్ జల
ధారాంతరేఽపి చ. ౫౨.

తల్లి—(స్త్రీ) యశావనవతి, తల్లః, (పు)
చెఱువు.

అథ లాంత స్త్రీవర్ణః.

లాంత స్త్రీవర్ణము.

కమలం సలిలే తామ్రే జలజే
శ్లోమ్ని భేషజే, మృగశే
దేఽపి కమలః కమలా
శ్రీవరస్త్రియోః. ౫౩.

కమలం—(న) జలము, రాగి, తామర
పూపు, వక్షమందలి యెఱ్ఱనిమాంసము,
(పు) ఒక తెగ జింక, (స్త్రీ) లక్ష్మీ, ఉత్తమ
స్త్రీ.

చపలః పారదే మీనే చోరకే
ప్రస్తకాంతరే, చపలో
వానరే నీచే దుర్విసీతేఽ
నవస్థితే, ౫౪. చపలం
క్షణికే శీఘ్రే చపలశ్చి
కురే చలే, చపలా కమలా
విద్యుత్పుం శ్చలీ విప్
లీమచ. ౫౫.

చపలః—(పు) పాదరసము, చేప, చండక
మను గంధద్రవ్యము, ఒక విధమగు
తాయి, శోఠి, (త్రి) నీచుడు, దుర్దా
ర్థుడు, సంచరించునది, (న) క్షణము,
శీఘ్రము, (పు) జుట్టు, (త్రి) చలించు
నది, (స్త్రీ) లక్ష్మీ, మెఱపు, అంకుటాలు,
విప్పలితీగ.

ఉపలః ప్రస్తరే రత్నే శర్క
రాయాం స్త్రుతోపలా,
ఉత్పలం మాంససూర్యే స్వా
త్కుష్ఠేందీనః యోఽపి.

ఉపలః—(పు) తాయి, రత్నము, (స్త్రీ)
మొఱపతాయి.

అనలో వసుభేదాగ్నా
వనిలో వసువాతయోః,

ఉత్పలం—(న) కాల్పుటకై మాంసమునకు
గుచ్చునుపకవి, చెంగల్వకోపు, నల్ల
కలువ. | అగ్ని.

అనలో వసుభేదాగ్నా
వనిలో వసువాతయోః,
శకలం త్వచి ఖండే స్వాద్రాగ
వస్తుని వల్కులే. ౫౬.
గరళం తు విషే మానే గర
ళం తృణపూలకే,

అనలః—(పు) వసువులలో నొకడు,
అనిలః—(పు) వసువులలో నొకడు,
వాయువు.

తరళశ్చపలే పిద్యే హరమధ్య
మణావపి. ౫౭. భాసురే

శకలం—(న) చర్మము, తునుక, రంజక
ద్రవ్యము, నారచీర.
గరళం—(న) విషము, పరిమాణము, గడ్డి
మోపు.

తరళః—(త్రి) చంచలమైనది, జారుడు,
(పు) నాయకమణి, మెఱయునట్టి, (స్త్రీ)

చాథ తరళా యవానీ
 సురయోర్మతా,
 సరళః పూతికాష్ఠే స్వాదు
 చారావక్రయోరపి. ౧౯.
 కపిలో మునిభేదే స్వాద్వా
 సుదేవే చ పావకే, కపిలా
 శింశుపాయాం చ రేణు
 కాగోవిశేషయోః, ౨౦.
 పుండరీకకరిణ్యాం చ పింగే
 తు కపిలోఽన్యవత్,
 పలలం తిలచూర్ణే స్వాత్పల
 లం పంకమాంసయోః.
 ౨౧. పలలో యాతుధా
 నే స్వా
 త్పటలం ఛదిషి వ్రజే, పిటకే
 నేత్రరోగే చ తిలకే చ
 పరిచ్ఛదే. ౨౨.
 జగలః పిష్టమద్యే చ మేదకే
 మదనద్రుమే, కిశవే
 ఛగల శ్చాగే ఛగలీ ఛాగ
 మాతరి. ౨౩. వృద్ధదారక
 ధైవజ్యే ఛగలం నీల
 వాసనీ,
 పిప్పలో బోధివృక్షే స్వా
 త్పక్షి భేదే నిరంగుళే.
 ౨౪. పిప్పలం వసనచ్ఛద
 వ్రభేదే సలిలే మతం,
 కణాయాం పిప్పలీప్రాక్తా
 ధవళస్సుందరే సితే. ౨౫.
 మహాక్షే చాథ ధవళీ

గంజి, కల్లు.

సరళః—(పు) దేవదారువృక్షము, (త్రి)
 గంభీరమైనది, తిన్నది.

కపిలః—(పు) కపిలముని, విష్ణువు, అగ్ని,
 (స్తీ) ఇరుగుండుచెట్టు, రేణుకయను
 గంధద్రవ్యము, కపిలగోవు, పుండరీక
 మను దిగ్గజముభార్య (త్రి) కపిల
 వర్ణముగలది.

పలలం—(న) తెలికపిండి, బురద, మాం
 సము, (పు) రాక్షసుడు.

పటలం—(న) ఇంటికప్పు, సమూహము,
 కురుపుబొబ్బ, నేత్రరోగము, బొట్టు,
 పరివారము.

జగలః—(పు) పిండితోఁజేయుకల్లు, కల్లు
 మడ్డి, మంగచెట్టు (త్రి) మోసగాడు.

ఛగలః—(పు) మేక, ఛగలీ (స్తీ) ఆడు
 మేక, బొద్దిచెట్టు, (న) నల్లనివస్త్రము.

పిప్పలః—(పు) రావిచెట్టు, బాతు, వేళ్లు
 లేగివాడు. (న) వస్త్రము, జలము,
 పిప్పలీ (స్తీ) పిప్పలితేగ.

ధవళః—(త్రి) సుందరమైనది, తెల్లనిది,
 (పు) ఆబొతు, ధవళీ (స్తీ) తెల్లని

సౌరభేయ్యా ముదీరితా,
కుశలం చోత్పలే ముక్తాఫ
లేఽపి బదరీఫలే. ౬౬.

కుశలశ్శిక్షితే డే మపర్యా
ప్తి సుకృ తేషు చ, కుశ
లం

ముసలం తు స్యాదయోఽ
గ్రే ముసలీ మతా. ౬౭.
తాళమూల్యామాఖుషర్ణి
గృహగోధికయోరపి,

నిచులో హిజ్జలతరానిచుశ్శు
నిచోలకే. ౬౮. నిచుళః
కవిభేదే స్యాద్వాసీరేస్థల
వేతనే,

పిచులో ఝూబుకే తూలే
హిజ్జలే జలవాయనే. ౬౯.

విపులః పృథులేఽగాధే మేరు
పశ్చిమభూధరే,

తుములః కలివృక్షే స్యాత్తు
ములం రణసంకులే. ౭౦.

బహుళః కృష్ణపక్షేఽగ్నా
వసితే బహుళా గవి,
ఏలాయాం నీలికాయాం
చ బహుళాః కృత్తికాసు
చ. ౭౧. బహుళం ప్రాజ్య
నభసో

ర్థాతులో మదనద్రుమే, మా
తుర్భూతరి ధుత్తూరే.

వ్రీహిభేదేఽపి మాతులః
కుటిలం వాచ్యనద్భుక్నే కు

యావు.

కుశలం—(న) కలువ, ముత్యము, రేగు
పండు.

కుశలః—(త్రి) నేర్పరి, (న) డేమము,
సమృద్ధి, పుణ్యము.

ముసలం—(న) రోఁకలి, ముసలీ (నీ) నేల
తాడిచెట్టు, ఎలుకజీడిచెట్టు, బల్లి.

నిచుళః—(పు) ఎఱ్ఱగన్నేరుచెట్టు, బురకా,
నిచుళుడలకవి, నీటిప్రబ్బచెట్టు, మెట్ట
ప్రబ్బచెట్టు.

పిచులః—(పు) పక్కెచెట్టు, దూది, ఎఱ్ఱ
గన్నేరుచెట్టు, నీరుకాకి.

విపులః—(త్రి) విస్తారమైనది, లోఁతైనది,
(పు) విపులపర్వతము.

తుములః—(పు) తాండ్రచెట్టు, (న) యుద్ధ
మందలి కలకలము.

బహుళః—(పు) కృష్ణపక్షము, ఆగ్ని, నల్ల
నిది, (నీ) ఆవు, ఏలకుటీరగ, నీలిచెట్టు,
(ని-బ) కృత్తికానక్షత్రము, (త్రి)
విస్తారము, ఆకాశము.

మాతులః—(పు) మంగచెట్టు, మేనమామ,
ఉష్ణేత్రచెట్టు, ధాన్యవికేషము.

కుటిలం—(త్రి) వంకరయైనది, (నీ) నది

టిలా సరిదంతరే,
జటిలస్తు జటాయుక్తే జటిలా
మాసికౌషధా. ౨౩.

సుతల ప్రతటా చేతి వాతా
భువిన్ద్యయే, స్యాతాప
ట్టాలికాబంధే తంతా
గుళికరే క్రమాత్. ౨౪
పిత్తశం తైజసద్రవ్యే పిత్తశః
పిత్తసంగతే, పిత్తశా
తోయపిప్పియాం

నిస్తలం వర్తులే చలే. ౨౫,
కుంతలస్సాన్యద్యవే దేశే కేశ
లాంగలయోరసి,
కంబళో నాగరాజే స్యాద్రజ
ప్రావరణే కృమా. ౨౬.
కంబళశ్చోత్తరాసంగే కం
బళం సలిలే మతం,

శంబళం కూలపాథేయమత్స
రేషు సమీరితం. ౨౭.

కందళం తు కపాలే స్యాదు
పరాగే నవాంకురే, కల
ధ్వనౌ కందళీ తు మృగ
వృక్షవిశేషయోః. ౨౮.

పింగళస్సాన్యస్తునౌ రుద్రే చం
డాంశోః పారిపార్శ్వకే,
నిధిభేదే కపాలగ్నౌ
పింగళః కపిలేన్యవత్. ౨౯.
కర్ణికాయాం చ
వేశ్మాయాం పింగళా
కుముదస్త్రియాం,

విశేషము.

జటిలః—(త్రి) జడలుగలది, (సీ) జటా
మాంసి.

సుతః } —(పు) (క్రమముగా) సుతల
ప్రతటః } లోకము ప్రతల లోకమును,
కోటవాకిలిమీఁది గృహము, చాచిన
వేళ్లుగల వాస్తమును.

పిత్తశం—(న) ఇత్తడి, (త్రి) వైత్యోదే
కముగలవాఁడు, (సీ) నీటిపిప్పలిచెట్టు.

నిస్తలం—(త్రి) గుండ్రనిది, చలించునది.
కుంతలః—(పు) యరధాన్యము, కుంతల
దేశము, వెండ్రుకలు, నాగలి.

కంబళః—(పు) సర్పవిశేషము, వనఁగుపైఁ
బఱచు చిత్రకంబళి, గొంగడిపురుగు,
ఉత్తరీయము, (న) జలము.

శంబళం—(న) ఒడ్డు, దారిబత్తెము, పర
శ్రేయము సహింపకుండుట.

కందళం—(న) తలపుట్టె, సూర్యాదిగ్రహ
ణము, త్రొత్తమొలక, అవ్యక్తమధుర
ధ్వని, కందళీ (సీ) ఒక తెగజింక, వృక్ష
విశేషము.

పింగళః—(పు) పింగళముని, శంకరుఁడు,
సూర్యుని ప్రక్కనుండు వేల్పు, నిధి
విశేషము, కోతి, అగ్ని, (త్రి) పింగళ
వర్ణమైనది, (సీ) తామరదుద్దు, వేశ్య,
దక్షిణదిగ్గజము భార్య.

జంగలో జలనిర్దుక్త దేశే
మాంసే చ జంగలం. ౮౦.

మంగళం శ్రేయసి శ్వేతదూ
ర్వామూమపి మంగళా,
సర్వాస్థరక్షణే చాపి మం
గళం మంగళః కుజే ౮౧.

కుండలం వలయే పాశే కుం
డలం కర్ణవేష్టనే, గుడూ
చ్ఛ్యాం కాంచనద్రా చ
కుండలీ సముదీరితా.

స్యాన్మండలం ద్వాదశ రాజకే
చ దేశే చ బింబే చ కదం
బకేచ, కుష్టప్రభేదేఽప్య
వసూర్యకే చ భుజంగ
భేదేశునిఁడలస్సన్యితే
స్యాదర్గళం తు కల్లోలేదండే
చాంతః కవాటయోః,

నిర్మలం విశదే విద్యాన్నిర్దా
ల్యాభ్రకయోరపి. ౮౨.

శౌష్మలశ్మమ్మ మాంసస్య
పణికే పిశితాశిని,

పాంసులః పుంశ్చలే శంభోః
ఖట్వాంగే పాంసులాభువి.

సంకులం వాచ్యవద్వాప్తే
విస్పష్టార్థవచస్యపి,

ఉజ్జ్వలో దీప్తస్త్రింగారవిశ
దేషు వికాశిని. ౮౬.

వంజులో వేతసాశోక తినిశే
ష్ట

జంగలః—(పు) మరుభూమి, (న) మాం
సము.

మంగళం—(న) శ్రేయస్సు, (నీ) తెల్ల
గటిక, (న) భనరక్షణము, (పు) అంగా
రికగ్రహము.

కుండలం—(న) చక్రాకారము, పాశము,
కర్ణాభరణము, కుండలీ (నీ) తిప్పతీగె,
రక్తకాంచనపుఁజెట్టు.

మండలం—(న) ద్వాదశరాజులు, ఇరువది
యామడలవెడల్పుగలతావు, సూర్యా
బింబములు, సమూహములు, కుష్ట
రోగవిశేషము, పరివేషము, (పు) సర్ప
విశేషము, కుక్క.

అర్గళం—(న) పెద్దయల, గడియమాను.

నిర్మలం—(త్రి) స్వచ్ఛమైనది, ధరించితీసి
వేసినది, అభ్రకము.

శౌష్మలః—(పు) ఎండుమాంస మమ్ము
వాడు, శౌష్మలుడు.

పాంసులః—(పు) విటుడు, శివునియాయు
ధము, (నీ) భూమి.

సంకులం—(త్రి) వ్యాపించినది, స్పష్టము
గాని వాక్యము.

ఉజ్జ్వలః—(త్రి) ప్రకాశించునది, (పు)
సింగారము, (త్రి) స్వచ్ఛమైనది, విప్పా
రునది.

వంజులః—(పు) ప్రబ్బుచెట్టు, అశోక చెట్టు,
నెమ్మిచెట్టు.

ధ మంజులం, నికుంజే శబలే
మంజౌ జలరంకౌ తు
మంజులః. ౮౭.

పింజలం తు హరిద్రాభే కుశ
పత్రే ౭పి పింజలం,
పుద్గలస్సుందరాకారే పుద్గల
శ్చాత్త దేహయోః. ౮౮.
జంభలో దేవతాభేదే జంబీరే
చాపి జంభలః,
కుంభిలస్సాస్థ్యలకే చోరే శ్లోక
చ్ఛామూహారే యుషే.

చండిలో నాపితే ఖ్యాతో
హరవాస్తుకశాకయోః,
గ్రంథిలో గ్రంథిసహితే కరీ
రద్రౌ వికంకతే. ౯౦.
వామిలో దాంభికే వామే
రామిలో రమణే స్తరే,
వార్దలం దుర్దినే మేలానం
దాయామపి వార్దలః.
తండులస్తు విడంగే స్వాధ్ధా
న్యాదినికరే ౭పి చ,
వృషలః కథితశ్శూద్రే చంద్ర
గుప్తే చ వాజని. ౯౧.
నిష్కలస్తు కలాశూన్యే నష్ట
బీజే తు వాచ్యవతే,
పాకలం కుష్టభైషజ్యే పాక
లో కుంజరజ్వరే. ౯౩.
పాచలో రాధనద్ర వ్యే ౭ప్య
నలానిలయోరపి,

మంజులం—(న) పొదరిల్లు, (త్రి) చిత్ర
వర్ణము, సుందరము, (పు) కూకురు
గుండంగిపిట్ట.

పింజలం—(త్రి) పచ్చనికాంతిగలది, (న)
దర్శు.

పుద్గలః—(త్రి) సుందరమైనది, (పు) య
మాత్త, శరీరము.

జంభలః—(పు) జంభలుండనుబుద్ధదేవుడు,
నిమ్మచెట్టు.

కుంభిలః—(పు) భార్య తోబుట్టువు,
కన్నపుదొంగ, పరుల శ్లోకభావముల
హరించువాడు, మత్స్యవిశేషము.

చండిలః—(పు) మంగలివాడు, శివుడు,
చక్రవర్తికూర.

గ్రంథిలః—(త్రి) కణుపులుగలది, (పు)
వెణుతురుచెట్టు, ములువెలగచెట్టు.

వామిలః—(త్రి) డాంబికుడు, ఎడమది.

రామిలః—(పు) భర్త, మస్తఘుడు.

వార్దలం—(న) మేఘావృతమగుదినము,
(పు) సిరాబుడ్డి.

తండులః—(పు) వాయువిడంగముచెట్టు
బియ్యము.

వృషలః—(పు) శూద్రుడు, చంద్రగుప్తుఁ
డనురాజు, గుట్టము.

నిష్కలః—(త్రి) కాంతిరహితము, వీర్య
పటుత్వము లేమి.

పాకలం—(న) చెంగల్వకోష్ఠ, (పు)
వీనుగుజ్వరము.

పాచలః—(పు) వండబడి పక్వముచేయఁ
బడినాస్తువు, అగ్ని, వాయువు.

మాచలో వందిచారే స్వా
ద్భ్రాహ్మే రక్షసి చామ
యే, ౯౪.

పాటలశ్వేతరక్తే స్వాదాసు
ప్రీహా చ పాటలః,
పాటలౌ పాటలాపి స్వా
దస్యాః పుష్పేపి పాటలం.
౯౫.

లోహలశ్చృంఖలా ధార్యే
భవేదవ్యక్తవాచిని,
కోహలో వాద్యభేదే స్వా
త్కోహళశ్చ మునావపి.

తైతిలో గండకే ప్రోక్తస్తే
తిలం కరణాంతరే,

హేమలస్పర్శకారే స్వా
త్కృకలానే శిలాంతరే.

శ్యామలో మేచకేశ్వతే

కోమలం మృదులే జలే,
కామలః కాముకే రోగే
మరుదేశవసంతయోః,

పేశలో రుచిరే దక్షే

గోకిలే ముసలే హలే,
కోకిలస్వాత్పరభృతి కోకిలం
బదరీఫలే. ౯౯.

గారిలో లోహచూరే స్వా
ద్గారిలో గౌరసరపే,

ఫేనిలస్వాదరిష్టేఽపి ఫేనిలం
బదరీఫలే. ౧౦౦. మద

మాచలః—(పు) స్తోత్రపాతకుడు, దొంగ,
మొసలి, రాక్షసుడు, రోగము.

పాటలః—(పు) తెలుపుమించిన యెఱుపు,
ఎఱువడ్లు, (స్త్రీ) కలిగొట్టుచెట్టు, (న) కలి
గొట్టుపూవు.

లోహలః—(త్రి) గొలుసుచే గట్టబడి
నది, స్పష్టముగా మాటలాడనివాడు.

కోహళః—(పు) వాద్యము, (బాకా),
నాట్యశాస్త్రమువ్రాసిన కోహళముని.

తైతిలః—(పు) ఖడ్గమృగము, (న) పం
చాంగకరణము.

హేమలః—(పు) బంగారుపనివాడు.
తోండ, బజపుడుతాయి.

శ్యామలః—(త్రి) నల్లనిది, (పు) రావి
చెట్టు.

కోమలం—(న) మృదువైనది, జలము.

కామలః—(పు) విలుడు, కామిలరోగము,
జలములేనితావు, వసంతర్తువు.

పేశలః—(త్రి) సుందరమైనది, సమర్థ
మైనది.

గోకిలః—(పు) రోకలి, నాగలి.

కోకిలః—(పు) కోయిల, (న) రేగుపండు.

గారిలః—(పు) ఉక్కుపాడి, తెల్లవాలు.

ఫేనిలః—(పు) పంకుడుచెట్టు, (న) రేగు
పండు, ఉమ్మెత్తకాయ, (త్రి) మరుగు

నస్య ఫలే చాపివాచ్య
 వత్సేవసత్యసి,
 శీవలాభ్యా చ శైవాలే శైలే
 యేఽపి చ శీవలం. ౧౦౧.
 శైవలం పద్మకామే చ శైవ
 లం చ జలాంచలే,
 శీతలా పుష్ప కాసీనే శైలజే
 మలయోద్భవే. భవేదాస
 నపర్ణ్యాం చ శీతలశ్శిశిరే
 ఽనన్యతే,
 కల్లోలో హర్ష ఉల్లోలే
 కల్లోలః పరిపంథిని.
 పటోలమోషధీన స్త్ర భి దో
 జ్యోతితాన్మం పటోల్యసి,
 కాకోలో విషభేదే స్వా
 ద్దోణికాకకులాలయోః.
 తమాలస్తీలకే ఖడ్గే తాపింఛే
 వరుణాద్రుమే,
 సువేలః ప్రణతే శాంతే సు
 వేః పర్వతాంతరే
 అవేలస్త్యపలాపే స్వాదవే
 లా పూగచ్ఛాకే,
 కపాలం శిరసోఽస్థి స్వా
 ద్దుటాదేశ్యకలే ప్రజే.
 ౧౦౬. కుష్మరోగ విశేషే
 చ
 గోపాలో గోపభూపయోః,
 కిట్టాలస్తామ్రకలే కిట్టాలో
 లోహాగూఢకే. ౧౦౭.

గలది.

శీవలః—(౨) నాఁచు, తాతిపువ్వు.

శైవలం—(౩) పర్వ కావ్యముచెట్టు, నీటి
పాచి.

శీతలం—(౩) పర్వత ధాతువిశేషము,
తాతిపువ్వు, గండము, (పు) సోమిద
పుఁజెట్టు, (త్రి) చల్లనిది.

కల్లోలః—(పు) సంతోషము, గొప్పతరం
గము, (త్రి) శత్రువు.

పటోలం—(౩) ఓషధివిశేషము, ఘూర్జర
దేశపుఁ బట్టుబట్టు, పటోలీ, (స్తీ) పొట్ల
కాయ.

కాకోలః—(పు) గరళవిశేషము, బొంత
కాకి, కుమ్మరివాఁడు.

తమాలః—(పు) తిలకము, ఖడ్గమృగము,
చీకటిమ్రాసు, ఉలిమిరిచెట్టు.

సువేలః—(త్రి) నమ్ముడు, శాంతుడు,
(పు) సువేలపర్వతము.

అవేలః—(పు) మఱుగుమాట, పోక
పొడి.

కపాలం—(౩) తలపుట్టె, కుండ మున్నగు
వానిపెంకు, సమూహము, కుష్మరోగ
భేదము.

గోపాలః—(పు) గొల్లవాఁడు, రాజు.

కిట్టాలః—(పు) రాగిపాత్రము, ఇనుప
చిట్టెము.

పాతాళం నాగలోకే స్వా
తాతాళం బడబానలే,
ప్రవాళో నల్లకీరంజే విదు
మే నవపల్లవే. ౧౦౮.

ఆరాళః కుటలే స్వగ్రనే సమ
దదంతేని,

కరాళో దాతురే తుంగే క
రాళంచకురేకే. ౧౦౯.

కరాళో ధూణతైలేపి

కరాళో భీషణేఽన్య
వతో,

శృగాలో జంబుకే దైత్యే
శృగాలీం డమరే విదః.

కులాలః కుంభకారే స్వా
త్కుక్కుభేకాశీకేఽపి చ,

కుద్దాలో యుగపత్రే స్వా
త్కుద్దాలో భూమిదార

కే. ౧౧౦.

బిడాలో నేత్రపిండే చ బి
డాలోఽపి మృగాంతరే,

జంబాలం శైవలే పంకే

కీలాలం రుధిరే జలే. ౧౧౧.

వంతాల శూరయుద్ధే స్వా
న్నైకాయాం చ ఖని

త్రకే,

ఆభీలం చైవ కృచ్ఛే స్వా
దాభీలం చ భయానకే.

నాభీలం నాభిగర్భంజే వం
క్షణేచోత్తమస్త్రియాం,

పాతాళం—(న) పాతాళలోకము, బడ
బాగ్ని.

ప్రవాళః—(పు) వీణాదండము, పగడము,
చిగురుటాకు.

ఆరాళః—(త్రి) వంకరైచది, (పు) యక్ష
ధూపము, మదపుటేనుగు.

కరాళః—(త్రి) విట్టపండ్లవాడు, ఎత్తె
నది, (న) నల్లగగ్గెరచెట్టు, (పు) సర్వ
రసమునూనె, (త్రి) భయంకరమైనది.

శృగాలః—(పు) నక్క, రాక్షసుడు, శృ
గాలీ, (నీ) దేశోపద్రవము.

కులాలః—(పు) కుమ్మరివాడు, గంప
పులుగు, గ్రుడ్లగూబ.

కుద్దాలః—(పు) కాంచనపుఁజెట్టు, గుద్దలి.

బిడాలః—(పు) కనుగుడ్డు, పిల్లి.

జంబాలం—(న) నాచు, బురద.

కీలాలం—(న) నెత్తురు, జలము.

వంతాలః—(పు) శూరులయుద్ధము, ఓడ,
గడ్డపాఱ.

ఆభీలం—(న) కష్టము, భయానకరసము.

నాభీలం—(న) నాభిలోనికణితి, ఉత్తమ
స్త్రీయొక్కపొత్తిడుపు తొడలమధ్య
భాగము (గజ్జ).

ఉత్కుల్లః కరణే స్త్రీణాము
త్తాలే చ వికస్వరే.

శయాభస్మాద్యదజగరే నిద్రా
శీలేఽపి కుక్కురే,

శ్రద్ధాభుద్ధోహది న్యాం చ
శ్రద్ధావతి తు వాచ్యవ
త్. ౧౧౫.

లాంగూలం మేహనే పుచ్చే
శార్దూలో రాక్షసాంతరే,
వ్యాఘ్రే చ పశుభేదే చ
సత్తమే తూత్తరస్థితః.

వాతూలో వాత సంఘాతే
వాతలే మారుతాసహే,

కుకూలం శంకుసుకీర్ణ శ్వభే
చాపి తుషానలే, కుకూల

స్నాన్యీ

ద్ధుకూలం తు త్వామే సూ
త్థాంశుకేఽపి చ,

జంబూలో జంబువిటపే జం
బూలః క్రకచచ్ఛదే.

చత్వాలో హోమ కుండే
స్యాద్దర్భే

చోత్తాల ఉత్కలే, శ్రేష్ఠేఽపి
వికరాశేఽపి స్నాన్యదత్తాలః
స్వవంగమే.

చూడాలా తూచ్ఛటాయాం
స్నాన్య చూడావతి చ వా

చ్యవత్,

విశాలా త్వంద్రవారుణ్యాం

ఉత్కుల్లః—(పు) రతిబంధవిశేషము, (త్రి)
అధికమైనది, వికసించినది.

శయాభుః—(పు) కొండచిలువ, (త్రి)
నిద్రించుస్వభావముగలది, శునకము.

శ్రద్ధాభుః—(పు) వేషాభగలస్త్రీ, (త్రి) శ్రద్ధగలది.

లాంగూలం—(ద) శిశ్నము, తోక.

శార్దూలః—(పు) రాక్షసుఁడు, పెద్దపులి,
శరభమృగము, (ఉత్తరపదమైనచో)
శ్రేష్ఠుఁడు.

వాతూలః—(పు) వాయుసమూహము,
(త్రి) వాతపదార్థము, వాయువు
సహింపనిది.

కుకూలం—(న) వసినాటినగుంట, కుమ్ము,

దుకూలః—(న) పట్టుబట్టు, సన్ననివస్త్రము,

జంబూలః—(పు) నేరేడుచెట్టు, మొగలి
చెట్టు.

చత్వాలః—(పు) హోమకుండము, గర్భ
ము.

ఉత్తాలః—(త్రి) అధికమైనది, శ్రేష్ఠమై
నది, తొట్టుపాటుగలది, పొడవైనది.

చూడాలా—(స్త్రీ) గుండ్రనితుంగమునై,
(త్రి) జుట్టుగలది.

విశాలా—(స్త్రీ) పెద్దపాపర చెట్టు, ఉజ్జ

వికాలోజ్జయినీపురి.౧౨౦.
వికాలో వృక్ష భేదేఽపి
వికాలః పృథులేఽన్యనత్,
మేఖలా ఖడ్గబంధే స్యాద్ధాం
చీకై లనితంబయోః.౧౨౧
శృంఖలా పుంసృటీనస్త్రబంధే
ఽపి నిగళేఽపి చ,
కుచేలావిధవస్థ్యాం స్యాత్కు
చేలస్తు కువాససి. ౧౨౨.
అచలా వసుధాయాం స్యాద
చలశ్చై లకీలయోః,
చంచలా తు తటిల్లత్త్వోశ్చం
చలః కాముకేఽనిలే
ఇల్వలాస్తారకాభేద ఇల్వలో
దైత్యమత్యయోః,
పిచ్చిలా శాల్మలీసింధుభేదపో
తకికాసు చ. ౧౨౪.పిచ్చి
లా శింశు పాయాం చ
పిచ్చిలో విజిలేఽన్యనత్,
సప్తలా పాటలా గుంజానన
మాలికయోగపి. ౧౨౫
భవేచ్ఛక్తమాయాం చ
మహిళా భీమగుండయోః
సిద్ధలా మత్స్యచూర్ణే స్యా
త్సిద్ధలశ్చ కిలాసిని.
సంధిలా తు సుగంగాయాం
నదీమందిరయోరపి,
రసాలా మార్జి కాయాం స్యా
జ్జహ్వదూర్వావిదారిషు.

యినీపట్టణము, (పు) వృక్షవిశేషము,
(త్రి) విస్తారమైనది.
మేఖలా—(స్త్రీ) కత్తిపిడికిఁ గట్టినత్రాడు,
మొలత్రాడు, కొండమధ్యభాగము.
శృంఖలా—(స్త్రీ) పురుషులమొలత్రాడు,
కానెకోక, గొలుసు,
కుచేలా—(స్త్రీ) పాటచెట్టు, (పు) చినిగిన
వస్త్రము.
అచలా—(స్త్రీ) భూమి, (పు) పర్వతము,
మేకు,
చంచలా—(స్త్రీ) మెఱపు, లక్ష్మి, (పు)
విటుడు, వాయువు.
ఇల్వలాః—(స్త్రీ) (వి.బ) మృగశిరా నక్ష
త్రముపై నుండు చిన్నచుక్కలు, (పు)
ఇల్వలాసురుడు, మత్స్యవిశేషము.
పిచ్చిలా—(స్త్రీ) బూరుగుచెట్టు, పిచ్చిలా
నది, అడుపిచ్చుక, ఇరుగుడు చెట్టు,
(త్రి) జిడ్డుగలది.
సప్తలా—(స్త్రీ) కలిగొట్టుచెట్టు, పూసగురు
గింజచెట్టు, విరజాజిచెట్టు, సాంబ్రాణి
చెట్టు.
మహిళా—(స్త్రీ) స్త్రీ, ప్రేంకణముచెట్టు.
సిద్ధలా—(స్త్రీ) రొయ్యపొట్టు, (త్రి)
పొడలరోగము.
సంధిలా—(స్త్రీ) కన్నము, నది, గృహము.
రసాలా—(స్త్రీ) సంబారువులవేసి పక్షము
చేసినపెరుగు, నాలుక, గఱికి, తెల్ల

రసాలం సిల్ప కే జోలే
రసాలశ్చేతుమాతయోః,

విమలా శీతలా యాం స్వా
ద్భవో భదే చ నిర్మలే.
౧౨౮. విమలే

చామలా లక్ష్మ్యమమలం విశ
దేభక్తే,

శ్రీఫలీ నీలికా థా త్యోర్ధ
లూరే శ్రీఫలః స్త్రుతః
పాతలీ వాగుర యాం స్వా
న్నారీ మృత్యా త్ర భేద
యోః,

జాంగలీ శూకశింఖ్యాం
స్వాజ్ఞాంగలశ్చ కపింజలే.

లాంగలీ జలపిప్పల్యాం లాం
గలం కుసుమాంతరే,
నీరేఽసి లాంగలం తాళ
గృహదారువిశేషయోః.

అంగులీ కరకాఖాయాం కర్ణి
కాయాం గజస్త్వచ,

జాంగులీ విషవిద్యాయాం
జాంగులః జాలినీఫలే

కదలీ వైజయంత్యాం చరం
భాయాం హరిణాంతరే,
కదళాళాల్తలీ బ్రాహ్మిణీంబి
కాసు చ కథ్యతే. ౧౩౩.

నకులీ కుక్కుటిమాంస్యోర్మ
కులః పాండవే పశౌ

నాకులీ కుక్కుటికందే నా

నేలగుమ్మడుచెట్టు, (న) చిల్లమడ్డి,
బాలెంతజోలు, (పు) చెఱకు, మామిడి
చెట్టు.

విమలా—(నీ) సోమేందచెట్టు, నిర్మలమైన
భూవిశేషము (త్రి) నిర్మలమైనది.

అమలా—(నీ) లక్ష్మి, (న) నిర్మలమైనది,
అభ్రకము.

శ్రీఫలీ—(నీ) నీలిచెట్టు, ఉసిరిక చెట్టు,
(పు) మారేడు చెట్టు.

పాతలీ—(నీ) వల, స్త్రీ, ఒకవిధమగుమంటి
కుండ.

జాంగలీ—(నీ) దూలగొండిచెట్టు, జాం
గలః (పు) కపుజపిట్ట.

లాంగలీ—(నీ) నీరుపిప్పలి, (న) పుష్ప
విశేషము, నాంగలి, తాటిచెట్టు, ఇంటి
దూలము.

అంగులీ—(నీ) వ్రేలు, ఏనుగుతుండము
చివర.

జాంగులీ—(నీ) విషముఁబోగొట్టునద్య,
(న) పొట్లకాయ.

కదలీ—(నీ) తెక్కెము, అరటిచెట్టు, జింక
లలో భేదము, కదళా, (నీ) బూరుగు
చెట్టు, పొన్నగంటికూర, కోలపొన్న
లేక దుండిగఁపుఁజెట్టు.

నకులీ—(నీ) కోడిపెట్టు, జటామాంసి, (పు)
నకులుడు, ముంగిస.

నాకులీ—(నీ) ఓషధివిశేషము, చవ్వమను

కులీ చవ్యతార్షయోః,
నైపాలీ నవమాలీమనశ్శిలా
సువహాసు చ,
తాంబూలీ నాగవల్వ్యాం చ
తాంబూలం క్రముకేఽపి
చ. ౧౩౫.

పాంచాలీ పుత్రికారీత్యోః
పాంచాలో జనదేశయోః,

శాల్మలీ తరుభేదే స్యాద్ద్విప
భేదేఽపి శాల్మలీ. ౧౩౬.

కేవలో జ్ఞానభేదే స్యాత్కే
వలం వై కకృత్స్నయోః,
నిర్ణీతే కేవలం ప్రోక్తం
కేవలః కుహనే క్వచిత్.

కాహలీ తు తరుణ్యాం స్యా
త్కాహళం భృశశుష్క
యోః. వాద్యభాండవిశే
షే తు కాహళాకాహళః
ఖలే.

గండాలీ వరటాభద్రాశతీషు
కథితో బుధైః,
అంజలీ కుడపే విద్యాదంజలిః
కరసంపుటే. ౧౩౯.

అథ లాంతశ్చతుర్వర్ణః.

మదకలస్సౌన్నత్యేభే మదేనా
వ్యక్తవాచి చ,
భవేత్కలకలస్సర్జరసే కోలా
హలేఽపి చ. ౧౪౦.

గంధర్వవ్యము, సన్నశాస్త్రము.
నైపాలీ—(సీ) విరజాజచెట్టు, మణశీల,
నల్లవావిలిచెట్టు.
తాంబూలీ—(సీ) తమలముతీగ, (న)
పోకచక్క.

పాంచాలీ—(సీ) బొమ్మ, పాంచాలీరీతి
(పు) పాంచాలజాతివాడు, పాంచాల
దేశము.

శాల్మలీ—(సీ) బూరుగుచెట్టు, శాల్మలీ
ద్విపము.

కేవలః—(పు) జ్ఞానవిశేషము, (న) ఒక్కటి,
అంతయు, (త్రి) నిర్ణయింపబడినది,
(పు) కుత్సితుడు.

కాహలీ—(సీ) యశావనస్త్రీ, (న) అతిశ
యము, (త్రి) ఎండినది, (సీ) వాయించు
కుండ, (త్రి) దుర్వాధుడు.

గండాలీ—(సీ) కందిరీగ, నాగముస్తై,
గంటకచోరము.

అంజలీ—(సీ) మానెడుకొలత, దోసిలి.

లాంత చతుర్వర్ణము.

మదకలః—(పు) మదపుటేనుగు, మదముచే
నవ్యక్తమైనమాట.

కలకః—(పు) యక్షధూపము, కలకల
ధ్వని.

స్పృతో విచికిలో మల్లిప్ర
భేదే దమనేపి చ,

బృహన్నలో గుడాకేశే
మహాపాటగశేపి చ.

పరిమళో విమర్దే చ స్వాన్న
సోహరగంధవత్, రతో
పమర్దవికసద్దేహ రాగాది
సౌరభే, ౧౮౨.

యవఫలః స్పృతో వేణౌ
మాంసీకుటజయోగపి,

ముక్తాఫలం తు కర్పూరే
మాత్తీకే లవలీఫలే,

సదాఫలం స్కంధఫలే నారి
కేశేఽప్యుదంబరే,

విదుః కర్తఫలం కర్తరంగ
కర్తవిపాకయోః, ౧౮౩.

మృత్యుఫలో మహాకాలే
కదళ్యాంమృత్యుఫల్యపి,

భవేద్వాయుఫలం శక్రకా
ర్దుకే కరకేపి చ, ౧౮౪.

హాలాహలో విషేజ్యేష్ఠ్యాం
హయాలాలా హ్వయోని
గే,

కుతూహలం కౌతుకే స్యా
త్ప్రశస్తే చ కుతూహలం.

దళామలం దమనకే తథా
మరువకేపి చ,

మహాబలం సీసకేపి బలా
ధ్యేపి. మిరణ్డే, ౧౮౫.

భవేదతి బలాయాం చ

విచికిలః—(పు) మల్లె చెట్లలో భేదము,
దవనము.

బృహన్నలః—(పు) అద్దముడు, పెద్ద
కిక్కునగడ్డి.

పరిమళః—(పు) లాయిపి, సుగంధము,
రతిసమర్థములన నలగిన మైవూతా
దులతావి.

యవఫలః—(పు) వెదురు, జటామాంసి,
కొడిసెచెట్టు.

ముక్తాఫలం—(న) కప్పరము, ముత్య
ము, వెన్నెలతీగ యొక్కపండు.

సదాఫలం—(న) కొబ్బరిచెట్లలో భేదము,
కొబ్బరిచెట్టు, మేడిచెట్టు.

కర్తఫలం—(న) కర్తరంగఫలము, కర్త
ఫలము.

మృత్యుఫలః—(పు) ముసిడిచెట్టు, మృత్యు
ఫలీ (సీ) అరటిచెట్టు.

వాయుఫలం—(న) ఇంద్రధనుస్సు, వడ
గల్లు.

హాలాహలః—(పు) విషము, బల్లి, నల్లి,
కండ్లపాము.

కుతూహలం—(న) ఉత్సాహము, (త్రి)
శ్రేష్ఠమైనది.

దళామలం—(న) దవనము, మరువము.

మహాబలం—(న) సీసము, (త్రి) బలవం
తుడు, (పు) వాయువు, (సీ) నలితడ
చెట్టు.

భరమాలో బలాహకే, ధూ
మేఽపి

కందరాశస్యాత్పర్క టీగర్థ
భాండయోః. ౧౮౮.

మహాకాళస్త్రిణయనే కింపాకే
ప్రమథాంతరే,

మహానీలో భృంగరాజే మణి
నాగవిశేషయోః. ౧౮౯.

భవేద్భూమిఫలాభిఖ్యామలకీ
నీపవృక్షయోః,

జలాంచలం స్త్రుతం వారినిర్గ
మే కైపలేఽపి చ ౧౯౦.

గండకైలో లలాటే స్థా
చ్యుతస్థూలోపలే గిరేః,

ఉలూఖం గుగ్గులద్రా ఖం
డన్యరేఽప్యలూఖం.

చక్రవాళోఽద్రిభేదే స్థా
చక్రవాళం తు మం
డలే,

స్త్రుతః పోటగళః కాశే నశే
పోటగళో ఝమే. ౧౯౧.

హస్తిచల్లోఽభ్రమాంతం కే
హస్తిచల్లో వినాయకే,

భస్మతూలో గ్రామకూకే
వాంసువరేహిమేఽపి చ.

వాతకేళిః కలాలాపే పిద్ధా
నాం దంతలేఖినే,

కమండులు స్థాత్పర్కరకే
పర్కటిపాదమేఽపి చ.

భరమాలః—(పు) మేఘము, పొగ.

కందరాళః—(పు) జువ్వి, కలుజువ్వి.

మహాకాళః—(పు) శివుడు, కాంజీరము
చెట్టు, ప్రమథగణములలో నొ
కడు.

మహానీలః—(పు) గుంటగలగరచెట్టు, నీల
మణి, మహానీలమును సర్పము.

బహుఫలః—(పు) ఉసిరికచెట్టు, కడిమి
చెట్టు,

జలాంచలం—(న) నీరు పోవుతూము,
నాచు.

గండకైలః—(పు) నుదురు, కొండనుండి
జారిన పెద్దతాయి.

ఉలూఖం—(న) గుగ్గిలపుంజెట్టు, తోలు.

చక్రవాళః—(పు) చుట్టుకొండ, (చ) వల
యాకారము.

పోటగళః—(పు) తెల్లు, కిక్కసగడ్డి,
చేప.

హస్తిచల్లః—(పు) విరావతము, వినాయ
కుడు,

భస్మతూలః—(పు) గ్రామరకూకా వాము,
నానతుంగ, మంచు.

వాతకేళిః—(పు) తుమ్మెద, దంతతుత
ములు.

కమండలుః—(పు) గిండివంటి పాత్రము,
జువ్విచెట్టు,

అక్షమాలాక్షసూత్రే స్వాద
 రంధత్యామపి స్పృతా,
 మణిమాలా స్పృతా హారే
 స్త్రీణాం దంతక్షతాంతరే.
 ధ్వనిమాలా స్పృతా వేణౌ
 కాహాభావీణయోరపి,
 రజస్వలా పుష్పవత్కాంతం నై
 రిథే తు రజస్వలః. ౧౫౬.
 ఏకాష్ట్రీలామపి ప్రామాణ్యవ
 మల్లోష్ట్రవధీభిదోః,
 అతిబలా బలాభేదే ప్రబలేఽ
 తిబలో మతః. ౧౫౭.
 భద్రకాలీ తు గంధోభ్యా
 ముమాయామోషధీభిది,
 హరితాలీ నభోరేఖా దూ
 ర్వా ఖడ్గలతాసు చ,
 అంకపాలీ స్పృతా కోట్యాం
 ధాత్రికాపరిరంభయోః,
 గంధఫలీ ప్రియంగౌ స్వా
 త్కోరకే చంపకస్య చ.

అథ లాంతః పంచవర్ణః.

అనుతీబల ఇత్యాఖ్యా కన్యా
 పాలకయజ్ఞనోః,

స్వాత్పాండుకంబల శ్వేత్వతకం
 బలే చ శిలాంతరే. ౧౬౦.

ఏకకుండల ఇత్యేషసానందిని
 ధనాధిపే,

భవేదుద్దండపాలస్తు సర్ప

అక్షమాలా—(స్త్రీ) జపమాల, అరుంధతి,

మణిమాలా—(స్త్రీ) రత్నహారము, స్త్రీల
 దంతక్షతము.

ధ్వనిమాలా—(స్త్రీ) వెదురు, ఊదెడి
 బూర, వీణె.

రజస్వలా—(స్త్రీ) రజస్వలయైనస్త్రీ, (పు)
 దున్నపోతు.

ఏకాష్ట్రీలా—(స్త్రీ) బకపుష్పపురజెట్టు, చిటు
 బొద్దిచెట్టు.

అతిబలా—(స్త్రీ) ముత్తవ పులగ చెట్టు,
 (త్రి) మిక్కిలి బలముగలది.

భద్రకాలీ—(న) కందిరీగ, పార్వతి,
 ఓషధీవిశేషము.

హరితాలీ—(స్త్రీ) ఆకాశరేఖ, గజీక,
 వెద్దకత్తి.

అంకపాలీ—(స్త్రీ) వేదికయను గంధ
 ద్రవ్యము, వెంపుడుతల్లి, కౌగిలింత.

గంధఫలీ—(స్త్రీ) ప్రేంకణపురజెట్టు, సంపంగి
 మొగ్గ.

లాంత పంచవర్ణము.

అనుతీబలః—(పు) శూద్రజాతివిశేషమునఁ
 బుట్టిన కన్యాపాలుండనువాడు, సోమ
 యూజి.

పాండుకంబలః—(పు) తెల్లకంబలి, శిలా
 విశేషము.

ఏకకుండలః—(పు) బలరాముడు, కుబే
 రుడు.

ఉద్దండపాలః—(పు) సర్ప విశేషము,

మత్స్యప్రభేదయోః.
కృపీటపాలమిచ్ఛంతి కేనిపాత
సముద్రయోః,
భవేత్సుతతాళీ తు దూతి
కాయాంశిరస్సృజి. ౧౬౨.

అథ వాంతవర్ణః.
వః ప్రచేతసి జానీయాదివార్థే
చ తదవ్యయం.
స్వం జ్ఞాతావాత్సధనయోరా
త్తీయే చ ప్రచక్షతే. ౧.

అథ వాంతోద్వివర్ణః.
భవస్సంసారసంప్రాప్తి శ్రేయ
శ్శంకరజన్మసు,
దవో దావ ఇవ ఖ్యాతో
వనాగ్నివనయోఃపి. ౨.
ద్రవః ప్రద్రావరసయోద్ధతౌ
నర్తజీ విద్రవే,
ధవః పత్నో నరే ధూర్తే
వృక్షభేదేఽపి కీర్తితః. ౩.
జవో వేగిని వేగేస్యాదోధృ
పుష్పే జవా మతా,
లవో లేశే విలాసే చ ఛేద
నే రామనందనే. ౪.
స్వవః కారండవే భేకే కులకే
భేలకే కపా, శబ్దే పుత
గతౌ ప్లక్షే చండాలజల
కాకయోః. ౫. ప్లవం గంధ
తృణే ప్రోక్షం కైవర్తి

మత్స్యవిశేషము.
కృపీటపాలః—(పు) ఓడ తెడ్డు, సము
ద్రము.
సురతతాళీ—(సీ) తార్పడుకత్తె, తల
లోని దండ.

వాంత వర్ణము.
వః—(పు) వరుణదేవుడు, (అవ్య) ఇవా
ర్థము.
స్వం—(ష్వ) జ్ఞాతి, తాను, ధనము,
(త్రి) తనది.

వాంతోద్వివర్ణము.
భవః—(పు) సంసారము, పొందుట, శుభ
ము, శివుడు, పుట్టుక.
దవః—(పు) (దావశబ్దమువలె) దవాన
లము, వనము.
ద్రవః—(పు) యుద్ధమువలనఁబొలుట,
తడి, వెళ్లుట, పరిహాసము, కాలుట.
ధవః—(పు) భర్త, మనుష్యుడు, విటుఁ
డు, సంచివృక్షము.
జవః—(త్రి) వేగముగలది, (పు) వేగము,
(సీ) దాసానిచెట్టు.
లవః—(పు) స్వల్పము. విలాసము, కో
యుట, లవుడు.
ప్లవః—(పు) కన్నె లేడి, కప్ప, కాకితుమ్మిక
చెట్టు, తెప్ప, కోతి, పుతస్వరము,
దాటుట, జ్వలించెట్టు, మాలవాడు,
నీరు కాకి, (న) వాసనగడ్డి, కయివడి
మున్నె.

జీవాత్తన్యసి కీర్తితః, జీ
వా జీవంతి కా భూమి
మార్విశించిత వృత్తేషు.
౧౩. సచాయామపి జీవా
స్యాజ్జీవం స్యాజ్జీవితేఽపి
చ,

భావస్వభావేభిప్రాయే చే
ష్టాసత్తాత్తజన్మసు. ౧౪.
క్రియాల్లిగా పదార్థేషు
బుధజంతువిభూతిషు,

దేవస్సరే ఘనే రాజ్ఞి దేవ
మాఖ్యాతమింద్రియే.
౧౫. దేవీభట్టారికాయాం
చ తేజనీస్ఫలక్మయో
రపి,

సత్త్వం గుణే పిశాచాదా
బలేద్రవ్యస్వభావయోః.
౧౬. ఆత్మత్వే న్యచసా
యే చ చిత్తే ప్రాణేషు
జంతుషు,

సాంత్యం సామని దాక్షిణ్యే
కణ్వం పాపే మునౌ విదుః.
కణ్వం పాపే సురావీజే

బిల్వం తు శ్రీఫలే శలే,

తత్త్వం వాద్యప్రభేదే న్యా
త్స్వరూపే పరమాత్మని,
ప్రాస్వఖర్వావిమా శబ్దావ
త్పార్థే వామనార్థకే,

వింటినారి, భూషణస్వని, బ్రతుకు
తెరువు, వస, (న) బ్రదుకు.

భావః—(పు) స్వభావము, అభిప్రాయము,
చేష్ట, ఉండుట, ఆత్మ, పుట్టుక, క్రియ,
విలాసము, శబ్దార్థము, విద్వాంసుఁడు,
జంతువు, సంపద.

దేవః—(పు) దేవత, మేఘము, రాజు,
(న) ఇంద్రియము, దేవీ, (నీ) రాణి,
చాగచెట్టు, పిక్కచెట్టు.

సత్త్వం—(న) సత్త్వగుణము, పిశాచా
దులు, బలము, పృథివ్యాదిద్రవ్యములు,
స్వభావము, దేహబలము, ప్రయత్న
ము, మనస్సు, ప్రాణము, జంతువు,
[మాటము.

సాంత్యం—(న) సామోపాయము, మొగ
కణ్వం—(న) పాపము, (పు) కణ్వముని.
కణ్వం—(న) పాపము, కల్లుదీయు పదా
ర్థము.

బిల్వం—(న) మారేడుకాయ, ఏదుపంది
ముల్లు.

తత్త్వం—(న) వాద్యవిశేషము, ఆకా
రము, పరమాత్మ.

ప్రాస్వః } — (పు) స్వల్పమైనది, కుటుచ
ఖర్వః } — యైనది.

విశ్వం సమస్తై జగతి విశ్వేదే
వేఽపి నాగరే. ౧౯. పశ్వా
చాతివిషాయాం స్యా

దశ్యః పూర్ణవేదానోః,
పాశ్చ్యః కథాధరే చక్రోపాం
తే పద్మగణేఽపి చ. ౨౦.

ప్రాధ్వం సుప్రణతే చాతిదూర
వర్తని బంధనే,
పక్ష్యం పరిణతేఽపి స్యాద్విసా
శాభిముఖేఽపి చ. ౨౧.

ద్వంద్వం రహస్యే కలహే
ద్వంద్వం మిథునయుగ్మ
యోః,

ఉర్ధ్వం స్యాదుచ్ఛ్రితే తుంగే
చోపరిష్టాదపి స్త్రుతం.

ద్యువద్ద్యోస్త్వర్గలోకేఽపి
గగనేఽపి ప్రకీర్తితః,

అవిశ్వైలే రహా మేషే భవే
స్తూపికంబళే. ౨౩. ఋతు

మత్యామపి ప్రోక్తా
శివిరూర్జై నృపాంతరే,

కవిః కావ్యకరే సూరౌ కవి
ర్వాల్లికిశుక్రయోః. ౨౪.

కవీ ఖలీనే కథితా
చవిశ్వోభారచోర్హతా,

గ్రీవా తు కంధరాయాం
స్యాత్తచ్చిరాయామపి

స్త్రుతా. ౨౫.
లట్యా కరంజభేదే స్యాత్పథే

విశ్వం—(స) సమస్తము, జగము, (పు)
విశ్వేదేవులనుగణదేవతలు, శొంతి, (సీ)
అతివస. [ఋము.

అశ్వః—(పు) అశ్వజాతిపురుషుడు, గు
పాశ్చ్యః—(న్న) చంకలక్రింది భాగము,

(స) చక్రముయొక్క అంచు, ప్రక్క
యొను కల గుంపు.

ప్రాధ్వం—(త్రి) అనుకూలమైనది, (స)
మిక్కిలి దూరమార్గము, కట్టుట.

పక్ష్యం—(త్రి) పండినది, నశించుటకు సిద్ధ
మైనది.

ద్వంద్వం—(స) రహస్యము, ద్వంద్వ
యుద్ధము, భార్యాభర్తలు, జంట.

ఉర్ధ్వం—(త్రి) పొడవైనది, ఉన్నతమైనది, మీఁదిది.

ద్యౌః—(సీ) (ద్యుశబ్దమువలె) స్వర్గము,
అకాశము.

అవిః—(పు) పర్వతము, సూర్యుడు,
మేఱ, ఒకవిధమగు కంబళి, ముట్టుది.

[వర్తి.
శివిః—(పు) భుజపత్రిచెట్టు, శివీచక్ర

కవిః—(పు) కావ్యము రచించినవాడు,
పండితుడు, వాల్మీకిముని, శుక్రాచార్యుడు, (సీ) కల్లెము.

చవిః—(సీ) కాంతి, కిరణము.

గ్రీవా—(సీ) కంఠము, మెడనరము.

లట్యా—(సీ) ఒకలెగ కానుగుచెట్టు,

వాద్యే ఖగాంతరే,
నీవీ పరిపణే గ్రంథా స్త్రీకాం
జఘనవాససః. ౨౬.
పుణ్యే భూమా పృథా హిం
గుపత్రి కాకృష్ణజీయోః,
ఓఘ్యే హ్రస్వవివత్తాయాం
ప్రథేదే స్యందనస్య చ.

అథ వాంత స్త్రీవర్ణః.

ప్రభవో జలమూలే స్యాజ్జన్మ
భూమా పరాక్రమే,
ఆద్యోపలబ్ధయే స్థానే
విభవో నిర్వృతా భనే. ౨౭.
ప్రసవస్తు ఫలే పుష్పే
వృత్తాణాంగర్భమోచనే,
తోకోత్పాదే చ

సచివస్సహాయే మంత్రి
స్తృతః. ౨౮.
కితవో ధూర్తవన్తతే వంచకే
కనకాహ్వయే,

త్రిదివస్త్రీదళావానే త్రిదివా
సరిదంతరే. ౩౦.

వల్లవస్సూపకారే స్యాద్ధీమ
నేనే చ గోదుహి,
పల్లవస్సన్యత్కిసలయే విటవే
విస్తరే బలే. ౩౧. శృం
గారేఽలక్తరాగే చ

విద్రవస్తు పలాయనే, యుద్ధే
చ

లడ్డు, వాద్యవిశేషము, ఊరపిచ్చుక.
నీవీ—(నీ) మూలధనము, పోకముడి.

పుణ్యే—(నీ) భూమి, విస్తారమైనది,
ఇంగుపచెట్టు, నల్లజీలకఱ్ఱ.

ఓఘ్యే—(నీ) కుటుచయైనది, బండి.

వాంత స్త్రీవర్ణము.

ప్రభవః—(పు) నీరుపుట్టినతావు, ఉత్పత్తి
స్థానము, పరాక్రమము, ప్రథమజ్ఞాన
ప్రదేశము.

విభవః—(పు) సుఖము, ధనము.

ప్రసవః—(పు) ఫలము, పువ్వు, కానుపు,
పుట్టుక.

సచివః—(పు) సహాయుడు, మంత్రి.

కితవః—(పు) (ధూర్తశబ్దమువలె) మదిం
చినవాడు, మోసగాడు, ఉమ్మెత్త
చెట్టు.

త్రిదివః—(పు) స్వర్గము, (నీ) త్రిదివా
నది.

వల్లవః—(పు) వంటలవాడు, భీముడు,
గొల్లవాడు.

పల్లవః—(పు) చిగురు, కొమ్మ, విస్తా
రము, బలము, శృంగారము, లాట
రాగము.

విద్రవః—(పు) పరుగెత్తుట, యుద్ధము.

పుంగవశ్చేష్ఠే వృషభే భేష
జాంతరే. 3౨.

ఉద్ధవో మాతులే విష్ణోరత్స
వే క్రతుపావకే,

ఉత్సవో మహ ఉత్సేక
భచ్చాప్రసరకోపయోః.

కేశవో వాసుదేవే స్యాత్సు
న్నాగే కేశవత్యపి,

కైతవం తు ఛలే ద్యూతే
ఫేరవో జంబుకేస్త్రపే. 3౩.

రారవో సరకే ఘోరే

కైరవః కితవే రిపౌ, కైరవం
కుముదే చోక్తం చంద్రి
కాయాం తు కైరవీ.

భైరవం భీషణే భర్తే భైరవ
స్సముదాహృతః,

నైంధవో మణిమంధే స్యా
త్సింధు దేశో ద్భవాశ్వ
యోః. 3౬.

బాడవం కరణే స్త్రీణామా
ర్వే విప్రేపి బాడవః,
బాడవం బడబాసంఘే
బాడవో రాగనాగయోః.

బడవా శ్వాకుంభ దాసోఽః
స్త్రీవిశేషే ద్విజస్త్రియాం,
ఆశ్రవస్సాత్ప్రతిజ్ఞానే శ్శే
చ వచనస్థితే. 3౪.

శాత్రవం భావసంహతోశ్శ
త్రాణాం శాత్రవోద్విపి,

పుంగవః—(పు) శ్రేష్ఠము, ఎద్దు, ఓషధి
విశేషము.

ఉద్ధవః—(పు) ఉద్ధవుడు. ఉత్సవము,
యజ్ఞాగ్ని.

ఉత్సవః—(పు) పండుగ, గర్వము, కోరి
కలు కోనసాగుట, కోపము.

కేశవః—(పు) విష్ణుమూర్తి, పాన్నచెట్టు,
(త్రి) మంచివెండుకలుగలవాడు.

కైతవం—(న) నెలము, జూదము.

ఫేరవః—(పు) నక్క, రాక్షసుడు.

రారవః—(పు) నరకవిశేషము, (త్రి)
భయంకరమైనది.

కైరవః—(పు) జూదరి, శత్రువు, (న)
తెల్లకలువ, కైరవీ, (స్త్రీ) వెన్నెల.

భైరవం—(త్రి) భయంకరమైనది, (పు)
ఈశ్వరుడు.

నైంధవః—(పు) నైంధవలవణము, సింధు
దేశమున బుట్టినది, గుట్టము.

బాడవం—(న) రతిబంధవిశేషము, (పు)
బడబాగ్ని, బ్రాహ్మణుడు, (న) అశ్వ
సంఘము, (పు) రాగవిశేషము, పాతా
ళము.

బడవా—(స్త్రీ) ఆడుగుట్టము, నీరుమోయు
దాసి, స్త్రీవిశేషము. బ్రాహ్మణస్త్రీ.

ఆశ్రవః—(పు) అంగీకారము, కష్టము,
(త్రి) బాగుగా వినువాడు.

శాత్రవం—(న) కిరోధము, శత్రుసంఘము,
(పు) శత్రువు.

మాధవస్తు వసంతే స్థానైర్ని
కాళే గరుడధ్వజే. 3౯.
మాధవీ మదిరాచూ
చ కుట్టన్మామలి క్షుక్తే.
మధునశ్శృంగాయాం చ
గాలవో మునిలోధయోః.

ఆర్తవం త్వృతుసంభూతే
స్త్రీరజఃపుష్పయోరపి,
భార్గవః ఋగ్రామే చ గజే
శుక్రే సుధన్వని. ౪౦.
భార్గవీ హైమవత్సాం
చ కమలానితదూర్వ
యోః,

అహవస్సంగరే యాగే
రాఘవో రఘువంశజే. ౪౧.
మహామీనప్రభేదే చ
జలధే రాఘవః స్తృతః,
తాండవం కథితం నాట్యే
తృణభేదేపి తాండవం.
నిహ్నవం నికృతౌ విద్యాద
విశ్వాసావలాపయోః.

సంభవః కథితో హేతా వ్ర
త్సత్తా మేళకేపి చ. ౪౨.
ఆధారానతిరిక్తత్వ ఆధే
యస్య చ సంభవః,
బాంధవో బంధుసుహృదోః

పంచత్వం నిధనే స్తృతం.
౪౩. పంచానామపిభావే

మాధవః—(పు) వసంతతుడు, వైశాఖ
మాసం విష్ణువు, మాధవీ, (స్త్రీ) కల్లు,
తామ్రదుకత్తై, బంజి గురిగింబతేగె,
తేనె, బెల్లము.

గాలవః—(పు) గాలవముని, లొద్దగు
చెట్టు.

ఆర్తవం—(స్త్రీ) ఋతుసంబంధమైనది, (న)
రజోరక్తము, పువ్వు.

భార్గవః—(పు) పరశురాముడు, వసుగు,
శుక్రాచార్యుడు, మంచివిలుకాడు,
భార్గవీ (స్త్రీ) పార్వతి, లక్ష్మి, గజికి.

అహవః—(పు) యుద్ధము, యజ్ఞము.

రాఘవః—(పు) రఘువంశపురాణ, సము
ద్రమునందుండు గొప్పచేప.

తాండవం—(పు) ఉద్ధతమైన నృత్యము,
తృణవిశేషము.

నిహ్నవం—(స) తిరస్కారము, అశనప్తిక,
మోసపుమాట.

సంభవః—(పు) కారణము, పుట్టుక,
కూడిక, ఆధేయమాధారమును మీఠి
కుండుట.

బాంధవః—(పు) చుట్టటికము, స్నేహి
తుడు.

పంచత్వం—(న) మరణము, విడవది.

థ ప్రభావశ్శక్తిజేజసోః,
అభావస్సాక్షిద సత్తాయామ
భావో నిధనేఽపిచ. ౪౬.

విభావస్సాక్షిత్వరిచితౌ కామ
స్సాక్షిద్విపనేఽపి చ,
నిష్పావ హృద్వపవనే రాజ
మాషే కడంగరే. ౪౭.
పవనే శింబికాయాం చ
నిష్పావో నిర్వికల్పకే,
సుగ్రీవ శ్శోభనగ్రీవే సుగ్రీ
వో వానరాధిపే. ౪౮.
రాజీవాఖ్యా మృగే మత్స్యే
పద్మే రాజోపజీవిని,

గాండివం గాండివం జిహ్వాః
కోదండే కార్దుకేఽపి చ.
అక్షివం వశిరే విద్యాదమ
త్తేక్షివ మన్యతే,
పార్థివో నృపతౌ భూమి
వికారే పార్థివోఽన్య
వీత్. ౫౦. పార్థివీ స్వాత్
క్షమాయాం చ

దీవిరిషణాన్నయోః,
ప్రసేవః కథితో ధీరైర్విణాం
గస్మాత్తయోరసి. ౫౧.
కారవీ మధురా దీకృత్త్వ
కృత్రికృష్ణ జీరకే,
సుషవీ కారవల్యాం చ కృష్ణ
జీరక జీరయోః. ౫౨.

ప్రభావః—(పు) సామర్థ్యము, ప్రతాపము.
అభావః—(పు) లేమి, మరణము.

విభావః—(పు) పరిచయము, రసోత్పాదన
కారణము, (అలంబనోద్దీపనవిభావము.)
నిష్పావః—(పు) చేటగాలి, అనుములు,
పొట్లు, తూర్పెత్తుట, కాయధాన్యముల
పొట్టు, (త్రి) నిలుకడైనది.

సుగ్రీవః—(త్రి) మంచి మెడగలది, (పు)
సుగ్రీవుడు.

రాజీవః—(పు) జింకలలో భేదము, పెద్ద
కన్నులుగల చేప, (న) పద్మము, (త్రి)
రాజుననుసరించి జీవించునది.

గాండివం } —(న) అర్జునునివిల్లు, విల్లు.
గాండివం }

అక్షివం—తనకు దానపుట్టిన సముద్ర
లవణము, (త్రి) మత్తతే గేనది.

పార్థివః—(పు) రాజు, (త్రి) మృద్వికార
మైనది, పార్థివీ (స్త్రీ) భూమి.

దీవిరిః—(పు) బృహస్పతి, (ష్ట) అన్నము.
ప్రసేవః—(పు) వీశకరివె, దాంగర, (ఎండ
బెట్టుకొను తట్టు.)

కారవీ—(స్త్రీ) పెద్దపదావచెట్టు, ఓమము,
ఇంగువచెట్టు, నల్లజీలకఱ్ఱ.

సుషవీ—(స్త్రీ) కాకరతీగ, నల్లజీలకఱ్ఱ,
జీలకఱ్ఱ.

అథ వాంత శ్చతుర్వర్ణః.

వాంత చతుర్వర్ణము.

భవే దభివ.వసాన్న సే మద్య
సంధానయజ్ఞయోః,

అభిషవః—(పు) సానము, కల్లు తేట,
యజ్ఞము.

ఉపప్లవ సైస్సహికేయే విష్ణ
వోత్పాతయోఽపి. ౫౩.

ఉపప్లవః—(పు) రాహువు, ఉండ్రము,
తోశచుక్క మొదలగునవి.

పరిప్లవశ్చంచలే స్యాదాకు
లేఽపి పరిప్లవః,

పరిప్లవః—(త్రి) చలించునది, చెదరినది.

కుశీలవస్తు వాల్తీకా నట
యాచకయోఽపి. ౫౪.

కుశీలవః—(పు) వాల్తీకిముని, నటకుడు,
యాచకుడు.

అపహ్నవోఽపలాపే చ స్నే
హే చాపహ్నవో మతః,

అపహ్నవః—(పు) మటుగుమాట,
స్నేహము.

పరాభవస్తీరస్కారే వినాశే
ఽపి పరాభవః. ౫౫.

పరాభవః—(పు) తీరస్కారము, నాశము.

భవే త్పరాశవో పారస్త్రీణే
శూద్రాసుతే ద్విజాతే,

పరాశవః—(పు) పరస్త్రీయందుఁ బుట్టిన
వాడు, బ్రాహ్మణునివలన శూద్రస్త్రీ

శస్త్రే
స్యాదీనవో దోషే పరికిష్ట
దురంతయోః. ౫౬.

యందుఁ బుట్టినవాడు, గండ్రగొడ్డలి.
ఆదీనవః—(పు) దోషము, కష్టము, (త్రి)

విదుశ్శీతశివశ్శమ్యాం శైలే
యశతపుష్పయోః, సైంధ
వేఽపి

అంతములేనిది.
శీతశివః—(పు) జమ్మిచెట్టు, (న) తాతి

పుటగ్రీవో గర్గరీ తామ్ర
కుండయోః. ౫౭.

పువ్వు, (పు) పెద్దసదాపచెట్టు, ఇం
దువ్వు.

భామార్గవ స్త్వపామార్గే మ
హాబాల్యామపి స్త్పతా,

పుటగ్రీవః—(పు) పెరుగుచిలికెడు కుండ,
రాగిపాత్రము.

అనుభావః ప్రభావే స్యాన్ని
శ్చయే భావశూచనే. ౫౮.

భామార్గవః—(పు) ఉత్తరేణుచెట్టు, చేదు
బీజచెట్టు.

బలదేవః స్త్పత్రో వాతే కా
లిందీభదనేఽపి చ, బలదే

అనుభావః—(పు) సామర్థ్యము, నిశ్చయము,
భావమును దెల్పు ముఖవికాసాదులు.

వామపి ప్రాహుస్తాయ

బలదేవః—(పు) వాయువు, బలరాముడు,
(స్తీ) కలుక్రాంతచెట్టు.

నూచౌషధే బుధాః.

జలబిల్వస్తు పంచాంగే కర్మ
తే జలచత్వరే,

రోహితాశ్వో బృహద్భానౌ
హరిశ్చంద్రస్తపాత్తజే.

సహదేవా బలాదండోత్పలా
శారిబభేషజే, సహదేవీ
తు సర్వాత్మ్యం సహ
దేవశ్చ పాండవే. ౬౦.

జీవంజీవశ్చకోరే స్యాద్ద్యుమ
పక్షివిశేషయోః,

అథ వాంతః పంచవర్ణః.

అశితంభవమన్నాద్యే తృప్తా
వస్యాశితంభవః. ౬౧.

అథ శాంతో ద్వివర్ణః.

వశ ఆయత్తతాయాం స్యా
ద్యశమిచ్ఛాప్రభుత్వయోః,
వశావంధ్యాసుతా యో
పాస్త్రీగవీకరిణీషుచ. ౬౨.

కుశో రామసుతే దర్శ్యే యో
క్త్రే ద్వీపే కుశం జలే,
కుశీ ఘోరేపి వల్గాయాం
కుశాపాపివృత్తయోః.

౧. కుశో వాచ్యనదా

ఖ్యాతః

స్పృశః ప్రణిధియుద్ధయోః,

శశో గంధరసే లోధే స్యా
త్పక్షౌ పురుషాంతరే. ౬౩.

జలబిల్వః—(పు) తాచేలు, ఎండ్రకాయ,
నీరునిలుచు తావు.

రోహితాశ్వః—(పు) అగ్ని, హరిశ్చంద్రుని
కుమారుడు.

సహదేవా—(నీ) నుత్తవపులగ చెట్టు, తెల్ల
పువ్వుల సహదేవిచెట్టు, నల్లసుగంధి
పాలచెట్టు, సహదేవీ, (నీ) తీగగటిక,
(పు) సహదేవుడు.

జీవంజీవః—(పు) చకోరపక్షి, వృక్షవిశే
షము, పక్షివిశేషము.

వాంత పంచవర్ణము.

అశితంభవం—(న) అన్నము మొదలగు
నవి, (పు) తృప్తి.

శాంత ద్వివర్ణము.

వశః—(పు) స్వాధీనము, (న) కోరిక, అధి
పత్యము, (నీ) గొడ్డలు, కూతురు,
ఆడుది, గోవు, ఆడేనుగు.

కుశః—(పు) కుశుడు, (స్క) దగ్భ, (పు)
పలుపు, కుశద్వీపము, (న) జలము, కుశీ,
(నీ) కట్టు, (నీ) త్రాడు, (త్రి) పాపా
త్తుడు, నుదించినవాడు.

స్పృశః—(పు) దూత, యుద్ధము.

శశః—(పు) బాలెంతవోలు, లొద్దగు
చెట్టు, కుండేలు, శశజాతిపురుషుడు.

దర్శస్తు సంగమీ సూర్యచంద్ర
యో రవలో కనే,
పటాంతే వైదికవిధౌ

దర్శశ్చ సముదాహృతః.

స్పర్శో రుజాయాం దానే
చ స్పర్శనే స్పర్శకేపి చ,

విత్ స్త్రుతో వైశ్వమనుజ
ప్రవేశేష మనీషిభిః గ.

పాశః కచాంతే సంఘాతః
కర్ణాంతే శోభనార్థః,

ఛాత్రాద్యంతే చ నిందా
ర్థః పాశః పత్యోదిబంధనే.

నాశః పలాయనే ప్రోక్తో ని
ధనానుపలంభయోః,

కాశస్త్రణే న్యాయోక్షవధౌ
వారణాన్యాయం తు కాశ్య

పి. 2.

కేశో దైత్యాంతరే వాలే
హీరజేరే చ ప్రచేతసి,

కేశో దిగంబరే ప్రోక్తః క్షి
శ్వాఖామృగేఽపి చ. ౫.

ఈశః ప్రభౌ శంఠరే న్యాయ
దీశా లాంగలదండకే,

వేశో వేశ్యాగృహే ప్రోక్తో
నేపథ్యే గృహమాత్రకే.

క్షేశో దుఃఖేఽపి రాగాదౌ
వ్యసనాయేఽపి చ శ్వచి

త్వే,

పంశో వేణౌ కులే పర్వే పృథ్వ
న్యాయవేఽపి చ. ౧౦.

దర్శః—(పు) అమావాస్య, చూపు, అమా
వాస్యనాడు చేయఁదగినకర్త.

స్పర్శః—(పు) రోగము, ఈవి, తాకుడు
తాకునది.

విత్—(పు) శోమటి, మనుష్యుడు, ప్రవే
శించుట.

పాశః—(పు) (కచపాశః అన్నపుడు) సమూ
హము, (కర్ణపాశః అన్నపుడు) సుక
ష్ణము, (ఛాత్రాదులు పూర్వమందున్న
పుడు) కుత్సితము, త్రాడు.

నాశః—(పు) పరుగు, చేటు, అనుభవము
లేమి.

కాశః—(పు) తెల్లు, దగ్గు, కాశీ, (నీ)
కాశీయను పుణ్యక్షేత్రము.

కేశః—(పు) కేశుఁ డనురాక్షసుఁడు,
జుట్టు, కురువేరు, వరుణుఁడు.

క్షిశః—(త్రి) దిసమొలది, (పు) కోఁతి.

ఈశః—(పు) ప్రభువు, శంకరుఁడు, ఏడి
కోల.

వేశః—(పు) బోగముదానియిల్లు, వేషము,
ఇల్లు.

క్షేశః—(పు) దుఃఖము, కోపము, ప్రయ
త్నము.

పంశః—(పు) వెదురు, కులము, సమూ
హము, వెన్నెముక.

దంశస్సాన్వృతం దనే దోషే దం
శో మర్త్యే కీర్తితః, సర్ప
క్షలేఽపి సన్నాహవనము
క్షీకయోగపి. ౧౧.

అంశురైశ్చే రవౌ రశ్మా
వాశర్వీపహ చ సత్వరే,

పాంశుర్ధూళిషు సస్పార్థచిర
సంచితగోమయే. ౧౨.

దృగ్దర్శనే లోచనే చ దృ
శ్శుద్ధా వీక్షకేఽన్యఃత్,
దశా వర్తవవస్థాయాం వ
స్తాంతే సుస్థిరశా అపి.

నిశా దారుహ రిద్రాయాం
స్యాత్ప్రియామా హరిద్ర
యోః,

అశా తృష్ణాదిశోః ప్రోక్తా
రాశిర్దేహాదిపుంజయోః. ౧౩.

పేశీ పలలసింహ్యాం చ మాం
స్యాం ఖడ్గపిథానకే, అండ
భేదేఽపి పేశీ స్యాత్సు
పక్వకణికేఽపి చ. ౧౪.

వాశోఽటరూషేఽపి ప్రోక్తా
వాశీ తత్త్వాం చ సాధనే,

అథ శాంత స్త్రీవర్ణః.

కపిశస్సీల్పకే శ్యామే మాధ
వ్యాం కపిశీ మతా. ౧౬.

దంశః—(పు) నలుకుడు, దోషము, ఆయము
పట్టు, పాము కాటు, కవచము, అడవి
యూరగ.

[కిరణము.

అంశుః—(పు) కొంచెము, సూర్యుడు,

అశుః—(పు) ఎఱ్ఱజిలమవడ్లు, (త్రి) వేగ
ము.

పాంశుః—(పు) దుమ్ము, ఎరువు.

దృక్—(స్తీ) చూపు, నేత్రము, బుద్ధి,
(త్రి) చూచునది.

దశా—(స్తీ) వత్తి, అవస్థ, (ని. బ.) బద్దె.

నిశా—(స్తీ) మ్రానిపసుపు, రాత్రి, పసుపు.

అశా—(స్తీ) కోరిక, దిక్కు.

రాశిః—(పు) మేషాదిరాసులు, సమూ
హము.

పేశీ—(స్తీ) మాంసపుముద్ద, జటామాంసి,
కత్తియొంట, గుడ్డు. బాగుగా వండఁ
బడిన లేహ్యము.

వాశః—(పు) అడ్డసరపుఁజెట్టు, వాశీ, (స్తీ)
బాడిశె.

శాంత స్త్రీవర్ణము.

కపిశః—(పు) చిల్లమడ్డి, (త్రి) పసుపు
మీఱిన యెఱుపు, కపిశీ, (స్తీ) బండి
గురిగింజతీరగ.

కులిశో మత్స్యభేదే స్యాథం
భోతౌ కులిశం మతం,
వివశస్సౌ దవశ్యాత్తా ౨ రిప్త
దుష్టధియోరపి. ౧౭.

నిస్త్రీంశో నిర్దయే ఖడ్గే
సదృశస్తూచితే సమే,

బాలిశశ్చాబకే మూర్ఖే
లోమశో లోమ సంయుతే.
౧౮. ఏడకే చాపి కాసీ
సస్యగాలీ జటిలాసుచ,
లోమశా శూకశింబ్యాం
చ మర్కటీ కాకజంఘ
యోః. ౧౯. మహామే
దాతిబలయో శ్వాకినీభిది
చేష్యతే,

వికాశో విజనే వ్యక్తౌ
సకాశస్సదృశే ౨౦ తిశే. ౨౦.
ప్రకాశో ౨ తి ప్రసిద్ధే స్యాత్ప్ర
హసాతపయోస్సుప్తే,

నీకాశో నిశ్చయే తుల్యే
హతాశో నిర్దయే ౨౧ తే. ౨౧.

కీనాశః కరకే తుద్రే కృతాం
తపశుభూతినోః,
సుఖాశో రాజతినిశే శోభ
నాశ ప్రచేతనోః. ౨౨.
పింగాశో మత్స్యభేదే స్యాత్

కులిశః—(పు) మత్స్యవిశేషము, (స) వజ్ర
యుధము.

వివశః—(త్రి) స్వాధీనముగాని బుద్ధిగల
వాడు, మరణ మాసన్నమగుటచే
గలత నొందినబుద్ధిగలవాడు.

నిస్త్రీంశః—(త్రి) దయలేనివాడు, కత్తి.
సదృశః—(త్రి) యోగ్యమైనది, సమాన
మైనది.

బాలిశః—(పు) పిల్లవాడు, మూఢుడు.
లోమశః—(త్రి) తలచుగారోమములు
గలది, (పు) గొట్టె, (నీ) మయితుత్త
ము, వసచెట్టు, జటామాంసీ, దూల
గొండిచెట్టు, తీగకానుగుచెట్టు, వెల
మసందిచెట్టు, మహామేదచెట్టు, పెద్ద
ముత్తవపులగ చెట్టు, ఒకవిధమగు
తోటకూర.

వికాశః—(పు) రహస్యము, వికసించుట.

సకాశః—(త్రి) సమానము, సమీపము.

ప్రకాశః—(త్రి) మిక్కిలి ప్రసిద్ధమైనది,
(పు) తలయాడించుచు నవ్వెడినవ్వు,
ఎండ, (త్రి) బయలుపడినది.

నీకాశః—(పు) నిశ్చయము, సామ్యము.

హతాశః—(పు) దయలేనివాడు, బల
హీనుడు.

కీనాశః—(పు) దున్నుకొనువాడు, నీ
చుడు, యముడు, కటికివాడు.

సుఖాశః—(పు) నెవ్విచెట్టు, సుఖముగా
భుజించువాడు, వరుణుడు.

పింగాశః—(పు) మత్స్యవిశేషము, పల్లె

త్రథా పల్లీపతావపి, పింగాశీ నీలికాయాం చ పింగాశం జాత్యకాంచనే.

౨౩.

పలాశః కింశుకే శట్పాం హరితే రాక్షసేఽపి చ, పత్రే పలాశం సంవేశ్యయనే చాసనేఽపి చ. ౨౪.

నివేశ్యబిరోద్వాహ విన్యాస సవనేష్వపి, నిర్వేశో మూర్ఛనే భోగే నిర్వేశో వేతనేఽపి చ. ప్రదేశో దేశమాత్రే స్వాత్తనన్యం గుప్తసమ్మితే, భిత్తావపి ప్రదేశస్సన్యిత్యచేశోఽశ్యద్దేశయోః. నిర్దేశ శ్వాసనోపాంతభావణే ఘ ప్రయుజ్యతే, ఆదర్శో దర్పణే టీకాప్రతి పు ప్రకయోరపి. ౨౨.

కర్కశః పయషే కూరే కృపణే నిర్మయే గృధ్రే, ఇత్యాసాహసికే కాసమర్థకం పిల్లయోరపి. ౨౦.

గిరిశో వాక్పతౌ దుద్రే గిరిశోఽద్రిపతావపి, ఉడ్డీశో గ్రంథభేదే స్వాదుడ్డీశశ్చిండికాపతౌ. ౨౯. తుంగీశశ్చంకరే చంద్రే

టూరియధికారి, పింగాశీ, (నీ) నీలిచెట్టు, (న) మేలిమిబంగారము.

పలాశః—(పు) మోదుగుచెట్టు, గంట కచోరముచెట్టు, ఆకుపచ్చరంగు, రాక్షసుడు, (న) ఆకు.

సంవేశః—(పు) నిద్ర, పీతము.

నివేశః—(పు) దండువిడిసినతావు, పెండ్లి, ఉంచుట, ఇల్లు.

నిర్వేశః—(పు) మూర్ఛపోవుట, భోగము, (వేశ్యాదులకిచ్చెడువెల) జీతము.

ప్రదేశః—(పు) స్థానము, లొడితెడు, గోడ.

సదేశః—(పు) సమీపము, స్థానము.

నిర్దేశః—(పు) ఆజ్ఞ, సమీపము, చెప్పట.

ఆదర్శః—(పు) అద్దము, అర్థవివరణము, సంపుటమలుగల గ్రంథము.

కర్కశః—(త్రి) కరిము, కూరము, లోభి, పయలేనివాడు, దృఢము, (పు) చెఱుకు, సాహసుడు, కసింతచెట్టు, కంపిల్లిమను గ్రంథద్రవ్యము.

గిరిశః—(పు) బ్రహ్మ, శివుడు, పర్వతరాజు.

ఉడ్డీశః—(పు) ఆగమశాస్త్రగ్రంథము, శివుడు.

తుంగీశః—(పు) శివుడు చంద్రుడు.

పక్షిశస్త్రాక్ష్యకృష్ణయోః,
ఉపాంతుర్జపభేదే న్యాదుపాం
శు విజనేఽవ్యయం. 30
దుస్సపరాభ్యాఖ్యా ఖరస్పర్శే
కంటకార్యం చ వాసకే,
విపాశాఖ్యా సరిచ్ఛేదపాశవర్జి
తయోర్నతా. 31.
వికేశీ ఓటవర్తా న్యాద్వికేశీ
విధవాస్త్రీయాం,
భూకేశ్య వల్లజేఽపి న్యా
ధ్వాకేశ్యైశ్చైవలే వతు.
జలేశో పరుణే వార్ధా
వభీశుః ప్రగ్రహే ద్యుతౌ,

అథ కాంత శ్చతుర్వర్ణః.

అపదేశః స్మృతో లక్ష్యే
నిమిత్తవాప్తజయోఽపి,
జీవితేశో యమే కాంతే జీ
వాతౌ జీవనాధిపే,

ఆశ్రయాశో హంతవహే
భవేదాశ్రయనాశకే.
నాగపాశః స్మృతః స్త్రీణాం
కరణే పరుణాయుధే,
పురోడాశోహవిర్భేదే చమ
న్యాం పిప్లకస్య చ. 34.
రనే సోమలతా యా శ్చ
హంతశేషేఽపి కీర్తితః,
పరివేశః పరివృత్తౌ భానో

పక్షిశః—(పు) గరుడుఁడు, కృష్ణుఁడు.
ఉపాంతుః—(పు) జపవిశేషము, (అవ్య)
రహస్యము.
దుస్సపర్శః—(త్రి) తీవ్రస్పర్శగలది, (నీ)
వాకుడుచెట్టు, (పు) అడ్డుసర లేక తీట
కనిందచెట్టు,
విపాశా—(నీ) విపాశానది, (త్రి) వదలిన
పాశములుగలవాఁడు.
వికేశీ—(నీ) గుడ్డవత్రి, విధవ.
భూకేశీ—(నీ) కారుగచ్చచెట్టు, భూకేశః,
(పు) నాఁచు, మఱిచెట్టు.
జలేశః—(పు) పరుణుడు, సముద్రుడు.
అభీశుః—(పు) పగ్గము, కిరణము.

కాంత చతుర్వర్ణము.

అపదేశః—(పు) గుఱి, కారణము, మిమ.
జీవితేశః—(పు) యముఁడు, భర్త, బ్రది
కించెడి యాపదము, జీవనమొసంగు
ప్రభువు.
ఆశ్రయాశః—(పు) అగ్ని, (త్రి) ఆశ్రయ
మును జెఱచువాఁడు.
నాగపాశః—(పు) రతిబంధ విశేషము,
వరుణపాశము.
పురోడాశ—(పు) హోమద్రవ్య విశే
షము, పిప్లపాత్రము, సోమలతార
సము, హోమశేషము.
పరివేశః—(పు) ఆవరణము, పరివేషము.

స్పృహమండలే. 3౬.

ప్రతిష్కళస్పృహయే స్యాద్వా
ర్తాహరపురోగయోః,

ఉపస్పర్శస్పృశమాత్రే స్నా
నాచమనయోరపి. 3౭.

భూమిస్పృగైశ్శ్వసరయోః

క్రూరదృక్స్పృశతలే శనౌ,
అపభ్రంశోఽపశబ్దే స్యాద్వా
హాభేదావపాతయోః.

ఉపదంశోఽవదంశే స్యాన్నేధ్ర
రోగేఽపి కీర్తితః,

ఖండపర్శుః పరశురామే శం
కరే చూర్ణలేపిని. 3౮.

ఖండామలకబైషజ్యే సిం
హికాతనయేఽపి చ,

పాదపాశీ ఖడ్గుకాయాం శృం
ఖలాకటకేఽపి చ. ౪౦.

స్త్రుతా పంచదశీ పార్ణమా
స్యమావాస్యయోరపి,

అథ కాంతః పంచవర్ణః.

ధూర్జతే ఖండపరశురామద
గ్నేయవిధుంతుదే. ౪౧.

ఖండామల కబైషజ్యే
చూడాలేఽపి స్త్రుతో

బుధైః,

ప్రతిష్కళః—(త్రి) సహాయుడు, వృ
త్తాంతమును జెప్పవాడు, ముందుఁ
బోవువాడు.

ఉపస్పర్శః—(పు) తాకుట, స్నానము,
ఆచమనము.

భూమిస్పృక్—(పు) గోమట్టి, మను
ష్యుడు.

క్రూరదృక్—(పు) దుష్టుడు, శని.

అపభ్రంశిః—(పు) అపశబ్దము, గ్రామ్య
భాష, పడుట.

ఉపదంశః—(పు) ఊరుఁగాయ, కొలుకు
రోగము.

ఖండపర్శుః—(పు) పరశురాముడు, శివుఁ
డు, సున్నము పూయువాడు. ఖండా
మలకమను బౌషధము, రాహువు.

పాదపాశీ—(స్తీ) గంట, కాలిగొలుసు.

పంచదశీ—(స్తీ) పున్నమ, అమావాస్య.

కాంత పంచవర్ణము.

ఖండపరశుః—(పు) శివుడు, పరశురా
ముడు, రాహువు, ఖండామలకమను
ముందు, వట్టువము నైచెట్టు.

అథ హంతుః ద్విపదః.

వృషస్సాన్యద్వాసకే ధర్మే సౌర
భేయే చ శుక్రలే, పు
రాణిభేదయోశ్శృంగ్యాం
మూషిః శ్రేష్ఠయోరపి ౧.
కపిః చాన్యో వృషా ప్రో
క్తా ప్రతినామాసనే వృషీ,
విషం తుగర శే తోయేతి
విషాయాం విషామతా.

తుషా ధాన్యత్వచి ఖ్యాతో
విభీతకతరావపి,

మిషం చ స్పర్శనే వ్యాజే
తరో లిప్సాపిహసయోః. ౩.
వర్షం సంవత్సరే వృష్టౌ జం
బూద్వీపే ఘనే విదుః,
ప్రావృట్కాలే తు వర్షా
స్సుత్యః

కర్షం కషణమానయోః. ౪.

మాషాః ప్రీహ్యంతరే మూర్ఖే
మానత్వగ్లోషభేదయోః,

మేషాః రాశి ప్రభేదేస్యాదుర
ణే భేషాంశరే. ౫.

శేషస్సంకర్షణేనంత ఉ ప
య్యక్తేపరే పథౌ, ప్రసా
దాన్ని జనిర్వాల్యదానే
శేషేతి కీర్తితా. ౬.

శోషస్తు శోషణే రాజయత్తు
ణ్యపి సగద్యతే,

హంత ద్విపదః.

వృషః—(పు) అడ్డపపుఁజెట్టు, ధర్మము,
ఎద్దు, వీర్యవృద్ధిగలవాఁడు, వృషభ
జాతి పురుషుఁడు, వృషభరాశి, వృషభ
మనునోషధి, ఎలుక, (ఉత్తరపదమైన
చో) శ్రేష్ఠము, (సీ) దూలగొండిచెట్టు,
వృషీ (సీ) చిత్రాసనము.

విషం—(న) గరళము, నీరు, (సీ) ఆతివస.

తుషః—(పు) ఉముఁ, తాండ్ర చెట్టు.

మిషం—(న) కలహము, కపటము.

తర్షః—(పు) ఆశ, దప్పిక.

వర్షః—(ప్ర) సంవత్సరము, వాన, జంబూ
ద్వీపము, మేఘము, (సీ. బ) వాన
కాలము.

కర్షః—(పు) బిరయిక, పదియాఱుమాష
ములబంగారము.

మాషః—(పు) మినుములు, మూర్ఖము,
బిదుగురిగింజలయెత్తు, త్వగ్లోషభేదము.

మేషః—(పు) మేషరాశి, పొట్టేలు, బోషధ
విశేషము.

శేషః—(పు) శేషరాముఁడు, ఆదిశేషువు,
(ప్ర) విగిలినది, చంపుట, (సీ) అను
గ్రహించి యిచ్చినఁ పూలులో నగు
నది.

శోషః—(పు) కృశించుట, తయరోగము,

దోషస్తు దూషణే పాపే దోషో
 మా రాత్రా భుజేఽపి చ,
 కోషస్తు మట్టలేచాత్రే దివ్యే
 ఖడ్గవిధానకే, జాతికోశే
 ఒర్థసంఘాతే పేశ్యాం
 శబ్దాదినంగ్రహే. ౮. ము
 మ్మే చ పుస్తకే

చావస్త్విక్షుపక్షిభిదోర్తతః,
 ఘోషస్తు ఘోషకథ్వానగో
 పాలాభీరవల్లిఖ. ౯. ఘో
 షా తు శతపుష్పాయాం
 ఘోషః కాంశ్యేఽంబుద
 ధ్వనౌ,

ప్రైవస్యాత్ప్రేషణే క్షేతే
 మర్దనోన్మాదయోరపి. ౧౦.
 పౌషో మాసవిశేషే స్యాత్ప్రే
 షం తు దహయ్యుగయోః,
 త్విట్కంఠౌ నల్లనసాయే చ
 జిగీషాయాం రుచౌ గిరి.

విఙ్వాప్యస్తే చ విమూయాం
 శుషిశ్శేషే బిలేఽపి చ,
 ఋషిర్వేదే వసిషాదా దీధి
 తావపి పత్యతే. ౧౧.

ఉషా బాణసుతారాత్ర్యోరు
 షః కామిని గుగ్గుతా,
 ఝషా నాగబలాయాం స్యా
 ద్వైసారిణి ఝషో మతః.

కర్షూః కరీషదహనే కుల్యా
 యాం చ సరిత్యసి,

దోషః—(పు) దూషించుట, పాపము,
 (నీ) రాత్రి, భుజము.

కోషః—(పు) మొగ్గ, గిన్నె, శపథము,
 కత్తియొలు, బాజికాయచెరడు, బొక్క
 సము, గుడ్డు, నిఘంటువు, వృషణము,
 పుస్తకము.

చాషః—(పు) చెఱకు, పాలపిట్ట.

ఘోషః—(పు) చేతి బీటచెట్టు, గొల్ల
 వాడు, గొల్లవల్లె, (నీ) పెద్దసదాప
 చెట్టు, (పు) కంచు, ఉలుము.

ప్రైషః—(పు) పంపుట, కష్టము, మర్దిం
 చుట, పిచ్చి.

పౌషః—(పు) పుష్పమాసము, (న) ఉత్స
 వము, యుగము.

త్విట్—(నీ) శోభ, ఉద్యోగము, జయే
 చ్చ, కిరణము, మాట.

విట్—(నీ) వ్యాపించుట, విరేచనము.

శుషిః—(నీ) కృశించుట, రంధ్రము.

ఋషిః—(పు) వేదము, సప్తర్షులు, కిర
 ణము.

ఉషా—(నీ) ఉషాదేవి, రాత్రి, (పు)
 విటుడు, గుగ్గిలపుజెట్టు.

ఝషా—(నీ) బీటచెట్టు, (పు) చేప.

కర్షూః—(పు) ఓడకనిప్పు, (నీ) కాలువ,
 నది.

అథ షాంత స్త్రీవర్ణః.

నికషశ్శాఖాఫలకే సకషా యా
తుమాతరి. ౧౪.

నహాషో రాజ్ఞి భుజగే

కలుషం త్యావితై నహోః,
కిల్బిషం నృజినే రోగేనవ్యస
రాధేఽపి కిల్బిషం. ౧౫.

నిమేషనిమిషౌ కాలవిశేషే
క్షీనిమిషాలనే,

పరుషం కర్బురే రూక్షే న్యా
న్నిష్ఠురవచస్త్వపి. ౧౬.

పురుషః పూనుషే సాంఖ్యజ్ఞే
చ పున్నాగపాదపే, మృ
గేనశ్వస్థానభేదే చ విష్ణా
వాత్సని ధాతర. ౧౭.

పౌరుషం పురుషస్యోక్తంభావే
కర్తణి తేజసి, ఊర్ధ్వ
విస్తృతదోఃపాణి నృమా
ణ పురుషేషుయోః. ౧౮.

కల్తాషో రాక్షసే కృష్ణే కల్తా
షః కృష్ణపాండురే,

కుల్తాషో యావకే ప్రోక్తః
కుల్తాషం కాంజికేఽపి చ.

ఉష్ణీషస్తు శిరోవేష్టే కిరీటే
లక్షణాంతరే,

తరిషస్సుందరా కా రే భేలే
ఽభివ్యసనాయయోః. ౨౦

రోహిషం కత్తృణే జ్ఞేయం

షాంత స్త్రీవర్ణము.

నికషః—(పు) సానతాయి, (నీ) గాక్షసుల
తల్లి.

నహాషః—(పు) నహాషచక్రవర్తి, సప్త
విశేషము.

కలుషం—(త్రి) మలినమైది, పాపము.

కిల్బిషం—(న) వాపము, రోగము, అప
రాధము.

నిమేషః } (పు) తెప్పపాటు కాలము,
నిమిషః } తెప్పపాటు.

పరుషం—(త్రి) చిత్రవర్ణము, నిష్ఠురము,
(న) నిష్ఠురవాక్కు.

పురుషః—(పు) మగవాడు, సాంఖ్య
శాస్త్రము నెఱింగినవాడు, సురపొన్న
చెట్టు, పురుషమృగము, గుఱ్ఱము
యొక్క స్థానభేదము, విష్ణువు, పర
మాత్మ, బ్రహ్మ.

పౌరుషం—(న) పురుషభావము, పురుష
కర్తము, పరాక్రమము, పురుషునిచే
యెత్తుపొడవు, పురుషసంఘము.

కల్తాషః—(పు) రాక్షసుడు, నలుపురంగు,
నలుపుమీఱిన తెలుపురంగు.

కుల్తాషః—(పు) అలచందలు, (న) పులి
కడుగు.

ఉష్ణీషః—(ప్ర) తలపాగ, కిరీటము,
గుర్తు.

తరిషః—(పు) అందమైనవాడు, తెప్ప,
సముద్రము, ప్రయశ్నము.

రోహిషం—(న) కామంచిగడ్డి, (పు)

రోహిణి హరిశాంసః,
విశేషస్యాస్విఘటనే విశ్లేషో
విధురేఽపి చ. ౨౧.

ప్రదోషః కాలభేదే స్యాత్ప్రదోషో
దోషో దోషశబ్దే,
అభీషః ప్రగ్రహే శ్చై
ప్రత్యాహోహర్తృభే వసా.

గంధూషో ముఖపూర్తౌ స్యాత్
త్కరిహస్తాంగుళా వపి,
ప్రసృతేఽపి చ

శైలూషః కథితో నటవిల్వ
యోః. ౨౩.

మారిషశ్చాకభేదే స్యాన్మారిషో
షాదక్షమాతరి, నాట్యో
క్తౌ మారిషశ్చార్యే మా
రిషః కనకేఽంబుధౌ. ౨౪.

ఆమిషం పలశే లోభే సంభో
గ్యోత్కృచయోరపి, ఆ
మిషం సుందరాకార రూ
పాదివిషయేఽపి చ. ౨౫.

ఆకర్ష శ్చారి ఫలకే పాశకే
ద్యూత ఇంద్రియే, ఆకర్ష
ణేఽపి చాకర్షః కోదం
డాభ్యాసవస్తుసః. ౨౬.

సంహర్ష మా హుస్పృహ
యాం ప్రమోదేఽపి ప్ర
భంజనే,

విశేష స్త్రీలకే వ్యక్తౌ ప్రతీకే
ఽత్యంతభేదకే, కావ్యా

కొండగొట్టె.

విశ్లేషః—(పు) ఎడఁబాటు, ఒడఁగూడమి,

ప్రదోషః—(పు) సాయంకాలము, దోషము.

అభీషః—(పు) ఋగ్గము, కిరణము,

ప్రత్యాహః—(పు) ప్రాతఃకాలము, ఒక
ఁసువు.

గంధూషః—(పు) పుష్కలింత, తుండము
చిర, పుడిసిలి.

శైలూషః—(పు) నటుఁడు, మారేడు
చెట్టు.

మారిషః—(పు) తోటకూర, (స్త్రీ) దక్షు
నితల్లి, (పు) (నాట్యపరిభాషయందు)
పూజ్యుఁడు, బంగారము, సముద్రము.

ఆమిషం—(న) మాంసము, ఆశ, భోగిం
పదగిన వస్తువు, లంచము, సొంద
ర్యాదులు.

ఆకర్షః—(పు) సొగటాలబల్ల, పాచిక,
జూదము, ఇంద్రియములు, లాగుట,
వింటినారి.

సంహర్షః—(పు) ద్వేషము, సంతోషము,
వాయువు.

విశేషః—(పు) నొసటి బొట్టు, వింతరూ
పము, అవయవము, భేదము, విశేషా

లంకారభేదేఽపి

మహిషస్తైస్త్రిభే మతః, మహి
షీ సృషపత్నాశ్చిం స్యా
తైస్త్రిభ్యామోషధీషుచ,
శుశ్రూషా శ్చోతుమిచ్ఛా
యాం పరిచర్యాకథాన
యోః,

జిగీషా జేతుమిచ్ఛాయాం
వ్యయసాయప్రకర్షయోః.

అథ హంతశ్చతుర్వర్ణః.

అనిమేషస్సురే మత్స్యైఽప్య
సుకరోఽనుకరణే, అనుకరో
రథస్యాధఃస్థితేదారుణి చే
ష్యతే. 30.

అనుతర్షస్సురాపానపాత్రే
తృప్తాభిలాషయోః.

వాతరూపస్తు వాతూలో
తోచయోశ్చక్రకాత్తుకే
అంబరీషం రణేభ్రామైఽప్యం
బరీషో నృపాంతరే, మా
ర్తాండే ఖాడపరశావా
మ్రాతకకిశోరయోః. 31.

పరిఘోషో నినాదే స్యాద
వాచ్యే జలదధ్వనౌ,
నందిఘోషోఽద్భుత రథే ఘో
షే వందిజనస్య చ.

మహాఘోషం మతం హస్తే
మహాఘోషోఽతిఘో
షణే, స్ఫుతా కర్కట

లంకారము.

మహిషః—(పు) దున్నపోతు, (నీ) రాజా
భార్య, గేదె, ఓషధివిశేషము.

శుశ్రూషా—(నీ) విననిచ్చ, నేవ, చెప్పట.

జిగీషా—(నీ) జయేచ్చ, ప్రయత్నము,
ఆధిక్యము.

హంత చతుర్వర్ణము.

అనిమేషః—(పు) దేవత, చేఁచ.

అనుకరః—(పు) ఆకర్షించుట, నొగక్రింది
కోడిపీట.

అనుతర్షః—(పు) కల్లుముంత, ఆశ, కోరిక.

వాతరూపః—(పు) పిచ్చివాఁడు, లంచ
ము, ఇంద్రధనుస్సు.

అంబరీషం—(న) యుద్ధము, (ప్ర) మంగ
లము, (పు) అంబరీషుఁడు, సూర్యుఁ
డు, శివుఁడు, అంగాశ్చక్రము, బా
లుఁడు.

పరిఘోషః—(పు) ధ్వని, వంచింపఁదగినది,
ఉలుము.

నందిఘోషః—(పు) అద్భుతమని రథము,
స్తుతిపాఠకులసందడి.

మహాఘోషం—(న) బజారు, (పు) గొప్ప
ధ్వని, (నీ) కర్కటకశృంగి.

శృంగ్యాం చ మహా

ఘోషా మనీషిభిః. 3౪.

కింపురుషః కిన్నరేఽపి స్వా
ల్లోః భేదే

ప్యలంబుషః, ఛర్దనేఽలం

బుషా ప్రోక్తా గంధీర్వా

ర్దవేశ్యయోః. 3౫.

పలంకిమా గోతురకే, రాస్మా

గుగ్గులుకింశుకే, ముండీరి

లాక్షయోశ్చాపి రాక్షసే

ఽపి పలంకిషః. ౩౬.

అథ సాంతో ద్వివర్ణః

రసో గంధరసే స్వాదే తక్తా

దౌ విషరాగయోః, శృం

గారాదౌ ద్రవే వీర్యే

దేహధాతౌ చ పారదే

౧. రసా తు సల్లకిపాతా

జిహ్వధరణికంగుష,

భాసో భాసీ సమాఖ్యాతో

గోష్ఠే కుక్కుటగృధ్ర

యోః. ౨.

బాసశ్శూద్రే దాన పాత్రే

భృత్యధీ వర యోరపి,

దాసీ చేట్యాం చ ఝం

ట్యాం త

రాసః కోలాహలే ధ్వనౌ. 3.

రాసా శృంఖలకే రాసః

క్రీడా యామపి గోదు

హం,

కింపురుషః—(పు) దేవయోనివిశేషము,
కింపురుషలోకము,

అలంబుషః—(పు) మనము. (స్త్రీ) ములు

జేమిడుచెట్టు, అలంబుషయసు నన్న

పిస

పలంకిమా—(స్త్రీ) పల్లెరుచెట్టు, సన్నరాస్ట

ము, గుగ్గిలపుంజెట్టు, మోదుగుచెట్టు,

ముండీరవృక్షము, లక్క, (పు) నై

ర్మతి.

సాంత ద్వివర్ణము

రసః—(పు) బాలింతబోలు, రుచి, పక్ష

సములు, గరళము, అనురాగము, శృం

గారాదినవరసములు, పలుచనిది, రేత

స్సు, దేహధాతువిశేషము, పాదరసము,

(స్త్రీ) అందుగుచెట్టు. చిలుబొద్దిచెట్టు,

నాలుక, భూమి, కొట్టలు.

భాసః—(పు) కాంతి, గోవులదొడ్డి, కోడి,

రాబందు.

దాసః—(పు) శూద్రుడు, దానార్హుడు,

నేవకుడు, జాలరివాడు, దాసీ (స్త్రీ)

పనికత్తె, నల్ల గోరంటుచెట్టు.

రాసః—(పు) కలకలధ్వని, ధ్వని, (స్త్రీ) కాలికి

బొండకొయ్యి వేసిన ఒంటెపిల్ల, (పు)

గొల్లల క్రీడావిశేషము.

చాగస్సువర్ణమాడే స్యాత్ప్రతిభేదే కిష్కపర్వణః. ౪.

భాః ప్రభావే మయూఢేపి మాః స్మృతేషుం ర్త్ర మూసయోః,

అదః పరస్మిన్నతాపి గోసో గంధః సూయోః. ౫. వత్సస్త్రకపుత్రాద్విరేవత్సంతు వక్షసి,

గుత్సస్తంభే హారథేదే స్తబకే గ్రంథిపర్ణకే. ౬.

వాసో గేహేఽప్యవస్థానే వాసస్యాదటరూపకే,

వ్యాసో మునోస్యాద్విస్తారే త్రాసో భీమణిదోషయోః. ౭.

హంసో విహంగథేదే స్యాదర్కే విష్టో హయాంతరే, యోగిథేదే మంత్రథేదే పరమాత్మని మత్సరే. ౮. నిర్లోభనృపతౌ హంసశ్చ రీరమరుదంతరే,

అంసస్కుంధే విభాగే చ కంసో దైత్యాంతరే స్మృతః. కాంస్యే చ కాంస్యపాత్రే చ మానథేదేఽపి క్షిరితః,

మాంసం స్యాధామిషే మాంసీ తక్కోలిజటయోరపి.

వసుర్చయూఖాగ్నిజ నాధిపే ఘయోక్తే బకేస్యాద్వసు

చాసః—(పు) పాలశిట్ట, ఒకవిధమగు చెఱకు.

భాః—(పు) ప్రతాపము, కిరణము.

మాః—(పు) చంద్రుడు, మాసము.

అదః—(త్రి) ఇతరము, ఇది. [మూ.

గోసః—(పు) బాలింతబోలు, ప్రాణకాల

వత్సః—(పు) లేగదూడ, పశుబిడ్డ, సంవత్సరము, (న) తొమ్ము.

గుత్సః—(పు) దుబ్బు, ముప్పదిరెండు పూసల హారము, గుత్తిగండివనము చెట్టు.

వాసః—(పు) గృహము, ఉండుట, ఆడ్డ సరపుఁజెట్టు.

వ్యాసః—(పు) వ్యాసముని, విస్తారము.

త్రాసః—(పు) భయము, మణిదోషము.

హంసః—(పు) అంచ, సూర్యుడు, విష్ణువు, తెల్లగుఱ్ఱము, యోగులలో థేదము, మంత్రథేదము, పరమాత్మ, మాత్స్యర్యము, లోభగుణము లేని రాజు, శరీరమునందున్న ఒకానొక వాయువు.

అంసః—(పు) భుజము, (పు) భాగము.

కంసః—(పు) కంసుడు, కంచు, కంచము, తవ్వ.

మాంసం—(న) మాంసము, మాంసీ (నీ) తక్కోలపుఁజెట్టు, జటామాంసీచెట్టు.

వసుః—(పు) కిరణము, అగ్ని, వసురాజు, పలువు, బకపుష్పవృక్షము. (న) బంగా

హటకే చ, వృద్ధాస్త్రిషధ
శ్యామధనేషు రత్న వసు
స్త్రుతం స్యాన్నధురైన్య
వచ్చ. ౧౧.

నానా తు నాసికాయాం స్యా
న్నానా ద్వారోర్ధ్వ దా
రుణి,

మృత్సా తు కథితా వాశీ
శ్రేష్ఠమృత్తికయోరపి.

హింసా చౌర్యాదివధయో

శృంసా వచనవాంఛయోః,
మిసిస్తు మధురా మాంసో
శ్శితపుష్పజమోదయోః.

కాసూర్వికలవాచి స్యాత్కా
సూశ్శక్త్యా యుధేఽపి చ,
ప్రసూరశ్వాజనన్యోశ్చ కంద
ళీవీరధోరపి. ౧౪.

అథ సాంత స్త్రీవర్ణః.

ఆలసః పాదరోగే న్యాత్కి
యామందేద్రమాంతరే,
అలసా హంసపద్మాం చ

రభసో వేగహర్షయోః, ౧౫
పనసః కంటకిఫలే కంటకే కపి
రుగ్భిదోః,

సురసస్సాన్యత్సుమధురేపర్ణానే
సురసాపి చ. ౧౬.

రము, బుద్ధియును గంధద్రవ్యము
నలుపు, ధనము, రత్నము, (త్రి)
మధురమైనది.

నానా—(స్త్రీ) ముక్కు, ద్వారమునకు
మీఁదుగానుండు నడ్డకమ్మి.

మృత్సా—(స్త్రీ) వడ్రంగి బాడిస, మంచి
మన్ను.

హింసా—(స్త్రీ) దొంగతనము మొదలగు
నవి, చంపుట.

శృంసా—(స్త్రీ) మాట, కోరిక.

మిసిః—(స్త్రీ) అడవి సదాపచెట్టు, జటా
మాంసిచెట్టు, సదాపచెట్టు, ఓమము
లోభేదము.

కాసూః—(స్త్రీ) కుత్సితవాక్యము, శక్తి
యను నాయుధః శేషము.

ప్రసూః—(స్త్రీ) ఆడుగుఱ్ఱము, తల్లి, నేల
యరటి, పెనఁగొన్నతీవలు.

సాంత స్త్రీవర్ణము.

ఆలసః—(పు) పాదరోగము, (బోదకాలు)
(త్రి) పశులయం దాలసించువాడు,
వృక్షవిశేషము, (స్త్రీ) హంసపాది
చెట్టు.

రభసః—(పు) వేగము, సంతోషము.

పనసః—(పు) పనసచెట్టు, ముల్లు, ఒకా
నొక వానరుడు, రోగభేదము.

సురసః—(త్రి) మధురమైనది, (స్త్రీ) నల్ల
గగ్గెరచెట్టు.

సారసః పక్షిభేదేంద్రోస్సార
సం సరసీరుహే,

శ్రీవాసో వృక్షధూపే స్యా
త్సంకజే పీతవాససి. ౧౭.

సాహసం తు బలాత్కార
కృతకార్యే దమేపి చ,

వాహసో జలనిర్వాణేజగ
రే సునిష్ఠాకే. ౧౮.

లాలసో లాలసాపి స్యాద్వా
చ్ఛాత్మస్థాతిరేకయోః;

జౌత్సుక్యే చ
సమాసస్తుసంతే పేచమసర్థనే.

కీకసః క్రిమిజాతౌ స్యాదస్థి
కీకసమివ్యతే,

పాయసం పరమాన్నే స్యా
చ్ఛ్రీవాసేఽపి చ పాయ

సః, ౨౦.

వాయసో నాళిజంఘే స్యా
చ్ఛ్రీవాసేచాగురుద్రమే,

కాకోదుంబరికాయాం చ
కాకమాచ్యాయం చ వాయసీ.

౨౧.

మానసం సరసి స్నాంతే
వ్యావ్యాసో నిర్వృత్తౌ మతః,

అఖ్యాయికాః ఛేదే
ప్యఖ్యానోఽభ్యసనేఽంతికే.

ఉచ్ఛాప్యసో ప్రాణనాశ్వాసగ
ద్యబంధగుణాంతరే,

ఇష్వాసో ధన్విధనుషో

సారసః—(పు) బెగ్గురుపక్షి, చంద్రుడు,
(న) పద్మము.

శ్రీవాసః—(పు) దేవదారుబంకతోఁజేసిన
ధూపద్రవ్యము, పద్మము, విష్ణువు.

సాహసం—(న) తెగువ, దండోపాయము

వాహసః—(పు) తూము కాలువ, కొండ
చిలువ, చెంచలికూర.

లాలసః } (పు) యాచన, అత్యాశ, ఉత్సా
లాలసా } హము.

సమాసః—కృష్ణముగాఁజేయుట, సమర్థిం
చుట.

కీకసః—(పు) నులిపురుగు, (న) ఎముక.

పాయసం—(న) పరమాన్నము, (పు) అం
దుగుబంకతోఁజేసిన ధూపద్రవ్యము.

వాయసః—(పు) కాకి, ధూపద్రవ్యము,
అగరుచెట్టు, వాయసీ (నీ) కాకిమేడి

చెట్టు, కామంచిచెట్టు.

మానసం—(న) మానససంస్కృ, మనస్సు.

అశ్వాసః—(పు) సుఖము, ప్రబంధము
నందలి భాగము.

అభ్యాసః—(పు) పరిశయము, సమీపము.

ఉచ్ఛాప్యసః—(పు) బ్రదుకుట, ఊరిడిం
చుట, అఖ్యాయిక పరిచ్ఛేదము.

ఇష్వాసః—(పు) ధన్వధరుడు, ధనువు.

ద్విలాసో భావలీలయోః. ౨౩.

వీతంసో బంధనోపాయే మృ
గాణాం పక్షిణామపి,
తేషామపి చ విశ్వా
హేతోః ప్రాసంజే స్త్రీ
తః ౨౪.

ఉత్తంసః కర్ణపూరే స్వాచ్ఛే
ఖరే చ వతంసవత్,
బీభత్సో వికృతే కూరేఽప్య
ర్జునే చ ఘృణాత్తని. ౨౫

విద్వానాత్మవిది ప్రాజ్ఞే పండితే
చాభిధేయవత్,
భూయాత్ బహుతరాధే
స్మాత్పునరధే త్వదోఽ
వ్యయం. ౨౬.

జాయాత్ వృద్ధే చ శస్త్రే చ
హవిర్హోతవ్యసర్పిహోః,
రే ఫాస్సాస్మదధ మేహూర
కృపజేఽపి చ కథ్యతే.
వేధా విధౌ బుధే విష్ణౌ

వాగః సాపాపరాధయోః,
వరోఽదీప్తా పురిషే చ వరోఽ
లూపేఽపి చ క్వచిత్.

ఛందః పద్యే చ వేదే చ
స్వైరచారాభిలాషయోః
ఏనోఽపరాధే కలుషే
మనశ్చిత్తమనీషయోః. ౨౭.

చిలాసః—(పు) ఆభిప్రాయము, శృంగార
చేష్టావిశేషము.

వీతంసః—(పు) వశుపత్న్యౌదలబద్ధుడు
వల, బోను.

ఉత్తంసః—(పు) (వతంసశబ్దమువలె) కర్ణ
భరణము, కిరీటము.

బీభత్స—(పు) వికృతరూపముగలవాడు,
ఘాతుకుడు, అర్జునుడు, దయా
శాలి.

విద్వాన్—(త్రి) బ్రహ్మజ్ఞాని, మిగుల
దెలిసినవాడు, పండితుడు.

భూయాత్—(త్రి) అధికము, (అవ్యయ)
మల.

[నది.
జాయాత్—(త్రి) వృద్ధుడు, శ్రేష్ఠమై
హవిః—(న) హోమద్రవ్యము, నేయి.

రేఫాః—(త్రి) నీచుడు, ఘాతుకుడు,
లోభి.

వేధాః—(పు) బ్రహ్మ, విద్వాంసుడు,
విష్ణువు.

ఆగః—(న) దోషము, నేరము.

వర్చః—(న) ప్రకాశము, మలము, (పు)
రూపము.

ఛందః—(న) పద్యము, వేదము, స్వేచ్ఛగా
దిరుగుట, ఇచ్ఛ.

ఏనః—(న) నేరము, పాపము.

మనః—(న) చిత్తము, బుద్ధి.

రోదశ్చ రోదనీ చాపి దివి
భూమా పృథక్ పృథక్
సహ ప్రయోగేఽప్యన
యో రోదస్సృదపిరోద
నీ. 30.

ఓజస్తేజసి థాతూనామవప్తం
భప్రకాశయోః, ఓజో
బలే చ దీప్తా చ.

తేజో థామ్ని పరాక్రమే.
31. ప్రభావరేతసోశ్చ
థరజస్సృదార్తవేగుణే,
రజఃపరాగేరేణౌ చ రజ
వత్సరికీర్తితం. 32.

వపుష్పవాన్కృతౌ దేహే
పయస్సృతౌ క్షీరసీరయోః,
వయః పక్షిణి బాల్యాదౌ
వయోయావహమాత్మకే
శ్రేయస్తు మంగళే ధర్మే శ్రే
యాక శస్తే తు వాచ్య
వత్, శ్రేయసీ కరిషిష్ట
ల్యామభయారాస్సయో
రపి. 33.

స్తోతోఽంబువే గేంద్రియ
యో

రోకస్సద్దని చాశ్రయే,
శిరః ప్రధానే నేనాగ్రభాగ
మస్తకయోరపి. 34.

తపశ్చంద్రాయణాదౌ స్వా
ద్ధర్మే లోకాంతరేఽపి చ,
తపా మాఘే చ శిశిరే.

రోదః } (న, నీ) ఆకాశము, భూమి,
రోదనీ } భూమ్యాకాశములు.

ఓజః—(న) ఎండ, థాతుపుష్టి, వెలుతురు,
బలము, కాంతి.

తేజః—(న) ప్రకాశము, శౌర్యము, సామ
ర్థ్యము, శుక్లము.

రజః—(న) (రజశబ్దమువలె) స్త్రీలరజస్సు,
రజోగుణము, పరాగము, పరాగ
కణము.

వపుః—(న) సుందరాకారము, శరీరము.

పయః—(న) పాలు, నీరు.

వయః—(న) పక్షి, ప్రాయము, యౌవ
నము.

శ్రేయః—(న) శుభము, ధర్మము, (త్రి)
ప్రశస్తమైశ్చది, (నీ) గజపిప్పలి, కరక
చెట్టు, సన్నరాష్ట్రము.

స్తోతః—(న) ప్రవాహము, ఇంద్రియము

ఓకః—(న) గృహము, ఆధారము.

శిః—(న) ముఖ్యము, నేనముందటిభా
గము, తల.

తపః—(న) చాంద్రాయణాదివ్రతము,
ధర్మము, తపోలోకము.

తపాః—(పు) మాఘమాసము, శిశిర

సరస్తాయతటాకయోః. ౩౬.

ఉపః ప్రభాతే సంధ్యాయా

మురశ్చేష్ఠే చ వక్షసి,

తమోఽంధకారే స్వర్ణానా

తమశ్శోకే గుణాంతరే.

నభో వ్యోమ్ని నభా మేఘే

శ్రావణే చ పతద్ధ్రువే,

ఘ్రాణే మృణాలసూత్రే చ

వరాసు చ నభాః స్పృతః.

తరో బలే చ వేగే చ

రేతశ్శుక్రే చ పారదే,

ఆర్చిర్చయూఖిఖియో

ర్బహ్నిః కుశహుశాశయో.

సహో బలే జ్యోతిషి మార్గ

శ్చిరహేమంతయో శ్చాపి

సహాః ప్రదిప్తః,

రహోఽపి గుహ్యే సురతే

ఽపి తత్త్వే

మహో భవేనుత్సవతే జసో

శ్చ. ౪౦.

జ్యోతిః ప్రకాశే దృశి తార

కామాం జ్యోతిర్దినేశా

నలయోరపి స్యాత్,

ధనుః ప్రియా లద్రుమరాశి

భేదయోశ్శరాపనే చాపి

ధనుర్ధనుర్ధరే. ౪౧.

ఆశీరుక్తా హితాశంసాపనా

శనదంష్ట్రయోః,

ర్తువు.

సః—(న) జలము, మడుగు.

ఉపః—(న) ప్రాతఃకాలము, సాయంకాలము.

ఉరః—(న) శ్రేష్ఠము, తొమ్ము.

తమః—(న) చీకటి, రాహుగ్రహము, దుఃఖము, తమోగుణము.

నభః—(న) ఆకాశము, (పు) మేఘము, శ్రావణ మాసము, తమ్మపడగము, ముక్కు, బిసతంతువు, వర్షాకాలము.

తరః—(న) బలము, వేగము.

రేతః—(న) వీర్యము, పాదరసము.

ఆర్చిః—(న) కిరణము, అగ్నిజ్వాల.

బర్హిః—(ప్ర) దర్భ, (పు) అగ్ని.

సహాః—(న) బలము, తేజము, (పు) మార్గశ్చిమాసము, హేమంతర్తువు.

రహాః—(న) ఏకాంతము, సురతము, యథార్థము.

మహాః—(న) ఉత్సవము, ప్రకాశము.

జ్యోతిః—(న) ప్రకాశము, నేత్రము, నక్షత్రము, (పు) సూర్యుడు, అగ్ని.

ధనుః—(పు) మోరటిచెట్టు, (న) ధనూరాశి, ధనువు, (త్రి) ఏలుకాడు.

ఆశీః—(స్తీ) హితముకోరుట, (ఆశీర్వాదము) పాముకోట.

రాక్షసీతి చ దంష్ట్రాయాం రా
క్షసీ రక్షసస్త్రియాం,
తామసీతి చ దుర్గాయాం తా
మసో భుజగే ఖలే,
పుక్కసీ కా లి కా నీలోః
పుక్కసశ్శ్వపచేఽథమే.

ఆథ సాంఠ శతపద్యముః.

భవేద్దనరసస్సాంద్ర నిర్వాసే
మోరపేఽపుచ, కర్పూ
రే పీలుపర్ణాంతం చ సమ్యక్
స్నిధిరసేఽపి చ. ౪౪.

సర్వరసస్త్రుతో వాద్యభాం
డభేదే చ ధూనకే,

స్త్రుతం తామరసం పద్దే
తామ్రకాంచనయోరపి.

సిద్ధరసో రసే వ్యాడిప్రభృతి
వృషి దృశ్యతే,
మహారసస్సాక్షాత్తరారే కోశ
కారకశేఽరణ్యోః. ౪౬,

రాసేరసస్తు రాసే స్యాద్రస
సిద్ధిబలావపి, పష్టిజాగరకే
గోష్ఠ్యాంతం శృంగారపరిహా
సయోః. ౪౭.

శ్వశ్రేయసం చ భద్రే న్యాత్మ
రాశందే చ శర్మణి,

నిశ్చేయసం చ కల్యాణే
చంద్రచూడాపవర్ణయోః.

కుంభీనసో విషజ్వాలా కుల
దృష్టిభుజంగమే, కుంభీనసీ

రాక్షసీ—(సీ) కోటి, రక్కసి.

తామసీ—(సీ) పార్వతి, తామసః (పు)
పాము, దుర్ఘాద్గుడు.

పుక్కసీ—(సీ) పార్వతి, నీలిచెట్టు, పుక్క
సః (పు) చండాలుడు, నీచుడు.

సాంఠ చతుర్వర్ణము.

ఘనరసః—(పు) చిక్కనిబంక, మజ్జిగ,
జలము, కర్పూరము, దొండ చెట్టు,
బాగుగా సిద్ధమైనరసము.

సర్వరసః—(పు) వీణాభేదము, సర్వరస
ము.

తామరసం—(న) పద్మము, రాగి, బంగా
రము.

సిద్ధరసః—(పు) పాదరసము, వ్యాడిము
న్నగు రససిద్ధిగలవారు.

మహారసః—(పు) ఖరూరపుఞ్జెట్టు, ఒక
విధమగు చెఱకు, తుంగముస్తే.

రాసేరసః—(పు) రాసక్రీడ, రస వాద
మందు నై పుణ్యము, ప్రసవించిన నాటవ
రేయి, సభ, శృంగారరసము, ఎక
సక్యము.

శ్వశ్రేయసం—(న) శుభము, మోక్షము,
సుఖము.

నిశ్చేయసం—(న) శుభము, (పు) శంక
రుడు, (న) మోక్షము.

కుంభీనసః—(పు) విషజ్వాలలు గ్రక్కెడు
పాము, కుంభీనసీ, (సీ) లవణాసురుని

జనన్యాం చ లవణాఖ్యస్య
రక్షసః. ౪౯.

మలీమసం తు మలినే పుష్ప
కాసీసలోహయోః,

పార్శ్వమాసః పార్శ్వసూసీ
యజ్ఞపూర్ణిమయోః
క్రమార్థః. ౫౦.

అధివాసో నివాసే చ సంస్తారే
ధూపనావిభిః,

చంద్రహాసో దశగ్రీవకరవా
లేఽసిమాత్రకే. ౫౧.

విశ్వావసుస్సన్న్యద్గంధర్వ భేదే
విశ్వావసుర్నిశి,

విభావసుర్నిశమణౌ హరిభేదే
చ పావకే. ౫౨.

పునర్వసుశ్చవేదృతే కాత్యాయనమునావపి,

రాజహంసస్తు కాదంబే కల
హంసే నృపోత్తమే. ౫౩.

కలహంసస్తు కాదంబే రాజ
హంసే నృపోత్తమే,

అవధ్వంసః పరిత్యాగే నింద
నేఽప్యవచూర్ణనే. ౫౪.

స్తృతా మధురసా ద్రాక్షా
మూర్వికాదుగ్ధికాసు చ,

తల్లి.

మలీమసం—(త్రి) మలినమైనది, (న) మైల
తు త్తము, లోహము.

పార్శ్వమాసః—(పు) (స్తీ) (వరుసగా)
పార్శ్వమాసీ } యాగ విశేషము, పూ
ర్ణిమ.

అధివాసః—(పు) ఉనికి, ధూపాదులచే
బరిమళింపఁజేయుట, ఆదిశబ్దము చే
ధాన్యశయ్యాదులు.

చంద్రహాసః—(పు) రావణుని ఖడ్గము,
ఖడ్గము.

వివాససుః—(పు) గంధర్వవిశేషము,
(స్తీ) రాత్రి.

విభావసుః—(పు) సూర్యుఁడు, ముత్తై
ములదండ, అగ్ని.

పునర్వసు—(పు) పునర్వసు నక్షత్రము,
కాత్యాయనమున.

రాజహంసః—(పు) ధూమ్రవర్ణములైన
ముక్కుకాళ్లు తెక్కలుగల హంస,
ఎఱ్ఱనైన కాళ్లు ముక్కుగల హంస,
రాజశ్రేష్ఠుఁడు.

కలహంసః—(పు) ధూమ్రవర్ణములైన
ముక్కుకాళ్లు తెక్కలుగల హంస,
ఎఱ్ఱనగు కాళ్లు ముక్కుగల హంస,
రాజశ్రేష్ఠుఁడు.

అవధ్వంసః—(పు) విడుచుట, నిందించుట,
చూర్ణముచేయుట.

మధురసా—(స్తీ) ద్రాక్షలత, చేగచెట్టు,
పిన్నపాలచెట్టు.

నీలంజసాప్సరోభదే సరిద్ధే,
దేహి విద్యుతి. ౫౫.

సుమేధాస్తు సుబుద్ధౌ స్యా
జ్యోతిష్తత్వామపీష్యతే,
సుమనాః పుష్పమాలతో
స్త్రిదశే కోవిదేహి చ.

ప్రచేతాస్తు మనౌ హృష్టే
స్యా తృప్తిచీపతాపవి,
విహాయాస్తు శకుంతే స్యా
ద్విహాయస్సరవర్తని. ౫౬.

త్రిస్తోతా జవచ్చాకన్యా
యాం త్రిస్తోతాస్సరిదం
తరే,

అగౌకాశ్చ నగౌకాశ్చ శరభే
సింహపక్షిణోః. ౫౭.

ఉదర్చిరుత్ప్రభే వవశ్చా
దివౌకాశ్చాతకే సురే,
దీర్ఘాయుశ్శాలలౌ కాకే మా
ర్కండేయేతిజీవిని. ౫౮.

సప్తార్చిః పావకే స్తోక్తస్సప్తా
ర్చిః క్రూరలోచనే,
కనీయాననుజ్ఞేత్యల్పే కనీ
యానతియూని చ. ౬౦.

పరీయానతియూని స్యాద్ద్య
రిష్టే శ్రేష్ఠయోగయోః,

సాధీయానతిభాధే స్యాదతి
సాధా చ వాచ్యతే.

విశ్వకో—22

నీలంజసా—(స్త్రీ) నీలంజస యనువచ్చుర,
నదీవిశేషము, మెఱపు

సుమేధాః—(త్రి) మంచిబుద్ధిగలవాడు,
(స్త్రీ) మానేరుతీగ.

సుమనాః—(స్త్రీ) పుష్పము, జాజితీగ,
(పు) దేవత, విద్వాంసుడు.

ప్రచేతాః—(పు) ప్రచేతసముని, (త్రి)
ఆనందించినవాడు, (పు) వరుణుడు.

విహాయాః—(పు) పక్షి, (పు) ఆకా
శము.

త్రిస్తోతాః—(స్త్రీ) ఆకాశగంగ, నదీవిశే
షము.

అగౌకాః } —(పు) శరభ మృగము,
నగౌకాః } సింహము, పక్షి. [అగ్ని.

ఉదర్చిః—(పు) వైకెగయు జ్వాలలుగలది,
దివౌకాః(పు) చాతకపక్షి, దేవత.

దీర్ఘాయుః—(పు) బూరుగుచెట్టు, కాకి,
మార్కండేయముని, (త్రి) చాల
కాలము బ్రదుకువాడు.

సప్తార్చిః—(పు) అగ్ని, క్రూరమైన దృష్టి
గలవాడు.

కనీయా—(పు) తమ్ముడు, (త్రి)
మిగులఁ జిన్నది, మిగుల వయస్సుగల
వాడు.

పరీయా—(త్రి) మిగులఁ ప్రాయపు
వాడు, మిగులశ్రేష్ఠుడు, (పు)
పంచాంగయోగము.

సాధీయా—(త్రి) మిగుల దృఢమైపది,
మిగులమంచిది.

అథ సాంతః పంచవర్ణః.

స్వాన్న భశ్చమ స శ్చం ద్రే
చిత్రాపూపేంద్రజాలయోః
హింగునిర్యాస ఇత్యేష నింబే
హింగురనేఽపి చ.

దివ్యచతుస్సుగంధస్య భేదే
ఽంధే చ సులోచనే,

అథ సాంత షడ్వర్ణః.

హిరణ్యరేతసం ప్రాహుద్ధివా
కరహవిర్భుజోః. ౬౩.

అథ హంతో ద్విపర్ణః

సహో బలే సహ ముద్గపర్ణ్యాం
చ నఖభేషజే, సహ దేవీ
కుమారో శ్చ సహః
కాంతో సహ భువి. ౧.

గ్రహోఽనుగ్రహనిర్బంధగ్ర
హణేషు రణోద్యమే
సూర్యాదౌ పూతనాదౌ
చ సైంహికేయోపరాగ
యోః. ౨

వహస్సాన్యద్యౌష భస్కంధ
దేశే గంధవహేఽపి చ,
బర్హం దశే కేకింశే
గృహః శత్రూన్యం గృహే
స్తృతాః. ౩.

గ్రహో గ్రహేఽవహరే చ
నాహో బంధనకూటయోః,
స్నేహస్థైలాదికరసద్రవ్యే

సాంత పంచవర్ణము.

సభశ్చమః—(పు) చంద్రుడు, భక్త్య
విశేషము, ఇంద్రజాలము.

హింగునిర్యాసః—(పు) వేపచెట్టు, ఇం
గుప.

దివ్యచతుః—(పు) పరిమళవిశేషము, (త్రి)
గుడ్డివాడు, మంచికన్నులుగలవాడు.

సాంత షడ్వర్ణము.

హిరణ్యరేతాః—(పు) సూర్యుడు, అగ్ని.

హంతో ద్విపర్ణము

సహః—(పు) బలము, (సి) విల్లి పెసరతీగ,
నఖమను గంధద్రవ్యము, చాగచెట్టు,
పిన్నగోరంటచెట్టు, (పు) తేజస్సు, (సీ)
భూమి.

గ్రహః—(పు) రక్షించుకోరిక, చెఱ, స్వీక
రించుట, యుద్ధప్రయత్నము, నవగ్రహ
ములు, పూతమున్నగు బాలగ్రహ
ములు, రాహువు, గ్రహణము.

వహః—(పు) ఎద్దమూపురము, వాయువు.

బర్హం—(న) ఆకు, నెమిలిపురి.

గృహః—(పు) (ని.బ.) భార్య, గృహము.

గ్రహః—(పు) స్వీకరించుట, మొసలి.

నాహః—(పు) కట్టుట, కపటము.

స్నేహః—(పు) చమురు, చెలిమి.

స్వాత్సహృదేఽపి చ.ర.
ప్రోహా నిపుణతక్మ స్వా
త్ప్రోహా వాస్త్యంఘ్రి
పర్వణోః,

మోహమిచ్ఛంతి మూర్ఖా
యామవిద్యాయాం చ
సూరయః, ౫.

లోహస్తు శస్త్రకే లోహం
జోంగకేనర్వలైజనే,

వ్రూహస్తు బలవిన్యాసే
నిర్హణే బృందతర్క
యోః, ౬.

సింహాః కంఠీరవే రాశౌ సత్త
మే చోత్తరస్థితః, సింహీ
తుద్రా బృహతోన్యాస్య
ద్వాపకే రాహుమాతరి.

బహుస్యాద్విపులే త్ర్యాది
సంఖ్యాస్వప్యభిధేయవత్,
అహిర్వృత్రాసురే సర్పే
పీహ తూద్యమవాంఛ
యోః, ౮.

గుహా తు గహ్వరే సింహ
పు చ్ఛాన్యం స్కంధే
గుహో మతః,

వాహా భుజాయాం వాహస్తు
మానభేదేవృషేహయే.
మహీ భూమా మహీ
నద్యాం మహ ఉత్సవతే
జనోః,

కుహూస్యాత్తోలారావ

ప్రోహాః—(పు) నేర్పరి, ఊహ, ఏనుగు
కాలు, గనుపు.

మోహాః—(పు) మూర్ఖ, అజ్ఞానము.

లోహాః—(పు) ఇనుము, (న) అగరు,
పంచలోహములు.

వ్రూహాః—(పు) నైన్యమును వ్రూహ
ములుగా నేర్పటచుట, నిర్మించుట,
సమూహము, ఊహ.

సింహాః—(పు) సింహము, సింహరాశి,
(ఉత్తరపదమైనచో) శ్రేష్ఠము, సింహీ
(నీ) వాకుడు చెట్టు, ములక చెట్టు, అడ్డ
సరపుఁజెట్టు, రాహువుతల్లి.

బహుః—(త్రి) విస్తారమైనది, మూడు
మొదలగు సంఖ్య.

అహిః—(పు) వృత్రాసురుఁడు, పాము.

ఈహ—(నీ) ప్రయత్నము, కోరిక.

గుహా—(నీ) కొండబిలము, నక్కతోరక,
పొన్న చెట్టు, (పు) కుమారస్వామి.

వాహా—(నీ) భుజము, (పు) రెండుకుంచ
ములకొలత, ఎద్దు, గుఱ్ఱము.

మహీ—(నీ) భూమి, మాలవదేశము
నందియొకనది, మహా, (పు) ఉత్స
వము, ప్రకాశము.

కుహూః—(నీ) కోకిలధ్వని, చంద్రకళా

నష్టేందుకలదర్శయోః.

అథ హంతు స్త్రీవర్ణః.

పటహస్తు సమారంభ ఆనకే
పటహం మతం,

కలహః ఖడ్గకోశే స్యాద్భం
డనే యుద్ధరాధయోః.

ప్రగ్రహస్తు తులా సూత్రే
బంద్యాంసియమినే భుజే,
హయాదిరక్తౌ రక్తౌ చ
సువర్ణే హరిపాదకే.

నిగ్రహో భర్తసనే ప్రోక్తో
మర్యాదాయాంచబంధనే,

విగ్రహస్సమరే కాయే విస్తా
రప్రవిభాగయోః. ౧౩.

సంగ్రహో బృహదత్తుంగే
ముష్టిసంక్షేపయోరసి,

ఆగ్రహోఽనుగ్రహసంక్షో
రాక్రమేగ్రహణేఽపి చ.

నవాహస్సస్యన్నవదినే నవా
హః ప్రతిపత్తిథౌ,

ప్రవాహో వ్యవహారే స్యా
దపి సోతసి వారిణః. ౧౪.

కటాహో ఘృతతైలాదిపాక
పాత్రే చ ఖర్పరే, కటా
హఃకూర్మపుష్పేచ స్తూపే
చ మహిషీశిశౌ. ౧౫.

ఉత్సాహస్తూద్యమే సూత్రేఽ
పార్శ్వోహో దైర్ఘ్యమాన
యోః, ఆరోహణే నితం

రహితమగు నమావాస్య.

హంతు స్త్రీవర్ణము.

పటహః—(పు) ఆంభము, (న) తప్పెట.

కలహః—(పు) కత్తియొఱ, వివాదము,
యుద్ధము, శోభ.

ప్రగ్రహః—(పు) తక్కిడత్రాడు, కారా
గృహము, నియమించుట, భుజము,
కల్లెపుర్రాడు మొదలగునవి, పగము,
బంగారము, మ్రానిపసుపు.

నిగ్రహః—(పు) బెదిరించుట, హద్దు, చెఱ.

విగ్రహః—(పు) యుద్ధము, శరీరము,
విస్తారము, విభాగము.

సంగ్రహః—(పు) మిగుల నొన్నత్యము,
పిడికెలి, పిడికిట, బట్టుట.

ఆగ్రహః—(పు) రక్షించుట, ఆసక్తి, ఆక
మించుట, స్వీకరించుట.

నవాహః—(పు) కొత్తదినము, పాడ్యమి.

ప్రవాహః—(పు) వ్యవహారము, వెల్లువ.

కటాహః—(పు) నూనె మొదలగునవి
కాచెడిపాత్రము, గాబు, తాళేటి
వెన్నుచిప్ప, దిబ్బ, కొమ్ములు మొలచు
చున్న గేదెదూడ.

ఉత్సాహః—(పు) ప్రయత్నము, దారము.

ఆరోహః—(పు) పాడవు, పరిమాణవిశే
షము, ఎక్కుట, కటిప్రదేశము,

తే చ సముచ్చయ నిషా
దినోః. ౧౭.

నిరూహహేళితే ద్వారే
నిరూహే నాగదంతకే,
విదేహో దేహశూన్యే స్థా
ద్విదేహో మిథిలే స్తృతః.
నిరూహో వ స్తిభేదే స్థాత్త
ర్గునిశ్చితయోరపి,
దాత్యూహః కాలకంఠే స్థా
ద్దాత్యూహశ్చతకేఽపిచ.
అత్యూహః నీలికాయాం స్థా
దత్యూహశ్చిత్రమేఖలే,
సువహః సల్లకీనోధాపదీశేషా
లికాసు చ. ౨౦. ఏలా
వర్ణ్యాం చ సువహః వల్లకీ
రాన్నయోరపి, సమ్యగ్వ
హేతు సువహో వాచ్య
వత్సముదాహృతః. ౨౧.
వైదేహీ రోచనీసీతావణిక్
స్త్రీవిప్పలిషు చ,
వారాహీ మాతృభేదే స్థా
ద్వైష్ణినామాపదేఽపిచ.

అథ హంతు శ్చతుర్వర్ణః

అవగ్రహ ఇతిఖ్యాతో వృష్టి
రోధేగజాలికే, స్వతంత్ర
తానిమేధేఽపి ప్రతిబంధే
ఽవ్యవగ్రహః. ౨౩.

ప్రతిగ్రహస్వీకరణే నైస్వ
పృథ్వీ పరిధ్యిహే, ద్విజే

బౌన్నత్యము, మానటివాడు.

నిరూహః—(పు) సిగదండ, ద్వారము,
మ్రానిబంక, నాగవాసము.

విదేహః—(త్రి) దేహములేనివాడు,
విదేహదేశము.

నిరూహః—(పు) నిరూహవ స్తి (ఎనిమా,)
ఊహ, నిశ్చయము.

దాత్యూహః—(పు) కూకురు గుండంగి
పిట్ట, వానకోయిల.

అత్యూహః—(సీ) నీలిచెట్టు, నెమిలి.

సువహః—(సీ) అందుగుచెట్టు, చెప్పవత్తట్ట
చెట్టు, నల్లవావిలిచెట్టు, కారేలకీ
చెట్టు, వీణె, సర్పాక్షిచెట్టు, (త్రి)
బాగుగ మోయదగినది.

వైదేహీ—(సీ) గోరొబేరము, సీతాదేవి,
వైశ్యస్త్రీ, విప్పలితీగ.

వారాహీ—(సీ) సప్తమాతృకలలో
నొకతే, పాచితీగ.

హంతు చతుర్వర్ణము.

అవగ్రహః—(పు) వానలేమి, ఏనుగు
నొసలు, స్వతంత్రములేమి, అడ్డపాటు.

ప్రతిగ్రహః—(పు) తీసికొనుట, నేనకు
మొనుకటిబలము, ఉచ్చిచేయుపాత్రము,

భ్యో విధివద్దేయే తద్ద్యో
హేచ గ్రహాంతరే. ౨౪.

పరిగ్రహఃపరిజనేపత్నాన్యంస్త్యే
కారమూలయోః, శాపేఽ

పుష్పగ్రహో బంద్యాముప
యోగేఽనుకూలనే. ౨౫.

అభిగ్రహోఽభియోగేఽభి
గ్రహణే గౌరవేఽపి చ,

పరిబర్హస్తు రాజార్హవస్తుః
పిపరిచ్ఛదే. ౨౬.

పితామహోవిరించో న్యాయా
తస్య జనకేఽపి చ,

తమోఽపహస్సహస్రాంశు
మృంగాంకజినపహ్నిషు.

ఉపనాహో వ్రణాలేపపదే
వీణానిబంధనే,

పరివాహో జలోచ్ఛ్వాసేమ
హీభృద్యోగవస్తుని.

తనూరుహం గరుల్లోమ్నో
ర్వరారోహో కటావపి, వరా

రోహస్తు కథితో హస్తా
రోహోవరోహయోః.

అవరోహోఽవతరణే తరో
రంగే లతోద్గమే,

అశ్వారోహోశ్వగంధాయా
మశ్వారోహోఽశ్వవార

కే. ౩౦.

మహాసహ మాషపర్ణా

దానద్రవ్యము, దానముగ్రహించుట,
గ్రహవిశేషము.

పరిగ్రహః—(పు) పరివారము, భార్య,
స్త్రీకరించుట, మొదలు, శాపము.

ఉపగ్రహః—(పు) చెఱసాల, ఉపయో
గము, అనుకూలించుట.

అభిగ్రహః—(పు) యుద్ధమున నెదుర్కొ
నుట, ఎదుర్కొని యాక్రమించుట,
గౌరవము.

పరిబర్హః—(పు) రాజయోగ్యమగు
పదార్థము, పరివారము.

పితామహః—(పు) బ్రహ్మ, తండ్రితండ్రి.

తమోఽపహః—(పు) సూర్యుడు, చం
ద్రుడు, బుద్ధదేవుడు, అగ్నిహోత్రుడు.

ఉపనాహః—(పు) వ్రణములకుఁ బూయు
మందు, వీణాతీఁగెలుచుట్టెడి బిరడా.

పరివాహః—(పు) తటాకాదులనుండి నీరు
పోవుటకు తాతితోఁ గట్టినమార్గము,

రాజయోగ్యమగు వస్తువు.

తనూరుహం—(న) తొక్కి, వెండ్రుక.

వరారోహః—(స్తీ) కటిప్రదేశము, (పు)
మావటీఁడు, దిగుట.

అవరోహః—(పు) దిగుట, చెట్టు, ఉడ,
లతాంకురము.

అశ్వారోహః—(స్తీ) పెన్నేరుగడ్డ, (పు)
గుట్టపురొతు.

మహాసహ—(స్తీ) కాటుమినుప చెట్టు.

మహాసకుసుమేఽసి చ,
గంధవహా తు నాసాయాం
వాయా గంధవహా
మతః. 30.

భవేద్దేవసహభిఖ్యా సూతే
దండోత్పలావధే,

అథ హాంతః పంచవర్ణః.

ప్రపితామహ ఇత్యేష విధా
సితప్రపితామహే. 31.

పెద్దగోరంటచెట్టు.

గంధవహా—(సీ) ముక్కు, (పు) వా
యువు.

దేవసహా—(సీ) పాదరసము, సహదేవి
చెట్టు.

హాంత పంచవర్ణము.

ప్రపితామహా—(పు) బ్రహ్మ, ముత్తాత.

క్లో. హంతాస్సృగ్మద్యపి తాంతా వర్ణానామనురోధతః,
పృథక్క్రమేణ కథ్యంతే తథాప్యేతే సమన్వయాత్.

తా. వర్ణసంయోగమువలన తాంతశబ్దములు హంతశబ్దములే
యైనను వర్ణక్రమము ననుసరించి వేరుగ జెప్పబడుచున్నవి.

అథ తాంతో ద్వివర్ణః.

అక్షః కరే తుషే చక్రే శకట
వ్యవహారయోః, ఆత్మజ్ఞే
పాశకే చాక్షం తుత్థసౌవ
ర్చలేఽందియే. 1.

ఋక్షోఽందిభేదే భల్లాకే
శోణకే కృతజేధనే, ఋక్ష
ముక్తం చ నక్షత్రే
యక్షశ్శ్రీదే చ గుహ్యకే.

తాంత ద్వివర్ణము.

అక్షః—(పు) పదియాలు మాషముల
యెత్తు, తాండ్రచెట్టు, బండికన్ను,
బండి, వ్యవహారము, బ్రహ్మజ్ఞాని, పా
చిక, (న) మైలతుత్తము, సౌవర్చలవ
ణము, ఇందియము.

ఋక్షః—(పు) ఋక్షపర్వతము, ఎలుగు
బంటు, దుండిగవుణ్ణెట్టు, (త్రి) గ్రుచ్చు
బడినది, (న) నక్షత్రము.

యక్షః—(పు) కుబేరుడు, దేవయోని
విశేషము.

దక్షః పటా హరవృషే తామ్ర
చూడే ప్రజావతౌ, నుని
భేదే ద్రుమే వహ్నా
దక్షా భువి స్త్వతా,

పక్షో మాసాగ్రకే సార్వే
గ్రహే సాధ్యవిరోధ
యోః, పక్షశ్చాపః తో
బృందే బలే సంభవాయ
యోః. ౪. పతత్రే ఛల్లి
రంభే చ దేహంగే రాజ
కుంజరే,

లతుం శరవ్యే సంఖ్యాయాం
లతుం ఛద్విని కథ్యతే. ౫.

ప్లక్షోద్వీపవిశేషే స్యాత్ప్రక
టీగర్వభాండయోః, సిప్పలే
ద్వారపార్శ్వే చ గృహస్య
పరికీర్తితః. ౬.

నృత్యః పరశురామే స్యాన్నృ
త్యః కృత్స్ననికృష్టయోః
చోక్షో గీతే శుచా దక్షే
తథాతీక్షణమనోజ్ఞయోః.

ధ్వాంతుస్తు కాక బకయోస్త
ర్కుకే భిక్షుకే గృహే.
ధ్వాంక్షీ కక్కిలికా
యాం స్యా

త్కక్షో దోర్మూలకచ్చయోః.
౮. నైరిభే చ తృణే కక్ష
శ్శుష్కకానన విరిధో.
కక్షాగ్రాహణికా కాంచీ

దక్షః—(త్రి) సమృద్ధిమా, (పు) శంకరుని
వాహనము, కోడి, దక్షప్రజావతి,
దక్షముని, వృక్షభేదము, అగ్ని, (నీ)
భూమి.

పక్షః—(పు) మాసములో సగము, ప్రక్క,
గ్రహము, తర్కవిషయ సాధ్యము,
విరోధము, (ఉత్తరపదమైనచో) సమా
వాసు, బలము, చెలికాడు, సహ
యుడు, టెక్క, ప్రాయ్వినురు, దేహ
పార్శ్వము, అంబారియేనుగు.

లతుం—(న) గుటీ, (ప్ర) లతుసంఖ్య, (న)
మిష.

ప్లక్షః—(పు) ప్లక్షద్వీపము, జువ్విచెట్టు,
కలుజువ్విచెట్టు, రావిచెట్టు, గుమ్మము,
ప్రక్క.

నృత్యః—(పు) పరశురాముడు, (త్రి)
సమగ్రమైనది, నీచమైనది.

చోక్షః—(పు) గానము చేయఁబడినది,
పవిత్రమైనది, సమృద్ధమైనది, తీవ్రమై
నది, రక్షమైనది.

ధ్వాంతుః—(పు) కాకి, కొంగ, రాటపుఁ
గదురు, యాచకుడు, గృహము
ద్వాంక్షీ (నీ) తిక్కిలపుఁజెట్టు.

కక్షః—(పు) చంక, జలప్రాయఃమగుతావు.
కాటుదున్న పోతు, గడ్డి, ఎండిన యడవి,
పొద, (నీ) తీటనిండ చెట్టు, మొలనూ
లు, ముంగిటిచాపడి, ఏనుగును గట్టు

ప్రకోష్ఠ గజరజ్జుషు. ౯.
స్పర్ధాపదే పరిధానపశ్చా
దంచలపల్లవే, రథభాగే

పి కతా స్యా

ద్వీత్యం విస్తయదృశ్యయోః.
మోక్షో ముక్కు క వృ త్తే
స్వాదపవర్గే చ మోచనే,
రూక్షః పాదపజాతౌ స్వా
ద్రాక్షోఽప్రేమణ్యచిక్కు
ణే. ౧౧.

భిక్షా భృతౌ చ యాచ్ఛా
యాం నేవాభిక్షితచస్తు
నోః.

ప్రేక్షానృత్యేక్షణే బుద్ధౌ
రక్షా రక్షణలాక్షయోః. ౧౨.

అథ తాంత్రీ వర్ణః.

అధ్యక్షోఽధిక్యతే ప్రోక్షః
ప్రత్యక్షేఽధ్యక్షమిష్యతే,
గోరక్షో నాగరంగే స్వార్థ
వాంచ పరిరక్షణే. ౧౩.

ఆరక్షం రక్షణీయే స్వాచ్ఛి
మృణి దంతినాం,

రక్షాక్షః కాసరే క్రూరే పా
రావశచకోరయోః. ౧౪.

సమీక్షా గ్రంథభేదే స్వా
త్త్వబుద్ధౌ నిభాలనే,

ఉత్ప్రేక్షాఽనవధానే స్వా
త్కాఽవ్యాలంకరణేఽపి
చ. ౧౫.

త్రాడు, వివాదస్థానము, కట్టుబట్టు
యొక్క వెనుకపింజ, రథమునందలి
యంతస్తు.

వీక్షం—(త్రి) ఆశ్చర్యము, చూడఁదగినది.

మోక్షః—(పు) మొక్కుపుఁజెట్టు, ముక్తి,
విడుచుట.

రూక్షః—(పు) వృక్షము, (త్రి) ప్రేమ
లేనిది, కఱకై నది.

భిక్షా—(సీ) కూలి, యాచన, సేవ,
యాచించిన వస్తువు.

ప్రేక్షా—(సీ) నాట్యముచూచుట, బుద్ధి.

రక్షా—(సీ) రక్షించుట, లక్ష్మ.

తాంత్రీ వర్ణము.

అధ్యక్షః—(పు) అధికారి, (త్రి) దృగ్గో
చరమైనది.

గోరక్షః—(పు) నారింజచెట్టు, గోవుల
రక్షించువాఁడు.

ఆరక్షం—(త్రి) రక్షింపఁదగినది, ఏనుగు
కుంభముల సంధి.

రక్షాక్షః—(పు) దున్నపోతు, ఘాతుకుఁడు,
పావురము, చకోర. ఊ.

సమీక్షా—(సీ) మీమాంసశాస్త్రము,
యథార్థము, బుద్ధి, చూచుట.

ఉత్ప్రేక్షా—(సీ) ఏమఱుపాటు, ఉత్ప్రే
క్షాలంకారము.

మృగాక్షి చేంద్రవారుణ్యాం
మృగనే త్రాతి యా మ
యోః,

గవాక్షి శక్రవారుణ్యాం గ
వాక్షో జాలకే కపా.

మృగాక్షి—(సీ) పెద్దపాపరచెట్టు, లేడి
కన్నులవంటి కన్నులుగలస్త్రీ, రాత్రి.

గవాక్షి—(సీ) పెద్దపాపరచెట్టు, గవాక్షి,
(పు) కిటికీ, గ వా త్నుఁ డ ను వా న
రుఁడు.

అథ తాంత శ్చతుర్వర్గః.

వీరవృక్షస్తు భిల్లాతకకుభద్రు
మయోరపి,

రాజవృక్షః ప్రియాలే స్యా
త్సవర్ణకతరావపి. ౧౭.

దేవవృక్షస్సప్తపల్లవే మందా
రాదిషు గుగ్గులే,

భూతవృక్షస్తుశాఖోపే తథా
శ్శోనాకపాదపే. ౧౮.

విలాశాక్షో హరే తార్క్ష్య
విశాలాక్షి వరస్త్రీయాం,

సకటాక్షో ధనద్రౌ స్యాత్క
టాక్షసహితేపి చ. ౧౯.

తాంత చతుర్వర్గము.

వీరవృక్షః—(పు) జీడిచెట్టు, మద్దిచెట్టు.

రాజవృక్షః—(పు) మోరటిచెట్టు. తేల
చెట్టు.

దేవవృక్షః—(పు) ఏడాకు లరఁజిచెట్టు,
దేవతావృక్ష పంచకము, గుగ్గిలపుఁ
జెట్టు.

భూతవృక్షః—(పు) తాండ్రచెట్టు, దుండి
గపుఁజెట్టు.

విశాలాక్షః—(పు) శివుఁడు, గురుత్సంతుఁ
డు, విశాలాక్షి, (సీ) ఉత్తమస్త్రీ,

సకటాక్షః—(పు) ఉచ్చైత్రచెట్టు, (త్రి)
క్రేగంటిచూపుగలది.

ఇతి శ్రీసకలవైద్యరాజచక్రముక్తాశేఖరస్యగద్యపద్యవిద్యానిధేః

శ్రీమహేశ్వరస్యకృతౌ విశ్వప్రకాశే అనేకార్థశబ్ద

పరిచ్ఛేదః ప్రథమః.

ఇట్లు విశ్వప్రకాశమునందలి యనేకార్థశబ్దములుగల

మొదటిపరిచ్ఛేదము ముగిసినది.

అథావ్యయపరిచ్ఛేదః

శ్లో. అథావ్యయాని వత్సంతే వ్యక్తం పూర్వాక్షరక్రమాత్,
అకారాదికమప్యస్తి నాధికం పూర్వతోఽపి చ.

తా. ఇటః బూర్వము పాటించిన యంత్యాక్షరాది నియమములఁ బాటించి నానాధావ్యయములు చెప్పఁబడుచున్నవి. అకారాది స్వరావ్యయములు మాత్రమే యీపరిచ్ఛేదమునఁ నధికముగఁ గలవు. అధిక నియమము లిందుఁ బాటించఁబడలేదు.

అ స్యాదభావే స్వల్పార్థే వి అ—లేమి, కొంచెము, (పు) విష్ణువు.

ష్టావేష త్వనవ్యయం

ఆజ్ సీమాయామభివ్యాప్తా
క్రియా యో గేష దర్థ
యోః. ౧.

ఆజ్—(ఉప) అద్దు, అంతట, క్రియోప
సర్గము, కొంచెము.

ఆ ప్రగృహ్యః స్ఫుటా వాక్యే

ఆ—(ప్రగృహ్యసంజ్ఞకము) స్ఫురణము,
వాక్యపూరణము. లేక పూర్వోక్త
వాక్యసూచనము.

ఆః స్యాత్సంతాపకోపయోః,

ఆః—పీడ, కోపము.

ఇ ఖేదే పరుషాక్తా చ కామ
దేవే త్వనవ్యయం. ౨.

ఇ—దుఃఖము, క్రోధవాక్యము, (పు)
మన్తధుఁడు.

ఈ దుఃఖభావనే కోపే లక్ష్మ్యా
మి స్యాదనవ్యయం

ఈ—దుఃఖించుట, కోపము, (సీ) లక్ష్మీ.

ఉ సంబుద్ధౌ రుషాక్తా చ శం
భువాచీ త్వనవ్యయం. ౩.

ఉ—పిలుచుట, క్రోధవాక్యము, (పు)
శంకరుఁడు.

ఊ వాక్యారంభానుకంపార
హస్యపి చ దృశ్యతే,

ఊ—వాక్యారంభము, దయ, రక్షణము.

ఋ వాక్యే చాపి కుత్సా
యాం దేవాం బాయా

ఋ—వాక్యము, నింద, (సీ) అదితి.

మనవ్యయం. ౪.

ఏ ఐ శబ్దౌ తు హే హైవత్
స్త్రుత్యామంత్రణహూ
తిషు,

ఓఔ శబ్దౌ తు హో హౌవ
త్సంబుద్ధ్యాహ్వానయోర్
తా. ౫.

ఏ } (హే హైశబ్దముల వలె) స్తరి
ఐ } — చుట, వీడుకోలు, పిలుపు.

ఓ } (హో హౌ శబ్దములవలె) సం
ఔ } — బోధనము, పిలుచుట.

అథ కాంతవర్ణః

కు పాపే చేషదర్థే చ కుత్సా
యాం చ నివారణే,
మనాగల్పే చ మందే చ
ధిజ్ఞిర్భర్తననిసయోః ౬.

అథ గాంతవర్ణః

అంగ సంబోధనే హర్షే పున
రథే చ కీర్తితం,

అథ చాంతవర్ణః

తిర్యక్తిరార్థే వక్త్రే చ విహం
గాదౌ త్వనవ్యయం. ౭.
చాన్వాచయే సమాహారే
ప్యన్యోన్యాన్యార్థే సము
చ్చయే, పతంతిరే తథా
పాదపూరణే వ్యధా
ణే. ౭.

ప్రాకృతా తేష్యతీ తే చ
దిగేశ కాలతః స్మృతం,
ప్రాగగ్రేపి చ పూర్వ
ప్రాభవే ప్రాగప్యవాం

కాంతవర్ణము

కు—పాపము, కొంచెము, నింద, నివా
రించుట,
మనాక్—కొంచెము, మెల్లన.
ధిక్—తిరస్కరించుట, నిందించుట.

గాంతవర్ణము

అంగ—సంబోధనము, సంబోధనము,
మఱల.

చాంత వర్ణము

తిర్యక్—ఆడ్డము, వంకర, (త్రి) షశు
పత్యోదులు.
చ—అప్రధానము, సంక్షేపము, పరస్ప
రము, ఏకీయోన్వయము, సంధిగపా
ధ్యనస్తుపు, పాదపూరణము, నిశ్చ
యము.

ప్రాక్—ప్రాతఃకాలము, తూర్పుదిక్కు,
తూర్పుదిక్కు, తూర్పుదేశము, పూర్వ
కాలము, ముందు, పూర్వజన్తము,
మధ్యభాగము.

తరే. F.

ననుచ ప్రశ్నదృష్టాకోశ్య
స్సమ్యక్భావప్రశంసయోః,
కించారంభే చ సాకలేయ
హిరుజ్జభ్యవినార్థయోః ౧౦.

అథ తాంతవర్ణః.

నభా భావే నిషేధే చ స్వ
రూపార్థేఽపృతి క్రమే,
ఈషదర్థే చ సాదృశ్యే
తద్విరుద్ధతదన్యయోః.

అథ తాంతవర్ణః.

సుష్టు ప్రశంసనేఽపి స్యాద
త్యర్థేఽపి చ కథ్యతే,
అపష్టునిరవద్యే స్యాచ్ఛోభ
నార్థేఽపి చ స్మృతం. ౧౧.

అథ తాంతవర్ణః.

అంతరేణ పదం విద్యాద్వి
మథ్యాద్ధయోరపి,

అథ తాంతవర్ణః.

తు పాదపూరణే భేదే నము
చ్చయేఽవధారణే. ౧౩.
అస్తు స్యాదభ్యసజ్ఞానేఽప్య
సూయావీడయోరపి,
కింస్విత్యైవే వితర్కే చ
శశ్వత్పునస్సదార్థయోః. ౧౪.
పశ్చత్ప్రతీచాం చరమే
సాక్షాత్ప్రత్యక్షతుల్యయోః,
సకృత్సహకారే స్యా

ననుచ—అడుగుట, విరోధవచనము,
సమ్యక్—అంగీకారము, స్తుతి.
కించ—ప్రారంభము, అంత.
హిరుక్—మధ్యము, వదలుట.

తాంత వర్ణము.

సజ్ఞ—లేదు, అడ్డగింత, స్వరూపము, అతి
క్రమము, కొంచెము, సామ్యము,
విరోధము, ఇతరము,

తాంత వర్ణము.

సుష్టు—మంచి, మిక్కిలి.

అపష్టు—యోగ్యమైనది, శుభము.

తాంత వర్ణము.

అంతరేణ—వదలుట, మధ్యభాగము.

తాంత వర్ణము.

తు—పాదపూరణము, విశేషము, ఏక
క్రియాన్వయము, నిశ్చయము,
అస్తు—అంగీకారము, ఓర్వ లేనితనము,
వీడ.

కింస్విత్యై—ప్రశ్నము, ఊహ.

శశ్వత్—నలుమారులు, ఎల్లప్పుడు.

పశ్చత్—పడమటిదిక్కు, వెనుక.

సాక్షాత్—ఎదుట, సామ్యము.

సకృత్—కూడ, ఒకసారి.

చారాద్ధూరసమీపయోః,
యా వ త్తా వ త్పరిచ్చేదే
కార్తేన్నైవ మానేప
ధారణే,

పురస్తాచ్చతుద్ధ సాచ్యాం
పురారే ప్రథమేగ్రతః.
ఉత ప్రశ్నే వితర్కే న్యాదు
తాప్యర్థవికల్పయోః,
కిముతాతిశయే ప్రశ్నే విక
లేప ప్రయుజ్యతే. ౧౭.
హంత హారే విషాదే చ వా
కార్యరంభానుకంపయోః,
స్వస్యాశీఃక్షేమపుణ్యాదౌ
య (త) ద్వత్పిన్న వితర్క
యోః. ౧౮.

బతామంత్రణసంతోష భేదా
నుక్రొశవిస్తయే,
అహోబతానుకంపాయాం
భేదే సంబోధనేపిచ.
తత ఆదా పరిప్రశ్నే పంచ
మ్యర్థే కథాంతరే, ఆనం
తర్యే
కుతః ప్రశ్నే పంచమ్యర్థే చ
నిహ్నవే. ౨౦.
అతో భవేత్కారణాపదేశ
నిర్దేశయోరపి, పంచమ్య
ర్థే
అంతతః ప్రోక్తం పంచమ్యర్థే
చ శాసనే. ౨౧. సంభావ
నావయవయోగంతతః ప

ఆరాత్ —దూరము, సమీపము,
యావత్ } అవధి, అంతయు, పరిమాణము,
తావత్ } నిశ్చయము.

పురస్తాత్ —తూర్పుదిక్కు, పూర్వకాలము,
మొట్టమొదలు, ముందు.
ఉత—అడుగుట, ఊహ, మఱియు, అవాం
తర కల్పనము.
కిముత—మిక్కిలి, అడుగుట, అవాంతర
కల్పనము.
హంత—సంతోషము, దుఃఖము, వాక్య
రంభము, దయ. [దులు.
స్వస్తి—ఆశీర్వాదము, శుభము, పుణ్యా
య (త) ద్వత్—అడుగుట, ఊహ.

బత—సంబోధనము, సంతోషము, దుఃఖ
ము, దయ, అచ్చెరువు.
అహోబత—దయ, దుఃఖము, పిలుచుట.
తతః—మొదలు, అడుగుట, అందువలన,
మఱియొకకథ, తరువాత.
కుతః—అడుగుట, ఎందువలన, మోశు
మాట.
అతః—హేతువు, మిష, చెప్పట, అందు
వలన.
అంతతః—అందువలన, అజ్ఞ, అభిప్రాయ
ము, అవయవము.

దమిష్యతే,

ఇతో యతశ్చ నియమే పంచ
మ్యర్థ విభాగయోః. ౨౨
ఇతి ప్రకరణే హేతౌ ప్రకా
శాదిసమాప్తిః, నిదర్శనే
ప్రకారే స్యాదనుక్తరే చ
సమృతం. ౨౩.

అతి శబ్దః ప్రశంసాయాం
ప్రకరే లంఘనేఽప్యతి,
నితాంతాసంప్రతిక్షేప
వాచకేఽప్యేష దర్శితః.
ప్రతి ప్రతినిధౌ వీస్సాంత
ణాదాప్రయోగతః, మా
త్రార్థే చాభిముఖ్యే చ
ప్రతిదానాదిషు ప్రతి.

అథ థాంతవర్ణః.

అథో అథ చ సంప్రశ్నే మం
గళారంభయోరపి, అనం
తరే చ కారేన్నైవ చ
సంశయే చ ప్రకీర్తితః. ౨౬

యథా శబ్దస్తు నిర్దిష్టస్తుల్య
యోగానుమానయోః,

తథా స్యాన్నిశ్చయే పృష్ట
ప్రతివాక్యే సముచ్చయే.
ఉభౌ చోద్దేశనిర్దేశసాదృశ్యే
షు ప్రకాశితౌ, కారక
స్యోపపత్తౌ చ.

సర్వథా హేతుబాధయోః,
అన్యథా వితథార్థే స్యాదన్య

ఇతః } నియమము, ఇందువలన, ఎం
యతః } — దువలన, ఇక్కడ, ఎక్కడ.
ఇతి — ప్రకరణము, కారణము, ప్రసిద్ధి,
మొదలు, తుది, నిర్దేశము, విధము,
ఆక్షరణము.

అతి—(ఉప) స్తుతి, ఉత్కర్షణము, దాటుట,
అతిశయము, అతిక్రమించుట,

అతి—(ఉప) సదృశము, వ్యాపనేచ్ఛ,
గుర్తు, ఆపిశబ్దమువలన విఘ్నంగీకా
రాదులు, అల్పము, ఎదుర్కొనుట,
వినిమయము.

థాంత వర్ణము.

అథో } అడుగుట, మంగళము, ప్రారం
అథ } భము, తరువాత, సమస్తము,
సందేహము.

యథా—సాదృశ్యము, ఉహ.

తథా—నిశ్చయము, ప్రత్యుత్తరము,
సముచ్చయము.

యథా } ఉద్దేశించుట, నిశ్చయము,
తథా } — సామ్యము, హేతుసంబం
ధము.

సర్వథా—కారణము, అనుమతి.

అన్యథా—అసత్యము, జేటొకవిధము.

కా చాపరాధకే,
వృథా నిష్కారణే వంద్యే
వృథా స్వాద్విధివర్జితే.

అథ దాంతవర్ణః.

ఉత్ప్రకాశే విభాగే చ
ప్రాబల్యాస్వాస్థ్యశక్తిషు,
ప్రాధాన్యే బంధనే భావే
మోక్షే లాభార్థ్యకర్త
కోః. 30.

అథ నాంతవర్ణః.

నుస్యాత్ప్రేక్షే వికల్పార్థే
వ్యతితానునయార్థయోః,
నను ప్రశ్నేఽప్యనునయే
నుజ్ఞానేఽప్యవధారణే.
31. ఆమంత్రణే చాపి

నను

కిన్ను ప్రశ్న వితర్కయోః,
నానా వినార్థేఽపి భవేన్నా
నానేకోభయార్థయోః,
స్థానేతు కారణార్థే చ యుక్త
సాదృశ్యయోరపి,
అను హినే సహార్థే చ పశ్చా
త్సాదృశ్యయోరను. 33
ఆయామే చ సమీపార్థే
లక్షణాదావనుక్రమే,
ని నివేశభృతార్థాభోభావ
విన్యాసరాశిషు. 34.
ఆశ్రయే బంధనే మోక్షే

వృథా—కారణములేనిది, ఫలరహితమై
నది, శాస్త్రవిహితము కానిది.

దాంత వర్ణము,

ఉత్—(ఉప) ప్రకాశము, విభాగము,
బలాధిక్యము, స్వస్థతలేక యుండుట,
సామర్థ్యము, ప్రధానము, కట్టుట,
అభిప్రాయము, మోక్షము, లాభము,
మీఁదుచేయుదగిన విధి.

నాంత వర్ణము,

ను—ప్రశ్న, సంశయార్థము, గడచినది,
ఊహట,
నను—అడుగుట, ఊహట, ఆజ్ఞ, నిశ్చయ
ము, పిలుపు.

కిన్ను—ప్రశ్నము, ఊహించుట.

నానా—పరిత్యాగము, అనేకము, ఉభ
యము.

స్థానే—పేతువు, యుక్తము, సామ్య
ము.

అను—(ఉప) తక్కువ, కూడ, తరువాత,
సామ్యము, విస్తారము, సమీపము,
చిహ్నము మొదలగునవి, వరుస.

ని—(ఉప) గృహము, మిక్కిలి, క్రింద
గుట, ఉంచుట, రాశి, ఆధారము,
కట్టుట, మోక్షము, దానము, చూ

జానకర్షణి దర్శనే, అంత
శ్చావేచ సామీప్యకాశ
లోపరమేషు చ, నిత్యాత్మే
సంకయే చాపి క్షేపార్థే
ఽపి చవిఘ్నతం. ౩౫.

అథ పాఠవర్ణః

అప స్వాదపక్వప్తార్థే వర్జనా
ర్థవియోగయోః, వివర్ణ
యేఽపి వికృతా చార్థే
నిర్దేశ హర్షయోః. ౩౬.
ఉప సామర్థ్యయోగ్యత్వదో
షాఖ్యానాత్మయేషు చ,
ఆచార్య క ర జే దా నే
వ్యాప్తావారం భ పూ జ
యోః. ౩౭. తద్యోగేఽపి
చ లిప్సాయాం మరణా
రోపమార్థయోః, ఉప
హీనేఽధికే ప్రోక్తోఽప్యా
సన్నేఽప్యధికీ ర్తితః. ౩౮.
అపి సంభావనాప్రశ్నశంకా
గర్హ సముచ్చయే, తథా
యుక్తపదార్థేషు కామ
చారక్రియాసు చ. ౩౯.

అథ బాంతవర్ణః

వ శబ్ద ఉపమాయాం స్వా
ద్భరు వస్త్యనవ్యయం,
వా స్వాద్వికలోపమయో,
రేవార్థే చ సముచ్చయే.
శ్వకో—28

చుట, అణఁగుట, సమీపము, నేర్పు,
చాలించుట, శాశ్వతము, సందేహము,
నింద.

పాఠవర్ణము

అప—(ఉప) తక్కువ, విడుచుట, ఎడఁ
బాయుట, వ్యత్యయము, రూపాంత
రము, దొంగతనము, చెప్పట, సంత
సము,
ఉప—(ఉప) శక్తి, యోగ్యత, దోషమును
జెప్పట, అతిక్రమించుట, ఆచార్యత్వ
మునుజేయుట, దానము, వ్యాపించుట,
ప్రారంభము, పూజ, దానిసంబంధము,
ఆశ, చావు, సామ్యము, తక్కువ, అధి
కము, సామీప్యము.

అపి—(ఉప) ఊహ, అడుగుట, సందే
హము, నింద, సముచ్చయము, కూడు
కొనిన వస్తువులు, సంభోగక్రియలు.

బాంతవర్ణము

వ—ఉపమావాచకము, (పు) వరుణుఁడు.
వా—వికల్పము. ఉపమావాచకము,
ఏవార్థకము. సముచ్చయము,

వి శ్రేష్ఠతీతనానార్థే విస్సా
త్పక్షిణ్యానవ్యయం,
వైస్యాత్సంబోధనే పాదపూ
ణ్ణేనునయేషి చ.

అథ భాంతవర్ణః.

అభీష్ఠ భూతక థ నేపవ్యభివీ
స్సాభిముఖ్యయోః,

అథ మాంతవర్ణః.

స్త పాదపూరణేతితీ
సామి నిందార్థయోరపి. ర.౨.
అమా సహస్థాంతికయో
ర్నూనం నిశ్చితతర్కయోః,
కామం ప్ర కామేనుమతా
వసూయానుగమేషి చ.
నామ ప్రాకా శ్య సంభా వ్య
కుత్సాభ్యుపగమేషు చ,
సాంప్రతం చాధునార్థే స్యా
ద్యుక్తార్థేషి చ సాం
ప్రతం. ర.౩.

హం వితర్కే పరిప్రశ్నే
హం రుషోక్త్యనుసీతిషు,
ఉంప్రశ్నేగీత్యారోషే
ప్యాం స్మృతౌ చావభారణే.
ఉంప్రశ్నే పరుషోక్తా చ
ప్రాధ్వం నర్తానుకూలయోః,
కిం ప్రశ్నేషి చ కుత్సా
యాం

కం శిరస్సుఖవారిషు. ర.౬.

వి—శ్రేష్ఠము, అతిక్రమించుట, అనేకము,
(పు) పక్షి.

వై—పిలుచుట, పాదపూరణము, బ్రతి
మాలుట.

భాంతవర్ణము

అభి—(ఉప) ఈ ప్రకారము, అంతట, ఎదు
రగుట.

మాంతవర్ణము

స్త—పాదపూరణము, భూతార్థము.

సామి—నింద, సగము.

అమా—కూడ, సమీపము.

నూనం—నిశ్చయము, ఊహ.

కామం—ఇచ్చువచ్చినట్లు, అంగీకారము,
ఓర్వమి, వెంబడించుట.

నామ—ప్రసిద్ధత్వము, పూజనీయము,
నింద, అంగీకారము.

సాంప్రతం—ఇప్పుడు, యుక్తము.

హం—ఊహ, అడుగుట.

హం—క్రోధము, ఊరించుట.

ఉం—అడుగుట, అంగీకారము, కోపము.

ఆం—స్తరణము, నిశ్చయము.

ఉం—అడుగుట, క్రోధము.

ప్రాధ్వం—పరిహాసము, అనుకూలము.

కిం—ప్రశ్నము, నింద.

కం—శిరము, సుఖము, ఉదకము.

ఓమిత్యనుమతౌ ప్రోక్తం ప్ర
ణవే చాప్యపక్రమే,

ఏవం ప్రకారోపమయోరం
గీకారేవధానే. ౪౭.

అలం భూషణర్యాప్తివార
ణేషు నిరర్థకే, అలం శక్తా
చ నిర్దిష్టం

శం కల్యాణే సుఖేఽపి చ.

సంసంగార్థే ప్రకృష్టార్థశోభ
నార్థసమార్థయోః,

జోషం సుఖే ప్రశంసాయాం
తూష్ణిం లంఘనయోరపి,

తూష్ణికాం తుస్త్వతం మానే
మా న శీలే త్వ న వ్య
యం,

తద్దినం దినమధ్యే స్యాత్తద్ద
సం ప్రతివాసరే. ౫౦.

అభీష్టం ముహూరత్రాంతే
శీఘ్రప్రకర్షయోరపి,

ఇదానీం వాక్యభూషాయాం
సంప్రత్యర్థే చ వర్తతే.

కథం ప్రశ్నే సంభ్రమే చ
ప్రకారార్థో చ సంభవే,

కిము సంభావనాయాం స్యా
ద్విమర్శే చ కిము
స్త్వతం. ౫౧.

భృశం ప్రకరే చాత్యర్థే
వశ్యం నిత్యప్రయత్నయోః,

ఓం—అంగీకారము, ప్రణవము, ఉపక్ర
మించుట.

ఏవం—విధము, ఉపమానాచకము, అంగీ
కారము, నిశ్చయము.

అలం—అలంకారము, చాలును, వలదు,
నిరర్థకము, సామర్థ్యము.

శం—మంగళము, సుఖము.

సం—(ఉప) కలియుట, అధికము, మంగ
ళము, సమానము.

జోషం—సుఖము, కొనియాడుట, ఊహ
కుండుట, దాటుట.

తూష్ణికాం—ఊహకుండుట, (త్రి) ఊరక
యుండు స్వభావముగలది.

తద్దినం—మధ్యందినము, ప్రతిదినము.

అభీష్టం—పలుమాఱు, ఎల్లప్పుడు, శీఘ్ర
ము, ఉత్కర్షము.

ఇదానీం—వాక్యభూషణము, (ఉత్పద
ము) ఇప్పుడు.

కథం—అడుగుట, వేగిరపాటు, ఇట్లు,
పుట్టుక.

కిము—ఊహ, విమర్శించుట.

భృశం—ఉత్కర్ష, మిక్కిలి.

అవశ్యం—శాశ్వతము, ప్రయత్నము.

అథ యాంతవర్ణః.

అయి ప్రశ్నానునయయోః
సమయాంతికమధ్యయోః.అయే క్రోధే విషాదే చ
సంభ్రమే స్థరణేపి చ.

అథ రాంతవర్ణః.

ప్ర ప్రకరే గతాద్యధే

దుస్సాత్కప్తనిషేధయోః.

పునరప్రథమే భేదే

స్వస్వస్వగ్రహలోకయోః,

పరా విమోక్షప్రాధాన్యప్రతి

లోమ్యేషు వర్తతే. ౧౧౧.

అభిముఖ్యేభృశాధే చ

విక్రమే చ గతౌ వధే,

పురాపురాణే నికటప్రబంధా

తీతభావిషు. ౧౧౬.

పరిస్యాత్స్వర్వతోభావే వర్జనే

లక్షణాదిషు, పూజాలిం

గనవీప్ససు భూషణే

వ్యాధిశోకయోః. ౧౧౭.

దోషాఖ్యానేషు పుష్కప

రమే వ్యాప్తా నివసనేపి

చ,

ప్రాదుః ప్రాకాశ్యవృత్తౌ స్యా

జ్జన్మసంభావ్యయోరపి.

నిర్విచయే క్రాంతాద్యధే

నిర్విశ్వేషనిషేధయోః

యాంతవర్ణము.

అయి—అడుగులు, వేడికొనుట.

సమయా—సమీపము, మధ్యము.

అయే—కోపము, దుఃఖము, వేగిరపాటు,
స్థరించుట.

రాంతవర్ణము.

ప్ర—(ఉప) ఉత్కర్షము. గమనము
మొదలగునవి.

దుః—దుఃఖము, నిషేధము.

పునః—రెండవసారి, విశేషము.

స్వర్—స్వర్గము, ఉత్తరలోకము.

పరా—విడుచుట, ముఖ్యము, విపరీతము,

ఎదురుపడుట, మిక్కిలి పరాక్రమము,

గమనము, చంపుట.

పురా—ప్రాచీనము, సమీపము, వాక్య
రచనము, అతిక్రమించినది, రాణోవు
నది.

పరి—అంతటనుండుట, విడిచిపెట్టుట,

చిహ్నము మొదలగునవి, పూజ, శౌగి

లింత, వ్యాపనేచ్ఛ, ఆలంకారము,

రోగము, దుఃఖము, దోషమును

జెప్పుట, విరమించుట, వ్యాపన, నివ

సించుట.

ప్రాదుః—(సీ) ప్రకాశించుట, వ్యాపా
రము, పుట్టుక, కాదగినది.నిర్—నిశ్చయము, అతిక్రమించుట,
మొదలగునవి, సమగ్రము, నిషేధిం

అంతర్దేయ తథా ప్రాంతే
స్వీకారార్థేఽపి దృశ్యతే
ఉద్యురద్యురరీత్యేతే విస్తా
రేఽంగీకృతా త్రయః,

అంతరాపి వినార్థే స్వాంత
ధ్యాన్తనికటాన్తయోః.

అథ లాంత వర్ణః.

కిలశబ్దస్తు వార్తాయాం సంభా
వ్యానునయార్థయోః,
ఖలు స్వాద్వాక్య భూషా
యాం జిజ్ఞాసాదౌచ సాం
త్వనే. ౬౦. నిషేధనేఽపి
వీప్సయాం ఖలు మానే
చ కీర్తితం

అథ వాంత వర్ణః.

అవాలంబనవిజ్ఞాన వియోగ
వ్యాప్తిశుద్ధిషు. ౬౨.
ఈషదర్థే పరిభవేఽ
ప్యేవౌపమ్యేవధారణే,

అథ సాంత వర్ణః.

ఉషా రాత్రౌ తదంతే స్వాద
త్రా నవ్యయదుప్యషా.

చుట.

అంతః—మధ్యము, సమీపము, స్వీకరిం
చుట.

ఉరీ }
ఉరీ } —విస్తారము, అంగీకారము.
ఉరీ }

అంతరా—పాయుట, మధ్యము, సమీ
పము.

లాంత వర్ణము

కిల—వార్త, ఉపహింపఁదగినది, వేడి
కొనుట.

ఖలు—వాక్యాలంకారము, తెలియఁ గో
రుట, ఓదార్పుట, వలదనుట, వ్యాప
నేచ్ఛ, గర్వోక్తి.

వాంత వర్ణము

అవ—ఆధారము, తెలివి, భేదము, వ్యా
పించుట, పరిశుద్ధి, ఇంచుక, తిరస్కా
రము.

ఏవ—సాదృశ్యము, నిశ్చయము.

సాంత వర్ణము

ఉషా—రాత్రి, ప్రాతఃకాలము, (సీ).

దోషా రాత్రిముఖే రాత్రా
 వత్రా నవ్యయమవ్యసా,
 నికషా త్వంతికే మధ్యే
 రక్షోఽంబాయాం త్వన
 వ్యయం. ౬౪.

అథ సాంతవర్ణః.

సు పూజాయాం భృశార్థాను
 మతికృచ్ఛసమృద్ధిః,
 పురతః ప్రథమే చాగ్రే
 పృగ్రతః ప్రథమాగ్రయోః.
 పురోఽగ్రే ప్రథమే చ స్వా
 దంజసా తత్త్వత్సర్వయోః,
 అభితశ్శీఘ్రసావ్య సమ్మఖో
 భయతోఽంతికే. ౬౬.

భూనుః పునః పునః ఖ్యాతం
 భూతారే త్వనవ్యయం,
 నిర్విశ్చయే నిషేధే చ సాక
 ల్యాతీతయోరపి. ౬౭.

తిరోఽంతర్థా తిర్యగ్రథే
 మిథోఽన్యోన్యం మిథో
 రహః,

పూర్వేద్యురివ్యతే ప్రాతః
 పూర్వేద్యుః పూర్వవా
 సరే. ౬౮.

శనైశ్చనైశ్చరే నైశ్చరే
 నీచైః స్వైరాల్పయోర్వతం,

దోషా—సాయంకాలము, రాత్రి, (నీ)

నికషా—సమీపము, మధ్యము, (నీ)
 రాక్షసులతల్లి,

సాంతవర్ణము

సు—(ఉప) పూజ, మిక్కిలి, అంగీకారము,
 కష్టము, సంపూర్ణము.

పురతః—మొదలు, ముందు.

అగ్రతః—మొదలు, చివర.

పురః—ఎదుట, మొదలు.

అంజసా—నిజము, శీఘ్రము.

అభితః—వేగము, సంపూర్ణము, ఎదురు,
 రెండువైపులు, సమీపము.

భూయః—పలుమాటలు, (త్రి) విస్తారము.

నిన్—నిశ్చయము, నిషేధము, అంతయు,
 గడచినది.

తిరః—అదృశ్యము, అడ్డము.

మిథః—పరస్పరము, ఏకాంతము.

పూర్వేద్యుః—ప్రాతఃకాలము, నిన్నటి
 రోజు.

శనైః—శనిగ్రహము, మెల్లన.

నీచైః—మెల్లన, కొంచెము.

అథ హంతువర్ణః.

హ స్వాత్సంబోధనే పాద
పూరణేనవ్యయం శివే.
హ విపాదే చ శోకే చ దుః
ఖార్థేఽపి చ కథ్యతే,
హి పాదపూరణే హేతా
విశేషేనవ్యవధారణే.
హి దుఃఖ హేతాపుద్దిష్టాహి
విస్మయవిపాదయోః,
హాహా దుఃఖే హలూహలూ
హర్షే గంధర్వేనమూర్త్య
సవ్యయా. ౭౧.

హేహౌ వ్యస్తౌ సమస్తౌ చ
హలూతిసంబోధనార్థయోః,
హో హా చైవంవిధౌ
జ్ఞేయా సంబుద్ధ్యాహ్వాన
యోరపి. ౭౨,
సహ సాకల్య సాదృశ్యయా
గపద్యసమృద్ధిషు, విద్య
మానే చ సంబంధే సహ
శబ్దః ప్రకీర్తితః. ౭౩.
అహోధిగర్థే శోకే చ కరు
ణార్థవిపాదయోః,
అహో ఉతాహో ద్వావేతౌ
పరిప్రశ్నవిచారయోః.
అహ శబ్దోనియోగార్థే జ్ఞే
పార్థేఽపి నిగద్యతే,

హంతువర్ణము

హ—పిలుచుట, పాదపూరణము, (పు)
శివుడు.
హ—కష్టము, దుఃఖము, పీడ,
హి—పాద పూరణము, కారణము, భేద
ము, నిశ్చయము.
హి—శోక కారణము, ఆశ్చర్యము, భేదము,
హాహా } (వరుసగా) దుఃఖము, సంతో
హలూహలూ } షము, (పు) గంధర్వులు,
హర్షే }
హర్షే }
హర్షే }

హేహౌ } పిలుచుట, సంబోధన వాచ
హౌ } కము.
హేహౌ }
హో }
హా } —సంబోధనవాచకము, పిలు
హోహా } చుట.
సహ—సర్వము, సామ్యము, హిక్మమాట,
సంపూర్ణము, ఉండుట, సంబంధము.
అహో.—నింద, శోకము, దయ, భేదము,
అహో } —ప్రశ్నించుట, విచారిం
ఉతాహో } చుట.
అహ—ఆజ్ఞ, త్రోసివేయుట.

అథ తాంత వర్ణః.

తాంత వర్ణము.

మంతు శీఘ్రే భృశార్థే చ మంతు—వేగము, మిక్కిలి, నిశ్చయము,
తత్త్వార్థే చ క్షచిన్తనం

గద్య. ఇతి శ్రీమత్సకలవైద్యరాజచక్రముక్తాశేఖరస్య గద్యపద్య
విద్యానిధేః శ్రీమహేశ్వరస్యకృతా
విశ్వప్రకాశేనేకార్థావ్యయ
పరిచ్ఛేదో ద్వితీయః.

ఇట్లు విశ్వప్రకాశమునందలి యనేకార్థావ్యయములుగల
ద్వితీయపరిచ్ఛేదము ముగిసినది.

విశ్వకోశము సంపూర్ణము.

విశ్వకోశస్థ పద సూచికా

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అ		అంతరేణ	337	అగౌళాః	325
		అంతరతం	128	అగ్నిముఖః	41
	335	అంతావసాయీ	188	అగ్నిశిఖా	41
	7	అంతికం	20	అగ్నిహోత్రః	269
	124	అంతేవాసీ	187	అగ్రం	236
	294	అందుః	142	అగ్రజన్మా	186
	336	అంధం	149	అగ్రతః	346
	44	అంధికా	25	అఘం	51
	60	అంబకః	25	అచలా	289
	142	అంబరీషం	315	అచ్ఛః	56
	165	అంబష్టః	75	అచ్యుతః	112
	44	అంబికా	25	అజః	57
	30	అంశుః	305	అజితః	112
	30	అంశుకం	20	అజః	62
	99	అంశుమాన్	133	అట్టం	65
	128	అంసః	317	అణిః	87
	290	అంహతిః	124	అణుః	88
	51,241	అకం	5	అణుకః	10
	166	అకూపారః	267	అఠః	338
	291	అక్షః	331	అతి	339
	346	అక్షతం	112	అతిథిః	188
అంకః	7	అక్షమాలా	294	అతిబలా	294
అంకతిః	124	అక్షిపం	302	అతిముక్తః	131
అంకపాలీ	294	అగః	42	అతిసన్నః	177
అకగ	336	అగాధః	152	అతిసరసం	185
అంగం	44	అగురుః	258	అత్యయః	219
అంగజం	60				
అంగదః	142				
అంగనం	165				
అంగాః	44				
అంగారకః	30				
అంగారికా	30				
అంగారిణీ	99				
అంగారితం	128				
అంగులీ	290				
అంఘ్రిః	51,241				
అంజనం	166				
అంజలీ	291				
అంజనా	346				
అండం	77				
అండజః	60				
అండీరః	257				
అంతః	105,345				
అంతరః	338				
అంతరా	345				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అత్యాహితం	128	అనుపము:	207	అబ్జ:	1 1
అత్యూహ	329	అనుభావ:	308	అద్వి:	150
అథ	339	అనుమతి:	183	అధ్యం	219
అథో	339	అనువాసనం	185	అభావ:	302
అదః	317	అనుశయ:	225	అభి	342
అదితి:	125	అనూకం	19	అభిఖ్యా	225
అద్రి:	241	అనూచాన:	176	అభిగ్రహ:	330
అధమా	205	అనూప:	191	అభిజన:	176
అధర్వణ:	96	అన్యతం	112	అభిజాత:	129
అధర్వా	181	అనేడమూక:	86	అభిత:	346
అధశ్చయ్య	227	అన్నం	157	అభినిష్ఠాన:	186
అధిక్షిప్త:	182	అన్య:	210	అభినిత:	129
అధివాస:	324	అన్యథా	339	అభిపన్న:	177
అధిష్ఠాన:	179	అన్వాసనం	180	అభిమర:	263
అధృప్య:	228	అప	341	అభిమర్ద:	147
అధ్యక్ష:	333	అపచితి:	133	అభిమాన:	179
అథ్యారాధం	84	అపత్యం	222	అభియంక్త:	131
అధ్యూహ	84	అపదేశ:	399	అభిశస్తి:	134
అధ్వ	172	అపభ్రంశ:	310	అభిషంగ:	50
అనంగ:	48	అపరం	243	అభిషవ:	303
అనంత:	120	అపరాజిత:	135	అభిష్యంద:	147
అనఘ:	52	అపలాప:	192	అభిహార:	266
అనయ:	218	అపవర్త:	50	అభీక:	18
అనల:	279	అపవర్జనం	185	అభీక్షం	343
అనిమేష:	315	అపవాద:	146	అభీకు:	309
అనిరుద్ధ:	153	అపఘ్న:	75, 337	అభీషు:	314
అనిల:	279	అపసవ్యం	227	అభ్యాగమ:	207
అసీకం	18	అపహ్నువ:	303	అభ్యాస:	319
అసీకస్థ:	140	అపాంగ:	48	అభ్యుపగమ:	208
అను	340	అపానం	162	అభ్రం	239
అనుకర:	315	అపి	341	అమతి:	124
అనుతర:	315	అపొంగండ:	82	అమర:	243
అనుత్తర:	264	అబ్జ:	58	అమలా	290

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అమా	342	అర్యమా	181	అవలేపః	192
అన్యుతం	111	అర్వతీ	123	అవలోకితః	135
అమోఘం	52	అర్వక్	123	అవశ్యం	343
అమః	275	అర్వా	172	అవశ్యాయః	225
అమికా	25	అర్వాస్మి	174	అవప్తంభః	199
అయనం	159	అర్వా	122	అవప్తబం	153
అయి	344	అలం	343	అవస్థా	263
అయే	344	అలంకారః	265	అవస్థితం	128
అయోగః	46	అలంబుషః	316	అవస్థురః	262
అరం	228	అలర్కః	24	అవహారః	266
అరణిః	95	అలసః	318	అవాచీనః	176
అరత్నిః	173	అలిః	278	అవిః	298
అరాలః	287	అలిపకః	29	అపీచిః	54
అరిష్టః	70	అలిమకః	29	అనేలః	286
అరుణః	88	అలీ	171	అన్యక్	117
అరుష్కరః	262	అలీకం	18	అన్యథా	139
అర్కః	5	అసు	337	అశతః	139
అరలం	283	అవ	345	అశనిః	173
అర్ఘ్యః	51	అవగీతం	128	అశతంభవః	304
అర్ఘ్యం	214	అవగ్రహః	329	అశోకః	17
అర్చా	54	అవగ్రహణం	99	అశంతకం	31
అర్చి	322	అవటః	68	అశ్వః	298
అర్జునః	167	అవతారః	265	అశ్వతరః	265
అర్జి	187, 149	అవతారణం	113	అశ్వరోహః	330
అర్జితః	133	అవదాతం	128	అస్తాపదం	147
అర్జిత	171	అవదానం	178	అస్తికీ	175
అర్జ్యం	212	అవధిః	152	అస్తిపత్రం	268
అర్జ్యచంద్రః	269	అవధ్యః	223	అసురా	260
అర్జిపారావతః	136	అవధ్యంసుః	324	అసుతీబలః	294
అర్జిదుః	144	అవధ్యస్తం	180	అస్యం	104
అర్జుదః	144	అవరోధః	153	అస్య	337
అర్జుకః	19	అవరోహః	330	అస్త్రిం	234
అర్జ్యః	211	అవలగ్నః	176	అస్త్రి	233

పదము.

అస్వస్తం

అహా

అహల్యా

అహార్యః

అహిః

అహిభుక్

అహణ

అహణబత

అ

అ

అం

అః

అకరః

అకరః

అకలినం

అకల్పః

అకారః

అకృతిః

అక్రందః

అక్షేపః

అక్షేపకః

అఖనికః

అఖ్యాతం

అగః

అగమః

అగ్రహః

అగ్రాంతం

అజ్ఞ

అచితః

అచ్చాదనం

అచ్చురితకం

అజిః

అడంబరః

పుట. పదము.

121 అధకం

347 అతంకః

224 అతంచనం

222 అతర్పణం

327 అతిధ్యం

62 అత్తభూః

347 అత్తయోనిః

338 అత్తవీరః

అత్త

335 అత్తయః

342 అదర్శః

335 అదానం

252 అదిత్యః

314 అదీనవః

177 అదృతః

29,191 అధారః

254 అధిః

126 అధ్మాతః

144 అనకః

191 అనదం

29 అనర్ఘః

33 అపతిః

112 అపన్నః

320 అపాతః

205 అప్తః

322 అప్తిః

112 అప్తతః

335 అబంధః

112 అభీలం

177 అభోగః

36 అమః

58 అమిషం

264 అమోదః

పుట. పదము.

12 అమానః

24 అయతిః

176 అయస్సః

96 అయుష్మాక్

222 అయోగః

197 అయోధనం

183 అరంభః

267 అరః

172 అరక్షం

221 అరాత్

305 అరాధనం

163 అరుః

222 అరోహః

303 అరోహణం

112 అర్ఘం

253 అర్ఘిః

150 అర్ఘితం

112 అర్ఘ్యం

12 అర్ఘ్యః

152 అలిః

113 అలుః

127 అలోకః

169 అవాపః

112 అవిద్యః

104 అవేశనం

110 అశయః

112 అకా

152 అకాబంధః

287 అశిః

46 అశుః

200 అశుగః

314 అశ్రమః

143 అశ్రయాశః

పుట.

163

125

120

182

46

176

197

231

333

338

175

240

328

96

301

111

112

242

211

278

276

12

191

152

180

219

304

154

320

304

46

205

309

విశ్వకోశస్థ పద సూచికాం

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఆశ్రమము	300	ఇతం	149	ఉజ్జ్వలభీతం	129
ఆశ్రమము	319	ఇత్యం	251	ఉజ్జ్వలము	283
ఆశ్రమము	221	ఇత్యం	243	ఉదయము	190
ఆహారము	83	ఇదానం	343	ఉదయము	305
ఆనందము	127	ఇనము	155	ఉదయము	340
ఆనందము	161	ఇభ్యు	214	ఉదయము	338
ఆనందము	253	ఇరా	241	ఉదయము	347
ఆస్కందనం	178	ఇలా	276	ఉత్కలికా	35
ఆస్కా	137	ఇల్వలా	289	ఉత్తేపణం	97
ఆస్కందం	143	ఇష్టం	65	ఉత్తంసము	320
ఆస్కందము	119	ఇష్టము	66	ఉత్తపం	118
ఆస్కందము	216	ఇష్టము	202	ఉత్తమా	205
ఆహారము	112	ఇష్టము	319	ఉత్తరం	243
ఆహారము	301	ఇష్టము		ఉత్తానం	163
ఆహారము	254	ఇష్టము		ఉత్తాలము	288
ఆహారము	21	ఈ	335	ఉత్తానం	163, 168
ఆహారము		ఈక్షణం	90	ఉత్తీతం	118
ఆహారము		ఈక్షణము	109	ఉత్తీతము	178
ఆహారము	335	ఈక్షణము	90	ఉత్తీతము	279
ఆహారము	115	ఈక్షణము	305	ఉత్తీతము	271
ఆహారము	264	ఈక్షణము	252	ఉత్తీతము	333
ఆహారము	41	ఈక్షణము	327	ఉత్తీతము	288
ఆహారము	237	ఈక్షణము	50	ఉత్తీతము	47
ఆహారము	95	ఈక్షణము		ఉత్తీతము	300
ఆహారము		ఉ		ఉత్తీతము	177
ఆహారము	221	ఉ	335	ఉత్తీతము	328
ఆహారము	154	ఉ	342	ఉత్తీతము	151
ఆహారము	22	ఉ	106	ఉత్తీతము	121
ఆహారము	217	ఉ	286	ఉత్తీతము	219
ఆహారము	79	ఉ	154	ఉత్తీతము	179
ఆహారము	101	ఉ	113	ఉత్తీతము	246
ఆహారము	339	ఉ	71	ఉత్తీతము	140
ఆహారము	243	ఉ	114	ఉత్తీతము	24
ఆహారము	339	ఉ	319	ఉత్తీతము	
ఆహారము	140	ఉ		ఉత్తీతము	

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఉదర్శి:	325	ఉపతాప:	192	ఉల్లిఖితం	129
ఉదాత్త:	119	ఉపదంశ:	310	ఉష:	322
ఉదాన:	168	ఉపధానం	176	ఉషా	312, 345
ఉదార:	253	ఉపధి:	152	ఉషితం	113
ఉదానిత:	128	ఉపధూపిత:	135	ఉష్మికా	28
ఉదితం	114	ఉపనాహ:	330	ఉష్మిత్ర	241
ఉదుంబర:	263	ఉపనిషత్	148	ఉష్ణ:	86
ఉదూఢ:	83	ఉపపత్త:	303	ఉష్ణక:	22
ఉదూహితం	129	ఉపరక్ష:	131	ఉష్ణప:	313
ఉడ్:	51	ఉపరాగ:	50	ఉస్తా	242
ఉడ్భూత:	113	ఉపలబ్ధి:	151		
ఉద్బంధపాల:	291	ఉపవర్గ:	50	ఉః	335
ఉద్బంతుర:	265	ఉపసంపన్న:	186	ఉః	342
ఉద్బరణం	97	ఉపసత్తి:	134	ఉః	109
ఉద్భవ:	300	ఉపస్థ:	139	ఉః	156
ఉద్భార:	256	ఉపస్థిర్మ:	310	ఉః	345
ఉద్భృతం	113	ఉపస్థిర్మనం	186	ఉః	345
ఉద్భృతం	163	ఉపహారం	264	ఉః	59
ఉద్భృతం	188	ఉపాంశు:	306	ఉః	224
ఉద్భృతం	178	ఉపాకృత:	128	ఉః	298
ఉద్భృతం	121	ఉపాధి:	152	ఉః	204
ఉద్భృతం	179	ఉపాయ:	220	ఉః	28
ఉద్భృతం	46	ఉపాసనం	180	ఉః	91
ఉద్భృతం	157	ఉపాహిత:	128		
ఉద్భృతం	126	ఉపాధి:	83		
ఉద్భృతం	119	ఉపా:	204		
ఉద్భృతం	237	ఉర:	322		
ఉద్భృతం	245	ఉర:	345		
ఉద్భృతం	38	ఉర:	260		
ఉద్భృతం	227	ఉలప:	190		
ఉద్భృతం	208	ఉలూక:	19		
ఉద్భృతం	330	ఉలూఖలం	293		
ఉద్భృతం	129	ఉలూఖ:	52		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఋషిః	812	కంకః	7	కటంధరా	269
ఋవ్యహోత్రా	185	కంకణం	98	కటః	68
ప		కంకరం	251	కటకం	11
ఏ	336	కంచుకః	20	కటఖాదకః	37
ఏకః	7	కంచుకీ	183	కటపూః	258
ఏకపండులః	294	కంజః	57	కటభంగః	50
ఏకపదం	145	కంజారః	255	కటాహః	328
ఏకాగ్రం	259	కంటకః	22	కటిత్రం	259
ఏకాక్షిలా	294	కంతః	78	కటిల్లకః	31
ఏడమూకః	84	కందః	141	కటుః	64
ఏతః	103	కందనం	166	కటుకం	11
ఏధతుః	120	కందరః	250	కటుకందం	147
ఏనః	320	కందరాలః	298	కఠినం	162
ఏవ	345	కందలం	282	కడారః	255
ఏవం	348	కంధాః	137	కణః	84
ఏషణీ	95	కంధరః	250	కణికా	25
ఐ		కంపనం	160	కణ్ఠం	297
ఐ	336	కంబలః	282	కత్తెణం	90
ఐంద్రిః	241	కంబిః	194	కదంబః	194
ఐశ్వర్యం	221	కంబుః	194	కదనం	159
ఐరావతః	129	కంభోజః	60	కదరః	245
ఓ	336	కంసుః	317	కదళీ	290
ఓ		కః	5-73	కద్రూః	240
ఓకః	321	కకుత్	145	కథం	348
ఓఘః	51	కకుదం	145	కథాప్రసంగః	51
ఓజః	321	కకువ్	199	కనకం	9
ఓఢ్రః	238	కకుః	332	కనిష్ఠః	75
ఔ	336	కకుశేతుకః	37	కనీచిః	55
ఔ		కక్య	217	కనీనికా	35
ఔచిత్యం	228	కచః	53	కనీయాన్	325
ఔదుంబరః	263	కచ్చురా	261	కన్యా	217
ఔకిరం	256	కచ్చుః	56	కపగః	148
క		కచ్చుపీ	191	కపర్దకః	31
కం	342				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కపాలం	286	కరః	85	కలుషం	818
కపిలః	280	కర్ణపూరః	267	కల్పః	8
కపిలధారా	271	కర్ణికా	25	కల్పః	189
కపిశః	306	కర్ణికారః	265	కల్పనం	165
కపితనం	177	కర్ణేందుః	144	కల్పావః	313
కపాతః	119	కర్తనం	165	కల్పం	215
కబంధః	152	కర్తవ్యః	69	కల్పాణం	92
కబరం	261	కర్పరః	249	కల్పాణః	286
కబరీ	261	కర్పరం	249	కవచః	54
కమండలుః	293	కర్పూరం	253	కవిః	298
కమతః	74	కర	173	కశిపుః	191
కమనః	160	కర్కరః	262	కశ్యం	216
కమలం	279	కర్కశలం	292	కషాయః	220
కరంకః	24	కర్కరః	252	కష్టం	65
కరండః	81	కర్కః	311	కశ్యత్రం	260
కరః	228	కర్కః	312	కలింగః	43
కరకః	9	కలింకః	24		
కరకా	9	కలింబః	194	కాంచనః	168
కరజః	59	కలికంతః	76	కాంచీ	54
కరటః	68	కలికలః	291	కాండం	79
కరణం	89	కలిధౌతం	130	కాంతః	106
కరభః	197	కలిధ్వనిః	183	కాంతారం	253
కరవీరః	267	కలిమిః	206	కాంతిః	110
కరహటః	72	కలివింకః	34	కాంభోజః	60
కరాలః	287	కలిహంసః	324	కాంభోజీ	60
కరీరః	256	కలిహః	328	కాంస్యం	216
కరుణః	88	కలా	277	కాకః	6
కరేణుః	94-257	కలానునాదీ	188	కాకరూకః	34
కర్కః	5	కలావః	191	కాకిణీ	96
కర్కటః	69	కలావీ	182	కాకృత్యం	222
కర్కరః	250	కలిః	278	కాకోలః	286
కర్కశః	308	కలికారః	265	కాచః	53
కరోటకః	33	కలితం	114	కాచవర్తికః	36

విశ్వకోశము పద సూచిక

9

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కాచిఘ్రి	52	కార్తవీర్య	98	కీర్తి	297
కాణి	84	కార్తవీర్య	28	కీర్తి	299
కాశ్యపురము	179	కార్తవీర్య	211	కీర్తి	348
కాదంబు	94	కార్తవీర్య	72	కీర్తి	388
కాదంబరం	268	కార్తవీర్య	97	కీర్తి	119
కాదంబరీ	268	కార్తవీర్య	264	కీర్తి	119
కాననం	167	కార్తవీర్య	278	కీర్తి	204
కానీన	167	కార్తవీర్య	76	కీర్తి	256
కాపటిక	83	కార్తవీర్య	76	కీర్తి	345
కాపాతం	119	కార్తవీర్య	154	కీర్తి	313
కామం	342	కార్తవీర్య	228	కీర్తి	257
కామి	201	కార్తవీర్య	26	కీర్తి	8
కామకూట	72	కార్తవీర్య	169	కీర్తి	287
కామగుణ	98	కార్తవీర్య	221	కీర్తి	69
కామచారీ	187	కార్తవీర్య	14	కీర్తి	319
కామదా	146	కార్తవీర్య	262	కీర్తి	16
కామల	285	కార్తవీర్య	213	కీర్తి	16
కామి	204	కార్తవీర్య	395	కీర్తి	307
కామినీ	178	కార్తవీర్య	256	కీర్తి	282
కామి	171	కార్తవీర్య	61	కీర్తి	86
కామక	12	కార్తవీర్య	190	కీర్తి	111
కాయ	209	కార్తవీర్య	74	కీర్తి	276
కాయస	139	కార్తవీర్య	318	కీర్తి	287
కారంధమి	187	కార్తవీర్య	291	కీర్తి	305
కార	280	కార్తవీర్య	48	కీర్తి	336
కారక	12	కార్తవీర్య	199,342	కీర్తి	58
కారణం	98	కార్తవీర్య	337	కీర్తి	250
కారవీ	302	కార్తవీర్య	340	కీర్తి	73
కారి	241	కార్తవీర్య	316	కీర్తి	78
కారిక	26	కార్తవీర్య	258	కీర్తి	288
కారు	240	కార్తవీర్య	337	కీర్తి	183
కారుజ	59	కార్తవీర్య	286	కీర్తి	
కార్పట	69	కార్తవీర్య		కీర్తి	

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వంతః	106	వముత్	145	వూపః	189
వంతలః	282	వముదం	145	వూపకః	16
వందః	141	వముద్వతీ	184	వూబరః	257
వందకీటః	71	వరంటి	71	వూర్చః	53
వంఘః	196	వరవకః	29	వూర్షికా	27
వంఘశాతీ	270	వరుః	240, 258	వూర్పరః	249
వంఘయోనిః	183	వరువిందః	147	వూలు	275
వంఘిలః	284	వర్షన్	123	వూలకః	16
వంఘనసః	323	వర్షణః	93	వూషః	73
వహూలం	288	వలం	272	వూషాండః	81
వహ్మకటః	69	వలకం	10		
వహ్మరః	247	వలాయః	220		
వచందనం	178	వలాలః	287		
వచేలా	289	వలికః	11		
వజః	58	వలిశః	307		
వటంనటః	71	వల్గూషః	313		
వటః	63	వల్మ్యః	215		
వటజః	59	వవలం	281		
వటిలం	281	వళః	304		
వటి	63	వళలః	281		
వటిరః	255	వళికః	11		
వద్యం	213	వశీలవః	303		
వణప	191	వశూవః	23		
వణిః	87	వసుంభః	198		
వతః	338	వసుమం	206		
వతపః	190	వహనం	168		
వతావః	23	వహనా	175		
వతూహలం	292	వహరః	246		
వద్దాలః	287	వహరితం	129		
వధః	136	వహణః	327		
వధేరః	257				
వజః	58				
వమోరః	254				

కూ

కృ

కృకవాహః 84 |

కృచ్ఛ్రం 237 |

కృతం 101 |

కృతజః 63 |

కృతాంతః 121 |

కృతిః 109 |

కృతీ 170 |

కృత్తం 105 |

కృత్తిః 110 |

కృత్తిమం 206 |

కృత్సం 217 |

కృత్సం 156 |

కృపణః 93 |

కృపా 190 |

కృపాణః 92 |

కృపీటం 69 |

కృపీటపాలః 295 |

కృమికంటకం 37 |

కృషకః 9 |

కృష్ణం 65 |

కృష్టిః 66 |

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
క్షీరం	232	ఖటః	63	గండకః	92
క్షీరాబ్జం	61	ఖద్గః	45	గండశైలః	293
		ఖడ్గారీటః	71	గండ్వోశీ	291
		ఖడ్గిక్	21	గందూషః	314
క్షుద్రః	237	ఖడ్గి	170	గంధః	149
క్షుమా	204	ఖత్తమాళః	293	గంధనం	165
క్షురః	230	ఖదిరీ	261	గంధఫలీ	294
క్షురకః	12	ఖనకః	9	గంధమాదనం	185
క్షులకః	23	ఖపురం	247	గంధర్వః	195
		ఖరః	228	గంధవతీ	184
		ఖరుః	239	గంధవనః	331
క్షేత్రజ్ఞః	63	ఖర్జూ	59	గజాహ్వ	194
క్షేత్రియం	220	ఖర్జూం	258	గడః	76
క్షేపః	189	ఖర్జురః	249	గడుః	76
క్షేపణీ	95	ఖర్ం	202	గణః	84
క్షేమం	200	ఖర్వః	193, 297	గణకః	26
		ఖలం	272	గణాధిపతిః	135
		ఖలీ	276	గణికా	26
క్షోభః	141	ఖన్పం	190	గతం	101
క్షౌద్రం	237			గతిః	108
		ఖాటిః	67	గదః	140
				గభస్తిః	125
క్ష్యేడః	77	ఖంఖరః	244	గమః	199
		ఖలం	272	గరః	228
				గరయిత్తుః	183
ఖం	39			గరళం	279
ఖంఖా	40	ఖురః	230	గరుతాన్	132
ఖండః	77			గరరః	249
ఖండపరశుః	310	ఖేటః	65	గర్జనం	166
ఖండపర్శుః	310	ఖేలకః	16	గర్జః	104
ఖండాధ్రం	259			గర్భః	199
ఖగః	42	గంజా	58	గర్భి	196
ఖజా	59	గండః	77	గర్జితః	115

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గరుత్	122	గు		గో	
గవాక్షి	384	గుంజా	58	గోండుః	78
గవాధసీ	184	గుండకః	21	గోకంటకః	29
గవ్యం	214	గుండ్రః	238	గోకరః	94
గహనం	160	గుంధః	198	గోకిలః	285
గహ్వరం	251	గుచ్ఛః	56	గోమణికః	33
గళః	272	గుడః	76	గోగ్రంథిః	139
		గుణవికా	35	గోజాకరికం	37
గా		గుత్సః	317	గోతుంబః	195
గాంగః	45	గుప్తం	104	గోత్రం	233
గాంగేయః	221	గుప్తిః	110	గోదంతాః	122
గాండివం	302	గురుః	201	గోధా	151
గాండివం	302	గులః	239	గోధూః	207
గాంధారః	259	గుహా	327	గోపః	189
గాంధికః	21	గుహ్యం	211	గోపతిః	124
గాఢముష్టిః	72			గోపాలః	286
గాతుః	104	గూ		గోపురం	247
గాత్రం	233	గూఢం	82	గోప్యః	214
గాఢః	148	గృ		గోముఖః	40
గాధా	137			గోమేధికం	31
గామీ	171	గృంజనః	166	గోరంభః	24
గాయత్రీ	261	గృధ్రః	237	గోరక్షం	333
గారుడం	80	గృప్తిః	67	గోరక్షజంబూః	195
గాలవః	301	గృహపతిః	133	గోలా	278
		గృహః	326	గోలోమీ	207
గి		గృహ్యం	211	గోవిందః	144
గిరిః	240	గృహ్యకః	21	గోవం	78
గిరిజం	60			గోష్ఠి	78
గిరిసారః	266	గే		గోష్ఠిః	317
గిరిశః	308	గేయః	209	గోసనః	165
		గేఘః	87	గోశ్శకః	16
గి		గై		గా	
గీతం	108			గా	
గీతిః	109	గైరికం	17	గా	72

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కాతనః	206	ఘనరసః	323	చండి	77
కారః	232	ఘనసారః	266	చందనమ్	166
కారిలః	285	ఘనాఘనః	180	చందిరః	247
		ఘర్జరః	249	చంద్రః	237
(క)		ఘర్జరికా	36	చంద్రకాంతః	189
కంఠః	137	ఘర్జః	202	చంద్రహాసః	324
కంఠిః	137	ఘస్త్రః	238	చంద్రోదయః	226
కంఠికం	27			చక్రః	235
కంఠిలః	284	ఘాతః	103	చక్రపాత్	148
కంఠితం	115			చక్రపాద్	145
కస్తం	105			చక్రరథః	264
కహః	326	ఘృణా	88	చక్రవాటః	72
కహణం	90	ఘృతం	101	చక్రవాడః	82
కహరాజః	62	ఘృష్టిః	67	చక్రవాళః	293
				చక్రాంగీ	49
				చక్రటః	69
				చక్రీ	170
				చక్షుః	224
				చటక	11
				చటుః	64
				చతుఃపక్షిః	72
				చతురః	252
				చతుష్కి	29
				చతుష్పథః	140
				చత్వరమ్	257
				చత్వరః	280
				చపలః	279
				చమరః	236
				చయః	209
				చరః	229
				చరణమ్	89
				చరాచరః	263
				చరుః	239

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చర్చకీక:	85	చిత్రాచీర:	267	చైత్రమ్	234
చర్చా	54	చిరంటి	71	చోడః	77
చర్చట:	68	చిరజీవీ	187	చోడ్యమ్	213
చర	173	చిలనీలికా	87	చోరః	232
చర్మకార:	226	చిలః	275	చోలకీ	183
చర్మకారి	226	చిన్నామ్	157		
చర్మజ్యోతి	134				
చర్మ	170	చీనః	156	చందః	142, 320
చలః	272	చీరమ్	232	చగలః	280
చలజిహ్వః	195	చీరకః	17	చత్రమ్	235
చలనమ్	160	చీరీ	282	చత్రభంగః	50
చలనీ	160	చీరపర్వః	99	చదః	141
చవ్యమ్	213			చదనమ్	112
చషకం	11			చద్	173
		చుంబకః	23	చద్మమ్	156
		చుక్రః	236	చరనమ్	162
చాంపేయః	221	చులుకః	11	చలిమ్	272
చాతురః	252	చుల్లి	275	చవిః	298
చామరపుష్పః	193	చుల్లికీ	28		
చారః	230	చుల్లీ	275	చాయా	218
చారకః	12				
చార్వీ	194				
చాసః	317	చూడా	79	చిత్వరం	251
		చూడామణిః	98	చిదిరః	248
		చూడాలా	288	చిన్నమ్	157
		చూతకః	16		
చికురః	247	చూరః	86		
చిపిటః	68	చూలికా	27	చుపః	188
చితా	107				
చితిః	108				
చిత్రమ్	215	చేతనా	175	చేకః	6
చిత్రమ్	334	చేలః	274	చేదనమ్	162
చిత్రకః	20				
చిత్రగుప్తః	132				
చిత్రభానుః	183				
చిత్రరథః	140	చైత్ర్యమ్	215	జంగః	288
				జంబీరః	256

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
జంబూ:	194	జలకూపీ	192	జిహ్వా:	202
జంబూల:	288	జలగుల:	208	జిహ్వగ:	46
జంభ:	196	జలజం:	59	జిహ్వప:	191
జంభల:	284	జలద:	142		
జంభాల:	287	జలబిల్వ:	304	జిహ్వ:	202
జ:	57	జలరుండ:	82	జిహ్వ:	46
జకుట:	68	జలవాపిక:	87	జిహ్వ:	191
జగత్:	122	జలనూచి:	55	జిహ్వ:	202
జగతి:	122	జలాంచలం:	288	జిహ్వ:	46
జగల:	280	జలాటన:	178	జిహ్వ:	191
జహ్ను:	167	జలాశయం:	229	జిహ్వ:	202
జఘనమ్:	159	జలేంద్ర:	259	జిహ్వ:	46
జఘన్యమ్:	221	జలేశ:	309	జిహ్వ:	191
జఘన్యజ:	61	జవ:	295	జిహ్వ:	202
జటా:	67	జవన:	164	జిహ్వ:	46
జటాయు:	224	జనురి:	260	జిహ్వ:	191
జటిల:	282			జిహ్వ:	202
జతర:	245	జాంగలి:	290	జిహ్వ:	46
జడ:	76	జాంగులి:	290	జిహ్వ:	191
జన:	155	జాతం:	108	జిహ్వ:	202
జనపద:	146	జాతి:	118	జిహ్వ:	46
పన్యమ్:	240	జానపద:	164	జిహ్వ:	191
జన్య:	210	జాని:	158	జిహ్వ:	202
జయంత:	121	జామాతా:	123	జిహ్వ:	46
జయంతి:	121	జామి:	208	జిహ్వ:	191
జయ:	208	జాయానుజీవీ:	188	జిహ్వ:	202
జరత:	75	జారీ:	241	జిహ్వ:	46
జరణమ్:	89	జాలం:	278	జిహ్వ:	191
జరీకమ్:	35	జాల:	201	జిహ్వ:	202
జర్జర:	241			జిహ్వ:	46
జర్జ:	86	జగీష:	315	జిహ్వ:	191
జలం:	272	జిన:	155	జిహ్వ:	202
జలకరంక:	87	జిహ్వా:	86	జిహ్వ:	46

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
జ్యోతి		టా		తమాల:	286
జ్యోతి	208	టార:	288	తమాలపత్రం	271
జ్యోతిని:	158	డి		తమిళం	259
జ్యోతియా	319	డింగర:	251	తమిళు:	169
జ్యోతి		డింబ:	193	తమిళుత్	147
జ్యోతి		డింబికా	28	తమిళహ:	380
జ్యోతి	74	డింభ:	196	తరండ:	80
జ్యోతి	74	డు		తర:	822
జ్యోతి		డుండుక:	23	తరణి:	95
జ్యోతి		డో		తరత్	145
జ్యోతి	322	డోలా	276	తరళ:	279
జ్యోతి	158	త్ర		తరి:	241
జ్యోతి	158	తండక:	22	తరిష:	312
జ్యోతి		తండురీణ:	98	తరుణ:	89
జ్యోతి		తండుల:	284	తర్క:	5
జ్యోతి	114	తండులీయ:	227	తరీకం	35
జ్యోతి		తండ్రి	241	తర:	311
జ్యోతి	62	తత్తుక:	22	తలం	272
జ్యోతి	249	తడాగ:	47	తలిసం	162
జ్యోతి	262	తతం	101	తలిమ:	206
జ్యోతి	277	తత:	338	తలున:	161
జ్యోతి	262	తథా	339	తల్పం	189
జ్యోతి	312	తదిసం	343	తల్లి	279
జ్యోతి	64	తద్వత్	388	త్రా	
జ్యోతి	87	తను:	157	తాండవం	301
జ్యోతి	277	తనూరుహక	380	తాంబూలం	291
జ్యోతి		తప:	321	తాడ:	76
జ్యోతి		తపన:	159	తాత:	103
జ్యోతి	7	తపస్య	224	తాతగు:	48
జ్యోతి	254	తపస్వీ	182, 183	తాప:	189
జ్యోతి	44	తపోధన:	175	తామరసం	323
జ్యోతి	246	తమ:	322	తామసీ	323
జ్యోతి	261			తామ్ర	238

పదము,	పుట.	పదము	పుట.	పదము,	పుట.
తారః	281	తురంగీ	49	త్ర	
తారకః	12	తురగచ్ఛ్రుః	23	త్ర పా	190
తారత్త్వః	216	తులా	277	త్ర పు	189
తాలః	278	తులాధరః	264	త్ర యా	218
తాలపత్రం	268	తుషారః	254		
తాలీసపత్రం	271			త్రా	
తావత్	338	తూణి	88	త్రాణా	84
		తూబరః	257	త్రాసః	317
తింతిదః	81	తూలః	275		
తిక్తః	106	తూలికా	27	త్రి	
తిక్తపర్వా	187	తూష్ణీకాం	348	త్రి కా	8
తిక్తకాకః	38			త్రి కూటం	70
తిత్తిదః	81			త్రి గర్తః	118
తిత్తిరిః	260	త్పణగోధా	154	త్రి దివః	299
తిమిరః	268	త్పణతా	124	త్రి పుటా	71
తిరః	346	త్పణకూన్యం	227	త్రి వర్గః	47
తిలకం	10	త్పణ్ణ	87	త్రి వర్ణకం	32
తిన్యః	216	తేజః	321	త్రి శంఖః	24
		తేమనం	164	త్రి శిఖం	40
తిక్షం	85			త్రి స్తోతాః	325
తిక్షగంధా	147	తై			
తిర్దం	282	తై తిలః	285	తు	
తిరం	137	తైలపర్ణి	99	తు టిః	67
తిర్దం	238			తు ష్ణ	
		తోకం	5	తు త్రా	106
తు	337	తోకం	202	తు త్రా	
తుంగః	44	తోత్రం	235	తు టిః	67
తుంగభద్రా	270	తోదనం	162	తు త్రా	
తుంగీశః	308	తోయదం	148	తు త్రా	
తుండికేరీ	270	తోయధరః	264	తు త్రా	
తుత్తః	136			తు త్రా	
తుమాలః	281	త్యాగః	43	తు త్రా	

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
త్వ		దరత్	145	దాసుః	316
త్వక్	54,297	దరురః	249	దాసీరకః	30
త్వక్ప్రతం	260	దర్పిః	189	దాసేరః	258
త్వరితం	114	దర్శి	194		
త్వష్ట	66	దర్శకః	305	ది	
		దర్శనం	19	దిగంబరః	263
త్వి		దలాభకః	161	దిగం	149
త్విత్	312	దవః	30	దితీః	108
ద		దశనః	295	దివం	296
దండః	78	దశనోచ్చిష్టః	73	దివాక్షీ రిః	133
దండధరః	266	దశపురం	263	దివాభీశ్	180
దండయాత్రా	270	దశమీస్థః	140	దివాకాః	325
దండయామః	207	దశా	306	దివ్యం	214
దండారః	254	దస్తః	202	దివ్యచక్షుః	326
దంతః	105	దస్యః	210	దిప్తం	65
దంతశతః	75	దస్త్రః	238		
దంతీ	105	దహనః	159	దీ	
దంతురః	248	దహరః	246	దీదివిః	302
దంత్యః	215	దశం	272	దీనా	158
దందకూకః	34	దశామలం	292	దీపకం	17
దంభః	196			దీప్తం	104
దంశం	30	దా		దీప్యకం	20
దంశనం	161	దాక్షాయణీ	99	దీర్ఘాధ్వగః	50
దంశితః	116	దాడిమః	207	దీర్ఘం	86
దక్షః	332	దాధా	88		
దక్షిణః	91	దాత్యూహః	329	దు	
దగః	149	దానం	155	దుందుభిః	198
దగ్ధం	105	దాసుః	157	దుంధుమారః	267
దమః	198	దాయః	209	దుఃస్వః	136
దమభః	138	దాయాదః	144	దుఃస్థి	149
దమనః	160	దారకః	18	దుగ్ధతాలీయం	227
దరః	230	దారదః	143	దుస్థకః	22
		దార్శి	194	దుర్	344
				దురోదరః	264
				దుర్గః	45

[illegible]

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
దైవ		ధారా	241	ధేనుకమ్	17
దైవమాతురః	265	ధారాంకురః	268	ధేనుకా	27
ధటః	67	ధారాజః	48	ధృవః	296
ధటి	67	ధారాటిః	70	ధ్వజమ్	57
ధనం	155	ధారాధరః	265	ధ్వజీ	171
ధనంజయుః	227	ధార్తరాష్ట్రః	269	ధ్వనిమాలా	294
ధనదః	142	ధావనమ్	168	ధ్వజ్ముఖః	332
ధనికః	10	ధి		నందకః	22
ధనుః	157, 322	ధిక్	336	నందనమ్	165
ధన్యః	213	ధిషణః	91	నందా	142
ధన్వా	172	ధిష్ణ్యమ్	213	నందిః	142
ధన్వీ	170	ధీమాన్	123	నందిఘోషః	313
ధమనః	160	ధీరః	242	నందినీ	171
ధరణం	90	ధీవరః	257	నందీ	170
ధరః	229	ధు		సంద్యాతరః	130
ధరాధరః	265	ధుతమ్	101	నకులీ	290
ధరః	202	ధురంధరః	264	నక్రః	236
ధర్మణః	93	ధూ		నక్షత్రనేమిః	208
ధర్మరాజః	61	ధూతమ్	101	నఖః	39
ధర్మణమ్	91	ధూమకేతనః	186	నగౌళాః	325
ధమః	295	ధూమకేతుః	182	నగ్నః	157
ధవళః	280	ధూరః	104	నగ్నికా	27
ధాతా	107	ధూళిః	278	నక్ష	337
ధాతుః	103	ధూళికదమ్భః	194	నటి	67
ధాత్రి	341	ధూసరః	257	సతమ్	101
ధానా	158	ధృ		సదః	140
ధాన్యం	213	ధృతరాష్ట్రః	269	సదీకాస్తః	131
ధామ	173	ధృతిః	108	సద్ధమ్	148
ధామార్ద్రః	303	ధ్		సమ	340
ధారణీ	95	ధ్		సమచ	337
		ధ్		సభః	322
		ధ్		సభశ్చతుస	326

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సభశ్చరః	265	నాభిః	197	నిదానమ్	163
సముచిః	55	నాభీలం	287	నిధువనమ్	176
సయః	209	నామ	342	నిభః	196
సరంగమ్	48	నాయకః	13	నిమి తమ్	119
సరకః	9	నారంగమ్	49	నిమేషః	313
సరమ్	229	నారః	231	నియతిః	125
సశ్చంద్రః	259	నారకీటః	72	నియమః	206
సరక్షి	28	నారాచః	55	నియామకః	80
సర్వతః	74	నారాయణః	97	నిర్	344
సర్వదః	143	నాలః	305	నిరసనమ్	180
సలః	272	నాలీకమ్	18	నిరస్యః	120
సలదమ్	142	నాహః	326	నిరాకృతిః	133
సలినమ్	174			నిరామయః	226
సలినీ	174	ని	340	నిర్మతిః	125
సవం	296	నిందా	142	నిరూపణమ్	97
సవఫలికా	38	నికరః	245	నిరోధః	151
సవాహః	328	నికషః	313	నిర్ద్రింధః	139
సహమః	313	నికషా	346	నిరుండి	82
		నికాయః	220	నిర్ద్రింధకః	31
నాకః	6	నికారః	254	నిరరః	249
నాకుః	7	నికుంభః	197	నిరరః	249
నాకులీ	290	నికృతమ్	116	నిరరమ్	250
నాగచారికః	37	నికృతిః	126	నిర్రటః	68
నాగదంతః	131	నిగమః	206	నిర్దేశః	308
నాగనాగః	309	నిగరణమ్	97	నిర్భ్రంశనమ్	180
నాగపుష్పమ్	192	నిగూఢః	88	నిర్భ్రంశమ్	283
నాగమ్	42	నిగ్రహః	328	నిర్భ్రంశమ్	92
నాగరమ్	252	నిచులః	281	నిర్భ్రంశకః	116
నాగాంబనా	184	నిజః	57	నిర్భ్రంశమ్	23
నాడి	79	నితంబః	194	నిర్భ్రంశమ్	92
నాడితరంగః	51	నిత్యమ్	265	నిర్భ్రంశనమ్	177
నాదేయా	225	నిధనమ్	160	నిర్భ్రంశమ్	92
నానా	318, 340	నిదాఢుః	52	నిర్భ్రంశః	144

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
నిర్వాసనమ్	180	నిహ్నవమ్.	801	న్య	
నిర్వృతిః	126				
నిర్వృతః	308	నికాశః	307	న్యంఘః	7
నిర్వృతహః	328	నిచః	53	న్యంఘః	139
నివాతః	120	నిచైః	346	న్యక్షః	332
నివేళః	308	నిడమ్	74	న్యగ్రోధః	152
నిశమనమ్	178	నితిః	109	న్యజ్ఞో	54
నిశా	306	నిధ్రమ్	237		
నిశాంతః	121	నిపః	189	న్య	
నిశాచరః	262	నిరజమ్	59	న్యబ్జమ్	58
నిశామనమ్	178	నిలంగుః	49	న్యూ	
నిశీధః	138	నిలంజనా	325	న్యూనమ్	156
నిశ్చారకః	30	నిలః	274		
నిశ్చేయిః	95	నిలాంబరః	264	ప	
నిశ్చేయసమ్	323	నిలికా	26	పంకః	7
నిషంగః	48	నివరః	257	పంచగుఢః	132
నిషధః	151			పంచతా	123
నిషాదః	143	ను	340	పంచత్వమ్	301
నిషద్వరః	264	నుమా	204	పంచదశి	310
నిష్కమ్	8			పంచనఖః	41
నిష్క్రమః	205	నూనమ్	342	పంచమః	206
నిష్క్రమమ్	284			పండః	78
నిష్క్రమితః	130			పండితః	118
నిష్క్రమితుః	68	పుతిః	111	పక్షి	111
నిష్ఠా	74			పక్ష్యమ్	298
నిష్ఠావః	302	నేత్రమ్	235	పక్షి	332
నిన్	346	నేపథ్యమ్	222	పక్షకః	22
నిసరః	47	నేమః	203	పక్షచరః	262
నిసరణమ్	97	నేమిః	203	పక్షతిః	125
నిసలమ్	282			పక్షిణి	96
నిస్సుషితమ్	129			పక్షిశః	309
నిస్త్రింశః	307	నేగమః	206	పక్ష	173
నిస్సరణమ్	97	నేపాళి	291	పక్షి	111
				పక్షి	64

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పటలమ్	280	పరంజః	61	పరీరణః	98
పటహః	328	పరంపరః	265	పరీష్టిః	70
పట్టిః	67	పరపుష్పః	72	పరపం	818
పటుః	65	పరమమ్	206	పరేతః	119
పటోలమ్	286	పరవాణిః	98	పర్కటీ	71
పట్టిః	65	పరా	344	పరస్యః	222
పట్టి	65	పరాక్రమః	208	పర్జః	86
పణః	84	పరాగః	47	పర్పటః	68
పతంగః	48	పరాభవః	303	పర్యస్తః	120
పతక	123	పరాయణం	97	పర్యాప్తః	120
పతాకా	27	పరాశవః	303	పర్యాయః	220
పతిః	108	పరి	344	పర్వ	172
పతిః	110	పరికంపః	192	పర్వటీ	71
పత్తమ్	233	పరికరః	262	పర్వతః	120
పత్తాంగమ్	49	పరిగతం	129	పర్వరీణః	98
పత్తి	170	పరిగ్రహః	330	పలం	271
పత్తోర్ధ్వమ్	94	పరిఘః	52	పలంక సా	316
పథ్యం	212	పరిఘాతః	130	పలలం	280
పదం	140	పరిఘోషః	315	పలాశః	308
పదతిః	125	పరిధయః	226	పలాశీ	182
పద్యః	203	పరిధిః	152	పల్యంకః	24
పద్యకం	20	పరిపవః	303	పల్లవః	299
పద్మలాంఛనః	186	పరిబర్హః	330	పల్లవితం	129
పద్మినీ	174	పరిభూషణం	100	పల్లీ	278
పద్మ్యం	213	పరిమళః	232	పవనః	160
పద్మోత్పత్తిః	127	పరివర్తః	130	పవిత్రం	260
పనసః	318	పరివాదః	146	పశ్చాత్	337
పన్నగం	46	పరివాపః	192		
పయః	321	పరివారః	267	పాంచాలికా	35
పయస్యా	224	పరివాహః	330	పాంచాలీ	291
పయస్వినీ	184	పరివేశః	309	పాండుకమ్పళః	294
పయోధరః	265	పరివ్యాధః	153	పాండుః	78
పరః	229	పరిశ్వా	181	పాంకుః	360

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పాంశుచామరః	270	పార్థివః	802	పితృశ్లా	122
పాంశులః	283	పార్థివః	252	పినాకః	14
పాకః	6	పార్థివీ	127	పిపతిషక్	122
పాకలం	284	పార్థివః	298	పిప్పలః	280
పాక్యం	212	పారిః	87	పిప్పలకం	82
పాచలః	284	పారిః	24	పిళితా	124
పాటకః	14	పారింకః	278	పిశునం	161
పాటలః	285	పారిః	12	పిష్టకః	23
పాటిరః	257	పావకః	168		
పాతః	73	పావనం	305	పీ	
పాతీనః	169	పాళః	170	పీతమర్దః	147
పాతః	108	పాశీ	180	పీడా	79
పాతాళః	287	పాశుపతం		పీడితం	117
పాతిశీ	290			పీతకావేరం	270
పాతుకః	12	పింగః	45	పీతచందనం	185
పాత్ర టీరః	268	పింగళః	282	పీతనం	162
పాత్రం	238	పింగాళః	307	పీతసారః	266
పాదచత్వరః	270	పింజః	59	పీతా	107
పాదపః	191	పింజరం	250	పీతాంబరః	263
పాదపాశీ	310	పింజలం	284	పీతిః	109
పాదః	141	పింజా	59	పీథః	136
పానం	155	పిండః	78	పీయః	210
పానీయం	221	పిండపుష్పం	192	పీలపర్ణి	99
పాయసం	319	పిండితం	117	పీలుః	276
పాయ్యం	210	పిండితకః	32	పీవరః	257
పారం	280	పిచుః	53		
పారాయణం	97	పిచండం	80	పు	
పారావతః	184	పిచ్చటః	68	పుంగవః	300
పారావారః	267	పిచ్చా	56	పుండరీకం	35
పారిజాతః	129	పిచ్చిలూ	239	పుండ్రః	238
పారిజాతః	269	పితరః	214	పుక్తసీ	323
పారిజాతః	228	పితృకః	14	పుచ్చః	56
పారిజాతః	187	పితామహః	380	పుటగ్రీవః	303
పారిజాతః		పితృం	282	పుటభేదః	146

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పుటితం	117	పూతమ్	101	పూ	
పుణ్యజనః	176	పూత్యండుః	80	పూరమ్	233
పుణ్యం	213	పూరః	232	పూరుషః	313
పుత్రకః	28	పూరణః	93	పూరుషేయః	226
పుత్రికా	28	పూరః	86	పూరమానః	324
పుదలః	284	పూర్ణకః	19	పూర్ణమానీ	324
పునః	344	పూర్ణపాత్రమ్	268	పాపః	312
పునర్వసుః	324	పూర్ణానకమ్	30	పాలస్త్యః	223
పున్నాగః	47	పూర్తమ్	104		
పురః	346	పూర్యః	193		
పురతః	346	పూర్వద్యుః	346	ప్రకరః	245
పురమ్	230			ప్రకరమ్	245
పురస్కృతమ్	132			ప్రకాండః	81
పురస్తాత్	333	పు		ప్రకాశః	307
పురా	344	పుణివీపతిః	135	ప్రక్షిరకమ్	30
పురాణమ్	92	పుష్కగ్జనః	176	ప్రక్షిర్యః	222
పురుః	240	పుష్కః	136	ప్రకృతిః	126
పురుషః	313	పుష్కకం	10	ప్రకృష్టః	75
పురోదాశః	310	పుష్పి	299	ప్రకృష్టః	205
పులకః	11	పుష్పదాహుః	23	ప్రకృమః	
పులాకః	14	పుష్పత్	118	ప్రకృరః	244
పుష్కరమ్	251	పుష్పతః	118	ప్రఖ్యాతః	118
పుష్కరిణీ	99	పుష్పమ్	73	ప్రఖ్యాతః	88
పుష్కలకః	81	పుష్పశృంగీ	188	ప్రఖ్యాతః	328
పుష్టిః	66			ప్రఖ్యాతః	90
పుష్పకమ్	19	పేచకః	15	ప్రచండః	80
పుష్పదంతః	131	పేటకమ్	17	ప్రచలకః	80
పుష్పమ్	189	పేయమ్	210	ప్రచలకః	187
పుష్టమ్	105	పేశమ్	285	ప్రచేతః	325
				ప్రజననమ్	177
				ప్రజా	58
పూ				ప్రజాపతిః	133
పూగః	43	పూటగలః	293	ప్రజా	62
పూజ్యః	24	పూతః	103	ప్రజా	164
పూతనా	175	పూత్రమ్	234		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ప్రణయః	119	ప్రత్యయః	219	ప్రవిదారణమ్	100
ప్రణాదః	144	ప్రత్యర్థి	182	ప్రవృత్తిః	126
ప్రణాయ్యః	223	ప్రత్యుద్గమనీయః	228	ప్రవేణిః	95
ప్రణిధానమ్	176	ప్రత్యూషః	314	ప్రవృత్తిః	74
ప్రణిధిః	153	ప్రదరః	245	ప్రసన్నా	175
ప్రణిహితమ్	129	ప్రదేశః	308	ప్రసరః	246
ప్రణీతః	118	ప్రదోషః	314	ప్రసవః	299
ప్రణతః	282	ప్రధనమ్	160	ప్రసవ్యమ్	228
ప్రణతాపః	190	ప్రధానః	169	ప్రసాదః	143
ప్రణతి	339	ప్రధూమికా	134	ప్రసాధనీ	184
ప్రణతికృతిః	183	ప్రపంచః	55	ప్రసిద్ధిః	152
ప్రణతికృష్టః	72	ప్రపితామహః	331	ప్రసూయః	318
ప్రణతికృష్టమ్	72	ప్రభావః	302	ప్రసూతమ్	116
ప్రణతిక్షిప్తమ్	132	ప్రభూతమ్	116	ప్రసూతిః	126
ప్రణతిగచ్ఛాః	329	ప్రమథః	138	ప్రసూనమ్	167
ప్రణతిఘః	52	ప్రమదః	142	ప్రస్ఫుటః	116
ప్రణతిపత్	147	ప్రమాణః	92	ప్రసేకః	17
ప్రణతిప్రతి	133	ప్రమీళః	83	ప్రసేవః	302
ప్రణతిపాదనమ్	185	ప్రమీతమ్	118	ప్రస్మరః	246
ప్రణతిమా	207	ప్రముఖః	40	ప్రస్థః	136
ప్రణతిమానమ్	179	ప్రయోగః	47	ప్రస్థోటనమ్	178
ప్రణతియత్నః	179	ప్రయోగః	47	ప్రహతమ్	114
ప్రణతిశయః	225	ప్రయోజనమ్	176	ప్రహసనమ్	180
ప్రణతిష్కళః	310	ప్రయాధః	83	ప్రహ్లాదః	144
ప్రణతిష్ఠా	75	ప్రలంబః	194	ప్రశయః	219
ప్రణతిసరమ్	263	ప్రవచనమ్	176		
ప్రణతిహర్యకమ్	36	ప్రవచనీయః	227		
ప్రణతిహతః	129	ప్రవణః	190	ప్రాక్	336
ప్రణీకః	18	ప్రవరః	244	ప్రాజ్ఞా	63
ప్రణీకారః	266	ప్రవాటితా	135	ప్రాణః	84
ప్రణీతః	118	ప్రవాతః	120	ప్రాణకః	18
ప్రణీహరః	266	ప్రవారణమ్	98	ప్రాచ్యః	344
ప్రణీహర్యః	266	ప్రవాళః	287	ప్రాధ్వమ్	298, 342

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	
ప్రాపం	104	ఫలిఘః	52	బాలకః	13	
ప్రాప్తరూపః	191	ఫలీదయః	226	బాలికా	26	
ప్రాప్తిః	110	ఫల్గు	116	బాలేయః	221	
ప్రాయః	209	ఫల్గునః	165	బాష్పః	189	
ప్రాంతమ్	115	ఫా	88	బాహుజః	60	
ప్రాశాదః	143			బాహ్నికః	21	
(వి)				ఫాలమ్	274	బి
		ఫాల్గునః	165	బిందుః	141	
				బింబమ్	198	
ప్రియంగుః	49	ఫే	285	బీ	బిలేశయః	226
ప్రియంవదః	146					
ప్రియః	209	బ	300	బీ	బీజమ్	57
ప్రియకః	10				బీజపుష్పమ్	192
(ప్రి)		బకః	5	బు		
		బకేరుకః	36		బుధః	148
ప్రీతమ్	103	బదరమ్	215	బు	బుధానః	164
ప్రీతిః	109	బదశిఖా	41		బుద్ధః	149
(ప్ర)		బద్ధః	149	బృ	బుద్ధిః	156
		బద్ధకః	21		బుద్ధిః	
ప్రేంఖా	40	బద్ధనమ్	167	బృ		
ప్రేతః	102	బనుః	150		బృందారకః	80
ప్రేత్వా	172	బనురః	248	బృ	బృహతికా	36
ప్రేమ	173	బనూకః	19		బృహతీ	127
ప్రేత్తః	312	బనూరః	248	బో		
(ప్రో)		బభ్రుః	239		బోధనీ	174
		బర్చరః	248	బో	బోధా	151
ప్రోక్షణమ్	90	బలాహకః	29		బోధిః	150
ప్రోక్షితమ్	115	బల్యమ్	215	(బ)		
ప్రోతమ్	102	బహుకః	10		బ్రహ్మ	172
ప్రోథః	186	బహురూపః	192	బ్ర	బ్రహ్మణ్యః	222
ప్రోహః	327	బా	82		బ్రహ్మబసుః	154
ఫ			బ్ర	బ్రహ్మ	172	
		బాధం		82		
		బాణః	84			
ఫర్పరీకః	35					
ఫలకీ	188					
ఫలమ్	271					

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
బ్రాహ్మణీ బ్రాహ్మణ్యమ్ బ్రాహ్మీ బ్రాహ్మీ		భాగః	42	భూ	
		భాగధేయమ్	220		భూః 196
		భాగ్యమ్	212		భూకః 7
		భాజనమ్	167		భూజంబూః 195
భ		భానుః	157	భూతాత్	భూతమ్ 103
		భారః	231		భూతాత్ 181
		భారతమ్	118		భూతిః 109
		భారతీ	118		భూతీకమ్ 18
భంగః	44	భారద్వాజః	61	భృ	భృతమ్ 122
భండనమ్	165	భార్యాటికః	33		భృమిః 203
భ		భాలాంకః	24		భృమికా 25
భక్తిః	111	భావనా	175		భృమిజః 60
భగమ్	42	భావాటః	69	భృ	భృరిః 240
భగవాన్	182	భావితమ్	115		
భటః	63	భాసనః	122		
భట్టారకః	30	భాస్కరః	252		భృంగః 44
భట్టి	174	భాస్కరః	123	భృ	భృంగరాజః 61
భద్రమ్	141, 236	భాస్వాన్	110		భృంగారః 255
భయమ్	209	భిత్తిః	157		భృగుః 42
భయానకః	85	భిన్నమ్	103		భృతిః 108
భరః	229	భీతమ్	109	భృ	భృత్యః 215
భరణిః	95	భీతిః	202		భృష్టిః 66
భరణీ	95	భీమః	91		
భరతః	118	భీషణః	202		భేకః 7
భరుః	239	భీష్మః		భృ	భేదః 141
భర	172	భజంగః	48		భేదండా 81
భర్త	106	భజః	58	భృ	
భర్తృ	127	భజిష్యః	223		భోగః 48
భవతి	158	భవనమ్	158		భోగవతి 134
భవనమ్	214	భవన్యః	224		భోగీ 171
భవ్యమ్	145			భృ	
భవత్	23				
భవకమ్	79				
	70				
భాండమ్				భృ	
భానుటః					

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
బ్రమరః	246	మకరః	215	మయూఖః	40
		మకురః	247	మయూరః	258
భ్రాన్తిః	111	మకుష్ఠః	75	మయూరకః	33
భ్రామకః	14	మఘా	52	మరీచిః	55
భ్రామరం	253	మణిః	87	మరుః	240
భ్రామరకః	29	మణిచ్ఛిద్రా	269	మరుత్	122
		మణిమాలా	294	మరుత్వాన్	132
		మతం	101	మరువకః	29
భ్రూణః	85	మతిః	108	మర్కటి	71
		మత్కుణః	93	మర్మా	59
		మతవారణః	100	మిర్రీ	261
మంత్రం	348	మత్స్యరః	246	మిర్యాదా	146
మంగలమ్	283	మత్స్యః	216	మలం	272
మంగళ్యః	223	మథితం	115	మలనః	160
మంజరీ	261	మదః	140	మలయః	219
మంజారం	284	మదకలః	291	మలినం	162
మండం	78	మదనః	159	మలినముఖః	41
మండనం	165	మదనశలాకా	38	మలినముచః	55
మండలం	283	మదయిత్నుః	188	మలీమసం	324
మండలకః	32	మదారః	253	మల్లః	275
మండూకః	19	మధు	119	మల్లనాగః	50
మండూకపరః	100	మధుకః	9	మల్లికా	27
మండోదకః	31	మధురః	248	మశకః	10
మంతుః	104	మధురసా	324	మసురః	260
మంత్రః	235	మధుసూదనః	185	మసూరః	260
మంథః	137	మధ్యం	212	మసూరా	260
మంథరః	251	మధ్యమః	205	మస్మణః	91
మందః	142	మనః	320	మహాః	322
మందరః	250	మనాక్	336	మహత్	122
మందారః	253	మన్మథః	138	మహతీ	122
మందిరం	250	మన్మథః	210	మహాకచ్ఛః	57
మందురా	260	మయః	209	మహాకాలః	293
మః	199	మయః	210	మహాఘోషం	815

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మహాధనం	175	మాతులపుత్రకః	38	మిథం	148
మహానాదః	147	మాతులానీ	184	మిషం	811
మహానీలః	293	మాతృకా	27	మిసి	318
మహాపదః	208	మాధవః	301	మిహిరః	247
మహాబలం	292	మానం	155	మీ	
మహామాత్రః	268	మానసం	319	మీనః	156
మహామునిః	183	మామకం	18	మీనామ్రాణః	98
మహామూల్యః	227	మాయా	217	మీరః	232
మహారజనం	185	మారః	231	మీలా	276
మహారసః	323	మారిషః	314	ము	
మహారః	52	మారీచః	55	ముండః	79
మహాలయః	226	మారీచీ	55	ముండనం	165
మహావీరః	267	మారుండః	81	ముకుందః	145
మహాశంఖః	41	మాలం	273	ముకురః	247
మహాసహా	330	మాలతీ	127	ముఖమ్	39
మహాసేనః	179	మాలికా	26	ముచికుండః	147
మహిలా	289	మాలినీ	174	ముదిరః	247
మహిషః	315	మాలం	276	మునిః	158
మహీ	327	మాలధానః	179	మునిభేషజమ్	62
మహేంద్రః	259	మాషః	311	ముషితమ్	113
మహాదయః	226	మాత్రం	234	ముసలమ్	281
మహాషధః	153	మారః	45	ముహిరః	247
మా		మారణః	93	ముక్తా	107
		మారజనం	167	ముక్తాఫలమ్	292
		మారారః	255	ముక్తే	111
		మారాతీయః	227	ముగ్ధః	149
		మారాండః	80	ముచ్చటా	69
		మాల్యం	215	ముదరమ్	246
మాంసం	317	మి		మురురః	249
మాః	317			ముష్కః	8
మాకండః	144			ముష్టిః	66
మాగధీ	153	మితిః	109	మూ	
మాచలః	285	మిత్రం	234	మూకః	7
మాతరః	256	మిథః	346		
మాఢిః	88	మిథునః	161		
మాతంగః	49				
మాతా	107				
మాతులః	281				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మూఢః	82	మేహనమ్	164	యమనమ్	160
మూర్తమ్	104	మై		యమాః	200
మూర్ధాభిషిక్తః	185			యయోః	210
మూర్ఛితమ్	114	మైథునం	162	యవఫలః	292
మూర్తిః	111	మో		యప్తిః	66
మూలం	275			యా	
మూల్యమ్	215	మోఘా	51	యాజకః	18
మృ		మోదః	58	యాజ్ఞికః	21
		మోచకః	15	యాత్రయామః	207
		మోచాటః	69	యాత్రా	242
	42	మోణః	85	యాదసాంపతిః	185
	224	మోదకః	16	యానమ్	155
	24	మోరటః	70	యాపనమ్	164
	334	మోహః	327	యామః	201
	101	మోక్షః	388	యామ్యా	217
	48	మా		యావత్	388
	141			య	
మృదుః	818	మాలిః	278	యంజానః	164
మృతా	158	మి		యంకిః	11
మృత్యా	210			యంగమ్	42
మృత్యుః	292	మీ		యంతమ్	102
మృత్యుఫలః	292			యంతకమ్	9
మృత్యువంచనః	185	య		యంధః	202
మృత్యురకః	34			యంవా	172
మే		యంతా	106	యూ	
		యః	208		
	51	యత్తుః	381		
మేఘనాదః	147	యత్తురాట్	62	యూథమ్	188
మేఘపుష్పమ్	190	యతః	389	యూధికా	25
మేచకః	15	యతిః	108	యూధీ	188
మేఢః	148	యథా	389	యో	
మేఢ్యం	212	యద్వత్	388		
మేనాదః	144	యన్త్రణమ్	90		
మేదః	311	యమకమ్	10		
				యోగః	48
				యోగ్యః	211
				యోజనం	166

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
యోజనగన్ధా	154	రథ్యః	212	రాజిః	58
యోనిః	158	రథసః	318	రాజికా	25
యో		రమణం	90	రాజీవః	302
యావనలక్షణమ్	100	రమతిః	124	రాధా	88
ర		రమా	200	రాత్రుకః	13
రంకః	7	రమ్యమ్	212	రాధః	148
రంగః	44	రలకః	18	రాధనమ్	168
రంగమాలా	134	రణణమ్	89	రాధరంభః	34
రంజనః	166	రశిః	203	రామః	202
రండా	80	రస్యః	316	రామిలః	284
రంభా	196	రసనమ్	159	రావణః	306
రః	228	రసాయనమ్	179	రాశిః	98
రక్తమ్	106	రసాలా	289	రాష్ట్రమ్	237
రక్తకః	20	రసికా	25	రాసః	316
రక్తపః	190	రసితమ్	114	రాసేరసః	323
రక్తరేణుః	99	రస్నః	156	రాస్నా	158
రక్తాంగః	49	రహః	322	రి	
రక్తాక్షః	333	రహస్యా	224	రిక్తమ్	100
రక్షా	333	రాః	228	రిప్తమ్	65
రజః	321	రాకా	9	రిష్టిః	66
రజకః	9	రాకా	323	రితిః	109
రజతమ్	114	రాక్షసి	43	రి	
రజసి	174	రాగః	99	రు	
రజస్వలా	294	రాగచూరః	268	రుండికా	25
రజ్జుః	59	రాగనూత్రమ్	171	రుక్	54
రతమ్	101	రాగి	301	రుకం	202
రతనారీచః	56	రాఘవః	195	రుచకః	11
రతరికః	32	రాజజంబూః	61	రుచిః	54
రతిః	108	రాజరాజః	384	రుధిరః	246
రత్నమ్	156	రాజవృక్షః	324	రుమా	204
రథః	136, 141	రాజహంసః	172	రురుః	240
రథశారః	266	రాజా	177	రూ	
రథాంగః	49	రాజాధనమ్		రూక్షః	333

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
రూపమ్	188	సోహిషమ్	318	లలామ	182
రూపకమ్	16	సోహి	171	లలామం	182
రూప్యమ్	214			లలితమ్	114
శకః	6	రాద్యః	238	లవః	295
శఖా	89	రారవః	300	లవణః	89
శచసీ	174	రాహి శయః	226		
శణుః	88			లాంగలీ	183, 290
శణుకా	27			లాంగూలమ్	288
శతః	322	లంకా	8	లాంఛనమ్	167
శత్రుమ్	285	లంగః	44	లాజాః	58
శపః	188	లంఘనమ్	165	లాటః	64
శఫః	193	లంఘనమ్	59	లాటసః	319
శఫాః	320	లంఘనమ్	15	లాటసా	319
శరీరహీణః	98	లంబకర్ణః	98	లాటాటితః	33
శవతీ	127	లంబా	194	లాసకః	14
		లంబోదరః	214	లాస్యమ్	216
		లక్షమ్	332		
		లక్షణం	90		
శైవతః	119	లక్ష్యమ్	173	లింగమ్	44
		లక్ష్యణమ్	90	లిప్తమ్	104
శోకః	6	లక్ష్యపతిః	204		
శోగః	43	లక్ష్యపుత్రః	130	లీలా	277
శోచనా	168	లక్ష్యపుత్రమ్	268		
శోదః	321	లగ్నమ్	217	లుబ్ధమ్	148
శోదనమ్	162	లగ్నమ్	157		
శోదసీ	321	లఘిష్ఠః	75		
శోధః	237	లఘుః	51	లూతా	107
శోషః	188	లఘిష్ఠి	298	లూతామర్కటః	38
శోమహర్షణమ్	100	లటః	64	లూనకః	16
శోషణః	94	లట్యా	298		
శోహిణీ	96	లతా	107		
శోహిత	122	లభ్యమ్	214	లేఖః	89
శోహితమ్	117	లయః	209	లేఖనమ్	166
శోహితాశ్వః	304	లలనా	175	లేపః	189

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
లోకము	5	వత్సము	317	వరాసనం	180
లోకము	15	వదానము	221	వరిష్టము	74
లోకము	307	వధూ	151	వరియోన్	325
లోకము	277	వనం	155	వరుణము	88
లోకము	327	వనజము	60	వరుణము	138
లోకము	285	వనశ్వా	181	వరుణము	250
లోకము	117	వనస్పతి	188	వరుణము	72
లోకము	222	వనమాత	187	వరుణము	69
లోకము	341	వనిత	123	వరుణము	320
లోకము	7	వన్యము	210	వరుణము	167
లోకము	44	వపనం	160	వరుణము	86
లోకము	21	వపా	190	వరుణము	19
లోకము	283	వపు	321	వరుణము	38
లోకము	73	వపా	106	వరుణము	69
లోకము	287	వపు	237	వరుణము	171
లోకము	80	వపు	188	వరుణము	19
లోకము	213	వపు	160	వరుణము	173
లోకము	305	వపు	203	వరుణము	34
లోకము	213	వపు	321	వరుణము	110
లోకము	107	వపు	139	వరుణము	166
లోకము	235	వపు	80	వరుణము	166
లోకము	286	వపు	33	వరుణము	179
లోకము	269	వపు	81	వరుణము	115
లోకము	167	వపు	229	వరుణము	237
లోకము	54	వపు	185	వరుణము	173
లోకము	288	వపు	71	వరుణము	211
లోకము	170	వపు	89	వరుణము	311
లోకము	244	వపు	143	వరుణము	198
లోకము	60	వపు	188	వరుణము	173
		వపు	48	వరుణము	59
		వపు	14	వరుణము	219
		వపు	29	వరుణము	114
		వపు	380	వరుణము	

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వల్కం	8	వాతఘండః	82	వాసితా	124
వల్లః	46	వాతపుత్రః	268	వాసురా	260
వల్లీకః	18	వాతరాయణః	100	వాస్త్రః	289
వల్లభః	197	వాతరూపః	315	వాహతుః	120
వల్లరం	250	వాతిగః	47	వాహసః	319
వల్లవః	299	వాతులః	288	వాహః	327
వల్లి	276, 278	వానం	155	వాహినీ	178
వల్లూరం	258	వానప్రస్థః	140		
వశః	304	వాపితం	116	వి	342
వశరం	247	వామం	208	వింధ్యా	217
వసతిః	125	వామనః	163	వికచః	54
వసనం	159	వామిలః	284	వికటః	68
వస్త్రదూతః	135	వాయుసః	319	వికల్పః	191
వస్త్రదూతీ	136	వాయుఫలం	292	వికారః	254
వసుః	317	వారం	230	వికాశః	307
వసుకః	10	వారకః	12	వికృతః	116
వసురా	260	వారణం	93	వికృతిః	126
వస్త్రం	156	వారాహీ	329	వికేళి	309
వస్త్రోకసారా	271	వారిః	240	విక్రమః	205
వహః	326	వారుండః	81	వికీర్ణః	169
వహతిః	125	వారుణీ	96	విగ్రహః	328
		వారుధః	83	విఘ్నకరీ	137
వా	341	వారా	108	విచికిలః	292
వాక్	54	వార్ధక్యం	284	విచ్ఛిత్తిః	126
వారః	258	వారరం	250	విచ్ఛిన్నం	169
వార్గీ	171	వార్ధక్యం	18	విజయః	218
వాజం	58	వార్షికం	21	విజాతా	124
వాణి	170	వాత్సల్యం	27	విజ్ఞానం	164
వాటః	64	వాళః	306	విట్	305, 312
వాణిః	87	వాసః	317	విటః	64
వాణిజకః	81	వాసనం	161	విటపః	190
వాణినీ	174	వాసరః	253	విడంగః	48
వాతశీలః	298	వాస్తి	128	విథండా	81

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వితర్కః	24	విపాకః	15	విశేషః	314
వితానః	162	విపాకా	309	విశేషకః	84
వితున్నకం	83	విపులః	281	విశ్రుతం	116
విత్తం	105	విప్రతీసారః	270	విశ్లేషః	314
విత్తిః	110	విప్రలాపః	192	విశ్లేషిం	298
విదధః	138	విబుధః	151	విశ్లేషభరః	264
విదా	142	విభవః	299	విశ్లేషకద్రుః	368
విదారః	253	విభాకరః	262	విశ్లేషకర్తా	186
విదారణం	97	విభావః	302	విశ్లేషపాన	181
విదితం	115	విభావరీ	270	విశ్లేషస్త్రీః	120
విదురః	248	విభావముః	324	విశ్వావసుః	324
విదూషకః	34	విభుః	196	విషం	311
విదేహః	229	విభ్రమః	205	విషఘ్నం	170
విదం	149	విరుధః	83	విషయః	218
విద్యుత్	122	విరోచనః	176	విషయా	182
విద్రవః	299	విలగ్నః	168	విషాణం	94
విద్రుమః	205	విలాసః	320	విష్కంభః	198
విద్వాన్	320	విలాసీ	182	విష్టంభః	198
విధా	150	విలోమః	207	విష్టరః	244
విధాతా	123	వివధః	151	విష్టిః	66
విధుః	150	వివరం	247	విష్టాః	86
విధురం	248	వివర్తః	118	విష్టపదం	146
విసతా	123	వివళః	307	విష్వక్సేనః	184
విసయః	218	వివస్వాన్	132	విష్వక్సేనప్రియ	228
విసాయకః	30	వివికం	117	విసరః	246
వినిపాతః	180	వివృతా	128	విసర్గః	47
విసేతం	118	వివేకః	17	విసర్జనం	176
విసేతా	123	విశదః	142	విసర్జరః	246
విన్నం	257	విశల్యా	225	విస్తారః	256
విపంచి	55	విశారదః	147	విస్తయః	219
విపణః	95	విశాలా	288	విస్తాపనః	181
విపత్తిః	125	విశాలాక్షః	334	విస్తంభః	198
విపన్నః	169	విశిఖః	40	విస్త్రబః	151

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
విహగః	46	వృద్ధం	149	వైజయన్తః	181
విహననం	179	వృద్ధిః	150	వైజికం	17
విహస్యః	120	వృద్ధా	340	వైతరణి	99
విహారః	255	వృశ్చికః	20	వైతాళికః	33
విహేడనం	178	వృషః	311	వైచర్యం	198
		వృషపర్వా	187	వైదేహికః	32
వీక్షం	333	వృషభః	197	వైదేహీ	329
వీక్ష్యం	216	వృషభధ్వజః	62	వైదాసికః	32
వీచిః	54	వృషలః	284	వైరోచనః	176
వీణా	88	వృషా	172	వైకాళిః	40
వీతం	103	వృషాంకః	24		
వీతంసః	320	వృషాకపాయీ	228	వౌ	88
వీతిః	109	వృషాకపిః	192		
వీతిహోత్రః	262	వృష్టిః	87	వృ	
వీధీ	187			వృంగః	44
వీరతరః	265	వీకటః	70	వృంజనం	166
వీరభద్రః	269	వీగః	43	వృక్తం	106
వీరవృక్షః	334	వీణీ	87	వృక్షః	286
వీరా	212	వీణాః	88	వృత్తికరః	262
వీరత్	153	వీదనా	175	వృత్తిపాతః	180
వీర్యం	211	వీదిః	142	వృత్తికః	18
వీరధః	151	వీధాః	320	వృవహారః	266
		వీరం	238	వృవహారికా	88
		వీరటః	70	వృవాయః	220
వృంతః	105	వీలా	277	వృవాయా	182
వృకధూమః	192	వీళః	305	వృసనం	168
వృక్షాదనః	177	వీశ్యం	216	వృస్తం	105
వృజనం	167	వీషనం	165		
వృత్తిః	109	వీష్టతం	115		
వృత్తః	105			వ్యా	
వృత్తాస్తః	121			వ్యాఘాతః	119
వృత్తిః	109			వ్యాఘ్రః	289
వృత్తః	284			వ్యాఘ్రనఖః	47
				వ్యాజః	58

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వ్యాడః	76	శంఖకః	22	శమనమ్	159
వ్యాధః	148	శంఖిన్	174	శమి	204
వ్యాధిః	150	శంపాకః	15	శయః	209
వ్యాప్తం	104	శంబః	193	శయనమ్	159
వ్యాప్తిః	110	శంబరమ్	244	శయాలుః	288
వ్యాయతం	119	శంబశమ్	282	శయ్యా	217
వ్యాయామః	207	శంబూకః	19	శరః	229
వ్యాసః	317	శంభుః	196	శరణమ్	90
వ్యాళః	274	శంసా	318	శరణ్యః	224
		శకః	5	శరత్	145
వ్యు		శకలమ్	279	శరభః	197
వ్యుత్థానం	168	శకునమ్	161	శరవాణిః	98
వ్యుష్టం	66	శకునిః	168	శరాసనం	181
వ్యుష్టిః	66	శకునః	121	శర్కరా	260
వ్యూ		శకులాదనీ	187	శర్వరీ	261
వ్యూధః	82	శక్తిః	111	శలమ్	272
వ్యూహః	327	శక్రః	236	శలాకా	28
		శక్ర్యరీ	261	శల్కమ్	8
వ్యోమ	173	శచీ	54	శల్యమ్	215
వ్యోమచారి	187	శతః	73	శల్లకీ	28
		శణః	84	శమః	296
వ్ర		శణీరమ్	256	శశః	304
వ్రజః	57	శతమ్నీ	175	శశిరేఖా	41
వ్రజ్యా	217	శతధృతిః	133	శశ్వత్	337
వ్రతప్తిః	126	శతపత్రః	268	శష్పమ్	189
వ్ర		శతపర్వా	195	శస్తమ్	105
వ్రహ్మ		శతపర్వికా	38	శస్త్రమ్	234
వ్రహ్మరాజకః	37	శతహ్రదా	147	శస్త్రమ్	216
శం	348	శన్ః	346		
శంకా	9	శఫం	193	శాండిల్యః	228
శంకః	7	శఫః	239	శాంతః	106
శంఖః	39	శబరః	244	శాంతిః	110
		శమధః	138	శాకః	6

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కాక్వరః	252	శిఖండి	182	శీరమ్	86
కాఖా	40	శిఖరమ్	244	శీర్ణ్యః	222
కాభి	170	శిఖరిణిః	99	శీలమ్	274
కాతమ్	102	శిఖరీ	182	శీవలపు	286
కాతవంభః	199	శిఖా	89		
కాత్రవమ్	300	శిఖీ	170	శుండా	80
కాదః	141	శిగ్రుః	239	శుకః	5
కాపః	189	శిశుమ్	102	శుక్తిః	111
కాబరః	256	శితిః	108	శుక్రః	236
కారః	231	శిపివిష్టః	72	శుకః	275
కారదః	148	శిఫా	193	శుచిః	53
కారీ	241	శిరః	321	శుద్ధానః	121
కారీరమ్	256	శిలా	276	శున్దారః	254
కార్కకః	14	శిలాటకః	38	శుభః	196
కార్కరః	252	శిలీంధ్రమ్	259	శుభదన్	134
కార్మ్	46	శిలీముఖః	41	శుభ్రమ్	239
కార్మూలః	288	శిల్పమ్	190	శుల్కమ్	8
కార్మ్యమ్	252	శిల్పి	171	శుక్రాదా	315
కాలః	278	శివమ్	296	శుష్కమ్	202
కాలంకాయనః	186	శివక్తీరనః	186	శుషిః	312
కాలసారః	266	శివిః	298		
కాలిః	278	శిశిరః	247	శూకః	7
కాలుః	276	శిశుకః	10	శూకకః	16
కాలేయః	220			శూన్యః	210
కాలశ్రీ	291	శికరః	245	శూరిః	242
కాననమ్	161	శిక్తమ్	239	శూలమ్	275
కాస్మా	106	శిక్తః	107		
కాస్త్రిమ్	284	శిశకః	22		
		శితచంపకః	37	శృంఖలా	189
శింఘాకః	15	శితమయూఖః	41	శృంగమ్	45
శింశుమారః	267	శితలమ్	286	శృంగాటకః	29
శిఖండః	80	శితశివః	303	శృంగారః	256
శిఖండినీ	182	శినః	156	శృంగారజంబూః	195

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సంజ్ఞా	62	సంక్షేపః	308	సనాతనమ్	180
సంతతిః	125	సంవ్యాసం	161	సనాథః	188
సంతానః	162	సంసరణం	97	సనాథిః	198
సంతానికా	86	సంసిద్ధిః	153	సన్నతిః	125
సందంశికా	86	సంస్కారః	255	సన్నద్ధః	152
సంక్షేపః	308	సంస్కృతః	116	సన్నయః	219
సంధా	151	సంస్థా	246	సన్నిధిః	158
సంధానమ్	158	సంస్థానయః	220	సప్తలా	289
సంధిః	150	సంస్థానమ్	163	సప్తార్చిః	325
సంధిసీ	174	సంహతమ్	114	సభా	197
సంధిలా	289	సంహర్షః	314	సమ్	348
సంధ్యా	218			సమభిహారః	270
సంపత్	145	సః	278	సమయః	220
సంపన్నమ్	169	సకటాక్షః	334	సమయా	344
సంపర్కః	24	సకాళః	307	సమరః	139
సంప్రదాయః	226	సక్యత్	337	సమర్థాదః	146
సంప్రయోగః	50	సఖా	40	సమస్తా	137
సంప్రయోగీ	187	సచివః	299	సమతిః	125
సంప్రహరః	266	సజ్జః	57	సమ్యక్	337, 55
సంబంధః	151	సజ్జనః	167	సమా	204
సంభవః	301	సటా	67	సమాఘాతః	180
సంభారః	255	సత్	102	సమాధానమ్	178
సంభేదః	144	సతీ	108	సమాధిః	153
సంభోగః	47	సత్తమః	205	సమానమ్	161
సంభ్రమః	205	సత్త్వమ్	215	సమాపనమ్	180
సంయమనీ	178	సత్త్వమ్	284	సమాపన్నమ్	177
సంయాధః	88	సత్త్వమ్	297	సమాప్తిః	127
సంహారః	151	సదనమ్	159	సమాయోగః	50
సంవననమ్	178	సదాగతిః	183	సమాసః	319
సంవర్తనః	118	సదాదానః	178	సమాహితః	180
సంవాహనమ్	179	సదాఫలమ్	292	సమాహ్వానః	226
సంవిత్	145	సదృశః	307	సమితిః	125
సంవిత్తిః	127	సద్	178	సమీక్షా	333

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సమీరణః	98	సహ	347	సారసః	319
సముచ్చయః	225	సహః	326, 322	సారసమ్	180
సముదయః	225	సహచరః	262	సారః	137
సముదాయః	225	సహజః	59	సార్వభౌమః	203
సముద్రనవసితః	136	సహజేరః	304	సాలారం	255
సముద్రాస్తా	135	సహస్రపాద్	188	సాలావృకః	32
సముద్రారుః	268	సహస్రపాదః	148	సావనః	164
సముదతమ్	129	సహస్రః	24	సావిత్రి	260
సమున్నతమ్	153			సాహసమ్	319
సమూహః	83				
సమూర్చనమ్	177	సాంత్యమ్	297		
సరండః	81	సాంద్రః	237	సిందూరః	358
సరః	322	సాంప్రతమ్	342	సిందూరతిలకః	38
సరగః	9	సాక్షాత్	337	సింధుః	150
సరజీః	95	సాతిః	110	సింహః	327
సరళః	280	సాదీ	170	సింహాణం	92
సరస్వతీ	134	సాధనమ్	168	సికతాః	124
సరస్వాత్	134	సాధ్యః	213	సికమ్	136
సరః	45	సాధిషః	75	సిక్తిః	102
సరిత్వాన్	133	సాధీయాన్	325	సిద్ధః	148
సరోజినీ	184	సాధుః	150	సిద్ధరసః	323
సర్పః	59	సానుః	157	సిద్ధిదూరః	139
సర్పగమ్	46	సామజః	60	సిద్ధిధి	150
సర్పజః	63	సామయోసి	183	సిద్ధిలా	239
సర్పతోభద్రః	271	సామర్థ్యం	222		
సర్పతోముఖమ్	41	సామి	342	సీతా	107
సర్పథా	339	సామిధేనీ	184	సీమా	204
సర్పరసః	323	సామద్రమ్	259	సీరః	232
సర్పాఘః	52	సాయమ్	209		
సవః	296	సాయకః	12	సు	346
సవనమ్	158	సారంగః	49	సుందరమ్	261
సవ్యమ్	214	సారః	231	సుకరా	181
సన్యకః	20	సారణః	96	సుకుమారః	267
		సారణీ	96	సుకృతమ్	116

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సుఖమ్	89	సుహితమ్	114	సేనానీః	173
సుఖాశః	307	సూ		సేవకః	17
సుగంధిః	152	సూక్ష్మః	202	సేవనమ్	160
సుగ్రీవః	302	సూచకః	15	సేవ్యమ్	204
సుతః	102, 282	సూచనా	175	సై	
సుదర్శనః	180	సూచిః	54	సైంధవః	300
సుధన్వా	181	సూతః	102	సైకతికమ్	84
సుధా	151	సూతకమ్	16	సైరంధ్రీ	161
సుధామా	181	సూత్రమ్	234	సో	
సునందా	146	సూత్రకంఠః	75	సోడా	88
సునీతిః	126	సూత్రధారః	266	సోమః	204
సుపర్వా	182	సూనమ్	156	సోమవల్క్రః	35
సుప్రతీకః	32	సూనుః	157	సౌ	
సుప్తిః	110	సూనృతమ్	116	సౌకర్యమ్	222
సుమనాః	324	సూపః	188	సౌగంధికమ్	84
సుమేధాః	325	సూమమ్	202	సౌదామినీ	185
సుయామునః	181	సూరః	232	సౌమ్యః	212
సురః	230	సూర్యః	211	సౌరభ్యమ్	222
సురతమ్	114	సూర్యభక్తః	131	సౌవీరమ్	256
సురతతాళి	295	సృ		స్కం	
సురభిః	198	సృకః	5	స్కంధః	149
సురసుః	318	సృగాలజమ్బూః	195	స్థ	
సువతంసకః	37	సృగాలికా	35	స్థలితమ్	114
సువర్ణమ్	94	సృతిః	109, 111	స్ట	
సువచః	329	సృదాకుః	24	స్టంబః	193
సువేలః	286	సృధూః	151	స్టంభః	196
సువ్రతా	128	సృష్టమ్	66	స్టంబకః	24
సుషమః	206	సృష్టిః	66	స్టనయిత్తుః	184
సుషవీ	302	సేచకః	15	స్టవనమ్	160
సుషిరమ్	248	సేచనమ్	160		
సుషీమః	206	సేతుః	108		
సుషేణః	94	సేనాపతిః	133		
సువృ	337				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ప్రకాశము	5	ప్రకాశము	326	ప్రకాశము	156
ప్రకాశము	156	ప్రకాశము	151	ప్రకాశము	288
ప్రకాశము	124	ప్రకాశము	305	ప్రకాశము	296
ప్రకాశము	88	ప్రకాశము	161	ప్రకాశము	127
ప్రకాశము	156, 340	ప్రకాశము	304	ప్రకాశము	321
ప్రకాశము	164	ప్రకాశము	67	ప్రకాశము	57
ప్రకాశము	115	ప్రకాశము	231	ప్రకాశము	156
ప్రకాశము	274	ప్రకాశము	64	ప్రకాశము	196
ప్రకాశము	14	ప్రకాశము	64	ప్రకాశము	844
ప్రకాశము	102	ప్రకాశము	342	ప్రకాశము	229
ప్రకాశము	114	ప్రకాశము	209	ప్రకాశము	289
ప్రకాశము	269	ప్రకాశము	108	ప్రకాశము	888
ప్రకాశము	241	ప్రకాశము	64	ప్రకాశము	20
ప్రకాశము	88	ప్రకాశము	342	ప్రకాశము	106
ప్రకాశము	275	ప్రకాశము	209	ప్రకాశము	141
ప్రకాశము	227	ప్రకాశము	108	ప్రకాశము	189
ప్రకాశము	227	ప్రకాశము	166	ప్రకాశము	191
ప్రకాశము	227	ప్రకాశము	28	ప్రకాశము	141
ప్రకాశము	210	ప్రకాశము	101	ప్రకాశము	282
ప్రకాశము	210	ప్రకాశము	109	ప్రకాశము	847
ప్రకాశము	210	ప్రకాశము	109	ప్రకాశము	842

సంస్కృత గ్రంథములు

— ఇతిహాస పురాణములు —

	ప్రతి 1-కి రు. అ.
బాలరామాయణము, పెద్దచ్చు	... 0 2
,, సటిక	... 0 4
శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణము, మూలము	
,, బాలకాండము	... 2 0
,, అయోధ్యాకాండము	... 8 8
,, ఆరణ్యకాండము	... 2 0
,, కిష్కింధాకాండము	... 2 0
,, సుందరకాండము	... 2 0
,, యుద్ధకాండము	... 4 0
,, ఉత్తరకాండము, సాధారణప్రతి	... 2 0
అధ్యాత్మరామాయణము, మూలము	... 2 8
,, ఆంధ్రీటీకాతాత్పర్యసహితము	... 12 8
శ్రీమద్రామాయణము, ఆంధ్ర తాత్పర్యసహితము	
బాలకాండము	... 4 0
అయోధ్యాకాండము	... 6 8
ఆరణ్యకాండము	... 4 0
కిష్కింధాకాండము	... 4 0
సుందరకాండము	... 5 0
యుద్ధకాండము	... 8 8
ఉత్తరకాండము	... 4 8
శ్రీరామోదన్తమ్	... 0 4
కార్తికమాహాత్మ్యము, (స్కాండము తాత్పర్యము)	... 1 8
కాళీమాహాత్మ్యము, తెనుగువచనము	... 1 0
గయామాహాత్మ్యము, తెనుగువచనము	... 0 10
గరుడపురాణము, సవ్యాఖ్యానాంధ్ర తాత్పర్యము	... 2 8
జగన్నాథమహాత్మ్యము, తెనుగువచనము	... 0 4
ధనుర్నాసమహాత్మ్యము, సాంధ్రీతాత్పర్యము	... 0 4
పద్మపురాణాంతర్గత మాఘపురాణము, సాంధ్రీతాత్పర్యము	... 5 0
భవిష్యపురాణము - బ్రహ్మపర్వము, ఆంధ్రీతాత్పర్యసహితము	... 6 0
సింహచలక్షేత్రమహాత్మ్యము, తెనుగువచనము	... 0 8

— కావ్యములు —

	ప్రతి 1-కి దు. అ.
ఋతుసంహారము, సాంధ్యటిక	... 1 0
కవిరాక్షసీయము, ద్వర్ధి కావ్యము, టిక	... 1 0
కుమారసంభవము, సవ్యాఖ్యానము	... 1 12
,, ఆంధ్రటికాతాత్పర్యసహితము	... 8 0
కాదంబరి, చక్కనిప్రతి	... 4 0
గీతగోవిందము, (ఆప్తపది) సాంధ్యటిక	... 2 8
దశకుమారచరితము	... 1 8
నీతికాస్త్రము, సాంధ్యతాత్పర్యము	... 0 4
నైషధము, సవ్యాఖ్యానము, 6 సర్గలు	... 2 8
పుష్పబాణవిలాసము, సటిక	... 0 12
పంచబాణవిజయము, చక్కనిహర్ష	... 8 8
సంస్కృత (నాగరిలిపి) బాలశిక్ష, తెనుగు అర్థము	... 0 6
,, ఇంగ్లీషు అర్థము	... 0 5
,, ద్రావిడ అర్థము	... 0 5
బిల్వణచరిత్ర, సటిక	... 1 0
భర్తృహరిసుభాషితము, తాత్పర్యము	... 2 0
భర్తృహరి, వ్యాఖ్యానప్రతిపదాంధ్రటికా పద్యతాత్పర్యసహితము	5 0
భాషామంజరి, సటిక	... 0 10
భారవి (కిరాతార్జునీయం సవ్యాఖ్యానము 6 సర్గలు	... 1 8
భారవి, ఆంధ్రటికాతాత్పర్యవ్యాఖ్యానసహితము, 3 సర్గలు	... 3 0
భోజచరిత్ర, ఆంధ్రటికాతాత్పర్యము	... 3 0
మణిమంజరీభేదిని, రామయోగీంద్రవిరచితము	... 0 12
మేఘసందేశము, సవ్యాఖ్యానము	... 0 12
,, ఆంధ్రటికాతాత్పర్యసహితము	... 1 12
మాఘము, సవ్యాఖ్యానము, 6 సర్గలు	... 2 8
,, 3 సర్గలు సంస్కృతముఆంధ్రటికాతాత్పర్యసహితము	... 5 0
రఘువంశము, 10 సర్గలు, సవ్యాఖ్యానము	... 3 0
రఘువంశము, 6 సర్గలు సటిక	... 8 0

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్,

పోస్టుకాబ్బ 1872

292, 4వ ప్ల నెడ్, చెన్నపురి-1.

